

NATIONALØKONOMISK TIDSSKRIFT.

TIDSSKRIFT FOR

SAMFUNDSSPØRGSMÅAL, ØKONOMI OG HANDEL.

UDGIVET AF

NATIONALØKONOMISK FORENINGS BESTYRELSE,

(Overpostmester H. G. PETERSEN, Professor, Dr. V. FALBE HANSEN,
Grosserer O. B. MUUS, Direktør MARCUS RUBIN og
Professor, Dr. WILL. SCHARLING.

REDAKTØR:

ALEKSIS PETERSEN-STUDNITZ.

TREDJE RÆKKES FEMTE BIND.

KJØBENHAVN.

FORRETNINGSFØRER: ALEKSIS PETERSEN-STUDNITZ.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE

1897.

Den samlede Rækkes fem og tredivte Bind.

Indhold.

Første og andet Hefte.

Terminshandel og Priser. Af Kontorchef <i>E. Meyer</i> . . .	1
Sverigs ny Interessentskabslovgivning. Af General- konsul, Dr. <i>I. Heckscher</i>	24
Landbruget i 90'ernes Midte. Af Redaktør <i>Hertel</i> . . .	48
De danske Jernbaner 1840—48. I. Af Assistent <i>R. Berg</i>	70
Dödstalan såsom Kulturmätare. Af Aktuarie <i>G. Sundbärg</i>	85
Replik. Af Direktør <i>Rubin</i>	99
Tidsskrifter for Arbejdsstatistik	113
Statistiske Oplysninger om København—Frederiks- berg	117
Notitser: Tyende- og Fæstekontorer i København—Frederiks- berg; de kommunale Valg; Udlændinge ved de tyske Univer- siteter; Fideikommissgodser i Preussen.	118
Tyske Bøger	126

Tredje Hefte.

Om Kommunikationsforetagender som Indtægtskilder for det Offentlige. Af cand. polit. <i>Adolph Jensen</i> . . .	129
Diskussion herom i Nationaløkonomisk Forening . . .	156
De danske Jernbaner 1840—48. II. Af Assistent <i>R. Berg</i>	171
Alderdomsunderstøttelsen i 1894. Af Kontorchef <i>Trap</i>	192
Danmarks Jordbrug	196
Arbejdsløshed og Kriminalitet i Stuttgart	203
Indførslen af danske Landbrugsprodukter til Stor- britannien. Af Redaktør <i>Hertel</i>	205

Fjerde Hefte.

Tilhører Fremtiden Bimetalismen? Af cand. mag. <i>H. L.</i> <i>Bisgaard</i>	209
Diskussion herom i Nationaløkonomisk Forening . . .	228
De danske Jernbaner 1840—48. III. Af Assistent <i>R. Berg</i>	235
Af fremmede Tidsskrifter: Demokrati og Frihed (<i>Lecky</i> og <i>Giddings</i>)	249
Notitser: Danmarks Folkemængde; Folketællingen i Slesvig 1895 (af <i>Emil Elberling</i>); Amerika og Møntsystemet; Adam <i>Smith</i>	261
Engelske Bøger	271

Femte Hefte.

Indkomst- og Formueskat. Af Kontorchef <i>E. Meyer</i> . .	273
Nationaløkonomisk Forening: Diskussion om Lovforslaget ang. Indkomst- og Formueskat	295
Om tvungen Selvangivelse. Af <i>Aleksis Petersen-Studnitz</i>	307
F. A. Walker om international Bimetalisme. Ved cand. mag. <i>Bisgaard</i>	317
Nogle fysiokratiske Skrifter (Oncken, Blei, Marchlewski), anmeldte af cand. mag. <i>Birger Hansted</i>	328

ROCK
MAR 23 '96

649988

Sjette Hefte.

Posttrafikens Tilvæxt siden 1870. Af Postmester <i>Kjørboe</i>	337
Af Udlandets Literatur: Den sociale Omdannelsesproces (Cooley)	363
Notitser: Sverigs Seddelbanker; Landmænds Forbindelse med Forbrugere i London; ekon. Samf. i Finland; Musée social; »Hafnia»; »Alumina» 1872—97	382
Franske Bøger	398

Syvende og ottende Hefte.

Vor økonomiske Situation. Af Prof., Dr. <i>Will. Scharling</i>	401
Forsikring mod Arbejdsløshed. Af cand. mag. <i>Birger Hansted</i>	418
Af Udlandets Literatur: Schanz om Sparetvang	459
Brevforsendelsernes Antal og de almindelige økonomiske Forhold. Af Kontorchef <i>Jerichau Christensen</i>	470
Postdistributionen i Danmark siden 1850. Af cand. polit. <i>Th. Kornerup</i>	492
Notitser: Statistisk Bureau; Selvmord i Danmark; Kbhvns. kommunale Forhold; den svenske og den norske nationaløk. Forening; George Junior Republic	507
Tyske Bøger	526

Niende Hefte.

Om Hyppigheden af Talelidelser. Af Professor <i>Harald Westergaard</i>	529
Statistiske Pionerarbejder. Af Prof. <i>Westergaard</i>	538
Nyere Lønstatistik. Af Fuldm. <i>Ad. Jensen</i>	546
Toldspørgsmaalet i Norge (Gesandtskabsberetning fra Stockholm)	556
Notitser: Risikoen ved Jernbanerejser; Husleje forhold; evropæiske Emigranter	575
Nationaløkonomisk Forening: Generalforsamling; Prof. <i>Scharling</i> om Pengemarkedet.	587
Nationaløkonomisk Forenings Jubilæum	602
Tyske Bøger	611

Tiende Hefte.

Indkomstkildeskat (Erhvervsskat). Af Prof., Dr. <i>V. Falbe Hansen</i>	613
G. Bang: Den danske Adels Forfald. Anm. af Prof. <i>H. Westergaard</i>	663
Nyt statsvidenskabeligt Tidsskrift.	675
Skattereform. Af Prof. Dr. <i>Will. Scharling</i>	677

Terminshandel og Priser.

Af

E. Meyer.

Under Diskussionen i Nationaløkonomisk Forening om Vareterminshandelen (refereret i Tidsskriftets Decemberhæfte) var det især to Synspunkter, der kom til Orde, nemlig paa den ene Side denne Handelsforms Betydning for Handelsstanden som en Sikring mod visse Konjunkturrisikoer og som Middel til at drage en Handelsplads ind i Verdensmarkedet, og paa den anden Side Faren for ukvalificerede og kapitalsvage Personers Forlokkelse til Deltagelse i Spekulationen.

Hensigten med de følgende Linjer er at tilføje et Par Betragtninger af mere almindelig økonomisk Natur og særlig at undersøge Berettigelsen af nogle af de vigtigste Angreb, der andetsteds er fremkomne mod Kornterminshandelen, navnlig Paastanden om, at den har fremkaldt en kunstig Nedgang i Landbrugsartiklernes Priser.

En Handelsforms nationaløkonomiske Betydning beror paa, i hvor høj Grad den bidrager til at sætte den almindelige Varehandel i Stand til at opfylde sine Opgaver. Disse bestaar først og fremmest i at bringe

Ligevægt mellem Overflod og Mangel paa Varer, dels ved at føre Varerne fra de Steder, hvor de paa Grund af relativ Overflod er billigere, til de Steder, hvor de paa Grund af relativ Mangel er i højere Pris, og dels ved at sørge for, at Varerne opbevares fra det ene Tidspunkt til det andet. Endelig er det Handelens gennem Tiderne skiftende Efterspørgsel og Udbud, der virker regulerende paa Produktion og Forbrug, saaledes at store Prissvingninger, der kan være lige uheldige for Producenter og Forbrugere, undgaas.

Spørgsmaalet bliver derfor, i hvor høj Grad den særlige Art af Risikoforsikring, som Terminshandelen frembyder, og den særlige Art af Spekulationsforretninger, som den kan give Anledning til, letter Opfyldelsen af disse Opgaver.

Naar en Vare er bleven en stor Verdenshandelsartikel, og navnlig naar Varen er af den Art, at dens Produktion eller Størstedelen af den foregaar paa en bestemt Tid af Aaret — saaledes som Tilfældet er med visse store Stapelartikler som Korn, Kaffe og Sukker — kræver baade Konsumens og Produktionens Interesse, at der paa dette Tidspunkt findes Handlende i de forskellige Lande, der kan paatage sig at overtage de store Kvantiteter, der paa en Gang kastes ud i Markedet. For Konsumenterne er det nødvendigt, for at Landet kan sikre sig det Kvantum, som efterhaanden skal forbruges indtil næste Produktionsperiode, og for Producenterne er det nødvendigt, fordi de af flere Grunde ikke kan beholde deres Produkt, indtil det effektive Forbrug efterhaanden aftager det. At de ikke kan gøre det ligger dels i, at det vilde binde en altfor stor Kapital for dem, og dels i, at de vilde udsætte

sig for Risikoen af alle de Konjunktursvingninger, som kunde indtræde i Mellemtiden. Hvis den handlende imidlertid efter Indkøbet skal beholde Varerne, indtil de effektivt gaar over i Forbruget, løber han selv en meget betydelig Risiko i Henseende til Prisforandringer, og naar han ikke kan dække sig mod denne, maa han enten helt undlade at købe, eller han maa sætte Indkøbsprisen saa lavt, at der heri ligger en Sikring mod Følgerne af Prisnedgang. Det vil let ses, at denne lavere Købepris, der er til Skade for Producenterne, ikke medfører nogen tilsvarende Nytte for Forbrugerne. Overfor disse kan den handlende nemlig ikke stille sin Salgspris lavere, fordi det netop er den større Difference mellem Købs- og Salgspris, der skal holde ham skadesløs for Risikoen.

Hvorledes Terminshandelen er i Stand til at befri den handlende for Risikoen og derved sætte ham i Stand til at udføre sin egentlige Opgave som Køber og Sælger, er udførligt udviklet i Hr. Muus's Foredrag. Man hører imidlertid af og til den Indvending, at det samme Formaal kan opnaas ved at der afsluttes effektive Forretninger paa senere Levering — saaledes at f. Ex. den Købmand, der importerer et Parti Korn, strax naar han køber det, sælger det paa Levering til Møllere og andre, der har Brug for Kornet paa et senere Tidspunkt, eller at den, der er nødt til at sælge til fremtidigt Brug, strax sikrer sig senere effektiv Levering paa Produktionsstedet. Hertil er at bemærke, at de effektive Leveringsforretninger kun delvis kan erstatte Terminshandlerne. Skønt dette allerede er berørt i Hr. Muus Foredrag, er det maaske ikke uden Nytte at understrege det lidt stærkere. Naar Omsætningerne

; en Vare har faaet Karakter af Verdenshandel, naar de har antaget overordentlig store Dimensioner, og naar de Varer, der fra alle mulige Lande kommer i Markedet, nødvendigvis maa udvise meget store Kvalitetsforskelligheder, er Leveringsforretningerne ikke længere tilstrækkelige til Formaalets Opnaaelse. Mølleren, som for at dække sit eventuelle Forbrug vil købe Korn paa senere Levering, er ikke sikker paa, at han i det Øjeblik, da det for ham er mest praktisk at købe, netop kan finde en Sælger, der kan levere ham den Kvalitet, som det paa det senere Tidspunkt vil være mest fordelagtigt for ham at formale. Saafremt der eksisterer et Terminsmarked, behøver han ikke at tage Hensyn dertil. Han kan altid finde en Sælger, og af ham køber han uden foreløbig at bekymre sig om Kvaliteten. Naar Leveringstiden nærmer sig, er han frit stillet. I Fald den Vare, der leveres paa Terminsbørsen, passer ham, tager han imod den, men i Fald Forholdet er det — hvad det maaske under de nuværende Handels- og Lagringsforhold for det meste vil være her i Evropa — at han andetsteds paa fordelagtige Betingelser kan faa en Vare, der bedre tilfredsstiller hans Formaal, saa dækker han sig for sin Terminsforpligtelse ved et tilsvarende Salg paa Terminsbørsen og køber den effektive Vare andetsteds. Paa samme Maade gaar det Kornhandleren. Han er ikke vis paa at finde en Møller, der skal bruge den Kvalitet, han sidder inde med. Maaske egner den sig slet ikke til Formaling, men f. Ex. til Foderbrug. Derimod kan han paa den organiserede Terminsbørs finde en Køber, og til ham sælger han. Naar nu Leveringstiden kommer, kan det hændes, at den Vare,

han har, ikke egner sig særlig godt til Levering paa det Terminsmarked, hvor han har solgt. Egner den sig dertil, saa leverer han paa Terminsbørsen, men er det ikke Tilfældet, saa dækker han sig for sit Terminssalg ved et Terminskøb eller afvikler ved Overenskomst (Differenceordning) og leverer den effektive Vare dér, hvor det kan ske med størst Fordel. Det er denne i Børssproget saakaldte Arbitrageforretning, der sætter ham i Stand til at raade Bod paa det Misforhold, der kan opstaa ved, at Terminsbørsen maaske i det Øjeblik, da hans Leveringsforpligtelse indtræder, er overfyldt med Varer, medens der andet Steds er Trang dertil.

Terminsbørsen byder altsaa fremfor den almindelige Leveringsforretning saavel Køer som Sælger den Fordel, at de kan sikre sig en Pris uden derfor at være bundne til Levering og Modtagelse af bestemte Kvaliteter og paa bestemte Steder, og dette betyder for Samfundet som Helhed den Fordel, som ligger i, at de Handlende, samtidig med at de ved Terminssalget dækker sig mod Konjunkturrisikoen, dog beholder den frie Raadighed over Varen, der sætter dem i Stand til at dirigere den derhen, hvor der er mest Trang til den.

Den Kapitalist, der gennem sine Terminsspekulationer og gennem de andre af Hr. Muus omtalte Transaktioner indtræder som Mellemlid mellem dem, der for at dække Konjunkturrisikoen nødes til at sælge og købe paa Termin, optræder i nogle Tilfælde kun som den, der forstrækker de vedkommende med den fornødne Kapital (se navnlig Muus' Foredrag S. 710) dels spekulerer han i kommende Konjunkturer og

lader sig derved lede af sine Beregninger over Markedets fremtidige Forhold. Han køber, naar han mener, at der er Anledning til, at Prisen vil stige, og han sælger, naar han mener, at den vil falde. I Fald hans Beregninger slaar til, har han ved disse Køb og Salg bevirket, at Prissvingningerne bliver mindre voldsomme, at der i Tider, hvor der er Overflod, gemmes til senere Mangel, og at Priserne i Tilfælde af Mangel ikke skrues urimeligt højt op. Naar der er tilsyneladende Overflod paa Korn, men Udsigterne for næste Høst er daarlige, vil Spekulanten købe op. Paa Grund af disse Køb vil Prisen stige, hvilket bevirker, at man omgaas sparsommere med Kornet. Naar saa Høsten virkelig bliver daarlig, er der opsparet Korn, og idet Spekulanten, som har købt paa Termin, maa dække sig ved at sælge, forhindrer han ved dette Udbud Prisen fra at stige saa højt, som den ellers vilde gøre under en daarlig Høst. Omvendt gaar det, hvis Forraadene er knappe, men Spekulanten venter en rigelig Høst. Han sælger da in blanco paa senere Termin og forhindrer derved Prisen fra at stige voldsomt, idet hans Blankosalg giver Køberne Lejlighed til at sikre sig deres Forbrug. Naar saa den store Høst kommer i Markedet, maa han foretage Dækningskøb, hvorved han forhindrer, at Priserne til Skade for Producenterne gaar urimeligt langt ned.

At Spekulanten faar denne gavnlige Indflydelse paa Prisdannelsen er selvfølgelig betinget af, at han spekulerer nogenlunde rigtigt. De Fejlgræb, Spekulationen gør, bliver ikke alene til Skade for den selv, men de paavirker Prisniveauet i uheldig Retning.

Det første Spørgsmaal, vi kan opstille til Op-

klaring af Terminsspekulationens Indflydelse paa Priserne, er da Spørgsmaalet om, hvorvidt Sandsynligheden er for, at Spekulationen vil gaa i den rigtige Retning. A priori lader herom sig i det væsenlige sige, at bortset fra Muligheden for kunstig Paavirkning af Markedstilstanden — hvorom nedenfor — er Spekulantens personlige Interesse, ja i mange Tilfælde hans hele økonomiske Velfærd saa nøje betinget af, at hans Beregninger gaar i den rigtige Retning, at der allerede herved skabes en Art af Sandsynlighed for, at denne Forretningsform ikke vilde blive fortsat igennem Tidene, hvis den ikke gav et tilfredsstillende Resultat. Man har ofte sammenlignet Terminsspekulantens Overtagelse af Konjunkturrisikoen med Assurandørernes Overtagelse af Søriskoen, og om end denne Sammenligning halter paa nogle Punkter, kan man dog sige, at ligesom Søassuranceforretningen vilde høre op af sig selv, i Fald Assurandørernes Risikoberegninger i Længden viste sig ganske usikre og urigtige og derfor bragte dem Tab, saaledes vilde ogsaa Terminsforretning sygne hen af Mangel paa Deltaagere, naar det viste sig, at Konjunkturberegningerne i Længden bragte Tab. Herved tænkes naturligvis ikke paa Smaaspekulanterne, for hvem det hele har Karakter af Spil, men paa de større Kapitalister, for hvem det er en Forretning, og som i Virkeligheden er de eneste, hvis Om sætninger kan have en afgørende Indflydelse paa Prisdannelsen.

Raadspørger man Prisstatistiken, bliver dens Svar paa Grund af de mange forskellige Faktorer, der har Indflydelse paa Prisen, ikke saa afgørende som man kunde ønske. C. J. Fuchs har i sin grundlæggende

Behandling af Spørgsmaalet (»Der Warenterminhandel, seine Technik und volkswirtschaftliche Bedeutung« i Schmollers Jahrbuch für Gesetzgebung etc., 15de Aargang) peget paa den Kendsgerning, at i den Periode, hvor Terminshandelen har blomstret, har Prissvingningerne i Regelen vel været hyppigere, men til Gengæld langt mindre end i tidligere Perioder. »De smaa daglige Fluktuationer træder i Stedet for de store langvarige Konjunkturer«. Heri ligger tilsyneladende et Bevis paa, at Terminshandelen netop har opfyldt sin Mission, men Beviset svækkes væsentligt derved, at der netop i den samme Periode har været andre Faktorer i Virksomhed, som nødvendigvis maatte virke i samme Retning, navnlig den enorme Udvikling af Transport- og Kommunikationsmidlerne, der i langt højere Grad gør det muligt at udligne Mangel og Overflod paa de forskellige Steder paa Jordkloden.

Et interessant Forsøg paa ad statistisk Vej at gaa lige løs paa Opgaven er gjort af Gustav Cohn og fortsat af hans Elev Moritz Kantorowicz. Denne sidstes Beregninger findes i samme Aargang af Schmollers Aarbog som Fuchs' Afhandling. Metoden bestaar i, at man tager Terminsnoteringerne i de Maaneder, hvori der handles livligt paa senere Termin, og sammenholder dem med de Priser, der senere virkelig betales for Varen. Saaledes sammenstilles for en lang Aarrække de Priser, der i September og Oktober noteredes for Korn per April—Maj Terminer med de Priser, der i de paafølgende April og Maj Maaneder betales for effektiv Vare, og Differencen mellem Gennemsnittet af de 2 Prisnoteringer — der betegnes som

Spekulationsfejltagelsen — sammenholdes for længere Perioder. Som Exempel paa Resultaterne kan fra Handelen i Rug anføres, at

Perioden 1850—60	viser en gennemsnitlig Fejltagelse af	13,81 pCt.
— 1861—70	— — — —	- 8,50 —
— 1871—80	— — — —	- 6,56 —
— 1881—90	— — — —	- 7,90 —

De andre Kornsorter viser et lignende Resultat, og Bevægelsen i Maximumsfejltagelsen har en lignende Karakter som Gennemsnitsfejlene. Det skulde altsaa heraf fremgaa, at Spekulationen, efterhaanden som Tiden gaar, bliver bedre i Stand til at regne rigtigt. Ogsaa imod denne Statistik kan der rejses Indvendinger, og den er navnlig bleven skarpt kritiseret af en anden Forfatter, Pfleger, der iøvrigt er en varm Forsvarer af Kornterminshandelen (F. J. Pfleger og L. Gschwindt: »Börsenreform in Deutschland« II S. 110 ff.). Pflegers Indvendinger gaar navnlig ud paa at paapege det urigtige i at anvende Gennemsnitstal og i at nøjes med Prisnoteringerne uden at tage Hensyn til de omsatte Kvantiteter. Endelig viser han, hvorledes Tallene forandres noget, naar man i Stedet for tiaarige tager syvaarige eller femaarige Perioder. Skønt denne sidste Fremgangsmaade bringer Talrækken til at se en Del anderledes ud, har den dog det til Fælles med Cohns og Kantorowicz's Beregninger, at den gennemsnitlige Spekulationsfejl navnlig i Tiden før 1860 bliver adskillig større end i de senere Perioder.

Skal man drage nogen almindelig Slutning af disse Forsøg paa at behandle Spørgsmaalet statistisk, bliver Resultatet vistnok det, at der neppe er givet noget tilstrækkeligt positivt Bevis for, at Terminshandelen paavirker Priserne i den rigtige Retning, men at Tallene

i hvert Fald ikke give ringeste Støtte for en modsat Paastand.

Hvad Muligheden for kunstig Paavirkning af Markedstilstanden angaar, nævnes hyppigst — bortset fra Udbredelsen af falske Rygter og lignende, der nærmest falder ind under den almindelige Straffelov — Iværksættelsen af Corners. Et saadant Corners typiske Forløb vil være omtrent som følger: En Spekulant eller et Konsortium af Spekulanter køber paa Levering meget store Kvantiteter, men opererer med saa stor Forsigtighed, at Modparten ikke aner Uraad, men dristig vedbliver at spekulere à la baisse og sælge paa Levering. Naar Leveringsterminen nærmer sig, søger Baissisterne at købe op for at dække Salgene, men Konsortiet, som sidder inde med Købekontrakterne, vægrer sig ved at sælge. Terminen kommer, og Haussekonsortiet nægter foreløbig at afgøre Sagen ved Differencebetaling, men fordrer effektiv Levering. Da de har købt langt mere end der findes paa Markedet, er Sælgerne i Klemme og maa prøve alle Udveje for at skaffe Varer. Herved stiger Prisen enormt, og Sælgerne maa nu ordne sig ved at betale umaadelige Differencer. Naar Terminen er overstaaet, synker Prisen lige saa voldsomt som den var steget.

Det maa nu af flere Grunde antages, at saadanne Corners hører til Terminsforretningernes Børnesygdomme, der bliver vanskeligere og vanskeligere at sætte i Værk, jo bedre Terminsbetingelserne ordnes. Det er ikke en Tilfældighed, at f. Ex. det store Kaffe-corner i Hamborg i 1888 (se herom bl. a. A. Bayerdörffer »Der Kaffee-Terminhandel i Conrads Jahrbücher f. Nat. oek. u. Stat. 3 Folge i Bind, navnlig S. 657 ff.)

indtraf saa kort efter Organisationen af Terminshandelen dér, og at tilsvarende Begivenheder ikke senere har gentaget sig. Det er heller ingen Tilfældighed, at saadanne lokale Corners i Hvede, som man har oplevet i Chicago og paa andre amerikanske Pladser, ikke har haft noget tilsvarende i Evropa. Hovedbetingelserne for, at et Corner lykkes, er, at det Kvantum, som Sælgerne skal levere, ikke paa nogen Maade effektivt kan skaffes til Veje. Kaffecorneret i Hamborg hang sammen med de daværende urimelige Leveringsbetingelser, hvorefter udelukkende »good average Santos« maatte leveres, saa at de tilstedeværende Beholdninger af Rio- og andre Kaffesorter ikke turde benyttes til Afvikling af Terminsforpligtelserne. Naar den Art af Leveringsbetingelser falder bort, kan man vanskeligt tænke sig et Corner i en Verdensartikel, som kan skaffes til Stede fra hele Jordkloden. De lokale Hvedecorners i Amerika beroede paa, at mens der var Hvede nok alle andre Steder, kunde Varen ikke skaffes til Veje netop paa det Sted, hvor den skulde leveres. Sligt lader sig næsten ikke forklare, uden at man forudsætter en ligefrem Sammensværgelse mellem Haussepartiet og Jernbaneselskaber eller Elevatorejere. Naar f. Ex. Jernbaneselskaberne bliver enige med Cornerpartiet om at forsinke Tilførslerne, eller Elevatorejerne i god Tid lejer alle deres Rum ud til Haussisterne, kan Sagen sættes i Værk; men i de fleste evropæiske Stater vilde saadanne Manipulationer vistnok være yderst vanskelige (Slgn. H. Schumacher: Die Getreidebörsen in den Vereinigten Staaten von Amerika i Conrads Jahrbücher 3 Folge 11 Bind S. 210). Et af de mest effektive Corners, som Verden kender, d. v. s.

et af dem, der i højeste Grad opnaaede den Hensigt at berige den samvittighedsløse Spekulant og at bringe økonomisk Ruin over alle andre Kontrahenter, var Jay Goulds bekendte Guldspækulationer, der kulminerede i den verdenshistoriske black friday i New York i September 1869. Denne Spækulations Histore er betydningsfuld i denne Sammenhæng, fordi Goulds Held berode paa to Omstændigheder, nemlig at Spækulationen foregik i Guld, en Vare, som det under de daværende Forhold var umuligt at skaffe til Veje i synderlig Mængde, og dernæst at det var ham muligt at operere saa hemmelighedsfuldt, at endogsaa de, der troede at være hans nærmeste Venner og Medsammensvorne og at besidde hans fulde Fortrolighed, i Virkeligheden var ganske desorienterede med Hensyn til hans Foretagender. Ingen af disse Forudsætninger kan fuldtud slaa til med Hensyn til en Verdenshandelsartikel paa en vel organiseret Terminsbørs.

Paastanden om, at det er Terminshandelen, der er Skyld i de lave Kornpriser, har — hvor svag dens theoretiske Begrundelse end altid har været — haft en vidtrækkende praktisk Betydning. Den synes først at være fremkommen hos de amerikanske Farmere, der paa Grundlag af denne Opfattelse gentagne Gange uden Held har søgt at faa et Forbud mod Kornterminshandelen — den saakaldte anti-option-bill — ført igennem paa Kongressen, den har udbredt sig til engelske Landbrugskrese, og den er bleven lyst i Kuld og Køn af de tyske Agrarer. Det er i Virkeligheden denne Opfattelse, der har ført til, at man i den nye tyske Børslov har optaget et Forbud mod Terminsforretninger i Korn og Møllefabrikater. Under den

Enquête, der gik forud for Lovens Forelæggelse, var saa godt som alle Sagkyndige — Købmænd, Møllere og Landmænd — enige om, at Kornterminshandelen var uundværlig. I Kommissionens Betænkning og i de forbundne Regeringers Lovforslag var Tanken om Forbud absolut afvist, og da Spørgsmaalet om Forbud kom frem paa Rigsdagen, optraadte Regeringernes Repræsentant meget skarpt mod det, idet han baade hævdede, at den for Tyskland nødvendige Import af Korn ikke kunde foregaa paa regelmæssig Maade uden Terminshandel, og at de tyske Landbrugere ikke vilde være i Stand til at sælge deres Produkter til lønnende Priser, naar Køberne ikke kunde dække sig gennem Terminssalg. Alligevel gik Forbudet igennem, fordi Agrarernes Indflydelse var saa stor, og man frygtede deres Straf ved de kommende Valg. Det nationallibérale Parti lod sin Fører — Bennigsen — afgive en Erklæring, der omtrent gik ud paa, at skønt det ikke var lykkedes Partiet trods al anvendt Umage at danne sig nogen Mening om, hvorvidt Kornterminshandelen var nyttig eller skadelig, vilde man dog stemme for Forbudet. Og de forbundne Regeringer, som var absolut stemte mod Forbudet, accepterede det dog, for at ikke hele Loven skulde strande.

Forbudet synes særligt baseret paa den Opfattelse, at det er Priserne netop i det Land, hvor Terminshandelen eksisterer, der drives nedad til Skade for dette Lands Kornproducenter, saa at man altsaa hjælper paa Priserne f. Ex. i Tyskland ved at hindre Terminshandelen dér. Hvis Opfattelsen ikke var denne, vilde jo det enkelte Land ikke opnaa noget ved at forbyde Terminshandelen, naar den kan trives andre Steder.

Man kan da opstille det Spørgsmaal, om f. Ex. den berlinske Kornterminshandel har trykket de tyske Kornpriser i Forhold til Verdensmarkedets Priser. Dette kan statistisk undersøges, og er bl. a. blevet undersøgt af Conrad (»Die Preisentwicklung im Jahre 1895 und den Vorjahre« i hans Jahrbücher 3 Folge 11 Bind) og af Pflug (»Zur Frage der Getreide-Preisbildung in Deutschland« i Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft 52. Aargang). Disse Undersøgelser viser, at Kornpriserne i Berlin har bevæget sig parallelt med Prisbevægelserne i London og paa andre store Verdenspladser, og at Priserne i Berlin snarere har været højere end lavere end andet Steds og endog højere end Priserne i Frankrig, hvor Korntolden dog er højere end i Tyskland. Endogsaa den Omstændighed, at der paa Terminsbørsen i Berlin faktisk har eksisteret enkelte uheldige Forretningsbetingelser, som momentant har kunnet begunstige Baissen — f. Ex. Muligheden for at kunne forskrække Markedet ved store »Kündigungen« af ukontraktmæssig Vare eller uden at den paagældende virkelig er i Besiddelse af Vare (Scheinkündigungen) — har altsaa i Virkeligheden ikke haft nogen varig Indflydelse paa Prisen.

Anderledes stiller Spørgsmaalet sig, naar det hævdes, at det ikke er det enkelte Lands Priser, men Priserne paa hele Verdensmarkedet, der er ugunstigt paavirkede paa Grund af at der overhovedet eksisterer Terminsforretninger. Her er det ikke muligt ad statistisk Vej at komme til et bestemt Resultat, fordi Statistiken vel kan sige os, hvorledes Priserne har bevæget sig, og hvilke Faktorer, der har været i Virksomhed, men derimod ikke er i Stand til at give

nogen bestemt numerisk Oplysning om, med hvilken Styrke hver enkelt Faktor har virket. Man er altsaa i højere Grad henvist til almindelige Ræsonnementer over, i hvad Retning Terminshandelen i Følge sin Natur maa virke.

Først maa nu bemærkes, at for saa vidt Terminshandelen i det hele har været en Støtte for den store Verdenshandel, for saa vidt den har gjort det lettere at handle med Korn, at føre det fra de store Produktionssteder, hvor det frembringes med smaa Omkostninger, til de Lande, hvis Produktion ikke er tilstrækkelig til at brødføde dem, har den gjort Kornet billigere i disse Lande — men den har gjort det ganske paa samme Maade som Jernbaner, Dampskibe, Telegrafer osv. Det er aabenbart ikke herpaa Angriberne tænker, navnlig ikke naar Angrebene udgaar fra Amerika. Man tænker ikke paa denne naturlige, men paa en unaturlig Indvirkning paa Priserne. Det, der maaske mest umiddelbart bidrager til at fremkalde en saadan Opfattelse, er den Omstændighed, at man i Termins-markedet har en Mulighed for at spekulere à la baisse, som savnes dér, hvor man kun handler med effektiv Vare. I den tyske Enquêtekommissions Forhandlinger fremhævedes det navnlig af Gamp, at Terminshandelen for Baissespekulanten skaber Muligheden af at udbyde et større Kvantum, end der findes i Markedet. Ja det er naturligvis rigtigt, at der herved gives kapitalkraftige Spekulanter et Middel til i et bestemt Øjeblik at drive Priserne ned — medens der forøvrigt ligesaavel aabnes Haussespekulanter Adgang til ved store Spekulationskøb at drive Priserne i Vejret. Men det er ligesaa givet, at en saadan Manøvre kun kan paavirke Priserne

indenfor et bestemt begrænset Tidsrum. Baissespekulanterne er jo nødsagede til paa et senere Tidspunkt at dække deres Blankosalg, hvad de kun kan gøre ved at købe, hvorved de jo, hvis den lave Pris ikke svarer til det virkelige Forhold mellem Varemængde og Forbrug, atter maa drive Prisen op. Nu klages der jo imidlertid ikke over momentane Prisfald, men over et gennem mere end 15 Aar fortsat lavt Prisniveau — kun afbrudt af Opgangen i Rugpriserne i 1891, som Terminsspekulanterne iøvrigt ogsaa fik Skyld for, idet de af de tyske Agrarer beskyldes for at have lavet en kunstig Hausse for at bevise Nødvendigheden af Handelstraktaterne — men en saadan fortsat Prisnedgang lader sig ikke forklare af den ved Blankosalgene skabte Mulighed for midlertidigt at trykke Prisen.

Den udførligste Begrundelse af Paastanden om Terminshandelen som Aarsag til et permanent Pristryk, særlig for Hveden, findes i en Bog af en tidligere Mægler i Liverpool C. W. Smith: »Commercial Gambling« (London 1893), et Skrift, der som Helhed vistnok kan karakteriseres som det voldsomste Angreb paa Terminshandelen, der er kommet frem paa Tryk, og som er blevet modtaget med stort Bifald i hele den engelske Landbrugspresse.

Smith søger først at hævde, at Aarsagen til Prisnedgangen ikke kan søges i en Forandring i Forholdet mellem Produktion og Forbrug af Hvede. Han støtter sig her særligt paa en Udtalelse af Landbrugsforfatteren W. E. Bear gaaende ud paa at »fra 1880 til 1890 var Tilvæksten i Verdens Hvedeareal mindre end $3\frac{1}{2}$ Mill. Acres, at beregnet til 16 Bushels pr. Acre vilde dette kun frembringe en Forøgelse i det aarlige Høstudbytte

af 56 Millioner Bushels, og at med et saa ringe Forbrug som 4 Bushels aarlig pr. Hoved, vilde dette ikke forsyne mere end 14 Millioner Mennesker; medens i denne Periode de forenede Fristater og Storbritannien og Irland alene forøgede Antallet af Brødspisere med mere end dette Tal.« Imod Bears Beregninger af Hvedearealets Udvidelse er der vistnok intet at indvende, men ganske bortset fra, at de ikke tager Hensyn til Forøgelsen af de andre Kornsorter (f. Ex. Majs og Havre, hvis Tilvæxt i denne Periode er enorm) beviser de ikke noget med Hensyn til Spørgsmaalet. Det maa først bemærkes, at Perioden 1880—90 ikke er heldigt valgt. Dels foregik nemlig den stærke Forøgelse af Hvedearealet, som havde Indflydelse paa de kommende Tidens Hvedeforsyning, i Tiden lige før 1880, og den var saa betydelig, at en Gennemsnitshøst i Perioden 1878—87 — i Følge Jurascheks »Übersichten der Weltwirtschaft«, Aargang 1885—89, S. 167 — var 60 Millioner Hektoliter (165 Millioner Bushels) større end i Perioden 1870—80. Dels taler Smith ganske særligt om de usædvanlig lave Priser paa det Tidspunkt, da han udgav sin Bog, og disse stod under Indflydelse af Forhold, der ligger senere end Aaret 1890, navnlig de ganske kolossale nordamerikanske Hvedehøste i Aarene 1891 og 1892. Disses Betydning fremgaar af følgende Tal, der bl. a. findes i Handelsberetningen for 1895, og som angiver de nordamerikanske Fristaters Hvedehøst. Denne var

i Aaret 1885 357 Millioner Bushels

—	1886	457	—	—
—	1887	456	—	—
—	1888	416	—	—

i Aaret 1889 490 Millioner Bushels

— 1890 399 — —

— 1891 612 — —

— 1892 516 — —

I Aaret 1891 var den altsaa ikke mindre end 255 Millioner Bushels større end i 1885 og 122 Millioner større end i det iøvrigt usædvanlig gunstige Høstaar 1889. Hertil kommer, at de argentinske Hvedetilførsler netop paa dette Tidspunkt begyndte at gøre sig gældende.

Hovedsagen er imidlertid, at man ikke kan basere noget paa en blot og bar Sammenligning mellem Forbrugernes Antal og den effektivt producerede Mængde. Det er urigtigt at tale om, at en lav Pris er unaturlig, fordi der ikke er nogen effektiv Overproduktion. Dette fortjener at fremhæves, fordi Tankegangen er ret almindelig. Det ses saaledes af Bladene, at man paa den for nogen Tid siden afholdte Landbrugskongres i Budapest har vedtaget en Resolution om, at der ikke er Overproduktion i Korn, en Resolution, hvis Hensigt iøvrigt vistnok var at bevise, at det var Guldmonnfoden, som var Skyld i Prisnedgangen. Naturligvis vil der lige saa lidt i Hvede som i nogen anden Vare foregaa en varig Overproduktion i den Forstand, at der vedblivende produceres mere end der forbruges. Naar Produktionen begynder at stige, saaledes at der fremkommer et Prisfald, trækker lidt efter lidt de Producenter, hvis Produktion ikke kan betale sig ved det nye Prisniveau, sig ud af Produktionen, og om det lave Prisniveau vil holde sig, afhænger da af, om de Producenter, hvis Omkostninger er mindre, kan forsyne Markedet tilstrækkeligt. Det er netop denne Bevæg-

else, der er foregaaet paa Kornmarkedet. Hvad der har været karakteristisk for dettes Udvikling siden Halvfjerdserne er — foruden den effektive Forøgelse af Arealet — særlig den Omstændighed, at Produktionens Tyngdepunkt paa Grund af Kommunikationsmidlernes Udvikling har kunnet flyttes fra de Steder, hvor man arbejdede med store Omkostninger (navnlig høje Priser paa Jord) til de Steder, hvor Omkostningerne var langt ringere. Medens Hvedearealet er blevet større i Nordamerika, Argentinien, Indien og Rusland, er det f. Ex. gaaet tilbage i England. Og Prisen vil holdes nede, saa længe der i de oversøiske Lande er uopdyrket, men til Hvededyrkning tjenligt Areal, der ved den mindste Prisstigning vil komme under Ploven. Hvor længe dette Forhold vil vedblive, er vanskeligt at sige, men til Dato har det gjort sin Virkning.

Vender vi os nu til Smiths positive Argumenter for Terminshandelens Betydning, gaar der igennem hele hans Fremstilling et Ræsonnement af følgende Indhold: Naar Terminshandel benyttes ved Salg af Korn fra Amerika til England, udbydes der mindst fire Gange saa meget Korn, som der virkelig høstes. Først sælger Amerikaneren paa Termin, derefter sælger han det virkelige Korn til Englænderen, derefter sælger denne paa Termin, og endelig sælger han Kornet til Konsumenterne. Selv om man ser bort fra de egentlige Baissespekulanter Blankosalg, udbydes der altsaa hvert Aar en Kornmængde, der er fire Gange Høstens Beløb, og dette kolossale Udbud maa nødvendigvis trykke Prisen. Denne Argumentation indeholder noget for den ikke forretningskyndige Betragtning umiddelbart bestikkende, men der behøves kun en kort Over-

vejelse for at se, hvor bundfalsk den i Virkeligheden er. Den abstraherer ganske fra den Omstændighed, at der til hvert af disse Udbud svarer en Efterspørgsel. Naar Amerikaneren har solgt sin effektive Vare, maa han dække sit Terminssalg og altsaa købe paa Termin, og Englænderen maa gøre det samme. Man kunde ligesaa godt sige, at naar en svømmende Kaffeladning paa Vejen fra Brasilien til Evropa 4 Gange skifter Ejer, er der udbudt fire Gange saa meget Kaffe, som der virkelig kommer, og derfor maa den Omstændighed, at Ladningen omsættes i svømmende Tilstand, nødvendigvis bringe Kaffeprisen til at synke. Dette har dog ingen nogensinde paastaet, og i det hele er det ganske mærkeligt, at Terminshandelens prisnedsættende Virkning alene synes at skulle gælde for Korn og ikke f. Ex. for Kaffe, Sukker, Spiritus osv.

Smith synes at have en Følelse af, at hans Hovedargument ikke helt kan staa paa egne Ben, og han søger at styrke det ved nogle Sidebeviser, af hvilke det vigtigste er en Henviisning til den Rolle, som Liverpoolsystemet og det amerikanske Marginsystem spiller i den angloamerikanske Terminshandel, og som har sit tilsvarende paa de kontinentale Terminsbørser, hvor der findes Likvidationskasser, men derimod ikke i den tyske Kornterminshandel, hvor en saadan ikke fandtes. Disse Systemer kræver ved enhver Prisforandring Indbetaling af Dækning for Differencen af den, hvem Prisforandringen gaar imod, for at Medkontrahenten kan være sikker paa, at der ved den endelige Likvidation er Dækning for en eventuel Differenc. Smith mener nu — og han er aabenbart her i Overensstemmelse med adskillige Amerikanere, hvis

Opfattelse ogsaa Schumacher delvis tiltræder i den ovenfor nævnte Afhandling — at denne Difference-dækning altid gaar ud over Haussespekulanterne, som paa Grund af, at de ikke er i Stand til at præstere de paakrævede Indbetalinger, tvinges til brat at afvikle deres Engagementer, hvorved Udbudet forøges, og Prisen trykkes yderligere ned. Hertil er at bemærke, at dette Forhold naturligvis til Tider kan indtræde, men naar det skal betragtes som et permanent Forhold, der vedblivende karakteriserer Prisdannelsen og Forretningsafviklingen paa Børsen, forudsætter det i Virkeligheden, at der stadig er helt andre Faktorer i Virksomhed, som foraarsager et permanent Prisfald. Hvis Tvangen til at præstere de fastsatte Indbetalinger til Differencedækning særlig skal genere Haussen og særlig skal tvinge Haussisterne og ikke Baissisterne til at realisere deres Engagementer, maa Prisen først være gaaet ned, og Prisnedgangen er altsaa i Virkeligheden Aarsagen til Haussisternes vanskelige Stilling og ikke Følgen deraf. Det er ogsaa ret karakteristisk, at man paa Kornbørsen i Berlin ikke har villet indføre Liverpoolsystemet eller Likvidationskasser, fordi man mente, at Indskudstvangen vilde være i særlig Grad generende for Importørerne — altsaa for Terminssælgerne, en Opfattelse af Systemets Virkning, der altsaa er den engelsk-amerikanske stik modsat.

Imidlertid søger Smith ligesom Schumacher*) en Støtte for Argumentet i den Paastand, at det altid er Terminssælgerne — de egentlige Kornhandlere og

*) eller snarere de amerikanske Praktikere, til hvis Vidnesbyrd Schumacher refererer. Han selv slutter sig kun med noget Forbehold til Opfattelsen,

Baissespekulanterne — der udgør den kapitalkraftige og forretningskyndige Part, og som altsaa dels kan taale en Række Differenceindskud uden at behøve at realisere Engagementet og dels gennem forskellige Manipulationer kan paavirke Priserne, medens Terminskøberne er kapitalfattige og ukyndige. Man henviser til, at de ukyndige outsiders, navnlig de, der spiller i de saakaldte bucket-shops, altid spekulerer à la hausse. Disse bucket-shops er Kontorer, hvis Indehavere ikke er egentlige Børsfolk (de svarer til de saakaldte outside-brokers i den engelske Fondshandel), men som staar i telegrafisk Forbindelse med Børsen, saa at man derfra faar de skiftende Prisnoteringer at vide, og hvor Kundene mødes og afslutter Spekulationsforretninger, der i Virkeligheden kun er rene Væddemaal om Prisen. Særlig anfører Schumacher, at en stor Del af de amerikanske bucket-shops Kunder er Farmere, og at disse af Naturen er Sangvinikere og derfor altid er tilbøjelige til at spekulere i Prisstigning. Paastanden om at Smaaspekulanterne altid er Haussister er ganske vist ikke bevist, men det kan ikke paa Forhaand benægtes, at den for Englands og Amerikas Vedkommende kan være i alt Fald delvis rigtig. For de tilsvarende kontinentale Spekulanter Vedkommende gælder det i alt Fald, at de baade spekulerer à la hausse og à la baisse, eftersom Agenten, Kommissionæren eller hvad han nu iøvrigt hedder, tilraader dem at handle. Hovedsagen er imidlertid, at man tager ganske fejl, naar man tilskriver disse Smaaspekulanter Forhold nogen afgørende Indflydelse paa Bestemmelsen af Priserne. Netop i de amerikanske bucket-shops foregaar Forretningerne som ovenfor antydet ofte paa en saadan Maade, at de

i det væsentligste baade ved deres Indgaaelse og deres Afvikling har Karakteren af indbyrdes Væddemaal om Prisen, som afgøres ved Differencebetalinger mellem Shoppens Kunder indbyrdes eller mellem Kunderne og Ejeren uden i Virkeligheden at indvirke paa Udbud og Efterspørgsel paa Børsen. Fremfor alt overser man, naar man gør Smaaspekulanterne til Hovedrepræsentanter for Terminskøberne, den Omstændighed, at en egentlig Terminsforretning, hvor de, der importerer Varer eller ligger med store Varelagere, altid kan dække sig for deres Risiko gennem Terminssalg, kun kan trives, hvor der til Stadighed findes kapitalkraftige og solide Købere. I Virkeligheden maatte jo ogsaa de med Kapital og Forretningskundskab udrustede Terminsspekulanter være dummere end Børsfolk i Almindelighed kan antages at være, saafremt de ikke, saa snart Prisen ved et unaturligt Udbud dreves unaturligt ned, optraadte som Købere. Saafremt nemlig Prisen paa Levering til en senere Termin virkelig stod lavere end den, der svarede til det sandsynlige Forhold mellem effektivt Vareforraad og Forbrug, vilde det jo være Køberne, der kunde beherske Markedet, saasnart Leveringstiden indtraadte.

Nogle Hovedpunkter i Sverigs nye Interessentskabslovgivning.

Af

I. Heckscher.

Det er et Tegn paa sunde økonomiske Tilstande og paa national Retskaffenhed, naar et Samfund kan undvære Lovgivning paa et Omraade, hvor modstaaende personlige Interesser hvert Øjeblik maa krydse hinanden. Og det er samtidigt et Bevis paa Retsanvendelsens Sikkerhed, naar man uden den skrevne Lovs Bogstav som Støtte kan gøre Ret og Skel til begge Sider i indviklede Formueforhold. Blandt slige indviklede Forhold ere Interessentskabsforholdene ikke de mindst vanskelige, og det maa for udenlandske Øjne som oftest staa som noget ret paafaldende, at Danmark hidtil har kunnet leve saa temmelig uberørt af de stærke Rystelser, der i større og mindre Stater atter og atter har krævet og medført en Lovordning, særligt af Aktievæsenet. Adskillige Symptomer fra den senere Tid tyde dog paa, at Tilliden til denne Tilstands Holdbarhed ikke er ubetinget i danske Forretningskredse.

Under den Stagnation i den nordiske Fælleslovgivning, som indtraadte efter Sølovens Gennemførelse,

har Sverig for sit Vedkommende fortsat Reformbestræbelserne paa Civilrettens Omraade. Den første betydelige Frugt af denne svenske Lovgivningsvirksomhed er den under 28. Juni 1895 sanktionerede Cyklus af Love om Interessentskaber, hvilke træde i Kraft d. 1. Januar 1897. Ved disse Love er Sverig kommet et Hestehoved foran sine nordiske Naboer. Vel har ogsaa Norge gjort et alvorligt Forsøg paa at tilvejebringe en Aktielov (som dog hidtil kun foreligger i Udkast), og vel har Finland under 2. Maj 1895 endog faaet Sanktion paa en saadan; men saa vidt som til en hele Interessentskabsmaterien omfattende Reform kommer man under alle Omstændigheder kun efter omfattende Forarbejder, og dertil mangler endnu tilsyneladende udenfor Sverig det fornødne Materiale.

En udførlig Redegørelse for det svenske Lovarbejdes Indhold vil nærmest høre hjemme i den juridiske Faglitteratur. Men da dets Emne berører Samfundets vigtigste økonomiske Funktioner, og da den Tid muligvis dog kan komme, hvor ogsaa Danmark giver efter for Trangen til faste Regler for disse vigtige Forhold, bør dets Hovedpunkter ikke være helt fremmede for dette Tidsskrifts Læsekreds. Fremstillingen vil derfor saa vidt muligt tage Sigte paa, hvad der fra et økonomisk Synspunkt kan formodes at have Interesse, men maa i det hele indskrænke sig til at være refererende.

Indledningsvis bør erindres om, at Sverig allerede tidligere har haft en Del Lovbestemmelser vedrørende »Bolag«, men højst ufuldstændige. Aktieloven af 1848 var i al sin Korthed et godt Grundlag for den Bevillingspraxis, der hidtil har været fulgt ved Aktie-

selskabers Stiftelse; men Overbevisningen om Nødvendigheden af en gennemgribende Reform har længe været levende, og Forberedelserne dertil kunne føres tilbage til 1885. I Slutningen af nævnte Aar nedsattes nemlig en Regeringskommission, som 1890 afleverede sin Betænkning med Forslag og Motiver. Paa dens Arbejde er den nye Lovcyklus væsentligst bygget.

I.

Den første i det Komplex af Love, i hvilke de nye Interessentskabsregler efter svensk Sædvane ere udstykkede, handler om »Handelsbolag« og »enkla Bolag«. Det vil være en Beroligelse for den danske Læser, der forholder sig lidt uforstaaende overfor disse Kategorier, at erfare, at man ogsaa i Sverig har studset ved en Hovedinddeling, hvis Led forekom temmelig nye og uklare. Forklaringen er i al Korthed denne: Det gamle Begreb »Handelsbolag« anvendtes af Lovgivningen for det navngivne, fuldt ansvarlige Selskab, der drev »Handel«. Men da »Handel« efter den ældre Lovterminologi ikke nødvendigvis behøvede at forstaaes som en skarpt begrænset Art af borgerlig Næringsvirksomhed, var der en Tilbøjelighed til at overføre Reglerne om Handelsbolag til det ansvarlige Interessentskab i Almindelighed. Og paa den anden Side var der for saa vidt et Hul i Lovgivningen, som der faktisk eksisterede adskillige Selskaber med den øjensynligste Tendens til at begrænse Deltagernes Ansvar, uden at disse alligevel gik ind under Aktieselskabets eller andre anonyme Selskabers Ramme. Det var dette Hul, man vilde udfylde med de »enkla«

Bolag, og man vilde da samtidigt befæste Handelsbolaget som et Selskab i stræng handelsretlig Forstand.

Først efter megen Tvivl og Modstand lykkedes det dog at faa denne Ordning gennemført. Der hævdede sig saavel i Højesteret — alle civile Lovforslags officielle Censor — som i Rigsdagen vægtige Stemmer mod de »enkla Bolag«, baade mod deres Definition og mod deres *raison d'être* overhovedet. Underligt var det ikke, at man tøvede med at adoptere en slig Novitet, hvis Brugbarhed og Ønskelighed var saa knapt motiveret; men Kravet paa en fuldt udtømmende Klassifikation vandt dog tilsidst Medhold, og de »enkla« Bolag fik Tilladelse til at holde deres Indtog, om end i en noget reduceret Skikkelse. Til Handelsbolaget forholde de sig rent negativt. De kunne angaa enten et vist Foretagende eller en fortsat Virksomhed; men Kendemærket er under alle Omstændigheder dette, at Bolaget ikke gaar ind under Handelsbolagets Begreb.

Herefter blive de Selskaber, den nye Lovgivning kender, kun følgende:

1) Handelsbolag. Dette bestemmes ved sit Formaal: at drive Handel eller anden bogføringspligtig Næring under fælles Firma.

2) Kommanditbolag. Hidtil har dette Selskab ikke været at anse som fuldt naturaliseret i svensk Ret, skønt det i visse Speciallove (om private Seddelbanker) var anerkendt. Nu behandles det som Underafdeling af Handelsbolaget med det overalt adopterede Kendemærke: en eller flere fuldt ansvarlige Interessenter i Forening med andre, hvis Ansvar begrænses til deres Indskud.

3) Enkelt Bolag. Det er ikke dette Bolags

Formaal, der bestemmer dets Karakter; det kan omfatte alle andre Virksomheder end de under Nr. 1 nævnte — heller ikke Graden af dets Medlemmers Ansvarlighed; denne kan være ret vexlende, som det følgende vil vise. Hvad man kan have haft for Øje ved denne Selskabsklasse, er især dels a) Sammenslutning for enkelte Foretagender, som enten slet ikke ere Handel eller dermed beslægtede (f. Ex. Byggeforetagender for fælles Regning, literære Foretagender) eller vel angaa Handelsforretninger, men ikke Handel som Næringsvej (f. Ex. et specielt Indkøb for fælles Regning — a meta — af et vist Vareparti), dels b) Associationer for Næringsdrift af ikke bogføringspligtig Natur, saasom mellem egentlige Haandværkere, Sagførere o. lign. Tiden maa dog vise, om ikke ogsaa andre Associationsformer kunne faa Plads under denne Gruppe, der danner Klassifikationens Reserverubrik.

4) Aktiebolag. Dette bestemmes i Loven udelukkende ved den til Indskuddene begrænsede Ansvarlighed, hvorimod ubetinget Transportabilitet af Andelenes ikke er fornøden. Alle »anonyme« Selskabsformer synes altsaa efter denne Affattelse at gaa op i Aktieselskabets Begreb, for saa vidt de ikke falde ind under Foreningsbegrebet (se under Nr. 5) eller ere underkastede Specialbestemmelser.

5) Registrerede Foreninger for økonomisk Virksomhed. Ogsaa disse ere som Retskategori en Nyhed i svensk Ret, dannet med de tyske »eingetragene Genossenschaften« som Mønster. En bestemt Grænse for de Foreninger, Loven omfatter, mangler atter her. Dens Omraade bestemmes til den ene Side ved de i Loven særligt opregnede Exempler paa slige

Foreninger, nemlig Konsumtionsforeninger, Produktionsforeninger og Foreninger for Fællesboliger; til den anden Side negativt ved de fra Lovens Omraade udelukkelt udelukkede Sparekasser, Forsikrings- og Hypotekforeninger. Men under dens Omraade falder efter dens § 1 tillige enhver anden Forening for økonomisk Virksomhed med det Formaal »paa anden lignende Maade at fremme Medlemmernes Interesser«. Ligesom rent literære og selskabelige Foreninger herved udelukkes, saaledes kan det være tvivlsomt om blotte Hjælpeforeninger som Syge- og Begravelseskasser, Udstyrsforeninger o. lign. gaa ind under Loven. Selv om de nok kunne siges at have et økonomisk Formaal, gaa de nemlig ikke ligefrem ud paa en økonomisk Virksomhed. Ved en særlig Lov af 1890 om registrerede Sygekasser ere disse sidste nu ordnede, men iøvrigt gælder det om disse Hjælpeforeninger, at deres Forhold til den nye Lovgivning er et aabent Spørgsmaal; man har hverken kunnet eller villet trække skarpe Grænser for Lovens Virkekreds.

6) Udenfor den nye Lovgivning staar (foruden Sparekasser, der ere normerede ved en Lov af 29. Juli 1892) for det første Bank-Interessentskaber. Den for disse gældende Speciallovgivning bestaar uforandret baade med Hensyn til private Seddelbanker med solidarisk Ansvarlighed og med Hensyn til ikke-seddeludgivende Banker; disse sidste ere ganske vist Aktieselskaber, men ogsaa Loven om Bankaktiebolag*) holdes i Kraft ved Siden af den nye Lovgivning. Endvidere falde Forsikringsselskaber, selv om de ere Aktie-

*) Se herom Nationaløkonomisk Tidsskrift XXIV (1886) S. 368 ff.

selskaber, udenfor den almindelige Aktielov; der er om disse Selskaber samtidigt givet en lille Speciallov, hvilken nærmest gaar ud paa for dem at bevare status quo, indtil en ny omfattende Forsikringslovgivning, hvortil Forberedelser allerede ere trufne, kan foreligge.

II.

Inddelingsgrunden for de forskellige Interessentskabsarter er — som i enhver moderne Lovgivning — hovedsagelig hentet fra Interessenternes Ansvarlighed for Selskabsforpligtelserne i Forhold til Tredjemand. Det umiddelbare og ubegrænsede Ansvar for Handelsbolagets Medlemmer er, som det var at vente, fastslaaet som indispensabelt. Desuden har Loven om Handelsbolag til Fjærnelse af al Tvivl udtrykkeligt foreskrevet, at i Selskabskonkursen Interessenternes personlige Kreditorer maa staa tilbage for Selskabskreditorerne, medens omvendt i Interessenternes Boer de personlige Kreditorer kun have at finde sig i en Konkurrence med Selskabskreditorerne for den Del af Selskabsgælden, som ikke kan faas dækket hos Selskabet. I Kommanditbolaget er Kommanditisten betragtet som direkte ansvarlig — indenfor Grænserne af sit Indskud — i Forhold til Tredjemand. Ved Selskabets Firmaregistrering skal derfor ogsaa anmeldes Kommanditisternes Navne og Indskud, og disse Data skulle (i Modsætning til dansk Rets Regel) offentliggøres af Registreringsmyndighederne. En anden vigtig Afvigelse fra dansk Ret er i denne Forbindelse, at Ordet »Kommanditbolag« skal indeholdes i Firmaet; i modsat Fald bliver Kommanditisten, naar han har

indvilget i sligt Firmas Benyttelse, at betragte som ansvarlig i samme Udstrækning som Komplementaren.

Mere udviklede ere Reglerne for Ansvarligheden i »enkla Bolag«. Reglen er her, at kun den enkelte Interessent, der indgaar Retshandlen, bliver forpligtet og berettiget overfor Tredjemand; selv om en Kontrakt indgaas paa Selskabets Vegne eller under en for Selskabet valgt Fællesbetegnelse, opstaar hverken Ret eller Pligt for andre Interessenter end dem, der have deltaget i Kontraktens Afslutning. I sidste Tilfælde stiftes i Mangel af anden Aftale Ret og Pligt kun for hver Deltager til lige Dele (»efter hufvudtalet«). Med andre Ord: Et »enkelt Bolag« er udadtil aldeles ikke nogen Enhed; den ene Deltager har ikke nogen Adkomst til at handle paa den andens Vegne, og optræder han alligevel for Interessentskabet som saadant, bliver det Tredjemands Sag at skaffe sig Sikkerhed for, at der fra de øvrige Deltageres Side foreligger fornøden Bemyndigelse hertil. Naar altsaa Interessentskabet som saadant kun faar Betydning indadtil, i Forholdet mellem Interessenterne og som Grundlag for deres indbyrdes Rettigheder og Pligter, maa man indrømme Berettigelsen af den Kritik, der er rejst imod en slig Associations Egenskab af Interessentskab; det opløser sig i Virkeligheden i et rent Kontraktsforhold mellem Deltagerne. Det er uden Tvivl at betragte som en stiltiende Erkendelse heraf, naar Loven aabner adskillige Veje, ad hvilke et »enkelt« Bolag med eller mod sin Vilje kan komme til at medføre solidarisk Ansvarlighed for Deltagerne. Først kan dette ske derved, at Bolaget frivilligt lader sig indføre i Handelsregistret, hvad der i Henhold til en fra 1. Januar 1897

i Fimaloven indført Bestemmelse kan lade sig gøre for Fremtiden. I saa Fald skal det føre Firma ganske som et Handelsbolag og bliver i retlig Henseende overhovedet at behandle som saadant. Der kan næppe være Tvivl om, at denne Udvej vil blive benyttet ret flittigt af adskillige Næringsdrivende, hvis Virksomhed falder udenfor de bogføringspligtige og dermed udenfor Handelsbegrebet i teknisk Forstand, og som derfor efter svensk Ret ikke hidtil kunde anmelde Firma. Men dernæst: Saafremt der ved Indgaelse af Retshandler benyttes en Fællesbetegnelse indeholdende enten Personnavn eller Ordet »Handelsbolag«, opstaar som Konsekvens heraf solidarisk Ansvar for de Deltagere, med hvis Samtykke slig Betegnelse er anvendt; og indeholder den enten Ordet »Aktiebolag« eller »Förening«, indtræder sligt Ansvar for de Interessenter, der deltage i Retshandlen. Om man har gjort sig rigtigt klart, hvor vanskeligt det vil blive for Medkontrahenterne at føre Bevis for, hvilke Deltagere der have givet det forudsatte Samtykke til slig Fællesbetegnelses Anvendelse, synes noget tvivlsomt. Derimod forklares det tilsyneladende ejendommelige i, at Benyttelsen af Epiteter, der betegne en Begrænsning af Ansaret, skal medføre et ubegrænset Ansvar, ved Lovens Bestemmelser om Virkningen af, at Aktiebolag eller Foreninger forsømme at lade sig registrere, hvorom nedenfor.

At Aktiebolaget, naar det forøvrigt er stiftet paa foreskreven Maade, ikke medfører Forpligtelse for Aktionæerne udover Beløbet af deres Aktier, er selvfølgeligt. Mere ejendommeligt vil det maaske synes ved første Øjekast, at Foreninger kunne paadrage

Medlemmerne Ansvar udover deres Indskud. Oprindeligt var det endog foreslaaet alternativt at aabne Adgang til Stiftelsen af Foreninger med fuldt solidarisk Ansvar; men dette — som har sit Forbillede i Tyskland — blev efter adskillig Meningskamp mellem de forskellige Lovgivningsfaktorer, at hvilke Rigsdagens andet Kammer vilde have Ansvarligheden helt strøgen, forandret derhen, at det ubegrænsede Ansvar udelukkedes, hvorimod det nu staar Foreningerne frit for at bestemme, om de ville paatage sig en indtil et vist Beløb begrænset personlig Ansvarlighed for Medlemmerne eller indskrænke Hæftelsen til Foreningens egne Midler. Det er slet ikke usandsynligt, at mange Foreninger, som ellers kunde faa Vanskelighed nok ved at skaffe sig Kredit, ville vælge Ansvarligheden, saa meget mere som der er en Del, der tyder paa, at allerede tidligere visse mindre Konsumtionsforeninger have betragtet sig som sodidariske med Hensyn til Betalingen af Foreningens Gæld. Der kan dog være al Grund til at minde slige Foreningers Kreditorer om, at Ansvaret efter den nye Lov ikke er saa ubetinget endda; det kan nemlig ikke formenes et ansvarligt Medlem i en Forening efter Opsigelse at udtræde, selv om Loven for sligt Tilfælde har truffet en hel Del Kauteler. Disse bestaa væsentligst i Forskrift om Registrering og Kundgørelse angaaende Udtrædelsen, samt i visse Tidsfrister for Opsigelsens Virkninger. Denne maa ske mindst 1 Maaned før Regnskabsperiodens Slutning, og det udtrædende Medlem hæfter til Trods for Udtrædelsen, saafremt Foreningens Bo tages under Konkursbehandling i Løbet af 1 Aar fra Udtrædelsens Kundgørelse i det lokale Blad. Hæftelsen er endvidere

altid kun rent subsidær, d. v. s. betinget af, at i For-
 eningens Konkurs Fonderne ikke forslaa til at dække
 dennes Gæld; og selv naar dette har vist sig at være
 Tilfældet, tilkommer der ikke Kreditorerne nogen
 selvstændig Søgsmålsret mod hvert enkelt Medlem;
 men Ansvarligheden skal gøres gældende af Konkur-
 sens Kuratorer, der have at inddrive Beløbene efter
 Udskrivning hos Medlemmerne ifølge derom givne
 nærmere Regler.

III.

Hvor megen Betydning i det praktiske Liv der
 vil tilkomme de Associationsformer, som Loven har
 skabt ved Reglerne om »enkla« Bolag og registrerede
 Foreninger, er et Fremtidsspørgsmaal. Saa meget
 vissere er, at de forandrede Regler om Aktiebolag i
 en overvældende Grad vil vise sig aktuelle. Aktie-
 selskabsformen har nemlig allerede i en Række af Aar
 vist sig som den Associationsform, der i Sverige er
 ubetinget populærest. Ikke blot at store Foretagender,
 der kræve betydelig Kapital og medføre uberegnelig
 Risiko, her som i andre Lande saa godt som alene i
 denne Form kaldes til Live; ogsaa de mest beskedne
 Entrepriser, hvad enten de angaa Handel, Fabriksdrift
 eller Haandværk, vælge med Forkærlighed en Form,
 som strax gør sin Mand til »Direktør«, paa samme Tid
 som den fixerer hans økonomiske Risiko paa Forhaand.
 Ja der gives overhovedet næppe den Ting imellem
 Himmel og Jord, som i Sverige ikke er sat paa Aktier,
 lige fra Banker til Mælkehandel, lige fra Textilfabrikation
 til Tæppekonservering og lærde Skoler. For Frem-

tiden vil Markedet muligvis kunne byde Lysthavende endnu flere Variationer til behageligt Udvalg.

Det store Systemskifte, Lovgivningen har gjort, er nemlig Overgangen fra Sanktionssystemet til Normativsystemet. Hidtil var Betingelsen for, at et Selskab kunde nyde godt af Aktielovgivningens Fordele, kongelig Sanktion, og denne indhentes faktisk altid, uagtet dens Erhvervelse ikke var paabudt som ufravigelig Forpligtelse; for Fremtiden bortfalder al Prøvelse af Statuter og al anden Medvirkning fra Regeringens Side til Selskabets Dannelse. Loven har paa Forhaand givet alle nødvendige Forskrifter, efter hvilke Statutterne have at rette sig. Denne Sanktionssystemets Opgivelse er et almindeligt Fænomen i europæisk Ret. Til Fordel for en saadan Reform tale først og fremmest de samme Grunde, som gælde for Næringsfrihed i Almindelighed; desuden, at Staten ved at underkaste Statutterne en Prøvelse, som ender med deres Stadfæstelse, paadrager sig Skinnet af at billige selve Foretagendet, uagtet dette maaske siden viser sig at være uheldigt baade i Plan og i Gennemførelse, og endeligt, at den offentlige Prøvelse, naar den engang har antaget faste Regler og Former, lige saa godt kan fæstnes i Lovsform til direkte Efterlevelse, som forbeholdes de administrative Myndigheder til unødvendigt Bryderi for disse og for Publikum. Da der vel ikke kan være Tvivl om, at det ogsaa for Danmarks Vedkommende er Normativsystemet, som vil blive lagt til Grund for en eventuel Lovordning af Aktieselskabsretten, skulle de svenske Regler her i Korthed fremstilles. Der vil derved ogsaa blive Lejlighed til at antyde, i hvilket Omfang den svenske Lov har taget

Hensyn til de Klager, der fra de forskelligste Sider ere fremsatte mod de senere Decenniers Aktiesvindler i næsten alle Lande.

Det første Stadium i Selskabets Tilblivelsesproces er dets saakaldte Stiftelse. Denne Akt, der hidtil har hvilet i Privatlivets Skygge, drages efter den nye Lov frem i Offentlighedens Lys. Stifterne skulle være mindst fem og bosatte i Riget. De have først at oprette et Stiftelsesdokument, indeholdende Selskabets Formaal, Domicil, Kapital, Bestyrelsens Valgmaade, Aktiernes Størrelse, Aktionærernes Stemmeret m. m. Overtages alle Aktier af Stifterne (saakaldt Simultanstiftelse), udfordres der foreløbigt ikke videre; Selskabet er da »dannet« ved Overtagelsen. Skal en Del af Aktierne derimod tegnes ved Subskription (saakaldt Successivstiftelse), vil der være at udstede Indbydelse til Aktietegning, og denne Indbydelse er bunden til visse Formforskrifter. Først skal Stiftelsesdokumentet, forsynet med Stifternes egenhændige, bevidnede Underskrift, i to Exemplarer indleveres til Overøvrigheden, der prøver dets Overensstemmelse med Lovens Forskrifter, beholder det ene Exemplar og tilbageleverer det andet med sin Paategning. Derpaa kan Indbydelse udfærdiges, hvilken i sig skal optage saavel bekræftet Afskrift af Stiftelsesdokumentet med Overøvrighedens Paategning som Angivelse af det Antal Aktier, enhver af Stifterne har overtaget, Oplysning om Tiden for det konstituerende Møde, hvilket ej maa udsættes længere end 1 Aar fra Stiftelsesdokumentets Forevisning, og Regler om Aktiernes Fordeling i Tilfælde af Overtegning. Er der fra Stifternes Side gjort Forbehold om særlige Fordele, saasom om Ret til at gøre Tilskud

af anden Art end Penge, maa saadant for at opnaa Gyldighed udtrykkeligt omtales i Indbydelsen. Aktietegningen skal derhos skrives paa selve Indbydelsen.

I Princip og i mange Enkeltheder ere disse Forskrifter overensstemmende med den tyske Aktielovs Regler, hvilke skulle have vist sig ret praktiske til Bekæmpelse af Gründer-Misbrugene og derfor atter næsten ligelydende ere optagne i det nye tyske Ud-kast til Handelslovbog; dog er der flere Afvigelser i Detaillerne. Der savnes saaledes i den svenske Lov den maaske ikke overflødige Forskrift, at den udtrykkelige Tilkendegivelse om de »særlige Fordele« bør gælde ikke blot om Stifternes, men ogsaa om de til »Andre« lovede Fordele. Endvidere savnes et Par i tysk Ret optagne Forskrifter, hvis praktiske Værdi dog er mere omtvistet, nemlig dels den obligatoriske Revision af selve Stiftelsesakten ved Hjælp af Selskabets egne Organer eller — eventuelt — ved dertil specielt ud-nævnte Revisorer, dels Reglerne om den saakaldte »Efter-Stiftelse« (Nachgründung) o: Selskabets Over-tagelse af Anlæg eller faste Ejendomme til en Værdi af over $\frac{1}{10}$ af Grundfonden i Løbet af en vis kortere Tid efter Selskabets Registrering. Det første af disse Kauteler — hvilke begge, om end med visse Ændringer, ere medtagne i det nye tyske Handelslovudkast — har vist sig vanskeligt at gennemføre i Praxis paa Grund af alle Parters Utilbøjelighed til at underkaste sig det med Revisionen forbundne Arbejde og Ansvar; det synes ellers ret heldigt og burde kunne udvikles ved Uddannelsen af en professionel Klasse sagkyndige Revisorer.

Ubettinget bindende er Aktietegningen ikke, med-

mindre alle Aktierne ere overtagne af Stifterne. Det bliver den først, naar det paa den konstituerende Forsamling besluttet, at Selskabet skal »dannes«. Indkaldelse til denne Forsamling paahviler Stifterne; overholdes ikke den for Mødet i Indbydelsen fastsatte Tid, binder Aktietegningen ikke længere. Spørgsmaalet, om Selskabet skal dannes, afgøres af Forsamlingen enten ved de mødendes Enstemmighed eller, hvis saadan ikke opnaas, ved kvalificeret Majoritet (Stemmerflerhed af de mødende, naar disse udgøre mindst $\frac{1}{4}$ af alle Tegnerne og $\frac{1}{4}$ af hele Kapitalen). I Sammenhæng hermed — dog ikke nødvendigvis paa samme Møde — antages Statutterne, som skulle angive Selskabets Firma og i Hovedpunkterne ikke maa afvige fra Stiftelsesdokumentet, for saa vidt ikke samtlige Aktionærer indvilge i Afgivelsen; samtidigt foretages Valg af Bestyrelse og Revisorer. Til disse Foranstaltninger kræves ingen Medvirkning fra det offentliges Side.

Trods Beslutningen om Selskabets »Dannelse« træder dog Aktieselskabet først i Virksomhed ved en offentlig Akt, Registreringen. I Lighed med tysk og fransk Ret er efter den svenske Lov Registreringen en Betingelse for, at Selskabet som saadant kan erhverve Rettigheder og paadrage sig Forpligtelser eller optræde som en Helhed i Forhold til Statsmyndighederne. Som Følge deraf komme de Forpligtelser, som paa Selskabets Vegne indgaas før Registreringen, til at paahvile de optrædende Personer solidarisk. Ansøgning om Registrering indleveres — eller indsendes pr. Post — af den valgte Bestyrelse til en Centralmyndighed for hele Landet (Patent- och

Registreringsverket), under hvilken nu hele Patent-, Varemærke- og Aktieselskabsregistreringen er henlagt. Med Ansøgningen skulle følge detaillerede Oplysninger om Selskabets Konstituering, Statutterne m. m. samt om Aktietegningens Resultat og om, hvor meget der er indbetalt paa Aktierne. De tvende sidste Punkter skulle af Bestyrelsens Medlemmer bevidnes med deres egenhændige Underskrift; ligeledes faar Registreringsmyndigheden selv Stiftelsesdokumentet og Tegningslisterne til Eftersyn. Det paahviler endvidere Bestyrelsen at anmelde for Registreringsmyndigheden — senest 6 Maaneder efter Udløbet af den for Aktieindbetalingen bestemte Tid — hvor meget der er betalt paa Kapitalen, og hvis da Minimumskapitalen ikke er naaet, anses Selskabet for opløst.

Hvor lavt denne Minimumskapital skulde sættes og hvilken Grænse for en Akties Størrelse Loven skulde fastslaa, udgjorde under Forhandlingerne i Rigsdagen en af de farligste Anstødsstene for hele denne Reform. Det oprindelige Forslag fastsatte 25,000 Kr. som Minimum for Kapital og 100 Kr. som mindste Aktiebeløb. Rigsdagen vilde dog gaa adskiltigt lavere ned, og man enedes tilsidst om henholdsvis 5000 Kr. og 10 Kr. som laveste Grænser, dog saaledes, at Aktiens Beløb, naar Kapitalen gaar til mere end 10,000 Kr., skal være mindst 50 Kr. Denne Bestemmelse vil sikkert i høj Grad bidrage til end yderligere at popularisere Aktieselskabsformen for alle Associationer, skøndt allerede nu de smaa Selskaber i en paafaldende Grad vælge denne Form. Det er saaledes oplyst, at af de i Aarene 1890—94 sanktionerede Aktieselskaber (c. 1000) henved 25 pCt. havde en

Kapital paa under 10,000 Kr. eller mindre Aktietyper end 100 Kr. Men saa lavt som til 10 Kr. har, saa vidt vides, hidtil ingen Lovgivning fixeret Aktiens Minimum; den tyske Aktielov har her 1,000 Mark — hvori ingen Forandring tilsigtes ved det nye Revisionsudkast — i Frankrig derimod er 25 Francs Minimum.

Den svenske Lov tillader desuden at bestemme Kapitalen alternativt til højere eller lavere Beløb, i hvilket Tilfælde det lavere ikke maa udgøre mindre end $\frac{1}{3}$ af det højere. Indbetaling af Aktierne skal være tilendebragt senest i Løbet af to Aar fra Selskabets Dannelse. Det er dog ikke udelukket, at Kapitalen senere kan forhøjes eller nedsættes ved frivillig Beslutning. Forhøjelse kan ikke finde Sted, førend Kapitalen er fuldt indbetalt; den kræver desuden en Generalforsamlings registrerede Beslutning. Til Nedsættelse af Kapitalen fordres enten et ved selve Selskabets Dannelse gjort Forbehold om Indløsning af visse Aktier i Følge bestemt Amortisationsplan, hvilket Forbehold skal være optaget i Statutterne og registreret, eller ogsaa en ny Beslutning om Nedsættelse af Kapitalen; men for at en saadan skal kunne iværksættes, maa den desuden være stadfæstet af Retten. Inden slig Stadfæstelse kan erholdes, foranstalter Retten en offentlig Indkaldelse af Selskabets Kreditorer; først efter at de anmeldte eller opgivne Kreditorer have givet deres Samtykke eller erholdt Fyldestgørelse, meddeles Stadfæstelsen, hvilken ogsaa registreres, og den saaledes stadfæstede Nedsættelse forbliver uden Virkning for de Kreditorer, som ikke havde samtykket deri eller haft Kundskab om Rettens Afgørelse, saa-

fremt Selskabets Konkurs indtræffer i Løbet af 1 Aar fra Kundgørelsen om Rettens Dekret.

Aktiernes Egenskab af Navnepapir eller Ihænderhaverpapir har overalt givet Anledning til legislativ Tvivl. Omsætteligheden forøges i en iøjnefaldende Grad ved Ihænderhaverformen, der ophæver al Legitimationsvanskelighed; men samtidigt gør denne Form Selskabet til en uoverskuelig Samling af stadigt vexlende Interessenter, den mobiliserer Kapitalen i en saadan Grad, at den personlige, individuelle Indflydelse paa Ledelsen — en Indflydelse af største Betydning for ethvert større økonomisk Foretagendes Kontinuitet og Stabilitet — stadigt trues. I Modsætning til tysk Ret, hvor Ihænderhaverformen er rent fakultativ (efter det nye Handelslovudkast tillades det endog en Aktionær at faa sin Navneaktie ombyttet med Ihænderhaveraktie, naar Statutterne hjemle sligt), skulle efter den svenske Lov Aktierne lyde paa Navn, medmindre der i særlige Tilfælde erholdes kgl. Tilladelse til at udstede dem til Ihænderhaveren. Promesser og Interimsbeviser skulle dog altid lyde paa Navn.

Der er endvidere givet en Del Forskrifter med det Formaal at binde Aktionæren til Selskabet, inden Organisationen er færdig, saasom ved Forbud mod Salg af Aktien, før den er fuldt indbetalt, og Følgen af, at de foreskrevne Indbetalinger undlades, er ikke blot Forpligtelse til Rentegodtgørelse og eventuelt Fortabelse af Aktieret uden Krav paa Tilbagebetaling af det allerede erlagte; men slig Forsømmelse medfører endog, at den paagældende Aktionær hæfter for sine resterende Indbetalinger i Forhold til Selskabskreditorerne, hvis i Løbet af to Aar Selskabets Kon-

kurs indtræffer. Hvor strænge disse Forskrifter end ere, gaar den europæiske Lovgivnings Tendens dog maaske endnu videre i Retning af at binde Aktionæren, indtil fuld Betaling for Aktien er præsteret. Det forbydes saaledes ligefrem at afhænde Interimsbeviser og ikke registrerede Selskabers Aktier i flere Lovgivninger (Belgien, Italien), og det nye tyske Udkast indeholder ogsaa en saadan Regel, som motiveres ved slige Afhændelsers samfundsøkonomiske Farlighed. Foruden den nysnævnte Forskrift aabner den svenske Lov kun Mulighed for endnu en Indskrænkning i Aktiernes frie Omsættelighed; den tillader nemlig at forbeholde de øvrige Aktionærer en Indløsningsret, naar en Aktie gaar over til en Person, som hidtil ikke har været Aktionær i Selskabet; for Gyldigheden af et sligt Forbehold, der kun kan forekomme ved Aktier paa Navn, forudsættes imidlertid, at det er udtalt i selve Aktiebrevet. Loven ligestiller Præferenceaktier, for saa vidt Stemmeret angaar, med almindelige Aktier — altsaa uden at indføre selvstændige Generalforsamlinger for de forskellige Aktiegrupper (hvilket derimod nu foreslaas indført i Tyskland), og den savner alle Regler om Legitimation for Erhvervelse af Aktier paa Navn, Regler, som med den stigende Livlighed i Aktieomsætningen næppe vilde være overflødige.

Loven paalægger ethvert Selskab Forpligtelse til at danne en Reservefond. Denne Fond skal — for saa vidt Statutterne ikke foreskrive højere Beløb — voxes til mindst 10 pCt. af Grundfonden og dannes ved Henlæggelse af mindst 10 pCt. af Aarsoverskuddet, ved det ved Aktiemotioner over Pari indvundne Beløb og ved forbrudte Aktieindbetalinger.

Af Lovens Regler om Generalforsamlingen mærkes, at en Minoritet repræsenterende højst $\frac{1}{10}$ af Aktiekapitalen er berettiget til at fordre en ekstraordinær Generalforsamling indkaldt (i Tyskland fordres kun $\frac{1}{20}$ af den samlede Aktiekapital hertil), og at en Forsømmelse fra Bestyrelsens Side af at indkalde en ordinær eller ekstraordinær Generalforsamling berettiger den enkelte Aktionær til at anmelde Forsømmelsen for Magistraten eller Kronofogden, hvorefter Indkaldelsen foregaar ved disse Myndigheders Foranstaltning. Ogsaa andre Forskrifter til Betyggelse af Minoritetens Ret indeholder Loven. En simpel Generalforsamlingsbeslutning kan saaledes ikke forandre Formaålet for Selskabets Virksomhed, heller ikke berettige til Udstedelsen af Præference-Aktier; hertil fordres enten alle Aktionærers Enstemmighed eller tvende Generalforsamlings Beslutning (hvoraf den ene ordinær), og paa den sidste $\frac{3}{4}$ Majoritet saavel af de mødende som af hele Aktiemassen. En lignende, skønt ikke fuldt saa kvalificeret Majoritet fordres til andre Forandringer i Statutterne og til Opløsning af Selskabet. Paa Dechargespørgsmaalet forbeholdes der for saa vidt ogsaa Minoriteten Indflydelse, som Afgørelsen af dette Spørgsmaal paa Forlangende af Aktionærer, repræsenterende mindst $\frac{1}{10}$ af hele Kapitalen, skal opsættes og Forsamlingen af den Grund ajourneres indtil to Maaneder. Derimod indeholder den svenske Lov intet, som svarer til den tyske Aktielovs Bestemmelser om en Aktionærminoriteten tilkommende »Enquête-Ret« med Hensyn til Stiftelsesaktens Forsvarlighed eller om et Erstatningskrav for Minoriteten i Forhold til Stiftere, Bestyrere og andre, hvilke enten ved Selskabets Stift-

else eller senere formenes at have tilsidesat Selskabets Interesser. En Generalforsamlingsbeslutning, som antages at stride mod Lov eller Statuter, kan endog den enkelte Aktionær efter den svenske Lov fordre ophævet ved at stævne Selskabet inden Udløbet af to Maaneder fra Beslutningens Datum.

Bestyrelsen kan bestaa af et Medlem eller af flere. Reglerne om Bestyrelsen indeholder den for danske Interesser muligvis ikke ganske uvigtige Bestemmelse, at Bestyrelsesmedlemmerne skulle være i Sverig bosatte svenske eller norske Undersaatter, medmindre der i denne Henseende erhverves kgl. Dispensation, men at selv i sidstnævnte Tilfælde højst $\frac{1}{3}$ af Pladserne kunne besættes med fremmede eller udenfor Landet bosatte Personer. Valget maa ikke gælde for en længere Tid end 5 Aar. Indskrænkninger i Bestyrelsens Kompetence ere uden Virkning i Forhold til Tredjemand i god Tro og tør ikke registreres. Stævninger og andre retslige Handlinger kunne med for Selskabet forpligtende Virkning rettes mod et enkelt Medlem af Bestyrelsen.

Revisorernes Virksomhed er i Følge den nye Lov bleven væsentligt udvidet. De kunne til enhver Tid fordre Adgang til Selskabets Bøger og Regnskaber samt Oplysninger om Bestyrelsen og kunne paa given Anledning fordre en ekstraordinær Generalforsamling indkaldt. Til denne udvidede Myndighed svarer en noget skærpet Ansvarlighed for Revisorerne i Tilfælde af bevidst urigtige Opgivelser, forsætlig Undladelse af at gøre Indsigelser mod Bestyrelsens Forretningsførelse eller grov Uagtsomhed ved Revisionens

Udførelse — en Ansvarlighed, der dog i Udkastet til Loven gik endnu en Del videre.

Som for Aktieselskabet ejendommelige Ophørsgrunde foreskriver Loven 1) at Aktionærernes Antal synker under fem, 2) at $\frac{2}{3}$ af Aktiekapitalen er gaaet tabt — begge Dele under Forudsætning af, at Manglen ikke afhjælpes inden Udløbet af tre Maaneder. Mangler Selskabet en til Registret anmeldt, kompetent Bestyrelse, kan Opløsning endvidere forlanges saavel af en enkelt Kreditor som af en enkelt Aktionær ved en til Retten indgiven Ansøgning; i dette Tilfælde udstedes der en offentlig Kundgørelse om Ansøgningen. Ogsaa her indtræder Ophørvirkningen dog først, naar det efter mindst tre Maaneders Forløb viser sig, at der ikke er raadet Bod paa Misligheden. Frivillig Opløsning skal foregaa ved en af Loven nærmere ordnet Likvidation.

Til sidst maa mærkes, at Lovens Overholdelse søges sikret dels ved solidarisk Erstatningsansvar baade for Bestyrelse, Likvidatorer og Aktionærer i Tilfælde af Pligtovertrædelse, dels ved høje Bødestraffe (i visse Tilfælde indtil 2000 Kr.) for de mest graverende Forseelser.

IV.

Hele det nu i Korthed skildrede store Apparat med dets mange organisatoriske Forskrifter og det til disses Overholdelse indførte administrative Tilsyn er ved den nye Lovgivning overført ogsaa til de registrerede Foreninger, der i Modsætning til Aktieselskaberne hidtil have været frie for alt Indgreb i deres Autonomi.

Atter her er det Registreringen, der udgør Forudsætningen for Foreningens Dannelse; før Registreringen eksisterer den, retligt betragtet, slet ikke. Registreringen foregaar ikke hos den centrale Embedsmyndighed, men hos Overøvrigheden i Distriktet; den forudsætter en minutøs Anmeldelse ikke alene første Gang, iuden Stiftelsen har fundet Sted, men ogsaa senere, hver Gang der sker Forandring i et eller andet af de anmeldte Forhold og da navnlig, i Foreninger med ansvarlige Medlemmer, hver Gang et saadant Medlem indtræder eller udtræder. Ogsaa Reglerne om Medlemstallet, Bestyrelse, Revisorer, Generalforsamling m. m. ere med faa Afgivelser overførte fra Aktieselskabet til Foreningerne. Sandsynligvis vil al denne Reglementering for Foreningerne være en tung Klods om Benet; de bestaa for den væsentligste Del af tarvelige Smaafolk uden Vane til formel Optræden og pleje næppe at holde en juridisk Konsulent. Hvor heldigt det end kan være at bringe dem ind under faste Former og at bestemme Graden af og Betingelsen for deres Ansvarlighed, maa det befrygtes, at en Lov paa 71 Paragraffer for Foreningernes egen Mund er mere end de ville gøre Fordring paa, og muligvis mere end de ville befinde sig vel ved.

Overhovedet vil dette store Lovgivningsarbejde — det beløber sig til ikke mindre end 218 §§ foruden de ved samme nødvendiggjorte Forandringer i Firma-loven og de dertil knyttede administrative Anordninger — næppe ubetinget blive fulgt som Mønster, hvor store Fortjenester det end har, særligt i lovteknisk Henseende. I sin Bestræbelse for at bringe hele Associationsvæsenet paa en Gang ind under legal Ordning,

har det paa nogle Punkter maattet danne Kategorier, hvortil det virkelige Liv savner fuldt adækvate Former; paa andre Punkter har det normeret stærkere, end Befolkningen tør antages at ville synes om. Det skal imidlertid nu staa sin Prøve i Praxis, og Udfaldet af denne Prøve vil baade i og udenfor Sverig blive fulgt med stor Opmærksomhed og afgive lærerige Impulser.

Landbruget i 90'ernes Midte.

Af

H. Hertel,

Redaktør af »Ugeskrift for Landmænd«.

Som Fortsættelse af den lille Beskrivelse af Landbrugets Stilling i 90'ernes Begyndelse, der gaves i Tidsskriftets 1. Hefte for 1893, gives her en Redegørelse af dets Stilling nu, i Tiaarets Midte.

I al Almindelighed kan det siges, at udadtil er Stillingen i de senest forløbne Aar forværret. Afsætningen til Udlandet er besværliggjort, Konkurrencen er voxende og Priserne lavere. Indadtil har vort Landbrug søgt at møde de vanskelige Konkunkturer ved forøget og forbedret Produktion. Havde dette ikke været Tilfældet, havde Fremgangen indadtil været mindre, da havde vi forlængst været i en Landbrugskrise af en saa alvorlig Udstrækning, at den var bleven en Landekrise. Nu til Dags ligger imidlertid Tyngdepunktet for vort Landbrugs Velfærd i Afsætningsforholdene, og trods den betydelige Fremgang i teknisk Henseende er Landbrugets Stilling baade alvorlig og truet.

I den Periode, for hvilken der her kort skal gøres Rede, Aarene 1893—96, har vort Landbrug

haft et daarligt Høstaar (93), et jævnt godt (94), medens 1895 var et forholdsvis gunstigt Aar, baade for Korn og for Foderproduktionen. Af alle Afgrøder, Rugen alene undtagen, var Mængdeudbyttet større end Middelhøst — men saa møder Aaret paa den anden Side med Kornpriser, der vare fra 11 til 22 pCt. lavere end gennemsnitlig i Femaaret 1890—94. Beretningen om Høstudbyttet i 1896 karakteriserer Høsten »i sin Helhed som en Middelhøst, snarere lidt over end under«, hvortil kommer, at Priserne i Efteraaret 1896 have været noget højere end i de foregaaende Aar — for en væsentlig Del begrundet i Misvæxt i Australien og Ostindien.

Nedenstaaende Tabel viser de højeste Noteringer paa de 4 Hovedkornsorter — efter Angivelserne i Ugeskrift for Landmænd — for første Uge af September og December i Øre pr. 100 Pd.:

	1893		1894		1895		1896	
	Septbr.	Decbr.	Septbr.	Decbr.	Septbr.	Decbr.	Septbr.	Decbr.
Hvede	560	545	460	490	500	510	505	640
Rug	505	470	415	425	425	415	395	455
Byg	515	540	500	500	510	520	535	530
Havre	610	610	530	470	515	470	505	570

I denne Periode taget under ét have Kornpriserne været nede paa eller under Firsernes Lavmaal,

og Kornsalget har været endnu slettere end i 90'ernes Begyndelse.

Vel ere vi nu en kornindførende Nation. — i Gennemsnit af Femaaret 1890—94 havde Merindførselen af Korn og Kornvarer en Værdi af $20\frac{1}{2}$ Mill. Kr. og i 1895 af $38\frac{1}{2}$ Mill. — men lave Kornpriser forringe dog endnu i høj Grad Landbrugets Udbytte. Dette gælder selvfølgelig først for de Landbrug og de ret udstrakte Egne, der have en ikke ubetydelig Del Sæd tilovers til Salg. Men ogsaa for de Egne, der ikke direkte producere Salgsæd, spille Kornpriserne i Virkeligheden en Rolle. Thi det er en Illusion at tro, at den store Masse Korn kan finde en virkelig økonomisk Af sætning gennem Benyttelsen til den dyriske Produktion. Vel kunne Svinene og Hestene udnytte deres Del af Sædavlen, men til Kvæget — den langt overvejende foderkonsumerende Del af vort Husdyrhold — kan der kun regnes med yderlig lave Priser for Kornet, naar det skal benyttes som Vinterfoder til Malke- eller Fedekvæg i Stedet for en paa Basis af Rodfrugtfoder sammensat formaalstjenlig Foderblanding. Der er i Virkeligheden ingen Tvivl om, at de sidste Aars yderlig lave Sædpriser have medført et stort økonomisk Tab for Landbruget. Et Lyspunkt er det da, at Udsigterne for Sædpriserne for det kommende Aars Høst virkelig synes ganske lovende — hvis da ikke alle Kalkulationer ere fejlagtige. Man venter i England, at alle Beholdninger ville blive saa godt som udtømte, naar Verdensforbruget indtil ny Høst skal kunne tilfredsstilles. Dette Aars Høst i Rusland synes ringe, i Indien er

Regnen, maaske kommen tidsnok til at forhindre Hungersnød, men ikke til, at det sædvanlige Hvedeareal har kunnet besaas. Fra Argentina meldes om stor Græshoppeskade, Australien har intet Kornoverskud at undvære og Kanada kun et meget ringe. Efter menneskelig Beregning vil det da føles til næste Sommer, at de sædvanlige Tilførsler fra Australien og Indien savnes, medens samtidig Beholdningerne ville være mindre, end de have været i en hel Menneskealder.

Stærkest sætte de landøkonomiske Fremskridt deres Spor i Husdyravlen og i Mælkeridrften, men ogsaa i Planteavlen er der nu Fremgang at spore. Den viser sig i den stigende Benyttelse af godt Frø og Sædekorn, i Gødningens omhyggeligere Opbevaring og mere rationelle Anvendelse, i Jordens bedre Behandling, i den af Maskinprøverne resulterende Benyttelse af formaalstjenlige Redskaber og Maskiner, i Indførelsen af nye Kornsorter etc. — I Efteraaret 96 vandt de danske Maltbygprøver, der vare fremstillede ved den internationale Bryggeriudstilling i London, megen Anerkendelse og hjembragte alle tre Præmier, som kunde tages. Det er 3die Gang, at Udlandets Opmærksomhed saaledes er henledet paa vort fortrinlige Maltbyg: første Gang var i 1884, hvor det deltog i en international Udstilling i Magdeburg og vandt en eklatant Sejr over selve Saalebyget i dets Hjemstavn, anden Gang var i 1886, da det paa Udstillingen i Trondhjem hjemførte Kongens Guldmedalje. Det er ingenlunde udelukket, at vi, saaledes som nu i 96, ved at lade konstatere vor Maltbygproduktions Værdi kan genvinde den lønnende

Afsætning i England, som i de senere Aar har svigtet.

Mod vort Kvægbrug er der i de senere Aar udefra rettet det ene Stød efter det andet. Den 4. Februar 1892 forbød England Indførselen fra Danmark af levende klovbærende Dyr, og vi kunne altsaa kun udføre Kød til dette Land. Da imidlertid vor Kvægudførsel fra 1890 i langt den overvejende Grad gik til vor Nabo mod Syd, var Virkningen af det engelske Forbud mindre følelig. Fra Efteraaret 1892 til Sommeren 1895 vedtog Tyskland forskellige, snart mildere og snart strængere Bestemmelser vedrørende Kvægindførselen — Bestemmelser, der nu ere ordnede derhen, at der (fra 1. Oktober 1895) er paabudt Karantæne for alle ad Søvejen kommende Kreaturer. Den gængse Karantænefrist er 4 Uger, dog er den for Indførselen fra Danmark, Norge og Sverige »indtil videre« nedsat til 10 Dage. Søkarantæneanstalter er oprettet i en Række tyske Byer som Hamburg, Lübeck, Kiel etc. Efter udstaaet Karantænefrist er Markedet frit. Endvidere er Landkarantæneanstalten i Hvidding for magert Kvæg fra Jylland til Marsken aaben fra 1. Oktober til 31. December og fra 1. April til 31. Maj. — Baade Englands og Tysklands Indførselsbestemmelser ere dikterede mindre af sanitære end af agrarpolitiske Hensyn — der findes ingen af de frygtede Kvægsygdomme i Danmark —, Hensigten er at stille os ugunstigere i Konkurrencen end Indlandets Landmænd. Medens man sikkert tør gaa ud fra, at Englands Bestemmelser vedrørende Indførselen ikke ville blive forandrede i en nærmere Fremtid, ere

Forholdene overfor Tyskland prægede af større Usikkerhed. Om de tyske Indførselsbestemmelser ville blive læmpede, eller om Karantænetiden vil blive forlænget til 4 Uger, eller om Indførselen af levende Kvæg endog helt vil blive forbudt, det vil formentlig i væsentlig Grad afhænge af Forholdenes Udvikling i Tyskland. Med stigende Kornpriser og deraf resulterende udvidet Kornavl og stigende Kød- og Kvægpriser vil Landet have forøget Trang for den danske Indførsel, og vi tør da vel vente friere Bestemmelser. Det samme vil formentlig resultere, hvis de liberale »Bauernverband« — hvis Interesser i væsentlig Grad ere andre end »Bund der Landwirthes« — ret faa Vind i Sejlene. Omvendt hvis Kornpriserne yderligere ville falde, da vil det tyske Landbrug blive tvunget til at udvide Kvægavlen, og vi maa da være forberedte paa strængere Indførselsbestemmelser. Under disse usikre Forhold vil det sikreste for os være i Tide at være forberedte paa at gaa over til Udførsel af Kød. Tvinges vi hertil, maa vi imidlertid, i alt Fald i en længere Overgangsperiode, være forberedte paa lavere Priser.

Karantæneudgifterne beløbe sig omtrent til 20 M. pr. Stk. Kvæg. Denne Udgift bæres dog væsentligst af Tyskerne, og trods Karantænen have vi opnaaet saadanne Priser i Tyskland, at det er højst tvivlsomt, om vi havde staaet os ved at udføre til England, selv om der havde været fri Indførsel til dette Land. Vor Kvægudførsel til Tyskland har da ogsaa været stigende i Aarene 1894 og 1895, og naar den er aftaget i 1896, da skyldes det vel for en væsentlig Del Sjællands Afspærring.

Ved Paasketid 1896 viste der sig et Tilfælde af Mund- og Klovesyge paa Bonderup ved Korsør. Efter Underhandlinger med den tyske Regering blev der fra dansk Side — for at bevare det øvrige Lands Udførsel til Tyskland — udstedt Forbud mod Udførsel af klovbærende Dyr fra Sjælland og Amager. Dette Forbud bestaar endnu, og det er, efter at der i Oktober og December Maaned viste sig nogle Tilfælde af Sygdommen paa Lolland og Falster, udstrakt til at gælde ogsaa for disse Øer.

Vor Overskudsudførsel af Oxer, Køer og Kalve var i Aarene:

1893	80,614 Stkr.
1894	107,853 —
1895	108,513 —
1896 (de 3 første Kvartaler)	66,810 —

Af Kød og Pølser var Merudførselen:

1893	11,599,018 Pd.
1894	7,251,227 —
1895	6,435,379 —
1896 (de 3 første Kv.)...	6,990,825 —

Indadtil arbejdes der meget energisk paa Kvægbrugets Fremme. Kvægavlsforeningernes Virksomhed er kommen ind i et solidt og godt Spor, og det er utvivlsomt, at deres Arbejde meget bidrager til at forbedre vore 2 gode indenlandske Racer: det røde danske Kvæg og det jyske Kvæg. Dette giver sig bl. a. til Kende i, at Mælkeudbyttet i de senere Aar er steget; i de fleste jævnt gode jyske Besætninger kan det nu gennemsnitlig pr. Ko anslaaes til 4—5000 Pd. om Aaret, medens det i gode Besætninger af

rødt Malkekvæg alt nu er 5500—6000 Pd. I den nyeste Tid er der begyndt en Export af Avlsdyr af denne Race til Rusland. I alt findes der ca. 260 Kvægavlsforeninger i Jylland og ca. 280 paa Øerne. I de sidste Par Aar er der paabegyndt et andet Arbejde, der har vakt fortjent Opmærksomhed: Undersøgelse af de enkelte Køers Mælk med Hensyn til Fedtindhold. I Modsætning til tidligere begynder man at lægge Hovedvægten, hvor den bør lægges, ikke i Antallet, men i Produktionen; mere og mere rettes Blikket paa de enkelte Individier, paa deres Evne til at give sundt Afkom, megen og fed Mælk osv. Det er de »ubekendte Størrelser«, som de daarlige Tider nu tvinger Landbruget til at reducere, saa meget som muligt. En anden vigtig Faktor i Arbejdet paa Kvægavlens Fremme er den Præmiering af hele Kvæghold, der er godt i Gang paa Fyn, der er begyndt i Jylland og Lolland-Falster, og der nu paatænkes iværksat paa Sjælland. Den vigtige Stambogsføring er kommet ind i et nyt og rationelt Spor derved, at man i Fjor har forladt den hidtidige provinsielle Stambogsføring for at gaa over til at føre Racestambøger, omfattende hele Landet. I stigende Grad rettes Opmærksomheden paa Bekæmpelsen af Sygdomsfarerne og især den Fare, der truer fra Tuberkulosen osv. osv. Et godt Bevis for den Betydning, man tillægger Besætningernes Forbedring, ere de høje Priser, der betales for gode Avlsdyr. I Efteraaret 1896 opnaaede t. Ex. en fynsk Avlstyr den smukke Pris af 2000 Kr. Alt i alt tør det da siges, at vort Kvægbrug i de senere Aar har vist en Udviklingsevne, der lover godt for Fremtiden. Over

hele Linjen arbejdes der energisk og ensartet ad rationelle Veje mod bestemte Maal.

Man havde i Tyskland ventet, at den Karantæne, der indførtes d. 1. Oktober 1895, havde umuliggjort Svineindførselen fra Danmark. Formodningen slog fejl, og man greb da det første Paaskud til at lukke for os. Der viste sig Rødsyge hos nogle Svin i en Sending til Rostock, man paastod, at Sygdommen stammede fra Danmark, og d. 16. Decbr. 1895 lukkede man ikke blot for vore levende Svin, men for alle danske Svineprodukter. Dette Forbud var et haardt Slag for vor Svineavl, og Produktionen af store fede Svin til Tyskland er nu hørt op. I endnu højere Grad end forhen rettes Bestræbelserne paa at producere Slagterisvin for det engelske Marked, og det Gode vil det tyske Forbud i alt Fald medføre, at den Ensartethed, der tidligere savnedes i vor Svineavl, nu lettere tilvejebringes. I de ledende Kredse arbejdes der nu, men ogsaa først nu, med et bevidst Formaal for Øje: Dannelsen af en Landrace. Bestræbelserne gaa foreløbig ud paa baade at udvikle den hjemlige Race og at bevare den rene Yorkshirerace (engelsk) og at benytte enkelt Krydsning mellem disse, indtil Landracen bliver saa god, at den tilfredsstillende baade Landbrugets og Markedets Fordringer. Naar dette Maal er naaet, erklæres »rent Land«, 3: Avlen fortsættes videre med Landracen som Basis. I 1895 og 1896 er der da nu oprettet 5 Avlscentre for Yorkshireracen, alle foreløbig paa Sjælland, men der forberedes ogsaa Yorkshirecentre i de andre Landsdele; endvidere ere forskellige Centre for Landracen under Dannelse.

Medens disse Avlscentre skulle fremskaffe Avlsdyr, er det de projekterede Svineavlsforeningers Maal at producere Brugsdyr ved Anvendelsen af Orner af Yorkshireracen og Søer af Landracen. Nu, da det kræse engelske Marked er vort eneste Afsætningssted, er det af stor Betydning, at vor Svineavl endelig bringes ind under rationelle Principer. Næst Smørret er Flæsket Danmarks vigtigste Salgsvarer, og selv en lille Forbedring af Kvaliteten og en deraf resulterende lille Prisstigning pr. Pd. er af væsentlig økonomisk Betydning. I Foraaret 1896 fandtes der 15 private og ca. 20 Andels-Slagterier, i blandet Aktie- og Andels-Slagteri, medens ny Andelsslagterier ere under Opførelse eller ere projekterede.

Overskudsudførselen af levende Svin og Flæsk var i:

	Svin. Stkr.	Flæsk. Mill. Pd.
1893	44,217	80,8
1894	117,494	83,3
1895	127,975	111,6
1896 (de 3 første Kvartaler).....	÷ 5,206	110,0

Faareavlen spiller, som bekendt, en meget underordnet Rolle i vort Landbrug. Da den fri Indførsel til England blev forbudt, standsede vor Udførsel til dette Land. Ogsaa til Tyskland er den fri Indførsel jo forbudt, og Exporten af fersk Faarekød er endnu ikke saaledes indarbejdet, at der kan

stoles paa den Trafik; muligvis bliver det den Vej, paa hvilken vi bør slaa ind. I de sidste Par Aar har vi over Esbjerg sendt en Del Faar til Frankrig (1895: 7999 Stkr.). Vor Faareavl er altsaa væsentligt henvist til det hjemlige Marked, paa hvilket imidlertid Priserne paa Faar, sammenlignet med Priserne paa anden dyrisk Produktion, slet ikke har været smaa. Der er da ogsaa Egne, paa hvilke Faareavl i de senere Aar har taget Opsving.

De senere Aar have for Hestenes Vedkommende hverken bragt nye Toldsatser eller Karantæner, Efterspørgselen har været konstant og de betalte Priser forholdsvis gode. Af Heste og Føl var Overskudsudførselen i Aarene:

1893	5,987 Stkr.
1894	8,964 —
1895	12,407 —
1896 (de 3 første Kvartaler)	9,449 —

Den Frygt, man har næret for, at Benyttelse af Elektricitet for Hestekraft i følelig Grad vilde formindske vor Afsætning, har altsaa heldigvis endnu ikke bekræftet sig. Endnu — thi selvfølgelig maa vi være forberedte paa, at den mekaniske Bevægkrafts Udvikling, Bestræbelserne overalt i Verden for at afløse Hestene med Elektricitet, før eller senere vil faa en skadelig Indflydelse paa vort Hestesalg til Udlandet. For Landbruget vil det da gælde om selv at søge at drage den mest mulige Nytte af den tekniske Udvikling paa dette Omraade.

I Jylland fortsættes Avlen med Ro og Sikkerhed i de gamle Spor, og med afgjort Held arbejdes der paa Forbedringen af den jyske Hest, der jo alt i

Udlandet nyder et godt Ry. Man venter sig meget af et planlagt Stutteri, til hvilket der nu søges Statsbidrag. Til Avlens Fremme bidrage i væsentlig Grad de 101 Avlsforeninger, der nu (1896) findes i Jylland; kun faa af disse Foreninger nøjes nu med Godtkøbshingste, og de vige ikke tilbage for at betale høje Priser for udmærkede Dyr, saaledes er der i Fjor betalt for en Hingst indtil 12,000 + 6,000 Kr. i »Vilkaar« (s: under Betingelse af, at Hingsten opnaar visse Præmier). For vide Egne i Jylland er Hesteavl en særdeles vigtig Faktor. — Paa Øerne, hvor der findes ca. 40 Avlsforeninger, er Hesteavl en vedblivende et Kaos. Foruden jydsk Avl drives der ogsaa svær Avl ved indførte belgiske og franske Hingste, samtidig er der Liv og Røre i den lette Hesteavl, og Tilhængerne af Frederiksborghesten og de forskellige indførte Halvblodsslag udfægte mangel en hed Dyst. I 1894 nedlagdes Fuldblodsstutteriet paa Hillerødsholm, det udøvede imidlertid ingen Indflydelse paa Avlen. Nu virker »Sjællands Hesteavlsforening for rationel Halvblodsavl« energisk for den forædlede Hesteavl, Foreningen ejer 4 Hingste, der tilsammen have kostet over 50,000 Kr., saa vor Godsejerstand nu, i Modsætning til tidligere, virkelig bringer Ofre for Hesteavl. Med kønne Heste fra Øerne har der i de senere Aar været god Handel, og der er udført ikke faa Heste til England.

Paa Mælkeribrugets Omraade er de sidste Aars vigtigste Begivenhed den Forandring, der er sket i den københavnske Smørnotering, idet den tidligere gængse Overpris, som Smørhandlerne betalte Mælkerierne over Topnoteringen, fra d. 8. No-

vember 1894 blev inkluderet i denne. Til stor Fare for det danske Smørs Kvalitet havde Forholdene i Smørhandelen udviklet sig saaledes, at Prisforskellen mellem fint og ordinært Smør helt var forsvundet. Strax et Mærke blev ledigt, opstod der Kapløb mellem Smørhandlerne, de overbød hverandre med saa og saa mange Kroner over Topnoteringen for at faa det, uden at der toges mindste Hensyn til Smørrets Finhed. Noteringsforandringen tilsigtede nu at faa den virkelige Toppris, den højst betalte Pris frem, saaledes at kun fineste Smør opnaaede den noterede Toppris, medens andet Smør skulde nøjes med at faa mer eller mindre under denne. — Noteringsforandringen har nu virkelig ogsaa medført en sundere Betaling for vort Smør; bl.a. Forsøgslaboratoriets Udstillinger vise, at Gennemsnitsprisen paa de gode Mærker nu er højere end paa de middelgode og paa disse atter højere end paa de daarlige, om end Prisforskellen desværre kun er ringe.

Den Maade, paa hvilken Noteringsforandringen fandt Sted d. 8. Novbr. 1894, var lidet heldig, og i nogle Maaneder medførte den højst usikre og tabbringende Forhold for vor Smørproduktion. Der raadede i Landbruget ikke blide Følelser overfor Noteringsudvalget, den store sjællandske Exportforening fik en betydelig Tilgang, og der stiftedes en Del Exportforeninger for at søge at fremskaffe en bedre Afsætning for Smørret. De fleste af disse Foreninger fik imidlertid kun liden Betydning, dog have 2 af dem, i Svendborg og Hjørring, vist sig levedygtige.

Et i høj Grad glædeligt Faktum er det, at vort

Smørs Kvalitet i de sidste Par Aar er bleven forbedret i ikke ubetydelig Grad. Det er selve den tekniske Behandling i Mælkerierne, der har medført dette, saaledes den almindelige Indførelse af Brugen af Syrekulturer og Syreforplantning, Flødens Pasteurisering, Personalets bedre Uddannelse etc. Derimod er Mælkens Produktion og Behandling hjemme hos Landmændene, før den sendes hen til Mælkerierne, ikke gaaet frem i tilsvarende Grad, og Bestræbelserne rettes derfor ogsaa nu paa at søge Forbedringer indførte hos selve Producenterne. — I Almindelighed kan det siges, at de bedre Mælkerier nu salte Smørret mindre end tidligere, og nogle Mælkerier levere det nu helt fersk. Dette gælder saaledes de 23 veldrevne Mælkerier i Ribe og Vejle Amter (»Koldingegnen«), der Sommeren 1895 dannede Pakkeriet i Esbjerg, der er et rent Andelsforetagende.

Smørret er af Landbrugsprodukterne det, der i de senere Aar har holdt sig bedst i Pris, og vor Smørproduktion har været i stærk Stigning. Overskudsudførselen var i 1893 ca. 72½ Mill. Pd., i 1894 ca. 80 Mill. Pd. og i 1895 ca. 87½ Mill. Pd. Nu, da dette skrives, foreligger der ikke Opgørelse for 1896, men Udførselen er sikkert ogsaa tiltagen i dette Aar. Den engelske Statistik opgiver, at der i de 10 første Maaneder af 1896 fra Danmark er indført ca. 57,000 Cwt. mere end i den tilsvarende Periode af 1895.

Osteproduktionen har altid staaet tilbage i Danmark. I de senere Aar har der imidlertid, særlig i Svendborg og Vejle Amter, vist sig en voxende Interesse for denne Produktion, og flere og flere

Mælkerier deltage nu i Landets Forsyning med Sødmælksost, af hvilken vi have en Overskudsindførsel af 1—1½ Mill. Pd. aarlig.

Det Maal, vort Landbrug nu stræber henimod, er den billigst mulige Produktion i Forhold til Produkternes Værdi og den bedst mulige Kvalitet. Stadigt er det de bedste og de friskeste Produkter, der betales højest, og vor heldige Beliggenhed nær det engelske Verdensmarked er derfor af uvurderlig Betydning for os. Dette gælder ikke blot for Varer som t. Ex. Smør og Flæsk, men ogsaa for Produkter, der henregnes til »de smaa Ting«, og paa hvilke vort Landbrug nu lægger langt større Vægt end tidligere. Befordringen af Landbrugsprodukterne til det engelske Marked er i de senere Aar, og navnlig i 1896, bleven baade hurtigere og bedre, og saavel hvad Varernes Produktion som hvad deres Forsendelse angaar, staar vort Landbrug paa Højde med Evropas fremmeligste Landbrug. En bekendt engelsk landøkonomisk Skribent ender en Korrespondance til det tyske Landbrugs Hovedorgan saaledes: »Derimod arbejde Danskerne paa det landøkonomiske Omraade med fuld Damp, de lægge Beslag paa den ene landøkonomiske Produktionsgren efter den anden som deres specielle Domæne, og derved er det blevet muligt for dem at gøre deres eget Landbrug indbringende, rigtignok paa andre Landes Bekostning«.

Paa Andelsbevægelsens Omraade er de sidste Aars vigtigste Begivenhed Startningen af Frejr

(»danske Landbrugeres Andelsselskab«). Selskabet stiftedes d. 23. Januar 1894, og Efteraaret samme Aar begyndte det sin Virksomhed. Dets Formaal er paa Grundlag af Principet »kontant Betaling« at købe danske Landbrugsprodukter af Selskabets Medlemmer og under stræng Kontrol og nøjagtig Sortering at sælge disse Produkter saavel en gros som en detail baade til Export og paa Hjemmemarkedet, at drive Slagterier og anden Virksomhed til Bearbejdelse af Landbrugets Produkter, samt at indkøbe og til Medlemmer afhænde saadanne Brugsartikler, som have Betydning for dem. — Foruden Handel med Landbrugets Produkter og Driftsmidler driver Frejr ogsaa Kolonialhandel, det har Udsalg i Hovedstaden og indtil fornylig en Kødbutik, som det imidlertid har maattet nedlægge, da det kun kunde sælge det dyre Bagkød, medens de mindre Bemidlede paa Grund af den mod Selskabet førte Agitation ikke vilde købe Forkødet hos det. Kolonialhandelen i København har ikke ret villet trives, derimod har Selskabet en ret betydelig Omsætning med egentlige Landbrugsartikler. Mod en Provision forhandler det paa Børsen Korn for Landmændene, det køber af dem Smør, Æg, Markfrø, Vildt og lignende Varer, og det sælger til dem Gødning, Frø, Foderstoffer etc., medens det for andre Artiklers Vedkommende, som t. Ex. Landbrugsmaskiner, optræder som Raadgiver og Mellemed mellem Landmændene og Forhandlerne. Frejr tæller for Tiden ca. 1000 Andelshavere i Hovedstaden og ca. 6000 paa Landet, hvorfra der stadig er Tilgang til Selskabet. Hver Andel er paa 20 Kr., og kun Andelshaverne kunne nu handle

med Selskabet. Den indbetalte Grundkapital er ca. 400,000 Kr.

Den 27. Februar 1895 stiftedes et andet stort Andelsselskab: Dansk Andels Æg-Export med følgende Formaal: At forbedre den danske Ægexport og at forskaffe Producenterne højere Priser derved, at der ydes Køberne Garanti for, at de Æg, der leveres under Selskabets Mærke, absolut ere frisklagte og rene. Selskabet har Kredsafdelinger over hele Landet, og Medlemstallet er nu flere Tusinde. Hver Kredsafdeling har sit Nummer, og hvert Medlem i Kredsen sit. Disse to Tal anbringes ved et lille Gummistempel paa Æggene, før Producenten afleverer dem til Ægsamlere i Kredsen. I Tilfælde af svigagtigt eller uefterretteligt Forhold angives altsaa Synderen af selve Ægget og mulktres i Henhold til Lovene. Selskabets Bestræbelser for at bringe vore Æg fuldstændig friske paa Markedet have vakt Opmærksomhed i England, og nu, da vi aarlig udføre for 8—9 Mill. Kr. Æg til dette Land, har det en ikke ringe økonomisk Betydning, at der skabes forøget Tillid til danske Æg.

Paa Foreningsvæsenets Omraade er der Grund til at fremhæve, at i Aaret 1893 dannedes »de samvirkende danske Landboforeningers Forretningsudvalg«, bestaaende af Formændene, Næstformændene og Sekretærene for de provinsielle Fællesforeninger. Dette Forretningsudvalg danner nu en staaende Repræsentation for det samlede Landbrug. Den d. 19. Oktober 1895 stiftede »Dansk Exportforening«, der omfatter hele Landet, vil forhaabentlig faa Betydning ogsaa for Landbrugets Export. Den

1. Decbr. s. A. dannedes »Jydsk Exportforening«, særlig med den Opgave at virke for en forbedret Forsendelse af Kreaturer over Esbjerg til Hamburg.

Udenfor de gamle Rammer for Landbrugets Foreningsvæsen falder Stiftelsen af Danmarks Agrarforening d. 22. og 23. November 1893. Foreningen talte strax det efter vore Forhold imponerende Medlemsantal af 80,000 Landmænd, der vare at finde i alle Landbrugets Lag. En Forening som Agrarforeningen maatte nødvendigvis møde store Vanskeligheder at kæmpe med. Rent bortset fra den Modstand, der udenfor Landbruget rejste sig imod den, er det jo altid en vanskelig Sag at samle under én Hat Mænd af vidt forskellig social Stilling og Dannelse. Dertil kommer, at selv om de forskellige Lag i Landbruget i mangt og meget har fælles økonomiske Interesser, er der dog ogsaa Omraader, hvor disse divergere. Foreningens Bestyrelse maatte derfor ofte optræde med stor Forsigtighed, der yderligere nødvendiggjordes ved, at Foreningens Medlemmer jo i en Aarrække havde været delte i to fjendtlige Ljre, og at den lange politiske Strid havde udviklet paa den ene Side en social Overlegenhedsfølelse, paa den anden Side en folkelig Mistænksomhed, der nok kunde tænkes at stille sig hindrende i Vejen for enigt Samarbejde. Det var de for Fremme af vigtige økonomiske Reforme saa uheldige politiske Forhold, der gav Stødet til Foreningens Dannelse, og skulde Foreningen løse den Opgave, den havde stillet sig, at skabe bedre økonomiske og sociale Forhold for Landbruget, maatte dens Virksomhed blive af politisk Art. Men Parti-

politikens Bølgegang gik endnu for højt til, at man troede at kunne vinde Ørenlyd for den Agrarpolitik, Foreningen ønskede at føre, og fra Begyndelsen af lagde man derfor Vægten maaske for stærkt paa det Faglige, for lidt paa det Agrarpolitiske.

Naar en Forening startes med et Medlemsantal af 80,000, er det i Virkeligheden et Bevis for, at der er Trang til Foreningen. Det store Tal viste dens *raison d'être*. Den Trang, der fik Landmænd af de forskelligste Samfundslag til at slutte sig sammen i Agrarforeningen, var Trangen til at faa Gang og Fart i et agrarisk Lovgivningsarbejde, det, man under Landbrugets trykkede Forhold ikke længere hverken turde eller vilde overlade til »den almindelige Udviklings Gang«. Utvivlsomt har Foreningen ogsaa haft Betydning for Arbejdet paa Rigsdagen i de sidste Par Aar og for den Tilbøjelighed til at optage agrariske Spørgsmaal, der har været fremme baade hos Højre, det moderate Venstre og Reformpartiet.

Arbejderforholdene have ikke bedret sig væsentlig i de senere Aar. Arbejdskraften er maaske nok til Stede i lidt rigeligere Mængde, men der klages vedblivende over den Løshed og Uvederhæftighed, der gør sig gældende i Kontraktforholdene. For Sukkerroeeegnene har den organiserede Indførsel af Arbejdere fra østevropæiske Egne, der nu finder Sted, været til meget stor Nytte. — Der er sikkert i Landbruget gennemgaaende Tilfredshed med den Betænkning vedrørende Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere, som Landbokommissionen afgav i Sommeren 1896. Kommissionens Forslag

gaar som bekendt ud paa, at der under visse Betingelser skal gives Landarbejderne lettet Adgang til at blive Ejere af Jordlodder, der have en Størrelse af 3 à 4 Tdr. Land Middeljord, eller hvad dertil svarer; dog maa Lodden ikke være mindre end 2 Tdr. Land g. M. og ikke større end 6 Tdr. Land g. M. I Landets magrere Egne kan Lodden dog undtagelsesvis, naar særlige Bestemmelser tale derfor, have et større geometrisk Areal, saaledes at der paa den i hvert Fald kan holdes en Ko og to Faar. Kommissionens Plan har til Hensigt at fremme baade Arbejdsgivernes og Arbejdernes Interesser. Man vil sikre de første en fastere og rigeligere Arbejdskraft, de sidste bedre økonomiske og sociale Vilkaar. Man har angrebet Kommissionen for dette dobbelte Formaal, fordi den ikke har anbefalet Oprettelsen af selvstændige Husmandsbrug, hvis Ejere udelukkende vare henviste til Loddernes Dyrkning. Havde Kommissionen imidlertid anvist den sidste Vej, havde den dog vistnok forfejlet sin Opgave, thi denne Vej havde været uheldig i to Retninger: Vi vilde ad den være inde paa et lidet heldigt Udstykningsvæsen med ganske smaa Selvejere, der ved en uheldig Konjunktursvingning let truedes med økonomisk Ruin, og vi vilde drage netop saadanne Folk bort fra Landarbejderstanden, der have Betingelserne for at danne en dygtig Kærne, en fast Stok i denne; det vilde blive det dygtigste og flittigste Element af Landarbejderstanden, der udsondrede sig og gik over i de smaa Ejendomsbesidderes Klasse. Væsentligst støttende sig til Landbokommissionens Betænkning forelagde Landbrugsministeren i December Maaned

1896 et Lovforslag om Tilvejebringelse af Jordlodder for Landarbejdere. Det saavel som det andet af samme Minister forelagde Forslag om Begunstigelser for landøkonomiske Forskudsforeninger har vakt megen Interesse i Landbruget, og man hører i Landbrugskredse udtalt Tilfredshed med den Modtagelse, det sidste Forslag fik i Folkethinget, hvor en Taler fremsatte den vistnok meget praktiske Tanke at forbinde slige Laaneforeninger med Andelsmejerierne. At Regeringens Toldlovforslag og de bebudede Reformer paa de direkte Skatters Omraade, der — saa vidt man alt nu kan dømme — vil tilvejebringe en mere ligelig Fordeling af de direkte Skatter end hidtil, har vakt levende Interesse i Landbruget som overalt, siger sig selv. Paa Fællesforeningernes Delegeretmøder i Efteraaret 1896 vedtoges Resolutioner, der udtalte Ønsket om Lettelser i Hartkornsbekskatningen. Det bebudede Skattelovforslag peger i denne Retning.

I 1895 tog Landbohøjskolen sit storartede nye Bygningskomplex i Brug, der er opført med en Bekostning af henimod 1 Million Kr. Samtidig er Lærerpersonalet betydelig forøget, de fast ansatte Læreres Tal er saaledes voxet fra 7 til 22, Undervisningsplanen er udvidet, Samlingerne forøgede etc.; Landbohøjskolen er da nu ogsaa i flere Retninger den største og bedst udrustede i Evropa, og kun Skolen i Berlin overgaar den i visse Henseender.

Den 22. Maj 1896 oprettedes Landbrugsministeriet. Det var et af Landbruget længe næret Ønske, der herved opfyldtes, og rundt om i Land-

bruget hilstes Oprettelsen da ogsaa med levende Sympathi.

Det er kun i grove Træk, at Landbrugets Udvikling i de sidste Par Aar her er tegnet, og af Hensyn til Tidsskriftets Plads er meget udeladt, som vel var Omtale værd*). En Omtale fortjente saaledes Arbejdet for Hedesagen og Mosekulturen, Bestræbelserne for at fremme Landbrugets Regnskabsvæsen, Landbrugsskolernes Virksomhed og de nu i Jylland planlagte vandrende Specialkursus for Landmænd med Æmner som Bogføring, Fodring, særlige Kulturer o. l. Værd at nævne var det fortjenstfulde Arbejde for Husmandssagen, Forsøgslaboratoriets fortsatte Arbejder, der have stor praktisk Interesse for Landbruget, Arbejdet for Landbrugets Binæringer og meget andet. Hvad der ovenfor er fremdraget, er dog forhaabentlig tilstrækkelig til at give et Indtryk af det stærkt pulserende Liv, der nu rører sig i Landbruget. Man maa ikke af de undertiden vel stærke Klageraab, der lyder ude fra Landbruget, og af de Fordringer, det stiller om Statshjælp saa hist og saa her, lade sig forlede til at tro, at det har opgivet Ævret eller venter alt af Statshjælpen. Landbruget véd, at det væsentligst maa være ved egne Kræfter, at det rider den Storm af, der blæser hen over det, og det indretter sig derefter. De fleste af dets Ønsker til Statsmagten ere da ogsaa Ønsker om Hjælp til Selvhjælp.

*) Blandt Statistisk Bureaus seneste Publikationer er navnlig Tabelværket om Danmarks Jordbrug, med Oplysninger om den fortsatte Udstykning m. m., at mærke.

Bidrag til de danske Jernbaners Historie*) i Tidsrummet fra 1840—48.

Af

R. Berg,

Assistent i Statsbanernes Generaldirektorat.

I.

De Planer om Jernbaneforbindelser mellem Nord- og Østersøen, der kom frem i Slutningen af Trediverne og Begyndelsen af Fyrirerne havde herhjemme vakt Sansen for det nye Befordringsmiddels Fortrin fremfor de hidtil benyttede.

Man havde med Forbavselse set den rivende Udvikling, Jernbanespørgsmaalet havde taget i andre Lande, og begyndt at faa Øjnene op for, hvilke Fordele Landet vilde kunne drage af dette nye Samfærdselsmiddel. Man saa, at Jernbanerne kunde blive et Redskab til Landets Selvstændiggørelse og økonomiske Fremgang, og der begyndte at dæmre et Haab om, at Tiden nu var kommen til atter at gøre Danmark til hvad det tidligere havde været, at det igen kunde blive muligt at skaffe Landet en fremskudt Stilling i Verdenshandelen.

*) Kilderne til denne Afhandling ere de originale Aktstykker i Rigsarkivet, Industriforeningens Arkiv og Generaldirektoratet for Statsbanedriftens Arkiv samt den samtidige Presse, navnlig »Fædrelandet«.

Den Grundtanke, der var gaaet igennem Regeringens Politik*) overfor Jernbaneanlægene i Holsten og Nordtyskland: at bevare og forøge den gennemgaaende Trafik fra England og det vestlige Fastland til Østersøhavnene for Danmark bliver ogsaa den ledende Ide i den Jernbanepolitik, der føres i Tidsrummet fra 1840—48 herhjemme.

Men medens Regeringens Politik overfor Nord-Østersøbanerne var temmelig passiv og nærmest indskrænkede sig til det, der var absolut nødvendigt for at værne om den Handel, Danmark alt besad, saa synes den Politik, der kommer til Orde overfor de nye Jernbanespørgsmaal at ville gaa anderledes kraftigt og energisk til Værks.

Den bæres af det frejdige Haab, der betog hele Folket ved Christian den 8's Thronbestigelse om, at nu skulde der begynde en ny Tid for Landet i folkelig og politisk Henseende. De samme Stemninger, der var de raadende i det offentlige Liv herhjemme i det omhandlede Tidsrum, præger ogsaa fuldtud Jernbaneplanerne. Som Ønskerne om en fri og national Udvikling af Landet fyldte alles Sind, saaledes raader ogsaa overfor Jernbanerne det Haab, at man ved Hjælp af dem vilde kunne skabe Danmark en uafhængig Stilling i de handelsførende Staters Række og komme løs fra det økonomiske Overherredømme, som Hamborg havde ført over vor Handel i omtrent hele den foregaaende Menneskealder. Det er en Genoplivelse af de Stemninger og

*) Se min Afhandling »Dansk Jernbanepolitik i Tredive og Fyrreerne« i dette Tidsskrifts 1. og 2. Hefte for 1896.

den Politik, der har været raadende overfor Hansestæderne og deres Handelsherredømme ligefra Middelalderen til vore Dage, stærkest og kraftigst ført paa de Tider, da Landet har følt sig som en national og folkelig Enhed med Evner til at hævde sin Selvstændighed og Frihed overfor fremmed Vælde.

Alle de Planer, der kommer frem i dette Tidsrum ere da saa godt som alle møntede paa at komme uden om Hamborg. Hertil hørte først og fremmest Flensborg—Husum Banen, ved hvis Hjælp man haabede at drage hele den Handel fra de vestlige Lande, der nu gik gennem Hamborg som Mellemed, over paa Flensborg, hvilken By drømte om at tiltvinge sig Magten over Handelen paa Østersøen og svinge sig op til Lübecks Lige.

Det var derfor en alvorlig Skuffelse ikke blot for den egentlige slesvigske Lokalpatriotisme, men ogsaa for de nationale Partier i Kongeriget, at Regeringen ikke havde villet føje dem i Ønsket om at give Flensborg—Husum Banen Eneret og nægte sin Tilladelse til Altona—Kiel Banens Bygning, »denne Bane i Landets yderste Grænse, der oven i Købet vilde komme til at løbe i en Landsdel, hvis Besiddelse Kronen end ikke var sikker paa.« Det var efter de nationale Partiers Mening baade en upatriotisk og uklog Politik, der kun vilde føre til yderligere at befæste Hamborgs Herredømme.

Altona—Kiel Banen »vil blive en Jernbøjle om Københavns Hals, eller en Jernkæde, vi blive smeddede til Hamborg med«, siger en samtidig Forfatter i »Fædrelandet«.

»Og nu skulle vi oven i Købet frivilligen give

vore Penge til at befordre Handel og Velstand ud af Landet? Gøre vi det, da skal jeg ikke fortænke Hamborg i, om de le over de »dumme Dänen«.

Forfatteren fremhæver endvidere, hvor upatriotisk det er af enkelte københavnske Købmænd at falbyde Aktier i Altona—Kiel Banen, der kun yderligere vilde befordre den Nedgang i Københavns Handel, der havde været Særkendet for Bevægelsen i den sidste Menneskealder.

Alligevel vakte Flensborg—Husum Banen ikke ublandet Begejstring. Navnlig var man i uhildede københavnske Handelskrese ikke blind for, at Spørgsmaalet om denne Bane til syvende og sidst bundede i en egenkærlig slesvigsk Lokalpatriotisme, der snildt havde vidst at benytte sig af det frembrydende Modsætningsforhold mellem dansk og tysk til at gøre Reklame for dette særlig slesvigske Foretagende. Man indsaa fuldt vel, at der kunde ligge en Fare for Københavns Handel i, at Flensborg—Husum Banen kom i Stand, hvorved Flensborg vilde blive i Stand til at optræde som Københavns Medbejler til Østersøhandelen. Det har sikkert ogsaa været denne Stemning, der førte til, at Østifternes Stænderforsamling i 1840 navnlig paa L. N. Hvidts Foranstaltning ikke gik med til at anbefale det til Forsamlingen stillede Andragende, om at den vilde gaa i Forbøn for, at Flensborg—Husum Banen fik Fortrin fremfor Altona—Kiel Banen*).

*) Karakteristisk nok benytter A. S. Ørsted bl. a. dette Resultat til at bevise, at der egentlig slet ikke eksisterede saa nøje Fællesinteresser mellem Danmark og Slesvig, at man kunde gaa med til at forene Slesvig med Danmark. Se »Af mit Livs og min Tids Historie«, 2det Bind, S. 470 ff.

Man maa imidlertid heller ikke tro, at den københavnske Handelsstand følte sig særlig tiltalt af Altona—Kiel Banen — tværtimod, den tog til Holstenernes store Fortrydelse kun liden Del i Aktietegningen, ja det synes endog som om man i København ikke uden en vis Skadefryd betragtede de pekuniære Vanskeligheder, der i Begyndelsen syntes at true hele denne Plan.

Der var derimod et andet Forslag fremme, som syntes at kunne blive til langt større Fordel for Hovedstaden og Danmarks Handel og som efter hele sin Retning heldede til, ligesom Flensborg—Husum Banen, at omgaa Hamborg og dets »Annex«, som Altona kaldtes. Det var Planen om Anlæg af en Bane fra Glückstadt ved Elbens Munding til Kiel eller Neustadt, hvorved hele den gennemgaaende Trafik vilde blive unddraget Hamborg.

Der var saa meget mere Grund til at haabe, at dette kunde ske, som Glückstadt var i Besiddelse af ypperlige Havneanlæg, og man desuden ved at lede den gennemgaaende Trafik over dette Punkt vilde omgaa den saakaldte Schwinger- eller Stadetold, der opkrævedes af Hannover, trods de Protester, der afgaves fra de søfarende Magter og de Beviser der førtes for, at den var en Krænkelse af de i Wienerakten indeholdte Bestemmelser.

Allerede i Slutningen af Trediveerne var der i Glückstadt bleven nedsat en Komité, der skulde arbejde paa at faa en Glückstadt—Kiel Bane virkeliggjort. Man forsikrede sig om Christian den 8des Gunst for Sagen og hvad vigtigere var, at Foretag-

endet kunde regne paa virksom Hjælp fra engelske Kapitalisters Side.

Det man imidlertid ikke havde sikret sig og ikke kunde sikre sig var Hamborg—Altonas Opgivelse af Planen om Altona—Kiel Banen og hos Regeringen skulde man heller ikke komme ret langt. Den var altfor forsigtig og ængstelig for at støde de altonaiske Interesser for Hovedet. En anden vigtig Forudsætning for at Planen kunde lykkes var, at det nordtyske Jernbanenet fik en hel anden Retning, nemlig blev ledet henimod Elbens Munding i Steden for til Hamborg og Harburg. Paa dette Punkt havde man imidlertid det dygtige og foretagsomme hamburgske Diplomati at kæmpe med, saa Resultatet af hele Planen i Længden ikke kunde blive tvivlsom. Det hele løb da ogsaa kun ud i, at man opnaaede at komme i Forbindelse med Altona—Kiel Linjen ved Hjælp af en Sidebane.

Der rettedes bitre Bebrejdelser mod Regeringen, fordi den havde forsømt den rette Tid og slaaet ind paa en Vej, der, hedder det i en Artikel i »Fædrelandet«, »direkte befæster de sørgelige, fanatiske Anskuelser og Stemninger, hvis Arm har bemægtiget sig Jernbansagen«. Glückstadt Planen hedder det videre »vilde have modvirket de adskillende Bestræbelser og havde dannet et nyt Moment, hvorved Regeringen kunde slaa Rødder i Landet, og Stammen, som man paa enkelte Steder tragter efter at løsne, erholde Støtte og Fasthed paa andre. Den indeholdt Realiseringen af det, der har foresvævet de hensøvede Klonger, der i Glückstadt og Neustadt etablerede Støttepunkter for Landets og Statens tilkommende Storhed«.

Imidlertid, der var nu intet andet at gøre end at finde sig i Altona—Kiel Banen som en fastslaaet Kendsgerning og om muligt optage Vædekampen med den.

Den Plan, der foreløbig laa først for, var at faa Flensborg—Husum Banen gennemført.

Den 26. Januar 1841 var der i Henhold til Bekendtgørelsen af 18. Maj 1840 om Anlæg af Baner mellem Nord- og Østersøen bleven meddelt Komitéen for denne Bane foreløbig Bevilling til Anlægget paa Betingelse af, at det inden $1\frac{1}{2}$ Aar fra 1. Maj 1841 at regne godtgjordes, at den fastsatte Aktiekapital 1 Million Rdlr. var tegnet.

I den Indbydelse, der kort derpaa udgik til Aktietegning anslaaes Indtægten saaledes:

Varetransport 112,010 Rd. 36 sk. cour.

Persontransport 21,333 — 16 —

133,344 — 4 —

og Udgifterne til 55,613 Rd. 36 sk. cour.,
saaledes at Driftsudbyttet kunde sættes til $9\frac{1}{2}$ pCt.

Denne Bane havde som anført fra først af det nationale Partis Forkærlighed. I en ledende Artikel opfordrer »Fædrelandet« alle Patrioter til at deltage i Aktietegningen.

»Til denne Jernbane«, hedder det i Artiklen, »knytter en stor Del af Slesvig og navnlig det rige og vindskibelige Flensborg de største Forhaabninger, og ligesom paa den ene Side den anmassende og egenmægtige Maade, hvorpaa Holstenerne ikke blot i Holsten, men selv i Slesvig, i det Hele taget have

behandlet denne Sag, væsentlig har bidraget til at aabne Slesvigernes Øjne for det underordnede og blot tjenende Forhold, hvori Holstens Hegemoni har bragt og fremdeles vil bringe dem til Holsten, saaledes kan det ikke omtvivles, at den broderlige og velvillige Optagelse, denne Sag overalt har fundet i Danmark, ikke lidet har medvirket til den gunstige Stemning mod os, der mere og mere gør sig gældende i Slesvig.

Fra første Færd var Flensborg—Husum Banens Fremme gjort til et politisk Spørgsmaal. Støttet af det danske nationale Parti og efter hele sin Retning og Plan anlagt paa at fremme de slesvigske og modarbejde de hamborgske og holstenske Handelsinteresser, er det naturligt, at Flensborg—Husum Banen maatte stemme det slesvig-holstenske Parti fjendtligt mod sig. Det gjorde da ogsaa alt for at modarbejde den, fremhævede, at den vilde adsplitte den slesvig-holstenske Statsenhed og at den umuligt kunde betale sig. Det er klart, at Aktietegningen under disse Forhold kun gik meget langsomt. Man kunde vel gøre Regning paa, at Regeringen i Henhold til Bekendtgørelsen af 18. Maj 1840 vilde tegne sig for $\frac{1}{4}$ Del af Aktiebeløbet, men endda var der langt tilbage. Selv i Flensborg, den By, der var mest interesseret i Anlægget af Banen, gik det kun meget langsomt med Aktietegningen. Et halvt Aar efter at Indbydelsen var udgaaet, var der i Flensborg kun afsat 300 Aktier. »Patriotisme — ja Patriotisme synes hos os kun en Chimære« udbrøder en samtidig Brevskriver til »Fædrelandet« ved Beretningen om dette sørgelige Udfald.

Paa denne Maade blev Sagen trukket i Langdrag, Aarene 1842 og 1843 gik uden at det nødvendige Aktieantal naaedes, ja i 1844 vare endnu 3000 Aktier af 6,500 uafsatte.

Hertil kom, at det slesvig-holstenske Parti modarbejdede Flensborg—Husum Banen til Fordel for en Længdebane fra Rendsborg til Flensborg, med Tilslutning til den nylig aabnede Neumünster—Rendsborg Bane samt Altona—Kiel Banen. Denne Bane havde den Fordel, at den tjente de slesvig-holstenske Interesser ved at forene de to »up ewig ungedelte« Landsdele. Desuden vilde den komme til at tjene Landbrugets Interesser bedre end en Flensborg—Husum Bane, da den paa en let Maade vilde bringe Landbruget i Forbindelse med sit Hovedmarked Hamborg, og der knyttede sig endvidere det Fortrin til den, at den bekvemt lod sig forlænge imod Nord op igennem Slesvig og Nørrejylland.

I 1844 havde Komitéen for en Rendsborg—Flensborg Bane erholdt kongelig Tilladelse til at lade den paagældende Strækning nivellere; den nødvendige Aktiekapital var sikret underhaanden, og der syntes saaledes lyse Udsigter til at faa Overtaget over Flensborg—Husum Banen.

Imidlertid havde man dog denne Gang gjort Regning uden Vært. Efter den Forretningsgang, som da fulgtes at Regeringen med Hensyn til Jernbaneanlæg betød den Omstændighed, at man havde faaet Tilladelse til at nivellere en Strækning aldeles intet. Den endelige Koncession blev først meddelt, naar det foretagne Nivellement var prøvet af den kongl. Jernbanekommission, og naar det var godt-

gjort, at den nødvendige Aktiekapital var sikret. Saasnart Nivellementet var fuldført og indsendt til Regeringen blev der i Almindelighed givet Tilladelse til at samle Aktier. I dette Tilfælde udeblev imidlertid denne Tilladelse, og i Stedet for paalagdes det Komitéen at skaffe et nyt specielt Nivellement, der gik i en noget anden Retning end oprindeligt foretaget. Grunden til denne Forsinkelse af Sagen blev af det slesvig-holstenske Parti udlagt som om Regeringen vilde begunstige Flensborg—Husum Banen og skaffe den Tid til at faa sin Aktietegning i Gang.

At dette har været Tilfældet, er ogsaa ret sandsynligt. En Rendsborg—Flensborg Bane vilde jo ved den Forbindelse, den skabte med Hamburg, blive til Fordel for denne By, hvad der stred i højeste Grad mod de Følelser, der den Gang vare de raadende i dansk Handelspolitik. Det er derfor rimeligt, at Regeringen har næret Betæneligheder ved at bevilge en Bane, der var de danske Interesser og den danske Nationalfølelse saa stærkt imod. Et Paaskud mere til at udsætte Sagen har Regeringen ogsaa fundet deri, at der netop paa samme Tid fremkom Planer om en Glückstadt—Heide—Husum Bane. Kunde en saadan komme i Stand vilde en Rendsborg—Flensborg Bane blive overflødig, hvad der sikkert vilde være den heldigste Løsning af Spørgsmaalet.

Samme Tid foregik ogsaa det store Omslag i Regeringens Holdning overfor Slesvig-Holstenerne, der fandt sit Udslag i den nye Regerings Indsættelse paa Gottorp og Udstedelsen af det kongl. aabne

Brev af 8. Juli 1846 angaaende Arvefølgen i det danske Monarki.

Det er derfor ikke underligt, at Komitéen for Rendsborg—Flensborg Banen har følt sig temmelig usikker med Hensyn til de Udsigter, der var til Stede for Gennemførelsen af dens Plan og ment, at der burde gøres noget.

I den slesvigske Stænderforsamling, der traadte sammen den 21. Oktober 1846, fik man derfor indbragt Forslag til en Petition til Kongen om at »Stænderforsamlingen vilde indstændigt gaa i Forbøn hos Hs. Maj. Kongen om, at den kongl. Tilladelse til Anlæg af en Jernbane fra Rendsborg til Flensborg snarligt maatte meddeles, og derved at tage i alvorlig Overvejelse, om det ikke kunde være hensigtsmæssigt at fraraade Hs. Maj. Finansernes Deltagelse i Flensborg—Husum Banens Anlæg«.

Forslaget kom til Forhandling den 10. November 1846, efter at man de foregaaende Dage levende havde forhandlet om forskellige Forslag til Slesvigs og Holstens nærmere Sammenslutning. I den Drøftelse, Forslaget gav Anledning til, mærker man da ogsaa den stærke lidenskabelige Sindsstemning fra de foregaaende Dage som en Efterdønning i de udvexlede Repliker. Men ved Siden heraf kom ogsaa det da herskende Modsætningsforhold mellem Landbruget og Købstæderne stærkt til Orde. Der hævdedes saaledes fra det førstes Side, at en Længdebane, der bragte Landbruget i Forbindelse med Verdensmarkedet i Hamburg var den eneste, der havde Udsigt til at lykkes, dels ved det bedre Opland, den kom til at gennemskære, og dels ved det

større Antal Stationer, den vilde faa. En Flensborg—Husum Bane vilde intet faa at bestille om Vinteren, naar Havnene vare utilgængelige, og i Virkeligheden var der ikke 10 Mennesker, der havde Tiltro til den.

Fra Købstædernes Side fremhævedes det med Styrke, at en Længdebane vilde ødelægge Købstædernes Handel og drage deres Opland bort fra dem, særlig naar en saa stor By som Hamborg blev Banens Endepunkt. Disse Anskuelser kom særligt til Orde i et Foredrag af Senator Nielsen, der var en af det dansksindede Partis bedste Støtter og uden Medlem af Komitéen for Flensborg—Husum Banen. »En Længdebane«, siger han, »er tærende, en Tværbane nærende. Kiel har tabt den største Del af sin vigtigste Handel siden Altona—Kiel Banens Aabning og faar den aldrig igen, saa at $\frac{2}{3}$ af Indvaanerne ville forbande Jernbanerne, hvilket ikke er at undres over, thi Kiel er blot bleven Hamborgs Forstad. De samme Klageviser høre vi fra Rendsborg. Lokomotivet ankommer to Gange daglig og fylder alle Reoler og Skuffer med et Kvantum saa stort, at det kan lægges ned i Sovekammeret, nok indtil Lokomotivet kommer igen. Pakhuse behøve de ikke mere. Lokomotivet kommer og gaar stedse, tager strax Ladninger af stedlige Produkter fra Skibene i Havnen, uden Kielernes Hjælp. Ja selv Rejsende gaa igennem, uden at besøge Gæstgivergaardene. De vigtigste Landmænd søge til Hamborg og lade sig give for deres Produkter Markedsprisen. Kielerne kan se derpaa, men have tabt den bedste Del af Detailhandelen. Mere havde Kiel ikke at tabe.« ... »Men man betænke

dog, naar der hver Dag ankom en saadan Dampvogn-Transport til Flensborg og fyldte alle Reoler og Skuffer, læssede af ved hver By som Vognmanden ved hver Mands Dør; man betænke dog, hvordan vilde Flensborg og hele Landet befinde sig derved, naar en Vestindiefarer kom hjem for at afsætte sin Returladning. Købmanden vilde sige: Jeg faar hver Dag det fornødne fra Hamborg. Naar det ikke har været muligt at afsætte Returladningen, kan Skibet heller ikke gaa ud igen med Landets Produkter. Hvor mange Arbejdere, Haandværkere og Fabrikanter ville tabe deres Brød, f. Ex. mange Lysestøbere o. fl. Selv Skibene ville være overflødige, medens Hamburgerne bygge Skibe, for at udføre vore Produkter. Paa denne Maade ville vi plyndres til sidste Hvid. Lokomotiverne køre fort indtil Skagen og vender om. Fiskeren raaber: Tag Skraatobak med til mig, en anden: The, Kaffe o. s. v. Paa sin Tilbagerejse tager Lokomotivet f. Ex. Smør i Fjerdinger og Krukker med, alting smaat og stort. Landmanden, der ved, at de indenlandske Købstæder ikke kunne købe noget, maa altid staa parat med Sækken for at overgive den til Lokomotivet for Betaling efter Godtbeholdende. Alle danske Indbyggere ville blive et Legat til Hamborg. Det betaler sig meget bedre at udføre vore Varer til England, hvor de bliver langt bedre betalte.

Til nærmere at drøfte Forslaget blev der valgt en Komité, men inden den fik afgivet sin Betænkning, var Ständerforsamlingen faktisk opløst, idet 32 Deputerede med Hertugen af Augustenborg i Spidsen den 4. Decemher forlod Salen som Følge af

den kongl. Kommissarius' Vægning ved at modtage de vedtagne private Forslag i slesvig-holstensk Retning.

Var end saaledes dette Slag mod Flensborg—Husum Banen bleven afvendt, saa gik det dog paa ingen Maade fremad med Aktietegningen. Flere Gange maatte Bevillingen fornyes, uden at det dog lykkedes at komme videre fremad. Den slesvig-holstenske Agitation har naturligvis gjort sit hertil, men den Omstændighed, der virkede mest til det ugunstige Resultat, var Pengeknapheden paa det daværende Marked, hvor det overalt trak op med Kriser. En uhyre stor Kapital var i Løbet af de sidste 7—8 Aar bleven sat fast i Jernbaneanlæg, saa at man begyndte at føle Mangel paa Penge i Handels og Industriens Verden. Diskontoen steg til 7—8 pCt.*). Samtidig blev en Mængde rent umulige Jernbanepanter kastet paa Markedet, saa at Mistilliden i høj Grad begyndte at voxe til det nye Befordringsmiddel. Den preussiske Regering forbød Salget af udenlandske Jernbanepapirer for ikke at forøge Krisen. Det var nu vel en stiltiende Overenskomst mellem Regeringen og Handelsverdenen, at man ikke behøvede at tage Hensyn til Loven, men for Flensborg—Husum Banen havde den dog den uheldige Følge, at en Del tyske Aktiehavere nu nægtede at indbetale de resterende Bidrag paa de udleverede Interimsbeviser. Herved blev der en meget stor Del Aktier ledige, ialt 5423, som Komitéen søgte at faa Regeringen til at overtage. Herpaa vilde denne dog ikke

*) Wm. Rasmussen: Historiske Meddelelser om Hamborgs Handel. Kbhvn. 1859 p. 105.

gaa ind, men forhøjede derimod det Antal Aktier, den vilde tage i Banen fra 1325 til 1625, hvilket Tal næste Aar steg til 2250. Alligevel kunde Komitéen ikke faa Aktieantallet fuldt, saa at man tilsidst maatte bekvemme sig til at lade en Slags Indsamling udgaa over hele Landet. I samtlige Blade blev der indrykket et Opraab fra en Del ansete Mænd, der under Henvisning til Foretagendets nationale Karakter indstændigt opfordrede Folk til at tegne sig for Aktier. Trods disse Anstrængelser og trods det, at en saa bekendt og indflydelsesrig Mand som Laurids Skau kastede sig i Ilden for »denne Folkesag«, opnaaedes der dog intet, inden den længe gærende slesvig-holstenske Bevægelse brød ud i Krigen 1848—50, og hermed var Sagen foreløbig skrinlagt til bedre Tider.

(Fortsættes.)

Dödstalen såsom kulturmätare.

Genmäle till Herr Direktör M. Rubin.

Af

G. Sundbärg.

I åttonde häftet af denna tidskrift för nästlidna år har Herr Direktör M. Rubin till behandling upptagit ett föredrag, som jag hösten år 1895 höll i Nationalekonomiska föreningen i Stockholm och i hvilket jag sökte ådagalägga, att man uti dödlighetsintensiteten har en tillförlitlig måttstock för olika folks och tiders kulturståndpunkt.

Herr Rubin är enig med mig derutinnan, att dödlighetsbeloppet, dödstalet, verkligen är den viktigaste måttstocken i detta afseende, men gör i sin omnämnda artikel gällande, att dödstalens resultat måste i någon mån modifieras genom hänsyn också till födelsetalen. Det mest träffande uttrycket för kulturståndpunkten är, enligt Herr Rubin, icke d , eller dödstalet, ensamt och såsom sådant, utan d^2 : f , i hvilken formel f betecknar födelsetalet, uttryckt liksom dödstalet i promille af befolkningen i dess helhet.

Förutsatt då att födelsetalet bör i någon mån inträda såsom faktor i »kulturmätaren», torde först böra undersökas hvad detta i sjelfva verket innebär.

Med födelsetalet menas årliga antalet lefvande födde på t. ex. ett tusental af en befolkning i dess helhet. Födelsetalets storlek är tydligen beroende af trenne olika faktorer, nämligen:

a) huru många af sagda tusental som utgöras af gifta qvinnor i produktionskraftig ålder — alltså äktenskapsfrekvensen;

b) huru många af dessa gifta qvinnor som under loppet af ett år gifva lifvet åt barn — alltså fruktsamheten (på danska: frugtbarheden); samt slutligen

c) frekvensen af födelserna utom äktenskapet.

Af dessa faktorer är den sistnämnda i regeln af mindre betydelse och torde därför kunna lemnas derhän. Väsentligen är födelsetalets storlek beroende af de båda andra faktorerna, äktenskapsfrekvensen och fruktsamheten.

Vi skola här först behandla den sistnämnda. Densamma uttryckes i siffror exempelvis genom det antal föderskor med äkta barn som årligen motsvarar ett tusental gifta qvinnor i åldern 15—45 år. Beräkningar häröfver föreligga uti min af Herr Rubin omnämnda brochyr, Befolkningsläran, ur hvilken för öfrigt hemtats jemväl flertalet data som nämnas på andra ställen i det följande.

Fruketsamheten, på ofvan anförda sätt definerad, utgör enligt i hvarje fall nyaste tillgängliga siffror, i promille:

Nederländerna	355
Ryssland	332
Norge	322
Galizien	317
Skotland	310
Finland	309
Tyska riket	307
Schweiz	305
Belgien	303
England	302
Spanien	300
Vestra Österrike	293
Sverige	292
Italien	291
Danmark	290
Frankrike	201

Af ofvanstående tabell framgå tvenne slutsatser af betydelse för ifrågavarande ämne.

Den första är att fruktsamheten i Ryssland, och de slaviska länderna i allmänhet, icke är så öfverlägsen den vesteuropeiska, som man kanske vanligen föreställer sig. Hvad Rysslands tal angår är detsamma visserligen endast approximativt beräknadt, men torde snarare vara för högt än för lågt. (Jfr. här nedan). Maximum af europeisk fruktsamhet träffas icke ens inom ett östeuropeiskt land utan inom det vesteuropeiska Holland.

»Orientens frodighed» förefinnes alltså i sjelfva verket icke på fruktsamhetens gebit. Den träffas i stället inom äktenskapsfrekvensen.

Den andra slutsatsen, som vi ville draga af

tabellen härofvan, är att i allmänhet taget fruktsamheten icke varierar så synnerligen mycket inom olika länder. Frånses Frankrike, är minimum 290 promille och maximum 355, det senare alltså endast 22 pCt. högre än det förra. Vid tanken på de vida större variationerna inom födelsetalen anar man redan här att orsaken till sistnämnda variationer måste i främsta rummet vara en annan än fruktsamheten. Att så är visar sig ock tydligt vid en undersökning af äktenskapsfrekvensen inom olika länder, — eller födelsetalets andra hufvudfaktor.

Aktenskapsfrekvensen mätes i detta sammanhang af det antal gifta qvinnor under 45 års ålder, som ingår uti ett tusental af totalfolkmängden. Siffrorna för detta förhållande voro vid folkräkningarna omkring år 1880 följande:

Ryssland	145,0
Galizien	137,8
Italien	121,7
Frankrike	117,2
England	113,3
Finland	112,2
Tyska riket	110,9
Vestra Österrike	105,8
Danmark	100,5
Nederländerna	100,5
Schweiz	100,5
Skotland	98,9
Belgien	93,0
Sverige	91,1
Norge	89,5
Irland	83,6

Rysslands tal är blott approximativt beräknadt, men då motsvarande siffra för Ungern synes uppgå ända till 150 eller ännu mera, så torde talet 145 för Ryssland snarare vara för lågt än för högt.

Tabellen vittnar tydligen om huru stora olikheterna i fråga om äktenskapligheten äro i skilda länder. Maximum är här ej mindre än 62 pCt. högre än minimum (äfven om Irland lemnas derhän).

Jemför man nu i samtliga här omhandlade händelser ett par ytterlighetsländer, t. ex. Sverige och Ryssland, blifver resultatet följande:

	Sverige.	Ryssland.	Rysslands öfvervigt.
Födelsetal	29,1	48,5	67 pCt.
Fruksamhet.....	292	332	14 —
Äktenskapsfrekvens	91,1	145,0	59 —

Och framträder alltså här på det klaraste, att Rysslands öfverlägsna födelsetal till ojemförligt största delen är beroende å dess öfverlägsna äktenskapsfrekvens.

Häraf framgår att när man inför födelsetalet såsom en faktor i kulturmätaren, så är det egentligen åt äktenskapsfrekvensen man tilldelar denna rol. Och ehuru väl jag här icke torde behöfva upp- taga den frågan huruvida härigenom födelsetalets användbarhet för ifrågavarande uppgift ökas eller minskas, så synes mig dock att genom nu uppvisade faktum åskådningen i det hela måste blifva väsent-

ligen annorlunda än den som ligger till grund för Herr Rubins resonnemang. Och då Herr Rubin säger att »den Kraft, der formindsker Dödeligheden, er kulturel, den, der forøger Födselshyppigheden, er elementær«, så torde detta näppeligen vara fullt riktigt. Äfven födelsetalets höjd är ett resultat till mycket stor del af samfundstillståndet, om än sammanhanget här är af en något mera invecklad natur. De särskilda förhållandena i Frankrike skola behandlas för sig i det följande.

Förutsättes emellertid fortfarande såsom riktigt att vid kulturmätarens uppställande en viss betydelse bör inrymmas äfven åt födelsetalet, så blir nästa fråga: huru skall denna betydelse uttryckas numeriskt?

Jag tror en hvar skall medgifva att vi härvidlag stå inför det rena godtycket.

Herr Rubin har utfört beräkningen på ett af de otaliga tänkbara sätten, då han i stället för d inför $d^2 : f$.

Mot detta och mot det resonnemang, som knyter sig härtill, kan invändas att på detta sätt intet hänsyn tages till födelsetalets storlek i och för sig utan endast till dess förhållande till dödstalet.

Om af tvenne länder det enas såväl födelse- som dödstal äro lika med 20 promille, det andras såväl födelse- som dödstal åter lika med 50 promille, så behöfver man enligt Herr Rubin icke taga något hänsyn till födelsetalen, emedan förhållandet till dödstalen i begge fallen är detsamma. För min del tror

jag, att skall öfverhufvud hänsyn någonstades tagas till födelsefrekvensen, så skall det vara i dylika ytterlighetsfall. Af Herr Rubins metod blir följden den, att afstånden skärpas, der den allmänna och väl äfven naturliga åskådningen i stället fordrar att de förminskas.

Låt oss t. ex. ännu en gång sammanställa med hvarandra Sverige och Ryssland.

Användes dödstalet ensamt såsom kulturmätare, är afståndet mellan dessa båda länder så att säga vid pass 100 procent — ty Sveriges dödstal är 17 promille, men Rysslands 35.

Detta afstånd skall säkerligen för mången synas alltför stort. Man skall betrakta Rysslands äfvenledes mycket högre födelsetal såsom en förmildrande omständighet och på grund deraf vilja sluta att Sveriges företråde icke kan vara fullt så stort som kunde synas ensamt af dödstalen.

Om ett dylikt resonnemang kan nog disputeras, men detsamma är åtminstone fullt begripligt, och det öfverensstämmer i det hela med det allmänna föreställningssättet.

Men hurudant blir nu resultatet enligt Herr Rubin? Jo, att afståndet mellan Sverige och Ryssland växer, så att det i stället för 100 procent blir omkring 160 procent.

Långt ifrån alltså att Rysslands högre födelsetal skulle vara ett förmildrande faktum, bör enligt denna teori Rysslands kultur dömas ännu hårdare än om man tager hänsyn till dödstalet allena.

Detta underliga resultat, som är en gifven följd

af kvadreringen af dödstalen, synes mig ensamt för sig vara tillräckligt att misstänkliggöra formeln $d^2:f$.

Fasthåller man att dödstalet är den viktigaste faktorn och födelsetalet den mindre viktiga, samt att skilnaden i betydelse bör uttryckas genom en olika dignitet af den ena faktorn mot af den andra, så synes det mig rimligare att låta d vara oförändradt och i stället draga kvadratroten ur f . I stället för $d^2:f$ skulle man alltså få $d:Vf$.

Härigenom blefve visserligen ordningen mellan länderna densamma som enligt Herr Rubins metod — då de nya talen intet annat äro än kvadratrötterna ur de förra — men deremot skulle vinnas att afståndet mellan landen minskades, der den naturliga åskådningen så fordrar.

Skall denna förändring genomföras, kunde på samma gång aflägsnas äfven en formell brist hos mätaren $d^2:f$, att nämligen dess koefficienter äro rent abstrakta tal, vid hvilka man har svårt att fästa någon reel föreställning.

Utbyter man födelsetalet mot dess förhållande till ett antaget normalt födelsetal, t. ex. 35 promille, eller ungefär såsom medeltalet för Vesteuropa utom Frankrike, så att vår nyss föreslagna formel får utseendet $d:Vf:35$, så blifva de vunna koefficienterna i sjelfva verket endast modifikation af dödstalen och kunna tänkas under formen af sådana. För Sverige t. ex. blir resultatet $= 16,9:\sqrt{29,1:35} = 18,5$, hvilket tal uttrycker Sveriges dödstal, under här gjorda förutsättningar, om dess födelsetal vore 35 promille i stället för 29,1. För Ryssland blefve den

nya koefficienten $35,0 : \sqrt{48,5 : 35} = 29,7$ promille,
o. s. v.

Här kommer alltså ett högt födelsetal att gälla såsom i viss mån en ursäkt för ett högt dödstal, hvaremot en ringa födelsefrekvens blir en försvårande omständighet, som kräfver att dödstalet uppföres till något högre belopp än det utgör i verkligheten.

Beräkningen är framlagd i nedanstående tabell, i hvilken införts jemväl resultatet af $d^2 : f$.

Land.	d .	f .	$\frac{d^2}{f}$.	$\frac{f}{35}$	$\sqrt{f : 35}$	$\frac{d}{\sqrt{f : 35}}$
Norge	17,0	30,8	9,4	0,880	0,938	18,1
Sverige	16,9	29,1	9,8	0,831	0,912	18,5
Danmark	18,6	31,9	10,8	0,911	0,954	19,5
England	19,1	32,5	11,2	0,929	0,964	19,8
Skotland	19,2	32,3	11,4	0,923	0,961	20,0
Finland	21,2	35,0	12,8	1,000	1,000	21,2
Nederländerna	21,0	34,3	12,9	0,980	0,990	21,2
Belgien	20,3	30,4	13,6	0,869	0,932	21,8
Schweiz	20,8	28,1	15,4	0,803	0,896	23,2
Tyska riket	25,1	36,6	17,2	1,046	1,023	24,5
Italien	27,4	37,9	19,8	1,083	1,041	26,3
Frankrike	22,0	23,9	20,3	0,683	0,826	26,6
Vestra Österrike	28,1	35,2	22,4	1,006	1,003	28,0
Ungern	32,3	43,8	23,8	1,251	1,118	28,9
Galizien	32,8	44,2	24,3	1,263	1,124	29,2
Ryssland	35,0	48,5	25,3	1,386	1,177	29,7

Såsom redan omnämnts, blir ordningen mellan länderna alldeles densamma här som enligt Herr Rubins metod, hvadan man från denna synpunkt kan resonnera om begge metodernas resultat såsom ett.

Har nu genom här skedda modifikationer födelsetalet fått sig en för stor eller en för liten betydelse tillerkänd?

Svaret måste visserligen blifva rent subjektivt, men åtminstone en ledtråd vinnes om man betraktar den inbördes ordningen mellan de tre länderna Frankrike, Tyskland och Italien.

Tager man intet hänsyn till födelsetalet, utan dömer efter dödstalet allena, så kommer Frankrike på ett högre kulturstadium än Tyskland. Detta väckte redan vid mitt omnämnda föredrag i ämnet opposition.

Tager man så mycket hänsyn till födelsetalet som här ofvan skett, så måste Italiens folk uppföras såsom mera kultiveradt än det franska. Jag tror att många skola invända, att om så sker, så har födelsetalets betydelse skattats för högt.

Den allmänna föreställningen torde alltså förmodligen blifva, att födelsetalets rätta betydelse ligger någonstädes mellan 0 och det quantum som tillerkänts densamma här.

Accepteras resultatet af tabellen härofvan, torde alltså de fleste vilja erkänna, att vi fäst fullt så mycket afseende vid födelsetalet som det förtjenar — och kanske litet derutöfver.

Under sådana förhållanden torde det ändtligen vara tid att öfvergå till en granskning i sak af Herr Rubins resultat. Fortfarande lemnas dock Frankrike å sido, att behandlas särskildt i det följande.

Jemför man nu kulturens rangskala, å ena sidan efter dödstalets votum ensamt, å andra sidan efter det

med hänsyn till födelsetalet modifierade dödstalet, finner man ingen annan olikhet de båda serierna emellan, än att i det senare fallet några länder bytt plats, hvilkas dödstal ligga hvarandra synnerligen nära.

Först hafva Sverige och Norge bytt plats inbördes. Men Sveriges dödstal är 16,9 och Norges 17,0, d. v. s. de skiljas af en tiondedels promille! I mitt föredrag gjorde jag endast gällande, att dessa båda länder äro ungefär jemngoda, och detsamma torde väl resultatet blifva, hvilken metod man än använder.

Dernäst hafva de fyra länderna Finland, Nederländerna, Belgien och Schweiz bytt plats inbördes; deras dödstal äro resp. 21,2, 21,0, 20,3 och 20,8, d. v. s. skilnaden mellan det högsta och det lägsta hinner icke till 1 promille. Huru dessa fyra länder böra graderas inbördes, är väl ock alldeles lönlöst att tvista om. Att drifva mätningen ända in på decimalerne har ju Herr Rubin, lika väl som jag, afsagt sig.

I öfrigt — finnes icke vidare någon skilnad. Med nämnda, som jag tror betydelselösa, undantag, blifver ordningen alldeles densamma, vare sig man dömer efter dödstalen allena eller efter både döds- och födelsetalen.

Men under sådana förhållanden synes man med full rätt kunna påstå att dessa modifikationsförsök med födelsetalets hjälp icke äro af det praktiska behovet påkallade — förutom att de teoretiskt äro helt och hållet godtyckliga.

Enda resultat blifver väl alltså, att dödstalet

ensamt och såsom sådant är den fullt tillräckliga kulturmätaren.

Återstår Frankrike. Med afseende å detta land är det som hänsynet till födelsetalet egentligen har någon betydelse och der dödstalets vitsord allena är svårast att försvara. Men om Frankrikes nativitetsförhållanden, såsom Herr Rubin säger, vittna om »overkultur, som er antikultur«, så vore egendomligt om detta skulle vara det enda slag af antikultur, af hvilket dödstalet icke skulle taga intryck. För min del tror jag icke att så är fallet. Jag tror tvärtom att med normal nativitet Frankrikes dödstal skulle vara åtskilligt fördelaktigare än nu.

Antydningar i denna riktning får man vid en jemförelse t. ex. mellan Frankrike och Belgien. I snart sagdt hvilken kulturfråga, i vanlig mening af ordet, man än vill bringa å bane, är väl Frankrike öfverlägset Belgien. Och likväl är Belgiens dödstal 20 promille men Frankrikes 22. Har icke då Frankrikes »overkultur« på nativitetsområdet verkligen skaffat sig ett bestämdt uttryck i dödstalet?

Af samma slag blifver resultatet om man jemför dödlighetens aftagande i Frankrike, t. ex. under det senaste halfva århundradet, med den samtida förbättringen i Vesteuropa öfverhufvud. Under dessa femtio år har välståndet i Frankrike troligen vuxit hastigare än i något annat europeiskt land, och i fråga om folkbildningens höjande har man åtminstone under de senaste tjugu åren gjort jätteanstängningar. Under sådana förhållanden skulle man väl med säkerhet

vänta, att Frankrikes dödlighet skall hafva aftagit minst så hastigt som Vesteuropas i allmänhet. Och likväl befinnes förhållandet vara sådant som framgår af följande tabell:

Dödstal, promille.

	Vesteuropa,	Frankrike,	Frankrikes tal i procent.
1841—50.....	26,3	23,2	88 pCt.
1851—60.....	26,0	23,7	91 —
1861—70.....	26,1	23,6	90 —
1871—80.....	25,7	23,7	92 —
1881—90.....	24,0	22,0	92 —
1891—94.....	23,3	22,4	96 —

För ett halft århundrade sedan var alltså Frankrikes dödstal 12 procent lägre än Vesteuropas, men denna öfverlägsenhet har nästan oafbrutet förminskats, och under de senaste åren har den endast uppgått till 4 procent. Den dag är troligen icke långt aflägsen, då dödligheten i Frankrike är jemnhög med den för Vesteuropa i medeltal.

Om nu utvecklingen i denna riktning gått jemnsides med ett troligen öfverlägset framåtskridande å Frankrikes sida å flertalet andra kulturområden, blott icke å det som betecknas af nativitetssiffrorna, är det då orimligt att antaga, att det just är sistnämnda underlägsenhet som orsakat det ogynnsamma resultatet för Frankrike i fråga om dödligheten?

Men har äfven i detta fall dödstalet visat sig vara ett tillförlitligt uttryck för kulturen i dess helhet, omfattande alla dess otaliga skiftningar, då

synes mig knappast längre något väsentligt vara att invända mot »dödstalen såsom kulturmätare«.

Och om man än kan finna det resultat underligt, som ställer Frankrike på ett högre kulturstadium än Tyskland, så torde icke böra förgätas att äfven i sistnämnda land gifvas mycket allvarliga missförhållanden — hvilka den vetenskapliga glansen så lätt öfverstrålar, men hvilka dock icke underlåta att komma till synes om man endast vädjar till det omutliga vittne, som heter — dödstalet.

En Replik.

Af

Marcus Rubin.

Hvad der undrer mig i Hr. Sundbärgs Svar, er, at han ikke behandler Spørgsmaalets Realitet først. Man kan tvistes om, hvorvidt der overhovedet opnaas noget ved Anvendelsen af en »Kulturmaalestok« som den af Hr. Sundbärg og mig omhandlede; man kan mene, at det gamle spøgvisе Udsagn, at et Folks Kultur maales efter dets Sæbeforbrug, har ligesaa meget paa sig. Men tillægger man allerede Tal fra Befolkningsbevægelsen en særlig Betydning for Kulturen — og jeg tror, som sagt, at Hr. Sundbärg har haft fuld Ret i, at dette kan gøres —, saa er det vel værd at undersøge, om disse Tal bør knytte sig til Dødeligheden alene, eller til Dødeligheden, kombineret med Fødselshyppigheden.

Det vilde være at skrive min Afhandling om igen at paaapege, hvorfor jeg anser dette sidste for nødvendigt. Jeg skal derfor kun minde om, at man, summarisk set, kan dele Samfundene i tre Lag: efter høj Dødelighed og høj Fødselshyppighed, hos det elementære Lag, lav Dødelighed og lav Fødselshyp-

pighed, hos det strængt kæmpende Lag, endelig lav Dødelighed og høj Fødselshyppighed, hos de velstillede Klasser. En saadan Deling indenfor Samfundene og Landene viser, at man ikke kan skyde Spørgsmaalet fra sig.

At jeg opererede med Fødselshyppigheden og ikke med Ægteskabshyppigheden, behøvede efter mit Skøn ingen nærmere Forklaring. I en Undersøgelse som denne, hvor man, om jeg saa maa sige, med en vis Rundhed gaar løs paa at maale Kulturen med de summariske Dødelighedstal, vilde det være mere end kunstigt, naar man overhovedet vil have Frugtbarhedsspørgsmaalet ind, ikke ogsaa at benytte de summariske Fødselstal. Hr. Sundbärg foreslaar i Stedet for disse at anvende Tallene for Ægteskabshyppigheden; thi, ræsonnerer han, det viser sig, at de Lande, der anses for de mest kulturelle, har lavest Ægteskabshyppighed, hvorimod Frugtbarheden indenfor Ægteskabet ikke staar i Forbindelse hermed. At det sidste ikke er rigtigt for Frankrigs Vedkommende, er jo givet, men Frankrig lades af Hr. Sundbärg foreløbig ude af Betragtning. For de andre Lande kan kun det ene siges, at der intet er oplyst om Aarsagen til den forskellige ægteskabelige Frugtbarhed, som jo iøvrigt ogsaa afhænger af Ægteskabets Varighed. Endelig forlanges det ogsaa, at man helt skal se bort fra Antallet af uægte Børn, ihvorvel disse f. Ex. for Danmark udgør ca. $\frac{1}{10}$ af samtlige Fødte.

Men selv om alle disse Indvendinger imod at tage Ægteskabshyppigheden til Udgangspunkt ikke fandtes, burde man alligevel ikke benytte den. Den stilles nemlig af Hr. Sundbärg i Forhold til An-

tallet af ugifte Kvinder under 45 Aar — hvad der i en Specialundersøgelse er fuldkommen rigtigt —, men selv om baade Frugtbarheden indenfor Ægteskabet og Ægteskabshyppigheden i alle Lande var ens, men Befolkningens Sammensætning blot noget forskellig, vilde man jo endda faa forskellige Fødselstal. Og om end jeg ligesom Hr. Sundbärg har taget Sigte paa det særligt »kulturelle« Moment i hele denne Undersøgelse, kan man dog ikke fuldkomment annullere, eller, hvad værre er, forvanske den hygiejnisk-statistiske og derved indirekte kulturelle Betydning for Dødeligheden af Fødselshyppigheden — hvilke Aarsager denne end har —, og dette kunde saare let ske ved at ombytte Fødselshyppigheden med Ægteskabshyppigheden.

Hvis jeg imidlertid ikke havde ment, at der til Fødselshyppigheden medvirkede kulturelle Momenter, men at den beroede paa en ubeherskelig Naturkraft, havde det selvfølgelig været meningsløst at tage den i Betragtning her. Den afhænger af Alderen for Ægteskabets Indgaaelse, af Ægteskabets Varighed, af dets Hyppighed, af større eller mindre Afholdenhed i Ægteskabet, af Sædelighedsforholdene udenfor Ægteskabet — altsammen kulturelle Forhold. Men ingen vil dog nægte, at Mennesket er stillet overfor en vanskeligere Opgave ved Forringelsen af Dødeligheden end ved Forøgelsen af Fødselshyppigheden, hvorfor ogsaa Ukulturen giver sig Udtryk i den uforringede Dødelighed samtidig med den elementære Fødselshyppighed.

I sine videre Betragtninger gaar Hr. Sundbärg da ogsaa foreløbig ud fra Fødselshyppigheden (*f*) og giver saa lidt som jeg denne lige Vægt med Dødeligheden (*d*). Han mener imidlertid, at bedre end Udtrykket

$d^2:f$ er Udtrykket $d:\sqrt{f}$. Vi komme her til et Spørgsmaal at stor Interesse. Jeg er gaaet ud fra følgende Theses: 1) Frugtbarhedsforholdet maa tages med ind i Undersøgelsen, 2) ligesom Dødelighedsforholdet maales ved den summariske Dødelighedskvotient, skal Frugtbarhedsforholdet maales ved den summariske Fødselskvotient, 3) de to Kvotienter behandles henholdsvis som Tæller (d) og Nævner (f), 4) der gives f en ringere Vægt end d , 5) den Styrke hvormed f skal optræde, bestemmes af, at hvor Forholdet imellem d og f er ens, maales Afstanden efter d , men at Afstanden forøges eller formindskes efter hint Forholds Varieren.

Det er det femte Punkt, der bestemmer Formlen $d^2:f$. Er denne nu vilkaarlig? Nej, forsaavidt de fem Punkter fastholdes, tør jeg paastaa, de have fundet deres simpleste og retteste Udtryk i nævnte Formel, og dette er heller ikke bleven modsagt. Men er selve Thesis 5 rigtig? Jeg for mit Vedkommende gaar ud fra, at en Forøgelse af f ikke bør virke mildnende, men skærpende, naar denne Forøgelse ikke har holdt Skridt med Tilvæksten i d , thi da er ikke blot Summen af Lidelser bleven forøget, men det er sket overfor et større Antal Fødsler, samtidig med at endog det relative Overskud er blevet formindsket. Accepterer man denne Betragtning, er Sagen færdig; mener man derimod, at Fødselshyppigheden alt bør gøre sin »undskyldende« Indflydelse gældende, naar den stiger absolut, ikke blot relativt, kan man naturligvis ikke benytte Formlen $d^2:f$.

Man kan altsaa være enig om de fire første Theses, være uenig om den femte. Hr. Sundbärg udtaler ikke

lige ud sin Dissens paa dette Punkt, men han fremhæver mod Resultatet af Formlens Anvendelse, at Dødelighedsafstanden skærpes, hvor det var naturligt at vente den formindsket, og at derved ogsaa Kulturafstanden skærpes, hvor den forøgede Fødselshyppighed skulde optræde mildnende, undskyldende. Da imidlertid begge Forhold er en nødvendig Følge af Forudsætningen, er det denne sidste, som man maa beholde eller opgive. Opgiver man den, da er det naturligste Udtryk for de fire Theses det af Hr. Sundbärg nu fremsatte $d: \sqrt{f}$; den ulige Betydning af f og d formuleres da, istedetfor gennem anden Potens af d , gennem anden Rod af f . Dette Udtryk betyder altsaa, at under lige stor Fødselshyppighed maaler man efter Dødeligheden, under ulige stor, formindskes eller forøges d efter Størrelsen af f , dog saaledes, at Fødselshyppighedens Indflydelse ikke voxer med dens Tilvæxt (hvorved den vilde blive ligestillet med d), da jo Forskellen mellem f og $f + x$ er større end mellem \sqrt{f} og $\sqrt{f + x}$.

Da $d: \sqrt{f}$ kun er Kvadratroden af $d^2:f$, bliver Ordenen imellem de Steder og Tider, der maales, den samme, hvilken af Formlerne der end anvendes. Men selvfølgelig forøges Afstandene ved den sidstnævnte Formel. Dette er en af Grundene til, at Hr. Sundbärg foretrækker den førstnævnte. Om selve den numeriske Afstand er noget større eller mindre, forekommer mig imidlertid mindre væsentlig, end at den rette Plads i Rækkefølgen indtages. Det er nemlig intet Øjeblik faldet mig ind, at man i bogstavelig Forstand skulde kunne opgøre Kulturafstanden imellem to Lande paa samme Maade, som man maaler Forskellen i Højderne

mellem to Bjerge. Fordi Rusland har en dobbelt saa stor Dødelighed som Sverig, er Meningen dog vel under ingen Omstændigheder, at Sverigs Kultur netop skulde være dobbelt saa stor som Ruslands. Hvad enten det ene eller det andet af Maalene benyttes, kan der aabenbart kun være Tale om noget tilnærmelsesvist eller illustrerende, hvor det sikre er Pladsen i Rækken, men hvor man kun med den største Reservation maa sysle med den rent numeriske Afstand som numerisk Maal for Kulturafstanden. Særdeles meget er allerede vundet ved Dannelsen af en Maalestok, der afgør kulturelt Frem- eller Tilbagekridt, og hvorved man fastsætter hvilken Stat, hvilken By, hvilken Tid, der er mere fremmelig eller mere tilbage end andre Stater, andre Byer, andre Tider. Hvad der gaar derudover, bliver let mere vildledende end vejledende.

Naar den kulturelle Plads er funden, er altsaa den numeriske Afstand mig af mindre Betydning. Mere Vægt lægger jeg derimod paa, at Thesis 5 ingenlunde frembyder sig umiddelbart for Betragtningen, og derfor heller ikke Aarsagen til den skærpende Indflydelse af f i en Gruppe af Tilfælde. Vil man altsaa tage mere elementært paa Sagen og benytte $d: \sqrt{f}$, da bør man imidlertid ogsaa acceptere Indførelsen af en Konstant. Denne vil jo nemlig ikke bevirke nogen Forandring i Pladsen eller i Afstandene. men tilvejebringe en Række af mindre abstrakt Natur end den Talrække, der bestemmes af $d: \sqrt{f}$. Kun anser jeg den valgte Konstant for uheldig. En og samme Konstant for alle Rækker synes mig i det hele urimelig, og end ikke paa nærværende Omraade véd jeg, hvorfor netop »Vesteuropas« Fødselstal skal vælges til Norm. Mig vilde det fore-

komme rimeligere, om man valgte den af hele Skalaen »beregnete« Fødselshyppighed, og stillede hvert enkelt Land i Forhold hertil. Paa denne Maade kunde man gaa frem, hvis Undersøgelsen gjaldt Sverig gennem en Række Aartier, eller Danmarks Amter indbyrdes o. s. fr. Kort sagt, Formlen bliver da $d: \sqrt{fk}$, hvor k er 1 divideret med Gennemsnittet af de undersøgte Tilfældes Fødselshyppighed.

Men, indvender Hr. Sundbärg endelig, hvorfor i det hele forlade d ? Netop ved at gøre Prøve paa de virkelige Forhold viser det sig, at f ikke tilfører os noget, vi ikke alt havde i Forvejen. Saaledes f. Ex. med Frankrig. Hr. Sundbärgs Argumentation om Frankrig er den, at da Frankrig i det sidste halve Aarhundrede synes at have overstraalet sine Naboer i mangfoldige kulturelle Retninger, og dets Dødelighedstal dog har nærmet sig deres Dødelighed mere og mere, maa dette netop skyldes dets ringe Fødselstal; den »Overkultur«, Fødselstallene vidne om, har saa at sige givet sig Udtryk i Dødelighedstallene, som derfor ogsaa med Rette nedsætte Frankrigs Kultur som Helhed og saaledes paa tilstrækkelig Maade angive Landets Plads i Kulturrækken. Hertil er at svare, at man naturligvis i et isoleret Samfund, hvor der ingen fødes, vil faa en stedse stigende Dødelighed, hvis talmæssige Tilvæxt da tilstrækkelig vidner om Mangelen paa Fødsler; ja, selv bortset fra slige Extremere, kan det ikke nægtes, at i visse Samfundsdele, viede til Undergang, vil den ringe Fødselshyppighed langsomt, men sikkert, gaa Haand i Haand med den stigende Dødelighed. Selve den Livsførelse, som kan være en af Aarsagerne til den ringe Fødselshyppighed, vil ogsaa

gennem stor Dødelighed, f. Ex. hos uægte Børn osv., kunne give sig Udtryk gennem store Dødelighedstal. At nogle af disse Momenter har været tilstede i Frankrig, er troligt nok. Men herfra er et meget langt Spring til, tværtimod alle Regler, at sætte den ringe Fødselshyppighed i Frankrig i umiddelbar Forbindelse med den forholdsvis store Dødelighed. Det er imod alle Regler, thi, som bekendt, er gennem Tider og Lande Dødeligheden stedse bleven reduceret samtidig med en Reduktion i den rent elementære Fødselshyppighed, og dette vil vedblive at ske, fordi indenfor Samfundene flere og flere vil rykke op i de Lag, hvor der gaar Overvejelser forud for Ægteskab og dermed for Børneavl, og den forringede Fødselshyppighed vil da her følges ad med den forringede Dødelighed. Naar derfor Frankrig, trods sin aftagende Fødselshyppighed, i Dødelighed har nærmet sig »Vesteuropa«, saa kan det bl. a. skyldes, at det er adskilligt lettere at gaa ned i Dødelighed fra 26 til 23 end fra 23 til 20. Selv om man imidlertid vilde drage Slutninger af den Tabel, Hr. Sundbärg meddeler til dette Brug, og selv om Bevægelsen skulde fortsætte sig, er det dog klart, at det lave Fødselstal og det høje Dødelighedstal ikke følges ad paa en saadan Maade, at man umiddelbart fra dette kan slutte til hint. Og hvis man, til Forklaring af det, trods den iøvrigt høje Kultur, forholdsvis høje Dødelighedstal og den deraf følgende lave Plads i Kulturrækken, vil søge til Fødselstallet som Hovedaarsag, hvorfor saa ikke tage det med ind i Maalestokken, saa at det kan skaffe sig et talmæssigt Udtryk, med samme Styrke det ene Sted som

det andet? Vil man endelig herimod indvende, at det Land, der har et forholdsvis højt Dødelighedstal paa Grund af »Overkultur«, derved bliver ugunstigere stillet end det Land, der har et højt Dødelighedstal paa Grund af »Ukultur«, eftersom hints Fødselstal jo er meget mindre end dettes og derfor forøger Kvotienten saa meget mere, da maa det erindres, at dette Forhold modvirkes af den ulige Vægt, der er tillagt d og f , og som kommer førstnævnte Land tilgode.

Men yderligere mener Hr. Sundbärg, at der i selve Rækken over Landene saa godt som ingen Forandring har fundet Sted ved Anvendelsen af $d^2:f$ istedetfor af d , og der skulde saaledes heller ikke her være indvundet noget. Nej selvfølgelig, jo mere i Kulturlandene d og f nærme sig hinanden, desmindre Forskel vil der blive paa $d^2:f$ og d . Men nogen Forskel er der dog. De 9 af de 16 Lande i vor Række skiftede Plads, om end for nogle af Landene Pladsskiftningen foregik paa Grund af smaa Differencer. Iblandt disse var Norge og Sverig. Anvendes d , faa vi for Sverig — som Nr. 1 — 16,9, for Norge — som Nr. 2 — 17,0; anvendes $d^2:f$, bliver Forholdet omvendt, da denne Formel giver for Sverig 9,8, for Norge 9,4. Hr. Sundbärg siger nu, at Forskellen i Dødelighed, en Tiendedel pro mille, ingen Rolle spiller, og at Landene vel ville komme til at staa ens, hvilket Maal man end anvender. Og dog er det Opnaaelsen af den lave Dødelighed, der bragte Hr. Sundbärg i sit Foredrag til at tale om »denne Sejr, som vort Land i de seneste Aar har kunnet glæde sig ved«, dog erklærede han, at han vel ikke vilde lægge videre Vægt paa »vor lille Overlegenhed«, men kun gøre opmærk-

som paa, at Sverig nu mindst var bleven jævnbyrdig med Norge, hvad der derefter gav ham Anledning til et stort Opgør mellem svensk og norsk Kultur — som jeg med velberaad Hu end ikke berørte i mit Referat her i Tidsskriftet. I det svenske »Statistisk Tidsskrift«, 1896, Nr. 2, udtrykkes i en Afhandling af Hr. Sundbärg Glæden paany med en Fremhævelse af Sverigs Fastholden overfor Norge af det »nyvundne Fremtrin«. Megen Vægt lægger jeg endvidere paa, at Hr. Sundbärg ogsaa benyttede de stockholmske Dødelighedstal til Overvejelser angaaende Fremskridt eller Tilbagegang for denne By. Vi har jo derved faaet en Del mere fast Fod paa Jorden end ved Kulturmaalet, og, sandt at sige, var det netop disse Overvejelser, der først bragte mig til at tænke paa, om man virkelig til Prøvelse af Fremskridtet burde nøjes med Dødelighedstallene alene. Her træder jo nemlig det hygiejnisk-statistiske Moment stærkt i Forgrunden, her er et Omraade — ved Spørgsmaalet om Dødelighedstallenes Forandringer i korte Perioder indenfor samme By eller Land —, hvor man stedse med Stolthed henpeger endog paa smaa Formindskelser af Tallene; min egen Afhandling sluttede jeg derfor ogsaa med en Paavisning af, at de »Fremskridt«, Anvendelsen af d førte til i de sidste Decennier f. Ex. for England eller for København, blev til Tilbagegang ved Anvendelsen af $d^2:f$.

At behandle Dødelighedsforholdene netop i Sverig uden Hensyn til Frugtbarheden sammesteds, anser jeg unægtelig for ganske urimeligt. Dette turde maaske bedst fremgaa af følgende Tabel over Ægteskabs- og Fødselsforhold i Sverig, paa Grundlag af Oplysningerne i det før citerede Hæfte af svensk Statistisk Tidsskrift.

	1. Antal gifte Kvinder i Alderen 15—45 Aar pr. 1000 af Befolkningen.	2. Aarligt Antal første Gang gifte Kvinder pr. 1000 ugifte i Alderen 20—45 Aar.	3. Aarligt Antal gentagne gifte Kvinder pr. 1000 af Befolkningen.	4. Aarligt Antal fødende gifte Kvinder for 1000 gifte Kvinder i Alderen 15—45 A.	5. Aarligt Antal fødende gifte pr. 1000 Indbyggere.
1751—1775	111,7	104,3	1,10	303,7	33,9
1871—1880	92,2	82,9	0,39	300,9	27,7
1881—1890	90,5	76,1	0,28	291,8	26,4
1894.....	88,6	72,6	0,27	276,1	24,5

Til disse Tal kan føjes, at Antallet af fødende udenfor Ægteskab i det sidste halve Aarhundrede har udgjort ca. 3 pr. 1000 af Befolkningen med uvæsentlige Variationer, og at Antallet af fødende i Ægteskab (ovenstaaende Kolonne 5) i samme Tidsrum har været i uafbrudt Nedgang og siden Tyverne er aftaget med en Fjerdedel.

Som sagt, Forholdene i Sverig synes særlig at paabyde en Kombination af Fødsels- og Dødstallene. Men i det hele bør efter min Mening Kolonnerne for Fødsel og Død ikke behandles hver for sig, men sættes i Forbindelse med hinanden overalt, hvor Tallene fra Statistiken vedrørende Befolkningens Bevægelse skal benyttes til en Udmaaling af Fremskridt eller Tilbagegang. Jeg anser $d^2:f$ for den rette Formel — om end Følgeordenen jo bliver den samme ved Anvendelsen af $d:\sqrt{fk}$ — og tror, at en saadan Formel ikke blot egner sig til Belysning af en aandrig Hypothese, men kan være et Led i almindelige befolkningsstatistiske Undersøgelser paa det her behandlede Omraade.

Svar å Herr Rubins replik.

Af

G. Sundbärg.

Då Redaktionen satt mig i tillfälle dertill, vill jag genast foga några anmärkningar till föregående artikel, ehuru väl i största korthet, då tidskriftens utrymme ej rimligen torde kunna längre tagas i anspråk för denna sak.

1) Det förhåller sig icke så, att jag här ofvan förordat äktenskapsfrekvensen såsom faktor i kultur-mätaren, i stället för födelsetalet. Jag har blott sökt visa, att om man, med Herr Rubin, gifver födelsetalet en sådan rol, så är det i sjelfva verket äktenskapsfrekvensen som kommer att uppbära densamma. Men för egen del har jag icke pläderat för någondera.

Ikke heller har jag någonstädes sagt, att äktenskapens antal är lägst uti de mest kultiverade länderna. Tvärtom har jag antydtt att förhållandet är »mera inveckladt» än så — ty en stor äktenskapsfrekvens förekommer både i länder med hög kultur (t. ex. England) och i länder på en låg kulturgrad (t. ex. Östeuropa).

2) I mitt här afsedda föredrag har jag ingenstädes försökt att numeriskt mäta afstånden i kultur mellan olika folk och tider. Det exempel härpå, som jag ofvan anført (Sverige gentemot Ryssland), är hemtadt från Herr Rubins artikel, hvarest också uttryckligen påpekas att i detta fall afståndet växer, medan i flere andra fall resonneras om, huruvida dylika ändringar i afstånden ske med rätt eller med orätt.

3) I mitt föredrag har jag visserligen med styrka framhållit det för oss svenskar glädjande faktum, att dödligheten i vårt land, som förr alltid var högre än i Norge, numera sänkt sig något under detta lands ståndpunkt och dermed låtit oss intaga hedersplatsen i detta fall i hela den kända världen. Och i en senare uppsats har jag likaledes med tillfredsställelse konstaterat, att denna öfverlägsenhet å vår sida — som visserligen ännu är mycket ringa — visar tecken till att blifva bestående.

Men hvarken i mitt föredrag eller annorstädes har jag påstått att Sveriges kultur är öfverlägsen den norska. I detta fall har jag städse endast gjort gällande, att de båda folken äro jemngoda. Till och med »det store Opgør mellem svensk og norsk Kultur» håller sig — såsom man lätteligen kan öfvertyga sig om — uteslutande på defensiven.

Alltså har jag vid kulturbedömandet verkligen icke begagnat mig af den lilla decimal, med hvilken Sveriges dödstal numera understiger det norska.

4) »Hvarför icke taga födelsetalet med i måttstocken, så att det får skapa sig ett siffermässigt uttryck, med samma styrka i ena fallet som i det andra?»

Derför att enligt min uppfattning födelsefrekvensen, liksom hvarje annat kulturelement, redan har skaffat sig ett tillfredsställande siffermässigt uttryck i dödstalet, sådant detta faktiskt är. För Frankrikes del tror jag detta uttryck innebära ett höjande af dödligheten. Om nu detta, såsom Herr Rubin anmärker, strider mot all annan erfarenhet, så torde få erinras, att Frankrike också är det enda land — med en befolkningsstatistik — i hvilket tvåbarnssystemet är allmänt genomfördt. Då är det ej heller någon orimlighet om resultatet för Frankrikes del afviker från andra folks.

Och om enligt mångfaldiga forskares åsigt tvåbarnssystemet både i fysiskt och psykiskt afseende bidragit att degenerera Frankrikes befolkning, är det då orimligt att antaga, att denna degeneration skaffat sig ett uttryck i dödsiffran?

5) På hvad sätt slutligen den af Herr Rubin anförda tabellen skall bevisa att särskildt för Sveriges del hänsyn måste tagas både till födelse- och dödstalen, detta förstår jag ej — så vida ej dermed helt

enkelt afses, att minskningen af dödssiffran skulle i någon mån vara endast skenbar, såsom framkallad af en genom födelsetalets nedgång orsakad ändring i befolkningens åldersfördelning. Men i så fall måste jag ännu en gång hänvisa till min utredning i Befolkningssläran, der jag hoppas hafva ådagalagt att denna teori om åldersfördelningens inverkan på dödstalet icke håller streck — en utredning, hvilken äfven Herr Rubin, i början af sin första artikel, synes hafva tagit för god.

Et Korrekturafttryk af Direktør Rubins Replik sendtes efter Forfatterens Ønske til Aktuarie Sundbärg. Denne har derefter tilstillet Tidsskriftet ovenstaaende Svarbemærkninger, som Redaktionen, i Overensstemmelse med Direktør Rubin — der ikke antager, at en Fortsættelse af Debatten vil være tilstrækkelig frugtbringende — betragter som afsluttende.

Red.

Tidsskrifter for Arbejdsstatistik.

The Labour Gazette. The Journal of the Labour Department of the Board of Trade. London.

Bulletin de l'Office du Travail. (Ministère du Commerce, de l'Industrie, des Postes et des Télégraphes. Paris).

Arbejdsstatistiken har i de seneste Aar gjort betydelige Fremskridt i de europæiske Hovedlande. Det er den sociale Lovgivning, som har baaret Arbejdsstatistiken frem, og det er Kravet paa den bedst mulige Belysning af de nye Veje, som Lovgiverne skulde betræde, der har nødvendiggjort Tilvejebringelsen af særegne Organer for Indsamlingen og Bearbejdelsen af de arbejdsstatistiske Data.

I sidstnævnte Henseende er Europa kommet sent med. Medens de Forenede Stater allerede i 1869 fik et arbejdsstatistisk Bureau (i Massachusets), og medens der i 1892 fandtes ikke mindre end 27 saadanne Bureauer i Nordamerika (foruden »Arbejdsdepartementet« i Washington), er det først i de aller seneste Aar, at man i vor Verdensdel har begyndt at udskille Arbejdsstatistiken fra den øvrige officielle Statistik. I Frankrig skete det i 1891 ved Oprettelsen af »Office du travail«, som en selvstændig Division under Handelsministeriet. I Tyskland op-

rettedes i 1892 den saakaldte »Kommission für Arbeiterstatistik«, hvis Opgave det er at foranledige det statistiske Materiale indsamlet, medens dettes Bearbejdelse foregaar i det almindelige statistiske Rigsbureau. England fik sit særlige arbejdsstatistiske Organ i 1893 ved Oprettelsen af »The Labour Department« under »Board of Trade«, og endelig er der i 1894 oprettet særlige Bureauer for Arbejdsstatistik i Belgien (»Office du travail«) og i Spanien.

Følgen af Arbejdsstatistikens Organisation er for det første en overordentlig stærk Forøgelse af den herhen hørende Literatur, og dernæst, hvad der vel er nok saa vigtigt, en større Regelmæssighed og større Hurtighed i Publikationen af de indsamlede Oplysninger. Dette er en vigtig Ting, navnlig i vor Tid, da man — maaske med nogen Uret — har saa liden Interesse for aargamle Tal. Med Hensyn til Hurtighed i Bearbejdelse og Udgivelse gaar det engelske »Labour Department« i Spidsen, idet man igennem dets Tidsskrift, »The Labour Gazette«, fra Maaned til Maaned kan følge Bevægelserne paa alle de væsentligste Omraader af det engelske Arbejdsmarked. Ogsaa det franske og det belgiske Bureau udgive maanedlige Meddelelser, uden at disse Tidsskrifter dog med Hensyn til Stoffets Aktualitet naa op ved Siden af deres engelske Forbillede, som den 15de i hver Maaned udkommer som et anseligt 32sidet Hefte, indeholdende — dels i Tabelform og dels i Noter — Redegørelser for Antallet af Arbejdsløse i den foregaaende Maaned, Forandringer i Arbejdsløn og Arbejdstid, Striker, Ind- og Udvandring, kooperative Foretagender i Arbejderes Hænder

o. s. v. Desforuden en stor Mængde Notitser om Begivenheder i Ind- og Udlandet, som kunne have Interesse for saavel Arbejdere som Arbejdsgivere, Kongresberetninger, Meddelelser om nyere Arbejderlovgivning, om Ulykkes- og Sygeforsikring m. m.

Man kan naturligvis imod hele denne vidt forgrene Arbejder- og Arbejdsstatistik indvende, at den — trods dens tilsyneladende Fuldstændighed — dog giver et ufuldkomment Billede af den virkelige Tilstand, fordi Oplysningerne i Almindelighed kun referere sig til de fagorganiserede Arbejdere. Dette er rigtigt, og her ligger selvfølgelig Hovedvanskeligheden ved enhver Arbejdsstatistik, der vil trænge dybere til Bunds, end de paa Folketællinger og paa periodiske Beretninger fra Fabriksinspektører hvilende Undersøgelser ere i Stand til. Man maa gaa Frivillighedens Vej, og ad denne faar man kun de organiserede Arbejdere i Tale. I de store Byer har man ganske vist i den aller seneste Tid forsøgt, ved de saakaldte »Slum«-Undersøgelser, at skaffe sig Oplysning om de aller fattigste Arbejders Livsforhold, men dels ere disse Undersøgelser — hvor megen Interesse de end kunne frembyde i andre Henseender — temmelig magre paa egentlig arbejdsstatistisk Stof, og dels række de ikke ud over det aller laveste Befolkningslag. Resultatet bliver, at Statistiken kun i ringe Omfang faar fat i Arbejdernes Mellemklasse. For saa vidt er den anførte Indvending formelt rigtig. Men hertil maa man for det første svare, at Rom ikke blev bygget paa én Dag, og dernæst kan man maaske gøre den Betragtning gældende, at en god og nøjagtig Statistik over de

organiserede Arbejderes Forhold dog, naar alt kommer til alt, er af ikke ringe symptomatisk Betydning, især naar den suppleres med Oplysninger fra andre Sider af Erhvervslivet. Ved f. Ex. nøje at følge det engelske Tidsskrifts Meddelelser om de industrielle og kommercielle Forhold i hver enkelt Produktionsbranche og sammenholde disse Meddelelser med den maanedlige Arbejdsløshedskvotient for Medlemmer af Trade Unions, faar man et bestemt Indtryk af, at denne Kvotient er en overordentlig fint mærkende Maaler for den hele engelske Industris øjeblikkelige Arbejderbehov.

Den franske »Bulletin de l'Office du Travail« indeholder tildels lignende Oplysninger som »The Labour Gazette«, men de franske statistiske Data ere ikke saa fyldige som de engelske.

Begge Tidsskrifter henvende sig til en meget stor Læsekreds, hvilket fremgaar ikke blot af deres populære Form, men ogsaa af deres billige Pris, henholdsvis 1 Penny pr. Nummer og 2½ Francs pr. Aargang.

A. J.

Statistiske Oplysninger om København og Frederiksberg.

Statistiske Oplysninger V om København og Frederiksberg.
Udgivet af Københavns Magistrat. Kbhvn. 1896. (208 S.).

Ved Aarsskiftet udkom dette Bind »Statistiske Oplysninger«, som Kontorchef Trap havde lagt til Grund for sit Foredrag i Nationaløkonomisk Forening »om økonomiske og sociale Forskelligheder mellem København og Frederiksberg«. Det adskiller sig fra de tidligere udkomne tilsvarende Résumé-Bind hovedsagelig derved, at frederiksbergske Forhold her for første Gang ere optagne til Behandling jævnsides med Hovedstadens. Derved bliver Bindet saa meget værdifuldere. Skønt den frederiksbergske Statistik i vidt Omfang maatte skabes fra Grunden af, er det dog lykkedes at faa den næsten lige saa omfattende som Hovedstadens og i det væsenlige ensartet med den. Foruden denne vigtige Afbigelse fra de tidligere Résumé-Bind er at mærke, at forskellige ny Institutioner, som Udviklingen har skabt, nu ere optagne til statistisk Behandling; af Nyt kan saaledes nævnes det vigtige Afsnit om Alderdomsforsørgelsen, endvidere de statsanerkendte Sygekasser, Samaritanerne, Frihavnen m. m. Endelig ere forskellige andre Forhold behandlede for første Gang, f. Ex. Fæstevæsenet, Friskolebørns Bispisning, Arbejderundervisningen m. m.

Et Par statistiske Data, som findes nedenfor S. 118 fg. have vi hentet fra det foreliggende Bind.

Notitser.

Tyendeforhold og Fæstekontorer i København og Frederiksberg. — Deltagelsen i de kommunale Valg. — Udlændinge ved de tyske Universiteter. — Fideikommisgodser i Preussen.

Tyendeforhold og Fæstekontor-Virksomhed i København og Frederiksberg.

I København fandtes der blandt 81,539 »private Husholdninger« (hvorunder Hoteller, Restaurationer o. lgn. ikke ere medregnede), 69,957 uden noget Tyende, knap 9400 med 1 kvindeligt Tyende, c. 1800 med 2 kvindelige Tyender, henimod 300 med 3 kvindelige Tyender, 36 med mere end 3 kvindelige Tyender, men uden mandligt Tyende, og desforuden c. 50 med mandligt Tyende sammen med flere end 3 Tjenestepiger. Paa Frederiksberg savnede af 12,973 private Husholdninger de 9897 overhovedet Tyende; lidt over 2500 maatte nøje sig med en Tjenestepige, 2 Tjenestepiger havde 475 Familier, og c. 50 Familier havde 3 Tjenestepiger.

Gennem de københavnske Fæstekontorer bortfæstedes der i 1895 6750 Mænd, 7505 Kvinder, — gennem de frederiksbergske henholdsvis 164 og 273.

De gennem Fæstekontorerne Bortfæstedes Fordeling efter Fødested var i 1895 i København saaledes:

	Mænd.	Kvinder.
fødte i København og Frederiksberg .	1143	1428
— Købstæderne	521	1564
— Landet	3306	2619
— Sverig	1728	1516
— øvrige Udland	52	135
uangivet	"	243
tilsammen	6750	7505

For de frederiksbergske Fæstekontorer stillede Forholdet sig, ligeledes i 1895, saaledes:

	Mænd.	Kvinder.
fødte i København og Frederiksberg .	73	38
— Købstæderne	20	43
— Landet	56	168
— Sverig	15	22
— øvrige Udland	"	2
tilsammen	164	273

De gennem de københavnske Fæstekontorer Bortfæstede blev i 1895 bortfæstede til

	Mænd.	Kvinder.
København og Frederiksberg	627	4765
Købstæderne	77	231
Landet	5989	2480
Sverig	2	10
øvrige Udland	55	19
tilsammen	6750	7505

De gennem de frederiksborgske Fæstekontorer
Bortfæstede blev i 1895 bortfæstede til

	Mænd,	Kvinder,
København og Frederiksberg	10	246
Købstæderne	—	9
Landet	154	16
Sverig	—	—
øvrige Udland	—	2
tilsammen	164	273

Lønforholdet for Tyende bortfæstet gennem de
offenlige Fæstekontorer var i 1895 saaledes:

	i København,	paa Frederiks.
gennemsnitlig maanedlig Løn for	Kr.	Kr.
Kuske og Staldkarle	20,25	18
Tjenestekarle og Arbejdskarle	20	15
Drønge	7,70	—
Opvartere, Kokke, Tjenere	25	—
Kokkepiger	15,83	16
Stuepiger	13,33	12
Enepiger	12,66	12
Goldammer og Barnepiger	11,66	10
Køkkenpiger	14	14
Køge- og Buffetjomfruer	29,83	—

For Enepiger, der bortfæstedes gennem de
offenlige Fæstekontorer, var i 1895 Lønforholdet dette:

	Antal bortfæstet fra	
	københ. Fæstek.	frederiksb. Fæstek.
maanedlig Løn under 8 Kr.	7	13
8 til under 10 Kr.	91	24
10 — 12 —	399	69
12 — 14 —	720	61
14 — 16 —	559	23
16 Kr. og derover	201	16
tilsammen	1977	206

Tjenestetid for Enepiger sidste Sted, hvor de havde tjent, var i 1895

	Antal bortfæstet fra	
	københ. Fæstek.	frederiksb. Fæstek.
ikke tjent før	29	10
tjent paa sidste Sted 1 Maaned	148	7
— 1 til under 3 Maaneder	271	30
— 3 — 6 —	503	67
— 6 — 12 —	497	51
— 12 — 36 —	323	34
— 36 — 60 —	47	4
— 60 Maaneder og derover	30	3
uangen Tjenestetid	129	—
tilsammen	1977	206

Jfr. forøvrigt ang. Bortfæstninger og Tyendelønninger i København: Nationaløkonomisk Tidsskrift 1893 (XXXI), S. 586 fg.

Deltagelsen i de kommunale Valg i København

angives af nedenanførte Forholdstal:

Ved Valgene til Københavns Borgerrepræsentation
afgav af de Valgberettigede følgende pCt. Stemme

i 1882	8,2 pCt.
- 1884	8,8 —
- 1886	47,2 —
- 1888	30,6 —
- 1890	50,7 —
- 1892	33,6 —
- 1893	55,8 —
- 1894	76,9 —
- 1895	71,4 —
- 1896	74,9 —

I 1896 var Antallet af Vælgere 28,201, de afgivne Stemmer altsaa 21,122. 2 Fælleskandidater fik hver 21,047 St.; de øvrige Valgte fik fra 11,516—11,191. For Modlisten afgaves 9,939—9,539 St. — Deltagelsen i de kommunale Valg er derefter nu omtrent som Deltagelsen i Valgene til Folketinget: Ved Folketingsvalget d. 9. April 1895 stemte af 51,201 Valgberettigede i København 37,217 eller 72,7 pCt.

Paa Frederiksberg har Deltagelsen i Valgene til Kommunalbestyrelsen været som nedenstaaende Forholdstal udvise:

Ved Valgene til den frederiksbergske Kommunalbestyrelse deltog

i 1882 af den alm. Vælgerklasse	5,2 pCt.
- 1884 — —	31,6 —
- 1887 af de højstbeskattede Valgberettigede	19,8 —
- 1890 af den alm. Vælgerklasse	25,4 —
- 1892 — —	7,6 —
- do. af de Højstbeskattede	8,6 —
- 1893 — —	6,9 —
- 1896 af den alm. Vælgerklasse	60,2 —
- do. af de Højstbeskattede	61,0 —

Ved den almindelige Vælgerklasses Valg i 1896 fik de Valgte fra 2247—2140 St.; for Modlisten afgaves 1880 1787 St. Ved de Højstbeskattedes Valg afgaves for to Fælleskandidater 1288 og 1284 St.; de øvrige Valgte fik fra 937—932; for Modlisten afgaves 359—354 St. Antallet af den almindelige Vælgerklasses Valgberettigede var 6702, Antallet af de afgivne Stemmer 4036; — hjemme blev altsaa c. 2700, næsten 40 pCt. De Højstbeskattedes Valgklasse talte 2125 Valgberettigede; 1297 stemte; — hjemme blev 828, ligeledes næsten 40 pCt. (39 pCt.). Skønt der ved Valget var blevet agiteret som ingensinde før, var det altsaa dog ingenlunde lykkedes at vække hele Vælgerfolkets Interesse.

Udlændinge ved de tyske Universiteter.

De 22 tyske Universiteter besøgte — i Følge
»Statist. Corresp.« — i Vintersemestret 1894—95 af

14,296 preussiske Studenter
11,441 andre tyske —
2,047 udenlandske —

Af de preussiske Studenter besøgte

73,70 pCt. preussiske Universiteter
26,30 — andre tyske —

Af de ikke preussiske tyske Studenter besøgte

12,29 pCt. preussiske Universiteter
87,71 — andre tyske —

Af de udenlandske Studerende besøgte

47,63 pCt. preussiske Universiteter
52,37 — andre tyske —

Af de udenlandske Studerende vare fra

Østrig-Ungarn.....	307
Rusland	395
Sverig-Norge.....	26
Danmark.....	10
Storbritannien og Irland	126
Holland	68
Belgien.....	20
Luxemburg	24
Schweiz	262
Frankrig	36
Spanien	4
Portugal.....	1
Italien.....	24
Grækenland.....	19
Serbien	20
Rumænien	19
Bulgarien.....	92
Tyrkiet	30
andre evropæiske Stater	3
Forenede Stater i Amerika.....	411
øvrige Amerika.....	39
Asien (især Japan)	52
Afrika.....	12
Avstralien	3

Fideikommisgodser i Preussen.

Ved Udgangen af 1895 omfattede i Preussen —
i Følge »Statist. Corresp.« — Familiegodserne (Lenene
medregnede) ialt 2,121,636 Hektar, 3: 6,09 pCt. af
Statens samlede Areal, saaledes at disse Godser af
Arealet optog

i Østpreussen	3,40 pCt.
- Vestpreussen	3,38 —
- Brandenburg	7,55 —
- Pommern	6,64 —
- Posen	6,00 —

i Schlesien	13,66 pCt.
- Sachsen	5,95 —
- Schleswig-Holstein.....	7,28 —
- Hannover.....	2,13 —
- Westfalen.....	7,54 —
- Hessen-Nassau	4,57 —
- Rhinlandet	2,65 —
- Hohenzollern	16,32 —

Den almindelige Antagelse, at Fideikommisgodserne navnlig stærkt brede sig i Preussens østlige Provinser, viser sig altsaa ikke at holde Stik, — naar bortses fra Schlesien, hvor rigtignok i Regeringsdistriktet Oppeln Fideikommisgodserne endog optage næsten 19 pCt. af Arealet.

Af Fideikommisgodsernes Areal er 45 pCt. Skov, — medens af hele Statens Areal kun 23,5 pCt. er skovbevokset.

Af det Areal, der hører under Familiegodserne, er omtrent Halvdelen først i indeværende Aarhundredes anden Halvdel bleven belagt med fideikommissarisk Baand, — og Fideikommisgodserne voxe fremdeles i Omfang.

A. P.-St.

Tyske Bøger.

Abhandlungen aus dem staatswissenschaftlichen Seminar zu Strassburg i E., hrsg. v. G. F. Knapp. XVI Hft. Strassburg, K. J. Trübner, Verl.

XVI. Der badische Bauer im 18. Jahrh. Von Dr. Thdr. Ludwig. (211 S.) 6 —

Adler, Prof. Dr. Geo., Basels Sozialpolitik in neuester Zeit. Publiziert v. der »statistisch-volkswirtschaftl. Gesellschaft« zu Basel. (173 S.) Tübingen, H. Laupp. 3.60.

Ammon, die Gesellschaftsordnung u. ihre natürlichen Grundlagen. Entwurf e. Sozial-Anthropologie. 2. Aufl. (262 S. m. 6 Fig.) Jena, G. Fischer. 3.50.

Beiträge, Berner, zur Geschichte der Nationalökonomie, hrsg. v. Aug. Oncken. Nr. 9. Bern, K. J. Wysz.

9. Ketteler et la question ouvrière avec une introduction historique sur le mouvement social catholique. Par Dr. E. de Girard. (354 S.) 4 —

Bibliothek f. Socialwissenschaft m. besond. Rücksicht auf sociale Anthropologie u. Pathologie, hrsg. v. Dr. Hans Kurella. 6—9 Bd. L., G. H. Wigand. 22 —

6. Die Zwitterbildungen, Gynaekomastie, Feminismus, Hermaphroditismus v. Dr. E. Laurent, Autoris. Ausg. m. e. Einleitg. v. Dr. Hans Kurella. (253 S. m. 17 Taf. im Text. 5 —. — 7. Das konträre Geschlechtsgefühl v. Havelock Ellis u. J. A. Symonds. Deutsche Orig.-Ausg., besorgt unter Mitwirkg. von Dr. Hans Kurella. (308 S.) 6 —. — 8. Das Verbrechen als sociale Erscheinung. Grundzüge der Kriminal-Sociologie v. Enrico Ferri. Deutsch v. Dr. Hans Kurella. (497 S. m. 1 graph. Taf.) 7.50. — 9. Die Marxistische Socialdemokratie v. Max Lorenz. (229 S.) 3.50.

Brandt, Refer. Dr. Alex., v., Beiträge zur Geschichte der französischen Handelspolitik von Colbert bis zur Gegenwart. (233 S.) L., Duncker & Humblot. 4.80.

- Bücher, Karl**, Arbeit u. Rhythmus. [Aus: »Abhandlgn. d. sächs. Gesellsch. d. Wiss.«] Lex.-8°. (130 S.) L., S. Hirzel. 6 —
- Fischer, Arnold**, die Entstehung des socialen Problems. (1. Hälfte S. 1—160.) Rostock, C. J. E. Volckmann.
- Fridrichowicz, Dr. Eug.**, die Getreidehandelspolitik des Ancien régime. (316 S.) Weimar, E. Felber. 6 —
- Hoschke, Dr. Heinr.**, der Effekterterminhandel u. die Börsenreform, m. besond. Berücksicht. des neuen Börsengesetzes f. das deutsche Reich vom 22. Juni 1896. (271 S.) L. R. Gerhard. 2.80.
- Kaufmann, Rich. v.**, die Eisenbahnpolitik Frankreichs. 2 Bde. (488 u. XXXII, 831 S.) St., J. G. Cotta Nachf. 24.
- Kühn, Emil**, das Getreidemonopol als soziale Maszregel. (123 S.) L., F. W. Grunnow. 1 —
- Kulemann, Landger.-R. W.**, das Kleingewerbe. Nothlage u. Abhilfe. 2. Ausg. m. Ausdehng. auf die preusz. Handwerksvorlage vom 3. Aug. 1896. (189 S.) Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. 2.40.
- Lexis, Prof., Dr. W.**, der gegenwärtige Stand der Währungsfrage. Vortrag. 2. Ausg. m. Ergänzn. bis zur Gegenwart. (51 S.) Dresden, v. Zahn & Jaensch. 1 —
- Meyerinck, praktische Maszregeln zur Bekämpfung der Arbeitslosigkeit. Eine kurze Darstellg. der bisher angewandten Mittel u. Reformvorschläge f. Deutschland.** (127 S.) Jena, G. Fischer. 2.50.
- Neurath, Prof., Dr. Wilh.**, Elemente der Volkswirtschaftslehre. III. Aufl. 12° (548 S.) Wien, Manz. 3 —
- Reichesberg, Doc. Dr. Naum**, der berühmte Statistiker Quételet. Sein Leben u. sein Wirken. Eine biograph. Skizze. [Aus: »Zeitschr. f. schweiz. Statistik«]. (142 S.) Bern, (Schmid, Francke & Co.). 2.20.
- Sammlung nationalökonomischer u. statistischer Abhandlungen des staatswissenschaftlichen Seminars zu Halle a. d. S., hrsg. Prof. Dr. Joh. Conrad.** 11. Bd. gr. 8°. Jena, G. Fischer.
11. Gesindewesen u. Gesinderecht in Deutschland. Von Refer. Dr. Wilh. Kähler. (229 S.) 4.50.
- Schriften des Vereins f. Socialpolitik.** 74 Bd. L., Duncker & Humblot.
74. Der Personalkredit des ländlichen Kleingrundbesitzes in Deutschland. Berichte u. Gutachten, veröffentlicht vom Verein f. Socialpolitik. 2. Bd. Mittel- u. Norddeutschland (456 S. u. 1. Bd. S. XVII—XIX m. Tabellen.) 11 —
- Schmöle, Priv.-Doz. Dr. Jos.**, die sozialdemokratischen Gewerkschaften in Deutschland seit dem Erlasse des Socialisten-Gesetzes. 1. vorbereitet. Tl. (211 S.) Jena, G. Fischer. 4.50.

- Schroeder**, Ed. Aug., die politische Ökonomie. 3. Aufl. (415 S.)
L., F. Fleischer. 8 —
- Schubert-Soldern**, Prof. Rich. v., das menschliche Glück u. die soziale Frage. (351 S.) Tübingen, H. Laupp. 7.60.
- Sombart**, Prof. Werner, Sozialismus u. soziale Bewegung im 19. Jahrh. Nebst e. Anh.: Chronik der sozialen Bewegg. von 1750 — 1896. (143 S.) Jena, G. Fischer. 2 —
- Stammhammer**, Biblioth. Jos., Bibliographie des Social.Politik. Lex.-8°. (648 S.) Jena, G. Fischer. 18 —
- Stegmann**, Carl, u. C. Hugo, DD., Handbuch des Socialismus. (S. 878.) Zürich, Verlags-Magazin. 12 —
- Studien**, Münchener volkswirtschaftliche. Hrsg. v. Lujo Brentano u. Walth. Lotz. 19. Stück. St., J. G. Cotta Nachf.
19. Die Unfreiheit der Friesen zwischen Weser u. Jade. Eine wirtschaftsgeschichtl. Studie v. Dr. Rob. Allmers. (132 S.)
3 —
- Studien**, staatswissenschaftliche. Hrsg. v. Prof. Dr. Ludw. Elster. 6. Bd. 3. Hft. Jena, G. Fischer.
3. Rubelkurs u. russische Getreideausfuhr. Eine Währungsstudie v. Dr. Frz. Kantorowicz. (68 S.) 2 —

Bør Kommunikationsforetagender i Statens og Kommunens Hænder være Indtægtskilder for det Offentlige?

Indledningsforedrag i Nationaløkonomisk Forenings

Møde den 21. Januar 1897.

Af

Cand. polit. Adolph Jensen.

Den Forhandling, som jeg i Aften skal have den Ære at indlede, burde i Grunden have fundet Sted for et Aar siden. De Medlemmer af Nationaløkonomisk Forening, som til Stadighed besøge Møderne, ville erindre, at vi i Fjor i Februar og Marts Maaneder havde Spørgsmaalene om det danske Telefonvæsen og om de københavnske Sporvejsforhold under Behandling. Begge Spørgsmaal gav Anledning til Drøftelsen af, hvorvidt det var ønskeligt, at det Offentlige (henholdsvis Staten og Københavns Kommune) overtog Driften af de paagældende Virksomheder. Naar man imidlertid under de nævnte Diskussioner ikke kom dybere ind paa denne Side af Sagen, laa dette vel tildels i, at man manglede den almindelige Underbygning for en saadan Forhandling, og jeg tænkte mig, at dette maaske har givet Stødet til, at Foreningens Bestyrelse har ønsket at bringe det Spørgsmaal under Debat, som i Aften staar paa Dagsordenen.

Forinden jeg gaar ind paa Realiteten i mit Æmne, skal jeg tillade mig at gøre nogle Bemærkninger af formel og systematisk Natur, som jeg haaber skulle bidrage noget til at klargøre det hele Spørgsmaal og retlede Forhandlingen derom.

For det første maa det erindres, at Problemet: offentlig Drift eller Privatdrift, naar det foreligger konkret, er uhyre mangesidet. Teknikeren, Finansmanden og Socialpolitikeren have her hver en Række af Argumenter at fremføre pro et contra, og det kan derfor ikke undre, at det er vanskeligt — og hidtil uopnaaet — at finde et Expedient, hvorved det Offentliges Overtagelse af Driften sker paa en Maade, der fyldestgør alle berettigede Hensyn. Jeg tror, at der af denne Grund, fordi Sagen kan ses og skal ses fra saa mange forskellige Sider, er Anledning for mig til strax at fremhæve Begrænsningen af det Spørgsmaal, hvorom vi skulle udvikle vore Meninger, og det saa meget mere, som denne Side af Spørgsmaalet i Almindelighed, baade i Theori og i Praxis, sammenblandes snart med det ene og snart med det andet Sidespørgsmaal.

Hvad jeg har stillet mig til Opgave, er da et Forsøg paa at udrede det Spørgsmaal: Hvilken Karakter bør der tillægges de af det Offentlige drevne store Kommunikationsforetagender? Bør de betragtes som finansielle Hjælpemidler, saaledes at man tilstræber det bedst mulige pekuniære Udbytte, eller bør dette Hensyn være underordnet og den billige Benyttelse for Publikum stilles i første Række, selv om Foretagendet derved maa drives med Underskud?

Det synes mig klart, at man ikke kan naa ind paa

Spørgsmaalet om offentlig eller privat Drift uden først at have Klarhed over, hvilken Karakter Foretagendet eventuelt skal have i det Offentliges Hænder. Og med Hensyn til dette Punkt tror jeg, at man i Almindelighed er tilbøjelig til at stille Sagen paa Hovedet; i alt Fald er dette Tilfældet i de akademiske Behandlinger af Spørgsmaalet: man vejer Argumenterne for og imod offentlig Drift imod hinanden og behandler saa Rentabilitetsspørgsmaalet i anden Linie. Jeg kan paa en Maade vel forklare mig denne Methode. Den er vel nedarvet fra den Tid, da det sociale Synspunkt var Nationaløkonomerne mindre tilvant end i vore Dage, da det saa at sige ligger i Luften at betragte de økonomiske Spørgsmaal ud fra dette Synspunkt. I og for sig har dette jo ingen Betydning for Sagens Realitet, men jeg skal kun advare imod at komme ind paa det almindelige Spørgsmaal om Fordelene og Skyggesiderne ved offentlig og ved privat Drift, et Spørgsmaal, som er langt mere vidtrækkende end det om Rentabiliteten.

For at forebygge enhver Misforstaaelse skal jeg endelig forudskikke den Bemærkning, at de egentlige Tarifspørgsmaal ligeledes ligge udenfor Rammerne af mit Æmne. At Tarifnedsættelser maaske under visse Omstændigheder kunne medføre en betydelig Forøgelse af Trafikken, og derved bringe et bedre finansielt Resultat, end de tidligere højere Taxter gav, det er en Sag for sig, et teknisk Spørgsmaal, som ikke vedkommer det nationaløkonomiske, om Virksomheden overhovedet bør betale sig for det Offentlige eller ikke.

Tilsyneladende er der tre forskellige Principer for den finansielle Ledelse af et offentligt Kommunikationsforetagende. Man kan gøre det til et finansielt Hjælpe-middel, idet Staten eller Kommunen stiller sig paa samme Standpunkt som den private Erhvervsdrivende og indretter Taxterne for Benyttelsen saaledes, at Foretagendet giver det størst mulige Overskud. Dette Princip har sin Ydergrænse i Finansregalet, i saadanne Tilfælde, hvor det Offentlige har Monopol paa den paagældende Virksomhed, idet der da aabner sig en Mulighed for, at Overskudet endogsaa kan blive større, end det vilde være, naar Foretagendet blev drevet af private. — Det andet Princip er det, hvorefter det Offentlige ikke har andet Øjemed med at drive den paagældende Virksomhed end den at administrere den paa bedst mulig Maade for Publikum, hvor det Offentlige gør sig betalt for sit Udlæg til Anlægs- og Driftsomkostninger, men ikke søger nogen Fortjeneste ud over Anlægs kapitalens Forrentning, medens Taxterne paa den anden Side indrettes saaledes, at Foretagendet dog fuldt ud kan bære sig, — at man med andre Ord anvender Gebyrsprincippet. — Endelig kan Staten eller Kommunen drive Virksomheden saaledes, at man ganske eller til Dels giver Afkald paa Dækning af Udgifterne til Forrentning og Driftsomkostninger. Foretagendet drives altsaa med Underskud, eller dets Regnskab balancerer kun ved Hjælp af regelmæssige Tilskud fra Stats- eller Kommunekassen.

Det er imidlertid kun fra et fiskalt Synspunkt at denne Tredeeling af Forvaltningsprinciperne kommer frem. Ser man Sagen mere almindeligt og gør sig det klart, at Indtægt og Udgift for en offentlig Kasse er

ensbetydende med Gevinst og Tab for Samfundets skatteydende Medlemmer, saa vil man finde, at det første og det sidste af de nævnte Principer i Grunden falde sammen. Naar Stat eller Kommune driver et Foretagende med Overskud, betyder det en indirekte Beskatning af dem, der benytte vedkommende Institution, idet de betale dens Ydelser for dyrt, medens Underskud paa den anden Side i Virkeligheden bliver dækket ved Skatydelser, der gaa ud af Lommen paa dem, der ikke benytte Institutionen. I begge Tilfælde fører altsaa den offentlige Drift til en indirekte Beskatning, og dette er et saa væsentligt Fællesmærke for de to Forvaltningsprinciper, at det berettiger til — i alt Fald ved Spørgsmaalets almindelige Behandling — at betragte dem under et og stille dem samlede i Modsætning til Gebyrprincippet.

Nu véd jeg vel, at Sagen ikke altid i Praxis stiller sig saaledes, at der kan drages en skarp Grænse imellem, hvad der hører under dette og hvad under hint. Det kan være tvivlsomt, hvilken Rentefod man skal lægge til Grund ved Beregningen; man vil ofte — især ved ældre Foretagender — kunne tvistes om, hvad der bør medregnes under Anlægsomkostningerne; ved stærkt komplicerede Statsbedrifter, hvor den ene Virksomhed tjener og understøtter den anden, kan det være uhyre vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at opgøre hver enkelt Virksomheds selvstændige Driftsoverskud, især naar Forholdet er ordnet saaledes, at det Offentlige ikke betaler for sin Benyttelse af Institutionerne. Men dette er jo Vilkaaret for enhver theoretisk Behandling af praktiske Spørgsmaal: Livets Former ere for mangfoldige til at lade sig fuldstændig

indordne under Rammerne af en Theori, og Theorien taber ikke et Gran af sin Gyldighed, fordi den maa begrænse sig til en Behandling af de stærkest udprægede, de extreme Tilfælde.

Disse Bemærkninger som et Forsvar for, at jeg i det følgende udelukkende holder mig til den bevidste Anvendelse af offentlige Kommunikationsvirksomheder som Beskatningsapparater i den før nævnte Betydning.

Spørgsmaalet er, som man vil se, væsentligt et finansvidenskabeligt. Der er her Tale om en indirekte Beskatning, og Argumentationen kan for en stor Del føres med de sædvanlige Vaaben for og imod.

Hovedforsvaret for den fiskale Udnyttelse af Kommunikationsforetagender ligger da deri, at der ad denne Vej kan tilvejebringes og omfordeles meget betydelige Beløb. De tyske Statsbaner give efter en løselig Beregning et aarligt Nettoudbytte ud over Anlægs kapitalens Forrentning af ikke mindre end c. 150 Mill. Mark. Hvis det finansielle Udbytte af disse Baner var saaledes, som de danske Statsbaners Udbytte har været i de sidste 5 Aar (og i denne Periode har der dog været en stadig Opgang i Udbyttet) vilde det betyde et Udslag til den modsatte Side af lignende Størrelse, der vilde komme til at mangle op imod 150 Millioner Mark i Anlægs kapitalens Forrentning. Disse Tal gøre ikke Fordring paa at være nøjagtige, jeg nævner dem kun for at vise, hvilken Betydning Sagen kan have i finansiell Henseende.

I Forbindelse hermed maa det saa endvidere erindres, at naar en Finanshusholdning én Gang er blevet indrettet paa at modtage saa enorme Indtægter

fra en Statsvirksomhed, vil det have sine store Vanskeligheder at gaa over til et andet Princip. Et Land som Preussen, der paa Grund af Rigslovgivningen ikke har frie Hænder med Hensyn til Anvendelsen af indirekte Skatter, vilde slet ikke kunne undvære Indtægten af sine Statsbaner. Bortfaldt denne, maatte man, for at tilvejebringe et lignende Beløb, opkræve Stats-Indkomstskatten to Gange, eller lignende. Jeg nævner ikke dette som en Udvej, en fornuftig Finansstyrelse kunde vælge, men blot for at illustrere, hvor vanskeligt det vilde være at komme ind i en anden Gænge.

Det maa altsaa indrømmes, at de konkrete Omstændigheder (Finansnød eller en gennem Tidernes Løb rodslaaet Praxis) kan tvinge det Offentlige til at gøre sig et Kommunikationsforetagende indbringende, selv om det maatte ske paa Trods af almindeligt anerkendte Grundsætninger. Men Spørgsmaalet er saa videre det, hvorledes man skal stille sig i det Øjeblik, da man staar frit.

Er da Benyttelsen af Jærnbaner, Sporveje, Poster, Telegrafer, Telefoner o. s. v. gode og hensigtsmæssige Skatteobjekter?

Det falder strax i Øjnene, at dette Spørgsmaal ikke er analogt med det om Hensigtsmæssigheden af almindelige Forbrugsafgifter, hverken af dem, der ramme Luxusartikler eller af dem, der hvile paa Forbruget af Livets første Fornødenheder. Vintolden og Brødafgiften ligne hinanden, trods al Forskellighed, deri, at de begge i Hovedsagen ramme Forbrugerne af Vin og Brød og kun dem, medens en Transport-skat er et tveægget Vaaben, der, samtidig med at fordyre Benyttelsen af Transportmidlet for den enkelte,

hæmmer Udviklingen af et almindeligt Samfundsgode og derved lægger en Byrde paa alles Skuldre. Det kan være Samfundet ligegyldigt, om jeg paa Grund af Vintolden nødes til at drikke mindre Vin, end jeg har Lyst til; men Samfundet har den største Interesse i, at Landmanden eller den Industridrivende ikke ved unødvendigt høje Fragtsatser hindres i at sælge deres Produkter paa det Marked, der betaler dem bedst. Det er derfor urigtigt, naar en anset tysk Forfatter*) erklærer, at saa længe nødvendige Brugsartikler som Salt, Øl o. s. v. blive beskattede, kan man heller ikke forkaste en udbyttegivende Drift af offentlige Samfærdselsmidler. Ja, det er for saa vidt end ikke rigtigt, naar en senere Forfatter**) korrigerer denne Udtalelse derhen, at saa længe man er nødt til at beskatte Livsforbrødenheder af den nævnte Art, vil Driften af de paagældende Statsvirksomheder efter privatøkonomiske Grundsætninger være tilladelig, for saa vidt det kan ske uden Skade for den almindelige økonomiske Udvikling. Selve Reservationen vidner her, efter min Mening, om et Fejlsyn, om en Underkendelse af Kommunikationsmidlernes enestaaende Betydning som økonomisk og kulturel Drivkraft, om en Blindhed overfor det Faktum, at vor Tids økonomiske, sociale og kulturelle Fortrin for Landevejenes Tidsalder skyldes nok saa meget, at man kommer billigere afsted, som at man kommer hurtigere afsted.

Det er undertiden blevet paastaet, at medens Forbrugsskatter i Almindelighed fra et socialt Syns-

*) Scheel i Schönbergs Handbuch. 3. Opl. III. S. 81.

**) R. van der Borcht: Das Verkehrswesen. Leipzig 1894. S. 108.

punkt ere lidet anbefalelsesværdige, fordi de ramme de mindre velhavende Samfundsklasser uforholdsmæssig haardt, skulde dette gælde i mindre Grad om Beskattningen af Benyttelsen af de fleste Samfærdselsmidler. Ja, enkelte Forfattere have endog taget Ordet for at gøre Jærnbaner og Telegrafer til egentlige Finansregaler for derigennem at komme de højere Indtægtsklasser til Livs. Det kan nu ganske vist ikke nægtes, at Benyttelsen af Kommunikationsmidlerne i mange Retninger involverer en Luxus, og for saa vidt man gennem Tariferne kan beskatte saadan Benyttelse klækkeligt, uden at den hele Økonomi lider derunder, synes det mig at være i sin Orden, at man gør det. Men noget ganske andet er det, at skære al Trafik over én Kam og gøre den dyr med den Motivering, at det kun kommer til at gaa ud over Folk, der have Raad til at betale. For at erkende dette bliver det nødvendigt at se lidt nøjere paa de enkelte Hoved-Samfærdselsmidler, hvorom her kan være Tale.

Hvad nu først Jærnbanerne angaar, saa er det vistnok rigtigt, at disse gennemgaaende benyttes forholdsvis mere af de bemidlede end af de ubemidlede Klasser. Dette gælder baade Person- og Godsbefordringen; herom kan der ikke være nogen Tvivl, om det end hører til de Ting, som ikke ret vel lade sig talmæssigt bevise. Men selv om den direkte Benyttelse af Jærnbanerne altsaa hovedsagelig falder paa den bemidlede Del af Befolkningen, er ikke dermed sagt, at de ubemidlede Klasser ere i samme Grad uinteresserede i Jærnbanetransportens Intensitet. Det er ganske vist Grossisten og Fabrikanten, der benytter Godsvognene, men Resultatet heraf bliver en billigere

Pris paa de Varer, der forsendes, og denne billigere Pris kommer ogsaa den Smaamand til Gode, som aldrig har tænkt paa at sende et Stykke Gods med Jærnbanen. Dette er en enkelt Side af det, jeg før har fremhævet, at Transportens Fordyrelse eller Vanskeliggørelse ikke blot falder som en Byrde paa den enkelte, men Virkningen deraf finder Vej helt ud i Befolkningens og Erhvervslivets yderste Forgreninger.

Det er ogsaa værd at lægge Mærke til, at alt som Aarene gaa, trænger Benyttelsen af Jærnbanernes Personbefordring dybere ned i Befolkningen; Trangen til Stedforandring bliver almindeligere, og Nytten deraf mere og mere indlysende, samtidig med at Beboelses- og lignende Forhold forme sig efter den Lejlighed, Jærnbanerne give til hurtigt at tilbagelægge en Vejstrækning imellem Hjem og Arbejdsplads. Det kan maaske i saa Henseende — i Mangel af bedre — være i nogen Grad oplysende, at det er en almindelig Erfaring i de store europæiske Lande, at Indtægten af de billigste Vognklasser i de senere Aar er steget langt betydeligere end den samlede Personindtægt. Paa de tyske Jærnbaner steg saaledes Personindtægten i Aarene 1891—93 med 4,6 pCt., medens Indtægten af Billetsalg til III. Vognklasse steg med 5 pCt. og for IV. Klasses Vedkommende endog med 9,9 pCt. Paa de engelske Jærnbaner var Indtægten af den samlede Persontrafik i samme Tidsrum stegen med 2 pCt., Indtægten af III. Klasses Passagerer derimod med 3,7 pCt. *) (Uden at tillægge det større Vægt i denne

*) Archiv für Eisenbahnwesen. 1895. 6te Hefte. (Gengivet i Annalen des Deutschen Reichs. 1896. No. 5).

Sammenhæng, skal jeg dog tilføje, at det ikke blot er de ganske korte Jærnbanerejser, der have stigende Betydning for de ubemidlede Befolkningsskasser. I Tyskland har man saaledes erfaret, at gennemsnitlig tilbagelægges de længste Rejser i IV. Vognklasse.*) Jeg skal indrømme, at jeg har en Mistanke om, at dette skyldes, at Befordringen af Militærafdelinger er medregnet, og hvis det er Tilfældet, taber Oplysningen unægtelig en Del af sin Interesse).

Der synes efter det anførte at være adskilligt, der taler imod Jærnbanernes Udnyttelse som finansielt Hjælpemiddel. Jeg skal nu, forinden jeg forlader Om-talen af dette Samfærdselsmiddel nævne nogle faa Tal til Belysning af, hvordan de forskellige Stater i Praxis stille sig til dette Spørgsmaal. Jeg maa dog strax reservere mig overfor en alt for indgaaende Kritik af disse Tal, som jeg har uddraget af de officielle Kilder, der have staaet til min Raadighed: Driftsberetninger, Statsregnskaber og statistiske Sammendrag, udgivne af Statsbureauerne. Kilderne ere jo for saa vidt gode nok, men Forudsætningen for en Sammenligning, en ensartet Regnskabsopgørelse, er næppe fuldt ud til Stede. Jeg har udeladt de Lande, hvor Forholdene vare mig mistænkelige, men jeg tør ikke garantere for, at der dog ikke er Uensartetheder i den Del af Materialet, som jeg har beholdt. For ikke at trætte med Opramsningen af for mange Tal, har jeg beregnet den gennemsnitlige Udbytteprocent for de sidste 5 Aar, for hvilke jeg har kunnet skaffe Oplysninger, d. v. s.

*) Ed. Engel: Eisenbahnreform S. 209. (Cit: v. d. Borghst. I. c. S. 44).

i Almindelighed for Aarene 1890—94 og, hvor Regnskabsaaret ikke falder sammen med Kalenderaaret, 18⁹¹/₉₂—18⁹⁴/₉₅.

Statsbanernes Nettoudbytte udgjorde altsaa i de nævnte Aar i Procent af de i Anlægene anbragte samlede Summer:

For de under Rigsforvaltningen i Tyskland

hørende Jærnbaner*)	(18 ⁸⁹ / ₉₀ —18 ⁹³ / ₉₄)	4,91 pCt.	} ***)
For Sachsens Statsbaner (1890—94)		4,38 —	
— Belgiens —	(1890—94)	4,22 —	
— Badens**) —	(1890—94)	3,62 —	
— Württemb.s —	(18 ⁹⁰ / ₉₁ —18 ⁹³ / ₉₄)	2,61 —	
— Sverigs —	(1890—94)	2,54 —	
— Danmarks —	(18 ⁹⁰ / ₉₁ —18 ⁹⁴ / ₉₅)	1,81 —	
— Norges —	(18 ⁹⁰ / ₉₁ —18 ⁹⁴ / ₉₅)	1,20 —	

For Danmarks Vedkommende har jeg lagt Statsregnskabernes Opgørelse til Grund. Naar jeg for vort eget Lands Vedkommende ikke har medtaget Finansaaret 1895—96, er det for at faa samme Periode som for de øvrige Lande. For Danmarks Vedkommende er jo iøvrigt Udbyttet stigende; det naar for 1895—96 op over 2,6 Procent, altsaa en Del mere end det nævnte Gennemsnit for det forudgaende Femaar.

*) Tallene referere sig til samtlige normalsporede Baner i det af Rigsforvaltningen omfattede Landomraade, ialt 43,500 km., hvoraf 3,800 km. Privatbaner (Aaret 1894).

**) Tallene referere sig til samtlige Jærnbaner i Baden, men heraf er kun mellem 3 og 4 pCt. private Baner (Aaret 1894).

***) Mere detaillerede Oplysninger om Statsbanernes finansielle Udbytte i forskellige Lande findes i efterstaaende Tabel-Bilag, Tabel I (Side 152).

Anmærkning. Under den efter Mødets Slutning fortsatte, ikke-offentlige Diskussion blev det af en Deltager i denne fremhævet, at det gode finansielle Udbytte af de tyske Statsbaner skyldtes, næst de høje Taxter for Godstransport, den Omstændighed, at disse Baner, i Modsætning til f. Ex. de danske, havde en relativt lille Passagertransport. Da Personbefordringen i Almindelighed er forholdsvis mindre rentabel end Godstransporten, er altsaa Forholdet mellem Bruttoindtægten af hver af disse Grene af Jærnbandedriftens Virksomhed et Moment, som har nogen Interesse, naar Talen er om det finansielle Udbytte, og jeg skal derfor her tilføje en Række Tal, der angive Personbefordringens procentuelle Andel i Statsbanernes samlede Bruttoindtægt i foran nævnte Lande. Tallene referere sig til det sidste Driftsaar, for hvilket jeg har kunnet tilvejebringe Oplysninger*).

De under Rigsforvaltningen i Tyskland	
hørende Baner	27 pCt.
Sachsens Statsbaner	32 —
Belgiens —	34 —
Badens —	33 —
Württemb.s —	35 —
Sverigs —	38 —
Danmarks —	50 —
Norges —	49 —

I Sammenhæng med Jærnbannerne maa jeg omtale Sporvejene, som jo i vore Dage spille en meget betydelig Rolle for Personbefordringen i enhver større By.**)

*) I større Detail findes Forholdet belyst i den efterstaaende Tabel II (Side 154).

**) Medens de danske Jærnbaner i Driftsaaret 1894—95 befordrede $13\frac{1}{3}$ Millioner Passagerer, benyttedes de københavnske Sporveje i 1895 af næsten dobbelt saa mange, nemlig $23\frac{1}{2}$ Millioner («Statistisk Aarbog» I. og «Statistiske Oplysninger om København og Frederiksberg» V.). I 1895 befordrede i England og Wales Jærnbannerne 817 Millioner Passagerer, Sporvognene 526

rationelt organiseret, har naturligvis været medvirkende til, at Spørgsmaalet om denne Virksomheds Overgang til det Offentlige (Kommunerne) er blevet rejst, men maaske vilde der dog være mindre Fart i Bevægelsen til Gunst for offentlig Sporvejsdrift, hvis det ikke havde været en ret almindelig Erfaring, at denne Virksomhed har givet udmærkede økonomiske Resultater for de private Aktieselskaber. Medens samtlige engelske Jærnbanner i Aaret 1895 forrentede deres Kapital med 3,8 pCt., udgjorde Sporvejselskabernes Nettoudbytte i Følge officiel Kilde: i England og Wales 6,2 pCt., i Irland 5,2 pCt. og i Skotland 6,1 pCt. Herved maa det bemærkes, at over en Trediedel af Kapitalen var tilvejebragt ved Prioritetslaan, hvis Rente er mig ubekendt, men som dog maa antages at være adskilligt under de nævnte Udbytteprocenter, saa at Aktiekapitalen maa antages at forrente sig med mindst 7 pCt. At ogsaa danske Sporvejselskaber have vist sig at være overordentlig rentable Forretninger, skal jeg ikke trætte denne Forsamling med at paavise.

Naar nu en Kommune af denne eller hin Grund overtager Sporvejene, rejser sig altsaa Spørgsmaalet, om den skal tage dem som det gode Aktiv, de er, og lade dem beholde denne Karakter, eller om den skal lade Overskuddet forsvinde gennem en Nedsættelse af Køretaxterne.

Der er blevet sagt, at det er ganske rimeligt, at Kommunen tager sin Part af Gevinsten som Vederlag

Millioner. (Statistical Abstract for the United Kingdom No. 43). Og her maa det endda erindres, at den største Del af Persontrafikken i London besørges af Jærnbanner, kun en mindre Del af Sporveje.

for Benyttelsen af de offentlige Gader og Veje, hvorigennem Sporvejslinierne gaa. Dette er vistnok et udmærket Argument, naar man vil defendere, at Kommunen forlanger en moderat Afgift af private Sporvejsselskaber; men her er jo ikke Tale om et Vederlag for en Villighed eller for lidt ekstraordinært Slid paa Brolægningsmaterialet; her er Tale om et klækkeligt finansielt Udbytte, der virker og føles som en Beskatning af Brugen af Sporveje, og Spørgsmaalet er saa, om denne Beskatning er heldig og retfærdig, — eller om den dog ikke i det mindste er forsvarlig.

Det skal indrømmes, at der ikke her er de samme Betæneligheder som ved Beskatningen af Jærnbane-
trafiken, dels fordi Sporvejene ere lokale Befordringsmidler, og dels fordi de kun tjene Persontrafiken. Det skal ogsaa indrømmes, at mange af dem, der ere stadige Sporvognspassagerer, ere saaledes økonomisk stillede, at billige eller dyre Sporvejstaxter ikke vilde mærkes meget i deres Budget. Men hermed er Sagen ikke afgjort. Det maa erindres, at jo større en By bliver, des stærkere bliver den ubemidlede Befolknings Benyttelse af Sporvejene, og des mere nødvendigt bliver det, at Sporvejstaxterne ikke ere høje. Sporvognspenge maa betragtes som et Tillæg til Huslejen, siger man; og det er sandt, at en stor Del af Arbejderbefolkningen nødes til at bo saa langt ude i Byernes Udkanter, at der maa beregnes et saadant Beløb til Befordring til og fra Arbejdsstedet. Jeg tror, at man med dette in mente maa erkende, at Sporvejstrafikens Beskatning gennem et kommunalt Driftsoverskud hører til den Slags Ting, som helst maa undgaas, naar det er muligt.

Hvad jeg har anført om Jærnbanetransporten gælder til Dels — mutatis mutandis — ogsaa om Post-, Telegraf- og Telefonvæsenet. Navnlig er Postvæsenets Pakkebefordring jo i denne Sammenhæng ganske analog med Jærnbanernes Godstransport, og da det Offentlige paa dette Omraade konkurrerer med sig selv, maa de to Virksomheder selvfølgelig ledes efter samme Princip.

Med Hensyn til Brevposten er det jo en bekendt Sag, at man i ældre Tid var tilbøjelig til at betragte Postbesørgelsen som en Virksomhed, Staten burde tjene paa. Efter at derpaa Frimærkesystemet og de store Taxtnedsættelser var slaaet igennem, kunde det en Tid synes, som om Gebyrprincippet var lyst i Kuld og Køn, men dette er dog ingenlunde Tilfældet. Hvorledes Praxis i de forskellige Lande forholder sig til Sagen, er det grumme vanskeligt at faa Rede paa, dels fordi Postvæsenets Omkostninger skjule sig i saa mange Kroge af Statsregnskaberne, dels fordi denne Virksomhed i saa rigt Maal understøttes af Jærnbanevæsenet, tildels uden bogført Vederlag. De store Overskudssummer, der undertiden figurere i Statsregnskaberne, kan man derfor ikke uden videre regne med. Jeg er tilbøjelig til at tro, at Postvæsenet i de store Lande i Virkeligheden er en mindre indbringende Institution, end den giver sig Udseende af at være.

I Theorien synes Gebyrprincippet, som sagt, at at være gaaet af med Sejren, men det mangler dog ikke paa Stemmer fra demokratisk Side, som kræve en Ændring af Udviklingen til Fordel for de fiskale Interesser. Dette Krav kan imidlertid næppe tænkes fyldestgjort igennem en Forhøjelse af Portotaxterne;

en saadan Foranstaltning vilde sandsynligvis i højeste Grad modvirke sin Hensigt, hvortil kommer, at den Dag for Dag mere fuldkomne Ensartethed imellem Landene paa Tarifomraadet vilde lægge overordentlige Hindringer i Vejen for Taxtforhøjelser. Men et bedre finansielt Resultat kunde da ogsaa tænkes opnaaet ad anden Vej, nemlig igennem en Standsning i Udviklingen af de Grene af den postale Virksomhed, som ikke betale sig, navnlig Landpostinstitutionen. Det er sikkert ikke noget, der er ejendommeligt for Danmark, at Driften af denne Institution har været og i lang Tid vil være ensbetydende med et klækkeligt Minus i Postvæsenets Overskud. Men hvem tør vel sige, at den ikke er værd, hvad den koster? Noget andet er det, at man her staar overfor Nødvendigheden af at sætte en Grænse. Men denne bør ikke sættes vilkaarligt, saaledes at man paa én Gang stopper op, for derpaa at lade Statskassen tjene, hvad der maatte blive tilovers. Den naturlige Grænse forekommer mig at ligge der, hvor Postvæsenet ikke kan gøre mere ved egne Kræfter, hvor dets Beneficier mod Landdistrikterne vilde nødvendiggøre et Underskud.

Med Hensyn til Telegrafvæsenet er det med endnu større Styrke end overfor Jærnbaneltransporten gjort gældende, at her foreligger en offentlig Virksomhed, der har sit eksklusive Publikum iblandt Storhandels- og Storindustriens Mænd, og at det som Følge deraf var mindre betænkeligt at lade Staten drage pekuniær Fordel af Driften. Men ved Siden heraf har man saa fremhævet, at en meget stor Del Telegrafdepecher tjene ganske unyttige Luxusøjemed og altsaa ere fortrinlige Skatteobjekter. Den sidstnævnte Be-

tragtning forekommer det mig, at man maa give Medhold, og jeg skal, for at vise, at det ikke her drejer sig om et ganske betydningsløst Spørgsmaal, nævne nogle Tal, som angive Forholdet mellem forskellige Arter af Telegrammer i nogle evropæiske Lande.

Oplysninger herom har man, saa vidt mig bekendt. kun fra Holland, Belgien, Schweiz, Østrig og Italien. Efter Erfaringerne fra disse Lande udgøre Statstjenestens Telegrammer i Almindelighed omkring et Par Procent af samtlige Depecher. Pressetelegrammerne naa, trods de billigere Tariffer, som ofte gælde for disse, kun i Holland op over 2 pCt. Børserne, Handelen, Skibsfarten og den øvrige Forretningsverden lægger Beslag paa fra 40 til nogle og Halvtredsindstyve Procent. Der bliver saa tilbage de to Kategorier: »Familietelegrammer« og »Depecher af blandet Indhold«. Den førstnævnte Art figurerer i Belgien med 54 pCt., i Schweiz med 61 pCt.; i Italien udgør Familietelegrammer og blandede Telegrammer tilsammen 59 pCt., i Østrig og Holland 40 pCt.*).

Efter dette mener jeg, at man vel har nogen Grund til at se med noget andre Øjne paa Telegrafvæsenet end paa Jærnbannerne, og at man til en vis Grad maa give dem Medhold, der anse det for rigtigt at lade Staten tjene paa Telegrambefordringen. Men kun maa man da gøre sig det klart, at det er det andet af de anførte Argumenter, der skal gøre Udslaget. Det er den store Masse af Luxusdepecher, der skjuler sig under Fællesrubrikerne »Familie- og blandede Tele-

*) Detaillerede Oplysninger findes i efterstaaende Tabeller III og IV (Side 155).

grammer, det er Lykønskings- og Hurratelegrammer-
nes Publikum, man bør ramme, — men det maa ske
uden at træde Forretningsverdenens Interesser for nær.
Vejen til at opnaa dette er ikke den, at gøre al Tele-
grafkorrespondance dyr, men at indføre Differential-
satser, saaledes som man allerede flere Steder, i modsat
Retning, har gjort for Pressetelegrammernes Vedkom-
mende. Telegrambefordringen har netop det Fortrin
fremfor Person- og til Dels Godsbefordringen, at man
meget nøje kan sondre det Befordrede efter Art og
Indhold. Naturligvis har det sine Vanskeligheder at
anvende forskellige Tariffer for de forskellige Arter af
Depecher, og det maa være Fagmandens Sag at afgøre,
om disse Vanskeligheder lade sig overvinde. Hvad jeg
har villet hævde, er kun dette, at vil man have et
Overskud af Telegrafvæsenet, da maa det komme frem
ad denne Vej — og kun ad denne.

For offentlig Drift af Telefonlinier maa der
vistnok gælde lignende Principer som for Telegraf-
væsenet. Det hele Samfund er interesseret i, at dette
nu saa vigtige Led i Forretningslivets Efterretnings-
væsen udvikler sig saa intensivt som muligt, og den
Omstændighed, at en Sondring af Depecherne efter
deres Art med en dertil knyttet Differentiering af Ta-
riffern her er principielt udelukket, bør formentlig ikke
lede til, at man, for at beskatte Luxusbrugen, driver
den hele Telefonvirksomhed med en Betalingstarif, der
er højere end nødvendigt til at dække Drifts- og For-
rentningsomkostningerne.

Men nu den anden Form for Befolkningens Be-
skatning igennem offentlige Samfærdselsmidler, den

Form, at lade Benyttelsen være saa billig, at Driften giver et Underskud, som saa maa dækkes ved alle Skatteyderes almindelige Bidrag til den paagældende offentlige Kasse.

Jeg har i det Foregaaende anført en Del Argumenter imod, at man lægger an paa at faa Overskud. Skulde disse Argumenter da maaske have saa almindelig og vidtrækkende Gyldighed, at man dermed kan forsvare Underskudsdrift? Jeg tror det næppe.

Det er ganske vist fra gammel Tid blevet opstillet som en almindelig Fordring, at Staten skulde drage Omsorg for »den billigst mulige Befordring af Personer, Breve og Gods«*), en Tanke, som unægtelig fører til Anerkendelsen af Underskudsdrift som det principielt rigtige. Det er ogsaa bekendt, at man i tidligere Tid har været inde paa den Betragtning, at f. Ex. al Jærnbanebefordring skulde være gratis, ligesom Staten ikke kræver Vederlag for Benyttelsen af almindelige offentlige Veje, i mangfoldige Tilfælde heller ikke af Broer, Kanaler, Havne og lignende. Det er imidlertid klart, at man ikke kan ligestille disse ældre Samfærdselsmidler med de moderne; thi selv hvor der ikke opkræves Bompeng eller Kanalgebyrer, vil Transporten dog ingenlunde være gratis, da Publikum ikke alene selv maa sørge for Vogne, Pramme o. s. v., men ogsaa selv maa afholde alle andre Udgifter ved Driften, eller rettere, selv besørge denne. Noget saadant vilde være umuligt paa en Jærnbane eller Telegraflinie, og Principets Overførelse paa disse Virksomheder vilde derfor for det Offentlige, i langt

*) List: Das deutsche Nationaltransportsystem.

højere Grad end ved Landeveje og Kanaler, betyde en direkte Udgift. Dertil kommer saa, at den fuldstændig gratis Benyttelse vilde føre til Misbrug af Samfærdselsvejene, til Ødselhed med og Desorganisation af et Samfundsgode, som netop først faar sin fulde Betydning, naar det forvaltes rationelt og med Økonomi.

Jeg skulde ikke opholde mig saa længe ved Om-talen af dette Tankeexperiment, den fuldstændig gratis Benyttelse af Samfærdselsmidlerne, hvis ikke netop Betragtningen af dette extreme Tilfælde gav det Synspunkt, hvorfra den bevidste Underskudsdrift maa ses.

List havde Ret i sin Fordring: »saa billig Transport som muligt«, men kun indenfor en vis Grænse. Hvor denne Grænse ligger, kan det jo være vanskeligt at afgøre, men i alle Tilfælde maa den drages saa snævert, at Billigheden ikke frister til uøkonomisk Benyttelse, til Ødselhed. Og jeg tror da, at Værdisloven giver den sikreste Vejledning. Hvis Tarifferne indrettes saaledes, at Transportvæsenet kan bære alle sine egne Udgifter, vil man ikke naa saa langt ned i Priserne, at det ikke bliver en betænkelig Sag for Publikum at indlade sig paa usikre Experimenter i større Stil.

Maa man saaledes fra et almindelig økonomisk Synspunkt tage Afstand fra Underskudsdriften, saa maa man det saa meget mere, naar denne ogsaa fra et finansvidenskabeligt Synspunkt kan karakteriseres som irrationel. Trods alt, hvad der kan anføres, og med Rette er anført, om Transportmidlernes saakaldte »indirekte Fordele«, trods det, at Produktionens relative Fuldkommenhed, Produkternes Prisbillighed, Kapitalopsamlingens Væxt, den almindelige Velstands

Udbredelse, Oplysning, stærkere aandeligt Liv, og alt, hvad man iøvrigt vil rose vor Tid for, i Sammenligning med den, der ligger forud for Dampens og Elektricitetens Frugtbargørelse i Samfærdselens Tjeneste, — trods alt dette, maa man dog altid være betænkelig ved at lade én Skatteborger betale, hvad en anden direkte nyder, eller aabne Mulighed for, at en bedre stillet Befolknings- eller Erhvervsklasse gennem offentlige Foretagender kan lukrere paa slettere stillede Samfundsklassers Bekostning. Transportmidlernes indirekte Fordele for dem, der benytte dem, lade sig ikke udmaale i Mark og Skilling, end mindre deres Fordele for dem, der ikke benytte dem. Den Tanke, at disse Goder skulle indgaa som Faktorer i et Regnestykke om, hvem der skal betale, har overhovedet Samfundsfølelsen imod sig, den er usocial og kulturfjendtlig. Men gælder dette almindeligt, saa maa det føre til en Forkastelse af al Underskudsdrift af offentlige Transportmidler, og man behøver da ikke at fordybe sig i en, til syvende og sidst umulig, statistisk Undersøgelse af de forskellige Velstandsklassers relative Benyttelse af disse Institutioner.

Jeg gjorde i Indledningen til disse Bemærkninger opmærksom paa, at Overskudsdriften og Underskudsdriften — trods det, at de ere hinanden diametralt modsatte fra et bogholderimæssigt Synspunkt — dog have noget tilfælles, som gør det berettiget at stille dem samlede op imod Gebyrsprincippet. Jeg har gjort et Forsøg paa at vise, at denne Betragtning er rigtig. De samme Hensyn — Hensynet til den almindelige økonomiske Udviklings Tarv og Hensynet til det enk-

elte Individs og den enkelte Samfundsklasses Interesse — føre til en Forkastelse af baade den principielle Overskudsdrift og den principielle Underskudsdrift.

Naar jeg nu tilføjer, at det selvfølgelig ikke er min Anskuelse, at det Offentlige saa slavisk skal følge Gebyrprincippet, at ethvert øjeblikkeligt Over- eller Underskud strax bør følges af en Tarifforandring, men at her en fornuftig Privatøkonomis Fremsynethed selvfølgelig bør være raadende, saa tror jeg, at jeg har lagt saa megen Beslag paa mine Tilhøreres Opmærksomhed, som det kan være den tilladt, der uden speciel Sagkundskab i de enkelte, her omtalte Virksomhedsgrene, kun har kunnet sætte sig til Opgave at lægge Sagen i dens Almindelighed til Rette for en efterfølgende Meningsudvexling.

Som Tillæg til foranstaaende vedføjes omstaaende nogle talmæssige Oplysninger, som ligge til Grund for de mere sammentrængte Meddelelser i det mundtlige Foredrag.

Tabel I.

Oversigt over Statsbanernes Nettoudbytte i
en Del europæiske Lande. (Jfr. foran S. 140).

Land	Aar	Nettoudbytte	Nettoudbyttet udgjorde i pCt. af den i Banerne an- lagte Kapital	Anm.
Danmark		Kroner	pCt.	
	1890—91	3,135,000	1,90	
	1891—92	2,958,000	1,77	
	1892—93	2,530,000	1,44	
	1893—94	3,368,000	1,90	
	1894—95	3,678,000	2,03	
	18 ⁹⁰ / ₉₁ —18 ⁹⁴ / ₉₅ gennemsn.	—	1,81	
	1895—96	5,046,000	2,62	
Norge		Kroner		
	1890—91	1,880,000	1,57	Statsbanernes Længde ⁸⁰ / ₁₆ 1894: 1543 km. Private Baner: 68 km. De priv. Baners Ud- bytte gns. c. 6 ¹ / ₂ pCt. af Anlægs- kapitalen.
	1891—92	1,466,000	1,22	
	1892—93	1,474,000	1,22	
	1893—94	1,305,000	1,06	
	1894—95	1,244,000	0,92	
	18 ⁹⁰ / ₉₁ —18 ⁹⁴ / ₉₅ gennemsn.	—	1,20	
Sverig		Kroner		
	1890	6,700,000	2,63	Statsbanernes Længde ⁸¹ / ₁₃ 1894: 3058 km. Privatb. Længde: 6176 km. Privatbanernes Ud- bytte gennemsn. c. 4 ¹ / ₂ pCt. af Anlægs- kapitalen.
	1891	6,452,000	2,52	
	1892	6,275,000	2,38	
	1893	6,586,000	2,46	
	1894	7,509,000	2,71	
	1890—94 gennemsn.	—	2,54	

Tabel I (fortsat).

Land	Aar	Nettoudbytte	Nettoudbyttet udgjorde i pCt. af den i Banerne an- lagte Kapital	Anm.
De under Rigsfor- valtningen i Tyskland hørende normal- sporede Baner	1889—90	Rmk. 565,681,000	pCt. 5,60	Disse Baner havde $\frac{31}{3}$ 94 en samlet Længde af 43500 km., hvoraf 3776 km. vare private Baner. Desuden fandtes 1340 km. smalsporede Side- baner, hvis Netto- overskud udgjorde gennemsnitl. c. $2\frac{1}{2}$ pCt. af Anlægs- kapitalen.
	1890—91	500,669,000	4,86	
	1891—92	471,404,000	4,49	
	1892—93	489,363,000	4,56	
	1893—94	548,308,000	5,03	
	18 ⁸⁹ / ₉₀ —18 ⁹³ / ₉₄ gennemsn.	—	4,91	
Sachsen	1890	Rmk. 32,915,000	4,55	Statsbanernes Længde i 1894: 2756 km. Privat- banernes Længde (exkl. Kulmine- banerne): 66 km. Privatbanernes Ud- bytte gennemsn. c. $3\frac{1}{2}$ pCt. af Anlægskapitalen.
	1891	31,949,000	4,34	
	1892	29,574,000	3,91	
	1893	32,111,000	4,14	
	1894	31,546,000	3,96	
	1890—94 gennemsn.	—	4,38	
Württemberg	1890—91	Rmk. 12,988,000	2,71	Statsbanernes Længde $\frac{31}{3}$ 1894: 1703 km. Privat- banernes Længde: 17 km.
	1891—92	11,393,000	2,33	
	1892—93	12,742,000	2,55	
	1893—94	14,480,000	2,85	
	18 ⁹⁰ / ₉₁ —18 ⁹³ / ₉₄	—	2,61	

Tabel I (fortsat).

Land	Aar	Nettoudbytte	Nettoudbyttet udgjorde i pCt. af den i Banerne an- lagte Kapital	Anm.
Baden		Rmk.	pCt.	Tallene referere sig til samtlige Baner, baade Statens (1405 km.) og de private (54 km.)
	1890	17,843,000	4,18	
	1891	13,252,000	2,96	
	1892	14,099,000	3,11	
	1893	18,130,000	3,98	
	1894	17,444,000	3,78	
	1890—94 gennemsn.	—	3,62	
Belgien		Frcs.		Statsbanernes Længde i 1894: 3261 km. Privatb. Længde: 1280 km. De private Baners Udbytte kan ikke oplyses.
	1890	30,790,000	4,02	
	1891	31,716,000	4,07	
	1892	31,673,000	3,99	
	1893	34,990,000	4,37	
	1894	36,639,000	4,46	
	1890—94 gennemsn.	—	4,22	

Tabel II.

Oversigt over Statsbanernes Bruttoindtægt af Befor-
dring af Passagerer og Gods samt andre Indtægter.
(Jfr. foran Side 141).

Land	Driftsaar	Brutto- indtægt	Af Bruttoindtægten hidrørte fra		
			Person- transport	Gods- transport	Andet
		1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.	1000 Kr.
Danmark.....	1895—96	20,305	10,075	9,242	988
Norge.....	1893—94	7,608	3,749	3,727	131
Sverig.....	1894	23,362	8,787	14,242	330
		1000 Rmk.	1000 Rmk.	1000 Rmk.	1000 Rmk.
Tyskland (Rigsfor- valtningen).....	1893—94	1,407,174	384,700	954,054	68,417
Sachsen.....	1894	93,699	29,534	59,145	5,019
Württemberg.....	1893—94	38,228	13,457	23,088	1,683
Baden.....	1894	50,721	16,602	30,494	3,625
		1000 Frcs.	1000 Frcs.	1000 Frcs.	1000 Frcs.
Belgien.....	1894	152,075	51,540	98,210	3,225

Tabel III.

Samtlige befordrede Telegramdepecher (med Undtagelse af Jærnbane-, Post- og Telegrafvæsenets Tjenestetelegrammer) fordelte sig efter deres Indhold saaledes: (Jfr. foran Side 146).

Land	Statstelegrammer	Handel, Børs, Skibsfart	Familie-telegrammer	Presse-telegrammer	Blandet Indhold
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Belgien	1,17	43,29	54,37	1,17	—
Italien	2,65	38,10	28,45	0,33	30,47
Nederlandene	0,26	57,82	—	2,49	39,43
Østrig	3,39	54,05	21,31	1,61	19,64
Schweiz	0,69	36,47	61,12	1,72	—

Tabel IV.

I Belgien fordelte samtlige Telegrammer (undtagen Kommunikationsvæsenets Tjenestedepecher) sig saaledes efter deres Indhold og Bestemmelsessted:

Indhold	1893		1894	
	Indenl. Teleg.	Internat. Teleg.	Indenl. Teleg.	Internat. Teleg.
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Statstelegrammer ..	1,63	0,73	1,52	0,85
Børstelegrammer...	3,92	6,89	4,45	7,71
Forretningstelegr. ...	39,14	57,35	39,23	58,39
Presstelegrammer .	0,92	2,22	1,07	2,33
Private Telegr.	54,39	32,81	53,73	30,72

Nationaløkonomisk Forening.

I Foreningens Møde d. 21. Januar 1897 knyttede der sig til Hr. cand. polit. Adolph Jensens foran aftrykte Indledningsforedrag følgende Diskussion:

Prof. Scharling takkede Indlederen for det interessante og oplysende Foredrag, til hvis Hovedtanke han ganske kunde slutte sig. Det Hovedhensyn, som havde ført til Statens Overtagelse af Jernbaner, Telegrafer m. v., og som ogsaa var det, der alene burde motivere Kommunens Overtagelse af Sporvejsanlæg m. v., var det, at der kun herigennem kunde gøres ligelig Fyldest mod alle Landets (Kommunernes) enkelte Dele. Overlades Jernbaneanlæg til det private Initiativ, vilde de, som det jo ogsaa faktisk var sket, gerne paatage sig de Linier, der kunde betale sig, være betænkelig ved at gaa til de tvivlsomme, og aldeles ikke indlade sig paa dem, der afgjort ikke svarede Regning. Det var dette, som havde ført Staten til at paatage sig Anlæg af Jernbaner i Jylland og til senere netop for Ligelighedens Skyld ogsaa at overtage de sjællandske Baner. Dertil kom, at de Betæneligheder, som

ellers gjordes gældende mod Statens Overtagelse af egentlig Forretningsvirksomhed, ikke gjaldt her, fordi saadanne Anlæg efter Forholdets Natur mer eller mindre maatte være monopoliserede, saa at den private Konkurrences ansporende Indflydelse dog ikke kom til at virke. — Naar da det Offentlige havde overtaget Anlæg af den her omhandlede Art, burde deres Drift iøvrigt baseres paa de samme Forudsætninger som en fornuftig privat Drift: det hele Foretagende skulde saa vidt muligt betale sig, men hverken søges bragt op til at give et betydeligt Overskud og saaledes blive en Indtægtskilde af Betydning, eller forsætlig beregnes paa at give et Underskud, for at komme visse Klasser eller Distrikter eller Interesser særlig til Gode. Selvfølgelig kunde der her være nogen Uenighed om, hvad der maatte siges at være en passende Rente af Anlægs-kapitalen, og hvorvidt denne i sin Helhed skulde fordres forrentet. I sidstnævnte Henseende var Taleren ikke fuldt enig med Indlederen, idet han netop havde hævdet, at Nutidens Jernveje maatte siges at svare til Fortidens Landeveje, hvis Benyttelse det Offentlige gratis — bortset fra Bompengene til Vejenes Vedligeholdelse — overlod Befolkningen. Derimod maatte Driftsanlægget — i videste Forstand altsaa Banegaardsanlæg m. v. — kræves forrentet. — Idet Taleren sluttelig berørte Kommunens Overtagelse af Sporvejene, fastholdt han, at der ogsaa her var al Grund til at fordre, at det Publikum, der benyttede Sporvejene, fuldt ud skulde betale, hvad Driften i Forbindelse med Anlæggets Forrentning kostede (den nysnævnte Parallel med Lande-

vejene gælder ikke her, hvor Sporene lægges i selve Gaderne, der iøvrigt forblive til fri Afbenyttelse), medens der heller ingen Grund var til at gøre Sporvejene til en særlig Indtægtskilde for Kommunen. Saa man paa det Publikum, der langt overvejende benyttede Sporvogne og Omnibusser, var det afgjort ikke af en saadan Art, at der var nogensomhelst Grund til at favorisere det med Kørsel til Taxter, som ikke svarede Regning.

Committeret Buchheister: Man kan vistnok i det hele være enig med Indlederen i, at de af Staten og Kommunen ledede Entrepriser helst bør forvaltes saaledes, at de dække Driftsudgifterne, derunder indbefattet en passende Forrentning af de indestaaende Kapitaler. I Theorien er det neppe rigtigt, at saadanne Entrepriser giver et overdrevent stort Overskud eller drives med Tab. Vanskeligheden er imidlertid at udfinde det rette Vederlag, der bør opkræves af dem, der benytte Stats- eller Kommune-Anstalterne; det rette Vederlag maa, i Følge den udviklede Theori, være et saadant, der er tilstrækkeligt, men heller ikke mere end tilstrækkeligt, til at dække Udgifterne, samtidig med at det fremkalder den størst mulige Benyttelse. Problemet er ikke let at løse, i det mindste hvad Vederlaget for Jernbanebefordringen angaar. Statsbanernes nugældende Tarifer have som bekendt ikke været nogen Hindring for en temmelig betydelig Fremgang af Overskudet. Dette steg fra 3,9 Millioner i 1894—95 til 5,2 Millioner i 1895—96, og som man vil have set af de periodisk offentliggjorte Meddelelser om Indtægterne, var disse i stadig Stigning. Man kan

derfor forudse et lignende gunstigt Resultat for 1896—97, forudsat naturligvis at Udgifterne ikke forøges, som Følge af Vinterens Vejrforhold eller andre extraordinære Tildragelser. Men det er jo muligt, at disse Tarifer alligevel ikke have truffet det Rette, og at en Forhøjelse eller Nedsættelse af disse vilde kunne bringe bedre Resultater. Det sidste Alternativ skal jo nu forsøges; hvad Resultatet vil blive, kan neppe forudses; man maa haabe det bedste. — Staten og Kommunerne befatte sig imidlertid ogsaa med Entrepriser af anden Art. Københavns Kommune f. Ex. er Entreprenør for Hovedstadens Belysningsvæsen. Nu giver Gasværket som bekendt, efter at have afholdt sine Driftsudgifter, Forrentning af Anlægskapitalen og Tilskud til Fornylesesfonden, et Overskud af ca. 1,2 Millioner Kroner. Med andre Ord, Gasforbrugerne betale et ekstraordinært Bidrag til Afholdelse af Kommunens Udgifter, hvilket Bidrag i sin Helhed vel kan anslaaes til omtrent 40 à 50 pCt. af Indkomstskattens Beløb. Dette Forhold vilde jo, efter det af Indlederen udviklede, være temmelig ukorrekt. Men det anføres kun for at vise, at det ikke altid er ganske let at forsone Theori med Praxis. Havde Kommunen ikke disse 1,2 Millioner Indtægt, maatte Pengene jo skaffes til Veje paa anden Maade, og under den Forudsætning, at Indkomstskatten kunde opkræves med mere end 3 pCt. — hvad den jo for Tiden ikke kan — vilde Skatteprocenten stige mindst til 4, maaske til $4\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ pCt. Om nu Gasforbrugerne hellere ville betale den højere Indkomstskat end den noget for høje Pris for deres Gasforbrug,

er ikke let at afgøre. Meningerne vilde vist være meget delte.

Prof. Scharling vilde i Anledning af den Committerede Buchheisters Udtalelser om den forestaaende Nedsættelse af Jernbanetaxterne bemærke, at han ganske vist altid havde gjort gældende, at de Taxtnedsættelser, som han foreslog, vilde forøge Trafiken mindst saa meget, at den tidligere Balance opnaaedes; men han havde ikke paastaaet dette om enhver Taxtnedsættelse, og den, der nu skulde gennemføres, var ikke den, han havde foreslaaet. Skulde det derfor vise sig, at denne Taxtnedsættelse ikke vilde svare Regning, kunde han ikke erkende det som et Bevis imod Rigtigheden af hans Paastande. — Taleren fremhævede til Belysning af den ovenfor fremsatte Tanke om Jernvejenes Behandling efter Principerne for Landeveje, at der ikke var noget til Hinder for at tænke sig, at Staten paatog sig at anlægge et Net af Jernveje over hele Landet og derefter overlod dette uden særlig Betaling til Befolkningens fri Disposition — selvfølgelig paa den Maade, som dets Natur fordrede — gennem Dannelsen af Driftsselskaber eller Drift ved større Kommunekredse o. lign. Det oprindelige Anlæg af de jydsk-fynske Jernbaner paa Statens Bekostning med Dannelsen af et eget Driftsselskab var til Dels et Udtryk for denne Tanke.

Direktør Rubin bemærkede, at det maaske var et noget for bredt Grundlag, Indlederen havde givet sine Betragtninger i sit iøvrigt saa fortrinlige Indledningsforedrag. Det forekom Taleren, at man maatte adskille saadanne Virksomheder, som det

Offentlige overtog af kulturelle Grunde, fra saadanne det overtog af andre Grunde. Saaledes burde formentlig i vor Tid et Lands Jernbane-, Post- og Telegrafvæsen ubetinget være Statsanliggende. Thi bortset fra, hvad der af praktiske Hensyn talte herfor, maatte Jernbaner, Post og Telegraf drives af Staten som fælles nationale Kulturmidler, der tillige havde betydelig international Vigtighed, og hvor det derfor blev Statsmagtens og Statsmagternes Sag at afveje, hvad der tilkom de enkelte Dele af Land og Folk og hvad der var til Gavn for Samfundet som Helhed, ligesom ogsaa hvad der var nødvendigt for Forbindelsen mellem Nationerne.

Om det nu end naturligvis paa dette som paa andre Omraader var vanskeligt at drage bestemte Grænselinier, forekom det dog Taleren, at der var en Forskel mellem de nævnte Kommunikationsmidler og f. Ex. Telefon, Bypost, Sporvogne og lign. kommunale og lokale Hjælpemidler, hvor man ingenlunde kunde paaberaabe sig de samme Grunde til, at det offentlige skulde overtage dem, som ved de før nævnte Foretagender. Det almene Kulturmæssige traadte ikke her paa samme Maade i Forgrunden, og man kunde, fra det kulturelle Synspunkt, ligesaa godt tænke sig Fyldestgørelsen af den Art lokale Kommunikationsvirksomheder i privat Haand som af saa mange andre Fornødenheder. Endnu mere gjaldt dette selvfølgelig, hvor der var Tale om noget saadant som en Bys Overtagelse af Gas- eller Elektricitetsforsyning (derimod ikke Vandforsyning). Her var det i Virkeligheden de komunalt-finansielle Motiver, der spillede Hovedrollen, og, kulturmæssigt set,

maatte Byen f. Ex. langt hellere overtage Brød- og Kødforsyningen, Næringer, der jo i hvert Fald i gamle Dage paa mange Maader havde været offentlig kontrollerede og delvis monopoliserede.

Disse Betragtninger, mente Taleren, maatte føre til en forskellig Bestemmelse af, hvordan det Offentlige skulde stille sig overfor det finansielle Udtryk af de Foretagender, det stod i Spidsen for. Hvis det Kulturmæssige var det overvejende, burde vistnok, ganske som Indlederen havde udtalt, Foretagenderne vel bære sig, men heller ikke mere: den indirekte Nytte maatte her nok saa meget tages i Betragtning som den direkte. Men hvor Foretagenderne vare blevne offentlige, enten som hørende til de nødvendigt offentlige, eller fordi man fandt det mest praktisk, ogsaa for Befolkningen, at det Offentlige havde Monopol, eller endelig fordi man, med fuld Bevidsthed om Formaalet, vilde skabe sig indirekte Skatteobjekter, dér fjærnedes man sig mere og mere fra det Grundlag, paa hvilket Principet over Ikke-Avance hvilede, og nærmede sig mere og mere til en Ordning, hvorefter Driften maatte ledes med samme økonomiske Synspunkter for Øje, som vilde være normgivende for Privatdrift.

Ved en theoretisk og almen Undersøgelse ansaa Taleren ikke saadanne Overvejelser for overflødige, thi selv om de theoretisk-systematiske Forskelligheder ikke altid kunde give sig tilsvarende Udslag i Praxis, vilde dog den Forstaaelse af dem, man blev enig om, kunne retlede med Hensyn til de Veje, man for de forskelligartede Foretagender skulde søge at gaa,

og derved i det mindste blive medbestemmende ogsaa for de praktiske Forholdsregler og Virkemaader.

Kontorchef Jerichau-Christensen var enig med Indlederen i Henseende til det almindelige Resultat, hvortil denne var kommen. Derimod mente han, at Indlederen ikke havde set tilstrækkelig forretningsmæssigt paa enkelte af de berørte Spørgsmaal, der angik Maaden, hvorpaa det almindelige Princip skulde gennemføres i Praxis. Indlederen havde saaledes givet Anvisning paa at forhøje Taxten paa Lykønskningstelegrammer o. lign. som et Middel til at forhøje Telegrafvæsenets Rentabilitet. Dette Middel vilde sikkert vise sig ganske forfejlet i Praxis. Man maatte erindre, at Telegrafvæsenets Udgifter ikke kunde være proportionale med det befordrede Ordantal; der var faste Udgifter til Stationer, Linier og Personale, der udgjorde en meget betydelig Del af Budgettet, men som indenfor visse Grænser slet ikke bestemtes ved, hvad der var at bestille. Det gjaldt derfor om, naar man én Gang stod med Anlæg og Personale, at sysselsætte dette med indtægtsgivende Arbejde; det opnaaede man imidlertid ikke ved høje Taxter paa Lykønskningstelegrammerne; disse betegnede et Luxusforbrug, der som ethvert andet saadant var meget elastisk og derfor ogsaa meget følsomt for Prisforhøjelser. En Taxthøjelse for Luxustelegrammer vilde derfor let medføre en forholdsvis større Nedgang i disses Antal og i Stedet for Indtægtsforøgelse fremkalde Indtægtstab. Spørgsmaalet om Telegrammernes Indhold var af megen Interesse med Hensyn til Indlederens Æmne; men det vedrørte kun dettes almindelige finansvidenskab-

elige Side, og det paa den Maade, at det Faktum, at en meget stor Andel af Telegrammer maatte betegnes som Luxustelegrammer, i høj Grad talte for Indlederens almindelige Resultat; men driftsmæssigt var Indholdet af Telegrammerne, hvis det overhovedet praktisk set kunde lægges til Grund for Tarifieringen, hvilket vilde frembyde store Vanskeligheder, ikke af tilsvarende Betydning; for Telegrafvæsenet som Forretning var alle Telegrammer nærmest lige gode; det var faktisk, at Luxustelegrammer for Øjeblikket ydede vort og andre Staters Telegrafvæsen en aldeles væsentlig Støtte; de burde derfor fastholdes og tiltrækkes, men ikke stødes bort; Telegrafvæsenet maatte som enhver anden Forretning skaffe sig Kunder og saa meget at bestille som mulig; og som enhver anden Forretning maatte det beskæftige sig med sine Kunders Psychologi og Tænkemaade. Ved Prisforhøjelse overfor de Kunder, der kun søgte det for at tilfredsstille en Luxus-tilbøjelighed og som strengt taget ikke behøve at søge det, gjorde det ingen Forretning; langt snarere burde det ved særlig Prisbillighed overfor saadanne Kunder søge at erhverve og fastholde disse, hvis Penge dog tælle lige saa godt i Kassen som andres.

En praktisk Bestræbelse i denne Retning kunde ogsaa paavises i nyere Tildragelser paa det telegrafiske Taxtvæsens Omraade og tilsvarende Betragtninger gjorde sig gældende i den moderne postale Tarifudvikling.

Med Hensyn til Postvæsenet havde Indlederen udtalt, at hvis det skulde vise sig, at Postvæsenet i Fremtiden skulde have vanskeligt ved at bære sig,

maatte man slaa af paa Udgifterne til Landpostvæsenet, som var det, der betalte sig mindst godt, og hvis Udvikling man derfor først maatte standse. Taleren troede ikke, at en saadan Situation, en saadan Nødvendighed vilde fremkomme. Sagen stillede sig jo nemlig saaledes, at vi til en vis Grad her i Landet vare færdige paa Landpostvæsenets Omraade. Vi vare i alt Fald naaede til det Punkt, at vi med faa Undtagelser havde Bud til hver Mands Dør, hvilket var et Resultat af, at vi i Løbet af de sidste 25 Aar havde forøget Udgifterne til Landpostvæsenet fra 100,000 Kr. til 1,600,000 Kr. Overfor en saadan Forøgelse af Udgiften til det sextendobbelte havde Indtægten af Postbefordringen paa Landpostruterne naturligvis ikke kunnet følge med; men vi stod nu paa det Vendepunkt, hvor Udgiftsforøgelsen vilde blive relativt mindre og mindre, medens Indtægtsforøgelsen ville blive større og større. Vi havde skabt, og vi underholdt nu et Befordrings- og Distributionsapparat, som kunde udnyttes langt intensivere end det nu blev, og saaledes med væsenlig uforandret Udgift kunde og sikkert ogsaa vilde afkaste meget højere Indtægt, end det i Øjeblikket gjorde. Dette turde Taleren udtale med stor Sikkerhed, fordi han daglig havde Lejlighed til at iagttage, hvor betydeligt Antallet af Forsendelser paa en Budgang kunde stige, uden at Distributionstiden forøgedes saaledes, at Budlønnen maatte forhøjes, og, hvad der betød det samme, hvor forholdsvis ringe den Udvidelse af Budkraften var, der maatte til for at holde Stigningen i Forsendelsernes Antal Stangen. At man kunde gøre Regning paa en almindelig Udvikling af

Trafiken ansaa Taleren som utvivlsomt, og hertil kom, at der nu bestod visse Begrænsninger i den postale Forbindelse mellem Posthusene og deres nærmeste Opland, der muligvis kunde bortfalde, hvilket efter Talerens Mening vilde bidrage stærkt til en intensivere Benyttelse af det givne System. Det danske Postvæsen vilde derfor uden Tvivl være i Stand til med Bevarelse af det Princip, at det økonomisk skal bære sig, at imødekomme de Krav, som herefter vil blive stillede til en videre Udvikling af Landpostvæsenet i Retning af hyppigere Omdeling i de mest befolkede Distrikter, Forøgelse af de kørende Posters Antal o. lign.

Overfor Direktør Rubin bemærkede Taleren, at han ikke kunde være enig med denne i, at der for Kommunen var mere Grund til at regalisere Bageriet end Gasværkerne; for disses Monopolisering talte aldeles væsentlige Omstændigheder, navnlig det iøjnefaldende Kraftspild, der vilde være en Følge af, at forskellige Gasværker konkurrerede i samme Gade og samme Hus; for at Kommunen skal tage Monopolet i sin Haand talte derhos det Forhold, der bestod mellem Gasværker og andre kommunale Virksomheder, navnlig Brolægnings- og Vejvæsen. Naar man derimod vilde regalisere Bageriet for Kommunen, kunde man ikke til Fordel herfor anføre nogen særlig Mangel ved det bestaaende Produktions-system. Et Angreb paa dette med Hensyn til Brødbagningen ramte derfor den bestaaende økonomiske Samfundsorden i Almindelighed og var af rent socialistisk Indhold. Taleren bemærkede endelig — overfor en Afbrydelse fra Direktør Rubin, at han da

selvfølgelig maatte være uvidende om, at Tanken om det Offentliges Overtagelse af Bagerier ogsaa var fremme i Udlandets Diskussion —, at dette var han ikke uvidende om, men han indsaa ikke, hvorledes Tilstedeværelsen af saadanne Bestræbelser i Udlandet kunde berøve Hr. Direktør Rubins Standpunkt dets rent socialistiske Karakter.

Overpostmester Petersen: Der manglede meget lidt i, at Landpostvæsenet kunde siges at være komplet, i alt Fald foreløbig med 1 Gang daglig Ombæring. Skulde der være Tale om nogen Posttarifförändring, burde den navnlig gaa ud paa at sætte Avisporto en op. Den nuværende var ubetinget for lav og forbunden med Tab. End ikke Udgifterne ved Avisens Omdeling blev dækket af den halve Øre, som Porto en nu udgjorde for hver Avis, og saa skulde deraf tillige afholdes Omkostningerne ved Avisens Expedition paa Afgangs- og Ankomststedet samt ved Transporten. Havde det Offentlige først erhvervet sig en stor Indtægt af et Regale, var det altid meget vanskeligt at gøre en Förändring; vort eget Postvæsens Historie bekræftede dette. Det var økonomisk rigtigt, at Telefonvæsenet var forbundet med Telegrafvæsenet, som iforvejen havde Apparatet.

Indlederen replicerede sluttelig til Deltagerne i Diskussionen. Han kunde ikke være enig med Professor Scharling, naar denne vilde have Jernvejene betragtede fra samme Synspunkt som Fortidens Landeveje, og naar han i Konsekvens deraf ansaa det for rigtigst, at Statens Jernbaner administreredes saaledes, at de kun dækkede deres Driftsudgifter og forrentede den i Driften anbragte Kapital, medens

den egentlige Anlægs kapital for selve Banelinien forblev uforrentet. Man kunde ikke ubetinget sige, at Jernbanerne var traadt i Stedet for Landevejene. De sidstnævnte eksisterede jo endnu, og Jernbanerne vare i hvert Fald et Plus, en ny Institution, og det var derfor ikke sikkert, at Analogien med Landevejene var til Stede. Der var saa gode Grunde for at drive Statsjernbanerne i stræng Overensstemmelse med Gebyrprincippet, at man ikke under ordinære Omstændigheder burde fravige det, og forlangte man ikke Anlægs kapitalen forrentet, blev det en Foræring til dem, der benyttede Banerne. I Anledning af Professor Scharlings Ytringer angaaende Sporvejene bemærkede Taleren, at han ikke havde forsvaret Sporvejsdrift med Taxter, der ikke svarede Regning; han havde kun villet hævde, at man, under Hensyn til, at visse Sporvejslinier i større Byer faktisk benyttedes stærkt af de ubemidlede Klasser, og paa Grund af Bebyggelsesforholdene maatte benyttes af disse Klasser, maatte være betænkelig ved at behandle kommunale Sporveje som finansielle Regaler.

Committeret Buchheisters Paavisning af det vanskelige i at forsone Theori med Praxis, havde Taleren intet at indvende imod. Den Committerede havde som Exempel valgt den kommunale Belysningsentreprise i København og vist, at Københavns Kommune uden denne Indtægtskilde vilde være i samme Forlegenhed som Preussen, efter det af Indlederen tidligere oplyste, vilde være, dersom denne Stat blev berøvet Overskudet af sine Jernbaner. Det ene som det andet viste imidlertid kun, hvor vanskeligt det vilde være at komme bort fra den overskud-

givende Drift, naar man først havde den; men det rokkede ikke Rigtigheden af det theoretiske Resultat, at betydelige og vedvarende Overskud burde undgaas.

Til Direktør Rubin bemærkede Taleren, at Sondringen mellem de Virksomheder, der tjene de store almene Kulturformaal, og dem, der i kulturel Henseende ere af underordnet Betydning, vistnok havde sin fulde Berettigelse, naar Spørgsmaalet var, om det Offentlige overhovedet skulde tage Sagen i sin Haand eller ikke. Men Sondringen fik, efter Talerens Mening, ingen Anvendelse paa Rentabilitetsspørgsmaalet, og det saa meget mindre, som det, i alt Fald for Kommunikationsforetagendernes Vedkommende, meget ofte vilde vise sig, at Grænsen mellem de to Arter af Virksomheder var ret flydende. Saaledes var det vistnok i høj Grad tvivlsomt, om man — som Direktør Rubin gjorde — kunde sætte Telegrafvæsenet i den ene Gruppe og Telefonvæsenet i den anden, navnlig efter at sidstnævnte var blevet et internationalt Forbindelsesmiddel.

Endelig vilde Taleren bringe de i Diskussionen deltagende Postembedsmænd, Overpostmeter Petersen og Kontorchef Jerichau-Christensen, en Tak for deres oplysende Bidrag, hvoraf man havde lært, at det, i alt Fald efter de postale Autoriteters Plan, er Hensigten foreløbig at stoppe op med Udviklingen af vort Landpostvæsen. Selv om det nu virkelig var saaledes, som Kontorchef Jerichau-Christensen udtalte, at der nu er god Grund til at haabe, at det nye Landpostapparat vil begynde at give noget Udbytte, saa var det dog godt at være paa det rene med, hvor man skal søge den rationelle Grænse for

Udgifternes Forøgelse; thi selv om Postbestyrelsen aldrig saa meget paastaar, at Landpostvæsenet er færdigt, var det dog sikkert, at der vil komme Krav paa en yderligere Fuldstændiggørelse. Dagligt Bud til hver Mands Dør var jo i Grunden en ret vilkaarlig Grænse. Hvorfor ikke to Gange daglig eller mere? Det kunde maaske derfor i Længden blive vanskeligt nok at holde igen, hvis man ikke fastholdt Principet om Drift uden Underskud. — Om Kontorchef Jerichau-Christensen havde Ret med Hensyn til, hvad han havde udtalt om Virkningen af en forhøjet Taxt paa Lykønskningstelegrammer o. l., var Taleren ude af Stand til at bedømme. Det var et rent Tarifspørgsmaal, der — som i Indledningsforedraget bemærket — laa udenfor Diskussionens Æmne. Den Forbindelse, hvori Anvisningen paa at forhøje Luxusdepechernes Gebyr var fremkommen, maatte imidlertid være undgaaet Kontorchefens Opmærksomhed. Taleren havde overfor dem, der overhovedet tilraade høje Telegramtaxter, fordi det telegraferende Publikum formentlig i det store og hele er identisk med de bemidlede Samfundslag, gjort gældende, at en Forhøjelse af Taxterne i hvert Fald kun burde finde Sted overfor Luxus-telegrammerne, uden at der dermed var sagt, at en saadan Foranstaltning vilde vise sig hensigtsmæssig i Praxis.

Bidrag til de danske Jernbaners Historie i Tidsrummet fra 1840—48.

Af

R. Berg,

Assistent i Statsbanernes Generaldirektorat.

II.

Det karakteristiske for de Anskuelser, der ledede til Anlæggelsen af de første Jernbaner, baade i Udlandet og herhjemme er, at en Jernbane kun vilde have Levemulighed, naar den kom til at forbinde to folkerige Byer, der besade en levende og udstrakt Handelsforbindelse eller hvor en saadan med Føje kunde ventes skabt. Det var med andre Ord Storhandelen, den gennemgaaende Trafik, der blev gjort Regning paa, den lokale Omsætning ansaa man for saa ubetydelig, at den ikke kunde give en Jernbane tilstrækkeligt at bestille, uden paa Steder, hvor der i Forvejen fandtes et eller andet stort Foretagende, en Mine ell. lign., der paa denne Maade kunde bringes i Forbindelse med Havet eller en sejlbar Flod. Det er ret naturligt, at en saadan Anskuelse maatte opstaa, naar man tager i Betragtning, at de Stæder, der ikke vare i Skibsforbindelse med Omverdenen, paa Grund af de tidligere Be-

fordringsmidlers Utilstrækkelighed, vare henviste til den forholdsvis ubetydelige Handel og Omsætning, der kunde trives i et indskrænket Opland, og at denne Trafik kunde forøges i en saadan Grad, at en Jernbane kunde existere, var noget, man først maatte lære af de kommende Tider.

De ældste Jernbaner ere da ogsaa næsten alle beregnede paa Storhandelen. Af denne Art er Liverpool—Manchester Banen i England, og af Baner, der førtes over dansk Terrain, Berlin—Hamburg Banen, Altona—Kiel Banen og den foreslaaede Flensborg—Husum og Glückstadt—Kiel Bane. Af Baner med et kulturelt Formaal for Øje byggedes der i dette Tidsrum ingen, da den private Kapital selvfølgelig ikke kunde indlade sig herpaa og Regeringerne endnu som Regel ikke havde opfattet det som en Pligt at træde støttende til ved den Slags Foretagender.

Ogsaa herhjemme finde vi de samme Anskuelser herskende overfor Baner, der ikke vilde komme til at tjene den gennemgaaende Trafik.

Det er derfor ret naturligt, at Spørgsmaalet om Anlæg af Jernbaner i det egenlige Danmark maatte hæmmes stærkt. Paa Grund af Landets Form med dets store Kystlinje kunde det meste af Trafiken besørges af Skibsfarten, og der gaves ingen lange, stærkt befærdede Landruter, der opfordrede til Anlæg af Baner. Hertil kom endnu andre Omstændigheder af afgørende Betydning. Der var først Landets Mangel paa Kapital. De store økonomiske Ulykker fra Aarhundredets Begyndelse havde ødelagt Landet i Bund og Grund og ikke blot hæmmet

Forretningslivet og Omsætningen, men ogsaa svækket Foretagsomheden og Lysten til at vove noget. Man var grumme forsigtig med hvad man stak sine Penge i, og foretrak at lade dem ligge paa Kistebunden. Dernæst var Aktieselskaber endnu en altfor ukendt Ting hos os, til at man kunde fæste Tro til dem, og store Bankhuse, der for egen Regning havde kunnet paatage sig Anlægget af Baner, fandtes ikke. Endvidere maa man erindre, at Landet i kommerciel Henseende ikke var nogen organisk Helhed. Efter at København var ophørt med at være Rigets Handelsmidtpunkt og den største Del af den danske Mellemhandel var gaaet over paa Hamborgs Hænder, savnedes der et Centrum, hvorfra nye Samfærdselsaarer kunde udgaa. Det var først senere, at man fik Øjnene op for, at Jernbanerne kunde tjene til atter at samle Landet til et Hele.

Hver Landsdel havde paa denne Maade faaet sine særlige Handelsinteresser. Øerne havde deres og »Provinsen« Jylland sine, der ofte kunde være ret modsatte. Nævnlig saa Jyderne uvenligt paa København og de Bestræbelser, den fra Tid til anden udfoldede for atter at erobre sin Førerstilling.

Til alt dette kommer endelig den økonomiske Organisation, der langtfra virkede fremmende paa Produktionen.

Al Omsætning var bunden til Købstæderne og hæmmet af Lavsregler og Acciseafgifter ved Portene. Hver Købstad havde sit bestemt afgrænsede Opland, som den vogtede over med Argusøjne og ikke taalte, at man frarev den. Handel og Haandværk maatte kun udøves i Købstæderne, der saaledes havde ud-

viklet sig til smaa Trafik- og Handelscentre, hvor de enkelte Købmænd, der i Reglen ogsaa drev Kvægopdræt og Bryggeri, fuldstændig beherskede Priserne.

De Varemængder, der skulde bevæges, befordredes derfor saa godt som aldrig over Afstande, der var længere end en 4—5 Mil.

Hvad skulde man under disse Omstændigheder med Jernbaner. De vilde jo efter Datidens Mening kun virke til Ruin for en Mængde nyttige Borgere og bringe dem i Fattighusene eller til Udvandrings-skibene. Det var Forsøg af Pengemagten paa at ødelægge Mellemstanden, og det hele vilde aabenbart føre til Revolution.

Det er klart, at der under saadanne Forhold skulde Mod til at fremkomme med Forslag om Anlæg af en Jernbane herhjemme. Ret betegnende for hele Tilstanden var det da heller ikke fra Handels- eller Børsverdenen, at den første Plan fremkom, men fra to Embedsmænd, nemlig Sekretær Søren Hjorth, der var ansat i Rentekammeret, og Gustav Schram, Bogholder i den almindelige Enkekasse.

Disse to Mænd udgav i Slutningen af Aaret 1840 en lille Pjece med Titel: »Jernbane mellem København og Roskilde«.

Første Afsnit af dette Skrift, der er forfattet af Schram, udgør en »Motiveret Beregning over, hvad Indtægterne paa en Jernbane imellem København og Roskilde vel kunde beløbe sig til, grundet paa den for Tiden bestaaende Vare- og Persontransport paa Roskilde Landevej«. Andet Afsnit, der er Hjorths

Arbejde, indeholder Beregning af Omkostninger ved Anlægget.

Aktiekapitalen til denne Jernbane anslaaes til rundt 1 Million Rigsdaler, og den aarlige Indtægt beregnes til 130,125 Rd. Udgiften til 65,000 Rd. Det forventede Udbytte kunde saaledes sættes til $6\frac{1}{2}$ pCt., et Resultat, som efter Forslagsstillernes Mening »Ingen, der i Udlandet har set Virkningen af en Jernbane paa Handel, Rejsende og Liv i hele Statslegemet, vil betvivle, at det jo i Virkeligheden vil blive langt større.«

Det er ganske interessant at se, hvorledes Forslagsstillerne kom til et saa gunstigt Resultat, der jo desværre senere viste sig at være saare langt fra Virkeligheden.

For Gods- og Kreaturbefordringen forventes saaledes en aarlig Indtægt af mindst 56,600 Rdl. og for Persontransporten 16,150 Rdl. Disse Beløb fremkomme ved at antage, at hele Færdslen paa Roskilde Landevej strax vilde blive overført paa Jernbanen. Til de ovennævnte som Indtægt anslaaede Beløb mene Forslagsstillerne endvidere »med Sikkerhed og uden i mindste Maade at forekastes en sangvinsk Beregning« at kunne tillægge 50 pCt. som et Udtryk for den Mertrafik, som Jernbanen vilde fremkalde. »Ganske vist«, siger Forslagsstillerne, »er den danske Bonde langsom til at benytte noget nyt, hvis Fordel ikke øjeblikkeligen falder ham i Pungen, men ligesaa vist som Nyhedens Interesse vilde holde Banen skadesløs i de første Aar, fornemmeligen ved det større Antal Rejsende af de højere Klasser, indtil Bonden lærte praktisk at indse Fordelen, lige saa

vist maa man regne paa en Forøgelse af det Bestaaende, eller skulde denne Bane være den eneste i Verden, hvor alt blev ved det gamle, uagtet større Hurtighed og Billighed i Befordringen? Dampskibene, de forbedrede Postindretninger, Droskerne og mange andre Indretninger her i Landet tale for det modsatte, og enhver Forøgelse vil være af Betydning for Banens Indtægter, da den udelukkende vilde være at beregne for den hele Længde, De smaa sjællandske Købstæder udskibe aarligen c. 16,000 Tdr. Korn. Det er antageligt, at en stor Del, for ej at sige den største Del heraf, vilde søge det større og bedre betalende Marked i København, end i Købstæderne, naar Vejen dertil var fire Mil kortere, eller for at regne nøjagtig og tage Betalingen paa Jernbanen i Betragtning i al Fald 2 à 3 Mil kortere. Ligeledes maatte nødvendigvis Udførslen fra Hovedstaden af de bedre og smukkere Industrivarer meget tiltage. Det bør heller ikke forbigaa, at en Dampskibsfart paa Roskilde Fjorden til Frederikssund, Frederiksværk og Rørvig eller Nykøbing, ja maaske indtil Jylland vilde være en naturlig Følge af den foreslaaede Jernbane, og hvad derved vilde inddrages til Roskilde og København, vilde sandelig ikke være en Ubetydelighed. Trods disse smukke Udsigter modtoges Planen dog kun med liden Interesse.

Overalt, hvor Forslagsstillerne henvendte sig, fandt de kun døde Øren. Den Kapital, der skulde til, var efter Datidens Begreber alt for svimlende, til at man turde indlade sig paa et saadant Foretagende. Desuden fandt man endnu ikke Tiden kommen til at bygge Jernbaner herhjemme. Den

Trafik, der fandtes, kunde man besørge som hidtil pr. Axe. I hvert Tilfælde ansaa man det da for en utidig Luxus at drive Banen ved Dampkraft. I en Artikel af G. F. Ursin i »Nordisk Magazin«, der, foruden et i »Dagen« aftrykt Brev fra en Landboer, er det eneste, der findes i Datidens Presse om Sagen, hedder det saaledes: »Varerne ville blive fordelte højst ulige paa de forskellige Tog og til de forskellige Aarstider, f. Ex. Høsten og en Del af Vinteren, naar Bivejene ere slette. Vi ville vel hele Uger gennem se de fleste Transporter i det mindste paa det første Vejstykke indskrænke sig til 100 Centner eller derunder, og da er den hele Transport ikke mere end hvad der bekvemt drages paa en god Sporvej af én Hest med en Fart af $1\frac{1}{4}$ — $1\frac{1}{2}$ Mil i Timen. Ja ansætte vi Farten til det Halve, eller den, hvor Hesten udøver den største Trækkekraft, kan som Følge heraf Læsset endog stige til det firedobbelte eller 400 Centner, skønt én Hest kun anvendes, men denne Fart anses for de fleste Varetransporter nuomstunder for tilstrækkelig«.

»Dog, ere Transporterne saadanne, at de kræve oftest ikkun én Hest, sjældent over to, højst maaske tre, da er det aabenbart en Luxus at besørge Transporten med Lokomotiver eller Dampvogne, som almindeligen ere af 20 til 30 Hestes Kraft, og som derfor ere beregnede til at transportere Læs af 800 Ctnr. eller derover med en Fart af 3—4 Mil i Timen, eller med den Fart, som her vilde være tilstrækkelig, endog 2000 Ctr.«.

»Persontransporten er ej heller af den Art, at den kræver for Tiden absolut den store Hurtighed,

der opnaas ved Dampvognene. Da Vejen fra København til Roskilde kun er et Led af Hovedlandevejen til det vestlige og sydlige Sjælland, vil, førend disse blive forvandlede til Sporveje, en betydelig afkortet Transporttid for det ene Stykke ikke være af Vigtighed. Enten vi anvende en Time paa Sporvejen ved at bruge Lokomotiver eller $2\frac{1}{2}$ Time med Heste, kan for de fleste Passagerers Vedkommende være ligegyldigt.*

Udtalelser som disse ere karakteristiske for Tidens Anskuelser om Jernbaner herhjemme. Men trods al Lunkenhed og Kulde, der mødte Forslagsstillerne, trættedes de dog ikke, men fortsatte deres Bestræbelser for Sagens Gennemførelse. Tilsidst lykkedes det dem da ogsaa at faa Industriforeningen til at tage Planen i sin Haand, og dermed var Foretagendet sikret. At Forslagsstillerne fandt Øre for Sagen hos Industriforeningen er ikke saa underligt, naar man husker paa den fremragende Stilling, denne Forening indtog til Datidens Fordringer om Reforme paa Handelens og Industriens Omraade. Siden 1838, da den blev stiftet, havde dens ledende Mænd med Dygtighed og Energi arbejdet for en større Frihed og Udvikling af Industrien og virket hen til Ophævelsen af de Baand, som Lavsvæsenet paalagde Foretningstilivet. Foreningen havde længe været et Samlingssted for de frisindede borgerlige Krese, og det var derfor at vente, at der her maatte findes Forstaaelse og Fremme for et Foretagende, der repræsenterede et af Tidens største Fremskridt.

Forslaget blev indleveret den 9. Januar 1841 og overgaves til Foreningens Handelskomité. I denne

vedtoges dét at tage Sagen under Behandling »for i sin Tid, naar Sagen fandtes god og nyttig for Landet, navnlig Københavns Handels og Industris Fremme, at lade fra Industriforeningen udgaa en Indbydelse til Oprettelsen af et Aktieselskab«. Men hvor svært man dog ogsaa her havde ved at gøre sig fortrolig med Tanken, fremgaar af de mange Møder, som man maatte holde. Schram og Hjorth drev imidlertid paa, og den 24. Marts 1841 vedtoges det paa et Møde, der efter Indbydelse bl. a. overværedes af Grosserer Danchell, Professor David, Grosserer Nathanson, Kaptajn Tscherning og Lektor Wilkens, at indgaa til Kongen med et Andragende, der underskrevs af de tilstedeværende, om, at der for offentlig Regning maatte blive foretaget »de nødvendige foreløbige Undersøgelser for at bestemme Banens Retning og de med dens Anlæg rimeligvis forbundne Udgifter«.

Dette var sikkert ikke efter Forslagsstillernes Ønske, der aabenbart havde haabet paa en hurtigere Afgørelse. Hvor kølig Stemningen i det Hele var mod Forslaget ses af den Form for Ansøgningen til Kongen, der vedtoges paa Mødet.

Irdledningen til denne lyder saaledes:

»Undertegnede, som paa Industriforeningens Handelskomités Indbydelse ere sammentraadte for at undersøge den Foreningen tilstillede Plan til en Jernbane imellem København og Roskilde, ere ved en foreløbig Diskussion af denne Sag komne til den Erkendelse, at, forinden de kunne udtale sig om det Tilraadelige af et saadant Anlægs Udførelse ved en Aktieforening, er det nødvendigt for dem at vide,

hvorvidt de tør regne paa Regeringens kraftfulde Medvirkning, i samme Maal som denne er bleven de slesvig-holstenske Jernbaneanlæg til Del«.

Der anslaas heri en helt anden Tone end i det Udkast, som Schram havde udarbejdet og som findes i Industriforeningens Arkiv. Heri hedder det:

»Besjælede af varm Følelse for vort Fædreland og i den Overbevisning, at hvis Danmark ej skal staa tilbage for andre europæiske Stater, maa det tilegne sig de Midler, hvorved en stor Del af disses Velstand befordres, ere vi undertegnede sammentraadte for allerunderdanigst at ansøge Deres Majestæt om allernaadigst at befordre det fornødne Nivellement« o. s. v. ... »Vi anse en saadan Banes Anlæg ej alene for gavnlig i og for sig, men ogsaa som et mægtigt Middel til Formering af Hovedstadens Handel med dens Opland, til Oplivelsen af dens og Landets Industri og Virksomhed i det Hele«.

Resultatet af Industriforeningens Andragende blev, at Regeringen ydede en Sum af 1000 Rdl. til at foretage Nivellementet for, men at Foreningen ikke kunde betragte denne Understøttelse som et Bevis paa særlig Bevaagenhed, fik den snart at vide, da den kort Tid efter indgav Andragende om, at der maatte blive foretaget Skridt til Udstedelse af en Expropriationslov.

Paa denne Ansøgning afgav Kongen, efter Kancelliets Forestilling, nemlig det Svar, at »saalænge Anlæggets Almennytte endnu ikke er erkendt, og da Grundafstaaelser volder særlig Ulempe for Ejerne, saa finder man for Tiden ingen Anledning til at lade en saadan Lov emanere«. Hele Sagen forekom

Regeringen tvivlsom, i hvert Fald kunde den ikke i Vigtighed sammenlignes med en Jernbane fra Nord-til Østersøen, og der kunde derfor heller ikke være Tale om at tilstaa København—Roskilde Banen de samme Fordele, som vare blevne de holstenske og slesvigske Baner til Del ved Bekendtgørelsen af 12. Maj 1840. Af Regeringskollegierne var vel Rente-kammeret stemt for at støtte Sagen, men i den Erklæring, der indhentedes derom fra Finansdeputationen, fraraadede denne bestemt enhver pekuniær Støtte paa Grund af Foretagendets ringe Udsigt til at bære sig.

Man havde endnu ingen Erkendelse af, at denne lille Bane kunde blive Begyndelsen til det Jernbaand, som senere skulde knytte de adskilte Landsdele sammen til et Hele. Blikket var altfor stift rettet mod Syd, og alle Forbedringer, der foretoges i Samfærdselsvæsenet, havde næsten udelukkende til Hensigt at lette Forbindelsen med Hertugdømmerne og Tyskland.

Foruden denne kølige Modtagelse fra Regeringens Side var der ogsaa andre Hindringer, der bidroge til at hæmme Banens Fremme. Det viste sig saaledes temmelig hurtigt ved den foretagne Terrainundersøgelse, at Arbejdet ikke kunde udføres for 1 Million Rdl., som Schram og Hjorth havde antaget, men at der vilde udkræves en Kapital af 1,600,000 Rdl. Grunden til denne betydelige Overskridelse laa for en væsentlig Del i, at det viste sig umuligt, som oprindeligt paatænkt, at føre Banen nord for Roskilde Landevej. Den maatte lægges syd for denne Vej, men herved blev det nødvendigt at

gennemskære Valby Bakke. Der blev af Industriforeningens Jernbanekomité gjort alt muligt for at bringe Summen ned; man foreslog Besparelser paa Stationsbygningerne og fik kongl. Tilladelse til at lade Ingeniørkorpset revidere Nivellementet — alt dog uden andet Resultat end at man fik Anlægs-summen ned til $1\frac{1}{2}$ Mill. Rdl.

Ved at vælge den søndre Linje opnaaede man ganske vist den Fordel, at man i Stedet for at lægge den første Station, som det fra først af havde været Meningen, ved Damhuskroen, kunde lægge den ved Valby, hvorved der beregnedes en Forøgelse af Persontrafikken af 150,000 Rejsende fra de Besøgende i Søndermarken og Frederiksberg Have, ligesom Valbys Beliggenhed »med en udmærket dejlig Udsigt ud over Indløbet til Køge Bugt og en fri skraa Plads ned imod Havet« antoges at ville bidrage til Udviklingen af en Lysttrafik og til Anlæg af Sommerboliger, hvilket alt vilde forøge Jernbanens Indtægt.

Disse Udsigter synes dog ikke at have frembragt nogen Begejstring for Foretagendet. Havde man næret Tvivl om, at der kunde skaffes 1 Mill., saa blev Tvivlen endnu større, naar der fordredes $1\frac{1}{2}$. I Industriforeningen var man da ogsaa meget tvivlraadig om, hvorvidt man skulde fortsætte med Arbejdet til Sagens Fremme. Der holdtes et Utal af Møder, og Tiden gik uden at man opnaaede noget Resultat. Først i Oktober 1842 blev man enig om at fremme Sagen, da man nu en Gang havde arbejdet saa meget for den, og den 30. Januar 1843 afgik det endelige Andragende om Koncession.

Man anmoder heri ikke blot om Tilladelse til

at bygge en Jernbane fra København til Roskilde, men ogsaa om at maatte faa Eneret til at fortsætte dens Bygning til Vestkysten og Sydkysten af Sjælland, idet man efterhaanden var kommen til den Erkendelse, at kun med en saadan Fortsættelse kunde Roskilde Banen vente en nogenlunde betrygget Fremtid. Der næredes dog ingen sangvinske Forestillinger om Muligheden af at kunne skaffe den til saadanne Anlæg nødvendige Kapital. Hvor vanskeligt det vilde blive blot at skaffe Penge til Strækningen København—Roskilde var man fuldstændig paa det rene med, og det gjaldt derfor om at finde paa Midler til at faa de eventuelle Aktier afsatte. I Industriforeningens Andragende til Kongen beder man saaledes om Bevilling til at bortspille alle de Aktier, der ikke bleve afsatte, ved et Lotteri og, for bedre at kunne overkomme Banens Bygning og gøre Folk fortrolig med den, anmoder man om Tilladelse til at bygge Jernbanen i smaa Stykker, saaledes at man først aabnede Strækningen København—Valby, og naar det viste sig, at den kunde svare Regning, da efterhaanden andre Strækninger, eftersom man kunde faa Penge dertil.

Man lagde heller ikke Skjul paa, at Livsspørgsmaalet i hele Entreprisen var afhængig af, om Staten vilde understøtte Foretagendet pekuniært. Helst saa man, at Regeringen garanterede Aktiehaverne et Udbytte paa 3 eller 4 pCt., men saafremt »ubekendte højere Statshensyn« skulde hindre dette, anmoder man om et lignende Tilsagn, som det, der i sin Tid tilstodes de holstenske Jernbaner, nemlig at Staten skulde overtage $\frac{1}{4}$ af Aktierne. Regeringen

vilde imidlertid hverken gaa ind paa det ene eller det andet. Alt, hvad Industriforeningen opnaaede var, at den — efter at Regeringen havde betænkt sig 1 Aar — den 21. Febr. 1844 fik Tilsagn om Koncession paa at bygge en Jernbane fra København til Roskilde, naar det godtgjordes, at den nødvendige Kapital var til Stede, »dog at der ikke kan ventes nogensomhelst Deltagelse i Entreprisen fra vore Finanser enten ved Garanti af et vist Rentebeløb for Aktionærerne eller ved Overtagelse af nogen Del af Aktierne, ligesom de uafsatte Aktiers Bortlodning ikke kan bevilges«.

Denne Afgørelse vakte megen Harme hos det nationale Parti, der heri saa en Tilsidesættelse af de danske Interesser. Man havde sikkert ventet, at Regeringen, der havde støttet Anlægget af Altona—Kiel Banen, ikke kunde undslaa sig for ogsaa at yde den første danske Jernbane sin Hjælp. Det hedder herom i en Artikel i »Fædrelandet«. »Det ser dog tilvisse højst paafaldende ud, at til samme Tid som det er bekendt for den danske Nation, at Finanserne have udredet en Million til Aktier i en tysk Jernbane, til samme Tid som de fælles Finanser have ganske overordentlige Byrder af de holstenske Veje, til samme Tid giver man den Erklæring, at der ikke kan ventes nogensomhelst Deltagelse fra Finansernes Side i den danske Jernbane, hvorom der først vil blive Tale, og som med Nødvendighed vil komme i Stand, hvad enten det nu sker ved private eller Statens Midler. Man skyder saameget som det staar i det Offentliges Magt de private Kræfter bort fra et Foretagende, som man da tilsidst

bliver nødt til at udføre ved Statens Midler. Danmark har lidt og lider uendelig meget ved at blive regeret af Tyskere og af at vore danske Statsmænd have ladet sig trække ved Næsen af dem, og endnu den Dag i Dag er der ofte Anledning til at bede os bevaret for, at vore fælles Anliggender styres alene af Tyskere. Hvorvidt denne Sags Afgørelse leverer et nyt Exempel herpaa, skulle vi ikke føre Bevis for, men at Greve Carl Moltke og de andre tyske Herrer, som styre Jernbanekommissionen, have nogen Interesse for danske Anliggender, tro vi ikke.«

Der var jo nu imidlertid ikke andet for end at arbejde videre paa det givne Grundlag.

Den 16. April 1844 udgik Indbydelsen til Aktie-tegningen, og mod Forventning blev Aktiekapitalen 750,000 Specier tegnet i Løbet af ganske kort Tid. Grunden til dette heldige Resultat maa søges i tilfældige gunstige Pengeforhold paa det hamborgske Pengemarked; thi herhjemme havde Sagen ikke formaaet at vinde videre Tilslutning, hvad der tilfulde fremgaar af Listen over Aktiernes Fordeling.

Af de udbudte 7500 Aktier à 100 Specier kom saaledes

5880	paa	38	Hænder	i	Hamburg
1125	—	69	—	—	- København
350	—	2	—	—	- Altona
141	—	10	—	—	- Kiel
3	—	2	—	—	- Roskilde
1	—	1	—	—	- Svendborg.

Den første egentlig danske Jernbane blev altsaa efter dette for største Delen bygget for fremmede Penge. Den 25. Maj 1844 udfærdigedes den endelige Koncession for Industriforeningen med Ret til at overdrage den til et Aktieselskab. Dette Aktieselskab tilsagdes der derhos Eneret paa at bygge Baner til Korsør, Kallundborg og Rønnede, naar det inden Forløbet af 1 $\frac{1}{2}$ Aar godtgjorde, at der havde Raadighed over de fornødne Pengemidler.

Aktieselskabet konstituerede sig endeligt ved en Generalforsamling i København den 2. Juli 1844 og til dette Selskab overdrog Industriforeningen sin Koncession for en Sum af 15,000 Rdl. *) Til Direktører for det nye Selskab valgtes Bogholder G. Schram, Sekretær Hjorth og Justitsraad Grothusen. Desuden oprettedes en Kontrolkomité. Den 21. Oktbr. 1844 var der bleven udnævnt en kgl. Kommissarius og den 15. Marts 1845 blev der afgivet kgl. Resol. om Selskabets Rettigheder og Forpligtelser.

Disse Bestemmelser ere i Alt væsentligt overensstemmende med Bekendtg. af 12. Maj 1840 om Anlæg af Jernbaner i Slesvig og Holsten. Der tilsagdes Lettelser ved Brugen af stemplet Papir samt med Hensyn til Indførselstolden for de Materialier etc., der skulde benyttes ved Banens Bygning. I § 12 bestemtes Selskabets Forpligtelse »til at erstatte al Skade, som ved Befordringen paa Banen tilføjes de paa samme befordrede Personer eller Gods, eller ogsaa andre Personer og Genstande, og det kan ikkun fri sig for denne Forpligtelse ved at bevise,

*) Jfr. C. Nyrop: Industriforeningens Historie. Kbhvn. 1888.

at det enten er den Beskadigedes egen Skyld, at han har lidt Skade, eller at denne er bevirket ved et uafvendeligt Tilfælde. Selve Foretagendets farlige Beskaffenhed skal ikke betragtes som et Tilfælde, der befrier for Skadeserstatning«. Alle Taxter skulde underkastes allerhøjeste Approbation og Anlægget under Koncessionens Fortabelse være fuldført inden 1. Juli 1847.

Fuldførelsen af Jernbanen gik imidlertid ikke af uden mange Vanskeligheder, som det kostede stort Besvær at overvinde.

Der opstod saaledes i Slutningen af Aaret 1844 en Strid mellem de oprindelige tyske Aktietegnere, der havde opkøbt Aktierne paa Spekulation, og de senere Købere.

Begæret paa det tyske Pengemarked efter Jernbaneaktier havde nemlig været overordentligt stort, og denne gunstige Stemning havde de oprindelige Aktietegnere benyttet sig af til med Fordel at sælge deres Interimskvitteringer, der gjaldt som Legitimation for Udlevering af de egentlige Aktiebreve, der først kunde erholdes, naar 40 pCt. af deres paalydende Værdi var indbetalt.

Saalænge Kursen var opadgaaende, var der intet i Vejen, men da Konjunkturerne snart efter, som Følge af den umaadelige Masse Svindlerforetagender, der fremkom, bleve daarlige, og Prisen paa København—Roskilde Jernbaneaktierne derved faldt til et Par og halvfems, vægrede Køberne af Interimskvitteringerne sig ved at betale den endnu resterende Del af Aktiebeløbet. Den Strid, som herved opstod, fornemmelig mellem Hamburg og Berliner Børserne,

gav Anledning til Retsstridigheder, der kun kunde have en uheldig Indflydelse paa Begreberne om Jernbanens Soliditet. Endnu uheldigere var et Par mislykkede Forsøg paa at benytte de formentlig gode Konjunkturer til at faa en Aktietegning i Gang til Banens Fortsættelse til Korsør. Det første Forsøg af denne Art blev gjort af Direktør Schram først i Aaret 1845 under et Ophold i Hamburg, men strandede paa indbyrdes Strid og Rivalisering mellem Direktørerne Schram og Grothusen paa den ene Side og den hjemmeværende Del af Direktionen og Kontrollkomiteen paa den anden Side.

Et andet Forsøg, der blev gjort paa det engelske Marked, lykkedes heller ikke paa Grund af den der indtraadte Pengekrise, der medførte, at Efterspørgslen efter Jernbanepapirer sank. Det viste sig af denne Grund snart, at det var umuligt at faa Sagen bragt i Orden, inden Koncessionen paa Banens Forlængelse til Korsør udløb den 25. November 1845. For at vinde den fornødne Tid ansøgte man derfor om Forlængelse af Koncessionen paa et Aar og afsluttede Kontrakt med 5 engelske Pengemænd, om at de skulde udbyde Aktietegningen for den nye Bane til Korsør. Efter denne Kontrakt var det en Forudsætning, at den Koncessionsforlængelse, der blev tilstaaet, skulde gælde 1 Aar fra den Dato, den eventuelle kongl. Resolution kom til at bære. Dette var imidlertid ikke bleven udtrykkeligt fremhævet i den paagældende Ansøgning, og Forlængelsen kom derfor kun til at gælde et Aar fra 25. November 1845 at regne i Stedet for fra den 3. December 1845, den kongl. Resolutions Dato. For at kunne opfylde Kontraktens

bogstavelige Bestemmelse indgav man Ansøgning til den kongl. Jernbanekommission om at søge Koncessionen forlænget til at gælde de 8 Dage, der manglede. Paa dette Tidspunkt indtraadte der imidlertid uventede Vanskeligheder, idet Jernbanekommissionen, der ikke tidligere havde haft den paagældende Kontrakt til Gennemsyn, nu fik Betænkkelighed ved Sagen og hævdede, at den behøvede kongl. Approbation, idet Indbydelsen maatte antages ikke at skulle udgaa fra Selskabet, ligesom Aktietegningen ikke kunde antages at frembyde saadanne Garantier for de fornødne Pengemidlers Tilvejebringelse inden Udløbet af den givne Frist, at en Koncession derefter kunde ventes given.

Man forsøgte vel at bringe Jernbanekommissionen til en anden Opfattelse, men da man nærede Betænkkelighed ved at gøre yderligere Skridt paa den betraadte Bane og da den lange Tid, der var medgaaet med disse Underhandlinger, i den Grad havde svækket Interessen for Sagen hos Englænderne, at de havde sendt de Aktier, de besad i Roskilde Jernbanen, til Salg i Hamburg, hvorved Aktiernes Pris trykkedes i høj Grad, opgav man den engelske Kontrakt.

Spørgsmaalet om Banens Forlængelse maatte derfor foreløbigt stilles i Bero; men man havde for saa vidt ogsaa nok at gøre med Strækningen København—Roskilde. Der viste sig ved Arbejdet paa denne saa mange uventede Vanskeligheder, dels med selve Jordarbejdet og dels med at faa ordentlige Arbejdere, at Bygningsarbejdet trak et Aar længere ud, end man oprindelig havde tænkt. Hertil kom,

at Grundejerne paa Strækningen fordrede saa store Summer for Afstaaelsen af Grund, at det langt oversteg det Beløb, man havde beregnet. Af andre Ubehageligheder, som Jernbanen maatte taale, var ogsaa den, at Regeringen ikke vilde give Tilladelse til at Københavns Banegaard byggedes inden for Voldene. Uagtet der fra Fæstningsautoriteterne intet var at indvende mod denne Plan, satte Christian den 8de sig dog bestemt derimod, bl. a. af den Grund, at Tivoli derved vilde blive ødelagt, og Kongen ikke kunde tillade, »at den ene Institution ruinerede den anden«. *)

Sidstnævnte Ytring er ganske karakteristisk for den ringe Grad af Interesse, hvorfra man baade fra høje og lave Steder betragtede dette Jernbaneforetagende, ikke nok med, at der stadigt maatte kæmpes mod Lunkenhed, ja endog ligefrem Haan, hertil kom — hvad man med et mildt Udtryk kunde kalde — Næringssorg. Det viste sig nemlig snart, at Aktiekapitalen langt fra vilde blive tilstrækkelig til Arbejdets Fuldførelse. For at undgaa Standsning maatte man derfor optage et Laan paa 300,000 Rdl. hos Regeringen og forrente det med 4 pCt., men heller ikke dette Beløb var tilstrækkeligt. Man tyede atter til Regeringen om Hjælp, men forgæves, og efter at man havde faaet Afslag 3 Gange, blev det nødvendigt at laane 100,000 Rdl. hos Private mod en Rente af 5 pCt. Trods disse ekstraordinære Tilskud viste der sig alligevel til Slutning en Underbalance paa 50,000 Rdl. Denne Gæld maatte man

*) »Fædrelandet« udbryder i den Anledning: »Fornøjelsen throner i Danmark og Hr. Agent Carstensen er en formaaende Mand«.

holde gaaende i et ikke ganske kort Tidsrum, i hvilket der maatte udredes c. 8 pCt. i Omkostninger, indtil man kunde faa den dækket af det første Driftsaars Indtægt.

Hele København-Roskilde Jernbanens Historie er saaledes en fortsat Kæde af Vanskeligheder og Bryderier. Der maatte stedse kæmpes mod Mistillid og Smaalighed, der mere end en Gang var nærved at blive livsfarlig for selve Foretagendet.

At Jernbanen alligevel tilsidst kom i Stand, skyldes først og fremmest Gustav Schrams aldrig trættede Energi. Sent og tidlig var han paa Færde, altid kampberedt og ivrig for at forsvare sin Sag, enten det nu gjaldt om med Pennen i Haanden at skrive omfangsrige Forsvarsindlæg, eller det gjaldt om mundtligt at optage en Debat.

Den 20. Juni 1847 kunde Banen for første Gang befares paa hele Strækningen fra Københavns Station til Varehuset paa Roskilde Station, og den 26. Juni blev den højtidelig indviet af Kong Christian d. 8de.

Der var saaledes gaaet 7 Aar hen med at forberede og fuldende Arbejdet, og endda stod der en Del tilbage at udrette. Hverken i København eller Roskilde vare Hovedbygningerne færdige, ingen Vogterhuse vare byggede, og endda havde Banen kostet omtrent 1 Million Kroner pr. Banemil, saa at den sikkert er den dyreste Jernbane, der er bygget herhjemme.

(Fortsættes.)

Alderdomsunderstøttelsen i 1894.

Af Statistisk Bureaus rige Høst er udgaaet et nyt Hefte om Alderdomsunderstøttelsen i 1894, hvis Hovedresultater formentlig kunne have nogen Interesse for »Nationaløkonomisk Tidsskrifts« Læsere, saa meget mere som det i flere Henseender byder paa nye Oplysninger.

For det første er der da Anledning til at gøre opmærksom paa, at medens den tidligere Beretning om Alderdomsunderstøttelsen, omfattende Aarene 1892 og 93, kun angav Maximums- og Minimumsgrænser for den ydede Hjælp, faar man nu at vide, hvorledes Understøttelserne gruppere sig indenfor snævrere Grænser. Allerede fra det Øjeblik, de første Alderdomsforsørgelsesskemaer skulde udsendes, gjorde Statistisk Bureau gældende, at større Interesse end at erfare den højeste og laveste Understøttelse, der overhovedet ydedes, hvilken kunde knytte sig til rent ekstraordinære Tilfælde, vilde det have at konstruere den omtalte Gruppeinddeling. Først nu er dette Krav sket Fyldest, og Understøttelserne ere henførte til følgende Rubriker: under 50 Kr., 50—100 Kr., 100—150 Kr., 150—200 Kr., 200 Kr. og

derover. Videre faar man at vide Aldersfordelingen for samtlige i Aarets Løb understøttede Personer, ikke alene for de ny tilkomne, og for det tredje ere Understøttelserne nu blevne specificerede efter Understøttelsens Art. Som det vil ses, er det allerede lykkedes Statistisk Bureau at naa et godt Stykke frem paa Vejen til at skaffe Klarhed over Alderdomsforsørgelsens Virkemaade; endnu kunde det jo være af Interesse at faa Rede paa forskellige den vedrørende Forhold, f. Ex. Alderdomshjælpens Størrelse kombineret med de Understøttedes Alder, samt disse Personers Fordeling mellem de forskellige Samfundsklasser m.m., Oplysninger, der kunde faa praktisk Betydning ved fremtidige Reformer paa dette Omraade.

Loven af 9. April 1891 var i flere end én Retning et Spring, ikke som en tysk Deputeret, iøvrigt med nogen Uret, sagde om deres egen Alderdomsforsikring, ud i en klar oplyst Afgrund, men ud i et mørkt Rum, og dette gjaldt ikke mindst med Hensyn til det Antal Personer, paa hvilke Loven vilde komme til Anvendelse. Dem, der mente, at dette Tal kun vilde blive ringe, have de fra Statistisk Bureau udgaaede Oplysninger i alt Fald givet Uret. Ved Begyndelsen af 1895 udgjorde de understøttede Hovedpersoner for hele Landet 34,695 eller 1,5 pCt. af Landets Indbyggerantal — i denne Sammenhæng har det maaske Interesse at erfare, at Antallet af Personer i det tyske Rige, der i Aaret 1894 modtog Alderdoms- eller Invalidunderstøttelse, var omtrent 296,000 eller 0,6 pCt. af Tysklands 50 Millioner Indvaanere. Tages Bipersonerne med, naar man for

Danmarks Vedkommende det ret imponerende Tal 48,414 understøttede Personer eller 2,15 pCt. af hele den danske Befolkning, et Procenttal, der i de Aar, for hvilke Forholdet kendes, har været stigende, og vel fremdeles er det; derpaa tyde i alt Fald de i Statistiske Oplysninger V. for Københavns Vedkommende offentliggjorte Oplysninger for 1895. Antallet af Understøttede i Forhold til den hele Befolkning var forholdsvis større for Landet end for Købstæderne, større for disse end for København, men dog ubetinget lavest for Handelspladserne, hvilket sidste hænger sammen med den gunstige sociale Lagdeling paa Frederiksberg.

Af Interesse ere Oplysningerne om de i Alderdomsunderstøttelsen udredede Summer og disses Fordeling mellem de forskellige Understøttelsesarter. Der skelnes mellem midlertidig og fast Understøttelse og indenfor den sidste atter mellem Understøttelse i Penge og Naturalier eller Forsørgelse i Asyl. I 1892 medgik paa denne Maade til Alderdomsunderstøttelsen 2,561,000 Kr., i 1893 2,967,000 og i 1894 3,259,000 Kr. Dette er en Stigning fra Aar til Aar paa 15,9 og 9,8 pCt.

Af det for 1894 nævnte Totalbeløb medgik til Hjælp i Penge og Naturalier 95,9, til Underhold i Asyl 3,7, til midlertidig Understøttelse 0,4 pCt. Som det vil ses, havde den direkte Hjælp i Penge og Naturalier den aldeles overvejende Betydning; den midlertidige Understøttelse forsvinder næsten ganske i Totalsummen, og Forsørgelsen i Asyl har kun nævneværdig Betydning i København, hvor dertil medgik 12,4 pCt. af hele Udgiftsbeløbet.

Af stor Interesse er det at se Understøttelsernes forskellige Størrelse i By og paa Land. Lavest i Rækken kommer Landdistrikterne; derpaa følger Købstæderne, København, og øverst staar atter her Handelspladserne, takket være Frederiksberg. For de opstillede Kategorier var den gennemsnitlige Understøttelse for samtlige understøttede Hovedpersoner i 1894 henholdsvis 84,1, 112,9, 124,2, 141,4 Kr. Ret illustrerende for Forholdet mellem Hovedstaden og Landet er det, at medens over $\frac{5}{6}$ af samtlige understøttede mandlige Familieforsørgere i København modtog 100 Kr. eller derover, er det paa Landet kun $\frac{2}{5}$, der befinde sig i dette heldige Tilfælde. Af mandlige Familieforsørgere, der modtog 200 Kr. i aarlig Understøttelse, er der i Hovedstaden 24,4, paa Landet 5,5 pCt. I det Hele faa Mændene noget mere end Kvinderne. For enlige Personer er Gennemsnitsbeløbene for København henholdsvis 117,3 og 103,7 Kr., for Købstæderne 113,4 og 95,8 Kr., for Landdistrikterne 82,8 og 75,5 Kr., for hele Landet 91,2 og 86,2 Kr., altsaa kun en Difference paa 5 Kr.

Til Slut skal oplyses, at Statskassen og Kommunerne delte Udgifterne ved Alderdomsunderstøttelsen i 1894 omtrent ligeligt imellem sig. Da Statstilskudet, der udgjorde c. 1,619,000 Kr., ikke er saa meget langt fra den af Loven satte Maximumsgrænse paa 2 Millioner Kr., maa Kommunen rimeligvis belave sig paa i en ikke for fjern Fremtid at tage den større Broderpart af Alderdomsunderstøttelsens Byrder paa sig.

Cordt Trap.

Danmarks Jordbrug.

I Følge det af Statens Statistiske Bureau i December 1896 udsendte Statistisk Tabelværk 4. R., Littr. C., Nr. 9 — der, især med Hensyn til sin Indledning, ikke uvæsenligt adskiller sig fra de tidligere Tabelværker over Danmarks Jordbrug — udgjorde det d. 1. Januar 1895 paa Landdistrikterne og Købstæderne tilsammen hvilende Hartkorn, 3: det hele Ager- og Engshartkorn, sammenlagt med det halvere Skovskylldhartkorn, følgende Beløb:

for Kongeriget (uden Bornholm)	376,255 Tdr.
— Bornholm (omsat til alm. Hartk.)	6,048 —
	<hr/>
tilsammen	382,303 Tdr.

Deraf faldt atter

paa Landdistrikterne . . .	374,896 Tdr.
— Købstæderne	7,407 —

Siden den forrige Opgørelse, for 1885*), der udviste en samlet Hartkornsmængde af 382,299 Tdr. — altsaa 4 Tdr. færre — have Købstæderne vundet 35 Tdr., men Landdistrikterne tabt 31 Tdr., saa at

*) Jfr. Nationaløkonomisk Tidsskrift XXVI (1888).

altsaa den samlede Vinding, som nævnt, bliver 4 Tdr. Øerne, der nu have 211,490 Tdr. Hartkorn, vandt i de ti Aar 41 Tdr., — men Jylland, der nu har 170,813 Tdr., tabte 37 Tdr. Paa Øerne tabtes der Hartkorn især i Københavns Amt, nemlig 67 Tdr. (Befæstningsanlæg) og i Sorø Amt 23 Tdr. (Jernbaneanlæg), — men Maribo Amt vandt til Gengæld 92 Tdr. (Inddæmning og Udtørring af Rødby Fjord). Medens Forandringen i den samlede Hartkornsmængde i det Hele er meget ringe, som naturligt er, kan den da i enkelte Amter, hvor særlige Forhold have været til Stede, være ikke saa ubetydelig. I Almindelighed ville Forandringerne vise sig at hidrøre dels fra Omflytning af Hartkorn fra Land til By eller omvendt, dels fra Udtørring af Søer eller Inddæmninger fra Havet, dels endelig fra Afgang f. Ex. ved Anlæg af Jernbaner.

Landdistrikternes Hartkorn (bortset fra Bornholm) udgjorde den 1. Januar 1895 369,161 Tdr., medens Brugenes Antal udgjorde 265,982. Udskille vi af dette sidste Tal 32,946 jordløse Huse og af Hartkornet 4586 Tdr., der henhøre til saadanne skyldsatte Lodder, som ikke høre til et særskilt Jordbrug, saasom enkelte Skov-, Mose-, Hedelodder osv., faa vi tilbage

233,036 Jordbrug med

364,575 Tdr. Hartkorn.

Disse Tal fordeltes saaledes:

	Antal	Tdr. Hrtk.
Større Gaarde (12 Tdr. Hrtk. og derov.)	2,031	56,822
Bøndergaarde (1—12 Tdr. Hrtk.).....	71,858	267,302
Huse (med under 1 Tdr. Hrtk.).....	159,147	40,451
tilsammen	233,036	364,575

Eller procentvis udtrykt:

	Antal	Hartkorn
	pCt.	pCt.
Større Gaarde.....	0,87	15,59
Bøndergaarde	30,84	73,32
Huse med Jord.....	68,29	11,09
	100,00	100,00

Siden Tællingen i 1885 er de større Gaardes Tal og Hartkorn blevet forøget — henholdsvis med 78 Gaarde og 1669 Tdr. Bøndergaardernes Tal er blevet forøget med 180, men deres Hartkorn formindsket med 1665 Tdr. Og Husenes Tal er blevet forøget med 8887, deres Hartkorn dog formindsket med 281 Tdr. De jordløse Huses Tal formindskedes med 2383.

Bevægelserne i de to Tidsrum 1885—95 og 1873—85 anskueliggøres forøvrigt af følgende Tal:

	1885—95		1873—85	
	Antal	Hartkorn	Antal	Hartkorn
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Større Gaarde	+ 4,0	+ 3,0	+ 5,2	+ 5,6
Bøndergaarde	+ 0,3	÷ 0,6	+ 1,0	÷ 1,8
Huse med Jord	+ 5,9	÷ 0,7	+ 14,6	+ 5,0
Jordløse Huse.....	÷ 6,7		+ 13,0	

Igennem begge Tidsrum har altsaa de større Gaardes Væxt i Antal og Hartkorn fortsat sig; ligeledes har Bøndergaardenes Hartkorn i begge Tidsrum været i Nedgang, deres Antal i Stigning; — men ligeoverfor den stærke Stigning for Husenes Vedkommende 1873—85 er der i 1885—95 indtraadt en Reaktion.

Af de nysanførte Tal vil det forstaaes, at det gennemsnitlige Antal Tdr. Hartkorn pr. Brug har maattet være noget dalende. Det var

	1895	1885	1873
	Tdr. Hrtk.	Tdr. Hrtk.	Tdr. Hrtk.
Større Gaarde	28,0	28,2	28,1
Bøndergaarde	3,7	3,8	3,9
Huse med Jord.....	0,25	0,27	0,30

De absolute Tal af Jordbrug var i 1895, 1885 og 1873:

	1895	1885	1873
	Antal	Antal	Antal
Større Gaarde.....	2,031	1,953	1,856
Bøndergaarde paa 4—12 Tdr. H.	27,301	27,938	29,288
— — 2—4 —	23,373	23,131	22,318
— — 1—2 —	21,184	20,609	19,353
Huse med Jord paa $\frac{1}{4}$ —1 —	66,491	67,773	65,672
— — — under $\frac{1}{4}$ —	92,656	82,487	65,490
Jordløse Huse.....	32,946	35,329	31,253
tilsammen	265,982	259,220	235,230

Siden 1873 er altsaa Antallet af Brug taget til med over 30,000. De store Bøndergaarde med 4—12 Tdr. Hartkorn ere gaaede noget tilbage, men de smaa Bøndergaarde og især de smaa Huse ere tagne stærkt til i Antal, og ogsaa de større Gaarde med over 12 Tdr. Hartk. ere blevne talrigere.

Med Hensyn til Besiddelsesformen erfare vi følgende, idet vi under »Selvejergaarde« ogsaa henføre Arvefæstegaarde med Ret til at sælge og pantsætte. I 1895 taltes:

	i Selveje		i Fæste	
	Antal	Tdr. H.	Antal	Tdr. H.
Større Gaarde.....	2,001	56,275	30	547
Bøndergaarde.....	67,563	246,801	4,295	20,501
Huse med Jord.....	141,939	35,470	17,208	4,981
Jordløse Huse.....	20,271		12,675	

Antallet af Fæstegaarde var

i 1873 8835

- 1885 5442

- 1895 4325

og af dette sidste Tal fandtes i Jylland endog kun 598, paa Øerne derimod 3727.

Nedgangen i Fæste er saaledes meget betydelig. Følgende Forholdstal anskueliggøre den yderligere:

I Fæste 'var

	af samtlige større Gaardes		af samtlige Bøndergaardes	
	Antal	Hartkorn	Antal	Hartkorn
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
i 1873	2,7	1,6	12,4	15,7
- 1885	2,0	1,2	7,5	9,6
- 1895	1,5	1,0	6,0	7,7

Særskilt for Øerne og Jylland var Forholdet saaledes:

Paa Øerne var Fæstegaarde

	af samtlige større Gaardes		af samtlige Bøndergaardes	
	Antal	Hartkorn	Antal	Hartkorn
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
i 1873	4,0	1,8	22,1	24,4
- 1885	2,7	1,3	14,1	15,6
- 1895	2,1	1,1	11,5	12,7

I Jylland var Fæstegaarde

	af samtlige større Gaardes		af samtlige Bøndergaardes	
	Antal	Hartkorn	Antal	Hartkorn
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
i 1873	1,2	1,1	4,6	5,7
- 1885	0,8	0,8	2,2	2,7
- 1895	0,7	0,8	1,5	1,9

Arbejdsløshed og Kriminalitet i Stuttgart.

Den i Forbindelse med den tyske Rigs-Folketælling af 2. December 1895 foranstaltede Tælling af arbejdsløse Personer har i Stuttgart faaet et ganske interessant Supplement derved, at man igennem Politiets Strafferegistre har tilvejebragt Oplysninger om de Arbejdsløses Kriminalitet*). Man er i Almindelighed tilbøjelig til paa Forhaand at antage, at der iblandt dem, der ved en officiel Tælling lade sig indregistrere som »arbejdsløse«, findes et betydeligt Antal Personer, som til Stadighed tilhøre denne Kategori, enten af Tilbøjelighed eller fordi de saa ofte have været i Konflikt med Loven, at de af den Grund ikke kunne faa Arbejde.

Betydningen af en Arbejdsløshedsstatistik svækkes unægtelig i ikke ringe Grad, saalænge det ikke talmæssigt kan oplyses, i hvilket Omfang de nævnte Elementer indgaa i Tallene for den arbejdsløse Befolkning; men det Korrektiv, som saaledes tiltrænges, er det vel desværre i Almindelighed overordentlig vanskeligt at tilvejebringe, dels fordi man dertil behøver vel førte Strafferegistre, og dels fordi det ved en større Tælling er et meget betydeligt Arbejde at identificere hvert enkelt Individ.

I Stuttgart udgjorde de Arbejdsløses Antal paa Tællingsdagen 1295, hvoraf 980 Mænd og 315 Kvinder. Heraf vare ialt 341 (306 Mænd og 35 Kvinder) straffede. Dette synes jo unægtelig at være et meget

*) Die Ergebnisse der Arbeitslosenstatistik im December 1895. (Württembergische Jahrbücher für Statistik und Landeskunde. 1896. 4tes Heft.)

betydeligt Antal, for begge Køn tilsammen bliver det over $\frac{1}{4}$ af samtlige Arbejdsløse, for Mændene alene endog op imod $\frac{1}{3}$. Men af disse 341 Personer vare kun 12 straffede for kriminelle Lovovertrædelser, medens hele Resten falder paa Politiforseelser. I Følge den Württembergske Kriminalstatistik udgjorde de kriminelt domfældte i Aarene 1882—91: 0,94 pCt. af den samlede Befolkning over den kriminelle Lavalder, hvorefter Forholdet for de Arbejdsløse i December 1895 endog skulde stille sig en Ubetydelighed gunstigere (0,92 pCt.). For Politiforseelsernes Vedkommende lader en lignende Sammenstilling sig ikke tilvejebringe, men der er vel næppe Tvivl om, hvad Udfald den vilde give.

Af de for Politiforseelser straffede Personer har man særlig udskilt dem, der ere straffede for Løsgængereri. Deres Tal var 63 (nemlig 60 Mænd og 3 Kvinder), altsaa $\frac{1}{5}$ af samtlige for Politiforseelser straffede arbejdsløse Personer, og de vare tilsammen straffede 227 Gange, eller gennemsnitlig omtrent $3\frac{1}{2}$ Gange hver, for Løsgængereri. Disse for Løsgængereri oftere straffede Personer kunne næppe betragtes som arbejdssøgende, og de bør formentlig (ligesom maaske ogsaa de for kriminelle Lovovertrædelser straffede Arbejdsløse) holdes ude af Betragtning, naar Talen er om Arbejdsledighed, — og det saa meget desto mere, som Tællingens Summatal dog bliver ukorrekt derved, at det ikke indbefatter de kriminelt Domfældte, som i Tællingsøjeblikket hensidde i Straffeanstalter, ligesom ogsaa de Personer, der unddrage sig enhver Tælling, sikkert fortrinsvis høre under Løsgængernes Kategori.

Indførselen af danske Landbrugsprodukter til Storbritannien.

Efter at England den 4. Februar 1892 forbød Indførselen af vort levende Kvæg og vore Faar, er det danske Landbrugs 3 vigtigste Udførselsartikler til England nu Smør, Flæsk og Æg. Den engelske Statistik angiver, at den danske Indførsel af disse Artikler i de 3 sidste Aar har haft følgende Størrelse og Værdi:

	1894		1895		1896	
	cwts	£	cwts	£	cwts	£
Smør	1,102,493	5,843,954	1,162,770	5,948,463	1,228,784	6,288,407
Bacon ...	766,828	2,189,590	1,013,930	2,504,697	1,222,114	2,791,794
	gt.Hunds.		gt.Hunds.		gt.Hunds.	
Æg	1,254,914	422,790	1,279,013	447,709	1,566,623	522,985

Hvad Smørtilførselen angaar, har Danmark nu i en Række af Aar absolut staaet som Nr. 1, og det Land, der kommer som Nr. 2, Frankrig, møder kun op med en Tilførsel, der er lidt over en Tredjedel af vor. Noget af det franske Smør, vistnok dog kun nogle faa pCt., betales højere end dansk Smør, der

ellers ubetinget nyder Rang som det bedste og betales højest. Og glædeligt er det, at *danish butter* trods voxende Konkurrence ikke taber Terræn, men vedblivende fuldt ud hævder det vundne Renommé. Imidlertid have de stærkt voxende australske Tilførsler*) skadet vort Smørsalg. Ikke derved, at det australske Smør direkte konkurrerer med vort Smør, men derved, at det til Tider har overfyldt Markedet med sekunda Kvaliteter, hvad der har lagt et Tryk paa Markedet, demoraliseret Stemningen og derved indirekte vanskeliggjort Salget ogsaa af de finere Sorter. Imidlertid synes det, som om Forøgelsen af Smørtilførslerne til England i de senere Aar ikke har været meget større end Forøgelsen i Forbruget. Engelske Statistikere have beregnet, at det voxende Smørforbrug pr. Individ og Befolkningens Tilvæxt aarlig kræver et forøget Smørudbud af over 20 Mill. lb. Smørproduktionen i England er neppe tiltaget synderligt, hvis den overhovedet er det, medens Smørtilførselen i de sidste Aar netop er tiltagen med 20 til 25 Mill. lb. om Aaret.

Hvad Tilførselen af Bacon angaar, viger Danmark kun for de Forenede Stater i Nord-Amerika. I lange Tider har den kræsne Englænder anset det irske Flæsk for det bedste og altsaa betalt det højest. Bestræbelserne herhjemme ere rettede paa at levere et Produkt, der kommer op ved Siden ad det irske og altsaa ikke direkte konkurrerer med de enorme Tilførsler af sekunda amerikansk Flæsk. Og vore Bestræbelser ere delvis lykkedes, dansk Flæsk betales højest af det indførte

*) I Fjor var der dog en ret betydelig Tilbagegang i Australiens Udførsel (Tørken).

og er det irske Flæsk en haard Konkurrent. Til Belysning heraf skal anføres en Udtalelse i et engelsk Handelsblad, *Grocers' Gazette*. Efter at have omtalt Fremgangen i den danske og Tilbagegangen i den irske Udførsel skriver Bladet: Hermed er dog ikke Alt sagt, thi i 1888 var irsk Flæsk 4—9 sh. pr. cwts dyrere end dansk Flæsk. Nu ere Priserne omtrent ens. De irske Farmers mangelfulde Oplæring er Grunden til denne Nedgang. I Modsætning til de danske Landmænd véd Irland ikke, hvilke Fordringer der stilles til et godt Svin. Kun 20 pCt. irske Svin komme i 1ste Klasse mod 50—60 pCt. danske.

For 15 Aar siden var Æg en upaaagtet Exportvare, i 1896 anslaa den engelske Statistik Værdien af den danske Ægimport til $9\frac{1}{2}$ Mill. Kroner! Ogsaa vore Æg eje et godt Renommé, de staa i Vægt, Glans og Ydre lig med de bedste Æg, de franske, og vore gode Mærker opnaa ligesaa høje, ja paa nogle engelske Markeder endog højere Noteringer end andre indførte Æg.

Som Tabellen viser, er Danmarks Udførsel af de nævnte 3 Produkter tiltaget betydeligt i de sidste Aar. I Fjor er Tilførselen af Bacon fra Danmark voxet stærkere end fra noget af de andre Indførselslande, nemlig med 0,21 Mill. lb. Forøgelsen i den danske Smørudførsel har været ca. $6\frac{1}{2}$ Mill. lb. og i Ægudførselen ca. 287,600 Gt. Hunds. — Den første overgaas kun af Tilvæksten fra de Forenede Stater og den sidste af Tilvæksten fra Frankrig.

Foruden disse 3 Hovedartikler udfører vort Landbrug ogsaa forskellige andre Varer til Storbritannien, saaledes Kød, Korn og Kornvarer, uberedte Skind og

Huder samt Uld. Den engelske Statistik henfører imidlertid disse Artikler under Rubriken »from other countries«, og man kan altsaa ikke i den søge Oplysning om, hvor stor vor Udførsel af disse Varer er. I den danske Statistik over Ud- og Indførselen i Aaret 1895 angives, at vi i dette Aar til Storbritannien udførte af Kød for 1,5 Mill. Kr., af uberedte Skind og Huder for 1,1 Mill. Kr., af Korn og Kornvarer (for nemlig uformalet Byg) for 695,000 Kr. og af Uld for 598,000 Kr.

H. Hertel.

Tilhører Fremtiden Bimetalismen?

Indledning til en Diskussion i Nationaløkonomisk

Forening den 18. Februar 1897.

Af

H. L. Bisgaard,
cand. mag.

Hvad der gør Spørgsmaalet om Bimetalismen aktuelt igen, er dels Ruslands Overgang til Guldmøntfoden og de store Guldophobninger i den russiske Bank, som denne Overgang har givet Anledning til, dels Situationen i Amerikas Forenede Stater, efter det sidste Præsidentvalg, dels endelig Indvarslingen af nye Møntkonferencer fra fransk og amerikansk Side. Det er jo mere end en Gang blevet spaaet af Bimetalister, at hvis Nordamerika, tvunget af Omstændighederne, skulde beslutte sig til at følge Evropas Exempel og gaa over til Guldmøntfoden, saa vilde den monetære Situation tilspidse sig saaledes, at der maatte ske en Forandring. Havde Verden før lidt af Guldangel — og det har den jo efter Bimetalisternes Mening — saa maatte den ved Amerikas Overgang til Guldoden komme til at lide deraf i den Grad, at det nuværende System maatte falde. Dette System maatte styrte sig selv. Og den eneste Udvej til at slippe ud af

Misèren, maatte da blive den, at man tog Sølv et til Naade igen, paany gjorde det til Hovedmøntmetal — jævnsides med Gullet, det vil sige: indførte den internationale Bimetalisme.

Amerikas Overgang til Guld møntfoden maatte med andre Ord komme til at danne Overgangen til Indførelsen af Dobbeltmøntfoden i hele den civiliserede Verden.

Nu da Verden netop staar overfor en saadan Eventualitet som den omtalte, kan man altsaa være berettiget til at rejse Spørgsmaalet:

Tilhører Fremtiden Bimetalismen?

Der er et gammelt Ord, der siger, at det er af Fortiden, man skal øse sin Vidèn med Hensyn til Fremtiden. Men ser man paa den aller nærmeste Fortid, o: de sidste 24—25 Aar, saa rejser sig strax dette nye Spørgsmaal: Hvad lærer denne Fortid os? — Og herom kan Meningerne være delte. Man vil nemlig i disse Aar paa det monetære Omraade kunne spore to — hinanden modsatte — Bevægelser. Den ene er Meningernes, Anskuelsernes, de fromme Ønskers Bevægelse; den anden er de nøgne Kendsgjerningers. Den ene er Theoriens, den anden Praxis's. Og man kan rolig paastaa, at aldrig har Theori og Praxis divergeret mere end i dette Tilfælde. Hvad den første angaar, synes det unægtelig, at Bimetalismen her har faaet Overtaget. Selv i Guld møntfodens Fødested, England, har der jo hævet sig vægtige Røster til Fordel for Indførelsen af Bimetalismen, og man har her Exempler paa, at Tilhængere af Guld møntfoden har om-

vendt sig til Bimetalismens Lære^{*)}. At denne ved sine Forkæmperes ihærdige Agitation har vundet Tilhængere i Mængde rundt om i Verden, er utvivlsomt ligeledes Tilfældet. Ganske vist forekommer der ogsaa Exempler paa Frafald fra Bimetalismen — Conrad i Tyskland**) —; men som Helhed maa det unægtelig indrømmes, at denne nu staar med en ganske anderledes stor Stab af tænkende Talsmænd og troende Tilhængere, end Tilfældet var i Tiden omkring 1870.

Anderledes med Guldmøntfoden. Den har sine Talsmænd ganske vist — mange og dygtige Talsmænd; men Proselyter — i al Fald udenfor den videnskabelige Verden — det hverver den ikke. Snarest er det maaske tvivlsomt, om dens Tilhængeres Tal nu er saa stort som for 25 Aar tilbage.

I Theorien bærer det altsaa henimod Bimetalismen. I Theorien er det Sølv, der har Overtaget? Men i Praxis?

Ja her møder os et ganske andet Billede. — Jeg behøver ikke her at genfortælle Demonetiseringens Historie, den, hvis første Kapitel er den tyske Lov af 4. Decbr. 1871, og hvis sidste er Ruslands Overgang til Guldmøntfoden — hvis det da ikke bliver de Forenede Staters eller Indiens. Det er nok at minde herom for at faa den Kendsgerning slaaet fast, at i Praxis er det Monometalismen, det vil sige: Guld, der har baaret Sejren hjem, og det til den Grad, at der nu ikke længer er et eneste Land i hele den

*) Mr. Leonard Courteny, »chairman« ved Herschellkommissionen af 1886. Se Walker: »International Bimetalism« Side 215, Noten.

**) Wissenschaftliche Gutachten über die Währungsfrage, Side 33.

civiliserede Verden, hvor Bimetalismen er det raadende Princip.

Spørgsmaalet er altsaa dette: Er det af Theorien eller af Praxis, at man skal drage Konsekvenser med Hensyn til Fremtiden?

For at kunne besvare dette Spørgsmaal vil jeg tillade mig at gaa noget længere tilbage i Tiden, i korte Træk skitsere — men ogsaa kun skitsere — den historiske Udvikling, saaledes som den former sig for mine Øjne, og saa se de sidste Tidrs Udvikling i Sammenhæng hermed. Det vil da vise sig, tror jeg, at de sidste Aars Møntlovgivning danner en naturlig — om end en noget brat, en noget hovedkulds kommende — Fortsættelse af den almindelige Udvikling. Der er nemlig — for mig i al Fald — ikke nogen Tvivl om, at denne peger mod Guldets. Vi saa det i det gamle Rom: »Romerne brugte først Kobber og efter Aar 269 f. K. Sølv; men under det romerske Kejserdømme blev en Guldmonnfod almindelig, og Sølv og Kobber blev reduceret til Mønter af nominel Værdi*^{*)}. — Vi har set det samme i Perioden efter Roms Fald og til vore Dage. Vi har set det i hvert enkelt Land for sig. Og denne Udvikling synes mig den naturlige: Gennem mer eller mindre primitive Omsætningsmidler naar Mennesket efterhaanden til kun at benytte Guld og Sølv som saadanne — af Grunde, som ere kendte, og som jeg derfor ikke skal gaa nærmere ind paa. — Af de to Metaller er det nu fra først af Sølv, der kommer til at spille den dominerende Rolle som Pengestof. Dels optræder det jo i større Mængde end

^{*)} Gibbins: The History of Commerce in Europe.

Guldet og kan derfor spredes over en større Flade. Dels svarer det paa Grund af sin mindre specifikke Værdi bedre til den mindre udviklede Handel og til de forholdsvis smaa enkelte Omsætninger. Guldet er for kostbart og for sparsomt til Stede til, at det endnu kan gøre sig gældende. Optræder det i Møntform, er det sædvanligvis kun som Handelsmønter uden noget bestemt Forhold til Sølv. Dette er altsaa det egentlige Pengestof. Sølv mønten er ikke alene Omsætningsmiddel, men ogsaa Værdimaal. Guld mønten er kun Omsætningsmiddel.

Men ganske de samme Grunde, som førte til, at Guld og Sølv blev Omsætningsmidler, maa nødvendigvis paa mere fremskredne Stadier i Udviklingen føre til, at man indenfor de to ædle Metaller vælger Guldet. Naar Handelen bliver en Verdenshandel, og de enkelte Transaktioner saa store som Tilfældet har været i dette Aarhundrede, maa der saa meget Sølv til at besørge Omsætningen, at dettes Mængde snarest bliver generende. Dets lave specifikke Værdi er det nu imod. Det gaar nu med Sølv, ganske som det tidligere gik med Kobberet: det skydes til Side af Omsætningen. Ikke alene Handelsmanden, ogsaa alle andre, ønsker at blive de store, tunge, lidet værdifulde Sølv mønter kvit. Guldets større Værdi lader nu dette Metal komme til dets Ret, og paa Grund af sin voxende Mængde er det i Stand til at gøre denne Ret gældende. Forholdet skifter nu Karakter. De ædle Metaller skifter Position. Guldet bliver det foretrukne Betalingsmiddel. Sølv trænges tilbage.

Langsomt og gradvis følger Lovgivningen i den naturlige Udviklings Spor. Man begynder med at gøre

Guldet til lovlig Betalingsmiddel ved Siden af Sølv
 og ender med at lade det fortrænge dette. Englands
 Lovgivning er et interessant Exempel herpaa. Fra 1257
 til 1664 sættes Guldmonterne ved forskellige Proklama-
 tioner i et efter Metallernes indbyrdes Værdi vexlende
 Forhold til Sølv. Endnu er det dog dette Metal,
 der er Standardmetallet. Fra 1664 til 1717 udkommer
 ingen Proklamationer, Guldet maa selv finde sin Værdi
 i Forhold til Sølv, og England har i denne Tid en
 ren Sølvmondfod. Men 1717 fixeres atter Forholdet,
 idet 1 £ sættes = 21 Shilling, og Guldet gøres til
 lovligt Betalingsmiddel efter dette Forhold ved Siden
 af det hvide Metal. Englands Møntfod er nu den
 dobbelte. 1774 følger en Indskrænkning i Sølvets
 Betalingsevne, idet det bestemmes, at Sølv for Sum-
 mer over 25 £ kun skal være lovligt Betalingsmiddel
 efter Vægt. Og endelig følger saa 1816 Englands
 Overgang til Guldmondfoden. Fra nu af er det Guldet,
 der er Pengestof, \circ : Omsætningsmiddel og Værdimaal,
 medens Sølv er reduceret til Omsætningsmiddel for
 smaa Omsætninger, \circ : det er blevet Skillemønt.

At det netop blev Verdens første Handelsnation,
 der først gjorde dette Skridt, er selvfølgelig ikke til-
 fældigt, men kun i Overensstemmelse med den naturlige
 Udvikling og tillige ganske betegnende for dennes
 Karakter.

Denne Udvikling taler altsaa til Gunst for Guldet.
 Den taler til Fordel for de sidste Tiders Møntlovgivning.
 Men er den endt hermed? Er Guldmondfoden i den
 nuværende Betydning af dette Ord Udviklingens Ende-
 maal? — Det vilde være meningsløst at tro det.

Jævnside med den Bestræbelse, der har været i

Samfundsøkonomien, efter at gøre Guldet til Hovedmøntmetal, har der været en anden — en Bestræbelse, hvis Maal endnu mere vil være at overflødiggøre Sølvets og umuliggøre Bimetalismen. Det er en Bestræbelse efter at skille Pengenes to Funktioner ad. Pengene er jo paa en Gang Værdimaal og Omsætningsmiddel. Det, der efter min Mening foregaar i vore Dage, er nu dette, at Guldet, samtidigt med at det gøres til Standardmetal, er i Færd med at kaste sin Egenskab af Omsætningsmiddel af sig for Fremtiden kun at optræde som Værdimaal. Mer og mer trækker det sig ud af Omsætningen; mer og mer opføres det i de store Banker, hvor det — foruden at tjene som Repræsentant for Kapitalerne — faktisk kun spiller Værdimaalets Rolle. Det Princip, der er det ledende her, er os ikke ukendt; og det vilde i Sandhed være ret unaturligt, om det ikke ogsaa paa dette Omraade skulde gøre sig gældende. Dette Princip er Arbejdsdelingen.

Og hvad er det saa, der skal dele Arbejdet med Guldet? Hvad er det, der skal overflødiggøre dette som Omsætningsmiddel ved for Fremtiden selv at optræde som saadant? Det er ikke Sølvets; thi det skyder Omsætningen fra sig overalt, hvor den er blot nogenlunde stor og levende. Nej, Fremtidens Omsætningsmiddel bliver Papiret. Det kostbare Guld som Værdimaal, det værdiløse Papir som Omsætningsmiddel, det er Fremtidens monetære Program. Det er Fremtidens Guldmøntfod. Det er det Maal, som Udviklingen i vore Dage er i Færd med at realisere.

Noget nyt er dette jo ikke. Saa snart man begynder at udstede Sedler, funderede paa Metal, eller

Anvisninger, for hvilke der haves Metaldækning i Banken, begynder ogsaa denne Arbejdsdeling. Men det har været vort Aarhundrede, og især den sidste Halvdel deraf, forbeholdt at gennemføre den i stor Stil. Og ogsaa her er det den mest fremskredne Handelsnation, der gaar i Spidsen. Ogsaa her er det i England, at Udviklingen først baner sig Vej. At England har saa stor en Del af sit Guld, som det har, liggende i Banken, medens snart sagt hele dets store Omsætning foregaar ved Hjælp af Papir — hvad er dette andet end den omtalte Arbejdsdeling? Hvad vil dette sige andet, end at Guldet er Værdimaal, Papiret Omsætningsmiddel?

At dette maa være Udviklingens Maal, kan man ogsaa se ved at betragte Udviklingen under en anden Synsvinkel end den nys anlagte. Jeg skal med nogle faa Ord forsøge at vise dette.

Som bekendt begynder Omsætningen som Tuskhandel. Vare byttes mod Vare. Efterhaanden bliver saa en bestemt Vare, en af alle kendt og attraaet Vare, det almindelige Omsætningsmiddel. Og i Tidernes Løb er det da Guld og Sølv, der bliver Omsætningsmidlet for alle civiliserede Folk. Men en Vare maa det være, en Værdigenstand maa man have som saadant. I Tider, hvor Retssikkerheden er ringe, hvor Tilliden til Samfundsinstitutionerne mangler, hvor Erfaringen lærer Mennesket, at det gør bedst i kun at tro paa sig selv, i saadanne Tider maa man for hver Værdi, man giver fra sig, paa Stedet have en lige saa stor Værdi tilbage. Værdigenstanden som Omsætningsmiddel er et Udtryk for manglende Tillid. I samme Grad som Tilliden til Samfunds-

institutionerne og mellem Borgerne indbyrdes bliver større, i samme Grad aftager ogsaa for Køberen Nødvendigheden af strax at give fuldt Ækvivalent i Bytte, og Sælgeren lader sig nøje med et blot Løfte om Betaling. Den Bestræbelse efter en sundere Økonomi, der gaar gennem al Udvikling, hvad enten vi bevæger os paa Naturens, paa Sprogets, paa Menneskelivets eller paa Samfundslivets Omraade, og som gaar ud paa ved stadig færre og simplere Midler at naa det samme Resultat, den gør sig desuden ogsaa gældende her: Værdigenstandens Mellemkomst mellem Køb og Salg har været en Omvej, som Udviklingen nu gør overflødig. Metallet skydes derfor ud af Omsætningen. I Stedet for Penge træder Pengerepræsentativer; i Stedet for Værdien træder Fordringen. Hermed bliver Omsætningen simplificeret, og Verden opnaar tillige at faa de store Værdier, den har haft bundne i Form af Omsætningsmidler, disponible til andre Formaaler.

Udviklingen bevæger sig i en Spiral. Vi ser det paa alle Omraader. Overalt vendes der tilbage til tidligere Tilstande. Kun kommer disse igen under mere moderne Former, paa højere Trin i Udviklingen. Det er ganske det samme Fænomen, der møder os her. Vi begynder med en Tuskhandel, hvori de forskellige Varer direkte ombyttes mod hinanden. Vi naar et Stadium, paa hvilket vi har lært Nyttens af et Omsætningsmiddel at kende. Omstændigheder gør det nødvendigt, at dette Omsætningsmiddel er en Værdigenstand. Dette Stadium er Pengeøkonomiens. — Vi ender med en Tuskhandel af en højere Art. Værdigenstandens Mellemkomst mellem Køb og Salg er ikke længer nødvendig. Vare byttes atter mod Vare; kun

er Byttets to Led adskilte i Tid. Dette er Kredit-økonomiens Stadium. Paa dette drager man Fordel af Erfaringen om Nyttens af et Omløbsmiddel, samtidig med at man undgaar Ulemperne ved at have store Værdier bundne i Anvendelsen som saadant.

Med andre Ord: Det er ikke alene Sølv, der som Pengestof er skudt ud af Omsætningen; det er ogsaa Guld. Metallerne er bundfældede i Udviklings Strøm. Et Forsøg paa at tvinge den til atter at tage dem med sig, vil kun volde Vanskeligheder og Forstyrrelse. Det, man skal rette sine Bestræbelser paa, er derfor ikke at sætte Sølv ind i Omsætningen, men tværtimod at sætte Guld ud af den. Det er den sidste Art af Bestræbelser, der har nogen Udsigt til at lykkes og til at bære Frugt.

Men kan man end undvære Guld som Omsætningsmiddel, kan man dog ikke undvære det som Værdimaal. Til Maal for Værdien kan kun bruges en Værdi. Dette er naturligt og selvfølgeligt. Men heller ikke her er der Brug for Sølv. Dels har det vist sig for svingende og upaalideligt som Værdimaal, dels er den forhaandenværende Guldmasse sikkert mere end tilstrækkelig til at gøre Tjeneste som saadant. — Ogsaa ad den nys omtalte Vej skrider derfor Udviklingen fremad mod Guld og Papir.

At Guldsmængden vil være tilstrækkelig til at varetage den nævnte Funktion, tror jeg aldeles bestemt. I Omsætningen holdes Guld nu for Tiden kun fast ved kunstige Midler, særlig ved at Minimum for Sedlernes Paalydende er sat for højt i de store Lande. Hæves disse Skranker for Guldets Bortstrømmen fra Omsætningen, vil det endnu mere, end det nu gør, trække

sig tilbage herfra for at ophobes i Bankerne som Værdimaal. Dets Mængde her bliver altsaa større samtidig med, at dets Virksomhedsomraade bliver mindre. Desuden kan det ubestrideligt tjene som Grundlag for et langt større Seddelbeløb end nu. I Omsætningen kan det altsaa mangfoldiggøres — til en vis Grad naturligvis —, og dets Mængde bliver ogsaa af denne Grund stærkere virkende.

Der vil altsaa ingen Guldangel blive. Om der er det selv nu, er desuden et stort Spørgsmaal. Jeg tillader mig at indskyde en Bemærkning herom. Jeg tror ikke, der er Guldangel. Hvad Verden lider under, er ikke Manglen selv, men Frygten for Mangel. Det er denne Frygt, der faar de forskellige Lande til krampagtig at holde fast paa deres Guld, hvad der selvfølgelig hindrer dettes frie Bevægelighed og vanskeliggør dets Fungering. Og denne Frygt har til Dels andre Aarsager end de økonomiske. Den har særlig et politisk Motiv: Frygten for en Krig. Kan Verden blive Frygten kvit, vil »Manglen» være forsvunden med det samme.

Hvad iøvrigt den omtalte Arbejdsdeling mellem Gullet og Papiret angaar, ses det let, hvad Resultaterne af denne vil blive, naar den faar Lov at udvikle sig frit: At Guldængden, som jeg forsøgte at vise, kommer til at gøre sig stærkere gældende, vil være ensbetydende med, at de værdiforstyrrende Momenter faar en mindre Indflydelse. Dette vil atter sige det samme som, at vi faar et mere stabilt Værdimaal, altsaa ogsaa et mere stabilt Prisniveau. Det var den ene af de Fordele, Bimetalismen skulde forskaffe os. Naar endvidere, som jeg tror, alle store Nationer vil

havne i Guldmøntfoden, saaledes som jeg opfatter denne, vil dermed de Forstyrrelser, der nu genere den internationale Handel, og som er opstaaede ved, at de forskellige Nationer har et forskelligt Værdimaal, være bragte til at forsvinde, og Handelens Chancer vil atter være lige. Det var den anden af de Velsignelser, Bimetalismen skulde bringe. Da Efterspørgslen efter Guldet er bleven mindre, vil ogsaa dets Værdi være bleven mindre — den vil i alt Fald ikke stige — og selv om dette nu ikke kan skaffe os et højere Prisniveau, vil det dog medføre, at det nuværende kan opretholdes. Det var den tredje af de Fordele, som Bimetalismen har nogen Mulighed for at kunne yde Verden. Men hvad der især har Betydning vil dog være, at Prisniveauet under en saadan Ordning, hvor Værdiforstyrrelser, udgaaede fra Værdimaalet, saa godt som umuliggøres, i langt højere Grad, end det nu er Tilfældet, vil blive et Udtryk for Varernes indbyrdes Værdiforhold, vil blive et virkeligt Værdiniveau, og at en Mængde Forstyrrelser i Omsætningen, en Mængde usunde Spekulationer og en Mængde Kriser — hvilke gode Ting alle i de forgangne Tider altfor ofte har haft deres Rod i Værdimaalets egne Værdisvingninger — derved vil være bragt ud af Verden.

Naar Øjet følger Udviklingens Retning fremad, ser det altsaa med det samme Udvejen til Frelsen. Midlerne hertil bærer Udviklingen selv i sit Skød. Og det vilde i Sandhed være unaturligt, stridende mod al Erfaring, rystende ens Tro paa det gode i al naturlig Udvikling, om dette ikke var Tilfældet.

At Ruslands, Amerikas, ja selv ogsaa Indiens Overgang til Guldmøntfoden, skulde fremkalde nogen

væsenlig Forandring i den monetære Situation, saaledes som denne er fremgaaet af den ovenfor skitserede Udvikling, kan jeg ikke anerkende, og allermindst kan jeg indrømme, at Forandringen skulde gaa i den af Bimetalisterne profeterede Retning. Kampen om Guldets vil blive hidsigere ganske vist; men dette vil kun føre til, dels at Guldproduktionen vil anspænde sine Kræfter i endnu højere Grad end nu, dels at man med Magt vil tvinge endnu mere Guld ud af Omsætningen, og fra det Omraade, hvorfra det forlængst vilde være forsvundet af sig selv, hvis man ikke netop med Magt havde holdt det tilbage.

Jeg har dvælet saa længe ved det foregaaende, fordi det for mig er Hovedsagen at faa konstateret den Retning, som Udviklingen, uafhængig af menneskelig Vilje, af sig selv maa tage, fordi jeg tror, at denne Side af Sagen har været draget for lidt frem i Debatten, i al Fald herhjemme, og fordi jeg derfor kunde ønske at faa Diskussionen i Aften til at dreje sig hovedsagelig om dette Spørgsmaal.

Vil man indvende, at man ikke maa overse de Forstyrrelser, som utvivlsomt vilde følge af, at man paa en Gang lod Sølvets falde som Hovedmøntmetal, saa forekommer det mig, at der ikke er andet at svare hertil, end at de Lande, der paa kunstig Maade har holdt Sølvets i Funktion, paa kunstig Maade har holdt Efterspørgslen efter det vedlige, og derved foranlediget en Masseproduktion af et Metal, hvis Mængde i Forvejen snarest var for stor — at disse Lande maa tage Skade for Hjemgæld og betale deres mislykkede Experimenter.

Desuden vil jo Sølvets Rolle som Møntmetal ikke være udspillet, selv om det ikke længer kan fungere som Hovedmønt. I Form af Skillemønt kan det endnu i stor Udstrækning tjene Omsætningen i de civiliserede Lande; og i Østerlandene har det jo som Skatkammermateriale endnu en rig Fremtid for sig. Et Middel til at lette dets Anvendelse fandtes desuden i det Forslag, som afdøde Nationalbankdirektør Levy fremsatte for Pariserkongressen i 1881. Havde end Realiseringen af dette Forslag ikke skaffet Plads for alt Sølv, vilde den dog have skabt en Tilstand, der havde været langt at foretrække for den Usikkerhed, som Sølvets upaalidelige Værdi nu frembringer.

Der er en Indvending endnu, som man kan rette mod det foregaaende: Der er deri ikke anvist nogen Vej til at komme ud over det, der af alle anses for at være Hovedulæmpen ved den nuværende Situation — nemlig det lave Prisniveau. Om dette skal jeg da nu gøre et Par Bemærkninger.

Det vilde nu her føre for vidt at komme ind paa Spørgsmaalet om, hvorvidt Verden stod sig bedst ved høje eller lave Varepriser. Hvad der ankes over er jo imidlertid heller ikke saa meget det lave, som det er det nedadgaaende Prisniveau. Med Hensyn til dette er alle enige om, at det er af det onde. Det hindrer Spekulationen, hæmmer Handelen, trykker baade herigennem og direkte Produktionen og vanskeliggør Kapitalens Anvendelse. Kort sagt, et nedadgaaende Prisniveau er Aarsag til tusinde Ulykker, og kun faa har noget godt at sige om det.

Uden nu at ville hævde, at Verden vilde staa sig bedst ved et stadigt synkende Prisniveau, eller blot at

et saadant kunde tænkes at existere, vil jeg dog minde om, at lige saa lidt som noget andet her i Verden blot er af det onde, er et nedadgaende Prisniveau det. Prisernes Gliden-nedad i de sidste Par og tyve Aar har trykket Produktionen. Det maa man indrømme. Men det maa dog heller ikke glemmes, at dette Tryk har lært Produktionen at arbejde paa den mest økonomiske Maade, har tvunget den til at formindske Frembringelsesomkostningerne og har faaet den til at indrette sig med den mindst mulige Avance for Øje. Et Prisniveau som det, Verden har kendt siden 1875, vilde maaske have knuget en Produktion som forrige Aarhundredes til Jorden; men vor Tids Produktion er gaaet ud af Krisen med en saa godt som fordoblet Arbejdsevne. Afset fra de Fordele, som de nedadgaende Priser har bragt Konsumenterne, er dog allerede dette et Resultat, som ikke bør overses, og hvis Godhed næppe vil kunne bestrides.

Hvad Aarsagen er til det nedadgaende Prisniveau, skal jeg ikke komme ind paa, dels fordi det vilde falde udenfor dette Indledningsforedrags Ramme, dels fordi jeg anser dette Spørgsmaal for uddebatteret. Hellere rejser jeg derfor det Spørgsmaal, som i denne Forbindelse er det vigtigste, og som jeg tror at have Lov til at rejse:

Vilde man ved Indførelsen af Bimetalismen kunne opnaa at hæve Varepriserne, og vilde i saa Fald dette være heldigt?

Maa Svaret herpaa blive et Nej, vil et af de allervæsentligste Motiver til Indførelsen af Bimetalismen være bortfaldet, og der vil være en Grund mindre til at tro, at Fremtiden skulde tilhøre denne.

Og jeg tror, at Svaret maa blive benægtende. Thi selv om der virkelig ved Omsætningsmidlernes Forøgelse indtraadte en Prisstigning, vilde denne dog, tror jeg, blive rent forbigaaende. Markedet er nu saa følsomt, Konkurrencen saa levende, Produktionen saa ydedygtig, at selv den allerringeste Udsigt til Gevinst ud over det sædvanlige vilde være Anledning nok for Producenterne til at kaste saa store Varemængder ud over Markedet, at Priserne atter hurtigt vilde synke. Naar en Produktion under et nedadgaaende Prisniveau har udviklet sig til den Grad af Fuldkommenhed, til den Størrelse, til den Rigdom, til den Snarhed i Vendingen, som vor Tids Produktion har det, er der dog al Sandsynlighed for, forekommer det mig, at en Opgang i Prisniveauet vil blive mødt med en saadan Forøgelse i Vareudbuddet, at Opgangen meget snart vil forvandle sig til Nedgang. Vareudbuddet er med andre Ord nu for Tiden saa elastisk, at Prissvingningerne kun kan blive smaa. En stor og varig Stigning i Prisniveauet anser jeg derfor for absolut udelukket. Man vil sige, at den Forøgelse af Sølvmængden, som vilde følge paa Indførelsen af Bimetalismen, vilde være tilstrækkelig til at holde Varepriserne oppe. Dette er tvivlsomt. Og meget mere end tvivlsomt er det, at Udvidelsen i Sølvproduktionen skulde kunne frembringe — hvad der dog skulde være en af Bimetalismens fornemste Virkninger — et opadgaaende Prisniveau. Herfor vil Produktionens nuværende Ydedygtighed være en uoverstigelig Hindring. Utvivlsomt er det derimod, at Bimetalismens Indførelse vilde være Signalet til en kunstig og stærk Forcing i Produktionen af et Metal, hvis Mængde allerede nu er unødvendig stor, og som

— hvis Udviklingen havde faaet Lov til frit at gaa sin Gang — forlængst vilde være blevet kasseret som Omsætningsmiddel.

Og naar de civiliserede Nationer — selv de, der som de Forenede Stater allerivrigst kæmper for Bibeholdelsen af Sølv som Hovedmøntmetal — allerede nu undgaar at bruge det i Omsætningen, hvorledes kan man da tro, at de samme Nationer vil akceptere dette Metal som Omløbsmiddel i Fremtiden, naar Omsætningen bliver endnu livligere, endnu større, og derfor kræver endnu lettere haandterlige Hjælpemidler, end den nu kræver?

Men selv om Sølvet virkelig blev remonetiseret, og selv om der virkelig efter denne Remonetisering indtraadte en Prisstigning, saa staar dog stadig dette Spørgsmaal tilbage: Vilde denne Prisstigning være af det gode?

Ogsaa dette forekommer mig at være tvivlsomt. Erfaringerne fra dette Aarhundrede taler i al Fald ikke derfor, Guldopdagelserne midt i Aarhundredet bragte os Krisen i 1857, Transaktionerne efter 1870 førte til Krisen i 1873. Og den Spekulation, som utvivlsomt vilde blive Følgen af Bimetalismens Indførelse, vilde lige saa sikkert ende med en Krise, især da Konsumenternes Købeevne paa ingen Maade vilde kunne voxe — om den overhovedet voxede — i samme Grad som Spekulationen tog Fart, og Produktionen udvidede sig. Krisen vilde blive saa meget alvorligere, som Spekulationen tillige vilde give sig Udslag i en Formindskelse af Verdens disponible Kapital, der ingen Forøgelse havde modtaget, fordi Tysklands, Frankrigs og Amerikas Sølv atter var blevet

en kurant Handelsvare. Jeg tænker her ganske særlig paa Landbruget: Takket være Bimetalisternes Agitation nærer Landbefolkningen rundt om i Verden en sand Kulsviertro paa, at Bimetalismens Indførelse vilde være ensbetydende med Genkomsten af gode Tider. Ogsaa Landmændene vilde derfor tage Forskud paa disse. Ogsaa Landmændene vilde derfor spekulere. Og et Udslag af deres Spekulation vilde være en ny og stærk Behæftelse af Jorden. Disponible Kapitaler vilde i Mængde gøres faste. Allerede heri kunde da ligge Spiren til en Krise. Og havde vi saa naaet Prisstigningens Tinde, og Landmændenes Indtægter ikke længer steg i samme Grad, som deres Udgifter var voxede — ja, saa vilde Følgen blive en Landbrugs-krise af en endnu værre Art end den nuværende, fordi Gælden var saa meget større end nu, og Renten saa meget højere, paa Grund af de disponible Kapitalers Formindskelse.

En anden og nok saa betydningsfuld Virkning af Prisstigningen vilde være en Skærpelse af den sociale Kamp. Det er en Selvfølge, at Arbejderne, der i den sidste Snes Aar har tilkæmpet sig adskillige Fordele i Form af Lønningsforhøjelser, ikke vilde lade sig disse slippe af Hænderne gennem en Forhøjelse af Prisen paa deres vigtigste Forbrugsartikler. Lønkampene med alle deres uheldige Følger for Produktion og Omsætning vilde derfor tage fat med fornyet Raseri, og det er et stort Spørgsmaal, om Produktionen ikke allerede herved vilde lide mere, end den vilde vinde ved Forhøjelsen af Varepriserne.

Om det nuværende Prisniveau endnu blot dette: Man er tilbøjelig til at se det kun i Forhold til Priserne

nærmest efter 1850, som oftest kun i Forhold til Priserne efter 1870. Men dette, tror jeg, er urigtigt. Man ser for lidt tilbage, betragter ikke Tilstanden i dens historiske Kontinuitet. Hvis det maa være mig tilladt at sige min Mening om Prisniveauet nu, saa er det denne, at det er en Fortsættelse af det, som man maaske kunde kalde det historiske Prisniveau: det, som det økonomiske Liv var et helt Aarhundrede om at naa til, som det holdt sig paa — med jævne Svingninger — i et Par Aarhundreder, og som det derfor ikke uden Forstyrrelser pludseligt kunde bryde med. Prisstigningerne efter 1850 og 1870 var begge Prisrevolutioner, pludselige og voldsomme Brud paa en jævn Udvikling. De fremkaldte derfor begge lige saa voldsomme Reaktioner. Nu er Verden kommen nogenlunde til Ro derefter. Vi er nu nede paa det »historiske« igen. Men er der nogensomhelst Anledning til at tro, at et nyt Brud paa dette ikke skulde have de samme Følger som de tidligere? Er der nogensomhelst Grund til at antage, at en ny Revolution ikke ogsaa skulde drage Reaktionen efter sig?

Sikkert ikke!

Efter alt, hvad jeg har sagt i det foregaaende, tror jeg derfor, at Svaret paa det Spørgsmaal, jeg begyndte med at stille, maa blive dette: Bimetalismen er overflødig. Den er ikke alene overflødig, dens Indførelse vilde endogsaa have skadelige Virkninger. — Fremtiden tilhører Guldmøntfoden.

Nationaløkonomisk Forening.

I den Diskussion, der i Foreningens Møde den 18. Februar 1897 knyttede sig til Kandidat Bisgaards foran aftrykte Indledningsforedrag, deltog Prof. Falbe-Hansen, Kontorchef E. Meyer og Redaktør Aleksis Petersen-Studnitz.

Professor Falbe-Hansen kunde ikke være ganske enig med Indlederen med Hensyn til dennes Opfattelse af Papiret som Omsætningsmiddel. Det var vel sandt, at Papircirkulationen kunde udvides stærkt, men det maatte ikke glemmes, at en saadan Udvidelse maatte ske langsomt og i Harmoni med Kreditinstitutionernes og det hele økonomiske Samfunds Udvikling. Taleren vilde altsaa ikke nægte Muligheden af, at Kreditmidlerne i det lange Løb vilde kunne bære Omsætningen alene, men naar Indlederen saa stærkt havde fremhævet, at Fremtidens Møntpolitik maatte være denne: ikke blot at holde Sølvet ude af Omsætningen, men ogsaa at sætte Guldet ud, saa mente Taleren, at der ligeoverfor en saadan Opfattelse dog var Grund til at holde lidt igen. — Naar Indlederen havde betegnet det nuværende Prisniveau som det »historiske«, kunde Taleren heller ikke paa dette Punkt give ham Ret. Vor Tids Prisniveau var ganske vist omtrent det samme

som Prisniveauet paa Chr. VIII's Tid, men hvem turde paastaa, at dette var det »historiske«, det »naturlige«? Dette havde jo paa ingen Maade staaet paa samme Højde i Aarhundreder, — der havde tværtimod været Svingninger af meget betydeligt Omfang. Lige saa lidt kunde Taleren erkende det umulige eller usandsynlige i, at Priserne skulde stige betydeligt i en nærmere Fremtid. — Med Hensyn til Møntfodspørgsmaalet bemærkede Taleren, at i Praxis var Spørgsmaalet om Bimetalisme eller Monometalisme i høj Grad et politisk Magtspørgsmaal. Paa Bimetalismens Side stod maaske de færreste i Tal, men Bimetalismens Tilhængere stod med stærkt koncentreret Interesse, i hvilken Henseende Sølv mændenes Kamp om Magten ved det sidste Præsidentvalg i Nordamerika afgav et udmærket Exempel. Paa Bimetalismens Side stod ogsaa Agrarerne, om hvem det ikke kunde nægtes, at de havde en betydelig politisk Magt. Monometalisterne fandtes paa den anden Side spredt over den store Befolkning; der var ikke den stærkt koncentrerede Interesse; men Guldfodens Tilhængere støttedes af det bestaaendes Magt og af den Omstændighed, at det var saa overordentlig vanskeligt at opnaa en international Overenskomst om Møntspørgsmaalet. Taleren var iøvrigt af den Anskuelse, at selv om det lykkedes at tilvejebringe en Overenskomst mellem Staterne om Indførelse af Dobbeltmøntfod, vilde det blive umuligt at opretholde denne i Længden (f. Ex. under Krig o. l.).

Kontorchef E. Meyer ytrede, at der var Anledning til at takke Indlederen, fordi han havde bragt det foreliggende Æmne paa Bane, og det saa meget mere, som Spørgsmaalet jo ikke direkte laa for i dansk

Politik. Taleren var i det store og hele enig med Indlederen, og mente navnlig, ligesom han, at det hverken var sandsynligt eller ønskeligt, at Dobbeltmøntfoden vilde sejre. Det var vistnok fuldstændig rigtigt, hvad Professor Falbe-Hansen havde bemærket om det usandsynlige i, at en international bimetalistisk Overenskomst vilde holde i Længden, selv om det i et gunstigt Øjeblik lykkedes at faa en saadan i Stand. Der var jo nemlig en stor Forskel mellem en saadan Møntkonvention og internationale Overenskomster af anden Art, f. Ex. Postkonventioner. Hvis en enkelt eller flere Stater meldte sig ud af sidstnævnte, saa bestod dog Overenskomsten mellem de øvrige; men anderledes med en Konvention, der havde Opretholdelsen af Dobbeltmøntfoden til Genstand; thi det var jo saa, at en saadan var betinget af, at alle holdt sammen. Taleren var desuden af den Anskuelse, at man ikke, selv om der bestod en saadan Konvention, kunde være sikker paa, at Værdiforholdet mellem Metallerne blev opretholdt. Guldet frembød jo i de fleste Henseender overordentlig store Fordele fremfor Sølv, og det vilde derfor næppe kunne undgaas, at der kom Agio paa Guld, og man vilde da ikke længere have Dobbeltmøntfod, men Sølvfod med Guld som Vare. — Naar der taltes om Nyttens af Bimetalismen, fremhævedes det, at den vilde bringe et højere Prisniveau. Taleren skulde ikke komme ind paa, om det var saa stor en Ulykke, at Priserne i en Periode havde været synkende. Det Spørgsmaal, der laa nærmest for, var dette, om Dobbeltmøntfoden atter vilde bringe en Opgang. Dette var vanskeligt at besvare, fordi Spørgsmaalet om, hvad der bestemmer Pengenes Værdi, endnu var i sin Barn-

dom. Saa meget var sikkert, at Fortidens Lære, at Pengenes Mængde bestemmer deres Værdi, ikke var fyldestgørende. Denne Lære var man da ogsaa kommen bort fra, men end ikke Indførelsen af »Omløbshastigheden« som værdibestemmende Moment gav en tilstrækkelig Forklaring af Forholdet. Pengenes Værdi maatte jo bestemmes af noget, der kom udefra, medens »Omløbshastigheden« netop bestemmes af Priserne. Ringe Omløbshastighed, siger man, at der er, naar Pengene ligge hen i Kasserne i Stedet for at cirkulere. Men der maatte jo kunne paavises Omstændigheder, der bestemme, om de, der raade over kontante Midler, ere tilbøjelige til at købe ellet holde sig tilbage. Interessant var det at iagttage den ringe Indflydelse af de senere Aars stærke Guldforøgelse i Evropa. Der var blevet anført mange Forklaringsgrunde, bl. a. at Guldet var sendt tilbage igen o. s. v. Men det forslog alt sammen intet. Det var et Faktum, at den evropæiske Guldsmængde var bleven betydelig forøget, og at denne Forøgelse i længere Tids Udstrækning ikke havde øvet nogen nævneværdig Indflydelse. Guldproduktionen var i Aarene fra 1890 til 1895 steget betydeligt, og denne Forøgelse var selvfølgelig ikke gaaet Evropa forbi; der havde ophobet sig uhyre Guldsmængder i Bankerne. Den samlede Guldbeholdning i de tre evropæiske Hovedbanker (Bank of England, Banque de France og den tyske Rigsbank) var ved Udgangen af 1890: 1620 Mill. Kr., ved Udgangen af 1895 ikke mindre end 2800 Mill. Kr. Først i 1896 var Beholdningerne gaaet lidt ned, idet de ved Udgangen af dette Aar udgjorde 2550 Mill. Kr. Og hvilken Indflydelse havde nu denne store Metalforøgelse øvet paa

Priserne? Efter »Economist« Index Numbers faldt Priserne fra 2224 i 1890 til 1999 i 1895. Det var, fordi der havde manglet Købelyst, at Guldet havde ophobet sig i Bankerne. I Aaret 1894 var Guldproduktionen størst, og i dette Aar steg Beholdningerne i de tre nævnte Banker med 500 Mill. Kr., medens der samtidig var et Prisfald fra 2082 til 1923. Disse Tal rokkede ved Troen paa, at en forøget Produktion af ædle Metaller giver højere Prisniveau. Naturligvis var dette Moment medbestemmende for Priserne, men der var tillige andre og stærkere Momenter. Ja, hvis man vilde indføre Dobbeltmøntfod efter Værdiforholdet 1:15 $\frac{1}{2}$, vilde det naturligvis medføre en overordentlig, øjeblikkelig Prisrevolution, og dette forklarer, at f. Ex. Landmænd, der sidde i slette økonomiske Omstændigheder, kunne yde dette System deres Støtte. Hos Agrarerne findes der unægtelig en stor og samlet Interesse i Dobbeltmøntfodens Indførelse, og det var til Bedømmelse af Stemningen for og imod, værd at lægge Mærke til, at Bimetalisterne var dem, der raabte højest, og derved let kunde faa Folk til at tro, at de var talrigere, end de i Virkeligheden var.

Redaktør Aleksis Petersen-Studnitz ytrede, at Ingen kunde for Alvor tro, at den internationale Bimetalisme havde en virkelig, en varig Fremtid for sig. Derimod var det ikke absolut utænkeligt, at Bimetalisterne forbigaaende kunde sætte deres Program igennem. Hvis ved sidste Præsidentvalg den amerikanske Sølvkandidat var gaaet igennem, maatte han dog have forsøgt at realisere sit Program. Spørgsmaalet var, hvad der saa vilde være fulgt paa. — Naar Prof. Falbe-Hansen havde talt om de Magter, der drev

Bimetalismen frem, vilde Taleren minde om, at der ogsaa var Magter, der vare virksomme i modsat Retning, der var navnlig én — Socialdemokratiet. Det kunde maaske se besynderligt ud, at der skulde være nogen Forbindelse imellem disse to Ting, og dog var det saa. Navnlig i Tyskland stod Socialdemokratiet imod de bimetalistiske Bestræbelser. Og saa man nærmere til, var det ikke saa underligt. Den agrariske Bimetalisme var en socialrevolutionær Bevægelse, — men en Modbevægelse vilde rejse sig imod den. Forholdet havde jo to Sider. Sølvets Remonetisering — efter det gamle Forhold 1 : 15 $\frac{1}{2}$, ikke efter det faktisk bestaaende 1 : 30 — vilde halvere Prioritetsrenterne, — det vilde gaa ud over Kapitalisterne, den ene Klasse af Besiddere, Jordbesidderne, vilde bedrage den anden Klasse af Besiddere, Pengekapitalisterne i Byerne, hvad Socialdemokraterne, de Besiddelsesløse, jo kunde tage sig let. Men paa den anden Side vilde Følgen ogsaa være højere Varepriser, medens en tilsvarende Stigning af Arbejdslønnen ikke strax vilde indfinde sig — og derfor maatte Socialdemokratiet som Arbejdernes og de Besiddelsesløses Parti staa skarpt imod Bimetalismen. Et Sammenstød mellem de bimetalistiske Agrarers og Arbejdernes Interesser vilde derfor ikke kunne undgaas.

Efter en Replik af Professor Falbe-Hansen udtalte Indlederen, at han var enig med Prof. Falbe-Hansen i, at Kreditmidlerne ikke bør forceres ind i Omsætningen, men at de selv frivilligt maa bane sig Vej. Hans Bemærkninger om dette Punkt i det indledende Foredrag havde da ogsaa kun til Maal at pointere, at det paa den anden Side var urigtigt, ved

kunstige Midler at holde Papiret ude af Cirkulationen. Han tænkte her navnlig paa det høje Minimum for Sedlernes Paalydende, som var almindeligt i flere Lande, og som utvivlsomt bandt Guldets til Cirkulationen. — Professor Falbe-Hansen havde misforstaaet Talerens Betegnelse af Prisniveauet før 1850 som det »historiske«. Taleren havde ikke dermed villet sige, at det var det »naturlige« Prisniveau — havde end ikke brugt Udtrykket »det naturlige«; men han havde kaldt det for det »historiske« for at markere, at der ikke uden Forstyrrelser kan ske et Brud paa det, hvad ogsaa de sidste Menneskealdres Prisrevolutioner havde vist.

Med en Tak til Indlederen for hans interessante Foredrag og for det store Arbejde, han havde lagt deri, sluttede Formanden, Overpostmester Petersen, Mødet.

Bidrag til de danske Jernbaners Historie

i Tidsrummet 1840—48.

Af

R. Berg,

Assistent i Statsbanernes Generaldirektorat.

III.

Den Mangel paa Interesse, der fra Regeringens Side var bleven vist den første danske Jernbane, skulde man tro for lange Tider maatte have virket afskrækkende paa ethvert andet Foretagende af denne Art. Dette var dog ingenlunde Tilfældet. Der fremkom tværtimod i Aarene fra 1844—47 ikke saa faa Planer, der alle vidne om, at Interessen for Jernbaner var vaagnet, selv om Modstanden selvfølgelig ikke var brudt. 1844 udbød saaledes »const. Vexelmægler« J. W. Heymann til Aktietegning i en Jernbane fra København til Helsingør, enten over Lyngby eller Jægersborg Dyrehave, og samtidig med Planen om Rendsborg—Flensborg Banen opstod der Tanker om at sætte denne Linje i Forbindelse med en ny Bane over Aabenraa og Haderslev til Aarøsund. Den største og betydeligste Plan, der saa Lyset, var dog Tanken om at føre en Bane fra Aalborg ned igennem Jylland og Slesvig i Forbindelse med de holstenske Baner, for

derved at gøre Jylland til et Gennemgangsled for Fastlandets Trafik med Sverige og Norge.

Hele denne rige Bevægelse førte til, at Regeringen under 14. Juni 1844 udvidede Opgaven for den Kommission, der var nedsat 1835 i Anledning af Banerne i Slesvig og Holsten mellem Nord- og Østersøen til for Fremtiden at behandle alle de Jernbaneplaner, der kom frem i hele Monarkiet.

Det var ikke nogen let Opgave, der blev stillet »den kongl. Jernbanekommission«, som den kaldtes. Den maatte nøje balancere mellem de forskellige Interesser, nationale, politiske og økonomiske, og passe paa, at den ikke kom til at foretrække den ene frem for den anden.

Navnlig overfor Spørgsmaalet om en jydsk Længdebane stilledes Kommissionen overfor en meget vanskelig og indviklet Sag, som der skulde stor Behændighed til at løse.

Forholdet var nemlig det, at en saadan Bane vanskeligt kunde bygges uden at den kom i Strid enten med de nationale Følelser, der ikke vilde tilstede nogen Jernbaneforbindelse med Hamburg eller med de modsatte Interesser, der beherskede Landbruget og Købstæderne.

Købstæderne maatte stille det som en Livsbetingelse for sig, at en eventuel jydsk Længdebane førtes igennem de jydske Byer langs Østkysten for at Landhandelen ikke skulde blive draget fra dem og ført til Hamburg. For at virke derhen havde der i 1844 dannet sig flere Komitéer, der vare sammensatte af Udvalgte fra de østjydske Byer. Forhandlingerne førte dog foreløbigt ikke til andet Resultat end at man »vilde afvente Forholdenes Udvikling sydpaa«.

Landbruget derimod ønskede større Frihed og Bevægelighed for sin Produktion end den, det hidtil havde besiddet. Vel havde Forordningen af 23. April 1845 udvidet Retten til at sælge Landbrugsprodukter til Opkøbere, men det var dog ikke saa meget hertil som til et større og bedre betalende Marked end det hjemlige, at Landbruget trængte.

De forbedrede Driftsmethoder, der vare komne i Brug indenfor Landbruget i Løbet af Trediverne og Fyrreerne, den voxende Efterspørgsel paa Verdensmarkedet efter Korn og Fedevarer, der var en Følge af den stærke Befolkningsforøgelse rundt om i Landene, maatte ganske naturligt vække Utilfredshed med de bestaaende Befordringsmidler og Lysten til at faa en Bane for derved hurtigere at naa det store Marked og undgaa Købstædernes Mellemkomst.

For at opnaa dette indgav Viborg Amts landøkonomiske Forening i Aaret 1846 et Andragende til den dette Aar sammentrædende Stænderforsamling i Viborg om, at den vilde virke hen til Anlægget af en Jernbane gennem Nørre Jylland over Højsletten til Limfjorden med Sidebane til Aarhus. Denne Jernbane skulde staa i Forbindelse med et lignende Anlæg gennem Hertugdømmet Slesvig, der skulde udmunde i Rendsborg—Neumünster Banen, hvorved der vilde opnaas direkte Forbindelse med Hamburg.

Man haabede ved et saadant Anlæg ikke alene at kunne samle Jyllands Forbindelser med det øvrige Evropa, men ogsaa at kunne virke hen til en bedre Opdyrkning af de udstrakte jydsk Heder. Først og fremmest var det dog Jyllands vigtigste Velstandskilde,

Kvægudførslen, man havde for Øje, og som man ansaa for den bedste Indtægtskilde for Jernbanen.

Man antog saaledes at kunne gøre Regning paa en Transportmængde af 38,000 Stk. Hornkvæg aarligt, hvoraf 15,000 Stk. paa Banens hele Længde.

Den forventede Indtægt ansloges til 110,000 Rdl., deraf

45,000 Rdl.	for	Kvægtransport
16,000	— —	Hestettransport
40,000	— —	Persontransport
10,000	— —	Godstransport.

Driftsudgifterne ansattes til 80 à 90,000 Rdl. aarligt med 2 Tog om Dagen, og Forrentningsomkostningerne til 108,000 Rdl.

Selve Banens Længde fra den jyske Grænse til Limfjorden vilde blive 17 Mil, som man mente at kunne bygge for 160,000 Rdl. pr. Mil, altsaa ialt for en Anlægs kapital af 2,700,000 Rdl.

Medens dette Andragende behandledes i et dertil nedsat Udvalg, var der indkommet et andet fra Agent Renck*) om Stænderforsamlingens Støtte for et Andragende om Koncession paa en Jernbane fra Rendsborg gennem Slesvig og Nørre-Jylland til Limfjorden.

Ejendommeligt for dette Andragende var, at der deri foresloges Anvendelsen af en faldende Skala, der vilde medføre overordentlig billige Taxter paa de lange Afstande. For hele Vejlængden fra Limfjorden til Hamburg ansattes Taxten for Befordring af en Person

*) Bekendt stor Forretningsmand i Holsten. Senere holstensk Repræsentant i Fællesforfatningens Rigsraad.

i III. Vognklasse kun til 2 Rdl. 1 Mk., for et Kreatur til 6 Rdl. 1 Mk., for 1 Td. Korn à 200 Pund 2 Mk. 12 Sk. Disse Taxter skulde endvidere nedsættes, saasart Udbyttet af Banen havde naaet 5 pCt.

Det er forstaaeligt, at disse Andragender maatte vække Købstædernes Modstand og anses som et Foretagende, der var truende for deres fremtidige Lykke og Bestaaen. Det var en Livsbetingelse for Købstæderne, at Forbindelsen med Landboerne vedblev at bestaa, og naar de paatænkte Chausseer vare fuldførte, vilde Landbruget ogsaa efter deres Mening opnaa den Forbedring i Samfærdselsmidlerne, som de ønskede, og Jernbanen derved blive aldeles overflødig.

Ogsaa fra et nationalt Synspunkt blev der opponeret mod Jernbanen. Man gjorde gældende, at ved den vilde Danmark endnu mere, end det for Tiden var Tilfældet, blive undergivet Hamburgs Handelsoverherredømme og Jylland derved forvandlet til et Forland for Hamburg. Det var den Slags Lökkemidler, som Tyskerne kastede ud »for at se, om de kunde fange »die dummen Dänen««, og det var ikke første Gang »at de tyske Bier vilde suge Honning af de jyske Blomster«. *)

Mod Forbindelsen med Hamborg hævdede sig endelig den Retning, der for enhver Pris vilde skabe Danmark en selvstændig Stilling. Fra den hævdedes det, at, inden man gik til at lægge en Jernbane i Jylland som den omhandlede, maatte man sørge for en Forbindelse mellem København og en Havn paa Jyllands

*) Ytringer fra Forhandlingerne i Viborg Stænderforsamling, se Viborg Provinsialstændertidende for 1846.

eller Slesvigs Vestkyst. Herfra vilde der let ved Hjælp af Dampskibe kunne opnaas Forbindelse med England, der netop paa denne Tid paa Grund af Kornlovens Ophævelse og de andre store Toldreformer aabnede sig som et glimrende Marked for det danske Landbrug.

Mod denne overvættes Frygt for Hamburg toge Længdebanens Forsvarere til Orde og ytrede uforbeholdent, at en bedre Forbindelse med denne Storstad kun kunde blive til Gode for Landet. Købmand Rée fra Aalborg udtalte saaledes, at »Jylland vistnok kun kunde være tjent med at blive Hamburgs Forland«. »Vel var det at ønske, at vi havde en Plads i vort eget Land, der var saaledes situeret som Hamburg, men dette er nu en Gang ikke saa, og at Hamburg, saaledes som den ligger, og med de Kræfter, den ved sin Beliggenhed har sat sig i Besiddelse af, er et Gode for alle de Lande, der ligger den nær eller drages til dens Nærhed, lader sig aldrig bestride.«

Desuden vilde de nuværende nationale Forviklinger for en stor Del tabe sig ved en Forbindelse som denne, der vilde gøre Samfærdselen mellem de to Statsdele mere almen og levende. »Saaledes som Forbindelsen mellem Danmark og Hertugdømmerne nu er«, ytrede Købmand Rée, »eller rettere sagt ikke er, finder næsten intet Samkvem Sted mellem det egentlige Folk, Folket i Masse her og i Hertugdømmerne. Jeg nærer derfor det Haab, at Jernbanen vil være det sande Forbindelsesmiddel, der vil bringe til at glemme Strid og Tvist, der ved en inderlig Forbindelse vil lære at indse det urigtige i den nuværende uheldige Rivning, og vil virke kraftigen til, at Brødre i de forskellige Statsdele, hvis

Statsinteresse er fælles, række hinanden broderligt Haanden, jeg vil ikke sige til Forsoning, thi en saadan skulde dog vel ikke behøves, men til kraftig Samvirken for det fælles Vel.«

Med Hensyn til de udtalte Ønsker om at drage Handelen i Retning mod København udtalte han, at der til Grund herfor laa noget af den prædominerende Forkærlighed for Sjællands og Københavns Interesser, der i en Aarrække havde været Jylland til saa megen Skade og endnu ingenlunde var forsvunden, for saa vidt som man overvejende havde ladet Øerne tilflyde Goder, der kun sparsomt vare blevne Jylland til Del, ja næsten kun som Smuler fra de Riges Bord. »København er nu en Gang saaledes situeret, at Byen ikke en Gang i det indenlandske Handelsrøre kan være det merkantile Centrum for Landet og navnlig ikke for Jylland, hvis Handelsinteresser føre mod Vesten«.

Af den kgl. Kommissarius (P. G. Bang), der vel maa antages at foretræde Regeringens Standpunkt, blev der mod hele Planen indvendt, at den var ugunstig for Landets Interesser, den vilde drage for stor Kapital til sig, skade Købstæderne osv. Om Understøttelse fra Statens Side eller om Rentegaranti kunde der slet ikke være Tale.

Saaledes stode da Meningerne ret uforenelige mod hinanden. Længdebanen over Jyllands Højderyg var dog den Retning, der foreløbig havde de fleste Stemmer for sig.

I Stænderforsamlingen vedtog man en »allerunderdanigst Petition«, der gik ud paa:

principaliter

- 1) »At Hs. Majestæt Kongen allernaadigst vil bevilge,

at der anlægges en Jernbane gennem Hertugdømmet Slesvig og Nørre-Jylland med Sidebaner til Husum og Aarhus i den Retning, at den fra Rendsborg føres over Flensborg, derfra midt igennem Landet mellem Aabenraa og Tønder, Haderslev og Ribe, og, idet den saa vidt muligt nærmer sig de østlige Stæder i Jylland, over Silkeborg og Viborg, til et passende Sted ved Limfjorden.

- 2) »At hvis Private eller et Aktieselskab maatte ansøge om Tilladelse til at anlægge og drive en saadan Jernbane, paa Betingelser, som findes overensstemmende med Statens Tarv, der da maa indrømmes de samme Begunstigelser, som indrømmes for andre Baner, og desuden, om fornødent gøres, en Rentegaranti af $3\frac{1}{2}$ pCt. af Anlægs kapitalen, efter et Maximum af 200,000 Rdl. pr. Mil Banelængde, gældende for et ikke for langt Aaremaal, hvis nærmere Bestemmelse, indenfor en saadan Grænse, som Hs. Majestæt matte finde ikke bør overskrides, maatte bero paa Betingelser i det Hele, og navnlig paa — hvad der formentlig særlig maa komme i Betragtning — hvorvidt Tarifsatserne maatte modereres i Forhold til Vejlængden og aftage ved en stigende Dividende.«

- 3) At Hs. Majestæt Kongen maatte behage, ikke at meddele Koncession til Anlæg af nogen enkelt Bane i den angivne Retning, forinden endelig Bestemmelse om den her omhandlede Jernbane er tagen.

subsidiært

At Nivellementet af de forskellige Linjer, der ved et Jernbaneanlæg gennem Hertugdømmet Slesvig og

Nørre-Jylland indtil Limfjorden kunne komme i Betragtning, for Statens Regning maa blive foretaget, og dettes Resultater forelagte den først sammentrædende Stænderforsamling for Nørre-Jylland.*

Dette Andragende toges under Behandling af den kongl. Jernbanekommission, der for at faa Sagen tilstrækkelig oplyst lod udgaa følgende Spørgsmaal til de jydske Købstads- og Amtskommuner om den Nytte og Indflydelse Jernbanen kunde antages at ville faa paa forskellige Omraader, navnlig paa Landbrugets og Købstædernes Næringsforhold:

- 1) Hvorvidt kan det antages, at en Jernbane vil give Nørre-Jyllands Landboforhold et forøget Opsving og hvorvidt antages, at Englands forandrede Handelspolitik, navnlig den lettede Kornindsørsel, vil gøre en Forandring i disse Forhold nødvendig og fremkalde en forøget Kvægavl.
- 2) Hvilken Indflydelse antages det, at Anlægget af en saadan Jernbane vil have paa Købstædernes Handel, Skibsfart og Næringsbrug i det Hele, og er Hensynet herpaa saa overvejende, at Udførelsen af det projekterede Jernbaneanlæg bør tilraades.
- 3) Hvilken Indflydelse vil Anlægget af en Jernbane, som sætter Nørre-Jylland i umiddelbar Forbindelse med Hamborg, have paa Handelen i det Hele og paa Provinsernes hidtidige Forhold og andre indenlandske Handelspladse.
- 4) Hvilken Indflydelse vil Anlægget af den projekterede Jernbane have paa de agronomiske Forhold i Jylland saavel med Hensyn til en lettere Afsætning som til en forøget Kvægavl, og i hvilken Grad kan denne sidste antages at ville forøge sig.

- 5) Hvad udgøre de nuværende Omkostninger ved Kvægtransport fra Jyllands forskellige Egne til de hidtidige Afsætningssteder, og hvilken Forringelse i Vægt og Værdi antages Kvæget at lide ved Drivningen.
- 6) Kan Kvæg i den Grad fedes i Jylland, at det uden at græsfedes i Marsken kan anses for en fuldkommen afsættelig Vare paa de fremmede Markeder.
- 7) Hvor stort kan Antallet af Kvæg, som fra N. N. Amt udføres til Hertugdømmerne, anslaaes; hvor mange helt fede og magre Stude, Køer, Ungkvæg og Kalve ere derunder indbefattede; hvormeget Kvæg er paa samme Maade afsat direkte til fremmede Steder og til indenlandske Steder, samt hvilke almindelige Hensyn maa der i Følge Erfaring iagttages ved disse forskellige Afsættelsesveje.
- 8) Hvilken Retning anses det for ønskeligt at give en Jernbane for Nørre-Jylland, for at den kan blive mest gavnlig for Nørre-Jyllands agronomiske, industrielle og merkantile Interesser, og til hvilket Punkt ved Limfjorden bør Jernbanen føres?
- 9) For saa vidt Banelinjen maatte trækkes over Nørre Jyllands Højderyg, ere de projekterede Sidebaner til Aarhus og Husum tilstrækkelige, eller bør flere, saavel mod Øst som mod Vest, anses nødvendige?»

De Besvarelser, der indkom paa disse Spørgsmaal, vare imidlertid ikke egnede til at gøre Sagen klarere.

Landmændene holdt paa en hurtig Forbindelse med Hovedmarkedet, og ansaa tillige en saadan Bane

som et Middel til at fremkalde Dyrkningen af raa Jorder og forhøje de opdyrkede Jorders Kultur. Om de Forventninger, der fra Landbrugets Side næredes til denne Jernbane, haves et ganske veltalende Exempel i en lille Piece af en samtidig Forfatter*), hvor det bl. a. hedder:

»Danmark, in specie Nørre-Jylland, vil ikke blot faa mere og mere, men selv bedre behandlet Korn at undvære til Salg, men ogsaa fede Stude, Køer, Kvier, Kalve, Beder, Lam, Svin samt alle Slags tamme Smaakreaturer, og alt dette i en Potens, som neppe nogen menneskelig Skarpsindighed eller Beregning forstaar at bestemme, men det vil dog med Guds Bistand, ikke blot ske, medens vi ere i Live, men vore Børn og Børnebørn, ja de sildigste Slægter i Danmark og de djærve Cimbrers gamle Fødeland ville velsigne Kong Christian den 8des Minde, og de kommende Historiegranskere ville udvikle, hvorledes denne Konge, der i en saa lang Række af Aar dannede sig ved Videnskab og Omgang med de mest oplyste Mænd i Ind- og Udlandet, ved sin Regentvisdom hævede Nørre-Jylland op til et af vore Forfædre ej anet, veldyrket Land, hvor Hederne maatte forsvinde for Ploven, og det talrige, vel opfødte og fedede Kvæg vil finde rigelig Næring, hvor forhen det nøjsomme Hedefaar møjsommeligen trippede om for at finde en knap Føde — samt hvor Handel og alslags Næringsbrug vil blomstre.«

Fra Købstædernes Side hævede derimod de fleste

*) C. C. H. Gjerløff: Frimodig Besvarelse paa de af Hs. Maj. Kongen, igennem Jernbanedirektionen, allernaadigst gjorte Spørgsmaal, betræffende det paatænkte Jernbaneanlæg i Nørre-Jylland. Aalborg 1847.

Stemmer sig imod Projektet. Man frygtede for, at Banen vilde bidrage til, endnu mere end hidtil, at gøre Hamburg til Middelpunkt for hele Jyllands Handel, hvorved Udsigten til den fordelagtigere direkte Handelsforbindelse med andre evropæiske Lande mere og mere vilde fjærnes, at Baneanlægget for en Del vilde afbryde Købstædernes Handelstrafik med selve Landboerne, at Banen vilde virke skadeligt paa Skibsfarten, ved at drage større Varetransporter til sig, at Haandværkerne vilde blive udsatte for en tilintetgørende Konkurrence med Hamborg m. m.

Angaaende Retningslinjen var Meningerne ogsaa meget afvigende. Vel havde Midtbanen Flertallet for sig, men der hævdede sig dog vægtige Stemmer for, at Banen burde føres langs den frugtbare jyske Østkyst, hvor de betydeligste Købstæder fandtes, saaledes at disses Handelssamkvem med Landboerne ikke blev ødelagt, »thi Bonden bør søge til Købstaden, hvis Købmænd bedst forstaa at bedømme og vælge Markedet«, som den tidligere citerede Forfatter udtrykker sig.

Endelig vandt den Anskuelse mere og mere Overhaand, at Forbedringer i Samfærdselsmidlerne burde gaa i Retning af at fremme en hurtigere og praktisk Befordring til det engelske Marked, og at Landbruget burde lægge sig efter at frembringe de Varer, som England kunde bruge, og give dem den Behandling, som det engelske Behov satte Pris paa; det er denne Anskuelse, der er den raadende den Dag i Dag, og som bekendt har vakt saa megen Opmærksomhed ved Drøftelsen af Esbjerg Rutens Drift.

»England«, skriver den oftnævnte Forfatter,

»trænger til en uhyre Tilførsel af Korn og Kvæg. Ogsaa kan man bruge vort Smør, især naar Købmanden ved forskellig Prisansættelse tvinger Bonden til at behandle det ordentligt. Det maa desuden omhyggeligt sorteres, at det ikke, i Stedet for at staa paa de kræsne og fine Lords og Ladyers Frokostborde, efterat være vraget som Mastesmør, kun anvendes til at smøre Maskiner med, og altsaa kun vorder afhændet til den laveste Pris« ..., ogsaa Kreaturerne bør man passe godt undervejs paa Skibene ..., »selv Æg vilde finde en god Afsætning til de engelske Frokoster«.

Hvad der gav denne Retning Vind i Sejlene var den 1847 udbrydende Pengekrise i Hamburg, der berørte en stor Del af de Handelshuse, som drev Forretninger paa Danmark. Samtidig begyndte den danske Handel ogsaa at hæve sig, og der oprettedes ikke saa faa Kommissionshuse, der kunde afløse Hamburjerne. Det var alle disse Forhold, der i 1847 endelig bevægede Regeringen til at gøre et Forsøg paa at forandre den danske Handels Hovedretning. Der oprettedes nemlig i dette Aar en direkte Dampskibsforbindelse fra Hjerting og Aarhus til England (London) og hermed var i Virkeligheden gjort et betydeligt Skridt fremad til Klaring af Spørgsmaalet om de kommende danske Jernbaners Retning.

Som man vil se, vare dog de forskellige Interessers Mening om Jernbanen saa afvigende, at det vist vilde have været temmelig ugørligt at forene dem den Gang. Foreløbigt fik Sagen heller ingen Betydning, thi Krigsbegivenhederne fra 1848—50 optog snart Sindene i en anden Retning. I Jernbanekommissionen blev Sagen af samme Grund heller ikke behandlet, og da Jernbane-

kommissionen som Følge af Regeringsforandringerne i 1848 blev ophævet, faldt Sagen foreløbig bort for først at komme frem paa et senere Tidspunkt, hvor Tankerne vare klarere og Maalene mere bestemte.

Den 4 Mil lange København—Roskilde Bane var saaledes den eneste Bane, som Danmark opnaaede at faa i dette Tidsrum. Grunden til dette lidt tarvelige Resultat maa naturligvis søges i den politiske og økonomiske Udvikling, Landet havde undergaaet i den forløbne Halvdel af Aarhundredet, i den politiske og kommercielle Stilstand, i det døende Enevældes Mangel paa Evne til at tænke paa andet end sin egen Opretholdelse og dets Mangel paa Blik for den Trang, der var til Stede i »Provinserne« til at forenes til en virkelig Enhed i national og økonomisk Henseende.

Af fremmede Tidsskrifter.

Demokrati og Frihed.

I sidste Hefte af Tidsskriftet »Political Science Quarterly« har den ansete amerikanske Sociolog, Prof. F. H. Giddings, skrevet en Artikel, betitlet »The Destinies of Democracy«, fremkaldt ved W. E. H. Leckys's Værk »Democracy and Liberty«.

Om dette voluminøse Værk, der i 1896 udkom i to Bind paa tilsammen c. 1200 Sider, hos Longmans, Green & Co., London og New York, har det ene videnskabelige Tidsskrift efter det andet fundet sig foranlediget til at udtale sig, — skønt mange af dem ere enige om, at Værket slet ikke tør betragtes som et videnskabeligt. »Vi ventede en udtømmende Analyse af Demokratiet i dets Forhold til Friheden; vi ventede en filosofisk Undersøgelse af den Bevægelse, der maaske mest karakteriserer det nittende Aarhundrede. Vi skuffedes svarligen: i Stedet for det ventede filosofiske Værk, fik vi en Samling Notitser, der synes at høre hjemme i en politisk Haandbog. Leckys Værk ligner snarest en »Haandbog for Vælgere«. Havde man opfattet Værket saaledes, kunde man snart blive færdig med Omtalen af det. Men blandt de engelske

Tidsskrifter og Blade, der udførligt have kommenteret det, have mange givet det Udseende af, at Lecky her udtømmende havde gjort Rede for, hvad Demokratiet har udrettet, og hvad det i en nærmere Fremtid sandsynligvis vil udrette. Derved forkvakles Synspunktet; mange ville herved faa et galt Syn paa Demokratiets Væsen, og, hvad der maaske er endnu værre, ville yderligere forvirres i deres Opfattelse af den individuelle Frihed, — en Opfattelse, der allerede er uklar nok. (Saaledes omtrent L. S. Rowe i *Annals of the American Academy of Political and Social Science*).

Og Professor Giddings: »At William Edward Hartpole Lecky vilde skrive to tykke Bind om Demokratiets Udvikling og Frihedens Kamp for Tilværelsen i det nittende Aarhundrede, var lige saa uundgaaeligt som at Edmund Burke vilde have Meninger om den franske Revolution ... Han har følt sig tilskyndet til at formulere sine Anskuelse om ethvert brændende moderne Spørgsmaal, — fra Spørgsmaalene om Jordens Nationalisering og kommunale Sporveje til Spørgsmaalene om Kvindernes Valgret og Vivisektion ... Men ikke mindre uundgaaeligt var det, at hans Værk i Værdi vilde blive ringere end f. Ex. Tocquevilles, Maines og Bryces. Lecky er filosofisk, men han er ikke nogen Filosof. Han er Historiker, men han har ingen sand Forstaaelse af Historien ... De descriptive Elementer i et enkelt Kapitel forstaar han med Kunst at sætte sammen, — men han kan ikke sætte Kapitlerne i en Bog sammen. Der er absolut ingen Grund til, at Kapitlerne i »Democracy and Liberty« skulle staa netop dér, hvor de staa, og ikke paa en anden Plads. Værket er da en udmærket Præstation af en overlegen Jour-

nalistik, — men det er heller ikke mere. Alligevel er det i høj Grad instruktivt.

Med sin karakteristiske Ligegyldighed for logisk Orden har Lecky ikke sat de Ord, i hvilke hans Thesis er formuleret, paa den Plads, hvor de hørte hjemme, d. v. s. strax i Begyndelsen af første Kapitel; — de findes henkastede *en passant* paa et tilfældigt Sted, og overses derfor let af mindre omhyggelige Læsere. Ordene ere disse:

»Dette Spørgsmaal er i Færd med at blive et af de store Spørgsmaal i vor Tids Politik: skal Verden, til Syvende og sidst, regeres af Uvidenheden eller af Intelligensen? Efter det ene Parti burde Oplysning og Besiddelse have Overvægten; efter det andet Parti tilhører den afgørende Magt med Rette Flertallet, talt efter Hoveder, eller med andre Ord: de Fattigste, de mest Uvidende, de Udueligste, der nødvendigvis ere de talrigste. Denne Opfattelse kuldaster totalt al hidtidig Erfaring. Paa ethvert Omraade er det i Følge Naturens ubønhørlige Lov, de Faa og ikke de Mange, der ere de Overlegne, og kun ved at lægge Magten i deres Hænder kan et godt Resultat opnaas.«

Her have vi Lecky's Opfattelse af Demokratiet. Det er de uvidende Manges politiske Magt: Individene tælles, uden Hensyn til personlige Egenskaber, og Flertallet gør Udslaget. Men de uvidende Manges afgørende politiske Indflydelse er efter Lecky ensbetydende med, at det er Uvidenheden, der styrer, og i Følge Naturens Love og al Erfaring kan dette aldrig gaa. Lecky tror ogsaa, at den af ham givne Udsigt over nymodens Politik og Lovgivning i Vestevropa og i de Forenede Stater vil aabenbare umiskendelige

Kendetegn paa, at Civilisationen begynder at gaa i Forfald.

Prof. Giddings bemærker hertil:

En blot formel Kritik af et Værk som Leckys vilde spørge: om hans Opfattelse af Demokratiet er videnskabelig, sand filosofisk, eller blot et Slegfredbarn, samlet op paa Gaden, klædt i literært Purpur og fint Linned og puffet ind i intellektuelt Selskab som et ægte Aristokrat-Barn. Kritiken vilde dernæst spørge, om den Omstændighed, at de relativt Uvidendes Mængde i sidste Instans har en afgørende politisk Indflydelse, er ensbetydende med, at Uvidenheden hersker, hvorefter vilde følge, at Systemet paa Forhaand maatte erklæres at være dømt til Undergang. — Og Professor Giddings svarer, at under en saadan Kritik vilde Leckys Thesis lide haardt. Leckys Opfattelse af Demokratiet er en Bastard-Forestilling, halvt filosofisk, halvt »commonplace«. Videnskabeligt set maa Demokratiet defineres enten som en Regeringsform eller som en Statsform eller som en Samfundsform eller som en Kombination af alle tre. Opfattet som Regeringsform gaar Demokratiet ud paa, at Flertallet fuldt ud raader i alle politiske Spørgsmaal. Som Regeringsform er Demokratiet uforeneligt med repræsentative Institutioner; det taaler executive og judicielle Embedsmænd kun af den mest begrænsede ministerielle Type; det forlanger ethvert Spørgsmaal, Detailspørgsmaal saavel som fundamentale Principspørgsmaal, henvist til Folkeafstemning. En demokratisk Regering af denne Art findes intetsteds i stor Maalestok. — Som Statsform betyder Demokratiet Folkesuverænetet, Folkeflertallets Ret til — være sig gennem repræsentative Institutioner eller

direkte — at deltage i Regeringens Dannelse og i Forvaltningens Maskineri. — I et fuldt ud demokratisk Samfund vilde Masserne besidde den ubestemte, uformede men virkelige politiske Magt, der ligger bag den formelle Magt, som indregistrerer dets Afgørelser gennem Afstemningsakten. I Befolkningens lavere Lag vilde der findes en Følelse, en Mening, en Vilje, der til enhver Tid kunde antage en politisk Form, legal eller revolutionær. Efter Professor Burgess's Nomenklatur er Demokratiet som Samfundsform Folkesuverænetet bag Forfatningen, som modsat Folkesuverænetet i Forfatningen.

Lecky opfatter snarest Demokratiet fra det andet af disse tre Synpunkter, — men hans Fejl er, at han ikke har formaaet at holde dem ude fra hverandre. Han har ikke haft Blikket aabent for Forskellen mellem Staten i Forfatningen og Staten bag Forfatningen. Naturligvis er det tænkeligt, at de uvidende Masser ikke blot stemmer, men stemmer uafhængigt, saaledes at de i deres Stemmegivning søge at lade deres egne uvidende Meninger virkelig komme til Udtryk; men det er ikke mindre tænkeligt, at de bøje sig for Førere, der ere visere end de selv. Der er ingen a-priori-Nødvendighed for at mene, at et Plebiscit udtrykker en virkelig Folke-Dom. De uvidende Manges Indflydelse behøver da ikke at blive Uvidenhedens Regimente. Tradition, Skik og Brug, Efterlignelseslyst, industrielle Forhold, økonomisk og socialt Tryk osv. kunne i Forening bringe det til, at Folkeafstemningen blot bliver som en Underskrift paa, en Bekræftelse af nogle faa Individets Politik. Demokrati som Statsform kan godt bestaa ved Siden af Aristokrati som Samfundsform.

Men — bemærker Prof. Giddings yderligere — det gaar ikke an at blive staaende ved denne blot formelle Kritik. I Virkeligheden knytter Hovedinteressen sig til følgende Spørgsmaal: Stemmer Leckys ufuldkomne Opfattelse af Demokratiet med, hvad der nu i Øjeblikket faktisk er Tilfældet? Er Uvidenheden faktisk ved Roret? Og hvis Demokratiet i Øjeblikket virkelig er ensbetydende med Uvidenhedens Regimente, tvinger Omstændighederne os da til at tro, at bedre vil det aldrig blive?

Ærligheden byder os, svarer Prof. Giddings, aabent at bekende, at Lecky har fremsat en meget alvorlig Anklage mod det politiske Demokrati, saaledes som det i Øjeblikket flourer. Som Modbillede skildrer Lecky det engelske parlamentariske Regeringssystem i det attende Aarhundrede. At Korruptionen netop dengang bredte sig i en forfærdelig Grad, dvæler Lecky ikke videre ved; derimod fremhæver han stærkt Fordelene ved et System, der skaffede et stort Antal overordenlig dygtige Mænd ind i Parlamentet, og bragte Sikkerhed og Fasthed i Regeringsmaskineriet. I Modsætning til den engelske Parlamentarisme, der værnede de hævdvundne Interesser og Institutioner, og ikke brød sig om en abstrakt politisk Lighed, stod den spekulative, eller franske, demokratiske Type, der vilde virke nivellerende ved at give hver Mand en Stemme og hver Stemme den samme Værdi. Lidt efter lidt er det spekulative Demokrati gaaet fra Ideernes Verden over i den politiske Virkeligheds Verden, — og Følgerne ser man overalt: Løshed i Regeringsmaskineriet (de franske Ministerskifter), Ejendom konfiskeres, Fri-

heden indskrænkes, Befolkningens emotionelle Elementer faa efterhaanden en større Indflydelse end de rationelle.

Ejendom konfiskeres f. Ex. gennem Beskatningsvæsenet. Demokratiet har gennem sine Beskatningsforholdsregler og sin Betragtning af det offentlige Udgiftsvæsen aabenbaret en høj Grad af Hensynsløshed ligeoverfor Ejendomsret og Individets Ret til frit at disponere over sine Midler. I Kanada, Avstralien, de Forenede Stater og flere demokratiske Lande er det offentlige Finansvæsen ligefrem skandaløst. I Amerika vidne forskellige Greenbacks-Historier, Sølv-Operationer, Fragaaelse af Gæld osv. tilstrækkeligt om Demokratiets Moral.

At Demokratiet er beredt til at opofre Friheden for Formaal, som det tror at kunne fremme gennem en restriktiv Lovgivning, er ikke nogen ny Opdagelse; — men Leckys Argumentation faar Interesse ved sin Mangesidethed og Rigdom paa Detailler. Selv den mest forhærdede Læser af individualistiske Afhandlinger vil spore en ny Følelse, naar han læser Leckys sammenhængende Fremstilling af nymodens Lovgivningsforanstaltninger mod Spil, Børsspil, Brændevinshandel, Cigaret-Røgning og andre Former af Last, og af den endnu mere udviklede saakaldte Arbejder-Lovgivning, bestaaende af Love, hvorved Arbejdsdagens Længde fastsættes, hvorved Fabrikernes og Værkstedernes indre Forhold reguleres, hvorved Tiden og Formen for Lønningsudbetaling foreskrives, hvorved Forhold vedrørende Arbejdernes Boliger reguleres, hvorved Konkurrencen fra Arbejdet i Fængsler søges udelukket etc. etc. Hvis nogen begejstret Tilbeder af »Menneskerettighederne« har bildt sig ind, at Demokratiet, fordi

det under sine senere Udviklinger har afholdt sig fra paa den franske Revolutions morderiske Maade at skride ind ligeoverfor Individet, skulde være mindre tilbøjelig til at ordne vore Forhold for os, saa maa han belave sig paa at se sine Illusioner briste, hvis han vover sig til at læse Leckys Bog.

Der er dog et stort Omraade, hvor Demokratiet tilsyneladende har kæmpet konsekvent for borgerlig Frihed; — det er det kirkelige. Uafbrudt har Demokratiet bestræbt sig for at trænge Kirkemagten bort fra det borgerlige Livs Forhold. Det turde imidlertid være, at disse Bestræbelser ikke ere et Vidnesbyrd om Demokratiets Kærlighed til Friheden, — men mere om dets Had til en konkurrerende Magt.

Vil man bevise, at Demokratiet har Tendens til at give Befolkningens emotionelle Elementer en Overvægt fremfor dens intellektuelle, saa behøver man blot at vise, at den almindelige Valgret faktisk, reelt, ikke blot formelt, betyder, at det er de Mange, som herske. Thi det er kun Undtagelses-Mennesket, hvis Handlemaade og Anskuelser bestemmes rationelt. Mængden, Massen beherskes af Exemples Magt og af Følelser. Men Lecky holder sig ikke blot til denne Argumentation. Han har andre Beviser til sin Raadighed, og han forsømmer ikke at benytte sig af dem. Den demokratiske Bevægelse standser ikke, fordi alle Mandfolk faa Valgret. Skulle Kvinderne ikke ogsaa have den samme Indflydelse paa Statsstyrelsen? I England, Amerika og Avstralien have Kvinderne jo allerede erobret betydelige Omraader, og den demokratiske Bevægelse driver dem stedse videre. Lecky behandler dette Spørgsmaal overordenligt roligt og fornuftmæssigt.

De puerile Argumenter imod Kvinderne som Rigsdagsmænd osv. interesserer han sig ikke for. Men der er et Moment, som han tillægger en kendelig Vægt. Han henleder Opmærksomheden paa den lidenskabelige Interesse, som Kvinderne i de senere Tider have hel­ ligt forskellige »humane« Korstog, deriblandt Anti- vivisektionsbevægelsen. »Der har været Tider«, be­ mærker han, »hvor Følelsesløshed for Andres Lidelser var en almindelig udbredt Last. Nutildags er der maaske mere at frygte af vilde Udbrud af ufornuftig, uoverlagt, hysterisk Følsomhed. »Les races se fémi- nist.« En rettelig Bedømmelse af Tingenes sande Forhold, en stadig Hensyntagen til politiske Forholds- reglers sidste og fjerne Virkninger, et sundt og ædrue- ligt Skøn, — sligt savnes i beklagelig høj Grad i det politiske Liv, og den kvindelige Indflydelse vilde sande- lig ikke her gøre Forholdet bedre. Heller ikke er det sandsynligt, at den kvindelige Indflydelse vilde gaa i Retning af Frihed. Hos Kvinderne er der, i endnu højere Grad end hos Mændene, en stærk Tilbøjelighed til at overvurdere Lovenes helbredende Magt, en stærk Tilbøjelighed til ved Hjælp af Lovgivningsmagtens Indblanding at faa Menneskene støbte i bestemte Former. En Forøgelse af Kvindernes Indflydelse vilde ganske sikkert medføre, at det overdrevne Lovgivnings- arbejde, der er et af vor Tids store Onder, vilde blive drevet endnu videre.«

Dette er noget af, hvad Demokratiet har bragt os. Demokratiets Bedrifter i Nutiden se ikke saa tragiske ud som det, man oplevede i Paris for hundrede Aar siden; heller ikke saa groteske som det, der præsteredes i Athen af Kleon; — alligevel er der ingen Væsens-

forskel: det er den samme antiliberale Aand, den samme absolutistiske Tendens, den samme Uhæderlighed og Taabelighed.

Men — spørger nu Giddings — er dette Demokratiets sidste Virkninger? Ved vi nu, hvad den demokratiske Bevægelse til Syvende og sidst vil føre til? Kende vi Demokratiets Fremtidsskæbne?

Giddings svarer, at disse Spørgsmaal endnu ikke kunne besvares med Sikkerhed. Fjerde Stand har faaet sin politiske Indflydelse skænket sig af sine politiske Overmænd. Tredje Stand erobrede sine politiske Rettigheder fra Konger og Adel. Fjerde Stand har den skænket politisk Magt, dels af idealistiske Grunde, i fuld Tillid til Frihedens velsignelsesrige Virkninger, i Troen paa, at hvem der først engang har smagt Frihedens Goder, ikke kan ville søge at beklippe dem, — dels ogsaa af Klogskabsgrunde. Men Demokratiet er endnu kun et Barn; det har endnu ikke haft Tid til at udvikle sit positive Program, optaget som det har været af Kampen mod tidligere udvist Uret. Derfor er det, mener Giddings, endnu for tidligt at sige, at Demokratiet nødvendigvis maa vedblive med at være Uvidenhedens Herredømme. Paa to Muligheder støtter Giddings sit Haab om en Bedring.

For det Første anser Giddings det for muligt, at Masserne under deres Forsøg paa at formulere et positivt Program, snart ville gøre den Erfaring, at kun ved Frihed vil Samfundets Velfærd i Længden kunne fremmes. Erfaringen har atter og atter vist, og vil vedblive med at vise, at kun Frihed og Selvansvarlighed er forenelig med materiel, intellektuel og moralsk Trivsel. Hvis den Sandhed, at Frihed er Moder til

Fremskridtet, bliver en folkelig Overbevisning, vil, som Giddings siger, det tyvende og enogtyvende Aarhundredes Demokrati blive meget forskelligt fra det attende og nittende Aarhundredes.

Den anden Mulighed er den, at Masserne ville følge gode Førere. Hvilken Form Staten end maatte have i Forfatningen, — 'Staten bag Forfatningen vil aldrig være helt demokratisk. Det er ikke rimeligt, men maaske dog tænkeligt, at Samfundets industrielle Organisation kunde blive demokratisk, ligesom det politiske Vælgerkorps, at demokratisk organiserede, kooperative Associationer kunde fortrænge »Driftsherren«; — men aldrig vil Demokratiet kunne bemægtige sig Kulturomraadet. Altid vil der bestaa Forskelligheder mellem Menneskene i Henseende til deres intellektuelle og moralske Evner, og i Følge en Lov, der hersker ligesaa absolut i den aandelige Verden som Tyngdeloven i den fysiske, ville de ringere Individer vige for de stærkere, tro paa hvad der siges dem i Stedet for selv at tænke ny Tanker, følge givne Exempler i Stedet for selv at sætte Exempler. Førere maa og ville Masserne have; have de faaet Mistillid til dannede Menneskers Førerskab, overtages Førerskabet af raa og uvidende Demagoger; men Førere maa og skal der være.

Demokratiets Fremtidsskæbne vil derfor til Syvende og sidst bestemmes af den Art Aristokrati, der styrer Staten bag Forfatningen. De uvidende Masser ville bøje sig for deres Førere, de være store Humbugmagere, store Slyngler, store Præster eller store Mænd. For Tiden følge Masserne Humbugma gerne, Skvadronørerne, Slynglerne. Det er dette, der giver det

Udseende af, at Lecky har Ret i sin Mening, at Demokrati betyder Uvidenhedens Regimente; det er dette, der tilsyneladende gav Carlyle Ret til at definere »Folket« som et vist Antal Millioner, for Størstedelen Taaber. Men Giddings tror ikke, at dette vil vedblive. Han mener tværtimod, at der er Tegn paa, at mere ideelle Magter end de, der nu er saa fremtrædende, i kommende Tider ville beherske Masserne.

A. P.-St.

Notitser.

Danmarks Folkemængde. — Folketællingen i Slesvig 1895. — Afstemning i Amerika for og imod Guldmonfod. — Adam Smith.

Medens der her i Landet foretoges almindelige Folketællinger 1834, 1840, 1845, 1850, 1855, 1860, blev der efter sidstnævnte Aar kun foretaget Tællinger med 10 Aars Mellemrum, altsaa 1870, 1880, 1890. I København og Nabokommuner har man dog holdt lokale Tællinger 1885 og 1895, og deres Resultater give selvfølgelig ikke blot Oplysning om selve de talte Byer, men ogsaa indirekte Kundskab om det øvrige Lands Forhold, idet Hovedstadens Tilvæxt for en stor Del skyldes Indvandring fra det øvrige Land. Desuden holde ogsaa adskillige andre Kommuner i Landet af og til Tællinger, nogle endogsaa hyppigt eller aarligt; — men Oplysninger om disse Tællinger forelaa hidtil kun spredtvis, hvis de overhovedet offentliggjordes. Statens Statistiske Bureau har imidlertid nu gjort Skridt til at faa Oplysninger om de lokale Tællinger, der have deres betydelige Interesse, samlede og offentliggjorte, og nylig har Bureauet udsendt, under Titlen »Kommunale Mandtal og Folketællinger, 1895—96«, et Hefte,

som meddeler Tællingsresultaterne for lidt over Halvdelen af Købstæderne og for nogle Landkommuner. Dertil har Bureauet yderligere knyttet en Beregning af det sandsynlige Folketal i Danmark d. 1. Februar 1895, et Femaar efter den sidste almindelige officielle Tælling. Hovedresultatet bliver da det, at medens Danmarks Folkemængde steg fra 1,969,000 den 1. Febr. 1880 til 2,172,000 Indb. d. 1. Febr. 1890 (eller i gennemsnitlig aarlig Tilvæxt 0,99 pCt.), har den d. 1. Febr. 1895 sandsynligvis naaet eller maaske overskredet $2\frac{1}{4}$ Mill. Indb. (2,256,000, i gennemsnitlig aarlig Tilvæxt 0,77 pCt.). Deraf faldt paa Landdistrikterne omtrent $1\frac{1}{2}$ Mill., paa København 334,000, paa Frederiksberg 56,000, paa Købstæderne c. 379,000 Indb. Den gennemsnitlige aarlige Tilvæxt 1890—95 var da i København 1,3 pCt., paa Frederiksberg 3,6, i Købstæderne 1,5, i Landdistrikterne 0,35 pCt. (medens den gennemsnitlige aarlige Tilvæxt i Tiaaret 1880—90 havde været for København 2,9, Frederiksberg 5,9, Købstæderne 2,2, Landdistrikterne 0,24 pCt.).

Folketællingen i Slesvig 1895.

Man plejer at regne en regelret Tilvæxt i Folkemængden som et godt Vidnesbyrd for et Lands Velvære og Fremgang. Det er derfor vel værd at lægge Mærke til den Oplysning, som Folketællingen af 1. Decbr. 1895 giver med Hensyn til Forholdene i Slesvig siden 1864. Efter den sidste danske Folke-

tælling 1. Febr. 1860 havde Hertugdømmet Slesvig 409,907 Indb. For at kunne foretage en nøjagtig Sammenligning mellem dette Tal og det, som fremtræder 1. Decbr. 1895, maa man dog fradrage de 11,418 Indb. paa Ærø og de 9,446 i de nordøstlige Sogne (det nuværende Kolding Herred), altsaa 20,864, for hvilket Tal der ved Fredslutningen 1864 kun tilstodes Slesvig 13,053 i de blandede Distrikter vesterpaa til Vederlag. Senere udskiltes endvidere Femern, der lagdes til Holstein, med en Folkemængde af 9,594 i Aaret 1860. Det saaledes formindskede Slesvig havde altsaa kun 392,500 Indb., men da der i Aarene 1855—60 var en aarlig Tilvæxt af 0,70 pCt., har man vel nok Grund til at antage, at der i de fire Aar inden Krigens Udbrud var kommet 11,000 til, eller med andre Ord, at der i Februar 1864 var en Folkemængde af 403,500. (I de 25 Aar 1835—60 steg Indbyggertallet i Hertugdømmet Slesvig fra 338,200 til 409,900, d. v. s. med over 21 pCt.). Ved Folketællingen 1895 havde Slesvig en Folkemængde af 412,300, med andre Ord, i omtrent 32 Aar var der en Forøgelse af 8,800, lidt over 2 pCt., en Tilvæxt saa ringe, at enhver Statistiker paa Forhaand vilde føle sig forvisset om Tilstedeværelsen af grove Misforhold. Og dette bliver saa meget mere paafaldende, naar man véd, at Kongeriget Danmarks Folkemængde fra 1860 til 1890 er stegen med 35 pCt., og at det tyske Riges i det tilsvarende Tidsrum 1865—95 er stegen netop med samme pCt., nemlig fra lidt over 37 Mill. til 52¹/₄, eller naar Slesvig og Elsas-Lothringen fraregnes, til 50¹/₅. Tager man Slesvigs nærmeste Naboland mod Syd, Holstein, vil man finde, at dettes

Folkemængde 1860—95 er stegen fra 544,400 — eller nøjagtigere 541,400, naar Femerns 9,600 Indb. medregnes, og derimod de 12,600 fraregnes for Amtet Ahrensboeck, der 1867 afstodes til Oldenburg — til 823,267 eller med over 52 pCt.

Ser man nærmere til, vil man iagttage, at hele den Tilvæxt, som Slesvig har faaet 1860—95 af omtr. 20,000, er kommen Byen Flensborg til Gode, idet dens Indbyggertal er blevet mere end fordoblet, fra 19,682 til 40,840. Ogsaa ere de større Byer i Sydslesvig voxede ret stærkt (42—55 pCt.), medens de mindre have staaet i Stampe eller ere gaaede tilbage: Slesvig By havde 1860 12,197, 1895 17,255, Husum 4,816 og 7,470, Eckernförde 4,325 og 6,378. I Nordslesvig har derimod kun Sønderborg faaet en Tilvæxt af 35 pCt., nemlig fra 3,894 til 5,427, og Tønder af 17 pCt., fra 3,216 til 3,785. Haderslev og Aabenraa vise kun en Tilvæxt af 7—8 pCt., henholdsvis fra 8,012 til 8,635 og fra 5,133 til 5,564. Højer har staaet aldeles i Stampe (1860 1,041 Indb., 1895 1,066), og Løgumkloster og Kristiansfeld ere begge gaaede tilbage, henholdsvis fra 1,419 til 1,320 og fra 681 til 563. Ja, hvis ikke Haderslev havde en stor Garnison, vilde Byens Folkemængde nu vistnok snarere være aftagen end tiltagen imod 1860. Taget som Helhed er Nordslesvigs Indbyggertal gaaet tilbage i de 35 Aar med 5—6,000. De fire nordslesvigske Amter Haderslev, Løgumkloster, Tønder og Aabenraa, samt Sundeved og Als havde 1860 til sammen 172,700 Indb., og hertil maa endda lægges de 3,600, som udgøre Overskudet ved Byttet mellem de vestlige Enklaver og de 6 Sogne, altsaa 176,300.

Men de fire nye Kredse, Haderslev, Tønder, Aabenraa og Sønderborg, havde 1895 kun 170,750 Indb. En lignende Nedgang har ogsaa Sydslesvig haft, nemlig fra 165,700 til 159,100 — særlig er Befolkningen aftagen i Ejdersted med næsten 3,000 — medens Flensborg Landkreds har faaet næsten ligesaa stor Tilvæxt som hele det øvrige Lands Tab (1860 30,775 Indb., 1895 41,594).

Den Fremgang, som Byen Flensborg og dens Omegn har haft i de forløbne 35 Aar, kan dog langt fra maale sig med, hvad de større holstenske Byer kunne opvise. Kiels Indbyggertal er i samme Tidsrum steget fra 17,541 til 85,668, altsaa næsten til det femdobbelte; Altonas fra 45,524 til 148,944, Neumünsters fra 6,830 til 22,492 og Wandsbecks fra 6,000 til 21,668, altsaa til mere end det tredobbelte. Over 70 pCt. af Holstens hele Tilvæxt falder paa disse fire Byer.

Ejendommeligt er det ogsaa at se, at medens Slesvig nu ligesom tidligere og ligesom Kongeriget Danmark har lidt flere Kvinder end Mænd (206,891 imod 205,427), er Forholdet omvendt i Holsten; ja Mændenes Overtal er endog blevet forøget i Løbet af de 35 Aar (fra 503,3 pro mille til 506,7). Det samme kan iagttages i Lauenborg, hvis Folkemængde kun er voxet meget ringe, ja endnu mindre end Slesvigs (fra 50,147 til 50,831).

En særlig Paavirkning sønden fra kommer til Syne i den stærke Tilvæxt af Katholiker. 1860 fandtes i hele Slesvig kun 584, deraf 182 paa Øen Nordstrand, men 1895 var Tallet steget til 4,137, deraf 1,086 i Flensborg og 710 i Slesvig. Derimod

er Jødernes Tal i samme Tidsrum aftaget med over 35 pCt., nemlig fra 527 til 340, hvoraf 138 bo i Frederiksstad, 103 i Flensborg og 35 i Nordslesvig.

Emil Elberling.

De Forenede Stater pro og contra Guld- møntfoden.

I 23 af de amerikanske Forenede Stater stemte ved Præsidentvalget i 1896 et Flertal paa den Kandidat, der holdt paa Guldmøntfoden — i 22 stemte et Flertal paa Sølv-Kandidaten. Hine 23 »Gold-Standard-States« ere disse: Maine, New Hampshire, Vermont, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, West Virginia, Ohio, Indiana, Illinois, Michigan, Wisconsin, Minnesota, Iowa, North Dakota, Kentucky, Oregon, California. Disse 22 »Free-Silver-States« ere disse: Virginia, North Carolina, South Carolina, Georgia, Florida, Missouri, South Dakota, Nebraska, Kansas, Tennessee, Alabama, Mississippi, Louisiana, Texas, Arkansas, Montana, Wyoming, Colorado, Utah, Nevada, Idaho, Washington. Det vil altsaa ses: med Undtagelse af de to Pacifik-Stater Oregon og California ligge alle de guldvenlige Stater mod Nord og Nordøst, saaledes at Staterne danne en sammenhængende, uafbrudt Række, i hvilken ingen Sølvstat har kunnet kile sig ind. Omvendt ere Sølvstaterne dels Centralstater, dels Sydstater, og danne ligeledes en sammenhængende Række. Hvorledes nu alle disse Stater stille sig med Hensyn til Areal

og Folkemængde, Oplysning og Skolevæsen, Formueforhold, Industri og Produktion, Sparekassevæsen etc., — derom findes en Del statistiske Oplysninger i et af de Hefter, den amerikanske Reform-Clubs »Sound Currency Committee« udgiver. Et Par Tal anføres her.

Medens Tallet af Stater pro og af Stater contra altsaa omtrent var ens, nemlig resp. 23 og 22, er der store Forskelligheder med Hensyn til Areal og Folkemængde m. m. Af det samlede Areal faldt 35,2 pCt. og 64,8 pCt. henholdsvis paa de guldvenlige Stater og paa de sølvvenlige; — af den samlede Folkemængde derimod netop omvendt resp. 63,8 og 36,2 pCt. Det er altsaa de mindre, men tætbefolkede Stater, der holdt paa Guldet, — medens Frit-Sølv-Staterne ere meget udstrakte, tyndtbefolkede Egne. Af Valgstemmer havde de 23 Stater, der afgav Flertal for Guldkandidaten 273, — de 22 andre 174, henholdsvis 61,1 og 38,9 pCt. Frit-Sølv-Staterne havde altsaa et noget større Procenttal af Valgstemmer end af Folkemængde, vare altsaa forsaavidt noget begunstigede.

Med Hensyn til Oplysningsforhold staa Guldstaterne gennemgaaende langt, langt over Sølvstaterne, — alene med to Undtagelser: West Virginia og Kentucky; men disse Stater, af hvilke den sidste var paa Nippet til at afgive Majoritet for Sølv, ere netop de sydligste blandt de guldstemmende Stater, og grænse altsaa geografisk op til Frit-Sølv-Staterne. I adskillige af disse er Procenten af Analfabeter overraskende stor, — og Udgiften til Skolevæsen paafaldende ringe.

Vare Staterne med Majoritet for Guld de mest oplyste, saa vare de ogsaa de mest velhavende. Paa følgende Maade fordelte sig den samlede Værdi af

Personal property	{	68,3 pCt. paa Guldfods-Staterne		
		31,7	—	Sølvfods- —
Real property	{	76,1	—	Guldfods- —
		23,9	—	Sølvfods- —
Farm lands	{	59,6	—	Guldfods- —
		40,4	—	Sølvfods- —
Farm Products	{	81,1	—	Guldfods- —
		18,9	—	Sølvfods- —

Af de faste Ejendommers samlede Prioritetsbehæftelser (ca. 6,000 Millioner Dollars) faldt 81,1 pCt. paa Guldfods-, 18,9 paa Sølvfodsstaterne. I hine var den gennemsnitlige Rentefod 6,20 pCt., i disse 8,36 pCt., saaledes at den endog i nogle af de vestligere Stater naaede, ja overskred 10 pCt.

Værdien af den samlede Industriproduktion taxeredes til 9,330 Millioner Dollars; deraf faldt over 8,000 Mill. eller 87,4 pCt. paa Guldfodsstaterne, — kun 12,6 pCt. paa Frit-Sølv-Staterne. Af den i den samlede Industri udbetalte Arbejds løn faldt hist 88,2, — her 11,8 pCt.

Af det samlede Tal af Sparekasseinteressenter faldt paa Guldfodsstaterne 98,7 pCt., — paa Frit-Sølv-Staterne kun 1,3 pCt. Sparekassestatistikken i de Forenede Stater er imidlertid kun ufuldstændig, hvorfor de anførte Tal ikke nøjagtigt kunne udtrykke Forholdet. De pege dog i det mindste i den rigtige Retning.

Af de Forenede Staters Sølvproduktion faldt 2,3 pCt. paa de Stater, i hvilke Flertallet stemte paa Guldfoeds-Kandidaten, — 97,7 pCt. derimod paa Frit-Sølv-Staterne. Blandt hine Stater var der en, California, der havde nogen Sølvproduktion; de andre havde enten slet ingen Sølvproduktion eller (Oregon og Michigan) kun saare ringe Sølvproduktion. Blandt de 22 Frit-Sølv-Stater befandt sig derimod de fem stærkt sølvproducerende Stater Colorado, Montana, Utah, Nevada og Idaho. 12 andre af disse 22 Stater udmærkede sig navnlig ved — deres mange Analfabeter. De resterende fem Stater grænsede umiddelbart op til Sølvminestaterne og var aabenbart under Paavirkning af dem. Gennemgaaende udmærkede Frit-Sølv-Staterne sig ved — forholdsvis ringere Velstand, ringe Industri og svagt udviklet Kredit.

Adam Smith.

Et højst interessant literærhistorisk Fund er blevet gjort: et Kollegiehefte, der indeholder et Referat af Adam Smiths Forelæsninger ved Glasgow-Universitetet 1762—63. Hefte er nylig, i 1896, blevet udgivet for the Clarendon Press, Oxford, af Edwin Cannan under Titlen »Lectures on Justice, Police, Revenue and Arms, delivered in the University of Glasgow by Adam Smith, reported by a Student in 1763.« Hvem Studenten var, vides ikke, men om Manuskriptets Ægthed skal der ikke være nogen Tvivl. Referatet fra 1763 slutter sig saa nøje

til Værket af 1776, »Wealth of Nations«, at dette Værk kan siges at være en nøjere Udvikling af Forelæsningerne ved Glasgow-Universitetet. Da disse holdtes før Adam Smith kom i personlig Forbindelse med Fysiokraterne, styrkes derved Formodningen for hans Uafhængighed af disse franske Økonomer, i alt Fald forsaavidt angaar store og vigtige Partier af »Wealth of Nations«. Nøjere Vejledning i saa Henseende giver de Noter og Oplysninger, som Mr. Cannan har føjet til sin Udgave af Studentens Referat.

A. P.-St.

Engelske Bøger.

- Cannan**, the History of Local Rates in England. Five Lectures Studies in Economics and Political Science. pp. 148. Longmans. 2/6.
- Conant**, A History of the Modern Banks of Issue. Putnam's Sons. 12/6.
- Curtiss**, Protection and Prosperity: An Account of Tariff Legislation and its Effect in Europe and America. pp. 896. Low. 18.
- Dolling**, Ten Years in a Portsmouth Slum. With 18 full-page Illusts. pp. 272. Swan Sonnenschein. 6.
- Drage** (Geoffrey), The Labour Problem. pp. 440. Smith, Elder and Co. 14.
- Dunsford's**, Stock Exchange Handbook, 1897. Imp. 32mo, limp, pp. 252. F. Dunsford (Leeds). 1.
- Easton**, Banks and Banking. pp. 228. E. Wilson. net, 3/6.
- Edgcumbe**, Popular Fallacies Regarding Bimetallism. pp. 168. Macmillan. net, 3/6.
- Fairbanks** (Arthur), Introduction to Sociology. pp. 290. Paul, Trübner and Co. 7/6.
- Follett** (M. P.), The Speaker of the House of Representatives. With Introduction by A. Bushnell Hart. pp. 404. Longmans. 6.
- Gibbs**, A. Bimetallism Primer. 3rd. ed., Revised. pp. 120. E. Wilson. net, 1.
- Giddings** (F. H.), The Principles of Sociology: An Analysis of the Phenomena of Association and of Social Organisation. pp. 486. Macmillan. net, 12/6.
- Greswell** (William Parr), The British Colonies and their Industries. 3rd. ed. 12mo, pp. 148. G. Philip. 1.
- Harper**, Money and Social Problems. pp. 380. Oliphant, Anderson and Co. 10/6.
- Hobson**, The Problems of the Unemployed: An Enquiry and an Economic Policy. (Social Questions of To-Day.) pp. 164. Methuen. 2/6.
- Hyndman** (H. M.), The Economics of Socialism: Being a Series of Seven Lectures on Political Economy. pp. iv+257. Twentieth Century Press. 3.
- Jordan**, The Standard of Value. 7th ed. pp. 212. Longmans. 6.
- Lough** (Thomas), England's Wealth, Ireland's Poverty. With 9 Diagrams. Popular ed. Demy 8vo, sd., pp. xiv+223. Downey. 1.
- Lynch**, Killboyland Bank; or, Every Man his Own Banker: Being the Account of how Killboyland Characters Concerned Themselves about Co-operative Credit. Cr. 8vo. pp. 248. Paul Trübner and Co. 3/6.

- M'Kechnie**, *The State and the Individual: An Introduction to Political Science. With Special Reference to Socialistic and Individualistic Theories.* pp. 468. Maclehose (Glasgow). net, 10/6.
- Macleod** (Henry Dunning), *The History of Economics.* pp. 706. Bliss, Sands and Co. 16.
- Mallock** (W. H.), *Classes and Masses; or, Wealth, Wages Welfare in the United Kingdom. A Handbook of Social Facts for Political Thinkers and Speakers.* pp. 156. Black, 3/6.
- Morley**, *The life of R. Cobden* 2 vols. 7/
- Mulhall** (Michael G.), *Industries and Wealth of Nations.* pp. 464. Longmans. 8/6.
- Nicholson** (J. Shield), *Strikes and Social Problems.* pp. 246. A. and C. Black. 3/6.
- Plehn**, *Introduction to Public Finance.* pp. 376. Macmillan. net, 6/6.
- Price** (L. L.), *Money and its Relations to Prices: Being an Inquiry into the Causes, Measurement and Effects of Changes in General Prices.* pp. vi—200. Swan Sonnenschein. 2/6.
- Russell**, *German Social Democracy. Six Lectures. With an Appendix on Social Democracy and the Woman Question in Germany by Alys Russell. (Studies in Economics and Political Science.)* pp. 218. Longmans. 3/6.
- Seal**, *The Science of Status: A Study in Sociology.* pp. 60. Williams and Norgate. 2/
- Seeley**, *Introduction to Political Science. Two Series of Lectures. (Eversley Series.)* pp. 402. Macmillan. 5/
- Sherwell**, *Life in West London: A Study and a Contrast. (Social Questions of To-day.)* pp. 196. Methuen. 2/6.
- Schoenhof**, *A History of Money and Prices: Being an Inquiry into their Relation from the Thirteenth Century to the Present Time.* pp. 370. Putnam's Sons. 6/
- Skinner**, *The London Banks and Kindred Companies and Firms, 1896.* pp. 534. Skinner. 10/
- Taussig** (F. W.), *Wages and Capital: An Examination of the Wages Fund Doctrine.* pp. 344. Macmillan. net, 6/
- Tourgee**, *The War of the Standards: Coin and Credit versus Coin without Credit. (Questions of the Day.)* pp. 130. Putnam's Sons. 3/6.
- Walker** (Francis), *International Bimetallism.* pp. 304. Macmillan. 5/
- Williams** (Ernest Edwin), *Made in Germany.* pp. 184. Heinemann. 2/6.
- Wolff** (Henry), *People's Banks: A Record of Social and Economic Success.* pp. 422. P. S. King. 10/

Indkomst- og Formueskat.

Indledning til Diskussion i Nationaløkonomisk Forening

11. Marts 1897.

Af

E. Meyer.

De følgende Bemærkninger, der skulle tjene til Indledning af en Diskussion i Nationaløkonomisk Forening, ville i Følge denne deres Hensigt naturligt betragte Spørgsmaalene fra et rent økonomisk og ikke fra et politisk Synspunkt. De ville derfor se paa de to Forslag om Forandring af den direkte Beskatning uden Hensyn til de samtidig forelagte Forslag om Told- og Brændevinsskat. At der kan være politiske Grunde, der gøre, at et Parti ikke vil give det ene uden det andet, et andet Parti ikke det andet uden det ene, er sin Sag, men nogen saglig Forbindelse mellem de to Ting eksisterer ikke. Jeg vil derfor — for ikke at lade Sagen ganske uberørt — kun udtale, at den Tanke at gøre en fra mange Sider ønsket Forandring i de direkte Skatter, hvorved disse fordeles retfærdigere paa de besiddende Klasser indbyrdes, afhængig af, at der samtidig lægges en Skat, hvis Provenu efter en meget lav Beregning sættes til 5

Millioner Kroner, paa de ubemidlede Klasser, uden at man meddeler nogetsomhelst om, hvad de 5 Millioner skulle bruges til, forekommer mig med et mildt Udtryk ganske irrationel.

I.

Betragter man de 2 Lovforslag under et, gaa de som bekendt i Hovedsagen ud paa at overføre $\frac{1}{3}$ af Gammelskatten, hele Land- og Ligningsskatten, Ligningsskatten paa Købstæderne og $\frac{3}{4}$ af Bygningsafgiften til de respektive Kommuner og at erstatte disse Skatter med en Formue- og Indkomstskat, der efter en foreløbig Beregning i Øjeblikket vil indbringe omtrent 800,000 Kroner mindre. Bortset fra dette sidste Moment, der, hvis Beregningen er rigtig, altsaa betyder en virkelig Overførelse af en mindre Del af Statens Indtægter til Kommunerne, er Forslagenes Hensigt den, at Formue- og Indtægtsskatten for en Del kommer til at træde i Stedet for de Ligninger, som Kommunerne hidtil have maattet foretage overfor deres Beboere. Dette vil atter, naar man ser bort fra forskellige Detailler, i første Række sige, at de kommunale Ligninger paa Hartkornet formindskes, at altsaa en ikke ubetydelig Del af de over hele Landet hvilende Byrder paa Hartkornet erstattes af en Ligning efter Formue og Indkomst, og dette er jo ogsaa Lovens Hovedformaal. For saa vidt en Del af Byrden derved flyttes fra Landet til Byerne og særlig til København, sker dette, som oftere fremhævet under Debatten i Folketinget, i det Forhold, hvori Formuen og Indtægten er større paa sidstnævnte Sted end paa førstnævnte.

Hvor vidt kan nu en saadan Omlægning siges at være stemmende med hvad der kræves dels af almindelige Skatteprinciper, dels af den nuværende Situation? Ved enhver Diskussion om Forandring og navnlig om Nedsættelse i Hartkornsskatterne rejser sig det Spørgsmaal, om de bestaaende Statshartkornsskatter kunne betragtes som egentlige Skatter, eller om de snarere maa opfattes som Grundbyrder. Ved denne Lejlighed er dog Spørgsmaalet rejst med mindre Berettigelse end ofte ellers. Min Mening om Sagen, som jeg ved tidligere Lejlighed har begrundet udførligere, er den, at Gammelskatten, hvis Beløb for over 50 Aar siden er fastslaaet en Gang for alle, fuldt ud maa betragtes som en Grundbyrde, hvis kapitaliserede Værdi maa være taget i Betragtning ved enhver Transaktion, der i disse Aar er foretaget, og at Land- og Ligningsskatten begynder at faa en lignende Karakter, forsaavidt den i henimod 30 Aar faktisk ikke er undergaaet nogen Forandring, medens den dog frembyder den Forskel fra Gammelskatten, at en Forandring i dens Beløb ikke principielt er udelukket. Men medens denne Gammelskattens fuldstændige og Land- og Ligningsskattens delvise Karakter af Grundbyrde vilde være et overordentligt vigtigt Moment, saa snart man skulde behandle Spørgsmaalet om disse Skatters hele eller delvise Ophævelse, altsaa om et Skridt lig det, man for nogle Aar siden har gjort i Sverige, stiller Sagen sig anderledes her. Der er jo ikke Tale om at ophæve disse Skatter, men om at overføre dem til Kommunerne, hvorved man altsaa letter de kommunale Byrder, særlig de kommunale Hartkornsskatter, og om disse gælder det, at der altid er en Mulighed for, at

de kunne paalignes med vexlende Beløb fra Aar til Aar, saa at en nøjagtig Hensyntagen til deres Størrelse ved Afslutning af Ejendomshandler er udelukket. Særlig vil Overførelsen af en Del af Realskatterne til Kommunerne have den Følge, at man ikke vil blive nødsaget til at paalægge Hartkornet nye Byrder til Dækning af de stadig voxende kommunale Udgifter. At saadanne nye Byrder med fuld Vægt ramme de nuværende Ejere, er dog ganske ubestrideligt. Det forekommer mig derfor, at man roligt kan lade Spørgsmaalet Skat eller Grundbyrde hvile og indrømme, at her i det væsentlige er Tale om at ombytte Skat paa Hartkornet med Skat paa Formue og Indkomst. Til Fordel for en saadan Foranstaltning taler ikke alene alle almindelige Betragtninger over Hartkornets uheldige Egenskaber som Skatteobjekt betragtet, men navnlig den Omstændighed, at Manglerne fremtræde med forøget Vægt under de Forhold, hvorunder Landbruget for Tiden arbejder.

At lette Byrderne, navnlig for den Del af Landbruget, paa hvem Hartkornsafgifterne hvile særlig tungt, er derfor principielt rigtigt, saafremt de nye Byrder, som herved fremkaldes, komme til at hvile paa de rigtige Skuldre. I Principet naas dette korrektest ved en Skat paa Formue og Indtægt. Lettelsen falder ved at man følger denne Vej netop paa de Ejere, hvis Formue- og Indtægtsforhold, kort sagt hvis hele økonomiske Stilling ikke staar i Forhold til deres Hartkorns Størrelse — det være sig nu blot fordi Landbrugsprodukternes Prisfald har bragt Nettoindtægten ned, eller fordi denne Situation kan medføre en forholdsvis Forøgelse af Prioritetsbyrden, saa at Ejen-

dommens Overskud delvis sluges af Renteudgiften. Paa den anden Side rammer den nye Skat hele Landet over Indbyggerne i Forhold til deres økonomiske Evne.

Man har fremsat den Tanke, at det samme kunde naas uden at Staten gav Slip paa sine Ejendomsskatter, nemlig ved at man paalagde en Formue- og Indkomstskat, hvis Provenu fordeltes til Kommunerne. Man vilde herved faa en anden Fordelingsmaalestok end den, Forslaget giver, men, som det fremgaar af Folke-thingets Forhandlinger, vilde det være yderst vanskeligt at naa til Enighed om, hvilken Maalestok man da skulde vælge, og — hvad der er det vigtigste — det er ikke fra nogen Side paavist, at nogensomhelst anden Maalestok er retfærdigere end Lovforslagets. Det faar derved forøget Vægt, at man ved at slaa ind paa en anden Vej end den, som Lovforslaget anviser, gik glip af det andet store Fortrin, som Forslaget har, nemlig at det danner et Skridt henimod det Maal, som fuldstændig er naaet ved den fra 1891—93 foretagne Skattereform i Preussen. Foruden at denne Reform ligesom den danske i nogen Grad lettede Byrderne paa de faste Ejendomme og lagde dem over paa den mobile Kapital, gik den tillige ud paa at overdrage samtlige Realskatter og Nærings-skatte til Kommunerne og lade Statens Indtægt af direkte Skatter i Hovedsagen samle sig om den personlige Skat paa Formue og Indtægt. En saadan Omordning af den direkte Beskatning har overordenlige Fortrin saavel af principielle som af praktiske Grunde. Principielt egner den personlige Skat sig bedst til Dækning af de fleste af de egentlige Statsudgifter, der

bør dækkes af de enkelte i Forhold til deres Skatteevne, medens dette i mindre Grad gælder om de kommunale Udgifter, der i ikke ringe Omfang kunne være af den Natur, at en Ligning paa Ejendomme og Erhverv kan være mest stemmende med retfærdige Fordelingsprinciper. Af praktiske Grunde har Ordningen store Fortrin, fordi man ad denne Vej kommer ud over mange af de Vanskeligheder, som en ensidig Benyttelse af de personlige Afgifter i den kommunale Beskatning medfører, navnlig overfor de Personer, der bo i én Kommune, medens de have Ejendom og Erhverv i en anden. Den yder altsaa sin Bistand til at komme udenom det tilsyneladende uløselige Problem, som man kalder den interkommunale Beskatning.

II.

En nøjere Bedømmelse af den hele Reform afhænger jo imidlertid endvidere af den foreslaaede Formue- og Indkomstskats Karakter. Det kan ikke være Hensigten i den følgende Fremstilling at gennemgaa denne i alle dens Enkeltheder, men kun at fæste sig ved nogle af dens Hovedpunkter. En væsenlig Forskel fra tidligere danske Indkomstskatter og fra den bestaaende københavnske frembyder den jo derved, at den foruden Indkomsten tillige beskatter Formuebesiddelsen. At dette er et Fremskridt, er vel efterhaanden naaet til at blive almindelig erkendt. Ingen kan være blind for den betydelige Forskel, der er mellem Skatteevnen hos 2 Personer med samme Indtægt, hvoraf den ene lever af personligt Arbejde, medens den andens Indtægt er Rente af en Kapital.

Medens sidstnævnte kan give sin hele Indtægt ud til Hvid og Skilling og dog være sikker paa ikke alene at beholde Indtægten hele sin Levetid, men ogsaa at efterlade den uformindsket til Kone og Børn, maa den anden for at sikre sig selv blot en ringe Indtægt i Alderdommen og for at sikre sine Efterladte det nødvendige undlade at forbruge en Del af Indtægten. De to Personers økonomiske Situation er altsaa ikke den samme, det Maal af personlig Tilfredsstillelse, der i Kraft af deres pekuniære Evner staar til deres Disposition, er forskelligt, og deres Bidrag til de offentlige Fornødenheders Tilfredsstillelse bør derfor ogsaa være forskelligt. Hvad Størrelsen af den foreslaaede Formueskat angaar, maa den siges at være yderst beskeden. Den paalægger f. Ex. en Mand med en Formue af 100,000 Kroner den ikke uoverkommelige Afgift af 30 Kroner om Aaret; men selv om man kunde synes, at der kunde være taget noget kraftigere fat paa Formuebesiddelsen, maa man dog anerkende det Fremskridt, at den overhovedet er beskattet. Det er blevet hævdet, navnlig af Direktør Bramsen, at man i Stedet for at beskatte Formuebesiddelsen, kunde forhøje Arveafgiften. Hvis det blot gjaldt om at skaffe en Indtægt tilveje, kunde denne Betragtning have sin Berettigelse, men hvor det gælder om at udforme den personlige Skat saaledes, at den i alle sine Dele bliver saa retfærdig som mulig, hvor det gælder Aar for Aar at ramme de skattepligtige efter deres økonomiske Situation, er det korrektere at man beskatter enhver efter hans Indtægt og Formue. Arveafgiften har andre Formaal, bl. a. at ramme den særlige Form af Formueerhvervelse, der fremkommer ved Arv. En saadan

Skat har sin store Berettigelse, og personlig er jeg en Tilhænger af en adskillig højere Arveafgift end den, vi have her til Lands. Men der er ingen Anledning til at lade den højst problematiske Udsigt til en Forhøjelse af Arveafgiften stille sig i Vejen for den naturlige Adgang til en Skat paa Formuebesiddelsen.

Endel Diskussion har rejst sig angaaende Spørgsmaalet om, hvorvidt kun den produktive, indtægtgivende, eller ogsaa den uproduktive Formue bør beskattes. I denne Henseende er den foreslaaede Formuebeskatning mere vidtgaaende end adskillige eksisterende. Hvor Formuen, saaledes som Tilfældet er i Italien og Norge, kun beskattes derved, at man regner en højere Indkomstskatteprocent for den funderede Indtægt, Indtægten af Kapital, forbliver al Formue, der ikke giver Indtægt, skattefri. Men ogsaa Stater, der direkte beskatte Formuen, kende flere Undtagelser end det danske Forslag, saaledes navnlig Schweizerkantonerne og — ganske vist i ringere Grad — Preussen. Her fritages foruden Møbler og Husgeraad ogsaa »andere bewegliche körperliche Sachen«, forsaavidt de ikke maa anses som Tilbehør til et Grundstykke eller som Bestanddel af en Anlægs- eller Driftskapital, medens det danske Forslag nævner »Møbler, Husgeraad og andet til husligt Indbo hørende Løsøre« med en lignende Undtagelse i Henseende til Næringsbrug. Derimod medtager, saavidt man kan se, flere nordamerikanske Stater mere end Forslaget.

De Hensyn, som i det hele lede til Beskatning af Formuen, maa nu konsekvent siges at føre til, at man ikke undtager den Del af den, der ikke giver Indtægt, naar den iøvrigt har Formueværdi, som kan realiseres.

Et Grundstykke, en Beholdning af ædle Metaller, Smykker eller lignende, som man af en eller anden Grund lader henligge uden indtægtgivende Benyttelse, f. Ex. fordi man benytter Grundstykket som Lystpark eller spekulerer i, at det en Gang skal kunne sælges med Avance, har lige saa vel som ethvert andet Kapitalanlæg den Betydning, at det kan bruges til at sikre Ejerens eller hans Efterladtes Fremtid, og giver ham derigennem en bedre økonomisk Position end den, hvis Formue er saa meget mindre, selv om Indtægten er den samme. Man har særlig rejst Indvendinger mod Beskatning af Bogsamlinger, Kunstværker og deslige. I Grunden er Forslaget overfor disse Ting gaaet mindre vidt, end man strængt theoretisk kunde gaa. Af adskillige Forfattere, deriblandt herhjemme af Falbe-Hansen, er det med Rette blevet hævdet, at den stadige Benyttelse og Nydelse af saadanne Ting i Virkeligheden er en Indtægt, som man principielt burde ramme gennem Indtægtsbeskatningen. Naar man af praktiske Grunde undlader dette, er der saa meget mindre Anledning til at lade den gaa fri for Formueskat. De have paa Grund af den Mulighed, de yde for ved deres Realisation at kunne betrygge Fremtiden alle de Egenskaber, der betinger en Formuebeskatning — selvfølgelig naar man beskatter dem efter deres Realisationsværdi og ikke efter Anskaffelsesværdien, som i adskillige Tilfælde kan være højere. Naar det i denne Sammenhæng anføres, at Anskaffelse af Bøger kan være en Nødvendighed f. Ex. for en Videnskabsmand, saa kan dette være en Anledning til at beregne hans frie Indtægt lavere, hvorom nedenfor, men naar han først har dem, repræsenterer deres

Salgsværdi ligefuldt en Formue for ham. At det er vanskeligt til Punkt og Prikke at beregne den uproductive Formues Værdi, er sandt nok, men denne Indvending er ikke stærkt afgørende overfor en Skat, hvis Procent er sat saa lavt, at en halv eller en hel Snes Tusind Kroner mere eller mindre ikke lægger noget synderligt Lod i Vægtskaalen.

Et andet nyt Element, som Forslaget indfører i vor Lovgivning, er den tvungne Selvangivelse. Vi have for den københavnske Indkomstskats Vedkommende gjort et Skridt henimod den ved Loven af 1. April 1887, hvorefter Selvangivelse er Betingelsen for at kunne opnaa visse Lempelser, og for at kunne faa en foretagen Indtægtsansættelse nedsat, naar Nedsættelsen ikke er mere end $\frac{1}{8}$ af den paaankede Ansættelses Beløb. Forslaget gør Skridtet fuldt ud ved at lade den ikke-angivende — forsaavidt hans Formue og Indtægt gaa ud over et vist Minimum — fortabe sin Indsigelsesret helt og desuden straffe ham med Bøder. Tvungen Selvangivelse benyttes i Preussen siden Loven af 1891 og i England overfor de Skatteydere, der falde ind under Indkomstskattens Schedule D. Naar man saa ofte fremhæver den engelske Indkomstskats Fortrin for de kontinentale Skatter paa Grund af, at den beskatter Indtægtskilden og ikke Personen, og derfor undgaar enhver Indtrængen i de enkelte Skatteyderes personlige Forhold, maa det erindres, at disse Fortrin — hvis de virkelig ere Fortrin — i stort Omfang ikke gælder om schedule D, og at denne Afdeling alene indbringer mere end Halvdelen af den samlede Skat.

Den tvungne og specificerede Selvangivelse er et overordentlig virksomt Middel til at faa den virkelige Indtægt frem, som ellers i mange Tilfælde er skjult for de skatteansættende Myndigheder; men den er mere end dette. Naar i en By som København af 48,093 Skattepligtige 39,269 bruge Selvangivelse, medens altsaa 8,824 undlade det, er der al Grund til at antage, at der blandt de første findes mange med faste og let kendelige Indtægter, blandt de sidste mange Forretningsfolk med variable og vanskeligt taxable Indtægter. Men hvis dette er Tilfældet, bliver Resultatet ikke alene, at Staten maaske faar mindre Indtægt end den skulde have, men ogsaa, at de smaa faste Indtægter, der beskattes helt ud, blive haardere betyngede end de større og variable, der delvis gaa fri. At den tvungne Selvangivelse i Preussen i Forbindelse med hele den bedre Ansættelsesmaade, som Loven af 1891 anordner, i høj Grad har bidraget til Skattens uventet gunstige finansielle Resultat, er almindelig anerkendt, og fremgaar bl. a. tydeligt og klart af de overordentlig talende Exempler, som Neergaard fremførte under Folkethingsdebatten.

III.

Blandt de Bestemmelser, der særlig vedrøre Indkomstbeskatningen, fæster Opmærksomheden sig først ved Bestemmelsen om, at Aktieselskaber og lignende skulle betale Skat af den Indtægt, der overstiger 4 pCt. af Indtægten. Man følger rundt i Verden meget forskellige Principer i denne Henseende, saa at baade Modstandere og Tilhængere af Aktieselskabers Ind-

tægtsbeskatning kunne paaberaabe sig Udlandets Exempel. Men ser man bort herfra og betragter Skatten fra et almindeligt Retfærdighedsstandpunkt, lader den sig ikke forsvare. Aktieselskabets Indtægt er Aktionærernes Indtægt, og at beskatte den baade det ene og det andet Sted, er en utvivlsom Dobbeltbeskatning. Værre bliver denne naturligvis, naar man som i Sachsen eller som i de preussiske Kommuner beskatter hele Indtægten begge Steder. Men selv en Dobbeltbeskatning af hvad der er over 4 pCt. er ikke retfærdig, fordi den, der har anlagt sin Kapital i Aktier, ikke af den Grund bør svare en højere Indkomstskat end enhver anden Kapitalist. En ganske anden Sag er det, at hvor man har Næringsskatter, bør Aktieselskaber betale dem lige saa vel som andre Næringsdrivende; men at en Mand, der har sine Penge f. Ex. i Dampskibsaktier, skal betale mere Indkomstskat end den, der har dem i inden- eller udenlandske Obligationer af en hvilken som helst Art, stemmer ikke med naturlige Principer. Paa den anden Side kan man gerne indrømme, at disse Betragtninger have mere theoretisk end praktisk Betydning, fordi Aktieselskabsbeskatningen hverken til den ene eller den anden Side vil komme til at spille nogen stor Rolle. Finansielt kommer den ikke til at bringe Statskassen stor Rigdom. Nøjagtigt lader det sig ikke beregne paa Grund af det svingende Aktieudbytte; men sætter man det Tilfælde, at den samlede danske Aktiekapital et Aar gav et Udbytte af mellem 5 og 6 pCt. — og dette er et godt Udbytteaar — vilde Skatten indbringe mellem 40,000 og 80,000 Kr. Og for den enkelte Aktionær virker Skatten heller ikke ødelæggende, for saa vidt

som f. Ex. Besiddelsen af 10,000 Kr. Aktier i et Selskab, der giver 6 pCt. Udbytte, medfører en Extraskat af $2\frac{1}{2}$ Kr.

Størst Interesse have naturligvis Bestemmelserne i § 5 og 6 om Indtægts Bestemmelse. I Overensstemmelse med de fleste Statsindkomstskatter fastsætter Forslaget, at Formueforøgelse, der fremkommer ved, at de Formuegenstande, en Skattepligtig ejer, stige i Værdi, ikke henregnes til hans Indkomst — medens der paa den anden Side ikke gives Fradrag i Indkomsten for deres Synken i Værdi. Ligeledes medregnes ikke Indtægter, som hidrøre fra Salg af den skattepligtiges Ejendele (herunder indbefattet Værdipapirer) for saa vidt disses Salg ikke henhøre til vedkommende Næringsvej, f. Ex. Handelsvirksomhed med faste Ejendomme, eller ere foretagne i Spekulationsøjemed. Disse Bestemmelser maa i det hele og store billiges. Naar jeg i et tidligere Foredrag i Nationaløkonomisk Forening (Nationaløkonomisk Tidsskrift XXX S. 109) har hævdet den Anskuelse, at enhver Formueforøgelse bør beregnes som Indtægt, maa jeg erkende, at denne Opfattelse ikke holder stik overfor en dybere Indtrængen i Indtægts og Indtægtsskattens Natur, og jeg har ændret den i mit senere lille Skrift: »Skatter«. I det væsentlige kan jeg tiltræde den af Falbe Hansen i hans Finansvidenskab hævdede Grundanskuelse, at medens Værdiforandringer i Driftskapitalen kan sættes lig med Indtægtsvinding eller Indtægtstab, gælder det modsatte om Grundkapitalens, den faste og blivende Kilde, af hvilke Indtægterne udspringe. Navnlig hvad faste Ejendomme angaar, vil et ret praktisk Exempel illustrere dette. Værdien af en fast Ejendom bestemmes

af to Faktorer, den Indtægt, den giver, og den almindelige Rentefod, hvorefter Indtægten kapitaliseres. Hvis en Ejendom giver 10,000 Kroner i aarligt Overskud, og Rentefoden, hvorefter der kapitaliseres, er 5 pCt., bliver Værdien 200,000 Kroner. Falder Rentefoden til 4 pCt., uden at der samtidig sker nogen Forandring i Overskudet, bliver Værdien 250,000 Kr. Hvis Driftsoverskudet fra Aar til Aar bliver uforandret 10,000 Kr., vilde Indtægten, saafremt man ved dennes Beregning tog Hensyn til Værdiforandringen, i et Aar, hvor Rentefoden faldt fra 5 til 4, blive 60,000, medens den i et Aar, hvor Rentefoden steg fra 4 til 5, maatte sættes til $\div 40,000$, skønt det jo i Grunden ikke kan nægtes, at Ejerens Indtægt i de 2 Aar i Virkeligheden er den samme. For Statens Finanser vilde en Skat, der gik ud fra denne Beregningsmaade, have den uheldige Følge, at Staten i den ene Periode fik en ganske uforholdsmæssig høj Indtægt af Landmændenes Indkomstskat, i den anden slet ingen. Gaar man ud fra, at en saadan Værdiforøgelse ikke skal beskattes som Indtægt, saa længe Ejeren beholder Ejendommen, følger deraf, at den heller ikke kan blive det, fordi han paa et senere Tidspunkt sælger Ejendommen. Et saadant Salg betegner ikke i og for sig nogen Forandring i hans økonomiske Stilling, og derfor vilde denne Hensyntagen til Værdiforandringen ved Salg føre til en ubegrundet Forskel mellem Beskatningen af dem, der sælge deres Ejendomme, og dem, der beholde dem.

Det skal imidlertid indrømmes, at der gives visse Værdiforandringer af faste Ejendomme, hvor Retfærdigheden af det her hævdede Princip er mindre uomtviste-

lig. Særlig gælder dette om Forandringer, der skyldes pludselige Konjunkturer, saasom ændrede Transportforhold eller lignende. Man kan forstaa, at man føler sig frastødt af et Exempel af følgende Art. En Mand, hvis Ejendom giver et Overskud af 12,000 Kroner, og som anvender de 6,000 til Forbedring og Værdiforøgelse af Ejendommen, maa betale Indkomstskat af fulde 12,000, medens en anden, der har et Overskud af 6000, og som f. Ex. ved et Jernbaneanlæg uden selv at gøre noget, ser sin Ejendoms Værdi forøget med 6,000 eller mere, kun betaler den halve Indkomstskat. Hertil er at bemærke, at Lovgivningen i sine almindelige Bestemmelser maa se paa, hvad der i det store og hele er korrekt, selv om der kan indtræffe enkelte Tilfælde, hvor det korrekte Princip medfører mindre heldige Følger, og dernæst, at jo ikke alene den forandrede Indtægt, som Konjunkturforandringen medfører, rammes gennem den fremtidige Indtægtsbeskatning, men at ogsaa Ejendommens forandrede Værdi vil blive ramt gennem Formueskatten, som ogsaa i dette Tilfælde viser sig som et nødvendigt og heldigt Supplement til den rene Indkomstskat.

At Familieoverhovedet i Følge § 7 beskattes af hele Husstandens Indtægt maa vistnok billiges. Det kan ganske vist i nogle Tilfælde føre til en højere Beskatning end hvis hvert Medlem beskattes for sig, idet enkelte Familiemedlemmers Indtægter, der ere under det skattefri Minimum, ville være at medregne, naar den samlede Indtægt gøres op. Imidlertid kan det jo ikke nægtes, at den, der har en Husstand at forsørge, er bedre stillet i økonomisk Henseende, naar Husstandens Medlemmer selv have Indtægter, end naar

de ikke have det, og paa den anden Side fører denne Opgørelsesmaade til, at Gaver, der gives indenfor Husstandens Kreds, ikke blive Genstand for Dobbeltbeskatning. Iøvrigt fastholder Forslaget det Princip, at Gaver, der ydes af Aarsindtægten, beskattes saavel hos Giveren som hos Modtageren, et Princip, der unægtelig kan føre til visse Anomalier, f. Ex. i det oftere berørte Tilfælde, at en Fader, der bor i én By, underholder en Søn, der bor andet Steds, og altsaa ikke hører til hans Husstand. I denne Sammenhæng kan det omtales, at Lovforslaget paa et enkelt Punkt medtager noget mere end der skulde medtages, nemlig ved at beskatte Livrenter og lignende baade som Formue efter deres kapitaliserede Værdi og som Indtægt med deres fulde aarlige Beløb, skønt en Del af Beløbet — saaledes som det paavistes bl. a. af Prof. Scharling under Folkethingets Forhandlinger — rettelig maa betragtes som Formueforbrug og altsaa ikke som Indtægt. Dette hører vel imidlertid til de Ting, der ville blive rettede, inden Forslaget bliver til Lov, hvis det bliver det. Hvad de egentlige Pensioner — Efterlønninger — angaar, var det maaske nemmest at beskatte dem som Indtægt og lade dem gaa fri for Formueskat.

§ 6 opregner de Udgifter, som man skal fradrage for at naa til Renindtægten. De fleste af disse følge af sig selv. Opmærksomhed fortjener den første: »Driftsomkostninger, d: de Udgifter, som i Aarets Løb er anvendte til at erhverve, sikre og vedligeholde Indkomsten, derunder ordinære Afskrivninger«. Denne Bestemmelse er i nær Overensstemmelse f. Ex. med den preussiske og danner efter sin Ordlyd og forhaab-

entlig ogsaa efter den Maade, hvorpaa den vil blive anvendt, en heldig Modsætning til Bestemmelserne i Loven om den københavnske Indkomstskat. Denne siger nemlig i § 9 d: »Fra al Indtægt, der hidrører fra Næringsbrug, fradrages ... de Udgifter, som have fundet Sted for at holde Næringen i Gang (Driftsomkostninger)«. En saadan Ordning er en aabenbar Uretfærdighed mod alle Indtægter, der ikke hidrøre fra Næringsbrug, og som derved forhindres fra at fradrage deres Driftsomkostninger. I Modsætning hertil maa efter Lovforslagets Bestemmelse, f. Ex. en Viden-skabsmand eller Forfatter, have Ret til at fradrage en Del Udgifter, saasom Leje af Studereværelse, noget af den nødvendige Udgift til Bøger og deslige.

Nogle fremmede Lovgivninger give Ret til at fradrage Livsforsikringspræmier. At dette ikke er optaget i det danske Lovforslag er imidlertid fra et principielt Standpunkt rigtigt. Skattefrihed for Livsforsikringspræmier maa begrundes derved, at de danne en nødvendig Udgift for den, der ingen Formue har, og derved give et synligt Tegn paa Forskellen i Skatteevne mellem Personer med samme Indtægt, af hvilke den ene har Formue, den anden ikke. Men naar der gennem en særlig Formueskat er taget Hensyn til denne Forskel, falder Anledningen til Forsikringsudgifternes Fritagelse bort.

IV.

Tilbage staar nogle vigtige Punkter, nemlig Fritagelse for et vist Minimum af Indtægt og Spørgs-maalet om Proportionalitet eller Progression i Beskat-

ningen. Med Hensyn til disse Punkter afviger min Opfattelse ikke uvæsentligt fra den, der er kommen til Orde i Lovforslaget. Som skattefri Indtægt sætter Forslaget 600 Kroner i København, 500 i Købstadkommuner og Handelspladser og 400 Kroner i Landkommunerne. Desuden gøres et Fradrag for hvert til Husstanden hørende Barn under 15 Aar, nemlig henholdsvis 100, 85 og 70, dog saaledes, at man ikke faar Lov at medregne mere end 3 Børn. At Skattenedsættelsen paa Grund af Familieforsørgerpligten standser paa et vist Punkt er vistnok forsvarligt. I alle Tilfælde, hvor et Forhold, der nedsætter Skatteevnen, helt eller til Dels afhænger af Skatteyderens Vilje, maa Staten være berettiget til at sige, at den kun indtil en vis Grad kan lade dette Moment forringe Statsindtægterne. Om Grænsen netop skal sættes ved 3 er naturligvis særdeles tvivlsomt; rimeligvis kunde den sættes noget højere; men dette beror jo paa et Skøn. Derimod burde det skattefri Minimum sættes højere end Lovforslaget har gjort det, og dette ikke mindst paa Grund af den Hensigt, i hvilken Indkomstskatten foreslaas indført, og hele den Plads, som den kommer til at indtage i vort Skattesystem. Den Omstændighed, at Skatten i det væsentlige kommer til at træde i Stedet for de kommunale Hartkornsskatter, at den ved Omlægningen foretagne Forandring i de direkte Skatter til Dels vil komme velstaaende Ejere tilgode, gør, at Skatten ikke maa forhøje de ubemidlede Skattebyrde paa noget Punkt. Gaar man imidlertid ud fra, at Københavns Kommune efter Lovens Ikrafttræden vil opkræve den Indkomstskat, som den kan tage uden speciel Tilladelse af Indenrigsministeren, nemlig 2 pCt.,

vil den samlede Indkomstskattebyrde ganske vist med faa og ubetydelige Undtagelser blive noget lettet for de smaa Skatteydere, der have Børn, og navnlig for dem, der have mere end ét Barn. Men for smaa Skatteydere uden Børn og tildels for dem med et Barn vil den samlede Skattebyrde til Stat og Kommune blive højere end den nuværende Indkomstskat til Københavns Kommune, og dette Forhold vil for Indtægter fra 700 til 1300 Kroner endogsaa blive bestaaende og tildels blive forværret, selv om man omformer den københavnske Indkomstskat efter Forslagets Mønster. De Beløb, det drejer sig om, ere ganske vist meget smaa — kun fra 1 til 2 Kr. om Aaret —, men hvis der ved denne Reform skulde ske en Forandring i disse Skatteyders Skat, burde den gaa i modsat Retning. Dette gør den jo ogsaa som nævnt for de Familiers Vedkommende, hvor der er flere Børn, og her vilde Nedsættelsen endda ikke blive helt uanselig, hvis ogsaa den københavnske Indkomstskat omtormedes saaledes, at den kom til at optage Forslagets Bestemmelse om Fritagelse for Børn. Hvor højt eller hvor lavt man skal sætte det egentlige Existensminimum, kan der være forskellige Meninger om; men det forekommer mig, at man roligt kan sætte det skattefri Minimum højere end foreslaaet, fordi der ved dettes Fastsættelse aldeles ikke er nogen Anledning til at gaa helt ned til Existensminimumet. Vel hævdes det fra nogle finansvidenskabelige Forfatteres Side, at enhver, der overhovedet har Skatteevne, bør betale noget i Indkomstskat, bl. a. for at han kan have en tydelig Fornemmelse af, at han som Borger bidrager til Statens Fornødenheder; men jeg kan ikke gaa ind paa denne

Betragtning. Det er rigtigt, at enhver, der har Skatteevne, bør betale Skat, og hvis Indkomstskatten var den eneste Skat eller i alt Fald den eneste, som de ubemidlede Klasser havde Andel i, maatte de selvfølgelig betale Indkomstskat. Men hvor man følger Indkomstskatten ind som et nyt Led i et Skattesystem, der hovedsagelig er bygget paa Indtægten af Forbrugsafgifter, af hvilke de ikke besiddende Klasser betale deres rigelige Del, er der ikke nogen som helst Anledning til at lade de mest ubemidlede betale Indkomstskat, navnlig ikke, naar denne træder i Stedet for en Skattelettelse, der ikke kommer dem tilgode.

Hvad Spørgsmaalet om Progression angaar, kender Forslaget ikke anden Progression end den, der ligger i, at det skattefri Minimum fradrages ved alle Indtægter. Medens denne Skatteskala vel kan kaldes progressiv, saa længe man bevæger sig inden for de smaa Indtægters Omraade, taber den i Virkeligheden denne Karakter, naar man kommer op i de højere Indtægtsklasser. Selv om man tager det i denne Henseende gunstigste Exempel — en københavnsk Familie med 3 Børn under 15 Aar — bliver Stigningen ikke større, end at medens en Indtægt paa 10,000 Kroner betaler 1,14 pCt., betaler 20,000 Kroner 1,19 pCt., 30,000 Kroner 1,21 pCt., 40,000 1,22 pCt., 50,000 knap 1,23 pCt. og 100,000 knap 1,24 pCt. Det er i Virkeligheden haarfine Nuancer, det her drejer sig om, særlig naar man tager Hensyn til, at her ofte er Tale om Indtægter, der kun rent skønmæssigt lade sig fastslaa med en Nøjagtighed af 400 til 900 Kroner (Afdragets Ydergrænser).

Overfor Spørgsmaalet om Progression er mit prin-

cielle Standpunkt det, at den samlede Beskatning bør anlægges efter en progressiv Skala, fordi kun denne er et virkeligt Udtryk for Skatteevnen. Men selv om man er en Modstander af dette Princip og hævder, at det samlede Skattesystem bør ordnes saaledes, at Skatterne komme til at hvile proportionalt paa Formue og Indtægt, kan man meget godt indrømme Berettigelsen af en progressiv Indkomstskat. I det Øjeblik nemlig en stor Del af Forbrugsskatterne hviler uforholdsmæssig tungt paa de smaa Indtægter, bliver den højere Indkomstskat paa de store kun et Middel, hvorved man bringer Balance til Veje, saa at hele det samlede Skattebeløb bliver proportionalt. Der er ingen Anledning til i denne Sammenhæng at tale om Socialisme. Et Skatteprojekt, der aldeles ikke tænker paa at forandre noget i den bestaaende Produktionsmaade eller at angribe Ejendomsretten, men kun gaar ud paa at fordele Skatterne til Staten saa nær som muligt efter Skatteevnen, har ikke noget med Socialisme at gøre, og med Hensyn til dette Skræmmebillede er det ganske karakteristisk, at det i Frankrig ofte er brugt overfor den proportionale Indkomstskat, endogsaa af Folk som Thiers.

En mere praktisk Indvending overfor Progressionen er den, at dens Anvendelse ofte bliver vilkaarlig og kan medføre uheldige Spring i Beskatningen. Dette kan dog undgaas. Med størst theoretisk Korrekthed sker dette vistnok efter den Methode, som er foreslaaet af den svenske Videnskabsmand, Dr. Cassel, i det Letterstedtske Tidsskrift. Metoden har imidlertid den Mangel, at den paa Grund af den udviklede Beregning, der knytter sig til den, ikke har let ved at blive

akcepteret af de skattelovgivende og skatteansættende Myndigheder. Men man kan bruge en Tilnærmelse, der ganske vist er mindre korrekt, men til Gengæld meget let at haandtere. Den bestaar i, at man fører det foreliggende Forslags Princip, at lade en vis Del af enhver Indtægt være skattefri, noget videre. I Stedet for, som Tilfældet i Almindelighed er ved progressive Skatter, at sige, at f. Ex. enhver Indtægt indtil 10,000 Kroner betaler $\frac{1}{2}$ pCt., fra 10,000 til 20,000 $\frac{3}{4}$ pCt., fra 20,000 til 30,000 1 pCt. o. s. v., siger man, at af enhver Indtægt betale de første 10,000 Kroner $\frac{1}{2}$ pCt., de næste 10,000 $\frac{3}{4}$ pCt. o. s. v. Derved undgaar man tydeligt nok de store Spring, og man undgaar endvidere det uheldige Forhold, at man nødsages til at standse Progressionen paa et vilkaarligt Punkt. Efter den foreslaaede Methode kan den fortsættes saa langt det skal være.

Nationaløkonomisk Forening.

I Foreningens Møde d. 11. Marts fremkaldte Kontorchef E. Meyers Fordrag om Indkomst- og Formueskatten følgende Diskussion:

Kontorchef Trap udtalte, at den iaften diskuterede Indkomstskat efter hans Skøn maatte betegnes som et Fremskridt. Vilde Regeringen forsøge gennemsat en Reform af de direkte Statsskatter med det Formaål at lade en Del af disse tilflyde Kommunerne — hvilket vel lod sig forsvare — kunde den enten vælge at supplere de bestaaende Udbytteskatter med nye af samme Art, som ramte de Indtægtskilder, der hidtil vare slupne med for billigt Køb, eller den kunde foreslaa en Indkomstbeskatning ved Siden af de alt bestaaende direkte Skatter. Det er den sidste Vej, Regeringen har valgt og vistnok med Rette. Ganske sikkert vilde en Statsindkomstskat i Begyndelsen møde en Del Modstand; men Manglerne ved denne Skatteform knytte sig dog, naar Skatteprocenten ikke er for høj, væsenlig til dens praktiske Gennemførelse og blive derfor mindre tungt vejende. efterhaanden som Befolkningen lever sig sammen med Skatten. Anderledes med nye Udbytteskatter; her hæfte Manglerne netop ved Skattens Princip, en Paaligniag efter ydre Kende-

mærker, og selv om man kunde naa til en i Øjeblikket retfærdig Skattefordeling, vilde alle Begivenheder, der i Fremtiden forrykkede de forskellige Indtægtskilders relative Udbytteevne, hurtigt paany skabe Uretfærdigheder. Den foreslaaede Indkomstskat havde desuden, isoleret betragtet, store Fortrin, navnlig dette, at den beskattede Formueindtægt stærkere end Indtægt af personlig Virksomhed. Medens Taleren i store Træk kunde slutte sig til den af Indlederen udtalte Bedømmelse af Lovforslaget, og for saa vidt ikke behøvede at gøre nærmere Rede for sit Standpunkt, var der dog enkelte Spørgsmaal, om hvilke han havde en fra denne afvigende Opfattelse.

Taleren var saaledes en Modstander af, at Lovforslaget havde fritaget al Konjunkturgevinst, for saa vidt den ikke hidrørte fra Salg af Genstande i Spekulationsøjemed eller som en Udøvelse af den Skattepligtiges Næringsvej; han vilde dog ikke være med til at ramme enhver Værdistigning, selv om den var af forbiggende Karakter, ikke alene fordi en saadan — t. Ex. for faste Ejendommers Vedkommende — vilde være overordenlig vanskelig at konstatere, men navnlig, fordi Statens Udbytte af Indkomstskatten da under skiftende Konjunkturer vilde komme til at svinge overordenlig stærkt; thi det maa erkendes, at Konsekvensen af en Konjunkturbeskatning er Tilsladelse til at fradrage Værdifald ved Skatteansættelsen. Den fremhævede Betænkelighed gør sig imidlertid langt fra saa stærkt gældende, naar man kun rammer den realiserede Konjunkturgevinst. Nu rettes der vel hyppigt den Invending mod at beskatte en saadan Værdistigning, at den ofte skyldes en al-

mindelig nedadgaaende Bevægelse i Rentefoden, der bringe alle udbyttebringende Værdier i Vejret, medens Skatteyderens Indtægter før og efter Værdistigningen kunde være de samme. Selv her mente Taleren, at det i de fleste Tilfælde ikke vilde være uretfærdigt at beskatte Værdistigningen. Sker Salget til Forbrug, er det en stor Fordel, at dette har fundet Sted under et højt Prisniveau; er Hensigten dermed at anbringe de indvundne Penge i nye Foretagender, paaregner Ejeren jo i alt Fald et større Udbytte og har den uomtvistelige Fordel at se Værdistigningen endelig fastslaaet. Men navnlig er det ikke stemmende med Retfærdighed, at en Værdistigning, der hidrører fra, at en Genstand paa Grund af Konjunkturerne giver forøget Udbytte, ikke rammes, medens den Formueforøgelse, der skyldes opsparet og anvendt Kapital, maa betale Skat. Man tænke sig t. Ex. to Landmænd, der eje Gaarde af lige Værdi og sælge dem efter et vist Antal Aars Forløb med samme Gevinst. For den enes Vedkommende skyldes Værdiforøgelsen den Omstændighed, at han aarlig har nedlagt opsparede Kapitaler i Jorden eller sat dem i Bygninger og Materiel; den anden derimod høster, uden at han selv behøver at røre sig, Fordelen ved, at hans Ejendom har været beliggende i Nærheden t. Ex. af en Jernbane eller en Sukkerfabrik. Er det nu rigtigt, at den første beskattes af de aarlig opsparede og anvendte Kapitaler, medens den anden faar Lov til afgiftsfri at trække sin Gevinst i Land? Der kunde synes maaske at være noget ubilligt i at beskatte den realiserede Værdistigning, men lade den urealiserede gaa fri; men herved maa det dog erindres, at Størstedelen af den ureali-

serede Konjunkturgevinst er underkastet Omskiftelsernes Pendulsvingninger.

Med Hensyn til Størrelsen af det skattefrie Minimum var Taleren enig med Indlederen i, at dette var for lavt. I andre Lande var det da ogsaa betydelig højere end her foreslaaet. Ikke alene var dette Tilfældet i England, men selv i Preussen, hvis Forhold jo i denne Sammenhæng vare mere ensartede med Danmark, havde man dog et skattefrit Minimum af 900 Rmk. — Det var utvivlsomt rigtigt, at det tillodes at gøre Afdrag for de Børn, Skatteyderen havde at forsørge, men man burde da ikke standse ved 3—4 Børn, thi Skatteevnen blev mindre, jo flere Børn der var. Taleren var ikke sikker paa, at det var rigtigt at fastsætte 15 Aar som Aldersgrænse for de Børn, der kunde komme i Betragtning ved Fradrag. Børnene kostede jo i mange Tilfælde mere, naar de bleve ældre. I det hele taget burde der maaske mere, end Lovforslaget gjorde det, tages Hensyn til saadanne konkrete Omstændigheder, der kunde tynde i det enkelte personlige Budget. — Om Formuebeskatningen skulde Taleren endnu kun tilføje, at medens denne iøvrigt havde hans fulde Sympathi, fandt han, at man gik alt for rigoristisk frem, naar man vilde medtage saa smaa Formuer som 2000 Kr. Med Hensyn til det rette Valg af Undergrænsen kunde henvises til den preussiske Skat, hvor der anvendtes en Kombination af Formuen og Indtægten, som syntes at være meget hensigtsmæssig.

Direktør Bramsen vilde rette en Misforstaaelse, som Indlederen havde gjort sig skyldig i med Hensyn til Talerens Standpunkt overfor Formueskatten. Han

havde ikke udtalt sig for Formueskattens Forandring til Arveafgift i al Almindelighed, men kun for, at den her foreslaaede Formueskat ombyttedes med en Art Arveskat. Sagen var nemlig den, at en Formueskat som den her foreliggende ikke havde noget Sidestykke i hele Europa. Det særlige var Anvendelsen af den tvungne Selvangivelse paa en Beskatning af al Formue — uproduktiv saavel som produktiv. Taleren var af den Opfattelse, at det i mange Tilfælde vilde vise sig ganske umuligt at angive i alt Fald den uproduktive Formues Størrelse. I Preussen havde man da heller ikke vovet at forlange tvungen Selvangivelse af Formuen, men man havde givet Regler for, hvorledes de skatteansættende Myndigheder skulde gaa frem for at udfinde denne. Disse Regler og Instruktioner, som man i Preussen havde givet for Skattekommissionerne, havde man nu i det danske Forslag uden videre givet Anvendelse paa det enkelte Individ, og dette var ganske absurd. Taleren var ikke nogen Modstander af Formueskat som saadan, men af Formueskat med tvungen Selvangivelsespligt. Mere rationelt var det at gaa den Vej, man havde valgt i England, nemlig at indføre en Dødsbo-Skat, som udredes, forinden Arveafgiften beregnes. Hvis man opkrævede en saadan Dødsbo-Skat med 1 %, vilde man derved opnaa det samme som ved 33 Aars Formueskat, opkrævet med den i det danske Forslag forudsatte Skattesats. — Skat til Staten af Aktieselskaber ansaa Taleren for en Urimelighed; hvordan man end ordnede den, vilde den blive overvæltet paa Befolkningen. Det var noget andet, at Skat paa Aktieselskaber kunde være berettiget i Kommunerne af Hensyn til den mel-

lemkommunale Skattefordeling. — Som Indlederen havde udtalt, var der i og for sig ingen Grund til at fritage Livsforsikringspræmier for Skatten. og naar man i England og Tyskland havde gjort det, var det kun for at opmuntre til Forsikring. — Indlederen var gaaet let hen over Spørgsmaalet om Beskatning af Pensioner ved Formueskat. Taleren maatte tilstaa, at han ikke forstod, hvorledes man kunde komme til det Resultat, at en Pensionist burde betale baade Indkomstskat af det aarlige Pensionsbeløb og Formueskat af dettes kapitaliserede Beløb. — At beskatte saa smaa Formuer som 2000 Kr. fandt Taleren ganske urimeligt. — Om Progressionen havde Indlederen udtalt, at denne ikke indeholdt noget socialistisk, men det var dog sikkert, at hvis Progressionen ikke indeholdt noget, der skræmmede, vilde den have langt flere Tilhængere, end den havde, hvad andre Udtalelser af Indlederen ogsaa tydede paa. Der var ogsaa det betænkelige ved at anvende Progression, at man maatte give denne en vilkaarlig Grænse, saaledes som man bl. a. ogsaa havde gjort i den preussiske Skat. Den Methode, Indlederen havde givet Anvisning paa, førte ud paa en farlig Glidebane. — I Modsætning til den preussiske Lov vilde den danske inddrage Patent- og Forlagsrettigheder under Formuebeskatningen; men saadanne mere ideelle Formuer burde man dog nok helst lade gaa fri.

Redaktør Aleksis Petersen-Studnitz var ikke bleven overbevist om den hele Skatteforandrings Anbefalelsesværdighed. Han troede, at gamle Andræ, hvis han havde levet, vilde have fundet Anledning til at gentage sine tidligere Udtalelser om hvad »Reformer« betød, — ny Former, andre Former, men maaske ikke

bedre Former. Forøvrigt udtalte han sig særligt mod Selvangivelsestvangen, som — der hvor man havde prøvet den for Formuens Vedkommende, nemlig i Amerika — havde vist sig uheldsvanger. [Jfr. S. 307 fg.]

Folketingsmand Neergaard sluttede sig i det hele til de Talere, der havde forsvaret Loven. Redaktør Petersen-Studnitz's Dom over Forslaget var for haard, og det var navnlig urigtigt at karakterisere det som en Kopi af den preussiske Skat. Mønsteret var ikke hentet specielt fra Tyskland, men man havde her forsøgt at realisere den sidste Menneskealders Skatte-theorier. — Til Direktør Bramsen bemærkede Taleren, at den af ham foreslaaede Dødsboskat ikke vilde kunne erstatte Formueskatten, idet mange Formuer vilde være formindskede eller endog opbrugte før Besidderens Død. Den foreslaaede Formueskats Satser vare ganske vist smaa, men saa man dem i Forhold til Indkomstskattesatserne, vare de dog ikke saa ganske uden Betydning. — Den tvungne Selvangivelse vilde man næppe kunne undvære for Indkomstskattens Vedkommende, og det var ikke let at se, hvorfor det skulde være mere forkasteligt at anvende Principet paa Formuebeskatningen end paa Indkomstskatten, ja det vilde endogsaa være lettere for de skatsættende Myndigheder at kontrollere Misbrug overfor Formueangivelser end overfor Indtægtsangivelser. En haarfin, nøjagtig Formueangivelse var ganske vist umulig, men herom var der heller ikke Tale. Vanskelighederne vare væsentligst theoretiske, i Praxis vilde man komme forholdsvis let ud over dem, især hvis man opgav at fordre specificeret Angivelse. — Man skulde ikke være alt for bange for Muligheden af en Dobbeltbeskatning gennem

Skatten paa Aktieselskaber. Fire Procent var ikke meget under det Udbytte, som danske Aktieselskaber i Almindelighed give, og der vilde derfor næppe være ret mange Aktionærer, som vilde blive dobbeltbeskattede. Derimod var der Anledning til at vise Skaansomhed overfor andre Klasser af Selskaber, Andelsselskaber o. l., hvor der i Virkeligheden ikke var nogen Indtægt at beskatte. — Livrenter burde man ikke skaane helt, de burde beskattes, men dog ikke baade med Indtægts- og med Formueskat. — Grænsen for den skattepligtige Formue burde, efter Talerens Mening, ikke være under 4000 Kr.; dette var ikke noget vilkaarligt valgt Tal, men det havde en Slags Hævd i den oprindelige Lovgivning om Husmandskreditforeninger. — Pensioner vare at betragte som opsparet Embedsindtægt, og der var ingen Betænkelighed ved at medtage dem under Formuebeskatningen. — En Hovedindvending imod Lovforslaget var det, at det var noget for theoretisk, for doktrinært, saaledes at der var mange Bestemmelser, som, uagtet de vare fuldstændig principrigtige og i Konsekvens med andre Punkter, dog vare praktisk udførlige.

Cand. polit. Adolph Jensen troede, at man noget havde overdrevet Betænkelighederne ved den tvungne Selvangivelse. Principet var blevet angrebet fra to Hold. For det første skulde det være forbundet med store praktiske Vanskeligheder at angive Formuens Størrelse, Vanskeligheder, som man dog, efter Folkethingsmand Neergaards Mening, vilde kunne komme ud over ved at gaa lidt mere summarisk til Værks, end Forslaget forudsatte. Den anden Anke imod Selvangivelsespligten var med størst Styrke blevet

fremført af Redaktør Petersen-Studnitz. Det skulde erfaringsmæssigt være godtgjort, at den tvungne Selvangivelse virkede demoraliserende paa Skatteyderne. Taleren vilde snarere være tilbøjelig til at tro paa, hvad man fra mere optimistisk Side lovede sig af Selvangivelsespligten som et moralsk og økonomisk opdragende Moment. I hvert Fald var der ingen Grund til at agte paa amerikanske Skræmmebilleder. Man havde jo fra Lande, med hvis offentlige Moral vi Danske stod mere i Niveau, Erfaringer for, at Selvangivelsen, anvendt paa Indkomstskatten, havde givet udmærkede Resultater. Det var saaledes en almindelig Mening, at det skyldtes Deklarationspligten, at den preussiske Indkomstskat af 1891 i det første Skatteaar gav et Udbytte af 50 Procent mere, end man havde kalkuleret paa Grundlag af Erfaringerne fra den tidligere Klasse-skat, og der var vel ingen Grund til at antage, at Folk vare mere ærlige med Angivelsen af deres Indtægt end med Angivelsen af deres Formue.

Indlederen bemærkede overfor Kontorchef Trap, at medens han indrømmede, at der overfor visse Konjunkturgevinster kunde opstaa Anomalier ved Lovfor-slagets Bestemmelser, maatte man dog af Hensyn til de af ham anførte Grunde fastholde disse, og navnlig vilde det være uretfærdigt at beskatte den realiserede Gevinst, naar man var nødt til at lade den urealiserede gaa fri. Der kunde meget let nævnes Exempler paa, at den, der beholdt sin Ejendom, i Virkeligheden stod sig bedre end den, der af forskellige Forhold blev tvungen til at realisere den. Overfor Direktør Bramsen maatte det hævdes, at man ved en Estate-duty

i Lighed med den engelske ikke naaede det Formaal, som tilsigtedes ved den foreslaaede Formueskat, idet denne skulde være et stadigt Supplement til Indkomstskatten, hvorved de Uretfærdigheder, der kunne klæbe ved en ren Indkomstskat, mildnedes, saa at de enkelte stadig kom til at betale en Skat, der saa korrekt og retfærdigt som muligt udmaaltes efter deres økonomiske Situation. En Dødsboskat kunde desuden i visse Tilfælde komme til at ramme helt andre Personer end dem, Loven vilde have fat paa, f. Ex. i de Tilfælde, hvor Formuen var testamenteret bort i velgørende eller lignende Øjemed. — Progressionen efter det af Indlederen foreslaaede Skema vilde ikke have nogen afskrækkende Karakter, selv om den fortsattes op til 100 %, dels fordi man først vilde naa herop til, naar Indtægten havde en ganske enorm Størrelse, og dels fordi Skatten jo selv i dette Tilfælde kun vilde hvile med 100 % paa en forsvindende lille Brøkdel af Indtægten. — Selv om Formueskatten efter Forslaget var ret beskeden, var den dog ikke af saa ringe Betydning, som Nogle mente. Skatten paa 100,000 Kroner var ganske vist kun 30 Kr., men dette betød jo bl. a., at medens den, der havde en Arbejdsindtægt af 4000 Kr., betalte 42 Kr. i Skat, vilde den, der havde samme Indtægt som Rente af en Kapital paa 100,000 Kr., komme til at betale 72 Kr., og dette var dog ikke nogen helt forsvindende Forskel.

Professor Wm. Scharling udtalte, at han havde en ganske anden Opfattelse af Lovforslaget end den, der var kommen til Orde gennem Flertallet af Aftenens Talere. Han ansaa ikke den foreslaaede Reform for god og ansaa ikke det foreliggende Lovforslag

for godt. Indkomstskatten var vel en brugbar Skat, men heller mere; den havde mange Mangler. En Hovedanke var det, at Skatten i mange Retninger sejlede under falsk Flag; bag dens tilsyneladende minutøse Retfærdighed skjulte der sig en Mængde Uligheder. En Embedsmand med Repræsentationspligter havde ikke, med samme Indtægt, den samme Skatteevne som en Næringsdrivende, der kunde leve, som han vilde. En Familieforsørger havde ikke samme Skatteevne som en Ugift o. s. fr. Selv om Indkomst- og Formueskatten nu ikke gjorde Ret og Skel til alle Sider, kunde den dog maaske være et ganske godt Led i Skattesystemet; den var maaske netop haard mod dem, der ved andre Skatter slap for let. Men saa kom der en anden Betænkelighed, nemlig at den store Befolkning, og da navnlig Bondestanden, men ogsaa en stor Del af den næringsdrivende Klasse, ikke havde Begreb om at opgøre Indtægter og Formue. Maaske vilde dette blive bedre i Fremtiden, men i Øjeblikket troede Taleren ikke, at Befolkningen var tilstrækkelig moden til, at Skattens Apparat kunde virke sikkert og godt. Hvad den tvungne Selvangivelse angik, da var denne Talerens Følelse absolut imod, og saaledes gik det de fleste. Man var i Almindelighed utilbøjelig til at lægge Oplysninger om sin Indtægt og Formue frem for andres Beskuelse. Det kunde heller ikke nægtes, at Deklarationspligten indeholdt en Tendens til at demoralisere. Med Hensyn til Selvangivelsesmaaden, fandt Taleren, at Lovforslagets Bestemmelser ikke tydede paa, at man kunde slaa sig til Ro med en saa summarisk Fremgangsmaade, som Folketingsmand Neergaard havde anbefalet. — I det hele

taget kunde Taleren ønske, at Lovforslaget havde været betydelig mere kulant og mindre smaatskaaret, end det her fremtraadte.

Folketingsmand Neergaard: Naar Professor Scharling betegnede Lovforslaget som uretfærdigt, skulde det indrømmes, at det ikke var absolut retfærdigt, men det var jo ingen Skat, og denne vilde dog virke mere retfærdigt end flere af de bestaaende Skatter, f. Ex. Bygningsafgiften. Taleren troede, at Scharling overvurderede Vanskelighederne ved Selvangivelsen; i København var der dog en meget stor Del af de kommunale Skatteydere, der valgte at angive deres Indtægt selv.

Scharling: Selvangivelse er i København et Nødværgemiddel overfor en for høj Ansættelse af Ligningskommissionerne og navnlig imod disses ganske uberettede Opskruen af Skatteansættelsen Aar efter Aar.

Meyer: Men det viser dog, at man er i Stand til at selvangive.

Formanden sluttede her Mødet, idet han takkede for den livlige Deltagelse i Diskussionen. Denne fortsattes senere, privat, efter en Fællesspisning.

Til Spørgsmaalet om tvungen Selvangivelse.

I Nationaløkonomisk Forenings Møde d. 11. Marts henviste jeg, under Debatten om den foreslaaede Indkomst- og Formueskat, til de i Amerika indhøstede Erfaringer med Hensyn til tvungen Selvangivelse af Formuen. Jeg skal paa de følgende Sider gaa en Smule nøjere ind paa denne Sag, end det kunde ske paa hint Møde.

Adskillige af de Tilstedeværende syntes at mene, at de i Amerika gjorde Erfaringer ingen Betydning kunne have for os: Amerika er noget for sig, — Danmark er noget ganske andet. Fra Resultater hist vil man ikke, syntes man at mene, kunne gøre Slutninger med Hensyn til mulige Resultater her.

Ja, ganske vist er der Forskel paa Amerika og Danmark. Amerika er noget større end Danmark; alt, baade godt og ondt, er der mere storstilet end her. Vejen fra New York til San Francisco skal være betydeligt længere end Vejen fra København til Esbjerg. De bygger højere Huse i Amerika end i Danmark; vore Huse ere beskedne Hytter ved Siden af de amerikanske »Himmelskrabere«. Formuerne og Finansoperationerne ere ogsaa noget større hist; vore Børsmatadorer naa ikke en Vanderbilt, en Gould, en Astor.

Vore Opfindere naa heller ikke en Edison, — og Amerikanernes Keltringestreger ere ogsaa altfor storstiledede til, at vi skulde kunne konkurrere med dem.

Men derpaa kommer det jo slet ikke an. Spørgsmaalet er jo slet ikke, om vi kunne præstere en lige saa storstilet Korruption som Amerikanerne. Spørgsmaalet er ikke om Dimensionerne. Spørgsmaalet drejer sig om Tendensen. Har den tvungne Selvangivelse en demoraliserende Tendens, eller har den det ikke?

Kommer man til det Resultat: at den obligatoriske Selvangivelse faktisk — der hvor man har prøvet den — har vist sig at have en demoraliserende Tendens og dette endog i en meget betydelig Grad, saa siger jeg, at der hører adskillig Selvgodhed og Fari-sæisme til at ville paastaa, at det danske Folks Dyd er saa rodfæstet, at Angreb paa den ville prelle af. En nøgtern Opfattelse vil tværtimod erkende, at for altfor store Fristelser bør man ikke udsætte den. Man bør lige saa lidt experimentere med det danske Folks Moral som med andre Folks.

Det forekommer mig at være en ganske rimelig og naturlig Ting, at vi, naar vi have Spørgsmaalet om Indførelsen af en hos os hidtil uprøvet Forholdsregel under Overvejelse, da se hen til de Erfaringer, man har høstet paa de Steder, hvor man alt har prøvet den paagældende Forholdsregel.

Giver man mig Ret heri, saa spørger jeg, om der er andre Lande end Amerika, hvor man har prøvet Forholdsreglen. I Preussen har man ikke prøvet den; thi i Preussen er Selvangivelsen for Formuens Vedkommende netop frivillig. Jeg kender intet andet Land end Amerika, hvor man har indhøstet betydelige Er-

faringer i den omhandlede Retning, og derfor holder jeg mig til Amerika.

Den amerikanske Stat, jeg nævnte paa Mødet d. 11. Marts, var Ohio. Jeg havde lige læst en Artikel om Forholdene der (Artiklen findes i Februar-Heftet, 1897, af »The Yale Review«), og stod under Indtrykket af, hvad jeg der havde læst. Derfor nævnte jeg Ohio, — men jeg kunde forøvrigt godt have nævnt andre amerikanske Stater, hvis man hellere vilde høre om andre Stater.

I Ohio vedtog man for godt og vel en Menneskealder siden en Lov, hvorved Skatteyderne forpligtes til under oath meget detailleret for Skatteautoriteterne at opgive deres Formue. Og Resultatet? »The scheme has failed utterly«, — fuldstændigt slaaet fejl. Befolkningen, Industrien, Handelen har udviklet sig enormt, — men efter Skatteydernes Angivelser tager Formuen af (d. v. s. den rørlige Formue; den faste kan jo ikke skjule sig). Aktieemissioner have fundet Sted i kolossalt Omfang, — men Skatteyderne eje saa at sige ingen Aktier, hvis man skal tro deres Opgivelser. I Statens Pengeinstituter have Borgerne deponeret 190 Mill. Dollars, — men ifølge deres Skatteopgivelser eje de kun 37 Millioner o. s. fr.

Jeg skal ikke gaa videre i Detailler. Hvem der interesserer sig herfor og for det System, der i Firs-erne indførtes i den nævnte Stat — Ansættelse af saakaldte Skatte-Inkvisitorer (Brødrene Morgenthaler) — kan efterse selve Artiklen. Jeg har anført Stedet, hvor den findes: et meget godt Tidsskrift, der udgives af fremragende Videnskabsmænd.

Artiklens Forfatter konkluderer saaledes . . . Jeg

citerer paa Engelsk, for at man ikke skal tro, at det er mig, der bruger saa stærke Udtryk . . . Altsaa saaledes konkluderer Forfatteren:

Det i Ohio indførte System »operates as a constant educator of the entire community in fraud, evasion, and perjury. We are brought up to be a people of liars. The oath which is required is so constantly violated that its sanctity has departed with almost all. Persons are educated to be cheats and to disregard their obligations to the State. The State should not thus tempt its citizens; we cannot disregard the moral side of the question«.

Ogsaa min Mening er det: Staten skal ikke lede sine Borgere ud i Fristelse; vi have ikke Lov til at se bort fra Sagens moralske Side*).

En anden amerikansk Stat skal jeg her nævne, nemlig California. Min Kilde er her et Foredrag, som en yngre Finansteoretiker, Professor C. C. Plehn holdt paa den amerikanske nationaløkonomiske Forenings Aarsmøde 28.—31. December 1896. Foredraget findes kortelig resumeret i »Hand-Book of the American Economic Association« Februar 1897. Hvis man

*) Som Kuriosum hidsætter jeg her ved Slutningen af Omtalen af Forholdene i Ohio følgende Notits: I sin Tid, da Forslaget om tvungen Selvangivelse var under Forhandling, fremkom i Forfatnings-Konventet følgende yderligere Forslag: Enhver Borger skal afgive en nøjagtig Fortegnelse over alle sine Tilgodehavender; udelader han noget, er Tilgodehavendet tabt. Forslaget blev forkastet: 43 stemte imod; men Minoriteten, der stemte for dette velmente »demokratiske« Forslag, var sandelig ikke saa ringe endda: 36 stemte for. Det er nu længe siden, at dette Forslag faldt. Hvem véd, om man ikke engang kommer saa vidt, at Forslaget kan stilles igen, — og vedtages.

tror, at man har Ret til at ringeagte den amerikanske nationaløkonomiske Forening som »en Bande halvstude-rede Røvere«, tager man fejl. Den amerikanske Forening er i videnskabelig Henseende fuldt ud paa Højden med de bedste evropæiske nationaløkonomiske Foreninger.

Af det citerede Foredrag erfares bl. a. følgende:

Skattemyndighederne forlange fra alle formueejende Personer en Angivelse, »statement«, af deres Formuer, saaledes at de nævne, hvilke Formuegenstande de eje, men ikke disses Værdi, medmindre Formuen bestaar i Penge og Tilgodehavender. Angivelserne indgaa »very generally« og bekræftes ved Ed (»are sworn to«). Forsømmer man at indsende Angivelse, bestaar Straffen i en vilkaarlig Ansættelse til et Beløb, der er fem eller ti Gange saa stort som den formodede Formue, — men denne Udvej bruges sjældent.

Resultatet?

Resultatet er en stedse stigende Ulighed i Beskatningen. Det gaar ud over den faste Ejendom; den rørlige slipper billigt fra det. Landejendomme ansættes gennemsnitligt til c. 64 pCt. af deres sande Værdi; de faste Ejendomme i Byerne til c. 55 pCt. Kun 12 pCt. af al Skat falder paa »personal property«. Deposita og Tilgodehavender i Pengeinstitutterne løber efter Bankernes Opgivelse op til en Sum, der er 5—10 Gange større end den Sum, Skatteautoriteterne faa opgivet af Skatteyderne. Ganske analogt med, hvad ovenfor anførtes fra Ohio! Varelagrene forsvinde, som det synes. Efter Skatteautoriteternes Taxation er den faste Ejendoms Værdi i de sytten Aar 1880—1896 stegen med 125 pCt., — den rørlige

Ejendoms Værdi er stegen med 10 pCt., uagtet Befolkningen, ikke i Tidsrummet 1880—96, men blot i de ti Aar 1880—1890 voxede med 40 pCt. Sat sapienti!

Som min tredje Kilde nævner jeg Professor Edwin R. A. Seligman's »Essays in Taxation«, hvor der findes en særdeles fyldig Samling af Vidnesbyrd fra en lang Række af amerikanske Stater. At den amerikanske Formueskat er saa forhadet, som den er, skyldes ganske vist flere Grunde end Systemet med Selvangivelse, — men at dette System er demoraliserende, erkendes af Alle, og derpaa er det, at det her kommer an.

En af Grundene til Modstanden mod Formueskatten i Amerika er den, at den der er, ikke nogen Procentskat, men en Repartitionsskat, hvilket medføre mange Uligheder, undertiden af en ganske barok Art*). — Et andet Forhold, der har affødt endeløse Diskussioner, er Spørgsmaalet om Fradragelse af Gæld ved Formueberegningen: undertiden fradrages den, undertiden ikke; undertiden fradrages Gælden i fast Ejendom, men ikke den øvrige; undertiden er Forholdet netop det omvendte. »I Fortvivelse løber Staterne fra det ene System til det andet, fra det andet til det ene.« Men heller ikke dette vedkommer os i denne Sammenhæng. — En tredje Mangel er den, at den rørlige Ejendom i stort,

*) En Jernbane, for Exempel, gaar gennem to Nabogrevskaber. Det ene taxerer den til en umaadelig Værdi; det andet betragter den omtrent som værdiløs Jord. I Staten New York findes der Nabogrevskaber, mellem hvis Taxationer af samme Jernbanes Værdi der bestaar Differencer paa 20,000 Dollars pr. eng. Mil.

i næsten ubegribeligt stort Omfang forstaar at und-
 drage sig Skatten*). Skatteautoriteterne ty til For-
 dringen om Selvangivelse. Mindre nøjeregnende Perso-
 ner, — og dem vrimler det overalt af — lade sig let-
 telig friste til falsk Angivelse. Og de hæderlige har-
 mes ved Tanken om at skulle bære ogsaa den Byrde,
 som skulde have hvilet paa Defraudanternes Skuldre.
 Dette er dog et Ræsonnement, der ligger nær: »ja, vil
 hver især betale, hvad der tilkommer ham, saa skal
 jeg ogsaa uden at knurre betale min Part; — men for
 de andre vil jeg ikke betale; skal Skatten kun bæres
 af skikkelige Folk, saa væk med den!» De Udtalelser,
 vel at mærke officielle Udtalelser, der i de forskel-
 lige Stater fremsættes om de demoraliserende Virkning-
 er af Forlangendet om Selvangivelse, og som findes
 samlede hos Seligman, ere for en stor Del saa vold-
 somme, at jeg ikke vil citere dem; de vilde skurre
 altfor fælt i sarte danske Øren. Jeg skal anføre en
 Udtalelse af en lidt gemytligere Art. En Skattekom-
 mission i West Virginia erklærer: »At betale Skat af

*) I Illinois faldt af Formueskatten 22 pCt. paa den rørlige For-
 mue i 1882, i 1894 kun 17 pCt. I det Grevskab, hvor Chi-
 cago ligger, endog kun 14 pCt. I Staten New York taxeredes
 den rørlige Formue i 1871 til 452 Mill. Dollars, 22 Aar senere
 til 40 Millioner mindre; samtidigt steg den faste Ejendoms
 Værdi med 2000 Mill. Dollars. I Brooklyn betalte den rørlige
 Formue i 1893 3 pCt., i 1895 endog kun $1\frac{1}{4}$ pCt. af Skatten,
 saa at der altsaa paa den faste Ejendom faldt henholdsvis 97
 pCt. og $98\frac{3}{4}$ pCt. — Grunden til disse Latterligheder er ikke
 en gal Opfattelse af Begreberne »fast Ejendom«, »rørlig Ejen-
 dom«; — efter de Begrebsbestemmelser, Skatteautoriteterne
 følge, maa tværtimod den rørlige Ejendom være langt større
 end den faste, — Grunden er ikke mangelfuld Forstaaelse,
 men gale Ansettelse, der ganske vist ikke udelukkende, men
 dog i stort Omfang skyldes svigagtige Selvangivelser.

rørlig Ejendom betragtes som noget næsten frivilligt. Man lægger sin Skærv i Kirkebøssen, man yder sit Bidrag til Søndagsskolen; — omtrent paa samme Maade betaler man det Offenlige Skat af sin rørlige Formue.

Praktisk set er Formueskatten i Amerika — »a dismal failure«. Blandt Grundene hertil fremhæves atter og atter af de offentlige Skattemyndigheder saavel som af Private: den tvungne Selvangivelse: it puts a premium on dishonesty and debauches the public conscience. Den baade undergraver Moralen og avler Bitterhed og Had; den medfører, at den Ene slipper for Skatten, medens den Anden maa betale dobbelt osv.

Hvilke Farerne ere ved den tvungne Selvangivelse, det have de amerikanske Erfaringer tilstrækkeligt tydeliggjort. Hvilke Fordelene ere, det har man ikke hørt noget om. »Fordelene« ere indbildte; Erfaringen kender dem ikke.

Dermed vil jeg selvfølgelig ikke sige, at Formueskattens totale Skibbrud i Amerika udelukkende skyldes Selvangivelsestvangen. Jeg har jo tværtimod indrømmet, at der ogsaa gives andre Grunde. Skønt disse forsaavidt ikke her vedkomme os, hvor det kun kom an paa at se Virkningerne af Selvangivelsestvangen, skal en kort Antydning af andre Vanskeligheder dog ikke undlades.

Formueskattens Skibbrud i Amerika skyldes ikke blot Mangler ved dens praktiske Gennemførelse; det skyldes ogsaa theoretiske Vanskeligheder. »Formuens« Begreb er ikke helt let at bestemme, og de særlige amerikanske Forhold synes at fordoble Vanskelighederne.

Ved »de særlige amerikanske Forhold« tænker jeg ikke paa den noksom bekendte Korrupption i Amerika. Jeg tænker paa det komplicerede økonomiske Liv, hvor Handelsstanden, overhovedet den mobile Kapital, er kommen frem i Forgrunden; en almindelig Formueskat er altid vanskeligere at gennemføre ligeoverfor den end ligeoverfor den faste Ejendom. Den mobile Kapital finder sig ikke i saa meget som den faste Ejendom, — fordi den ikke behøver at gøre det. Og navnlig behøver den ikke at gøre det i den amerikanske Union, hvor Kapitalen let kan vandre fra den ene Stat til den anden, naar den mener her at faa en bedre Behandling end hist.

Under saa sammensatte økonomiske Forhold som dem der findes i Amerika, især i de store Byer og for de store Forretningsfolks Vedkommende, bliver det særligt vanskeligt at udfinde, hvad »Formue« er. Men selv om det lykkedes, saa angiver »Formuens« Størrelse ingenlunde Skatteevnens Størrelse; to lige store Formuer kunne afkaste et ganske forskelligt Udbytte. Adskillig Formue afkaster endog slet intet Udbytte. Vi møde her den uproduktive Formue. At Formueskatten skal være ens for Formue, der forrenter sig svært, og for Formue, der kun kaster meget lidt af sig, — derom hersker der i Amerika adskillig Tvivl. Men den danske Regering har ingen Tvivl i saa Henseende; den betragter Sagen som selvfølgelig. At den uproduktive Formues Beskatning ikke kan motiveres ved den Betragtning, der har ført Regeringen til at kombinere Indkomstskatten med Formueskatten, synes mig klart. Og jeg tror nok, at man, uden at gaa det danske Lovsforslags »Motiver« for nær, kan sige, at de i

Virkeligheden slet ikke oplyse noget om Berettigelsen til at inddrage den uproduktive Formue under Formueskatten. I det mindste kan man sige, at Motiveringen er noget flygtig. Af og til forekommer Motiveringen af de store Regeringsforslag mig overhovedet paafaldende flygtig. En konservativ Regering maatte da, skulde man synes, føle sig særligt opfordret til nøje at begrunde de ikke-konservative Forslag, den fremsætter. At en saakaldt demokratisk eller en socialdemokratisk Regering, der ifølge sit Væsen og sit Udspring maa og skal experimentere, bl. a. fremsatte Forslag om den obligatoriske Selvangivelse af Formuen, vilde jeg finde saa naturligt; — at en konservativ Regering har ladet sig forlede dertil, forekommer mig mindre naturligt.

Aleksis Petersen-Studnitz.

Marts 1897.

Om Bimetalismen.

Francis A. Walker*): International Bimetallism. London 1896.

En Bog som den foreliggende, der tager saa bestemt og saa afgjort Standpunkt i en Strid, der har delt den økonomiske Verden i to store Lejre, kan bedømmes ud fra to Hovedsynspunkter. Man kan fæste sit Blik paa Bogens Emne, tage sit Standpunkt efter, om man er enig eller uenig med Forfatteren, og fælde sin Dom i Overensstemmelse hermed. Eller man kan se paa Bogen selv, spørge, om den opfylder de Fordringer, dens Titel berettiger en til at stille, og indrette sin Bedømmelse herefter.

Den første Fremgangsmaade er den mest tillokkende. Den sidste er den retfærdigste.

*) Den nylig afdøde Francis Amasa Walker, Søn af Professor i Nationaløkonomi Amasa Walker, blev født i Boston 2. Juli 1840. Efter at have studeret Jura i Worcester traadte han under Secessionskrigen ind i Unionshæren som Fører for et i Massachusetts dannet Frikorps, og gik efter Krigen tilbage til det borgerlige Liv med Titel af Brigadegeneral. 1869 blev han Direktør for det til Treasury Department hørende statistiske Bureau. 1873 blev han Professor i Nationaløkonomi ved Yale-universitetet i Connecticut, og i 1881 udnævntes han til Præsident ved »Massachusetts Institute of Technology«. Af hans Skrifter kan nævnes »The wages question«, »Money in its relations to trade and industry«, »Political economy« o. s. v.

Naar her det sidste Synspunkt for Bedømmelsen vælges, og Anmelderen ud fra dette kommer til det Resultat, at »International Bimetalism« er en Bog, der fortjener at læses selv af Monometalister, skal derfor ikke dermed være sagt, at han indrømmer Rigtigheden af Forfatterens Syn paa selve Sagen, eller Rigtigheden af de Slutninger, Forfatteren drager af de anførte Fakta. — Tværtimod.

Noget egentligt nyt bør man ikke vente sig af Bogen. Argumenterne for Bimetalismen er saa tidt gentagne, og de historiske Data saa ofte fortalte, at der paa disse Omraader næppe vil kunne fremdrages meget nyt. Bogens Fortrin ligger da heller ikke i det nye, den meddeler, men i den Maade, hvorpaa den genfortæller det gamle. Fremstillingen er klar og livlig, Stoffet ordnet behændigt og paa en let overskuelig Maade, og skønt Forfatteren i sit Forord kalder sig selv »en Bimetalist af den internationale Type til sit Væsens inderste Kærne«, mærker man dog snart, at man har med en virkelig habil Skribent og ikke med en fanatisk Partigænger at gøre.

Bogen begynder med en Fremstilling af de Vilkaar, hvorunder de ædle Metaller produceredes i Oldtiden, og Forfatteren opkaster her det Spørgsmaal, hvorledes det kunde gaa til, at man kunde producere saa forholdsvis store Mængder af Guld og Sølv paa en Tid, da Verden mere manglede Brød end Guld, og spørger endvidere: »Hvorledes var en saa rig Produktion fysisk mulig paa en Tid, da man manglede selv de simpleste mekaniske Hjælpemidler, og hvorledes var den økonomisk mulig?« Han finder Svaret i, at hverken Produktionen eller Forbruget af

Guld og Sølv havde noget økonomisk Øjemed. De ædle Metaller frembragtes som Luxusgenstande for at opdynges i Kongers og Tempers Skatkamre, og de frembragtes ved Hjælp af Slaver og Livegne, som var fødte og oplærte dertil. Var de bleven frembragt og brugt paa moderne Maade, vilde deres Tilstedekomst i Omløbet have hævet Varepriser og Arbejdsløn, derved forøget Produktionsomkostningerne og derved umuliggjort Driften af adskillige af de da bearbejdede Miner.

Efter en Skildring af »Sølvhungeren« i Middelalderen, dens Aarsager og dens Virkninger, følger en Skildring af Merkantilismens Anstrængelser for at fastholde de ædle Metaller indenfor de enkelte Landes Grænser og af Fyrsternes fortsatte Møntforringelser. Forfatteren finder Aarsagen til begge i den Omstændighed, at Verden manglede Omsætningsmidler. Han gør i Sammenhæng hermed opmærksom paa den Fare for Fejlslutninger, der kan flyde af det i Datiden ofte forekommende Tilfælde, at nye og gode Guldmønter, udmøntede efter et Forhold til Sølv, der var ufordelagtigt for dette Metal, ikke som man skulde vente fordrev Sølvmonterne, men tværtimod selv blev fordrevne af disse. Grunden hertil var da simpelthen den, at de cirkulerende Sølvmonter var saa slidte og forklippede, at det i Virkeligheden var Guldmønterne, der var satte i for lav Værdi og derfor maatte bort. Han hævdede ligeledes, at man som Følge af Korruptionen paa Møntomraadet ikke af Datidens ofte mislykkede Forsøg paa at holde Guld- og Sølvmonter i Cirkulation ved Siden af hinanden kan drage negative

Slutninger med Hensyn til Muligheden af nu for Tiden at bringe et saadant Experiment til at lykkes.

I Kapitlet »Bimetalismen i England fra 1666 til 1816« kommer han ind paa en Undersøgelse af Sølvets Forhold til Guldet efter Mexikos Erobring. Han deler Tiden fra 1520 til 1600 i 4 Perioder. I den første af disse — fra 1521 til 44 — forholdt den gennemsnitlig aarlige Sølvproduktion (efter Vægt) sig til Guldproduktionen som 12,6:1, og da Værdiforholdet mellem de to Metaller var som 11:1, produceredes der altsaa efter Værdien kun lidt mere Sølv end Guld. I den sidste af Perioderne — fra 1581 til 1600 — var Forholdet efter Vægt som 56,8:1, og efter Værdien produceredes der nu 4 Gange saa meget Sølv som Guld. Først efter 1660 forandres Forholdet til at være som 40:1, og efter 1700 er det som 30:1, hvad der efter Værdien vil sige et Forhold som 2:1. At Værdien mellem de to Metaller i denne lange Tid kun faldt fra Forholdet 11:1 til Forholdet 15:1 skyldes dels, at det var Sølv, der var Datidens Møntmetal, hvorfor ogsaa Efterspørgslen efter dette Metal tog betydelig til i Evropa, dels skyldtes det, at den store og tiltagende Handel paa Orienten trak en Mængde af det nysproducerede Sølv ud af Evropa for at lade det forsvinde i Østens Skatkamre. — Iøvrigt gjorde den rigeligere Tilstedeværelse af Møntmetal det nu unødvendigt for Fyrsterne at forringe Mønternes Værdiindhold, hvorfor disse »Bedragerier« efterhaanden hører op, og det hele Møntsystem kommer til at hvile paa en solidere Basis.

Med stor Interesse læser man Kapitlerne om

Dobbeltmøntfoden i Frankrig — af hvilken Forfatteren selvfølgelig drager alle de kendte Slutninger. Den franske Møntlov af 1803 fastsatte som bekendt fri Udmøntning af begge de ædle Metaller efter Forholdet 1 : 15^{1/2}. At dømme efter de Begivenheder, der i Tiden før 1848 finder Sted paa Metalproduktionens Omraade, skulde man nu nærmest have ventet en Stigning i Sølvværdien og altsaa en Udstrømning af Sølv. Dels gaar jo nemlig Sølvproduktionen stærkt tilbage som Følge af Opstandene i Sydamerika, dels tiltager Guldproduktionen i Rusland. Naar det dog bliver til Fordel for Guldet, at Forholdet mellem de ædle Metaller forandrer sig, skyldes dette for det første den forstærkede Guld efterspørgsel fra Englands Side — efter Indførelsen af Guldsmøntfoden 1816 og Ophøret af Bankrestriktionen 1821 — for det andet den almindeligere Benyttelse af Guld i Industrien. Resultatet bliver, at Sølvets synker i Værdi og strømmer ind i Frankrig, som fra 1822 til 1851 optager ikke mindre end 2680 Mill. Frcs. i Sølv.

At denne Sølvimport skulde være bleven muligjort ved en i samme Grad forøget Guldexport, bestrider dog Forfatteren. Det forholder sig ingenlunde saaledes, siger han, at Guldet gik ud til Genæld for Sølvets. »Fra 1822 til 1851 oversteg Guldexporten i nogle Aar Guldimporten. I andre Aar var det omvendte Tilfældet. I Perioden tagen som Helhed overstiger Importen i Virkeligheden Exporten.«

Hvor blev da Guldets af? thi sikkert skiftede Metalcirkulationen Udseende.

Dels forsvinder en Del af det ved Tab og Slid;

dels tiltager Industriens Guldforbrug. Men Hovedgrunden var dog, at Franskmændenes Trang til at ophobe Metalpenge i disse Aar ganske særligt gik ud over Guldet. Det dynges op, dels af private, dels af Pengeinstituter. Derved gøres der Plads for Sølv.

Havde den franske Dobbeltmøntfod staaet sin Prøve i Tiden før 1850, viste den sig ikke mindre virksom i Tiden fra 1850 til 1873. Paa en Tid, da Verden ikke alene var greben af Guldfeber, men ogsaa af Guldpanik; paa en Tid, da Holland og Belgien demonetiserede Guldet, da der i England løftede sig Røster til Fordel for det samme, og da man i evropæiske Butikker fandt Plakater med Paa-skriften »L'or est reçu sans perte.« — paa denne Tid stod Frankrig fast: »Aar efter Aar strømmede det gule Metal ind i dets Mønt; og dets Møntmestre stod paa deres Post for at udmønte Guldet og give det tilbage som fuldt »legal Tender« efter Forholdet 1:15 $\frac{1}{2}$. I de 8 Aar fra 1853 til 1860, begge inclusive, importerede Frankrig Guld til en Værdi af 3082 Mill. Frs. Samtidig med denne Indstrømning af Guld begyndte Udstrømningen af Sølv. I de omtalte 8 Aar solgte Frankrig Sølv til en Værdi af 1465 Mill. Frs.

Man kan her ikke lade være at bebrejde Forfatteren, at han helt glemmer at drage Slutninger af det Faktum, at Frankrig, da Sølvimporten stod paa i de 30 Aar før 1850, krampagtig holdt fast paa sit Guld; medens det, da Guldimporten begynder efter 1850, øjeblikkelig er parat til at give Sølv et fra sig. Denne Omstændighed er dog ikke uden

Betydning. Den staar desuden i ret god Samklang med, at Frankrig efter 1873 sætter en Stopper for Sølvets fornyede Indstrømning ved først at indskrænke, siden helt at standse Sølvudmøntningen for privat Regning. Det tyder dog ikke paa, at Interessen for Sølvet som Møntmetal var saa overmaade varm. Mon ikke afdøde Konferensraad Levy skulde have haft Ret, da han i sin Tid udtalte, at der bag den megen Kærlighed, som Bimetalisterne viste Sølvet, kun laa et Ønske om at bevare — Guldet?

Kapitlet om den franske Dobbeltmøntfod indeholder forøvrigt Bogens svageste Punkt. Forf. drager nemlig her til Felts imod Guldmonometalisternes Paastand om, at Guld møntfoden er et Resultat af Udviklingen, og hævder paa sin Side, at noget saadant tværtimod maa siges om Bimetalismen. Hans Bevisførelse er her følgende.

»Først har vi den Tingenes Tilstand, hvorunder Nationerne, beherskede af fuldstændig falske Anskuelser med Hensyn til Pengenes Natur og Functioner, kæmper med hinanden om Besiddelsen af det tilstedeværende Forraad af ædle Metaller, medens indenfor de enkelte Nationer Kongerne formindsker Mønternes Metalindhold og bedrager deres eget Folk. Derpaa naar vi den Tilstand, da Verden ikke længer taaler denne med Hensigt foretagne Forringelse af Mønterne, og da Evropas Møntfabrikation ledes paa en ærlig Maade, medens dog endnu saavel Kongernes som Parlamenternes Theorier om Pengevæsenet blev som før. Lidt efter lidt følger saa Opgivelsen af det merkantilistiske System i den snævrere Betydning af dette Ord, o: med Hensyn til Pengene.

De gamle Love, der forbød Udførslen af de ædle Metaller, og flere Forordninger, udstedte i det Øjemed at tilrive sig og fastholde den størst mulige Del af Verdens Guld og Sølv, ophæves. Handlen med de ædle Metaller bliver fri. — Endnu er Nationernes Stilling overfor hinanden individualistisk, egoistisk og antagonistisk; men Besiddelsen af Penge er ikke længere betragtet som det eneste fordelagtige Resultat af Handelen, det eneste Maal for Produktionen. Pengenes Funktion blot som et Redskab og Virkemiddel for Handelen begynder at blive forstaaet. — Det næste Skridt fremad er et stort Skridt. En stor Nation, den i højest Grad metalbrugende Nation i hele den civiliserede Verden, fastsætter et vedvarende Forhold mellem Guld og Sølv. Med fri Import, fri Udmøntning og fri Export, paatager den sig at regulere og kontrollere Værdien af de ædle Metaller med sit eget nationale Formaals for Øje. Dette betydningsfulde Experiment resulterer i en uventet Fordel for den hele Menneskehed. — Og ud af dette Experiment voxer saa en Theori — den nemlig — at naar en eneste Nation kunde udøve en saa forbavsende Magt med Hensyn til at influere paa og kontrollere Forholdet mellem de ædle Metaller — maatte Dannelsen af en Gruppe af Handelsnationer være tilstrækkelig mægtig til at give Verden et Omløbsmiddel, som i alt væsentligt kunde være det samme i alle Lande.»

Det vil let ses, at der i dette ikke er nogen-somhelst »Udvikling« mod en Bimetalisme at spore, — intet, der gør det klart, at Sølvets Demonetisation var et Brud paa en saadan Udvikling, — intet, der

tyder paa, at Udviklingen i Fremtiden vil gaa i Retning af den dobbelte Møntfod. Her er slet ikke Tale om nogen Udvikling.

Forfatteren kalder Monometalismen for »halv født«. Ovenstaaende frister en stærkt til at svare, at Bimetalismen — Ordet er taget i sin videste Betydning — end ikke har existeret som Foster.

Forfatterens Fremstilling af Dobbeltmøntfodens Historie i Amerika læses ligesom den tilsvarende Skildring for Frankrigs Vedkommende med stor Interesse. Forfatteren bestrider, at man af Amerikas Exempel kan drage Slutninger, ugunstige for Bimetalismen. Om Loven i 1834, der forandrede Forholdet mellem Guld og Sølv fra at være som 1 : 15 til at være som 1 : 16, siger han, at det var saa langt fra, at denne Lov havde til Formaal at etablere en Cirkulation af de to ædle Metaller jævnsides, at den tværtimod blev vedtagen netop for at begunstige Guldet, hvorfor den ogsaa almindelig gik under Navnet »Guldbillen«. I det hele taget levner Forfatteren ikke sine Landsmænds Møntpolitik megen Ære. Om Blandbillen siger han saaledes, at den var en »gigantisk Bommert« (a gigantic blunder). »Vi stak simpelthen Fingeren i Døren og tog den Smærte, som tilkom europæiske Nationer, ganske særlig England og Tyskland, som især havde foranlediget Demonetiseringen, og som vilde lide mest ved et Fald i Sølvprisen.« Og om Shermansbillen bemærker han, at den kun tjente til at forhale Sølvets Værdifald og derved gjorde det umuligt for Verden at se, at Sølvets Fald fra 60 d. til 30 d. pr. unze skyldtes Demonetiseringen og ikke den forstærkede Sølv-

produktion; — en Bemærkning, hvis Rigtighed man tildels kan indrømme Forfatteren uden dermed at indrømme, at Demonetiseringen burde have været usket.

Ligesaa skeptisk som overfor de Forenede Staters Møntpolitik stiller Forfatteren sig overfor en stor Del af de Amerikanere, »som har været vante til at kalde sig selv Bimetalister«. Han deler disse i 3 Klasser. Den første Klasse er Indbyggerne i de sølvproducerende Stater. Deres Interesse i at opretholde Sølvet som Møntmetal er af samme Art som Pennsylvaniens Interesse i at opretholde Tolden paa Jærn eller Ohios og Michigans Interesse i at have Told paa Uld. Deres Interesse er med andre Ord mere af industriel end af finansiell Natur. — Den anden Klasse bestaar af Folk, hvis Interesse er billige Penge overhovedet. Blandt disses Ledere findes Mænd, som i Tiden fra 1868 til 76 var Talsmænd for »Greenbaekskætteriet«. De vil kun have Sølv, fordi det er, og især fordi det ser ud til ogsaa i Fremtiden at ville blive, billigere end Guld, set i Forhold til den lovbestemte Ratio. Fra begge disse Klasser af Mænd tager Forf. bestemt Afstand. De er ikke ægte Bimetalister. Det er kun de af den tredje Gruppe, de, der er Bimetalister, fordi de tror, at dette System paa en Gang vil befri Verden for de Onder, der følger med et begrænset Pengeudbud, tilvejebringe et Byttemiddel, der bringer Sølv- og Guldlande paa lige Fod med hinanden, og give den kommercielle Verden et stabilt Værdimaal.

I de to Kapitler »Demonetization« og »The great Debate« giver Forfatteren forøvrigt en livlig

og velskreven Fremstilling af Demonetiseringens, Konferencernes og Møntkommissionernes Historie, og enkelte af de fremsatte Forslag til at komme ud over Miseren omtales og kommenteres. Fuldstændig er Fremstillingen ikke. Saaledes savner man absolut en Omtale af Levys Forslag paa Pariserkongressen i 1881. Ligeledes burde maaske den i Februar 1894 nedsatte tyske Sølvkommission og de Forslag, som Bankdirektør Koenig og Professor Lexis her fremsatte, have været omtalt. Som Helhed er Fremstillingen dog baade fyldig, klar og vel ordnet.

I Slutningen af Bogen kommer Forfatteren ind paa Spørgsmaalet om Demonetiseringens Forhold til Arbejdslønnen. Han indrømmer her, at Lønnen vel er steget siden 1877, men paastaar tillige, at den vilde være steget endnu højere, hvis Demonetiseringen ikke havde fundet Sted; — en Paastand, hvis Rigtighed vistnok er meget mer end tvivlsom.

Ovenstaaende er i Korthed Indholdet af Bogen, hvis Fortrin det vilde være uretfærdigt at overse. Skulde man rent formelt indvende noget mod den, turde det være det, at Forfatteren ikke sjældent gør sig Svinkeærinder, indlader sig paa Sidebetragtninger, der paa sine Steder gør Fremstillingen unødvendig bred. I øvrigt har man kun Fornøjelse af Bogen.

H. L. Bisgaard.

Bog anmeldelser.

1. Prof. Dr. Aug. Oncken: Zur Biographie des Stifters der Physiocratie, François Quesnay.

I. Quesnays voreconomistiske Lebensperiode. — 95 Pag.

II. Entstehen und Werden der physiokratischen Theorie. — 60 Pag.

(Vierteljahrschrift für Staats- und Volkswirtschaft, für Literatur und Geschichte der Staatswissenschaften aller Länder, herausgegeben v. Kuno Frankenstein. Leipzig 1895 & 96.)

2. Dr. Franz Blei: Galianis Dialoge über dem Getreidehandel (1720). Mit einer Biographie Galianis. — Berner Beiträge zur Geschichte der Nationalökonomie Nr. 6, herausgegeben v. Aug. Oncken, Bern 1895. — 247 Pag.

3. Dr. Julius Marchlewski: Der Physiokratismus in Polen. — 172 Pag. — Zürcher volkswirtschaftliche Abhandlungen, 2. Heft, herausgegeben v. Julius Wolf, Zürich 1897.

Den 4. Juni 1894 var det 200 Aar siden Fr. Quesnay blev født i Méré, en ubetydelig Landsby i Nærheden af Paris. Var denne Mindedag indtruffet nogle faa Decennier tidligere, vilde den sikkert være gaaet upaaagtet forbi; thi Fysiokraternes Læresætninger, der i mange Henseender synes formulerede uden Forstaaelse af og Kendskab til det virkelige Liv, stod da i overmaade lav Kurs. Den Opmærksomhed, som disse Theorier vakte i Treserne og Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede hos flere af den Tids Fyrster og ledende Statsmænd, hvad der i Baden og Toskana affødte praktiske Forsøg paa samt i Polen, Rusland

og Sverig alvorlige Overvejelser af, om det var muligt at lette de Byrder, hvorunder Datidens Folk stønnede, og skabe Lykke og Velstand for Folk og Hersker ad de af Fysiokraterne anviste Veje, tabte sig hurtig, da det viste sig, at selv de mest velmente Forsøg paa at omsætte de fysiokratiske Theorier i Praxis, kun havde hjælpeløs Forvirring til Følge.

Og da Adam Smith kort Tid efter Quesnays Død i 1774 udsendte sin »Wealth of Nations« (1776), hvis klare, skarpe og konsekvente Tanker bragte Merkantil-systemet til Fald og gav Signalet til den Kamp for Frihed i Handel og Næring, som Nationaløkonomien aldrig siden har opgivet, gik Fysiokraternes Lære hurtig i Forglemmelse. Det er navnlig Prof. Aug. Onckens Ære at have genvakt Interessen for Fysiokraterne og gjort den Uret god, der faktisk er blevet tilføjet Quesnay og hans Skole, idet disse Mænds Betydning og Indflydelse paa det Omslag i den økonomiske Opfattelse, der fandt Sted i de fleste Kulturlande i den sidste Halvdel af forrige Aarhundrede, lige indtil den nyeste Tid, enten er blevet direkte benægtet eller i høj Grad undervurderet.

I Løbet af de sidste Decennier er der fremkommet omfattende Levnetsskildringer ikke blot af mere fremragende Fysiokrater som Mirabeau den Ældre, du Pont de Nemours o. fl., men endogsaa af ganske ubetydelige Mænd som de Butré. Kun til Quesnays, selve Mesterens, Liv var Kendskabet hidtil yderst ringe, og store Partier af dennes Liv var hyllet i det dybeste Mørke. Hvad man vidste, indskrænkede sig i Grunden til de Mindetaler, der bleve holdte over Quesnay efter hans Død af Mirabeau, af Sekretæren for det franske Viden-

skabernes Selskab, Grand Jean de Fouchy, af Grev d'Albon og af Marquis Romance de Mesmon samt til enkelte Bemærkninger i Mad. du Haussets Memoirer. Ud af dette ganske uvederhæftige Materiale er der i Løbet af vort Aarhundrede blevet spundet en Krans af Legender om Quesnay, Fabler, hvoraf næppe en eneste fortjener Tiltro. Endnu i 1888, da Prof. Aug. Oncken udgav Quesnays samlede økonomiske og filosofiske Afhandlinger og Skrifter, havde han intet andet Materiale at holde sig til ved Udarbejdelsen af en dertil knyttet kortfattet Levnetsskildring af Fr. Quesnay. Denne bragte derfor intet videre Nyt; men Udgaven af Quesnays Værker havde til Følge, at der fra Frankrig uopfordret tilgik Prof. Oncken en Række hidtil ukendte Oplysninger om Quesnay. Disse Oplysninger ere blevne benyttede i de to foreliggende, højst interessante Afhandlinger i det Frankensteinske Tidsskrift. Den første Afhandling bringer saaledes fuldstændige og faktiske Oplysninger om Quesnays Barndoms- og Ungdomsaar, indtil han som Enkemand drog til Paris. Man ved nu, at Quesnay virkelig er født i Méré — hvor der i August ifjor blev indviet en beskeden Æresstøtte for ham, hvortil der var ydet Bidrag af Økonomer i alle Lande — en lille Landsby i Nærheden af Montfort l'Amaury i Departementet Seine-et-Oise, at hans Fader var en velstaaende og agtet Bonde (laboureur) og Handelsmand, der døde, da Sønnen var 8½ Aar gl. 16½ Aar gl. kom Quesnay i Lære hos Barberen i Ecquevilly, hvor han knap forblev et Aar, hvorpaa han rejste til Paris og i 6 Aar stod i Lære hos den berømte Kobberstikker Pierre de Rochefort, der førte Titlen »graveur ordinaire du roi pour l'academie des

sciences«. Samtidig drev Quesnay kirurgiske, medicinske og naturvidenskabelige Studier og erhvervede sig, uden at det dog har været mulig at oplyse hvorledes, Titlen »maitre-es-arts«, hvoraf han senere med Forkærlighed betjente sig. 1717 giftede han sig med Catherine Dauphin, en Købmandsdatter fra Paris, og nedsatte sig 23 Aar gl. som Kirurg i Mantes, efter at have aflagt Prøve for Kollegiet i St. Côme. Ti Aar efter berøvede Døden ham hans Hustru og lod ham tilbage som Enkemand med tre Børn, hvoraf Sønnen, Blaise-Guillaume, var 10 Aar, og den yngste kun nogle Uger. Han giftede sig ikke senere.

Alt dette er nyt og af Interesse. Derimod maa det meget beklages, at Prof. Oncken ikke har kunnet bringe noget særligt Nyt om Quesnays Liv i Paris og ved Versailleshoffet. Navnlig om det sidste vilde fyldigere Oplysninger have været af stor Interesse; thi her kan det ikke nægtes, at Efterverdens Kendskab til Quesnays Liv er overmaade ringe. Saa meget større Betydning har det at faa Klarhed herover, som Dr. Stefan Bauer fra Wien i 1890 gjorde den Opdagelse, at Quesnay under sit Ophold i Versailles havde erhvervet sig udstrakte Godser i Nivernais, over hvilke han, da han i Forvejen var blevet ophøjet i Adelsstanden, øvede alle en »grand seigneurs« Rettigheder. Jeg har i et tidligere Hefte af »Nat. Tidsskr.« troet mig berettiget til at fremsætte den Formodning, at disse Godser var at betragte som Betaling for de Tjenester, Quesnay havde ydet Mad. de Pompadour umiddelbart efter Damiens Attentat paa Kong Ludvig den 15de. Prof. Oncken godtgør imidlertid, at Quesnay allerede har været i Besiddelse af

Godserne i Januar 1755, skønt Købekontrakten først er dateret den 24. Januar 1757. Hvorfra Quesnay har faaet Midler til Købet af et saa stort Godscomplex, er fremdeles en Gaade. Sikkert er det imidlertid, at han kun besad en ringe Formue ved sin Ankomst til Paris, og at hans faste Gage hos Mad. de Pompadour var meget beskeden. Da Prof. Oncken imidlertid ikke betragter nærværende Afhandling som en Afslutning, men haaber, at der fremdeles vil tilgaa ham værdifulde Meddelelser fra Frankrig, tør man maaske haabe, at det tilsidst maa lykkes ham at faa spredt Lys over alle de Punkter i Quesnays Liv, der endnu ere dunkle. Destoværre fristes Prof. Oncken af og til af den Beundring, han nærer for Quesnay som Videnskabsmand og Menneske, til at dømme mindre objektivt og til at undskylde eller bortforklare et eller andet, som maaske netop ikke burde bortforklares. Ligeledes tillægger Prof. Oncken utvivlsomt Quesnays kirurgiske, medicinske og metafysiske Arbejder større Betydning, end de have haft. Den berømte Albrecht v. Hallers Optræden overfor Quesnay vilde ellers være ganske uforklarlig. Desværre ere disse Skrifter ikke senere blevne gjorte til Genstand for Undersøgelse og Vurdering af medicinske Forfattere. Selv om Quesnay end ikke har Krav paa at regnes blandt Heroerne i den medicinske og kirurgiske Videnskab, kunde hans sociale Stilling og betydelige Forfattervirksomhed fuldtvel berettigede en Undersøgelse, og jeg betragter det som utvivlsomt, at en saadan vilde give Nøglen til mangt et Træk i Quesnays Karakter, som de økonomiske Forfattere ikke kunne udrede.

Hvor samvittighedsfuldt og grundigt Prof. Oncken

end er gaaet til Værks i det udførlige Afsnit af Afhandlingen, der behandler den fysiokratiske Theoris Tilblivelse, er det dog i Grunden ikke lykkedes ham helt at oplyse noget eneste Punkt, der tidligere var tvivlsomt. Det samme gælder hans Fremstilling af de ydre Aarsager, der have bevirket, at Quesnay pludselig optraadte som økonomisk Forfatter. At den Beretning, der findes i Du Ponts »Notice sur les économistes« i den af ham besørgede Udgave af Turgots Værker, om Samarbejde imellem Quesnay og Gournay, fra Ende til anden er urigtig, har det kun ringe Betydning at faa konstateret. Du Pont, den økonomistiske Skoles »concierge«, som Linguet spottende kaldte ham, tager det som Regel ikke saa nøje med Sandheden, naar det gjælder at reklamere for Økonomisternes Theorier. Naar Prof Oncken imidlertid benytter den af ham foretagne Optrevling af Du Ponts Paastand til at hævde Quesnay Æren for alene at have formuleret de nye økonomistiske Theorier, er dette kun forsaavidt berettiget, som det er en Misforstaaelse at regne Gournay og hans Disciple blandt Fysiokraterne, en Misforstaaelse, hvori dog de fleste ældre Forfattere have gjort sig skyldig. Thi i Virkeligheden stode Mænd som Forbonnais, Montaudouin og andre af Gournays Elever i næsten fjendtligt Forhold til Økonomisterne. Derimod er Quesnay sikkert blevet stærkt paavirket af den samtidige engelske Literatur. Lockes, Humes, I. Tuckers, Josias Childs, Jethro Tulls og Cantillons Værker vare alle oversatte paa Fransk ved det attende Aarhundredes Midte, og af franske Forfattere havde navnlig John Nicolls (Plumart de Dangeuil) og Ch. J. Herbert, der begge vare stærkt

paavirkede af Gournay, skrevet om Kornhandel og Agerdyrkningspolitik. Navnlig Herbert og Cantillon synes at have haft stor Indflydelse paa Quesnays Tankegang. Prof. Oncken protesterer dog imod de engelske Økonomers, navnlig W. Stanley Jevons og Henry Higgs Forsøg paa at fremstille Irlænderen Cantillon som de fysiokratiske Theoriers egentlige Ophav, og sikkert med Rette; thi hos Cantillon findes endnu enkelte rent merkantilistiske Betragtninger. Hvad der imod Quesnays egne agrikulturtekniske Anskuelser angaar, vare de neppe saa selvstændige eller byggede paa en saadan Kundskabsmasse i Forening med praktisk Indsigt og Erfaring, som Professor Oncken søger at godtgøre. Skønt født og opdraget paa Landet havde Quesnay i hele sit Liv staaet Landbruget saa fjernt, at man ikke kan forudsætte, at han skulde være i Besiddelse af videre Detaillkundskab til dettes Praxis, om han end i sin fremrykkede Alder kan have lært noget af Mænd som Le Roy, Patullo og Dr. Marivelt, som han omgikkes meget. Saavel i Artiklernes »grains» og »fermiers» som i Quesnays senere Skrifter findes der af og til Udtalelser, som maa have skurret i en af den Tids praktiske Landmænds Øren. Manglen paa Kendskab til det praktiske Agerbrug var dog endnu mere fremtrædende hos Flertallet af Quesnays Elever som Du Pont, Mercier de la Riviere, Le Trosne o. s. v. Ja selv Mirabeau, der dog ejede et Gods i Provence, synes ikke at have haft synderligt Begreb om Landbrug. Lucas de Montigny, der har skrevet Sønnen Gabriel Honoré de Mirabeaus Biografi, beskylder ham endog for at have drevet sine Ejen-

domme paa en rent »vanvittig« Maade, og neppe med Uret.

Men ikke blot har Prof. Oncken med en Selvopofrelse, der bør anerkendes, i Aaringer viet al den Tid, hans Embedsforretninger lader ham fri, til indgaaende Studier af den ældre Nationaløkonomi; men han stræber ogsaa at vække Interesse for disse Studier blandt den Kreds af yngre Videnskabsmænd, hvormed han kommer i Forbindelse. Prof. Onckens »Berner Beiträge zur Geschichte der Nationalökonomie«, af hvilke der nu foreligger en Række Bind, indeholder derfor foruden værdifulde Afhandlinger fra dennes egen Haand interessante Afhandlinger af yngre Videnskabsmænd. Det foreliggende 6. Bind indeholder saaledes en af Dr. Fr. Blei skrevet livlig og interessant Biografi af Galiani, Fysiokraternes vittige og altid slagfærdige Modstander, samt en Oversættelse paa Tysk af dennes engang saa berømte Afhandling om Kornhandelen.

Det skyldes ogsaa udelukkende Prof. Onckens utrættelige Energi, at der i de sidste to Aar er blevet foretaget grundige Undersøgelser af de franske Fysiokraters Forbindelse med Regenter eller ledende Mænd i Sverig, Polen og Toskana, for derigennem at faa afgjort, hvormegen eller ringe Betydning de fysiokratiske Theorier har haft for Udviklingen i disse Lande. Det var oprindeligt hans Tanke, at de af disse Undersøgelser resulterende Skrifter skulde fremkomme samtidigt som Festskrift i Anledning af Indvielsen af Monumentet for Quesnay. Indsamlingen gav imidlertid ikke det forventede Resultat, og disse Skrifter ville nu fremkomme efterhaanden i forskellige Tidsskrifter. For

Sverigs Vedkommende har Undersøgelsen været overdraget til Undertegnede, der dertil ifjor nød Bistand af Carlsbergfonden. For Polens Vedkommende er dette Arbejde blevet udført af en yngre polsk Videnskabsmand, Dr. Julius Marchlewski, hvis Bog: »Der Physiokratismus in Polen« er udkommet i disse Dage. Denne Bog indeholder foruden sit egentlige Emne en interessant Redegørelse for en Række forskellige økonomiske Forfatteres Opfattelser af Fysiokraterne samt en overordentlig læseværdig Fremstilling af indre polske Forhold midt i forrige Aarhundrede. Fysiokraternes og navnlig Baudeaus og du Ponts direkte Forbindelser med højtstaaende Polakker vise sig i Følge Dr. M.'s Undersøgelser at have været temmelig værdiløse. Ja Baudeaus specielle Protektor, Biskopen af Wilna, Massalski, hørte til Ruslands betalte Venner og endte sit Liv i Galgen. I 1774 drog du Pont til Polen som Opdrager for Fyrst Czartoryskis, Kongens Fætters Børn. Du Pont, hvis Sandhedskærlighed altid er betydelig svagere end hans Forfængelighed og Lyst til at prale, sendte fra dette iøvrigt kortvarige Ophold Breve til Markgreven af Baden, hvori han fortæller, at der var tilbudt ham forskellige høje Stillinger i Rigets Administration; selvfølgelig var der ikke et sandt Ord i disse Fortællinger. Iøvrigt synes ingen af de Mænd, med hvem Fysiokraterne personligt ere komne i Berøring, og som de proklamerer som Tilhængere af deres Lære, at have bidraget det mindste til dennes Udbredelse i Polen. Ad ganske andre Veje trængte de fysiokratiske Ideer imidlertid senere ind i Polen, og blandt de Mænd, der kæmpede for Bondestandens Frihed, nærede mange rent fysiokratiske Anskuelser.

Blirger Hansted.

Posttrafikens Tilvæxt siden 1870.

Af

V. Kierboe,
Postmester i Aalborg.

I det siden 1870 forløbne Tidsrum ere Formerne for den danske Befolknings økonomiske Virksomhed meget forandrede. Landbruget er selvfølgelig vedblivende vort vigtigste Erhverv, men det er dog Industri og Handel, der have skaffet Beskæftigelse for den forøgede Befolkning. Folketallet i Hovedstaden*) og i de største Provinsbyer er nu mer end dobbelt saa stor som i 1870, og købstadlignende Forhold have udviklet sig mange Steder udenfor de gamle Købstæder, i hvilken Henseende det er tilstrækkeligt at henvise til Esbjerg, hvor Befolkningen ved en netop nu afholdt Tælling har vist sig at være over 12,000 Personer.

At disse forandrede Forhold vise sig i en forøget Posttrafik er forstaaeligt nok, og lige saa nær ligger det at antage, at de forskellige Faser, som Forretningslivet siden 1870 fremvise, f. Ex. den store Opgang i Begyndelsen og Tilbagegangen i Slutningen af 70'erne,

*) Ved København forstaas i denne Afhandling overalt Københavns Overpostmesterembede, under hvilket ogsaa Frederiksberg, Sundbyerne og Valby hører.

manifestere sig i en større eller mindre Tilvæxt i Postforsendelserne i de paagældende Tidsrum, ligesom utvivlsomt ogsaa de Forandringer i Forretningsforbindelserne med andre Lande, som have fundet Sted i nævnte Tidsrum, finde deres Udtryk i Postfrekvensen med disse Lande.

I Finansaaret 1870—71 udgjorde den hele Brevvexling

13,791,983 Stykker,

medens den i 1895—96 var steget til

71,850,987 Stykker,

saaledes at altsaa Brevantallet er tiltaget til mere end det femdobbelte.

Imidlertid er Befolkningen jo ogsaa voxet, og vil man have et korrekt Udtryk for Tilvæksten i Befolkningens Korrespondance, maa man tage Hensyn hertil. I saa Henseende møder den Vanskelighed, at der ikke har været nogen Folketælling siden 1890, men hvis vi gaa ud fra, at den aarlige Befolkningstilvæxt har været den samme i dette Tidsrum som fra 1870 til 1890, vil det vise sig, at Brevantallet pr. Individ er steget fra henved 8 i 1870—71 til henved 32 i 1895—96 eller til det firedobbelte.

Deler man Korrespondancen i den indenlandske og den udenlandske, vil man se, at det er den førstnævnte, der er tiltaget mest, nemlig fra

10,686,320 Stykker til

58,723,383 —

eller næsten til det sexdobbelte.

Denne indenlandske Korrespondance har været i en uafbrudt Stigen, men Tilvæksten har, som det vil

fremgaa af nedenstaaende Angivelse af det indenlandske Brevantal i hvert Aar siden 1870, været meget forskellig til de forskellige Tider

1870—71.....	10,686,320
71—72.....	11,497,904
72—73.....	12,642,610
73—74.....	13,894,727
74—75.....	15,244,916
75—76.....	16,812,942
76—77.....	19,137,600
77—78.....	20,410,875
78—79.....	20,972,885
79—80.....	22,534,601
80—81.....	24,984,179
81—82.....	26,303,962
82—83.....	27,418,847
83—84.....	31,556,449
84—85.....	31,622,498
85—86.....	33,229,960
86—87.....	35,320,649
87—88.....	35,680,522
88—89.....	38,691,991
89—90.....	41,697,609
90—91.....	43,723,132
91—92.....	45,222,425
92—93.....	48,471,458
93—94.....	51,414,204
94—95.....	54,289,917
95—96.....	58,223,383

Den stærke Fremskridtsperiode i Begyndelsen af 70'erne medfører en saa stor Tilvæxt i Brevantallet, at dette i Løbet af 7 Aar gaar op til det dobbelte, og de daarlige Aar i Slutningen af 70'erne viser sig ved, at Tilvæksten omtrent forsvinder. I de 4 første Aar af 80'erne gaar Brevantallet op med c. 40 pCt. og i de næste 4 Aar kun med c. 13 pCt., hvad der formentlig ogsaa stemmer med de økonomiske Forhold i nævnte Tidsrum. Fra 1888 til Nutiden har der været

en stadig Stigen, om end denne har varieret i Styrke, og i det aller sidste Aar er Brevantallet endog voxet med 4 Mill. eller mellem 7 og 8 pCt., en Bevægelse, der svarer til, hvad man iagttager paa de andre Befordringsomraader, f. Ex. med Hensyn til Jernbanetrafiken.

Af den indenlandske Brevskrivning er det særlig de Breve, der kun passere et Postkontor, eller de saakaldte Lokalforsendelser, som ere tiltagne, nemlig fra

877,322 Stykker i 1870—71 til
10,558,951 — - 1895—96

Da imidlertid den allerstørste Del af Lokalbrevene komme paa Hovedstaden og de større Provinsbyer, og Befolkningen paa disse Steder er voxet særligt stærkt, vil det vise sig, at Lokalforsendelsernes Tilvæxt pr. Individ kun er steget omtrent i samme Forhold som andre Brevforsendelser.

Det vilde være af stor Interesse, hvis man kunde give Oplysning om, hvilken Rolle Hovedstaden spiller i hele Landets Korrespondance, og i hvilken Grad dens Brevvexling er tiltaget siden 1870, altsaa i en Periode, hvor Byens Befolkning er gaaet op til det dobbelte, og hvor dens Betydning for hele Landets økonomiske og aandelige Liv er blevet forøget i høj Grad. Af den officielle Statistik kan man imidlertid ikke faa noget rigtigt Begreb om Hovedstadens Andel i Korrespondancen. Sagen er den, at Tallet paa Breve, der udvexles mellem forskellige Steder, for de enkelte Kontorers Vedkommende opgøres paa den Maade, at det er de ankommende Forsendelser, der tælles, hvad der selvfølgelig ogsaa vilde være tilstrækkelig oplys-

ende, hvis Antallet af ankommende og afgaaende Breve for hvert Kontors Vedkommende var ens, hvis man altsaa kunde gaa ud fra, at enhver modtagen Brevforsendelse medførte et Svar. Dette er imidlertid ikke, saaledes som jeg tidligere her i Tidsskriftet har udviklet, Tilfældet, da en Mængde fra Forretningsmænd udsendte Cirkulærer og lignende jo ikke kræve nogen Besvarelse, og Forholdet er derfor saaledes, at Brevforsendelserne fra Forretningscentrerne ere meget talrigere end Forsendelserne i modsat Retning. Naar Opgørelserne for de enkelte Kontorers Vedkommende altsaa gøres saaledes, at det er de ankomne Breve, der tælles, kommer Hovedstaden til at figurere med en mindre Andel i den hele Korrespondance, end der tilkommer den, og som Følge deraf en hel Del andre Kontorer med en for stor Andel. Dette gælder i al Fald alle Postkontorer paa Landet og i de ganske smaa Provinsbyer, der ikke kunne siges at være det økonomiske Midtpunkt for et nogenlunde betydeligt Distrikt, men for større Provinskontorers Vedkommende kan det tænkes, at der er Ligevægt mellem de ankommende og afgaaende Brevforsendelser, idet de forholdsvis mange, som modtages fra København eller fra en noget større Provinsby, opvejes ved de forholdsvis lige saa talrige, som afsendes til det nærmeste Opland.

Jeg har for Aaret 1895 anstillet meget nøjagtige Undersøgelser ved det af mig bestyrede Aalborg Postkontor, og det har vist sig, at Aalborg, der fra København modtager mere end 100,000 flere Breve, end der afsendes dertil, dog i det Hele afsender over 300,000 flere Brevforsendelser, end der modtages. Da det imid-

lertid maa indrømmes, at der, bortset fra Odense*), maaske ikke findes nogen Provinsby her i Landet, der spiller en saa stor Rolle for et nogenlunde stort Distrikt som Aalborg, kan man ikke fra Aalborgs Forhold drage nogen Slutning med Hensyn til de andre større Provinsbyers Forhold, og jeg er derfor tilbøjelig til at antage, at man, bortset fra Forholdene ved de allerstørste Provinskontorer, kan gaa ud fra, at Antallet af afgaaende og ankommende Brevforsendelser for de større Provinsbyers Vedkommende gennemgaaende er ens.

Dette gælder derimod som sagt ikke for Hovedstadens eller de smaa Kontorers Vedkommende, og dette vil med Hensyn til København blive klart, naar de officielle Oplysninger for dette Sted anføres.

Medens samtlige til danske Posthuse fra andre Posthuse og fra Udlandet ankommende Brevforsendelser udgjorde

10,796,570 Stykker i 1870—71 og

48,767,197 — - 1895—96

kom deraf paa Hovedstaden henholdsvis

3,340,131 eller 30,2 pCt.

12,057,643 — 24,8 —

saaledes at altsaa herefter Københavns forholdsvise Andel i hele Landets Brevvexling i det paagældende Tidsrum skulde være gaaet tilbage, hvad der bliver

*) Aarhus spiller selvfølgelig en Rolle for en meget større Del af Jylland end Aalborg, men den har dog ikke som denne By eller som Odense et bestemt begrænset Distrikt af nogenlunde betydelig Udstrækning, for hvilket den er det ubetingede Midtpunkt.

endnu mere overraskende, naar det erindres, at Byens Befolkning er voxet forholdsvis meget mere end hele Landets. Det vækker ogsaa Forbavselse at se, at Tilvæksten i Københavns Brevantal er forholdsvis mindre end Tilvæksten for hele Landets Vedkommende. For hele Landet var Stigningen i Henhold til Ovenstaaende henved det femdobbelte, medens den for København ikke engang har naaet det firedobbelte. Hvor stor Københavns Andel i Korrespondancen vilde være, hvis man opgjorde Statistiken for de enkelte Kontorer paa den Maade, at man talte de afgaaende Brevforsendelser, skal jeg ikke kunne sige, men at det er mere end en Fjerdedel af Brevantallet, derpaa tyder ogsaa det, at over Trediedelen af Frimærkeindtægten her i Landet kommer paa København.

En Korrespondance, som siden 1870 er tiltaget overordentlig meget, er Brevudvexlingen mellem de enkelte Byer og deres Opland, og det vilde have stor Interesse, hvis der kunde gives Oplysninger i saa Henseende. Den omhandlede Korrespondances Størrelse kan opgives for 1870—71, idet den den Gang, da der saa godt som alene eksisterede Postkontorer i Købstæderne, paa det nærmeste svarede til de i Statistiken som Distriktsbreve anførte Forsendelser, eftersom man derved forstaar de mellem Postkontorerne og deres underliggende Landdistrikter udvexlede Forsendelser. Efterat der imidlertid er blevet oprettet en Mangfoldighed af Postkontorer udenfor Købstæderne, er Distriktsforsendelser blevet noget ganske andet end de mellem Byerne og deres Opland udvexlede Breve, og man faar derfor ikke noget Begreb om denne sidste Korrespondances Tilvæxt ved at sammenstille

Distriktsforsendelsernes Antal i 1870—71 med Tallet for 1895—96. Fingerpeg om den virkelige Tilvæxt mener jeg imidlertid at kunne give ved at anføre Forholdene for Aalborg og Omegns Vedkommende, idet der ingen Grund er til at antage, at ikke Udviklingen andet Steds har været noget lignende.

I 1870—71 udvexledes der mellem Aalborg By og dets daværende Landdistrikt, hvortil den største Del af Aalborg Amt og en temmelig betydelig Del af Hjørring Amt hørte, ialt 47,720 Brevforsendelser, og i 1895 vexledes der mellem Aalborg og det samme Distrikt, i hvilket der var blevet oprettet en Mængde selvstændige Postkontorer, c. 560,000 Brevforsendelser eller det tolvdobbelte. For denne Omsætnings Vedkommende kan jeg for det sidstnævnte Aar med Bestemthed paavise Forholdet mellem de fra og til Forretningscentret befordrede Forsendelser, idet der fra Aalborg sendtes c. 410,000 Brevforsendelser, medens der kun modtoges c. 150,000.

Af Interesse vilde det ogsaa være, hvis man kunde opgive, hvor meget Bybefolkningens og hvor meget Landbefolkningens Korrespondance er tiltaget. Dette kan imidlertid ikke lade sig gøre ved Betragtning af det foreliggende Materiale, og jeg skal derfor ogsaa her holde mig til Forholdene for Aalborg og dets gamle Landdistrikt, gaaende ud fra at Bevægelsen ogsaa her er typisk.

Til Indbyggere i Aalborg By ankom der i 1870—71 c. 160,000 Brevforsendelser og i Kontorets daværende Landpostdistrikt udbragtes der c. 186,000, medens Tallet for de samme Distrikters Vedkommende i 1895—96 udgjorde henholdsvis 1,150,000 og 1,100,000 Stk.,

altsaa en Stigen til det syvdobbelte for Bybefolkningen og til det sexdobbelte for Landbefolkningens Vedkommende. Da Byens Befolkning imidlertid i det paagældende Tidsrum er voxet til det dobbelte, medens Tilvæksten paa Landet ikke tilnærmelsesvis har været saa stor, er Tilvæksten pr. Individ for Landets Vedkommende betydelig større end for Byens. (Det bedes erindret, at det er de ankomne Breve, der opgives, og at Forholdet vilde være helt anderledes, hvis man talte de afgaaende).

Endnu skal jeg med Hensyn til den indenlandske Korrespondance bemærke, at Benyttelsen af Brevkort, der var meget ubetydelig, saalænge Portoen var den samme som for Breve, er tiltaget stærkt efter at Portoen er bleven nedsat til 5 Øre. I det første Aar efter Nedsættelsen ved Postloven af 5. April 1888 fordobledes Antallet, det samme var Tilfældet det næste Aar, og senere er vedblivende Benyttelsen af Brevkort voxet meget.

Hvad angaar de mellem Danmark og Udlandet udvexlede Brevforsendelser, da er Tallet steget fra

3,105,663 Stykker i 1870—71 til

13,627,604 — — 1895—96

eller til godt og vel det firedobbelte, medens den indenlandske i Henhold til hvad tidligere er bemærket var voxet til henved det sexdobbelte i samme Periode.

For de enkelte Aars Vedkommende stiller den udenlandske Korrespondance sig saaledes

1870—71.....	3,105,663
71—72.....	3,660,847
72—73.....	4,326,191
73—74.....	4,857,178

1874—75	5,498,974
75—76	6,096,018
76—77	6,074,822
77—78	6,412,425
78—79	6,355,401
79—80	7,082,953
80—81	7,728,299
81—82	8,443,975
82—83	8,454,274
83—84	9,174,412
84—85	9,345,143
85—86	9,543,685
86—87	10,042,684
87—88	10,687,724
88—89	10,555,994
89—90	11,945,895
90—91	11,582,755
91—92	11,559,994
92—93	13,941,618
93—94	13,520,454
94—95	13,612,544
95—96	13,627,604

og det vil deraf ses, at de gode Aar i Begyndelsen af 70'erne medfører en Stigning til mer end det dobbelte, medens Reaktionen i Slutningen af 70'erne viser sig i en ligefrem Tilbagegang, der i Begyndelsen af 80'erne efterfølges af en ringe Tilvæxt. I de sidste 4 Aar har den udenlandske Korrespondance været stationær, men Forklaringen heraf og i det Hele den nøje Forbindelse mellem de almindelige økonomiske Forhold og den udenlandske Korrespondance vil bedst vise sig, naar man betragter Postudvexlingen med de enkelte Lande.

I saa Henseende skal jeg gøre opmærksom paa, at Brevforsendelserne fra de Lande, der ere os overlegne i Kultur og økonomisk Udvikling, ere talrigere end Forsendelserne fra Danmark til disse Lande,

medens omvendt Korrespondancen fra Danmark til Lande med mindre Udvikling, er større end i omvendt Retning. Fra Tyskland, Frankrig, Holland og England modtage vi adskilligt flere Breve, end vi afsende, medens vi til Sverige, Norge og Rusland — ikke at tale om Island —, sende flere, end vi modtage.

Brevvexlingen mellem Danmark og Tyskland har fra 1870 været saaledes:

Aar	fra Tyskland	fra Danmark
1870—71.....	988,002	758,800
71—72.....	1,171,372	828,493
72—73.....	1,301,282	888,109
73—74.....	1,409,776	966,189
74—75.....	1,654,416	1,040,435
75—76.....	1,870,873	1,175,267
76—77.....	1,640,080	1,206,855
77—78.....	1,645,891	1,295,905
78—79.....	2,436,395	1,329,172
79—80.....	2,099,812	1,273,038
80—81.....	2,154,009	1,413,711
81—82.....	2,083,835	1,555,853
82—83.....	2,147,586	1,613,632
83—84.....	2,317,796	1,730,105
84—85.....	2,600,039	1,743,560
85—86....	2,527,464	1,769,585
86—87.....	2,160,652	1,512,472
87—88.....	2,411,562	1,691,456
88—89.....	2,406,768	1,651,684
89—90.....	2,643,264	1,766,128
90—91.....	2,473,016	1,791,660
91—92.....	2,707,788	1,810,172
92—93.....	3,115,684	2,092,012
93—94.....	3,010,020	2,035,384
94—95.....	3,209,908	2,026,752
95—96.....	3,202,732	2,280,408

Det fremgaar af denne Liste, at ikke saa langt fra Halvdelen af hele Brevfrekvensen med Udlandet nu kommer paa Tyskland, og at der fra dette Land modtages c. 1 Mill. flere Breve end der afsendes, samt at Tilvæksten og Tilbagegangen i de fra Tyskland modtagne Breve særdeles godt stemmer med de økonomiske Forhold paa vedkommende Tidspunkt.

Tabellen over Brevudvexlingen med England siden 1870 ser saaledes ud:

Aar	fra England	fra Danmark
1870—71.....	217,843	215,412
71—72.....	261,040	238,609
72—73.....	292,975	250,466
73—74.....	319,307	265,843
74—75.....	337,575	268,575
75—76.....	368,800	288,089
76—77.....	446,888	335,452
77—78.....	468,039	372,573
78—79.....	506,753	384,813
79—80.....	528,359	384,735
80—81.....	646,737	404,365
81—82.....	736,008	458,497
82—83.....	762,093	511,743
83—84.....	841,841	539,227
84—85.....	803,985	506,870
85—86.....	750,181	511,824
86—87.....	851,268	563,316
87—88.....	801,788	577,096
88—89.....	857,006	596,648
89—90.....	1,025,804	680,316
90—91.....	883,896	712,556
91—92.....	834,100	740,688
92—93.....	870,584	720,564
93—94.....	871,572	852,748
94—95.....	896,636	865,280
95—96.....	945,412	883,116

Det karakteristiske her er, at Korrespondancen fra 1870 til hen i Firserne stiger meget betydeligt — for de fra England modtagne Breves Vedkommende endog til det firedobbelte —, men fra 1884 er der — i al Fald med Hensyn til modtagne Breve fra England — ingen nævneværdig Fremgang, et Forhold, der i Forbindelse med den stadige Stigen i Antallet af de fra Tyskland modtagne Breve viser, at Tysklands økonomiske Betydning for os stadig bliver større og større, medens Englands Forretning med os i adskillige Aar ikke er gaaet frem — i al Fald ikke den Slags Forretning, der medfører nogen videre Korrespondance. Det maa nemlig erindres, at vor Forretning med England væsentlig bestaar i Export og Import af enkelte større Varer som Smør, Kul osv., medens Omsætningen med Tyskland for en stor Del hidrører fra Indførsel af en Mængde Manufaktur- og Galanterivarer, og det er klart, at den sidste Slags Omsætning medfører en langt større Korrespondance end den første.

Hvad Brevudvexlingen med Sverig og Norge angaar, har den siden 1870 været saaledes:

Aar	Sverig		Norge	
	fra Danmark	til Danmark	fra Danmark	til Danmark
1870—71	305,044	254,396	136,027	107,150
71—72	372,475	316,869	167,512	123,435
72—73	458,898	377,938	215,840	151,087
73—74	510,818	403,765	233,047	155,472
74—75	643,909	485,209	278,150	169,515
75—76	735,840	501,320	303,287	197,111
76—77	852,150	511,485	305,240	179,608
77—78	899,571	533,195	309,023	206,362

Aar	Sverig		Norge	
	fra Danmark	til Danmark	fra Danmark	til Danmark
1878—79	774,449	690,274	322,998	229,398
79—80	757,679	735,462	291,876	220,038
80—81	871,650	816,816	318,162	236,405
81—82	1,079,286	778,635	572,221	249,392
82—83	901,892	825,526	411,541	247,706
83—84	1,004,952	879,398	442,169	255,970
84—85	1,068,067	903,721	436,397	266,968
85—86	1,231,477	1,007,895	389,033	274,287
86—87	1,325,844	727,429	588,744	275,444
87—88	1,265,368	786,032	555,048	263,858
88—89	951,397	880,256	427,128	254,965
89—90	1,454,700	798,304	713,544	157,664
90—91	1,451,008	842,088	578,812	165,048
91—92	1,191,424	845,624	522,756	203,474
92—93	2,284,880	926,640	674,128	400,244
93—94	1,683,136	804,596	763,616	204,100
94—95	1,678,352	825,188	759,720	192,348
95—96	1,355,992	892,736	686,088	253,708

Tabellen over Korrespondancen med Sverig giver formentlig et godt Billede af vor Forretning med dette Land. Paa en Tid, da København paa en vis Maade bliver den økonomiske Hovedstad for Sydsverig, alt-saa i Begyndelsen af 70'erne, stiger Brevtallet fra Danmark til Sverig til det tredobbelte, og da det svenske Marked efter Gennemførelsen af det stærkt protektionistiske Toldsystem i Sverig i Slutningen af 80'erne gaar tabt, kommer der en ikke ringe Tilbagegang i Brevfrekvensen. Brevudvexlingen med Sverig udgør dog endnu over en Sjettedel af hele den udenlandske Korrespondance, medens det med Norge udvexlede Brevantal, der iøvrigt nok viser en Tilvæxt

for hele Periodens Vedkommende, kun beløber sig til en Femtededel.

Udvekslingen med de nordamerikanske Fristater er omtrent en Tolvtedel af den hele udenrigske Korrespondance, og det er her karakteristisk, at der modtages og afsendes omtrent det samme Antal Brevforsendelser, hvad der let forklares ved, at Brevudvekslingen mellem Danmark og Nordamerika nærmest er Familiekorrespondance og ikke i nogen videre Grad skyldes Forretningsforhold.

Med Hensyn til den udenrigske Korrespondance skal jeg endnu kun gøre opmærksom paa, at Brevkort og Korsbaandsforsendelser spille en ganske anden betydelig Rolle i denne Omsætning end i den indenlandske, thi medens saadanne Genstande i 1895—96 i den sidstnævnte Posttrafik kun udgjorde mellem Sjette- og Syvendedelen af hele Brevantallet, beløb de sig i den udenlandske Brevvexling til mellem Halvdelen og Trediedelen, og det er formentlig meget karakteristisk, at alene Antallet af de fra Tyskland modtagne Vareprøver er større end Antallet af samtlige i den indenlandske Frekvens befordrede Forsendelser af denne Art.

Antallet af de af Postvæsenet befordrede Tidender og Tidsskrifter er fra 1870—71 til 1895—96 steget fra henved 13 Mill. Numre til 66,722,282 eller omtrent i samme Grad som Brevantallet, hvad der formentlig vil vække Forundring, da den sædvanlige Mening er, at Bladholdet er tiltaget meget mere end Brevskrivningen. Dette gælder absolut ikke for de Blades Vedkommende, der udvexles med Udlandet, thi her

har Tallet været konstant i adskillige Aar, men det er aabenbart rigtigt for de indenlandske Blades Vedkommende. Sagen er jo imidlertid, at de af Postvæsenet i Indlandet befordrede indenlandske Aviser aldeles intet Udtryk er for Bladholdet, da saa godt som alle Avisudgivere selv lade Omdelingen paa Udgivelsesstedet foretage, saaledes at altsaa kun de Blade, der fra Hovedstaden og andre Udgivelsessteder sendes videre end til det lokale Distrikt, blive besørgede af Postvæsenet.

Kun for de egentlige Landkontorers Vedkommende angive de gennem Postvæsenet modtagne Aviser det hele Avishold i vedkommende Egn, og det kan formentlig som et Exempel paa Bladholdet hos Landbefolkningen før og nu have Interesse at se, i hvilket Omfang Avisholdet er tiltaget i Aalborgs gamle Landpostdistrikt. I 1870—71 udsendtes der til dette Distrikt ialt 171,000 Avisnumre, medens Antallet i 1895—96 var steget til 2,377,497 eller til det fjortendedobbelte, saaledes at Stigningen var mere end dobbelt saa stor som den ovenfor omtalte Tilvæxt af Brevtallet.

Hvad angaar Avisudvexlingen med Udlandet, der i 1895—96 har udgjort 2,468,071 Numre, da gælder den samme Regel som ved Brevvexlingen, nemlig at der til Sverig og Norge sendes mange flere, end der modtages, medens der fra Tyskland, Frankrig og England modtages flere, end der afsendes, et Forhold, der ikke kræver nogen nærmere Forklaring.

At der med Hensyn til Avisvexlingen mellem Kontorerne indbyrdes ikke kan være Tale om, at det ved de enkelte Kontorer modtagne og afsendte Avistal kan opveje hinanden, er umiddelbart indlysende, naar det erindres, at alle Landkontorer kun modtage men

ikke afsende Aviser, og at københavnske Aviser i langt højere Grad holdes i Provinserne end omvendt. Det vil derfor ikke vække Forbavselse at erfare, at der i 1895—96 fra København afsendtes 24,567,180 Avisnumre, medens der kun indgik 1,784,152. Som et Exempel paa Forholdene i en større Provinsby, der tillige er Stiftsby, og altsaa er Udgivelsessted for en af de temmelig udbredte Stiftstidender, skal jeg anføre, hvorledes Sagen stiller sig for Aalborgs Vedkommende. Fra denne By, der dog modtager en stor Mængde københavnske Aviser, er der i 1895—96 afsendt 2,004,896 Numre, medens der kun er modtaget andet Steds fra 622,095.

Tabellen over de af Postvæsenet i Indlandet befordrede indenlandske Aviser ser saaledes ud:

Aar	Numre
1870-71.....	c. 11,500,000
71-72.....	- 11,500,000
72-73.....	- 13,000,000
73-74.....	- 14,700,000
74-75.....	- 16,800,000
75-76.....	- 18,700,000
76-77.....	20,819,964
77-78.....	22,932,958
78-79.....	23,175,092
79-80.....	23,917,880
80-81.....	25,119,104
81-82.....	27,808,071
82-83.....	30,286,543
83-84.....	33,940,495
84-85.....	37,528,878
85-86.....	41,217,656
86-87.....	42,366,676
87-88.....	43,969,657
88-89.....	44,874,118
89-90.....	47,121,276
90-91.....	48,841,040
91-92.....	49,781,233
92-93.....	56,745,628
93-94.....	59,306,307
94-95.....	60,179,361
95-96.....	64,261,211

og det vil af denne Tabel let ses, at Avisholdet stiger stærkt i de gode Aar af 70'erne, medens det er omtrent konstant i de daarlige Aar i Slutningen af dette Tiaar. I de forholdsvis gode Aar i Begyndelsen af 80'erne er der igen Tilvæxt, der atter efterfølges af en Standsning i de allersidste Aar af Decenniet, og i det sidste Finansaar, for hvilke der er Oplysninger, 1895—96, er Stigningen endog over 4 Mill. Numre. Medens saaledes Avisholdet i det Hele retter sig efter de økonomiske Forhold paa de forskellige Tider, synes det ikke, som om det Forhold, at de politiske Bølger i en Tid gaa højere end i en anden, udøver nogen kendelig Indflydelse paa Avisholdet.

Den Slags Postforsendelser, med Hensyn til hvilken Tilvæksten har været allerstørst i den her omhandlede Periode, er indenlandske Postanvisninger, hvor Antallet fra 1870—71 til 1895—96 er steget fra 74,515 Stykker til 1,893,976 eller til det fem og tyve dobbelte, medens det paalydende Beløb er voxet fra 3,352,674 Kr. til 41,648,629 Kr. eller c. til det Trettendedobbelte, hvorat altsaa ogsaa fremgaar, at Postanvisningerne i højere Grad end tidligere bruges til Afgørelse af Smaa-betalinger.

Antallet af indenlandske Postoprævninger er samtidig tiltaget fra 99,733 til 593,825 Stykker med paalydende Beløb af henholdsvis 1,373,240 og 6,228,118 Kr., saaledes at altsaa Tilvæksten har været meget mindre end for Postanvisningernes Vedkommende. Postoprævning taget paa Pakker er vel endog i Tilbagegang, hvad der uden Tvivl skyldes det, at Jernbaner

og Dampskibsselskaber nu ogsaa forsende Pakker mod Efterkrav. Derimod er den ved Postloven af 5. April 1888 indførte Postopkrævning paa Blanket alene — altsaa uden Medfølgelse af Pakke eller Brev — tiltaget i en overordentlig Grad, og er utvivlsomt en Form for Opkrævning af et mindre Tilgodehavende, som har en meget stor Fremtid for sig. Den bruges allerede nu i høj Grad af Foreninger og Selskaber til Opkrævning af Medlemskontingent, af Avisudgivere til derigennem at faa Betalingen for indrykkede Annoncer osv., og hvor stor Betydningen alt er, vil fremgaa af, at Antallet i 1895—96 var steget til 369,663 Stykker.

At gode og daarlige Aar ville vise deres Indflydelse med Hensyn til Udvexlingen af Postanvisninger og Postopkrævninger, ligger nær at antage; men da — som ovenfor berørt — Forholdene have forandret sig med Hensyn til Opkrævninger, skal jeg her alene holde mig til Postanvisningerne, og det vil af den nedenstaaende Tabel over indenlandske Postanvisninger fra 1870—71 til 1895—96 let ses, hvor tydelig Indvirkningen af de økonomiske Forhold er paa Udvexlingen, og i hvilken Grad der har været en uafsladelig Tilvæxt i Antallet.

1870-71	74,515
71-72	150,381
72-73	196,257
73-74	253,924
74-75	291,716
75-76	345,857
76-77	391,185
77-78	444,249
78-79	494,087
79-80	544,289
80-81	603,667

1881-82	668,975
82-83	722,965
83-84	795,805
84-85	876,056
85-86	944,448
86-87	1,049,311
87-88	1,059,185
88-89	1,147,502
89-90	1,214,471
90-91	1,299,926
91-92	1,414,103
92-93	1,482,814
93-94	1,597,140
94-95	1,760,473
95-96	1,893,976

I de opadgaaende Tider i Begyndelsen af 70'erne og 80'erne er Tilvæksten betydelig større end i de daarlige Aar i Slutningen af disse Tiaar.

Hvis Tanken i Postanvisnings- og Postopkrævningsvæsenet oprindelig har været den, at Forsendelsen af rede Penge mellem Postkontorerne er unødvendig, da de ind- og udbetalte Beløb ved hvert Kontor omtrent ville opveje hinanden, og de indbetalte Summer altsaa kunne bruges til deraf at bestride Udbetalingerne, vil denne Betragtning vise sig ikke at slaa til. De i København indbetalte Postanvisnings- og Postopkrævningsbeløb ere langt fra tilstrækkelige til Udbetalingerne, — i 1895—96 indbetaltes der ved københavnske Postkontorer i saadanne Beløb 8,387,325 Kr., medens der udbetaltes 22,865,720 Kr. — og omvendt overgaa de ved samtlige Landkontorer og de fleste Provinsbykontorer indbetalte Beløb langt de Postanvisnings- og Postopkrævningssummer, som skulle udbetales. Forholdet er ganske simpelt det, at der fra København for det første sendes langt flere Forsendelser mod

Postopkrævning til det øvrige Land end omvendt, og for det andet, at en Mængde Mennesker udenfor København have Smaabetalinger at afgøre i Hovedstaden, ved hvis Afgørelse Postanvisning benyttes medens der selvfølgelig langt fra er saa mange i København, der skulle præstere Smaabetalinger i Provinserne.

For de større Provinsbyers Vedkommende er Forholdet saaledes, at Beløbene efter de til Hovedstaden afsendte Postanvisninger og Postopkrævninger vel langt overgaa de derfra modtagne Anvisninger og Opkrævninger, men at der paa den anden Side fra de mindre Kontorer, der ligge i vedkommende Bys Opland, modtages langt flere saadanne Forsendelser, end der sendes til disse Steder. Med Hensyn til Aalborg stiller det sig saaledes, at der i 1895—96 til København er sendt Postanvisninger og Postopkrævninger til et Beløb af over 500,000 Kr., medens der samme Steds fra er modtaget den Slags Forsendelser med paalydende Beløb af c. 100,000 Kr., og at der fra de Kontorer, der ligge i Byens gamle Landdistrikt, og fra de nærliggende Bykontorer i Nørre Sundby, Nibe og Løgstør er modtaget Postanvisninger og Postopkrævninger til et Beløb af over 500,000 Kr., medens der til samme Steder kun er sendt saadanne Forsendelser til et Beløb af c. 120,000 Kr.

Det viser sig altsaa, at Forholdet med Hensyn til Udvekslingen af Postanvisninger og Postopkrævninger mellem Postkontorerne indbyrdes er det omvendte af, hvad der finder Sted med Brevudvekslingen. Antallet af Breve fra Forretningscentre er — som tidligere bemærket — meget større end Brevtallet til disse,

medens det omvendte altsaa er Tilfældet med de andre her omtalte Postforsendelser. Holder man sig nu, som Tilfældet er med vor officielle Statistik, for de enkelte Kontorers Vedkommende, til Antallet af de ankomende Postanvisninger og Postopkrævninger, kommer altsaa København og enkelte andre Byer til at figurere med en forholdsvis for stor Andel i den hele Trafik, medens omvendt Angivelserne for de mange mindre Kontorer blive forholdsvis for smaa.

Vil man nu imidlertid holde sig til de officielle Tal, viser det sig, at af de i 1895—96 til danske Postkontorer indgaaede 2,022,865 *) Postanvisninger kommer 843,989 eller mellem Halvdelen og Trediedelen paa København, og af de 619,452 *) Postopkrævninger 332,940 eller over Halvdelen paa samme By.

Ogsaa Tilvæksten af Postanvisninger og Postopkrævninger har for Københavns Vedkommende været meget betydelig, idet Antallet i de to nævnte Slags Forsendelser fra 1870—71 til 1895—96 er tiltaget fra henholdsvis 47,756 og 68,520 Stykker til henholdsvis 843,989 og 322,940, og de paalydende Beløb fra henholdsvis 1,365,355 og 498,115 Kr. til henholdsvis 19,081,676 og 3,784,044 Kr.

Imidlertid har Stigningen været endnu forholdsvis større ved de største Provinskontorer. Tager man saaledes Aarhus, Odense og Aalborg, viser det sig, at Antallet af Postanvisninger i den omtalte Periode er tiltaget fra 9,189 Stykker med 158,885 Kr. til 232,690 Stykker med 5,784,155 Kr., og Antallet af Post-

*) Det bedes erindret, at de fra Udlandet indgaaede Postanvisninger og Postopkrævninger ere medregnede i dette Tilfælde.

opkrævninger fra 9,903 Stykker med 45,083 Kr. til 99,107 Stykker med 989,745 Kr. Af disse Byer har Tilvæksten igen været størst i Aalborg, idet Postanvisningerne og Postopkrævningerne i oftnævnte Periode ere stegne fra henholdsvis 2,247 og 2,568 Stykker til henholdsvis 86,012 og 30,683 Stykker og de paalydende Beløb fra henholdsvis 46,455 og 12,394 Kr. til henholdsvis 2,380,111 og 397,757.

Den uforholdsmæssige stærke Stigen i Postanvisningerne ved Aalborg Postkontor skyldes væsentlig, at den i 1880 oprettede Husmandskreditforening for Jylland har Sæde her i Byen, men ellers forekommer det mig, at det, at de modtagne Postanvisninger og Postopkrævninger ere voxede mere i de store Provinsbyer end i København, ikke er uden Interesse.

Hvad de med Udlandet vekslede Postanvisninger og Postopkrævninger angaar, kan jeg fatte mig i stor Korthed. Antallet af Postanvisninger er fra 1870—71 til 1891—96 gaaet op fra 33,419 med paalydende Beløb 950,270 Kr. til 268,181 med paalydende Beløb af 9,376,363 Kr., saaledes at altsaa Stigningen er betydelig mindre end for de indenlandske Postanvisningers Vedkommende. I Postanvisningsudvexlingen med de nordamerikanske Fristater er Forholdet saaledes, at der derfra modtages det dobbelte Beløb af, hvad der afsendes dertil, et Bevis paa, at Udvandrerne sende ikke ubetydeligt mere hjem, end de modtage i Tilskud, og i Udvexlingen med Tyskland stiller Forholdet sig paa den Maade, at der til dette Land pr. Postanvisning betales det dobbelte af, hvad der paa samme Maade modtages — henholdsvis 3 og $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. — et nyt Bevis paa den Rolle, som Tyskland spiller for

os. Dette træder endnu mere frem, naar man iagtager, at Antallet af Postopkrævninger, som Tyskland i de senere Aar har taget fra os, beløber sig til over 20,000 aarlig med et paalydende Beløb af henved 400,000 Kr., hvad der svarer til over $\frac{2}{3}$ af samtlige fra Udlandet modtagne Postopkrævninger, medens Antallet af Postopkrævninger, som af Danmark er trukket paa Tyskland, kun er aldeles forsvindende.

Hvad vor Postopkrævningsudvexling med Sverig angaar, da var Forholdet i Midten af 80'erne saaledes, at der aarlig var taget Postopkrævning paa mellem 20 og 30,000 Forsendelser til dette Land til et Beløb af mellem 3 og 400,000 Kr., medens der gennemsnitlig i de sidste 4 Aar kun har været knap 8,000 Postopkrævninger til et Beløb af c. 80,000 Kr. — et nyt Bevis paa den Tilbagegang i vor Forretning paa Sverig, som Protektionismen dersteds har medført.

Jeg har hidtil behandlet Tilvæksten i de egentlige Postforsendelser og skal endnu kun med et Par Ord nævne Udviklingen i de andre Forretninger, som Postvæsenet udfører.

At Antallet af de af Postvæsenet befordrede Personer er gaaet ned fra 90,219 i 1870—71 til 58,739 i 1895—96, vil ikke forundre, lige saa lidt som at indenlandske Pengebreve i de 20 Aar fra 1876—77 til 1895—96 kun er tiltaget fra 514,484 til 729,927, og at Antallet af Pengebreve, der udvexles med Udlandet, i samme Periode endog er aftaget fra 78,858 til 70,058, thi Befordring pr. Diligence og Afgørelse af et Penge-mellemværende ved Forsendelse af rede Penge i et Brev er temmelig forældet.

Mere Opmærksomhed vil det — under Hensyn til den stærke Konkurrence, som Postvæsenet i saa Henseende har vækket, at Antallet af indenlandske Postpakker fra 1870—71 til 1895—96 er voxet fra omtrent 700,000 til 2,071,589 eller til det tredobbelte, men det maa tillige bemærkes, at de sidste 4—5 Aar ingen- somhelst Stigning udvise i Antallet af befordrede Postpakker, hvad der let forklares, naar det erindres, at Statsbanernes Indtægt ved Befordring af Frimærkepakker samtidig er tiltaget med 50 pCt.

Hvad angaar Udvekslingen af Pakker med Udlandet gennem Postvæsenet, da er Antallet i de 20 Aar, for hvilke der haves Oplysninger, Perioden fra 1876 til 1896, voxet fra 165,258 til 548,584 eller forholdsvis mere end for de indenlandske Pakkers Vedkommende, og i denne udenlandske Pakkepostudveksling er det Tyskland, der indtager den aldeles dominerende Plads. Dette er ganske særligt Tilfældet med Hensyn til de derfra modtagne Pakker, der ere omtrent 10 Gange saa talrige som de fra Danmark til Tyskland afsendte. Tilmed er der en bestandig stærk Tilvæxt i Antallet af de fra dette Land modtagne Pakkepostforsendelser. I de sidste 8 Aar ere de tiltagne med 100,000 og udgjorde i 1895—96 henved 400,000 Stykker. Før 1887—88 opføres i Opgivelserne de fra Tyskland og Lande derudover modtagne Pakker under et, og Antallet er fra 1876—77 til nævnte Tidspunkt tiltaget med c. 200,000.

Jeg behøver ikke at bemærke, at det store Antal Pakker, som modtoges fra Tyskland, er endnu et Tegn paa den Rolle, som Tyskland spiller for os med Hensyn til Indførselen af en Mængde Genstande, og jeg

skal blot tilføje, at det for største Delen er Galanteri- og Manufakturvarer, som de paagældende Forsendelser indeholde. Medens de for Jyllands Vedkommende saa godt som udelukkende komme fra Hamborg, indgaa en stor Del af de til København kommende fra Berlin, og det maa formentlig med Lethed kunne konstateres, at Etableringen af Routen via Gjedser har medført en meget betydelig Tilvæxt i Pakkeforsendelserne fra nævnte Sted.

Endnu skal jeg kun som et Tegn paa den Forandring, der er foregaaet i vor Forretning paa Sverig, og som flere Gange tidligere er berørt i denne Redegørelse, bemærke, at Tiden efter Protektionismens fuldstændige Sejr i Sverig udviser en betydelig Tilbagegang i Antallet af de til Sverig gennem Postvæsenet afsendte Pakker, thi medens det i Begyndelsen af 80'erne var henved 40,000 Stykker, var Antallet i 1895—96 endog sunket til 14,534 eller til en Trediedel.

Af Udlandets Literatur.

Den sociale Omdannelsesproces.

Den amerikanske Forfatter Charles H. Cooley, ved Universitetet i Michigan, bemærker i en Artikel, betitlet »The Process of Social Change«^{*)}, at Udtrykkene »Kvalitetsvalg«, »naturlig Udvælgelse« (»natural selection«), »Tilpasningernes Bestaaen«, »de Dygtigstes Overleven« (»survival of the fittest«), »Kampen for Tilværelsen«, med flere, der skyldes Darwin og Spencer, nu jævnlig bruges, naar Talen er om sociale Fænomener, og cirkulere som Betegnelser for, hvad der gaar for sig i det menneskelige Samfund. Der er imidlertid dem, siger den amerikanske Forfatter, som nok kunde have Lyst til at opkaste det Spørgsmaal, om disse Udtryk ikke, ligesom den amerikanske Sølvdollar, snarest cirkulere formedelst den Kredit, deres Ophavsmænd nyde, — snarere end paa Grund af den Værdi, de med Udtrykkene sædvanligt forbundne Forestillinger i Virkeligheden have.

Af dette vil man forstaa, at C. H. Cooley ikke ganske billiger de moderne Sociologers hyppige An-

^{*)} Political Science Quarterly, Marts 1897.

vendelse af darwinistiske Betegnelser, — tvivlsomme Tegn, der, tror han, ikke kunne paaregnes indløste med Tankeverdensens Guldmønt. Vistnok misbruges hine Udtryk af og til af Sociologerne; — i ethvert Fald fortjene C. H. Cooley's Bemærkninger at tages i Betragtning, og i det følgende gengives de med kun ringe Forkortelser.

I.

Mr. Cooley begynder med at indrømme, at forsaavidt Talen er om de forskellige Raceelementer i Jordens Befolkning, er den darwinistiske Lære om Forandringer i Følge de mest Skikkedes Overleven («survival»), — den Lære, at hvad der eksisterer, gør dette, fordi det til en eller anden Tid har sejret i en Existens-Kamp — sikkerlig ikke noget Hjernesvind, men en aldeles haandgribelig Ting. Der kan maaske være Tvivl for andre Arters Vedkommende, — men ikke for Arten *homo's* Vedkommende: her er Udviklingen gaaet for sig i Historiens Lys, og fortsættes fremdeles med fuld Kraft for vore Øjne. Det vilde være vanskeligt at finde et større Landomraade, hvor ikke en Race, en Nation eller Stamme stiger paa en andens Bekostning. Galton bemærker, at der sandsynligvis ikke kan findes noget Landomraade, der i Løbet af de sidste faa Aartusinder ikke har været behersket af meget forskellige Racer. Vi staa selv midt i Udviklingen. De europæiske Racer trænge overalt frem. Udenfor Evropa taltes der af Evropæere i Aarhundredets Begyndelse omtrent 10 Millioner, ved Aarhundredets Slutning omtrent 100 Millioner.

De evropæiske Folkeracer udgøre nu vel omtrent en Tredjedel, — for et Par Aarhundreder siden kun omtrent en Tiendedel af Jordens Befolkning. I den amerikanske Union ser man Indianerne forsvinde, Negrene blive, og rundt om i Amerika ser man en skarp Konkurrence mellem forskellige Racer.

Men ganske anderledes stiller det sig, naar man vender sig til en Betragtning af, hvad der gaar for sig indenfor den enkelte Race; saa er det ikke saa let at se, hvad »natural selection« udretter. Hvori bestaar for Exempel de Forandringer, den engelske Nation, — bortset fra hvad der skyldes Blandinger med andre Racer — i den historiske Tid er undergaaet? For at forstaa Spørgsmaalets Betydning maa man jo ikke glemme, at store Forandringer kunne ske i et Folks Institutioner, Sæder, Moral, Udseende, uden at der derfra kan sluttes til organiske Forandringer i Racen. Hvis et engelsk Ægtepar ned sætter sig i Amerika, vil der hos dets Børn som en Følge af Klima og Samfundsforhold snart udvikle sig Ejendommeligheder, der for Alle og Enhver ville betegne dem som Amerikanere; — men disse Ejendommeligheder have lidet at gøre med »natural selection«, og det er usikkert, om de overhovedet kunne føres videre ved Arv. Paa samme Maade forholder det sig i Hovedsagen med de Omdannelser, der bevirke Nationernes Stigen og Fald; de foregaa altfor hurtigt til, at de skulde kunne skyldes et »Kvalitetsvalg« eller nogen organisk Forandring i Racen. Der er intet Bevis for, at Nutidens Spaniere ere organisk forskellige fra deres Forfædre i Spaniens stolteste Tid; den stedfundne Degenerering er af samme

Art, som den, der observeres hos Drenge, der ere komne i slet Selskab. Det er en Nedgang i Tone, i Moral, i Institutioner, — ikke i naturlige Anlæg.

En videnskabelig Prøve paa organisk Forskellighed vilde det være, om man tog nyfødte Børn, der var typiske for de Folkeslag, der skulde sammenlignes, og noterede den Ulighed, de vilde udvikle, naar de opdroges under de samme sociale Indflydelser. Raa Sammenligninger af denne Art kunne anstilles mellem samtidige Folk, — men de ere naturligvis umulige, naar det drejer sig om forskellige Tider i den samme Races Historie. Spørger man Anthropologerne om Forandringerne i vor Race igennem Tidernes Løb, ville de, forsaavidt de overhovedet ville give positive Svar, neppe være enige. Ja, mange af dem ville vel svare, at de fysiske Kræfter tage af, — fordi de ikke bruges saa meget som tidligere, fordi det nu mere end før kommer an paa den aandelige Overlegenhed, fordi der nu gøres saa meget for at holde svagelige Børn i Live, og fordi Fattigdom og Last holdes oppe ved Nutidens filantropiske Virksomhed. Alligevel mangler der et direkte Bevis for en Aftagen, og det er meget vel muligt, at de nysnævnte Faktorer modvejes, ja mere end modvejes ved andre, der kunne antages at virke i modsat Retning, f. Ex. en bedre Ernæring, systematiske Legemsøvelser og Forbedring af en stor Mængde sociale Forhold. Baade den ene og den anden Opfattelse kan støttes med gode a-priori-Argumenter; — til en afgørende Dom kan man ikke naa, da de direkte Vidnesbyrd ere utilstrækkelige.

Man kan endog rejse Tvivl om, hvorvidt Tænke-

evnerne nu ere større end tidligere. Ganske vist have de gothogermanske Folkeslag udført et stort aandeligt Arbejde af forskellig Art; men selv om vi antage, at Virkningen af de aandelige Anstrengelser kunne nedarves, maa det betænkes, at kun en lille Del af Racen har taget Del deri. Karakteristisk er det ogsaa, at saa mange af de Mænd, der føre an i Kunst, i Videnskab, i Politik, ere udgaaede af Bondestanden, og mangle Forfædre, der i kendelig Grad have haft Del i Fortidens aandelige Virksomhed. Kunde man hente nogle tusinde Pattebørn fra en fjern Fortid og give dem moderne Næring og Opdragelse, tør det antages, at de vilde kunne levere deres Kontingent af Rigsdagsmænd, Romanskrivere og Elektrikere etc., og dette af en saadan Beskaffenhed, at en større Forskel fra, hvad Befolkningen ellers leverer, ikke vilde være let at opdage. Kvalitetsvalget er — naar der bortses fra Race-Konflikter — aabenbart langt mere virksomt for Typernes Bevaring end for deres Forandring, thi det atholder fra stærke Afvigelser i hvilkensomhelst Retning. Folk, der helt igennem ere Forbrydere eller hengivne til selvødelæggende Laster, pleje ikke at være frugtbare, og det samme gælder om Folk med meget fremragende aandelige og moralske Evner. Det er Folk af Mellemslags, den store, ved intet særligt udmærkede Masse, der opretholder Befolkningen. Vel er der dem, der tro, at Befolkningens mest degraderede Medlemmer ere de mest frugtbare; — men dette er ganske ubevist. Omvendt er der dem, der mene, at de Individuer, der i det daglige Livs Konkurrencekampe bære de største Gevinster hjem, ogsaa maa

være de mest formeringsdygtige. Ogsaa dette er ganske ubevist. Snarere synes det, at de i det daglige Liv »successful«, naar Talen bliver om »survival«, ere — »the unfit«. Sagen er den, at Naturens »standard of success«, — d. v. s. »survival« — er ganske forskellig fra den sociale »standard«; de to Maal ere hinanden tildels endog modsatte. At gifte sig tidligt og at stifte store Familier stemmer i Almindelighed ingenlunde med de socialt Ærgerriges Ønsker. Det synes saaledes i det Hele, at stort Nederlag og stort Held i samme Grad ere ugunstige for »Tilpasningen«, og at de Stier, der stærkt vige af fra den sædvanlige Landevej, tilsidst svinde bort.

Exempelvis kan man henvise til de studerende Kvinders Forhold. De synes i det Hele at være en fortræffelig Klasse af Samfundsmedlemmer med stærke Fremskridts-Tilbøjeligheder, hvis Egenskaber maatte ønskes nedarvede; — alligevel er det saa, at man ikke tør vente, at disse Kvinder ville efterlade saa talrigt Afkom som de, der helt hellige sig Familien. Faktisk gifter en stor Mængde af Damerne med akademisk Dannelse sig aldrig; og de, som overhovedet gifte sig, gifte sig i en forholdsvis senere Alder og faa færre Børn.

Det er altsaa slet ikke saa sikkert, at »Kvalitetsvalget« — bortset fra Race-Konkurrencen — virker sikkert og hurtigt som en Aarsag til social Forandring. Naturligvis undergaa Racerne, især de, der have en paa Begivenheder rig Historie, organiske Omdannelser; ellers vilde ny Typer ikke have kunnet opstaa. Men indenfor den enkelte Race synes Forholdet at være et andet. Her synes »den

naturlige Udvalgelse ikke at have meget at gøre med Bygningskunstens, Musikens, Malerkunstens og Poesiens eller med de religiøse Systemers Omdannelse; det er ikke den Proces, der bringer os en mildere Regering, et forbedret Skolevæsen, forædlede Sæder, klarere Begreber om Børneopdragelsen eller om Kvindernes Kaar etc.

II.

Den Proces, der resulterer i visse Anskuelser, moralske Opfattelser og Institutioner, Fremgang eller Forfald, er særligt karakteristisk for det menneskelige Liv, om den end antages til en vis Grad at være virksom blandt alle sociale Dyr. Den støtter sig til de imitative og sympathetiske Evner, og har Forbindelse med Kvalitetsvalget, derigennem at disse Evner rimeligvis undergaa en Evolution, »have an evolutionary history«, i hvilken Kvalitetsvalget spiller en Rolle.

Det er aabenbart, at Menneskenes højere og ædlere Evner have stærke Berøringspunkter med Kampen for Tilværelsen, ja, saalænge denne varer, ere af afgørende Betydning, skønt de stræbe at faa den til at træde tilbage for en fornuftmæssig og sympathetisk Kooperation. Efterligning og Medfølelse ere Betingelser for social Magt, og Beviset for, at de have udviklet sig ved Hjælp af »den naturlige Udvalgelse«, er — skønt langt mindre haandgribeligt — af samme Art som det, der føres for, at vor legemlige Skikkelse har udviklet sig saaledes. Dette Spørgsmaal er det imidlertid ikke

nødvendigt at diskutere her; det er tilstrækkeligt at notere det Faktum, at vor Overvægt over de andre Skabninger hænger sammen med en naturlig Bøjelighed, der skyldes Efterligning og Medfølelse, og som gør os skikkede for social Omdannelse.

Menneskene ere skabte til at udgøre Dele af et stærkt Hele. Kun i Samfund bliver Mennesket stærkt. Menneskets Styrke ligger i Evnen til at efterligne og til at rette sig efter andre, i dets Medgørighed. Enhver af Menneskets Tanker og deraf ledede Handlinger staar paa en eller anden Maade i Forhold til de sociale Omgivelser. Lysten til at efterligne, der, uden at vi selv vide det, bestemmer saa mange af vore Handlinger; Frygten for Mishag, der fører til Ensartethed ikke blot i Klæde- dragt og Sæder, men overhovedet i vor Handlemaade; Haabet om Bifald, Helte-Tilbedelse, Patriotisme, Medfølelse, Kærlighed, — alle disse Faktorer give Samfundet Magt over dets enkelte Medlemmer. Den Lidenskab at ville være noget i Medmenneskers Øjne er Livets Liv, er den Ild, der smelter den individuelle Energi om til social Kraft.

Tørsten efter Bifald kaldes ofte Svaghed, og som Modsætning nævner man den Styrke, der bestaar i helt at være sig selv; — men faktisk findes der intet Menneske, som fuldt er »self-sufficient«. Trangen til Bifald kan aldrig helt udryddes; vilde vi se at komme af hermed, vilde vi handle som en Mand, der laa i en Sø, og som med Hænderne søgte at jage Vandet bort. Det højeste, vi kunne gøre — og dette er ganske vist ogsaa af den største Vigtighed — er, at vi udvælge dem, hos hvem vi søge Bifald,

maaske henvende os til fjerntværende eller endog tænkte Personer fremfor til dem, vi have lige ved Haanden, søge Hjælp i store Bøger, hos vise Mænd. Alle maa vi nu en Gang være Helte-Tilbedere; det er da af største Vigtighed, at vi udvælge os den rigtige Art af Helte.

Den menneskelige Natur er overhovedet vanskelig at forandre, men dens mest rodfæstede Egenskab er Modtagelighed for sociale Indflydelser. Vor Omgang forandrer ikke vor Natur, men har stor Magt over vor Opførsel. Den kan vanskelig gøre en pirrelig Mand taalmodig eller en dum Mand klog, men den kan faa en kløgtig Mand til at blive Ingeniør og en anden kløgtig Mand til at blive Indbrudstyv. Den Vej, vi slaa ind paa, bestemmes ikke af vor Natur alene; den Vej, vi slaa ind paa, bestemmes i stort Omfang af de Indflydelser, vi ere undergivne. Vi ere knyttede til vore Medmennesker ved Arv, forsaavidt Talen er om det, der er relativt blivende, og ved Indflydelser, forsaavidt Talen er om det Plastiske; ad den ene Vej overføres den menneskelige Natur, — ad den anden Institutioner, Handlemaaade, Anskuelser.

Det er denne Bøjelighed, der gør, at enhver af os ikke saa meget er stærk i og for sig, men er skikket til at udgøre en Del af et stærkt Hele. Vore Tanker og Følelser ere ikke, som de dyriske Instinkter, forudbestemte til at arbejde for et enkelt Formaal; de ere ikke-specialiserede, idet de arbejde for Maal, som det Samfund, vi leve i, sætter os. Vi ere saa lykkeligt byggede, at Menneskeheden kan komme fremad uden nogen Forandring i den menneskelige

Natur. En vis Grad af Conformitet er altsaa en af Betingelserne for socialt Fremskridt. De udjævnende Indflydelser beklages ofte, — f. Ex. af Emerson, naar han siger, at »Samfundet er en Sammensværgelse imod ethvert af dets Medlemmers Uafhængighed«, eller naar han siger: »at være en Mand er at være Non-Conformist«. Dette er, paa en vis Maade, sandt og rigtigt; men det er ogsaa sandt, at Samfunds-disciplinen, som Ingen kan eller bør helt unddrage sig, fordrer Underkastelse. Den hæver, ligesaa godt som den trykker ned, forebygger Forbrydelse og Forvirring, ligesaa vel som den hindrer Geniet, og den sammenknytter Menneskene til et stærkt men dog bøjeligt Hele. En Expedition af Polarforskere maa holde sammen, selv om de ikke alle ere enige om Vejen, og de fleste Folk føle heller ingen Tilbøjelighed til at forlade Rækkerne.

Den menneskelige Udvikling, Evolution, hviler da, ligesom den dyriske, først og fremmest paa Magt; men Magt beror paa Samvirken og Samvirken involverer social Disciplin og individuel Føjelighed. Menneskeslægten er stærk ved god Forstaaelse, ved betimelig Undertvingelse af Stridslyst, ved Institutioner, der styrke den sociale Enhed, fremfor alt ved en bøjelig menneskelig Natur, der giver Efterlignelsestrangen, Medfølelsen og Samfunds-Begejstringen betydeligt Spillerum.

Efterlignelsestrangen og Medfølelsen gør den sociale Omdannelsesproces til, hvad den er. Naar der gennem Sprogets vidunderlige Mekanisme arbejdes paa og med den imitative og sympathetiske menneskelige Natur, bliver det muligt at faa Menneskene

sammensmeltede til et flydende Hele, hvor enhver Del til en vis Grad føler med og deltager i enhver anden Dels Bevægelse. I dette Hav udkastes et uendeligt Tal af Tanker og Handlinger, og — om ikke af nogen bedre Grund, saa i Kraft af Tilfældets Lov — saa vil nogle nye hensigtsmæssige Variationer af og til finde Sted. Naar Hensigtsmæssigheden erkendes, vil der være en vis Tilbøjelighed til at holde fast ved de ny Variationer, til ligesom at opsamle dem, til at faa dem til at slaa Rod i Skik og Brug, til at bringe dem til iøjnefaldende Udtryk i Love og Institutioner. Her foregaar en Overlevelses-Process, »a process of survival«, hvor Menneskenes bevidste Udvælgelse er en vigtig Faktor, — for Størstedelen maaske dog kun bevidst, forsaavidt angaar de nærmest liggende Enkeltheder. Naar man vil beskrive den sociale Omdannelsesproces, kan man vel sammenligne den med en Bølge eller en Samling af Bølger; dog — som sædvanligt, naar man analogiserer sociale Fænomener med fysiske — Billedet gør ikke ganske Fyldest. En nogenlunde klar Forstaaelse af Sagen kan kun opnaas ved et Studium af Samkvemmet mellem Menneskene. De to Ting, der altid maa samvirke, er den menneskelige Natur og Samkvemsmekanismen. Den første er en relativt blivende Faktor, — men den anden er i højeste Grad variabel, og faar netop derved en særlig Interesse og Betydning. Samkvemsmekanismens Omdannelser er for Størstedelen gaaede i Retning af større Ydeevne, og det er i høj Grad netop af denne Grund, at de forløbne to Tusinde Aars Historie er en Beretning om hurtig og stigende social Omdannelse.

III.

Mennesket er et medfølende og meddelsomt Væsen, og det er dette, der gør os føjelige og i Stand til at blive omdannede af vore sociale Omgivelser. Men hvor vidt strække vore Omgivelser sig? Udvidelsen af disses Kreds er den mest betydningsfulde Omdannelse, Historien har at berette om.

En Mands sociale Omgang omfatter alle Personer, som han har Forstaaelse med, alle Indflydelser, der naa ham. Naar jeg læser Aristoteles, strækker min Omgang sig to Tusinde Aar tilbage i Tiden; naar jeg læser Telegrammerne fra Japan, rækker den over til Antipoderne. At jeg kan paavirkes af Iliaden, af Biblen og af andre Udtalelser fra Mænd, der i Tid og Sted ere langt fjernede fra mig, skyldes Skrivekunsten, Bogtrykkerkunsten, Samfærdselsmidlerne, ganske ligesom den Kendsgerning, at jeg fra min Nabo kan modtage ny Tankerækker, skyldes Talen. Med andre Ord: de sociale Indflydelser virke gennem en Mekanisme, og deres Virkemaade afhænger af Mekanismens Art. Det forhaandenværende Samkvemssystem bestemmer Omgivelsernes Kreds.

Talen sammenknyttede de præhistoriske Mennesker til Grupper og gjorde det muligt for dem at overgaa til Historien med sociale Institutioner. Men over lang Tid og store Omraader rækker dette Meddelelsesmiddel ikke, og har forsaavidt sine Mangler som Redskab for Samfundsorganisationen. Vel overleveres Beretninger fra Person til Person og fra Slægt til Slægt ad den mundtlige Meddelelsesvej; men undervejs undergaa de tilvisse adskillige Foran-

dringer. Hvorledes vilde Biblen og Platos Værker se ud, hvis vi kun havde modtaget dem ad den mundlige Vej!

Skrivekunsten betegner et uhyre Fremskridt. Der kommer Fasthed i Lovene. Videnskaben bliver nu først mulig. Literaturen kan strække sig over større Omraader. For alle Personer, der kunne læse, udvides Omgivelsernes Kreds mægtigt. Samkvem mellem beslægtede Sjæle paa Steder og til Tider, der ligge langt fra hverandre, muliggøres. De læsekyndige Individuer blive Centrer, fra hvilke Bevægelsen atter naar ud til andre og atter andre. Et vidtrækkende Samarbejde, Kontinuitet i Arbejdet og Mulighed for et varigt og rationelt Fremskridt opnaas først ved Skrivekunsten.

Bogtrykkerkunsten virkede demokratisk. Saa længe Bøgerne kun var haandskrevne, var de kostbare, og Adgangen til dem et Privilegium for nogle Faa. Den opgaaende Sol kunde kun beskinne en Bjergtop hist og her; Dalene forblev liggende i Skyggen. Bogtrykkerkunsten bevirker muligvis ikke direkte, at Kundskabens Strøm bliver dybere eller renere, men den fører en Sti hen til dens Bred, og den giver Alle en Skaal at drikke af. Bogtrykkerkunsten og dens naturlige Ledsager, Folkeoplysningen, er den vigtigste fri Institution, uden hvilken ingen anden Art Frihed i Længden vilde kunne bestaa.

Det er vel værdt at overveje, hvad disse Forandringer betyde for de individuelle Mennesker, fødte, som de ere, med Anlæg til stadig Udvikling gennem deres imitative og sympathetiske Natur.

Man betragte blot en Gruppe af vore Forfædre, nogle Tusinde Aar tilbage i Tiden, en forholdsvis lille Gruppe, uden Kendskab til Skrivekunsten og med ringe Kendskab til andre Grupper. Det primitive Liv er et meget omdisputeret Forskningsomraade, — men det ville dog vel de fleste Forskere være enige om, at vore fjerne Forfædre levede i smaa Samfund, var uoplyste og havde de mest usikre Forestillinger om den øvrige Menneskehed. Saadanne Grupper førte en sand Kamp for Tilværelsen indbyrdes, — men indenfor hver enkelt Gruppes Grænser, hvor Forstaaelse var mulig, levedes der et virksomt Samfundsliv. Mødrene elskede deres Børn, og Mændene kæmpede for deres Høvdinger; Alles Tanker og Handlinger vare sammenknyttede ved Efterligning og ved Trangen til at høste Bifald. I saadanne Samfund opstod saadanne Bevægelser, som Dimensionerne tillod; — men betænk, hvor snevre disse Dimensioner vare; betænk, hvor faa Mønstre til Efterligning der kunde være Tale om; betænk det overordenligt usikre Kendskab til Fortidens store Mænd, og den fuldstændige Mangel paa Kendskab til andre Samfunds store Mænd! En snæver Kreds begrænsede Udviklingen af de medfødte Evner og Anlæg, og den gennemgaaende Ensartethed i Tanker og Handlinger afspejlede det hele Livs Begrænsethed. Saalænge de store Meddelelses- og Samkvemsmidler ikke havdes, var det overhovedet umuligt for Befolkningens Masse at have nogen bevidst Opfattelse af det sociale Hele. Grundvolden for al social Bevidsthed manglede.

Hvis to Personer, der ikke kunne forstaa hin-

anden, komme i gensidig Berøring, ere tre Ting mulige: de kunne skilles ad, de kunne slaas, eller den ene kan undertvinge den anden. Paa samme Maade kunde den gamle Verdens Samfundsgrupper enten ignorere hverandre, eller føre Krig med hverandre, eller ved Tvang presses sammen til et mekanisk Hele. Da den mekaniske Enhed i Almindelighed viste sig at være bedre end slet ingen Forbindelse, blev det sædvanlig den tredje af de nævnte tre Muligheder, der blev fremherskende. Og navnlig blev dette Tilfældet, efter at Samkvemmet var naaet saa vidt frem, at Organisation af store militære Despotier var bleven mulig.

Hvis alt dette lægges sammen, denne Fattigdom paa Indflydelse og denne Krigsvane, der kun kunde erstattes med en Art Trældom, saa ere vi komne et godt Stykke frem med Hensyn til Forklaringen af de anerkendte Forskelligheder mellem vore fjerne Forfædre og os selv. Det kan være, at vore fjerne Forfædre var helt anderledes dannede end vi; men det er ikke nødvendigt at antage dette for at forstaa, at de førte et Liv, der var helt forskelligt fra det Liv, vi leve.

For Nutidens Mennesker bestaar der et stort Udvalg mellem mange forskellige Kredse. Enhver af os er og maa være Efterligner, men alligevel ere vi i Stand til at udfolde meget forskellige Karakterer. Det rige og stedse rigere Samkvem aabner for os et stedse større Valg af Indflydelser, som vi kunne underkaste os. Nutidens Menneske er ikke, som Fortidens, blot Medlem af en Gruppe, der søger at forme hans Tanke og Handling; Nutidens Menneske

er et Skæringspunkt mellem mange forskellige Grupper, som, skønt adspredte med Hensyn til Tid og Sted, have en bestemt Indflydelse paa os. Man er nutildags ikke mindre end tidligere afhængig af sociale Indflydelser, men man er mindre afhængig af de Indflydelser, der tilfældigvis ere En nærmest. Bøger, Blade, Kunstværker, Mennesker og Steder, der bringes indenfor vor Rækkevidde, er som en Butik, i hvilken man kan gaa ind, undersøge Varerne og købe af dem, hvis man vil. Tusinder af Krødsé henvende sig til os, der er ikke længere Monopol men livlig Konkurrence.

Det er paa denne Mangfoldighed af tilgængelige Indflydelser, og ikke paa nogen radikal Forandring i den menneskelige Natur, at den individuelle Udviklings sammenlignelsesvis Frihed i Nutiden hviler. Tidligere Tidens trykkende Indskrænkninger med Hensyn til Tid og Sted ere nu tildels kastede overbord. I Virkeligheden staa Individerne heller ikke nu alene; hvis de synes at gøre det, betyder det oftest blot, at de, med hvem de holder sammen, ikke ere synlige. Hvis en Mand ikke gaar med i Processionen, er Grunden sandsynligvis den, at han lytter til en anden Musik. Vi kende ikke de Indflydelser, han nu og før staar og stod under, men de sociale Indflydelser gøre sig fremdeles gældende. Vi ere nu som før Helte-Tilbedere. Dette gælder særligt om Børn, der udfylde en stor Del af deres aandelige Liv med at udtænke sig Begivenheder, hvor de ved heltmodige Handlinger høste Bifald hos de Personer, de beundre. Og den Tænke- og Handlemaade, der har sit Udspring fra Sympathi og Beundring, har,

som alt andet hvad vi gøre, Tilbøjelighed til at sætte sig fast som Vane og til at holde sig ogsaa under Omstændigheder, der synes ganske forskellige fra dem, under hvilke den opstod.

Det, man kalder Originalitet, er heller ikke noget, der er uafhængigt af Omgivelserne, men snarere en karakteristisk Form for Indvirkning paa dem. Lad en Mand være nok saa original, — han kan dog kun udfolde og udtrykke sin Originalitet gennem det tilstedeværende Materiale, der er betinget af Omgivelserne. »Vi ere ganske vist fødte med Evner og Anlæg; men vi skyldes vor Udvikling til Tusinder af Indflydelser fra den store Verden, og tilegner os deraf, hvad vi kunne, og hvad der passer for os.« (Goethe). De naturlige Evner maa være tilstede, men deres Trivsel udfordrer Næring. Et begavet Barn har, som et Agern, Mulighed for at opnaa en høj Væxt; men Muligheden bliver kun til Virkelighed, naar den fornødne Næring kan erhverves. Forestillingen om en nødvendig Modsætning mellem Individualitet og Samfund er en Illusion. Her er tværtimod en gensidig Afhængighed tilstede. Som Regel er det ikke for meget Samfund, der knuger os, men en uheldig Art.

Det er endelig ikke vanskeligt at se, hvorledes denne Udvidelse af Samkvemmet har virket ind paa den sociale Omdannelse. Primitive Samfund kunne lignedes med Smaasøer. De have vel en Historie, altsaa en Udstrækning i Tid, men derimod kun en meget ringe territorial Udstrækning. Gennem Sænkninger i det omgivende Terræn, gennem smaa Vandløb skaffes kun en ringe indbyrdes Forbindelse. I

primitive Samfund var Forandringerne da kun af lokal Natur, som Bølgerne i Smaasøerne. Det moderne Samfund derimod ligner mere det store uendelige Verdenshav, hvor Bølgerne ikke møde anden Hindring end den, den ene Bølge gør den anden. Bølgen stiger saa højt og ruller saa langt bort, som det givne Stød kan føre den. Skrivekunsten aabnede Verden for de konkurrerende sociale Institutioner, omtrent som Skibsfarten aabnede den for de konkurrerende Folkeslag.

Denne Udvidelse af det Milieu, vi befinde os i, ledsages af en ligesaa mærkelig Differentiation indenfor det. Der er ligesaa mange sociale Media, som der er specialiserede Grupper af Individuer, der føle sammen og staa i stadig Forbindelse indbyrdes. Enhver af disse Grupper eller Media er underkastet Bevægelser, som ere mere eller mindre ejendommelige for det paagældende Medium; det har — til en vis Grad — sine egne Anskuelser, sine egne Institutioner, sine egne Traditioner. Hvis man da vil sammenligne de moderne sociale Bevægelser med Bølger, maa man tænke sig et uendeligt Tal af bølgeførende Vande, der blande sig imellem hverandre; ethvert af disse Vande fører lettest de Bølger, der opstod i det selv, men føler dog ogsaa Paavirkning af de Bølger, der opstod i de andre Vande; ethvert Vand krydses bestandig — baade som et Medium for sig, og som Del af et Hele — af en Skare af Bølger, der fremvise alle mulige Forskelligheder med Hensyn til Styrke, Varighed, Retning. Men indenfor de forskellige Media gribe atter Individuerne ind paa forskellig Maade.

I Løbet af det sidste halve Aarhundrede er der fremstaaet ny Meddelelsesmidler — Jernbaner, Telegraf, Telefon, Fotografi, Dagspresse etc. —, der alle gaa ud paa at give Tankestrømmen større Kraft, større Hurtighed, større Brogethed, større Lethed ved at knytte ny sociale Forbindelser. Det sociale Medium er blevet mere letflydende. En tykflydende Vædske som Tjære vil kun kunne føre forholdsvis store Bølger; men de store Bølger i Vand kruses selv af en utallig Mængde Smaabølger. Ligesaa med Samfundet. Hvis vi ville sammenligne Nutidens Samfund med Samfundet for et halvt Aarhundrede siden, ville vi da se, at store Forandringer ere blevne lettede, og at der til dem er føjet en Mængde Smaaforandringer, der i tidligere Tider ikke vilde kunne have naaet ud over den direkte personlige Berørings Rækkevidde. De smaa Krusninger naa nu vidt; ogsaa lidet sigende Modeforandringer forplante sig viden om.

Denne Omdannelsesproces involverer et Valg, »selection«, der maaske er ligesaa naturligt som, hvad det skal være. Altsaa kan man, hvis man vil, gerne tale om »natural selection« ogsaa her. Det kommer frem gennem Indflydelsernes Konkurrence og Udbredelsen af hensigtsmæssigt Nyt. Det udvælgende Princip, den, der fælder Dommen, er den menneskelige Natur, saaledes som den er betinget ikke blot i Kraft af sin egen Fortid, men ogsaa ved Samkvemmens Forhold, ved de nærmere og fjernere Omgivelser, der bestemme, hvilke Indflydelser overhovedet ere tilgængelige.

A. P.-St.

Notitser.

Sverigs Seddelbanker. — Direkte Forbindelse mellem engelske Landmænd og Forbrugere i London. — Ekonomiska Samfundet i Finland. — Le Musée social. — Hafnia 1872—97. — Alumina 1872—97.

Sverigs Seddelbanker.

Ved et Par Love af 12. Maj 1897 er der indtraadt en betydelig Ændring i Ordningen af Sverigs Seddelbankvæsen. Hovedpunktet i de nye Love er en Reform, som meget længe har staaet paa Dagsordenen, men som stadig har stødt paa en Modstand, der først nu er bleven overvunden, nemlig en Ophævelse af Enskilda Bankernes Seddeludstedelsesret. Ved de nævnte Love er denne Ret ophævet fra 1. Januar 1903, og fra dette Tidspunkt bliver altsaa Sverigs Riksbank eneberettiget til at udstede Sedler. Man er derved gaaet over til det Eenbanksystem, der er gældende i Danmark og Norge og forøvrigt ogsaa i de fleste andre europæiske Stater, med Undtagelse af de enkelte Lande, hvor særlige historiske Forudsætninger have fremkaldt Modifikationer, der dog i Reglen — som f. Ex. i England og Tyskland — ere af meget ringe Betydning.

Af Overgangsbestemmelserne er der særlig Anledning til at fremhæve Hovedlovens § 41, der bestemmer,

at fra Begyndelsen af 1899 til Udgangen af 1903 kan enhver Enskilda Bank, der opgiver sin Ret til Seddeludstedelse, dels mod Sikkerhed, som Riksbankens øverste Styrelse godkender, benytte Kassekreditiv hos Riksbanken indtil Halvdelen af det Seddelbeløb, som Banken havde cirkulerende 1. Januar 1896, uden Erlægelse af Kreditivafgift og til en Rente, der er to Procent lavere end den noterede Vexeldiskonto, dog ikke under to Procent pro anno, og dels ligeledes indtil Halvdelen af nævnte Seddelbeløb i Riksbanken rediskontere saadanne Vexler, som antages af Riksbankens øverste Styrelse, til en Diskonto, der ikke overstiger $\frac{2}{3}$ af den noterede Vexeldiskonto. Fra Begyndelsen af 1904 til Udgangen af 1908 skulle Enskilda Bankerne nyde Rediskonteringsret paa nævnte Vilkaar for 40 pCt. af deres den 1. Januar 1896 cirkulerende Seddelmængde. Til samtlige disse Rettigheder er der knyttet den Betingelse, at Bankerne ikke have inddraget noget af deres den 1. Januar 1896 eksisterende Afdelingskontorer. Forsaaavidt en saadan Inddragning har fundet Sted, skal Kongen under Hensyn til de inddragne Kontorers Vigtighed bestemme, hvorvidt Retten til Kreditiv og Rediskontering skal bortfalde, eller med hvilken Sum Beløbet skal nedsættes. Retten bibeholdes, selv om de vedkommende Banker omdannes til Bankaktiebolag, d. v. s. til almindeligt Aktieselskab med begrænset Ansvarlighed. Efter de nugældende Regler skal Enskilda Bankernes Kapital indtil et vist Beløb ejes af solidarisk ansvarlige Deltagere.

I Riksbankens øverste Styrelse indtræder i Følge en hvilende Grundlovsbestemmelse, der ved Lovene af 12. Maj træder i Kraft, den Forandring, at medens

hidtil samtlige »Fullmäktige« valgtes af Rigsdagen, skal fra 1899 Formanden udnævnes af Kongen, de øvrige vælges af Rigsdagen. Banken skal for Fremtiden have mindst ét Afdelingskontor i hvert af Rigets Län med Undtagelse af Stockholms (hvor Hovedsædet findes). Funderingsbestemmelserne forblive i Principet de samme som hidtil, idet Hovedreglen vedbliver at være den, at Banken kan udstede Sedler dels for det Beløb, der svarer til 1) den metalliske Kasse, 2) Guld, der er deponeret i Udlandet eller under Transport derfra, 3) Tilgodehavende hos udenlandske Korrespondenter og dels for et vist Beløb herudover, dækket ved Værdipapirer og Vexler; men dette sidste Beløb er under Hensyn til Inddragningen af Enskilda Bankernes Sedler forhøjet fra 45 til 100 Millioner Kroner. Den metalliske Kasse maa aldrig være under 25 Millioner Kroner, og naar den Del af Seddelmængden, der ikke dækkes ved de under 1—3 nævnte Aktiver, overskrider 60 Millioner, skal der udover de 25 Millioner være en metallisk Kassebeholdning for mindst 30 pCt. af det overskydende Beløb. Tiltrods for denne Bestemmelse — der heller ikke i Principet er ny — er det interessant at lægge Mærke til, hvor stærkt Sverigs ikke paa Metal funderede Seddelmængde ogsaa efter Ophevelsen af Enskilda Bankernes Seddeludstedelsesret vil kunne komme til at overskride f. Ex. Danmarks.

At Forandringen i det svenske Seddelbankvæsen iøvrigt er af en meget gennemgribende Natur, fremgaar tydeligt af følgende Tal, der vise den Rolle, som den private Seddeludstedelsesret for Øjeblikket spiller i Sverig. Antallet af Enskilda Banker er 27, og deres samlede Seddelemmission har i den senere Tid været

omkring 60 Millioner Kroner, medens Riksbankens Seddelemmission samtidig har været omtrent 50 Millioner Kroner. Det er under disse Omstændigheder ikke til at undres over, at det har været lang Tid, inden man er naaet til at overvinde den Modstand, der har fundet en Støtte i de store Interesser, der ere knyttede til det private Bankvæsen. Efter forskellige Bladreferater af Rigsdagsforhandlingerne at dømme synes dog Tidspunktet nu at have været fuldstændig modent, og den Opposition, der endnu var tilbage, var tildels mere af politisk end af økonomisk Natur, idet den for en stor Del rettedes imod den ovenfor nævnte hvilende Grundlovsbestemmelse, i Følge hvilken Rigsdagen lider et Skaar i sin Enebestemmelsesret med Hensyn til Riksbankens Styrelse.

E. M.

Direkte Forbindelse mellem engelske Landmænd og Forbrugere i London.

Den store engelske Østbane — Great Eastern Railway —, der for en Del løber gennem Egne, hvis Befolkning hovedsagelig lever af Landbruget, har gjort et interessant Forsøg paa at skabe en direkte Forbindelse mellem Landmænd og Forbrugere i London. Forsøget, der paabegyndtes den 1. December 1895, maa efter en fornylig fremkommen Meddelelse nu siges heldigt at have bestaaet Prøven.

Jærnbaneselskabets Bestyrelse gik ud fra, dels at mange Londoner-Husholdninger vilde være glade ved at faa direkte fra Landbruget en ugentlig Forsyning af

Smør, Æg, et Par Kyllinger eller Høns, Ænder, Kaniner, Grøntsager, lejlighedsvis en Skinke eller Flæskeside, en Ost, en Skæppe Kartofler eller Æbler o. s. v., dels at Producenterne ved det direkte Salg vilde opnaa højere Priser end ved Salget til en Mellemand. I Efteraaret 1895 udsendte nu Bestyrelsen Cirkulærer til de Landmænd, der have deres Jorder liggende ved Selskabets Linje eller ikke for langt fra den, med Anmodning om til deres Station at angive, for hvilke Landbrugsprodukter og i hvilke Mængder de kunde ønske at finde regelmæssige, direkte Købere. Flere Tusinde Landmænd fulgte Opfordringen, og Lister over disse Farmere og de Produkter, de tilbøde, spredtes i Titusinder af Exemplarer i London. I Løbet af kort Tid var der oprettet en direkte Forbindelse mellem en Del Forbrugere i London og Landmænd i Omegnen: Landmanden modtager Bestilling pr. Post, ledsaget af en Pengeanvisning, han bringer Forsendelsen til den nærmeste Station, hvorefter Selskabet besørger det videre fornødne; saaledes bringer det ved egne Køretøjer Sendingerne direkte til Forbrugernes Hjem i London. Kommer der Klage til Selskabet over en eller anden Landmand, drager det Vedkommende til Ansvar og tilbageviser eventuelt hans Produkter.

Til disse Forsendelser bruges der ensartede Kasser, som Selskabet leverer. Kasserne have sex forskellige Størrelser, der kunne rumme fra 7 til 60 engelske Pd. (Maximumsvægt). Overfor disse Forsendelser bortfalder »Afstands-Tarifen«, Fragten er 4 Pence pr. 20 eng. Pund Vægt uden Hensyn til Afstanden. For Landmanden bliver Udgiften for en Kasse paa indtil 20 eng. Pund: Fragt 4 Pence, Kassen $1\frac{1}{2}$ Pence, ialt

5½ Pence, og for 55—60 eng. Pund: Fragt 1 Shilling, Kassen 5 Pence, ialt 1 Sh. 5 Pence. Mellem disse Yderpunkter vexler Udgiften for hver 5 Punds Vægt. Forsendelsen sker udelukkende pr. Iltoget, for at Varerne kunne naa Forbrugerne saa friske som muligt.

Forsøget har som sagt slaaet godt an. I Fjor forsendtes der paa denne Maade ca. 60,000 Kasser til en Gennemsnitsværdi af 7 Sh., og medens der i Januar og Februar Maaneder 1896 forsendtes 2994 Kasser, var Tallet i de samme Maaneder i Aar 12,664. Den direkte Forsendelse skal nu udstrækkes til andre store Byer, til Badeetablissementer o. s. v.

H. Hertel.

»Ekonomiska Samfundet i Finland«.

I Oktober 1894 stiftedes i Helsingfors »Ekonomiska Samfundet i Finland«. Nu har Samfundet udsendt et Hefte, der indeholder en Del af de i Samfundet holdte Foredrag med tilhørende Diskussion. (G. W. Edlunds Forlag, Helsingfors 1897). Man finder her, foruden en Redegørelse for Samfundets Formaal ved dets Formand, Statsraad Mechelin, Foredrag om Handelsstatistikens System, Trangen til en Cheklov, Finlands Statslaan, Arbejdsinspektionen etc.

Le Musée Social.

»Le Musée Social« er Navnet paa et almen-nyttigt Selskab, et »société reconnue d'utilité publique»,

der i nogen Tid har bestaaet i Paris. Selskabets Formaal er, i al Almindelighed udtrykt, at give Oplysning om saadanne sociale Institutioner, der have til Formaal at forbedre Arbejdernes Kaar; fra politiske og religiøse Diskussioner afholder det sig af Princip. Som dets vigtigste Virkemidler angives: Oprettelsen af en permanent socialøkonomisk Udstilling (noget lignende som de socialøkonomiske Udstillinger ved Verdensudstillingerne i Paris i 1867 og 1889); et Bibliothek og en Læsesal, med fri Adgang for Alle; Meddelelse af de Oplysninger, der maatte blive søgt hos det angaaende sociale Arbejder; Forelæsninger over socialøkonomiske Emner; Enquêtes og socialøkonomiske Undersøgelser-Missioner i Ind- og Udland; Udgivelse af socialøkonomiske Skrifter; Tildelelse af Prismedailler; Selskabet er stiftet af Grev de Chambrun; han har bl. a. overdraget Selskabet en Ejendom til en Værdi af $1\frac{1}{2}$ Million Francs. Af andre pekuniære Ressourcer har Selskabet navnlig en Stiftelseskapital til et Beløb af 200,000 Francs. Selskabet er ved sin Stiftelse og hele Ledelse i reneste Forstand et philanthropisk Foretagende.

Med Hensyn til Selskabets »Consultations«-Virksomhed i 1896 oplyser den iaar udsendte Beretning, at der meddeltes 342 skriftlige Svar paa Henvendelser angaaende: billige Arbejderboliger, Forbrugs- og Produktionsforeninger, Alderdomsforsørgelse, Hjælpekasser, de forskellige Arter af Arbejderforsikring, Andelsdrift, Sparekasser, Fagforeninger etc. etc. Omtrent dobbelt saa mange mundlige Besvarelser angaaende lignende Emner meddeltes Folk, der personlig henvendte sig herom i Museet.

Selskabets Bibliothek er allerede ganske respektabelt og navnlig raader det over en særdeles stor Samling af Tidsskrifter fra forskellige Lande; Danmark findes repræsenteret ved »Nationaløkonomisk Tidsskrift«.

Af Undersøgelses-Missioner udsendtes der, takket være Grev de Chambruns utrættelige Gavnildhed, i 1895 og 1896 en Række. Til England drog en Skare Mænd for at studere den engelske Trade-Unionisme; Missionens Leder, Paul de Roussiers, har offentliggjort Beretning derom, en interessant Bog paa 336 Sider. Til Tyskland drog en Mission for at studere Agrarspørgsmaalet. En Mission, der i 1896 drog til de Forenede Stater, undersøgte de derværende Arbejdsforhold, Sammenslutninger af Arbejdsgivere og Kapitalister, »trusts«. Til Westfalen sendtes en Mission for at undersøge Industriforholdene der, ligeledes en til Italien etc.

Desforuden har Selskabet sine faste Korrespondenter i England, i de Forenede Stater, i Schweiz, i Belgien, i Tyskland. Korrespondenten i Tyskland er v. Schulze-Gaevernitz, et saa godt Navn som man kan ønske sig.

Forelæsninger ere blevne holdte af meget dygtige Mænd og om interessante socialøkonomiske Emner; de besøgte i 1896 af 2725 Personer.

Omtrent hver fjortende Dag udsender Selskabet saakaldte »Circulaires«, bestaaende af to Serier: Serie A indeholder Artikler og Meddelelser, der især ere afpassede efter det almindelige Arbejderpublikums Behov, medens Serie B indeholder Aktstykker og Beretninger, der særlig ere bestemte for et mere viden-

skabeligt Publikum. Man kan abonnere paa disse Cirkulærer for en Betaling af 20 Francs aarlig; men de uddeles desuden gratis til Arbejderforeninger og saadanne Institutioner, som Museet har knyttet Forbindelse med.

Desuden har Selskabet begyndt Udgivelsen af andre Værker under Fællestitlen »Bibliothèque du Musée Social«. Første Bind heraf er P. de Roussiers's ovennævnte Bog. Ogsaa en Enquête angaaende Carmaux-Striken har Museet foranstaltet udgivet. Bogen hedder »La grève de Carmaux et la verrerie d'Albi«, og har til Forfatter Léon de Seilhac. (Paris, 1896, Pris fr. 3,50).

Grev de Chambrun har end ydermere skænket Selskabet meget store Summer, der skulle benyttes dels til at honorere tilfredsstillende Besvarelser af udstedte Prisopgaver angaaende socialøkonomiske Spørgsmaal, dels til Livrenter for gamle, veltjente Arbejdere. I Maj 1896 afholdtes i Museets store Forelæsningssal en højtidelig Forsamling, hvor Republikens Præsident, flere Ministre og mange Notabiliteter, desuden Arbejdere med Hustruer og Børn, Chefer for store Industrieretninger m. fl. var mødte. Her overræktes der til 28 gamle og tro Arbejdere en Erindringsmedaille og en Livrente paa 200 Francs. De paagældende Arbejdere var alle over 60 Aar og havde alle hæderligt arbejdet 30 Aar eller længere i samme Forretning. — Jules Simon lykønskede ved denne Lejlighed i en Tale — sin sidste — Grev de Chambrun for det Bidrag, han ved Stiftelsen af sit »Musée social« har ydet til Hidførelsen af »la pacification sociale«. Og Republiken undlod heller ikke gennem sin Præsident at udmærke den store Filanthrop.

Hafnia 1872—97.

»Ved Dansk Livsforsikrings-Aktieselskab Hafnias Femogtyve-Aars-Jubilæum« er Titlen paa et af Direktør, Dr. J. P. Gram forfattet Skrift, der giver et interessant Bidrag til Livsforsikringsvæsenets Historie i Danmark efter 1871.

Initiativet til Stiftelsen af dette Selskab, der efterat det paa Generalforsamlingen den 20. April 1872 var blevet konstitueret, og som aabnede sit Kontor den 22. Maj 1872 i den samme Gaard, hvor det endnu har Lokale, og som det nu selv ejer, er taget af dets endnu virkende Forretningsfører C. J. Ramm. Denne Mand, af Fødsel Slesviger, var i sin Tid kommen til København for at aftjene sin Værnepligt, var derefter gaaet over i Militæretaten som Underofficer og havde gjort Felittoget med i 1864 ved 18. Regiment. Efter Krigen søgte han at supplere sin beskedne Løn — han avancerede efterhaanden til Stabssergent — ved Extraarbejde, og en Tidlang arbejdede han saaledes for et fransk Livsforsikringsselskab, der særligt ihærdigt agiterede for at erhverve Kunder i Danmark. Hans Arbejde i dette Selskabs Tjeneste blev vel ikke af lang Varighed; men det var dog langt nok til at aabne hans Blik for det Meningsløse i, at den Forretning, der her dreves, skulde gaa til Udlandet i Stedet for at blive hos hjemlige Instituter. Og for den praktiske Mand var der fra denne Tanke ikke langt til Handling. Han henvendte sig allerede i 1869 til C. E. Fenger, dengang Formand i Livsforsikringsanstaltens Direktion, for at interessere ham for at faa Livsforsikringsanstalten til at indrette sig paa at optage en aktiv

Konkurrence med de udenlandske Selskaber, der efterhaanden arbejdede sig stærkt ind i Landet, medens vor egen kongelige Anstalt forblev bureaukratisk stiv. Fenger var ikke tilbøjelig til at gaa ind paa den ham ubekendte Mands Projekter og anbefalede ham med ironisk Overlegenhed at lave sig en Livsforsikringsanstalt selv, hvis han ønskede sine vilde Ideer realiserede. Ja, endog paa et senere Tidspunkt, da Ramm ikke længere stod ene, men ønskede at gøre endnu et sidste Forsøg paa at stille den kgl. Anstalt i Spidsen for Agitationen, blev han af dennes Forretningsfører, Hertzsprung, afvist med en vis Haan.

Men Fengers Optræden var saa langt fra at knække Ramms Mod, at den tværtimod bevirkede, at han for Alvor gav sig til at tænke over, hvorledes et dansk privat Livsforsikringsinstitut skulde indrettes. Og det lykkedes ham virkeligt »at lave sig en Livsforsikringsanstalt«, — dog ved tre Andres aktive Medvirken. Disse hans tre Medstiftere var Overretssagfører C. A. de Fine Skibsted (hvem han havde lært at kende under Krigen, idet Skibsted som Sekondlieutenant havde gjort Felttoget med ved samme Regiment, hvor Ramm stod som Underofficer), nuværende Professor, Dr. T. N. Thiele (en god Bekendt af Skibsted) og Departementschef Benzon-Buchwald. Disse fire Mænd repræsenterede da den praktiske Agitation, den juridiske Viden, den mathematiske Sagkundskab og den højere Administration. Benzon-Buchwald, der bl. a. indlagde sig stor Fortjeneste ved at skaffe Selskabet den fornødne Garantikapital, døde allerede i 1877, men de andre Stiftere virke den Dag i Dag utrættede i Selskabets Tjeneste.

Ikke længe efter »Hafnia« fremstod endnu et privat

dansk Livsforsikringsselskab, da Brandforsikringsselskabet »Danmark« oprettede en gensidig Livsforsikringsafdeling, der begyndte sin Virksomhed d. 1. Okt. 1872, og vi havde altsaa nu tre, ganske vist forskelligt organiserede Livsforsikringsinstituter: en Statsanstalt, et Aktieselskab og et gensidigt Selskab. Først i 1892 blev de danske Livsforsikringsinstituter forøgede med et nyt, »Gensidig dansk Livsforsikringsforening Fremtiden« i Aalborg, og i 1896 oprettedes yderligere »Dansk Folkeforsikringsanstalt« og »Dan«. (I Juni 1897 er yderligere blevet konstitueret »Nordisk Livsforsikrings-Aktieselskab af 1897«).

Hvorledes disse danske Selskaber efterhaanden have arbejdet Livsforsikringen op, ses af nedenstaaende Oversigt over Beløbet af de tegnede Forsikringssummer i Millioner Kroner ved Udgangen af de anførte Aar:

	1871	1876	1881	1886	1891	1896
	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Statsanstalten	20,3	28,7	35,6	41,5	50,1	c. 64,5
Hafnia	—	9,7	15,2	24,7	34,8	47,5
Danmark . . .	—	2,0	4,5	7,8	11,6	16,8
Fremtiden . .	—	—	—	—	—	c. 5,0

Hvorledes Forholdene forøvrigt har stillet sig for Hafnia i de forløbne 25 Aar, derom giver Jubilæumsskriftet fortræffelig Oplysning.

»Alumina« 1872—96; Arbejderforhold m. m.

Aktieselskabet »Alumina« har i Anledning af sit nylig fejrede 25-Aars-Jubilæum udsendt en Beretning, af hvilken følgende Data hidsættes:

Af de to Fabriker, som ejes og drives af Aktieselskabet, blev Fajancefabriken Alumina anlagt i 1863 paa Kristianshavn af Hr. August Schiött. Efter fire Aars Forløb, under hvilke han assisteredes af Hr. W. Edwards, som iøvrigt indtil sin Død i 1894 ledede den daglige Drift af Fajancefabriken, afgik Hr. Schiött ved Døden og efterlod Fabriken til nuværende Oberst v. Beck. Som Medejer optoges da Hr. Philip Schou. I 1868 blev Fabriken efter et Magelæg med Fabrikant E. Nobel flyttet til sin endelige Plads paa Frederiksberg. Efterat Kommandør V. F. Koefoed var indtraadt som Parthaver, overdrog man i Begyndelsen af 1872 Fabriken til et Aktieselskab, der konstituerede sig d. 4. April 1872 med en Kapital af 800,000 Kr. Henimod Slutningen af 1882 købte Selskabet af Hr. G. A. Falck Den kgl. Porcelænsfabrik og udvidede i denne Anledning sin Kapital til 1,2 Millioner Kr. For Porcelænsfabriken blev der opført ny Bygninger og Ovne ved Siden af Fajancefabrikens, og et Udsalgslokale indrettedes paa Amagertorv.

Medens Fajancefabriken med nogle Svingninger stadig har udvist et godt Resultat, har det kostet en haard Kamp at føre Porcelænsfabriken igennem, saaledes at der skaffedes en passende Omsætning. I de senere Aar har Forholdene dog stillet sig heldigt for Porcelænsfabriken, og Udstillingerne 1888 i København, 1889 i Paris og 1893 i Chicago har været velkomne

Lejligheder til at vinde Publikums Interesse i Ind- og Udland, særligt for de kunstneriske Retninger, hvori den har været Banebryder.

For Aktieselskabets samlede Virksomhed i de forløbne 25 Aar kan gives følgende Regnskab i runde Tal:

Indtægter.....	Kr. 15,982,000
Udgifter:	
Samlede Lønninger i Danmark	Kr. 6,970,000
Kul og Raamaterialier	— 3,734,000
Reparationer og diverse Omkostninger	— 1,573,000
Depoterne i Paris og New-York	— 143,000
Butiken i København	— 439,000
Renter af Prioriteter og anden Gæld..	— 736,000
	— 13,595,000
Overskud.....	Kr. 2,387,000
som er fordelt til:	
Afskrivninger paa Aktiva	Kr. 409,000
Reserve- og Forstærkningsfond	— 362,000
Ialt Oplægning.....	— 771,000
Tantiømer	Kr. 170,000
Udbytte til Aktionærerne.....	— 1,446,000
	— 2,387,000

Udbyttet til Aktionærerne har været i Gennemsnit $5\frac{2}{3}$ pCt. af Aktiekapitalen.

I 1896 udgjorde de samlede Lønninger i Danmark 420,000 Kr., og i dette Aar betalte Udlandet 170,000 Kr. for Varer, medens begge Fabriker Alt i Alt for Kul, Materialier, Reparationer og Butiker kun betalte Udlandet c. 150,000 Kr.

For Selskabets Aktier noteredes Køber-Kursen paa Københavns Børs i Begyndelsen af hvert Aar saaledes:

1873.....	106	1886.....	89
74.....	102	87.....	85
75.....	102	88.....	90
76.....	90	89.....	96
77.....	75	90.....	101
78.....	38	91.....	93
79.....	45	92.....	91
80.....	70	93.....	88
81.....	103	94.....	91
82.....	108	95.....	107
83.....	118	96.....	118
84.....	117	97.....	138
85.....	114		

Over det lønnede Personale d. 31. Decbr. 1896 og det af dette Personale tjente Antal Arbejdsaar gives sluttelig følgende Oversigt:

	Mænd	Kvinder	arbejdet mindst			Samlet Antal Arbejdsaar	
			15 Aar	20 Aar	25 Aar	ialt	pr. Person
Adm. Direktør.....	1	»	»	»	1	29	29
Kunstnerisk Direktør....	1	»	»	»	»	12	12
Sekretær og Bogholder..	2	»	1	»	»	25	13 $\frac{1}{2}$
Kasserer.....	1	»	»	»	1	32	32
Funktionærer i Fabrik og Butiker.....	14	»	7	6	»	182	13
Funktionærer i Fabrik og Butiker.....	»	1	»	»	»	5	5
Arbd. og Lærl. i Fajance	131	»	50	31	11	1573	12
do. do.	»	65	15	10	3	570	8 $\frac{3}{4}$
Arbd. og Lærl. i Porcelæn	86	»	31	19	11	1106	12 $\frac{3}{4}$
do. do.	»	98	7	4	3	528	5 $\frac{1}{2}$
Medhjælpere i de forsk. Butiker.....	6	6	1	»	»	80	6 $\frac{1}{2}$
	242	170	112	70	30	4142	10

Mænd og Kvinder..... 412

Medhjælpere, lønnede af Arbejderne 47

Ialt Beskæftigede... 459

Dette synes jo ganske tilfredsstillende, og Selskabet har da vel Grund til at slutte sin Beretning med følgende Ord: »At af det hele Personale mere end en Fjerdedel har haft en Tjenestetid af mindst 15 Aar, mere end en Sjettedel af mindst 20 Aar og over 7 pCt. af over 25 Aar, samt at de alle have tjent i Gennemsnit 10 Aar, tiltrods for en Forøgelse i de allersidste Aar af Kvinderne i Porcelænsfabriken, tør man betragte som et godt Vidnesbyrd om Tilfredshed med Fortjenesten og med Forholdene i Almindelighed. Fabrikernes Bestyrelse udtaler med Glæde, at den ikke behøver et flinkere, flittigere og mere velsindet Personale end det, som den nu arbejder sammen med, for efter Evne fremdeles at gøre sin Gerning til Gavn for Aktieselskabet og Fædrelandet«.

A. P.-St.

Franske Bøger.

- Antoine** (le R. P. Ch.). Cours d'économie sociale. 9 fr.
d'Avenel, le mécanisme de la vie moderne. 366 S. 4 fr.
Baillet (Félix). — De l'Association. Son influence sur le rapprochement de l'ouvrier et du patron. 4 fr.
Block (Maurice). — Petit dictionnaire politique et social.
Block (Maurice). — Annuaire de l'économie politique et de la Statistique. 53e année (1896). 9 fr.
Boucard (Max) et Gaston **Jèze**. — Eléments de la science des finances et de la législation financière française. 8 fr.
Boudon (Georges). — La Bourse et ses hôtes. 10 fr.
Bouglé, C., Les Sciences sociales en Allemagne. Les Méthodes actuelles. 180 p. Paris, F. Alcan.
Castelein, le socialisme et le droit de propriété. 5 fr.
Chailley-Bert (J.). — Léon Say; Finances publiques; Liberté du commerce. Cart. 2 fr. 50.
Fait partie de la *Petite Bibliothèque économique française et étrangère*.
Charléty, histoire du saint-simonisme. fr. 3.50.
Chirac (Auguste). — Le Droit de vivre, analyse socialiste. 3 fr. 50.
Combes de Lestrades, éléments de sociologie. 5 fr.
Desjardins, Proudhon, vie, oeuvre, doctrine. 7 fr.
Demachy (Edouard). — Banque de France; Caisses d'épargne; l'Or et l'Argent; Question sémitique. 3 fr. 50.
Deshaves-Dubuisson (A.). — Histoire d'une grève. 2 fr. 50.
Droz, essais économiques. 393 S. fr. 7. 50.
Fouillée, le mouvement positiviste et la conception sociologique du monde. fr. 7. 50.
François (G.). — Les Banques d'émission. 3 fr.
Gabriel, de la responsabilité des patrons dans les accidents du travail. 287 S.
Gomel (Charles). — Histoire financière de l'Assemblée constituante. Tome I. (1789). 8 fr.

Guyot (Yves). — Quesnay et la physiocratie. Cart. 2 fr. 50.

Fait partie de la *Petite Bibliothèque française et étrangère*.

Guyot (Yves). — L'Economie de l'effort. 4 fr.

d'Haussonville, socialisme et charité. 504 S. fr. 3. 50.

Huret, enquête sur la question sociale en Europe. 3. 50.

Lapouge, les sélections sociales. 10 fr.

Lewandowsky, quest. soc. à Rome au temps des Gracques. fr. 5.

Loria (Achille). — Problèmes sociaux contemporains. 4 fr.

Forme le tome VIII de la *Bibliothèque sociologique internationale*. 4 fr.

Maurel, E., de la députation de la France. Etude sur la natalité. 265 p. Paris, libr. Doin. 5 fr.

Mazel, la synergie sociale. fr. 3. 50.

Michel, l'idée de l'État. 10 fr.

Milhaud (Léon). — De la Protection des enfants sans famille. (Enfants assistés et enfants moralement abandonnés). 6 fr.

Molinari (G. de). — La Viriculture. Ralentissement du mouvement de la population. Dégénérescence. Causes et remèdes. 3 fr. 50.

Molinari, comment se résoudra la question sociale. 423 S. fr. 3. 50.

Pareto (V.). — Cours d'économie politique professé à l'Université de Lausanne. 2 vol. (Lausanne). 20 fr.

Petite (La) industrie (Salaires et durée de travail). Tome II. Le vêtement à Paris. (Impr. nat.). 5 fr.

Publication de l'*Office du travail*.

Raffalovich (Arthur). — Le Marché financier en 1895—96. 7 fr. 50.

Rayneri, manuel des banques populaires. 336 S. 5 fr.

Réville (André). — Les Paysans au moyen âge (XIII et XIV siècle).

Etudes économiques et sociales. 2 fr. 50.

Extrait de la *Revue internationale de Sociologie*.

Richard (G.). — Le Socialisme et la science sociale. 2 fr. 50.

Roche (Jules). — Contre l'impôt sur le revenu. 3 fr. 50.

Rochetin (Eugène). — Les Assurances ouvrières. Mutualités contre la maladie, l'incendie et le chômage. 3 fr. 50.

Rodanet, les caisses d'épargne. 252 S. 5 fr.

Rocquigny (comte de), la coopération de production dans l'agriculture. 207 S. 4 fr.

Rouquet, les caisses d'épargne. 6 fr.

Saint-Genis (Flour de), la Banque de France. 6 fr.

Say (Léon). — Dix jours dans la Haute Italie. Crédit populaire, épargne, coopération. 2. édition, précédée d'une lettre de M. Léon

Say et d'une réponse de M. Eugène Rostand. 3 fr.

Say (Léon). — Les Finances. 3 fr. 50.

Statistique des grèves et des recours à la conciliation et à l'arbitrage survenus pendant l'année 1895. (Impr. nat.). 3 fr.

Publication de l'*Office du travail*.

- Stourm (René).** — Cours de finances. Le Budget. 3. édition revue et mise au courant. 10 fr.
- Tarbouriech,** de la responsabilité des accidents des ouvriers. 10 fr.
- Vanlaer,** la fin d'un peuple; la dépopulation de l'Italie au temps d'Auguste. 326 S.
- Vibert,** la concurrence étrangère. 10 fr.
- Walras (Léon).** — Etudes d'économie sociale. (Théorie de la Répartition de la richesse sociale). (Lausanne). 7 fr. 50.
- Waterlot,** de la conciliation et de l'arbitrage. 8 fr.
- Weill,** l'école saint-simonienne. fr. 3. 50.
- Worms (René).** — La Science et l'art en économie politique. 2 fr.

Vor økonomiske Situation.

Af

Prof. Dr. Will. Scharling.

Det har vistnok overrasket Mange, at den Pengerigelighed, som i flere Aar har været tilstede og givet sig Udslag dels i den lave Rentefod, som har været fremherskende i disse Aar, dels i det store Antal Aktieselskaber, som særlig i Løbet af det sidste Aarstid ere komne til Existens, ved Juni Termin d. A. pludselig synes at være standset, saa at man kun akkurat uden særlige Vanskeligheder er kommet igennem Terminen, og det med en Diskonto af $4\frac{1}{2}$ à 5 pCt., som først en Maaned senere har kunnet nedsættes til 4 à $4\frac{1}{2}$ pCt. Og selve denne forholdsvis høje Rentefod bliver saa meget mere paafaldende, som man andetsteds hele Tiden har kunnet glæde sig ved en temmelig lav Diskonto. I London er den officielle Bankdiskonto fremdeles 2 pCt.; i »det aabne Marked er Diskontoen, der i Aarets første Halvdel har været $\frac{1}{2}$ pCt. for Penge fra Dag til Dag og $\frac{7}{8}$ pCt. for 3 Maaneders Vexler, endog under 1 pCt.); i Paris er den ligeledes 2 pCt., i Berlin og de andre tyske Handelspladser

3 pCt., og denne sidste Modsætning bliver saa meget større, som Forholdet i Efteraaret og Begyndelsen af dette Aar var det modsatte: 5 pCt. i Tyskland imod 4 pCt. her.

Forholdene karakteriseres tilstrækkeligt ved følgende Handelsberetninger i Berl. Tid. umiddelbart efter Diskontoforhøjelsen af 6. Maj, henholdsvis d. 9. og 17. s. M.:

1. »Medens Penge paa de store udenlandske Markeder ere særdeles rigelige og Diskontoen stadig dalende, satte Nationalbanken, fulgt af de private herværende Banker, i denne Uge Noteringen $\frac{1}{2}$ pCt. i Vejret, saa at den officielle Diskonto nu er $4\frac{1}{2}$ à 5 pCt. De offentliggjorte Balancer ultimo April tydede paa et svagt Pengemarked, saa at Forhøjelsen neppe kom de fleste uventet; der var endog dem, der antog, at den vilde komme til at andrage en hel Procent. Den knappere Pengetilstand her, i Modsætning til Udlandet, maa tilskrives lokale Aarsager; det er kun undtagelsesvis, at vort Marked influeres af Tilstanden paa de fremmede Børser, skønt Pengeforholdene paa de nordligere skandinaviske Børser ganske vist oftere kunne have Indflydelse. Det fremgaar imidlertid ikke af Beretningerne fra Stockholm eller Kristiania, at de derværende Markeder ere knappe; Diskontoen paa disse har i længere Tid holdt sig stationært i $4\frac{1}{2}$ pCt., og er saaledes nu i Niveau med Nationalbankens Minimums-Notering. Det er i første Række den senere Tids store Import hertil af Kornvarer, fornemmelig Majs fra Nordamerika, der har krævet store Rimesser og tynger paa vore Pengeforhold; men ogsaa Anskaffelser af

nye Dampskibe og forskelligt Jernbanemateriel fra Udlandet har lagt Beslag paa vore disponible Midler, ligesom vel ogsaa den senere Tids mange nye Aktieforetagender ikke have kunnet være uden Indflydelse, skønt disse for det meste hovedsagelig bidrage til Ombytninger paa Fondsmarkedet. Forøvrigt har Diskontoforhøjelsen ikke haft større Indvirkning paa Forholdene; Fondspriserne ere for en Del gaaede en Ubetydelighed tilbage, $\frac{1}{2}$ à $\frac{3}{4}$ pCt., men iøvrigt maa Stemningen gennemgaaende betegnes som i det Hele ret gunstig, om endog Omsætningen i denne Uge har været noget indskrænket. Bankaktier ere nærmest højere.

Som ovenfor berørt ere de udenlandske Pengeforhold særdeles rigelige. Dette er navnlig Tilfældet i London, hvor Overflødigheden af disponibel Kapital er saa stor, at Dagslaan ikke betinge over $\frac{1}{2}$ pCt. og 3 Maaneders Vexler diskonteres til 1 à $\frac{1}{6}$ pCt. p. a. Ogsaa i Paris er Diskontoen dalende, og i Berlin er den private Rate $2\frac{1}{2}$ pCt. med vigende Tendens. Der er ankommet større Poster Guld fra New York, som hovedsagelig have fundet Vej til Kontinentet, Paris og Wien i Forgrunden, og nye Sendinger aviseres. Sølv har været flovt i denne Uge, og Kursen sluttede med $27\frac{15}{16}$ d. (9/5).

2. »Medens Pengemarkedet herhjemme vedbliver at være fast, er der uforandret stor Rigelighed paa de store udenlandske Markeder. I London have Penge snart ingen Værdi; 3 Maaneders prima Vexler diskonteres gerne til $\frac{7}{8}$ pCt. p. a., men selv dertil er Tilbudet yderst ringe, og Dagslaan ere lette at faa til $\frac{1}{2}$ pCt. p. a. Under disse Omstændigheder

saa Bank of England sig i Torsdags nødsaget til at nedsætte sin Minimumsrate til 2 pCt., saa meget mere som dens seneste ugenlige Opgørelse atter var yderst gunstig. Det samme gælder om den franske Banks Balance, og i Berlin er Diskontoen $2\frac{1}{4}$ pCt. i det aabne Marked.« ($17\frac{1}{5}$).

De Fleste ere maaske tilbøjelige til at mene, at denne forholdsvis høje Rente her i Landet og Ophøret af den tidligere Pengerigelighed er et rent midlertidigt og forbigaaende Fænomen, der til Dels skyldes Oprettelsen af de mange Aktieselskaber i det sidste Aarstid, og Adskillige mene vel endog, at Aarsagen væsentlig maa søges i den foran nævnte og saa meget omtalte »Majs-Misère«. Uden at ville optræde som Profet i modsat Retning tror jeg imidlertid, at dette er en vel overfladisk Betragtning af Forholdene og at disse have en noget dybere Grund, hvorfor jeg mener, at der kunde være Grund til at belyse dette Forhold lidt nærmere og fremdrage forskellige Momenter, som i saa Henseende fortjene at tages i Betragtning og maaske ville stille Situationen i et noget andet Lys, end det store Publikum synes tilbøjeligt til at se den i, — at dømme bl. a. efter den Iver, som i Rigsdagen endnu i dens sidste Tid viste sig for at sætte Rentenedsættelser igennem som et formentlig tidssvarende Middel til at drive Rentefoden ned.

Foreløbig skal jeg gøre den almindelige Betragtning gældende, at det for den, som ikke bliver staaende helt ved Overfladen af de økonomiske Fænomener, sikkert har været mindre overraskende, at de foregaaende Aars Pengerigelighed er kommen til

en — i alt Fald foreløbig — Standsning, end at der overhovedet har kunnet være en saadan Kapitaloverflod her i Landet paa en Tid, da dets bærende Hovederhverv, Landbruget, har været — og er — i en saa trykket Tilstand, som det idelig — og vistnok med god Føje — er bleven gjort gældende. Er det virkelig tænkeligt, at vore andre Erhverv, Industri, Handel og Skibsfart, have naaet et saadant Omfang og taget et saa stærkt Opsving, at de paa en Tid, da Landbruget siges knapt at svare Regning og at have Vanskelighed ved at bære sig og klare for sig, kunne skaffe ikke blot den Kapital tilveje, som de selv under en opadgaaende Periode have Brug for til Udvidelser og Nyanskaffelser, men endog et saadant Overmaal, at Renten synker og Rentekonverteringer uden Vanskelighed gennemføres? Og det tilmed paa en Tid, da alene Bygningsvirksomheden har lagt saa stærkt Beslag paa Kapitalen, at Forsikringssummen for Bygninger i København, Forstæderne og Frederiksberg tilsammen i Løbet af 4 Aar (1892—96) er stegen med ikke mindre end ca. 73,6 Mill. Kr. (fra 584,8 til 658,4 Mill. Kr., altsaa med omtr. $\frac{1}{8}$ af den i 1892 eksisterende Assuranceværdi!). Selv om en ringe Del af dette Beløb maatte skyldes Omvurderinger, er den Del, der skyldes Nybygninger eller Ombygninger, saa stor, at man med nogen Undren spørger sig selv, om virkelig Kapitaldannelsen og Kapitaltilvæksten her i Danmark er saa betydelig, at der i Aaringer, da Landbruget neppe giver noget større Bidrag dertil*), alene til

*) Det kan i saa Henseende bemærkes, at af de 74,3 Mill. Kr., hvormed Sparernes Tilgodehavende i samtlige Landets Spare-

Hovedstadens Udvidelse og Forskønnelse kan anvendes 17—18 Mill. Kr. aarlig, og dog de Krav, som den hele økonomiske Udvikling stiller, fyldestgøres saaledes, at der endda bliver et Overskud af Kapital, som trykker Renten ned.

Og Tvivlen herom voxer, naar man fæster Blikket paa forskellige Omraader af vort økonomiske Liv, og da særlig paa vor Omsætning med Udlandet og den deraf resulterende »Handelsbalance«.

Som bekendt udviser Handelsbalancen, d. v. s. Forholdet imellem et Lands Indførsels- og Udførselsværdier, sjældent en virkelig Balance, saa at de, som man paa Forhaand skulde vente, virkelig svare til og opveje hinanden, idet begges Værdi opgøres efter Varernes Pris her paa Pladsen, altsaa for Indførselens Vedkommende med Tillæg af Fragt og Handelsfortjeneste, for Udførselen uden saadant Tillæg. For saa vidt altsaa baade Ind- og Udførsel sker ved danske Handlende for egen Regning og besørger af danske Skibe, kan den herved fremkommende Handels- og Fragtfortjeneste dække den tilsyneladende Forskel, — saafremt Ind- og Udførsel reelt svare til hinanden saaledes, at hin skal betales med denne. For altsaa at kunne vide, om en saadan reel Balance har været til Stede, maatte man vide, hvor stor de danske Købmænds og Rhederes Handels- og Fragtfortjeneste er. Men hertil savnes de fornødne Data; man kan kun tilnærmelsesvis slutte sig dertil,

kasser fra $\frac{31}{3}$ 1892— $\frac{31}{3}$ 1895 er voxet, falder godt Halvdelen, 37,3 Mill. Kr., alene paa København, og at atter af de derværende Sparekasser den sjællandske Bondestands Sparekasse i samme Tid ikke har haft 1 Mill. Kr. Tilgang.

navnlig paa Grundlag af den normale Differens imellem Ind- og Udførsel, som altsaa netop maa forudsættes i det Væsentlige dækket paa den anførte Maade, for saa vidt der ikke kan paapeges andre Midler til Dækning.

Gaa vi da tilbage til 70'erne, fra hvilken Tid vi først have Opgørelse af Ind- og Udførselsværdierne, finde vi, at der i de ni Aar 1872—80 gennemsnitlig var en Differens imellem Indførselens og Udførselens Værdi af ca. 45 Mill. Kr. Der er Grund til at anse dette Forhold for temmelig normalt, d. v. s. at denne Differens omtrent har kunnet dækkes dels og fornemmelig ved Handels- og Fragtfortjeneste, dels paa forskellig anden Maade, saasom ved svenske Rejsendes Indkøb i København, som de selv hjemføre, ved Renten af udenlandske Obligationer, som tilhøre Danske, ved fremmede Rejsendes Ophold i Danmark (for saa vidt det ikke opvejes ved danske Rejsendes Ophold i Udlandet) m. m. Fradrages alt dette, vil der dog nok blive godt og vel 40 Mill. Kr. tilbage, som i det Væsentlige tør antages dækket ved Handels- og Fragtfortjeneste, hvad der vilde svare til omtrent 10 pCt. af den udenrigske Omsætnings samlede Værdi. Det tør maaske endog antages, at der endda har været noget tilovers.

I 80'erne voxede imidlertid det Beløb, hvormed Indførselen oversteg Udførselen, betydeligt op herover. Allerede i 1881—82 var Differensen stegen til 62 à 65 Mill. Kr. (gennemsnitlig 62,4 Mill. Kr.). Selv om man nu tager i Betragtning, at vor Handelsflaade, særlig Dampskibene, i den forløbne Tid var voxet ret betydeligt (Dampskibenes Tonnage forøgedes

1875—83 omtr. til det Dobbelte, fra knap 40,000 til 81,000 Tons, medens Sejlflaaden dog samtidig aftog med næsten 20,000 Tons), saa at det med danske Skibe i udenrigsk Fart omsatte Gods forøgedes med 17—18 pCt., samt at Handelsfortjenesten maa antages at voxe ved selve den udenrigske Omsætnings Væxt, vilde det dog sikkert være urimeligt at antage, at vi i disse Aar have kunnet betale vor Indførsel med vor Udførsel og de dertil knyttede øvrige normale Dækningsmidler. Thi dette vilde, selv om vi gaa ud fra en Handels- og Fragtfortjeneste af imellem 40 og 50 Mill. Kr. i 70'erne, forudsætte en Stigning af denne med omtr. 35 pCt. i disse faa Aar.

Desuagtet voxede Differensen i de nærmest følgende tre Aar til gennemsnitlig over 90 Mill. Kr. Det kan betragtes som absolut givet, at dette betydeligt overgik, hvad der normalt kunde dækkes, og vi finde da ogsaa i de følgende Aar en Reaktion, idet Differensen i 1886 endog gik ned til knap 45 Mill. Kr. Ialt var der for Aarene 1881—85 en samlet — nominel — Underbalance af henved 400 Mill. Kr. »Forklaringen heraf er den, at Landet dækkede disse fem Aars (reelle) Underbalance ved Gæld og Likvidation. Man laante i Udlandet, idet man indførte danske Værdipapirer, og desuden solgte man af de Beholdninger, man fra tidligere Tid havde af fremmede Værdipapirer. De derved indkomne Penge dækkede Underbalancen.«*) En af Morits Levy i 1884 foretagen Opgørelse udviser da ogsaa, at Udlandets Beholdning af danske Kreditforenings-

*) Prof. Falbe-Hansen i »Danmark i 1890«.

og Hypothekobligationer samt Kommunalobligationer i 1884 var ca. 10 Mill. Kr. større end i 1872, og at der derhos var gaaet et Aktiebeløb af imellem 20 og 30 Mill. Kr. (mest Bankaktier og Telegrafaktier) til Udlandet. Der kan neppe være Tvivl om, at det nærmest er i Periodens seneste Aar, at denne betydelige Udvandring af danske Værdipapirer har fundet Sted.

Den i 1886 indtraadte Reaktion blev ikke af lang Varighed. Den Del, Udlandet tog i den i Slutningen af dette Aar besluttede og i Løbet af de to følgende Aar gennemførte store Konvertering, gjorde det muligt at forøge vor Indførsel i betydelig stærkere Forhold, end vor Udførsel tiltog, og fra knap 45 Mill. Kr. i 1886 voxede Underbalancen i de tre følgende Aar til henholdsvis 67—87—95 Mill. Kr. Efter nogen Tilbagegang i 1890 (til ca. 73 Mill. Kr.) gaar Differensen atter i 1891 op til 85 Mill. Kr.

Det har sin særlige Interesse at betragte de syv Aar, som ligge imellem 1884 og 1891. Thi for disse to Tidspunkter have vi en Opgørelse (ved Prof. Falbe-Hansen), der viser, hvor stort et Beløb af Værdipapirer der i Løbet af dette Tidsrum er blevet udført her fra Landet. Det viser sig at være ikke mindre end 120 à 125 Mill. Kr.! For dette Beløb har man altsaa dels (for saa vidt det var ny udstedte Obligationer, navnlig Kreditforeningsobligationer) gjort Gæld, dels skilt sig ved tidligere opsparet Kapital, for at kunne betale det Beløb, hvormed vor Indførsel i dette Tidsrum har oversteget vor Udførsel. Sammenholde vi da hermed den samlede Differens imellem Ind- og Udførselsværdien i de syv Aar 1884

—90, finde vi, at denne udgjorde ca. 550 Mill. Kr. Deraf har altsaa henved en Fjerdedel kun kunnet betales ved at gøre Gæld og skille os af med tidligere opsparet Kapital, og vi tør da gaa ud fra, at en aarlig Forskel af 60 Mill. eller højt regnet 65 Mill. Kr., er Alt, hvad vi normalt kunne dække, navnlig ved Handels- og Fragtfortjeneste.

Det er ud fra disse Forudsætninger, at vi maa bedømme vor Status i 90'erne og vor Stilling i det nærværende Øjeblik. Selv om vi af Hensyn til den i disse Aar stedfundne yderligere Udvikling af Handelsflaaden og af selve Omsætningen forhøje det nysnævnte Tal til ca. 70 Mill. Kr. — hvad der vistnok er meget højt regnet —, staar vi da overfor et ret betydeligt Beløb, som vi ikke have været i Stand til at dække med løbende Indkomst, men som har maattet dækkes med opsparet Kapital — eller Optagelse af Laan. Thi vor aarlige Indførsel, som i 1886—90 havde en gennemsnitlig Værdi af henved 270 Mill. Kr., har i 1891—96 haft en Gennemsnitsværdi af 346 Mill. Kr., medens Udførselens Gennemsnitsværdi i samme Tidsrum kun er steget fra 196 til 258 Mill. Kr. Med andre Ord: medens det aarlige Indførselsoverskud i 1886—90, da det notorisk kun har kunnet betales ved Hjælp af en betydelig Udførsel af Værdipapirer, dog kun udgjorde henved 74 Mill. Kr., har det i 1891—96 udgjort $87\frac{1}{2}$ Mill. Kr. — altsaa for samtlige sex Aar ca. 80 Mill. Kr. mere. Og det har tilmed i de sidste Aar været stærkt voxende; medens Gennemsnittet for 1891—94 kun naaede 82 Mill. Kr., var Indførselsoverskudet i 1895 ikke mindre end 95 Mill. Kr. og i 1896 endog —

101 Mill. Kr.! Selv om vi beregne vor Handels- og Fragtfortjeneste og de andre dertil sig sluttende Dækningsposter til det højst mulige Beløb, kan der neppe være Tvivl om, at de i disse sex Aar have efterladt et Beløb af mindst 100 Mill. Kr., som har maattet dækkes ved Udførsel af Værdipapirer. Og Statsgældskonverteringen samt Statslaanet af 1894 har, som nedenfor skal berøres, fremskaffet det fornødne Materiale hertil.

Jeg skal ikke her komme ind paa det Spørgsmaal, om en saadan Ombytning af opsparet Kapital med Indførselsgenstande, — hvis forøgede Omfang dog kun for en Del skyldes en forøget Indførsel af Produktionsfornødenheder —, kan anses for heldig, eller hvorvidt det kan anses for økonomisk sundt og forsvarligt at gøre Gæld for at forøge sit Forbrug af indførte Varer. Jeg ønsker her kun at fremdrage det Faktum, der umiskendeligt fremgaar af de anførte statistiske Data, at vi i en længere Aarrække og i stærkt stigende Omfang have dels formindsket vor disponible Kapital og dels gjort Gæld i Udlandet. Dette Faktum indeholder da tilstrækkelig Forklaring af det Fænomen, at der kan komme et Tidspunkt, da den disponible Kapital begynder at være mindre rigeligt til Stede, og da vort Pengemarked viser sig mindre »villigt«, medens der andetsteds er Kapital i Overflod.

Til yderligere Belysning af disse Forhold ønsker jeg dernæst at henlede Opmærksomheden paa den Bevægelse, som de i Københavns Banker og Spare-

kasser deponerede Midler i de senere Aar udvise*).

Ved første Øjekast ser denne Bevægelse ret tilfredsstillende ud: fra et samlet Beløb af ca. 289 Mill. Kr. i Juni 1894 ere disse Midler gaaede op til 348 Mill. Kr. i Juni 1897 — altsaa en Forøgelse af henvend 60 Mill. Kr. i 3 Aar. Men disse Tal trænge til en nærmere Forklaring, som bedst faas ved at betragte de sidste 20 Aars Bevægelser. Disse synes da for en første Betragtning ret mærkelige, idet Bevægelsen har været følgende:

Juni 1877	indestod ca. 125	Mill. Kr.	}	Tilvæxt 1 Mill. Kr. i 2 Aar		
— 1879	—	126		—	60	— i $2\frac{1}{4}$ —
Okt. 1881	—	186		Ingen Tilvæxt i $2\frac{3}{4}$ Aar		
Juni 1884	—	186		Tilvæxt 17 Mill. Kr. i 2 Aar		
— 1886	—	203		—	83	— i $\frac{3}{4}$ —
Mrts. 1887	—	286		—	2	— i $7\frac{1}{2}$ —
Okt. 1894	—	288		—	53	— i $\frac{3}{4}$ —
Juni 1895	—	341		—	7	— i 2 —
— 1897	—	348		—		

For den, der ikke kender de nærmere Omstændigheder, ser denne tabellariske Oversigt højst forbavsende ud. Forklaringen er dog ikke vanskelig at give. Aarene 1877—79 vare, som bekendt, en foreløbig Kulmination af de »daarlige Tider«, i hvilke Opsamlingen af disponibel Kapital ikke blot ganske standsede, men endog en Tidlang var i Tilbagegang, idet der indenfor de to Aar findes følgende Bevægelse:

*) Det er Københavns Sparekasse og Bikuben, der herved have for Øje, samt de københavnske Bankers Konti: Folio, Kontokurant, Solavexler, Indlaan og Sparekasseindskud samt diverse Kreditorer.

Juni 1877: 125 Mill. Kr.	}	Tilbagegang ca. 13 Mill. Kr.
Okt. 1878: 112 —		
Juni 1879: 126 —		
		Tilvæxt ca. 14 Mill. Kr.

Tilbagegangen i det første Tidsrum skyldes den Omstændighed, at Bankerne i 1876—77 havde været nødsagede til i ikke ringe Omfang at gøre Laan i Udlandet for at kunne afvikle de forudgaaende Aars Overspekulation. 1877—78 tilbagebetales disse Laan, og Tilbagegangen skyldes derfor særlig Kontoen: diverse Kreditorer, der endog nedbringes med 16 Mill. Kr. Tages da Okt. 1878, der udviser Minimumsbeløbet, til Udgangspunkt, faa vi i de 3 Aar indtil Oktbr. 1881 en Forøgelse af de deponerede Midler med ikke mindre end ca. 75 Mill. Kr., — et Resultat, der i første Linie skyldtes de to gode Høstaar 1878 og 1880 (i hvilket sidste Høstens Værdi er opgjort til 341 Mill. Kr. imod kun 292 Mill. i Gennemsnit for de tre følgende Aar), men derhos ogsaa den — til Dels dermed sammenhængende — betydelige Nedgang i Indførselsoverskudets Værdi i disse Aar (1878—80 gennemsnitlig 36,6 Mill. Kr. imod 54 Mill. Kr. i 1876—77). I de følgende Aar indtil Juni 1884 er der derefter atter fuldstændig Stilstand i Kapitalopsamlingen; men i disse Aar stiger ogsaa Indførselsoverskudets Værdi op indtil 95 Mill. Kr. i 1887 (77,8 Mill. Kr. i Gennemsnit for 1881—84); og først fra Juni 1884 begynder den paany at vise sig i en ret jævn Stigning — til Dels fremtvungen af den høje Diskonto, der i Gennemsnit for hele Aaret 1884 var $4\frac{1}{4}$ pCt.

Se vi da bort fra de her berørte Svingninger, faa vi for de ca. 8 Aar, fra Oktbr. 1878 til Juni 1886,

en samlet Stigning af ca. 91 Mill. Kr. eller en gennemsnitlig Forøgelse af 11 à 12 Mill. Kr. om Aaret.

Overfor dette Resultat vilde det da se ret forbausende ud, at de her omhandlede Midler i de tre Fjerdingaar fra Juni 1886 til Marts 1887 voxte med ikke mindre end 83 Mill. Kr., — dersom man ikke vidste, at denne store Tilvæxt skyldtes den store Konvertering af Statsgælden i Aarene 1886—87, altsaa en Tilstrømmen af Penge fra Udlandet, med hvilke for en stor Del Udbetalingen af de ikke konverterede, men til Udbetaling opsagte henved 60 Mill. Kr. effektueres i Marts 1887. Fra dette Tidspunkt gaa derfor de her omhandlede Deposita raskt ned — allerede inden Aarets Udgang med 40 Mill. Kr. De paafølgende Konverteringer af Kreditfor- eningsobligationer bringe atter i 1888 nogen Opgang med paafølgende Tilbagegang, og først i Juni 1890 synes Forholdene at være komne til Ro. Deposita, som i Juni 1886 udgjorde 203 Mill. Kr. og i Marts 1887 ca. 286 Mill. Kr., befinde sig da omtrent midt imellem disse to Beløb (249 Mill. Kr.), altsaa med Tilvæxt af 46 Mill. Kr. i 4 Aar eller ligesom før 11 à 12 Mill. Kr. i aarligt Gennemsnit. Men endnu $2\frac{1}{2}$ Aar efter staar man paa samme Punkt — 249 Mill. Kr. —, og i Mellemtiden har Beløbet til Dels været nedadgaaende og Rentefoden opadgaaende; i Slutningen af 1891 sættes Diskontoen endog op til 5 pCt. Først efter fire Aars Forløb, i Midten af 1894, er man atter naaet 40 Mill. Kr. frem, og Deposita staa først nu normalt paa det Punkt, hvortil de syv Aar tidligere kunstigt var drevet op ved Konverteringen

og den derved bevirkede Indstrømmen af fremmed Kapital.

Sammenholde vi nu hermed, hvad andetsteds er anført om den i Aarene 1884—91 stedfundne Udførsel af danske Værdipapirer, kan Resultatet af Konverteringerne i 1886—88 formentlig opgøres saaledes: ved at overføre et Beløb af ca. 60 Mill. Kr. i danske Stats-, Kommune-, Kreditforenings- og Hypothekobligationer — foruden ca. 20 Mill. Kr. Aktier — paa udenlandske Hænder have vi klaret den af vort Handelsmellemværende med Udlandet resulterende Gæld til dette og saaledes gjort det muligt at tilvejebringe den samme Fremvæxt i vore Deposita, det samme Beløb af disponibel Kapital, som vi før den Tid tilvejebragte ved aarlig Opsparen. Det er altsaa en Tilstrømning af fremmed Kapital, som har gjort det muligt at holde Rentefoden nede paa et Punkt, hvortil vore egne Opsparinger ikke vare i Stand til at bringe den ned, — i alt Fald ikke uden en betydelig Indskrænkning af vore Indførseler.

Det er omtrent det samme, som atter har fundet Sted i de sidste Aar. Ved Lov 5. Decbr. 1894 besluttedes optaget et 3 pCts Statslaan i Paris paa 25 Mill. Kr., dels til Indfrielse af de ca. $9\frac{1}{2}$ Mill. Kr., der endnu vare til Rest af det tidligere dansk-engelske Laan, der vistnok for største Delen befandt sig paa danske Hænder, dels til Jernbaneanlæg m. m. Og samtidig tillodes det et Konsortium at ombytte saa meget af indenlandske $3\frac{1}{2}$ pCts Statsobligationer, som det kunde opkøbe, med nye 3 pCts Obligationer, der afsattes i Frankrig. Det tør vistnok antages, at det meste af de 66 Mill. Kr. 3 pCts

Obligationer, som saaledes skabtes indtil 31. Marts 1896, befinder sig paa udenlandske Hænder, og i saa Fald er et tilsvarende Beløb af fremmed Kapital herved gaaet ind i Landet. Hertil kommer da endvidere de Kreditforeningsobligationer, som ere gaaede over i Udlandets Besiddelse.

Vi finde da ogsaa, at de her omhandlede Deposita fra 289 Mill. Kr. i Oktbr. 1894 gaa op til 341 Mill. Kr. i Juni 1895 — en Forøgelse af 52 Mill. Kr. i $\frac{3}{4}$ Aar. Og derefter siges der atter Stop; i de følgende 2 Aar indtil Juni 1897 finde vi kun en Forøgelse af — 7 Mill. Kr., uagtet der utvivlsomt ogsaa i disse Aar er gaaet et ikke ringe Beløb af Værdipapirer ud af Landet.

Den hele stedfundne Bevægelse kan ses fra forskellige Synspunkter, og over disses større eller mindre Berettigelse skal der her, som alt sagt, ikke fældes nogen Dom. Man kan gøre gældende, at Betalingen af Indførselsvarer med Værdipapirer — baade danske og fremmede, — der alt eksisterede som Udtryk for en stedfunden Kapitalopsamling, for saa vidt Indførselen bestaar i Produktionsredskaber og Produktionsfornødenheder, kun er Ombytning af Kapital i en Form med Kapital i en anden Form. Og man kan, for saa vidt Betalingen erlægges i ny-skabte Obligationer, altsaa i Virkeligheden ved Optagelse af et Laan, Stiftelse af en Gæld til Udlandet, fremhæve det heldige i, at vi saaledes paa billige Vilkaar faa en Del af den i Udlandet saa rigelige Kapital stillet til vor Disposition. Men bortset fra, at det i begge Tilfælde bliver et faktisk Spørgsmaal, om den paa disse Maader tilvejebragte Forøgelse af

Indførselen virkelig bestaar i Produktionsmidler eller om den kun betegner et forøget Forbrug af Varer, maa det ikke glemmes, at der selv under den foran antagne Forudsætning finder en lignende Bevægelse Sted, som naar flydende Kapital gøres fast — og det tør vel endog med den udstrakte Byggevirksomhed i disse Aar for Øje siges, at betydelige Kapitalmængder herigennem ere blevne gjorte fast. Med andre Ord: Landets disponible Kapital formindskes, — og det er dennes større eller mindre Rigelighed, som virker bestemmende paa Rentefodens Højde. »You cannot eat your cake and have it«, siger Englænderen; vi kunne ikke omsætte vor disponible Kapital i udenlandske Forbrugsgenstande og dog gøre Regning paa at have rigelig Kapital til Disposition og den dermed følgende lave Rentefod. Og vi kunne vel skaffe os udenlandsk Kapital til en billig Rente, saalænge Udlandet har en saadan Overflod deraf, at den hjemlige Rente nærmer sig til Nul; men der er dog Grænser for, hvor langt man kan vedblive at leve af at gøre Gæld, og saa vist, som det gamle Mundheld har Ret, at den, der betaler sin Gæld, formerer sit Bo, tør vi ikke leve i den Illusion, at vi formere vort Bo ved at gøre Gæld.

Om Forsikring imod Arbejdsløshed.

Af

Birger Hansted.

cand. mag.

Spørgsmaalet om Arbejdsløsheden eller om de Forholdsregler, ved hvilke dette sociale Onde kan forebygges eller Virkningen af det mildnes, er et af Nutidens vigtigste sociale Spørgsmaal. Men hvor stor er Arbejdsløsheden i et givet Øjeblik? Stiller man dette Spørgsmaal til Arbejdsgiverne og til Arbejderne vil man faa meget afvigende Svar. De modsatte Interesser ville farve Opgivelserne af Arbejdsløshedens Omfang. Medens Arbejdsgiverne af Hensyn til deres Kredit og Standsinteresser ville være tilbøjelige til at reducere Arbejdsløshedens Omfang til det mindst mulige, ville navnlig de organiserede Arbejdere gaa den modsatte Vej og forsætlig overdrive Arbejdsløshedens Betydning, da de fuldt vel ved, at jo mørkere Forholdene synes, desto mere er Staten beredt til at skride ind til Fordel for de Arbejdsløse. Det skulde synes, som om man let kunde komme over disse Vanskeligheder ved simpelthen at tælle, hvormange Personer, der selv erklære sig for arbejdsløse. Men mangfoldige Exempler vise til Evidens, at denne tilsyneladende saa

simple Methode næsten altid giver et overordentligt misvisende Resultat. Thi i Haab om Understøttelse vil altid et stort Antal Vagabonder og arbejdssky eller uduelige Personer trænge sig ind imellem de i Virkeligheden Arbejdsløse, saafremt de faa Formodning om, at Stat eller Kommune vil bringe disse den nødvendige Hjælp. Ret betegnende ere i saa Henseende nedenstaaende Exempler.*) I Zürich meldte sig i Vinteren 1879—80 554 Arbejdsløse hos Regeringsraadet. Da dette imidlertid lod Politiet anstille Undersøgelser om disse, viste det sig, at 129 af disse vare straffede Forbrydere og Vagabonder og kun 177 virkelig nødlidende Arbejdsløse. I Vinteren 1892—93 herskede der stor Arbejdsløshed i Strassburg, men trods dette søgte Kommunalbestyrelsen forgæves 500 Snekastere. I Stuttgart opgav Fagforeningerne samme Aar Antallet af Arbejdsløse til 2086, men ikke desto mindre meldte der sig kun 235 Mand til de Nødarbejder, som Staten lod foretage. Et endnu tristere Resultat kom man til i Karlsruhe. De socialistiske Blade opgav der Antallet af Arbejdsløse til ca. 1300. Der blev af den Grund fremlagt en Liste, hvorpaa de Arbejdsløse kunde tegne sig; men paa denne tegnede sig kun 216, og af disse vare 42 ikke til at finde, 42 under Fattigvæsenet, 16 vare Personer, der var straffede som Vagabonder, og 9 vare ikke fuldt arbejdsdygtige. Kun 107 vare virkelig arbejdsløse. Londons Mansionhouse Comite har flere Gange gjort den samme Erfaring, at knap en Tredjedel af de Arbejdsløse i Virkeligheden fortjene dette Navn.

*) Dr. Georg Schanz: Zur Frage der Arbeitslosenversicherung. Bamberg 1895. p. 105—6.

Men trods det, at Arbejdsløshedens Omfang hyppigt overdrives i agitatorisk eller andet Øjemed, lader dens Existens i vid Udstrækning sig ikke nægte. Derfor har man ogsaa mængden truffet Foranstaltninger til Afværgning af den Arbejdsløshed ledsagende Nød. Størst Betydning har i saa Henseende de i de sidste Aar anstillede Forsøg med Regulering af Arbejdsanvisningen og med Forsikring imod Arbejdsløshed. Hvad Arbejdsanvisningen angaar, kan der ikke være Tvivl om, at det vil være af største Betydning at finde den fuldkomneste Ordning af denne. Alt for mange Steder er Arbejdsanvisningen endnu ganske primitiv, og mængden findes der overhovedet intet Arbejdsanvisningskontor, saa de pladsøgende Arbejdere maa gaa rundt fra Arbejdsgiver til Arbejdsgiver for selv at høre om Arbejde. Hvor disse Kontorer ere i private Hænder, ere de meget ofte beregnede paa Udbytning af de Arbejdssøgende, og hvor der i samme By eller samme Fag findes Arbejdsanvisningskontorer saavel i Arbejdsgivernes som i Arbejdernes Hænder ere disse Kontorer kun altfor ofte et Led i Kampen imellem disse Klasser.

I Tyskland, Schweiz og flere andre Lande har man derfor i de sidste Aar bestræbt sig for at faa disse mangelfulde Institutioner erstattede af kommunale Kontorer under Ledelse af en Øvrighedsperson og et lige Antal Arbejdsgivere og Arbejdere.*) Men selv denne Ordning er ikke tilstrækkelig. Det kan jo nemlig meget vel tænkes, at der er fuldt op af Arbejdere i et

*) Bericht und Gutachten an das h. Schweizer-Industriedepartement betreffend Arbeitslosigkeit und Arbeitsnachweis erstattet vom Zentralvorstand des Schweiz, Gewerbevereins. Zürich 1896. p. 33—44.

bestemt Fag i en eller anden By, men Mangel paa saadanne Arbejdere i nærliggende Byer. De kommunale Arbejdsanvisningskontorer bør derfor paa en eller anden Maade kunne træde i fast Forbindelse med hverandre. I et udstrakt Rige som f. Ex. Tyskland, hvor Forskellen imellem Livs- og Lønforhold er stor fra Nord til Syd eller fra Øst til Vest, behøver Forbindelsen imellem disse Kontorer dog selvfølgelig ikke at strække sig til hele Riget.

End større Opmærksomhed fortjener dog Forsøgene med Forsikring imod Arbejdsløshed. Men for at kunne beregne, hvad Krav der antagelig vil blive stillet til en saadan Forsikring, er det nødvendigt at have en nogenlunde paalidelig Statistik over Arbejdsløshedens Omfang. En saadan er overordentlig vanskelig at tilvejebringe. Som Exempel paa de Vanskeligheder, hvormed dette Arbejde er forbundet, vil jeg kun fremdrage Definitionen af Ordet »arbejdsløs«. I sin videste Betydning omfatter Begrebet »arbejdsløs« hele den ikke arbejdende Del af Befolkningen, baade dem, der ikke behøve, dem, der ikke kunne, og dem, der ikke ville arbejde, foruden dem, der heller end gerne ville arbejde, men ikke kunne finde Beskæftigelse. Disse sidste, de saa kaldte »uforskyldt Arbejdsløse« ere de Arbejdsløse i Ordets snævrere Betydning, og kun disses Antal har det ved denne Lejlighed Interesse at faa statistisk oplyst. Men netop dette er særlig vanskeligt. Hvem kan f. Ex. bestemt afgøre, hvorlænge en Mand skal være arbejdsløs, før han hjemfalder til Vagabondernes og Løsgængernes Klasse? Og kunne iøvrigt alle Arbejdere, der midlertidigt ere uden Beskæftigelse, uden

videre betragtes som arbejdsløse i Ordets snævrere Betydning.

Hverken paa det ene eller det andet af disse Spørgsmaal kan der gives bestemte Svar. Hvad særlig det andet Spørgsmaal angaar, møder der strax den Kendsgerning, at Flertallet af de Arbejdere, der i daglig Tale betragtes som arbejdsløse i dette Ords snævrere Betydning, tilhøre Industrier eller Haandværk, der have en regelmæssigt tilbagevendende »saison morte«, hvor Arbejdet i Faget helt eller delvis er standset. Men de i den »døde« Tid ledige Arbejdere have langt fra alle som Arbejdsløse Krav paa Samfundets Medfølelse eller Støtte. Strækker f. Ex. en Industris Arbejdssæson sig kun over en kort Tid af Aaret, er det selvfølgelig, at dens Arbejdere ikke kunne betragte sig som arbejdsløse i hele den øvrige Del af Aaret; men at de maa søge andet Erhverv i den Tid. Ikke mindre uberettiget vil det være at betragte de ledige Arbejdere i de Fag som arbejdsløse i Ordets snævrere Betydning, hvor de arbejdsløse Perioder ere kortvarige, men indtræffer hyppigt og uregelmæssigt, saafremt disse Perioder altid efterfølges af en god Sæson. Heller ikke alle ledige Arbejdere i de Fag, hvis Arbejdssæson strækker sig over den største Del af Aaret, medens den arbejdsløse Periode kun varer 2 à 3 Maaneder, have Ret til at kalde sig arbejdsløse. Dette gælder f. Ex. Bygningsfagene. Disse Fags fagdannede Arbejdere ere trods denne aarligt tilbagevendende Standsning af Arbejdet ingenlunde uheldigere stillede end de øvrige, hvis Arbejde Aaret rundt er nogenlunde sikret, idet de gennemgaende

ere højere lønnede pr. Dag end disse.*) Hvis disse Arbejdere derfor ikke lægge Penge hen i den gode Tid til Brug i de Maaneder, om hvilke de paa Forhaand ved, at Arbejdet vil være standset, eller de ikke ere i Besiddelse af den fornødne Kredit, maa de virkelig selv bære Følgerne deraf. Uheldigt stillede ere egentlig kun de Arbejdere — og det navnlig de »ulærte«: Haandlangere og Daglejere — hvis Løn paa Grund af det store Tilbud af Arbejdskraft er for ringe, til at man med Billighed kan forlange, at de skulle lægge noget hen til arbejdsløse Tider.

Endelig rejser det Spørgsmaal sig, om man har Ret til udelukkende at tale om arbejdsløse Arbejdere, og om ikke de talrige smaa Haandværksmestre og Industridrivende have samme Ret som Arbejderne til at betragte sig som arbejdsløse i Ordets snævrere Betydning, naar de ikke kunne finde Beskæftigelse. Nøden kan i alt Fald i disse Mænds Kredse være ligesaa følelig som i Arbejdernes. Byen Zürichs Arbejdsløshedskommission, der var i Virksomhed i Vinteren 1892—93 og 1893—94, har derfor troet sig berettiget til at regne disse Mænd med blandt de Arbejdsløse.

Man bør altsaa i enhver Statistik over Sæsonarbejdsløsheden kunne udskille de Arbejdere, for

*) Marcus Rubin: Arbejdslønnen i København i Aaret 1892. — København 1893. — En Tømmersvends Aarsindtægt opgives til 1000 a 1200 Kr., en Murers til 1040 Kr., Bygningssnedkernes til 9 a 1100 Kr. For Maskinsnedkerne, hvor Arbejdsløshed er sjelden, er den gennemsnitlige Aarsindtægt 1100 Kr., for Model-snedkere 1050 Kr., for Grovsmedde ca. 900 Kr., for Skibssmedde ca. 800 Kr., for Skræddere 1050—1400 Kr., for Skibssnedkere, der have Arbejde hele Aaret, ca. 1100 Kr. o. s. v.

hvem Arbejdsløsheden betyder virkelig Nød, altsaa fortrinsvis de ikke faglærte Arbejdere, Haandlangere og Daglejere samt blandt de faglærte særlig de pur unge, de gamle, de svagelige og de i faglig Henseende mindre dygtige Arbejdere, der lønnes lavest, først skydes tilside og sidst tages i Arbejde paa ny, fra de Arbejdere, der i økonomisk Henseende ikke berøres af Arbejdsløsheden. Dette er imidlertid nærmest en uløselig Opgave. Forsøgt løst er den i alt Fald aldrig. De fleste statistiske Arbejder, der vedrøre Arbejdsløsheden, ere tilmed kun Momenttællinger, i hvilke der vanskeligt kan skælnes imellem de Arbejdsløses Kvalifikationer.

En vis symptomatisk Betydning til Bestemmelse af den Arbejdsløsheden ledsagende Nød har imidlertid forskellige andre statistiske Optegnelser. Naar saaledes Antallet af straffede Tiggere og Landstrygere overalt i Tyskland stiger stærkt om Vinteren, paa hvilken Tid af Aaret det vagabonderende Liv dog neppe kan øve nogen Tiltrækning, kan dette ikke forklares paa anden Maade, end at de egentlige Vagabonder, de arbejdssky Personer, for hvem Tiggeriet er en Levevej, i Vintermaanederne rekruteres af forarmede Arbejdsløse. Et lignende Indblik i den herskende Nød giver den for det tyske Rige i 1895 offentliggjorte Statistik over den offentlige Fattigpleje, idet i Følge denne ikke mindre end 35,427 enkelt staaende Arbejdere og Familieforsørgere med ialt 60,041 Hustruer og Børn have faaet offentlig Fattighjælp paa Grund af Arbejdsløshed. *) Paa lignende Maade angiver en i Marts 1887

*) Dr. Georg Schanz l. c. p. 91.

i enkelte af Londons Arbejderkvarterer foretagen Optælling af de Arbejdsløse — Tabulation of the statements made by men living in certain selected districts of London in March 1887 — hvormange Procent af disse, der ere blevne understøttede af den private Godgørenhed. *)

Men selv om man havde en samlet Statistik over de Arbejdsløse, der maatte gribe Tiggerstaven, eller som faldt den offentlige eller private Godgørenhed til Byrde, vilde man ikke være i Besiddelse af noget fejlfrit Billede af Arbejdsløshedens Udstrækning; thi foruden disse, der give fortabt, vil der altid være Mængder af ærekære Arbejdere, der foretrække at kæmpe sig igennem den arbejdsløse Tid ved egen Hjælp, selv om det kun kan ske ved at underkaste sig og Familie de tungeste Savn. Og selv om det var mulig at løse Opgaven og til Punkt og Prikke at konstatere, for hvormange Arbejdsløsheden betyder Nød eller Savn, staar det Spørgsmaal tilbage at besvare, om hvor meget af denne Nød, der er selvforskyldt. Hvor er Grænsen? Og hvorledes vil man nogensinde kunne sondre bestemt imellem selv- eller uforskyldt Nød?

Vanskeligst af alt vil det dog muligvis være at tilvejebringe en overskuelig Statistik over det Løntab, Arbejderne lide paa Grund af det aftagende Forbrug af menneskelig Arbejdskraft, der er Følgen enten af tekniske Opfindelser eller af Overgang til Stordrift med eller uden Karteldannelser. Medens de dygtigste og kraftigste Individier næsten ikke berøres af denne Fare,

*) Birger Hansted: Englands Fabrik- og Værkstedsløvgivning p. 142.

skydes derimod de gamle, svagelige eller uduelige Arbejdere lidt efter lidt ud af Faget, hvormed de som oftest synker tilbunds.

Af stor Betydning ere de engelske Fagforeningers Optegnelser, der for hver Maaned angiver Procentantallet af Arbejdsløse indenfor Foreningerne. Efter disse Foreningers Optegnelser fra 1887—94 havde Arbejdsløsheden i England et Maximum i Januar 1887, aftog derefter stærkt indtil Januar og Februar 1890, hvor den kun omfattede 1,4 pCt., steg derpaa atter indtil Decbr. 1892, hvor den naaede omtrent samme Højde, 10,2 pCt., som i Januar 1887. I 1894 holdt den sig nogenlunde konstant omkring 7,0 pCt. Af denne Oversigt synes det at fremgaa, at Frygten for Arbejdsløshed er betydelig overdreven. Men man bør erindre, at denne Oversigt kun gælder »trade-unions«, hvis Medlemmer udgøre Arbejderstandens Elite, og som derfor ere mindst udsatte for Arbejdsløshed. Og dog har de Understøttelser, som »trade-unions« yde arbejdsløse Medlemmer, været næsten ødelæggende for flere af disse Unioner.

Af mere omfattende tyske Optællinger vedrørende Arbejdsløsheden i det tyske Rige kan jeg fremhæve en af de socialdemokratiske Fagforeninger i Vinteren 1892—93 i 33 større og mindre Byer foretagen Optælling. Men denne Statistik er i flere Retninger upaalidelig, da den har en meget stærk Tendens til at fremstille Arbejdsforholdene i det mørkeste Lys. Af større Værdi er det statistiske Materiale om Arbejdsløsheden, som de »Gewerk«- og Fagforeninger have samlet, der yde deres Medlemmer Understøttelse i Tilfælde af Arbejdsløshed.

Ogsaa her træffer man imidlertid ofte en Tilbøjelighed til at fremstille Forholdene i det mørkeste Lys, som er de engelske Foreninger ganske ukendt; men ikke desto mindre fortjener disse Oplysninger megen Opmærksomhed. Af det tyske Snedkerforbunds statistiske Meddelelser for 1889—91 fremgaar det, at der dengang herskede Arbejdsløshed blandt Snedkerne i 142 Byer og Flækker, og at der kom 1 arbejdsløs paa hver 15 Smede, eller paa hver Svend 3 Ugers Arbejdsløshed. De tyske Drejere opgive Arbejdsløshedens Varighed for deres Fag til gennemsnitlig 5,4 Uger. Af Forbundets 2163 Arbejdere vare 30 pCt. arbejdsløse i ialt 4929 Uger. De tyske Træarbejderes Forbund foranstaltede i 1893 en lignende Enquête, i hvilken 19,799 Arbejdere tog Del. Af disse vare 4632 arbejdsløse i deres Hjemsted i ialt 166,482 Dage, eller i Gennemsnit i 35,9 Dage og 2025 arbejdssøgende paa Vandring i ialt 60,333 Dage eller i Gennemsnit i 29,8 Dage. Paa hver Arbejder giver dette gennemsnitlig 11,5 arbejdsløse Dage. Det tyske Murerforbund optog i 1890 en Statistik over Forholdene i Murerfaget i 200 mest nord- og vesttyske Byer og Flækker. Under Afsnittet om Arbejdsløshed skælnes der strængt imellem Arbejdsløshed paa Grund af Arbejdsmangel, paa Grund af Vejrliget og paa Grund af Striker. Kun Arbejdsløshed af en af de to første Grunde har her Interesse. Til Bedømmelse af Arbejdsløshedens gennemsnitlige Varighed vil jeg nedenstaaende kun benytte de 72 Byer og Flækker, for hvilke saavel Antallet af arbejdsløse som Arbejdsløshedens Varighed er opgivet. I disse have ialt 3794 Murere udfyldt og tilbagesendt de udsendte Skemaer. Af disse have i Aarets Løb 2382 været

ledige 71,820 Dage paa Grund af Arbejdsmangel og 3303 i 106,849 Arbejdsdage paa Grund af ugunstigt Vejr,lig, Frost etc. Paa hver af de Arbejdsløse kommer der altsaa i Gennemsnit 30,2 arbejdsløse Dage paa Grund af Arbejdsmangel og 32,3 arbejdsløse Dage paa Grund af ugunstigt Vejr,lig. I Gennemsnit falder der 47,1 arbejdsløse Dage paa hver af de i Enquêten deltagende 3794 Murere. For Tiden fra 1. Okt. 1891 til 30. Sept. 1892 opgives den gennemsnitlige Varighed af Arbejdsløsheden derimod noget højere, for det samme Fag nemlig til 56 Dage.

Trods de berettigede Indvendinger, der kan gøres gældende imod alle indtil nu fremkomne Forsøg paa statistisk at bestemme Arbejdsløshedens Omfang, kan den Kendsgærning dog ikke nægtes, at Arbejdsløsheden er mere eller mindre udbredt i alle Industrilande, om end Tilstanden intetsteds er saa foruroligende og faretruende, som Socialdemokraterne ynde at fremstille den. Endvidere maa det betragtes som godtgjort, at man kun med Held vil kunne anvende Forsikring imod enkelte Former af Arbejdsløshed, særlig mod Sæsonarbejdsløsheden. Denne Art Forsikring er først bragt i Anvendelse af de engelske »trade-unions« og var i sin oprindelige Form rent faglig. Medens de talrige »friendly societies« ydede Understøttelser i Tilfælde af Sygdom, Invaliditet eller Død, ydede »trade-unions«, eller i alt Fald en stor Del af disse Foreninger, Understøttelse i alle Tilfælde af Arbejdsløshed, ligegyldigt om den var foraarsaget af Striker, Lock'outs, Kriser, Forretningsstandsninger eller den almindelige Sæsonarbejdsløshed. Et ikke ringe Antal af »trade-unions« kende dog den Dag i Dag kun Kampunderstøttelse. Dette gælder navnlig Kulværksarbejderne, Skrædderne,

Skomagerne, Arbejderne i Textilindustrien m. fl. Bygningsfagene har ingen almindelig Arbejdsløshedsforsikring — enkelte tilstaar Rejseunderstøttelse — men derimod som Regel et Fond for Vinterunderstøttelser, der yder de i Fondet optagne Arbejdsløse 1 sh. 6 d. dgl. i Maanederne December, Januar og Februar. Dog ere kun Medlemmer, der have tilhørt Fagforeningen i mindst 12 Maaneder og ikke længere end 3 Aar, berettigede til at indtræde i Forsikringsfonden, hvori de kun optages efter Ballotation. Der betales en noget variabel Sum ved Optagelsen samt 26 sh. pr. Aar. Saafremt disse ikke ere fuldt betalte inden den sidste Lørdag i Oktober bliver Medlemmet foreløbig slettet og kommer ikke i Betragtning ved Uddelingen af Understøttelserne i den paafølgende Vinter. Iøvrigt faar den, der har Arbejde 16 Timer i en Uge, ingen Understøttelse for den Uge, og hvem der blot arbejder en Del af en Dag, intet for den Dag. Endvidere skulle de Arbejdsløse for Kontrollens Skyld stille til Appel to Gange daglig.

Mest udformet er Arbejdsløshedsforsikringen blandt de forskellige Arter af Maskinarbejdere og blandt Typograferne. Foruden almindelig Understøttelse ydes der af disse Fags Kasser ofte Rejseunderstøttelse og Hjælp til Flytning til en ny Arbejdsplads eller til Udvandring. Af disse Former for Understøttelse benyttes Rejseunderstøttelse dog mindre og mindre. Tidligere, hvor Arbejdsanvisningen var mindre højt udviklet, var det omvendte Tilfældet, og der anvendtes da gennemgaaende mere til Rejseunderstøttelse end til de øvrige Understøttelser. Højest ejendommeligt er det at se, at »the associated shipwrights' society« direkte forbyder Medlemmerne at vandre, og at der ligefrem nægtes disse Arbejde uden-

for deres Hjemstavns Distrikt, saafremt de trodse Forbudet og give sig til at vandre for at søge Arbejde. Man vil dermed simpelthen forhindre, at der gaar for mange Arbejdere til et enkelt Distrikt. Men selvfølgelig er denne Union ligesaa vel som de øvrige interesseret i at skaffe sine Arbejdsløse Arbejde. Dette sker dels igjennem Maanedsbetretninger om ledige Pladser, som de forskellige Distrikter vexle med hverandre, dels gennem Lister over de Forretninger i hvert Distrikt, som søge Arbejdere o. s. v. Som Regel ere Medlemmerne forpligtede til strax at meddele deres Forening, naar en Plads bliver ledig, eller naar de selv sige op. Ofte faar de endog en mindre Belønning for at skaffe en Arbejdsløs Arbejde.

Længe skælnede trade-unions i deres Regnskaber ikke skarpt imellem Kampunderstøttelse og Understøttelse i Anledning af almindelig Arbejdsløshed; men efterhaanden som Udgifterne i den sidste Anledning antog større Dimensioner og begyndte at overstige Udgifterne til Kampunderstøttelser, og flere »trade-unions« næsten havde sat deres Existens paa Spil ved at yde Understøttelse imod Arbejdsløshed, har man gennemgaaende holdt de to Fond ude fra hinanden. Hvor betydelig Understøttelsen til Arbejdsløse er, kan ses deraf, at i 1894 maatte hvert Medlem af en »trade-union«, der har denne Art af Understøttelse, gennemsnitlig yde hertil 10 sh. $4\frac{3}{4}$ d., medens de til Kampunderstøttelse kun maatte yde gennemsnitligt 8 sh. $5\frac{1}{4}$ d. og til samtlige andre Understøttelser 3 sh. $11\frac{1}{2}$ d. I Treaaret 1889—91, da der kun var ringe Arbejdsløshed, anvendte »trade-unions« dog 503,672 £st. til Understøttelse af Arbejdsløse imod 374,539 £st. til

Kampunderstøttelse. I samme Treaar anvendte »trade-unions« og »friendly societies« tilsammen 36 à 37 Mill. Kr. til Understøttelser af forskellig Art, alt Penge, der udelukkende vare tilvejebragte ved Arbejdernes egne Bidrag uden Tilskud fra Stat eller Arbejdsgiver. *)

Med Fagforeningsbevægelsen kom Arbejdsløshedsforsikringen til Tyskland og Schweiz. Allerede i deres første Statuter af 1868 optog de nystiftede Hirsch-Duncker'ske »Gewerkvereine« Rejseunderstøttelsen, men strøg den Aaret efter som Følge af, at Flertallet af Medlemmerne vare ældre og bosiddende Mænd. Først efter Udstædelsen af Socialistloven tog de Hirsch-Dunckerske »Gewerkvereine« for Alvor Spørgsmaalet om Arbejdsløshedsforsikring op, vel nærmest i Haab om at drage Arbejderne til sig fra de socialistisk farvede »Gewerkschaften«, hvis Existens Tvangsloven gjorde usikker. Først var det Tanken at centralisere denne Forsikring, da Hovedbestyrelsen gik ud fra, at Enkeltforeningerne enten vare for medlemsfattige eller for spredte til paa egen Haand at kunne gennemføre denne Opgave. Denne Plan blev imidlertid forkastet; men trods dette have de fleste af de enkelte Foreninger taget Opgaven op og yde nu saavel Rejse- som egentlig Arbejdsløshedsunderstøttelse, hvormed de have ment bedst at tilfredsstille saavel de gamle som de unge Medlemmers Interesser. — I 1894 var Medlemsantallet 67,058, og der udbetaltes da til begge disse Understøttelser ialt 62,690 Mrk., hvoraf omtrent de to Tredjedele til den egentlige Arbejdsløshedsunderstøttelse. — De Betingelser, hvorunder Understøttelsen ydes, ere dog forskellige i de forskel-

*) Dr. G. Schanz l. c. p. 12—18.

lige Foreninger. Som Regel skal det Medlem, der vil nyde godt af Forsikringsfonden, betale til denne 10 Pf. ugentlig. Karenztiden er overalt forskellig. For Rejseunderstøttelsernes Vedkommende er den hyppigt et Aar, for Hjælp til Bortflytning til en anden By er den 2 à 5 Aar, men som Regel 3 Aar. I Rejseunderstøttelser ydes der fra 2 til 2,5 Pf. pr. km. for højst 750 km. og ikke ud over Tysklands Grænse. Maximalunderstøttelsen er altsaa 18,75 Mrk., og er denne Sum optaget, kommer Medlemmet ikke i Betragtning før efter en ny Karenztid af 1 Aar. Som Flytningshjælp til Gifte ydes der efter Vejlængden fra 5 til 50 Mrk. samt 1 Pf. pr. Barn og pr. km. Hvad den egentlige Understøttelse til Arbejdsløse angaar, kræves der som Regel en Karenztid af 2 Aar, og ydes der, naar denne er gennemgaaet, i Tilfælde af Arbejdsløshed en Understøttelse af 3 à 7,50 Mrk. ugtl. i højst 6 til 13 Uger. Dog ydes ingen Understøttelse for de to første Uger af den arbejdsløse Tid. Den »Gewerkverein«, Maskinbyggernes, der har det største Medlemsantal (27,836), yder 7,50 Mrk. ugtl. i 13 Uger, men først efter en Karenztid af 5 Aar. Endvidere kræve de Hirsch-Dunckerske Foreninger, at Arbejdsløsheden ikke maa være selvforskyldt, og at Medlemmet ikke uden antagelig Grund maa nægte at modtage tilbudt Arbejde.

Flertallet af de socialdemokratiske Fagforeninger i Tyskland »die Gewerkschaften« yde Rejseunderstøttelse, men kun ganske enkelte yde tillige Understøttelse til stedlige Arbejdsløse. Derimod have »die Gewerkschaften« i Modsætning til »die Gewerkvereine« anvendt megen Omhu paa at organisere Arbejdsanvisningen, og

have i den Henseende naaet et saa glimrende Resultat, at Arbejdsanvisningen er blevet et af de ypperste Midler til at skaffe Foreningerne Tilgang af nye Medlemmer. Hvad Understøttelseskasserne angaar, ere de derimod overalt de maalbevidste Socialdemokrater en slem Torn i Øjet, fordi disse Kasser antages at bortlede Medlemmernes Interesse fra Foreningens Hovedformaal, saa Partiet staar i Fare for derigennem at miste sin revolutionære Karakter og forvandles til et borgerligt-radikalt Parti. I 1894 ydede dog 10 »Gewerkschaften« Understøttelse til Arbejdsløse; men disses Medlemmer maatte til Gengæld betale saa høje Aarsbidrag, at man antog, at de mindre Bemidlede derved holdtes borte fra disse Foreninger. Saaledes maatte Typograferne betale 44,61 Mrk. aarlig, Hattemagerne 30,16 Mrk. o. s. v. Ialt udgjorde de i Aaret 1894 ydede Rejseunderstøttelser og Understøttelser til Arbejdsløse 573,436,79 Mrk., omtrent en Fjerdedel af samtlige »Gewerkschaften«s samtlige Udgifter. Om egentlig Forsikring er der dog her ingensteds Tale, da Understøttelserne udredes af det af samtlige Medlemmer indbetalte Kontingent, og der end ikke findes nogen særlig fra Strikekassen afsondret Understøttelseskasse. Men iøvrigt følge de socialdemokratiske Fagforeninger, der yde disse Understøttelser, de samme Regler som »die Gewerkvereine« og dække sig imod Bedrageri og forsøgt Svig ved de samme Kauteler. De have alle en længere Karenztid, inden hvis Udløb der ikke kan rejses Krav paa Understøttelse, de meddele kun Understøttelse for et begrænset Antal Uger, og Understøttelsen, der oftest er 1,00 à 1,35 Mrk. daglig, er altid betydeligt lavere end den Understøttedes sæd-

vanlige Dagsfortjeneste. Hvad Kautelerne angaar, stille de ikke, hvad der andensteds er Hoyedsagen, Krav om, at Arbejderen skal kunne godtgøre, at Arbejdsløsheden ikke er selvforskyldt. Kun fordres der, at han, saafremt han selv har opsagt sin Plads, skal kunne give akceptable Grunde til sin Handlemaade. Som Grund til at frafalde dette Krav angive Foreningerne det i Forhold til Understøttelsens Størrelse uforholdsmæssige Besvær, hvormed denne Bevisførelse i hvert enkelt Tilfælde er forbundet. Da her ikke er Tale om en virkelig Forsikring, men kun om en Understøttelse, til hvilken intet Medlem har juridisk Ret, besidder »die Gewerkschaften« tilmed tilstrækkelige Magtmidler til uden Risiko at kunne lade dette Krav, der i de egentlige Forsikringer betragtes som Hovedkautelet, falde.

Trods det, at Schweiz ubestridt er en af de højst udviklede Industristater, har Fagforeningsbevægelsen aldrig ret kunnet slaa Rod der. Kun 6 à 7 pCt. af samtlige schweiziske Industriarbejdere og Haandværkssvende ere den Dag i Dag Medlemmer af faglige Organisationer, og af disse have kun Typografernes Betydning for denne Undersøgelse, idet de alene have Rejse- og Arbejdsløshedsforsikring. Det schweiziske Typografforbund, T. B., blev allerede stiftet 1858 og er saaledes det ældste Fagforbund paa Europas Kontinent. Som Modvægt imod T. B. stiftede Bogtrykkerierne i 1869 »der Verein schweizischer Buchdruckereibesitzer«, der iøvrigt nutildags arbejder i nogenlunde god Forstaaelse med T. B., om end enkelte af »Vereins« Medlemmer endnu spærre deres Trykkerier for Medlemmer af T. B. Særlig Vægt lægger T. B.

paa alsidig Udvikling af Institutioner til gensidig Understøttelse, og ikke mindst beror dets Styrke herpaa. Dens Invalide-, Livsforsikrings-, Begravelses-, Syge-, Rejse- og Arbejdsløshedsforsikringskasser knytte Medlemmerne langt nøjere sammen end den til Strikeunderstøttelser bestemte Reservekasse. Rejsekassen (Viatikumskassen) blev grundlagt i 1882, men allerede den 1. Januar 1884 udvidet til en Rejse- og Arbejdsløshedskasse. Indtrædelse i den som i alle Forbundets øvrige Kasser er obligatorisk for alle T. B.s Medlemmer, og i Overensstemmelse hermed forbryder ethvert Medlem sin Ret til Understøttelse af nogen af disse Kasser, i det Øjeblik han træder ud af eller bliver ekskluderet af T. B. Til Rejse- og Arbejdsløshedsforsikringskassen betaler ethvert Medlem 15 Cts. ugtl. — Ialt maa et Medlem af T. B. til de forskellige Kasser udrede fra 1,00 til 1,65 frc. ugtl. — Den daglige Understøttelse af Arbejdsløse udgør 1,50 frcs. og ydes for højst 42 Dage. Dog gives ingen Understøttelse for de første 7 Dages Arbejdsløshed. Har et Medlem modtaget ialt 6 Ugers Understøttelse, bliver han først atter understøttelsesberettiget efter en 6 Maaneders Karenztid. De Arbejdsløse, der foretrække at vandre for at søge Arbejde, faa en Gang for alle en Rejseunderstøttelse af 10,50 frcs. og til Hjælp til Flytning, saafremt de finde Arbejde i en anden By, en Sum af højst 25 frcs. Selvfølgelig kommer Arbejdsløshed som Følge af Strike eller Lock'outs ikke i Betragtning her; den understøttes af Reservekassen. Og ej heller maa den Arbejdsløse selv frivilligt have opgivet sin Plads eller ved sin egen Optræden, Uforsigtighed eller Mangel paa Færdighed i den paatagne Gerning have foraarsaget Afskedigelsen.

Ogsaa »Société Fédérative des Typographes de la Suisse Romande«, der blev grundlagt i 1873, har i 1887 oprettet en paa lignende Principer som T. B.'s grundlagt Arbejdsløshedsforsikringskasse. Hvad T. B. angaar, anvendte det i 1882—86 incl. 19860,05 frcs. alene til Rejse- og Arbejdsløshedsunderstøttelse imod kun 749,20 frcs. til Striker, i den Grad er T. B. ivrig for at forhindre eller bilægge disse.

Arbejdsløshedsforsikringen i Bern, som har vakt saa megen Opmærksomhed langt ud over Schweiz's Grænser, er saaledes paa ingen Maade noget principielt Nyt. Tvertimod. Det Nye bestaar deri, at Kommunen har overtaget Forsikringsinstitutionen og til denne yder et anseligt Bidrag under den bestemte Forudsætning, at de Arbejdere, der ville nyde godt af Forsikringen, ere saa slet lønnede, at de ikke selv kunne afse det Nødvendige til i den gode Tid at sikre sig imod de af Arbejdsløsheden flydende Onder. Dette Nye er imidlertid fuldkomment tilstrækkeligt til at forklare den Interesse, det i Bern anstillede Forsøg har vakt saavel blandt de Mænd, der interessere sig for Højning af Arbejderstandens Standard, som blandt dem, der forsaavidt ogsaa ere Socialpolitikere, som de utrætteligt lede og søge efter Midler til at bryde Fagforeningernes Magt. Om det iøvrigt er principielt rigtigt at vælte en Del af Lønbyrden fra Arbejdsgiverne over paa Kommunen, og andet er det i Grunden ikke man har gjort i Bern og de Byer, der have fulgt Berns Exempel, kan sikkert betvivles.

Byen Bern havde i 1890 oprettet et eget kommunalt Arbejdssekretariat, hvis Leder var den russiske Læge, Dr. Wassilieff. Og dette skulde ikke som det

schweiziske væsentlig beskæftige sig med statistiske Arbejder og socialpolitiske Studier, men i Praxis hjælpe Arbejderne til at højne deres økonomiske Niveau. Da det i Bern som andetsteds, navnlig var de ikke fagdannede og lavest lønnede Arbejdere, som Haandlangere og Daglejere, der led under Tidernes Ugunst og den hyppige Arbejdsmangel, fik Sekretariatet disse Mænd til i 1892 at slutte sig sammen i et Haandlangerforbund for ved Selvhjælp at forbedre deres Kaar. Dette søgte man først naaet ved at grundlægge en Spare- og Arbejdsløshedsforsikringskasse for Medlemmerne. Men da disse jo uden Undtagelse hørte til de slettest lønnede Arbejdere, foreslog Arbejdersekretæren, at Medlemmerne foreløbig skulde forpligte sig til at arbejde mindst en Time ugentlig for Kassen og samtidig tilstræbe en Lønforhøjelse af 5 Cts. i Timen, hvilket Beløb helt skulde tilfalde denne. Med 200 Arbejdsdage à 12 Timer vilde dette Tillæg give 120 frcs. aarlig, hvad der vilde være nogenlunde tilstrækkeligt til Arbejderens og hans Families Underhold i de arbejdsløse Vintermaaneder. Dette Forslag strandede imidlertid paa, at Arbejdsgiverne intet vilde høre om en saadan Lønforhøjelse. Arbejdssekretæren, Dr. Wasilieff, søgte da at drage Fordel af den Sympathi, hvormed man i Bern fulgte hans Bestræbelser for at hjælpe de fattigste og elendigst stillede i den arbejdende Klasse. I den Hensigt lod han Forbundet indgive et Andragende til Kommunalbestyrelsen om at støtte dets Arbejdsløshedsforsikringskasse med et større aarligt Pengebidrag paa Betingelse af, at ingen Del af dette blev anvendt til Støtte for strikende Arbejdere. Kommunalbestyrelsen nærede imidlertid Betænkelighed

ved at understøtte et enkelt Fags Arbejdere, navnlig af Hensyn til de Konsekvenser et saadant Skridt kunde have til Følge; men da den iøvrigt fandt Tanken om Forsikring imod Arbejdsløshed god, var den villig til forsøgsvis at oprette en kommunal paa Frivillighed baseret Forsikring imod Arbejdsløshed, hvortil Adgangen skulde staa aaben for alle i Byen Bern bosatte Arbejdere, der vare Schweizerborgere. Dette Forslag blev gennemført uden egentlig Modstand og 1. Januar 1893 traadte Forsikringen imod Arbejdsløshed ud i Livet. Selv om denne nye Institution kun med Urette kan benævnes Forsikring og i Virkeligheden er »une nouvelle forme d'assistance«, som den under Forhandlingerne i Raadet benævnedes af Stockmar,*) har den sin store Betydning som en Anerkendelse af Samfundets Pligt til at hjælpe de Mænd, der uden egen Skyld lide under Følgerne af Arbejdsløshed, paa en saadan Maade, at Hjælpen ikke faar det forhadte Præg af Almisser.

Forsikringsinstitutionen blev strax knyttet til det kommunale Arbejdsanvisningsbureau, hvis Forstander blev Sekretær for Arbejdsløshedsforsikringen. Forsikringens Opsynsraad skulde bestaa af 7 Medlemmer, hvoraf Kommunalbestyrelsen skulde vælge de tre, Arbejdsgiverne to og Arbejderne to. Forsikringskassens Indtægter skulde dels bestaa i de indskrevne Arbejderes Kontingent, som man ikke vovede at sætte højere end til 40 Cts. mdl., dels af Arbejdsgivernes Bidrag, idet man gik ud fra, at Arbejdsgiverne, der

*) Prof. E. Röthlisberger: Die Bernische Arbeitslosenversicherung. Bern 1894.

gennemgaaende beregnede sig i Salær fra 1,00 til 1,50 frcs. pr. Dag for hver Haandlanger eller Daglejer, de beskæftigede, vilde betragte det som en Æressag at yde et ligesaa stort Bidrag til Forsikringskassen som de forsikrede Arbejdere. En Formodning, som Arbejdsgiverne ikke have gjort til Skamme, idet de i Treaaret 1893—96 har indbetalt til Kassen 3301,30 frcs., medens Arbejderne i samme Tid har betalt i Præmier 3501,80 frcs. Endvidere gjorde man Regning paa, at der vilde indkomme en Del Penge som frivillige Gaver. Blev der trods disse Indtægter et Deficit, skulde dette dækkes af Kommunen, hvis Bidrag dog ikke maatte overskride 5000 frcs. i et Aar. Forsikringen skulde kun yde dens arbejdsløse Medlemmer Understøttelse i Vintermaanederne December, Januar og Februar, og den enkelte Arbejdsløse højst i 60 Dage. For at sikre Kassen imod Overbebyrdelse skulde de arbejdsløse Medlemmer være forpligtede til at modtage ethvert dem anvist Arbejde, saa at de ved uden tilstrækkelig Grund at afslaa dette simpelthen forbrød deres Krav paa Forsikringskassen. Nærmest for at forebygge Forsøg paa Svig troede man det nødvendigt at sætte Understøttelsen yderst lavt, nemlig for de første 30 Dage til højst 1,50 frcs. dgl. for Familieforsørgere og 1,00 frcs. dgl. for enligstillede Arbejdere.*) For den første Uges Arbejdsløshed betaltes ingen Erstatning, idet man gik ud fra, at Arbejderne ved egne Midler

*) For de følgende 30 Dage kunne Understøttelserne yderligere nedsættes under Hensyn til Kassens Beholdning og de til denne stillede Krav; men en saadan Nedsættelse har dog ikke fundet Sted i nogen af de Vintre, Forsikringen har været i Virksomhed.

burde kunne hjælpe sig over en ganske kortvarig Arbejdsløshed. Et arbejdsløst Medlem var altsaa berettiget til Erstatning i Tiden fra 1. Decbr.—1. Marts, saafremt han ved Arbejdsløshedens Begyndelse havde været Medlem af Forsikringen i 6 Maaneder og i den Tid indbetalt sine Bidrag regelmæssigt, og saafremt Arbejdsløsheden ikke var selvforskyldt som Følge af Dovenskab, Uduelighed, uordenligt Levned, Opsætsighed eller Deltagelse i Striker.

Af Hensyn til den fornødne Kontrol skulde de understøttede Arbejdsløse stille til Appel to Gange daglig, og den, der udeblev fra Appellen, forbrød en halv Dags Understøttelse. Forsikringen var saaledes omgærdet af ret forsvarlige Kauteler, der sikkert vare uundværlige ved en Forsikring af en saa ejendommelig Art.

Det var med en vis Begejstring, at Forsikringskassens Oprettelse enstemmigt blev vedtaget i Byraadet, hvis Medlemmer vare gennemtrængte af Følelsen af, at man stod i Færd med at anstille et socialt Experiment, der kunde faa vidtrækkende Følger. En vis Tryghed for Følgerne af dette gav det imidlertid, at Prof. Graaf opstillede en Beregning, i Følge hvilken Kommunens Bidrag til Forsikringen i Virkeligheden aldrig vilde komme til at overstige 3000 frcs. aarlig. Han antog paa Basis af den foreliggende mangelfulde Arbejdsløshedsstatistik, at Forsikringen vilde faa 1000 Medlemmer. Disses og Arbejdsgivernes Bidrag vilde udgøre ca. 4500 frcs. I Gaver fra Private ventede han ca. 1500 frcs., ialt 6000 frcs. Af de 1000 Medlemmer antog han, at 20 pCt., Halvdelen gifte og Halvdelen ugifte, vilde blive understøttelsesberettigede

i gennemsnitligt 30 Dage. Til disses Understøttelse vilde der kræves 7500 frcs., hvoraf Kommunen altsaa maatte tilskyde de 1500 frcs. Da Administrationsudgifterne med Lethed kunde bringes ned under 1500 frcs., vilde Forsikringen neppe komme til at koste Kommunen ud over 3000 frcs., saameget mere, som man i Virkeligheden ikke turde gøre Regning paa et saa stort Medlemsantal.

Det er nu ikke uden Interesse at sammenligne denne sangvinske Beregning med de Resultater, Forsikringens praktiske Virksomhed har givet. Disse ere:

	1893-94	1894-95	1895-96
Medlemmer indmeldte i Løbet af Aaret	404	126	357
Tilgang fra det foregaaende Aar..	—	264	243*)
Ialt...	404	390	600
Deraf have intet Maanedsbidrag betalt.....	8	—	129
kun 1	15	8	11
— 2	5	12	38
— 3	3	23	31
— 4	19	14	17
Ialt...	50	57	226
som stryges af Medlemslisterne.			
Tilbage blive altsaa	354	333	374

*) Da det i Forsikringsforeningens Aarsberetning for 1895-96 opgive Tal aabenbart er forkert, har jeg beregnet det virkelige Medlemsantal af Opgivelsen af betalte Medlemsbidrag. Medlemmer, der ikke betale til Kassen, ere jo faktisk ophørte at være Medlemmer.

	1893-94	1894-95	1895-96
I det hele meldte sig som arbejds- løse	216	226	325
hvoraf i December	118	143	174
— i Januar	92	67	137
— i Februar	6	16	14
Af disse fik før 8 Dages Forløb varig Beskæftigelse	51	7	68
Dagpenge blev betalt til	165	219	257
I Gennemsnit har hver Arbejdsløs modtaget	Frcs. 41,40	Frcs. 45,00	Frcs. 39,00
den laveste Understøttelse var	0,50	0,50	0,75
— højeste — —	105,00	108,00	124,00

Regnskabet stiller sig iøvrigt paa følgende Maade:

Indtægt.

	1893-94	1894-95	1895-96
	Frcs.	Frcs.	Frcs.
Medlemsbidrag	1,124,80	1,366,80	1,610,20
Bidrag fra Arbejdsgiverne	949,60	1,703,70	1,648,00
Frivillige Bidrag	1,005,90	2,970,10	901,30
Gaver	—	602,05	171,20
Renter	—	14,65	40,75
Ialt ...	3,080,30	6,657,30	4,471,75
Kommunens Tilskud	4,735,40	5,000,00	7,000,00
Ialt ...	7,815,70	11,657,30	11,471,45

Udgift.

	1893-94	1894-95	1895-96
	Frcs.	Frcs.	Frcs.
Etablerings- og Bureauudgifter, Udgifter til Tryksager	953,10	545,40	387,35
Udgifter til »Varmestuen«	25,65	56,05	92,35
Bidrag til Arbejdsanvisningsbureauet	—	—	500,00
Tilbagebetalte Bidrag	1,20	—	—
Udbetalte Dagpenge	6,835,75	9,684,25	10,011,50
Ialt...	7,815,70	10,335,70	10,991,20

Balance.

	1894-94	1894-95	1895-96
	Frcs.	Frcs.	Frcs.
Summa Indtægt.....	7,815,70	11,657,30	11,471,45
Summa Udgift.....	7,815,70	10,335,70	10,991,20
Overskud af Indtægt.....	—	1,321,60	480,25
Saldo fra 1894-95	—	—	1,321,60
At overføre i ny Regning	—	—	1,801,85

Virkeligheden frembyder altsaa et noget andet Billede, end det Professor Graaf paa Forhaand tegnede. Arbejdsløshedsforsikringen vinder kun langsomt Indpas blandt de Arbejdere, Daglejere, Haandlangere o. lign., hvorfor den nærmest er oprettet, og Borgernes Inter-

esse for den nye Institution er allerede kølnet paa en ildevarslenende Maade. Skønt Antallet af Medlemmer i Forsikringen har holdt sig temmelig uforandret omkring $\frac{1}{3}$ Tusind, har det allerede fra 1. April 1895, da Forsikringens Statuter underkastedes en omfattende Revision, været nødvendigt at forhøje Kommunens Bidrag til fulde 7000 Frs. aarl. og Medlemmernes fra 40 til 50 Ct. mdl., dog rigtignok imod en samtidig Forhøjelse af Understøttelserne med 50 Ct. dgl., saavel for Familieforsørgere som for enligstillede Arbejdere.

Prof. Graaf beregnede det sandsynlige Antal af Understøttede til 20 pCt. af samtlige Medlemmer og Understøttelsens gennemsnitlige Varighed til 30 Dage. I Virkeligheden har Antallet af Understøttede udgjort henholdsvis 61,1 pCt., 64,2 pCt. og 89,3 pCt. af samtlige Medlemmer, medens det gennemsnitlige Antal Dage, hvori den Enkelte har modtaget Understøttelse, har været henholdsvis 25,3, 32 og 30,9 Dage.

Forsikringskassens Sprængning vil i Fremtiden iøvrigt vanskeligt kunne undgaas, medmindre Kommunens Bidrag forhøjes ganske overordentligt, saafremt Haandlangerne og de med disse ligestillede ulærte Arbejdere i større Udstrækning slutte sig til Forsikringen. Allerede nu høre 75 pCt. af de understøttede Arbejdere til Haandlangerne.

Men hvor langt større Krav, der kunde være blevne stillede til Forsikringens Kasse, end der faktisk er blevet i de forløbne Aar, fremgaar af, at Haandlangerforbundet allerede i 1893 talte 600 Medlemmer. I Januar 1893 nød 482 arbejdsløse Mænd Understøttelse af Kommunen og samtidigt bleve 200 Arbejdsløse understøttede af Haandlangerforbundet. Blandt de 482

Arbejdsløse fandtes 349 Haandlangere, af hvilke de 175 tilhørte Forbundet, medens de øvrige 174 stode udenfor. Af Haandlangerforbundets 600 Medlemmer vare altsaa de 59,5 pCt. arbejdsløse. Stiger Forsikringens Medlemsantal da til 1000, hvoraf det overvejende Flertal er Haandlangere, vil Forsikringen med overvejende Sandsynlighed komme til at understøtte ca. 600 Medlemmer, af hvilke mindst de to Tredjedele ville være Familieforsørgere, i 25 à 30 Dage, hvilket vil kræve i Dagpenge 27 à 33000 Frs., og derved nødvendiggøre et Tilskud fra Kommunens Side af 20 à 25000 frs. Da Forsikringen tilmed er en fuldkommen frivillig Sag, kan man ikke vente videre Tilgang af de Arbejdere, som enten ikke have Udsigt til at blive arbejdsløse i Vintermaanederne, eller som ikke ville paatage sig et hvilket som helst dem anvist Arbejde. Men i samme Grad, som det langt overvejende Flertal af Kassens Medlemmer paa Forhaand have næsten Vished for i Vinterens Løb at ville falde den til Byrde, mister den Karakteren af en Forsikring og forvandles til en almindelig Understøttelseskasse.

Zürichs socialdemokratiske Arbejderforening erklærede derfor ogsaa, da en lignende Forsikring blev projekteret der, at en paa Frivillighed baseret Forsikring imod Arbejdsløshed var en Uting.*) Hvis ikke de Arbejdere, der havde næsten Vished for at faa Fordel af Kassen, vare for sløve og indolente til at melde sig ind, eller for fattige til at afse det ringe Bidrag, de skulde betale, vilde en saadan Forsikring kræve saa

*) Aug. Merk: Die Arbeitslosigkeit in Zürich in den Wintern 1892-93 und 1893-94. Bern 1894.

store Tilskud af Kommunen, at denne sikkert vilde staa sig ved at søge andre Veje til Afhjælpning af Arbejdsløshedens Følger.

Det saa paa Forhaand ud til at være et stort Skridt fremad imod en rationellere Løsning af Forsikringsspørgsmaalet, da St. Gallen besluttede at indføre tvungen Forsikring imod Arbejdsløshed. I Følge de i Juni 1895 i St. Gallen midlertidigt for to Aar vedtagne Statuter, skal nemlig enhver i St. Gallen sig fast opholdende Arbejder, hvis Dagløn i Gennemsnit er under 5 frcs., være pligtig at indmelde sig i Forsikringskassen. Fritagne for dette Krav ere kun Lærlinge og mindreaarige Arbejdere med en Dagløn af under 2 frcs. (§ 5). Dog have Arbejdere, hvis Løn i Gennemsnit er over 5 frcs. dgl., Ret til frivilligt at indmelde sig i Kassen (§ 3). I Præmie skulle Arbejderne ugentlig betale

15 cts.	saafremt	Dagløn	er	3 frcs.	eller	derunder
20 —	—	—	—	4 —	—	—
30 —	—	—	—	5 —	—	—

Efter Begæring kunne dog saadanne Personer fritages for at indtræde i Kassen, der tilhøre et frivilligt Forsikringsforbund imod Arbejdsløshed, naar dette ikke yder ringere Erstatning end den kommunale Forsikring. Endvidere ere alle Arbejdsløse, syge eller kvæstede Arbejdere fritagne for at yde Bidrag, forsaavidt de ikke staa under Beskyttelse af Loven om Arbejdsgivernes Ansvarlighed. Berettiget til Erstatning af Forsikringskassen er enhver Arbejdsløs, der har været Medlem af Kassen henholdsvis i 6 eller 12 Maanedes,

eftersom han er Schweizerborger eller Udlænding (§ 6), og han i den Tid har betalt sine Præmier regelmæssigt, saafremt det ikke er muligt at anvise ham et efter hans Uddannelse og Kræfter afpasset Arbejde til den sædvansmæssige Dagløn. Dog bortfalder Erstatningsretten, saafremt Arbejdsløsheden er selvforskyldt eller en Følge af en Strike, men ikke af Lock'out (§§ 9 og 10). Ej heller kan nogen gøre Krav paa Erstatning for i en Tid af 3 Maaneder at have været arbejdsløs i kortere Tid end 6 Dage (§ 10). Som i Bern skulle de Understøttelse nydende Arbejdsløse stille til Appel to Gange dgl. I Erstatning erholde de Forsikrede fra 1,50—2,40 frcs. dgl., eftersom de betale en lavere eller højere Præmie. Denne Understøttelse ydes dog højst for 60 Arbejdsdage (10 Uger) og udbetales ved hver Uges Udløb (§ 11). Under Kriser kan Erstatningen formindskes for ugifte Medlemmers Vedkommende, og i yderste Nød kan hele Tarifen nedsættes (§ 11). Kommunen forpligter sig til at yde til Forsikringen 2 frcs. aarlig pr. Medlem, dog ikke ud over 10,000 frcs., og af Staten haaber man at den vil yde et større Tilskud til Forsikringen, da det ogsaa er i Statens Interesse, at der bliver truffet Foranstaltninger til at modvirke Arbejdsløshedens Følger.

Denne Forsikring er dog kun oprettet som et foreløbigt Forsøg, idet § 1 bestemmer, at Forsikringen, der traadte i Kraft 1. April 1895, skal likvidere med 1897, saafremt den i Høsten 1896 stedfindende Borgerforsamling ikke bestemmer anderledes. I Spidsen for Institutet blev sat en Komité af 9 Medlemmer, af hvilke Kommunalbestyrelsen (Gemeinderat) valgte de to og de forsikrede Arbejdere de syv (§ 2). Til Med-

lemmer af denne Komité maatte dog kun vælges Mænd, der vare Schweizerborgere og i Besiddelse af deres fulde borgerlige Rettigheder.

Det første Forslag til en Arbejdsløshedsforsikring, der fremkom i St. Gallen, var beregnet paa at omfatte saavel denne By som Nabokommunerne Tablat og Straubenzell. I Høsten 1894 afslog imidlertid baade Tablat og Straubenzell at deltage i Forsikringen, hvorefter St. Gallens Borgerforsamling d. 23. Juni 1895 besluttede at oprette en saadan Forsikringskasse alene for St. Gallen.

Kassen traadte i Virksomhed 1. Juli 1895 og havde i Aaret 1895—96 4,220 Medlemmer, af hvilke 2,250 vare ugifte. Af disse bleve i Tiden fra 2. Jan.—30. Juni 1896 430 Mand ledige, af hvilke dog kun 363 vare erstatningsberettigede, da Karenztiden ikke var udløbet for de øvrige 67 den Dag, de bleve ledige. Af de 363 Arbejdsløse vare 152 Mænd ledige i fra 41 til 60 Dage. Den højeste til enkelt Mand udbetalte Skadeserstatning udgjorde 12,600 frcs., den laveste 9,00 frcs. I Gennemsnit betaltes der til hver af de Arbejdsløse 54,66 frcs. Ialt udbetaltes der i Erstatning til de Arbejdsløse 23,504,15 frcs., og da Kassens Indtægter vare 25,787,60 frcs., iberegnet 4,000 frcs. af Kommunens Tilskud, 6,000 frcs., sluttede Aaret med et Overskud af 2,283,45 frcs. Det maa dog her bemærkes, at alle Kassens Administrationsudgifter afholdtes af Politikassen. Til Indretning og Administration medgik i Aaret 1895—96 ca. 5,000 frcs., saa Kommunens Udgift ialt blev henvend 11,000 frcs. Paa Basis af dette Resultat beregnede man Udgifterne for 1896—97 til ca. 40,000 frcs., hvilket vilde nødvendiggøre et Bidrag fra Stat

og Kommune af ialt 13,000 frcs., af hvilke dog de 5,000 frcs. vare bevilgede, men ikke benyttede i 1896.

Strax det første Aar viste det sig i St. Gallen, at det langt overvejende Flertal af de Mænd, der nød godt af Forsikringen, var »ulærte« Arbejdere, Haandlangere, Daglejere etc. Dette vakte blandt de bedrestillede Arbejdere, hvem Forsikringen kun paalagde en Byrde, en Uvilje imod denne, der førte til en Sammenrottelse imod dens fortsatte Bestaaen. Paa Forslag af de misfornøjede Forsikrede vedtog man i Borgerforsamlingen d. 8. November 1896 Forsikringskassens Likvidation til den i Statutterne berammede Termin d. 30. Juni 1897, til Trods for, at Kommunalbestyrelsen opbød alt for at faa Forsamlingen til at vedtage Kassens Opretholdelse i endnu tre Aar eller i alt Fald til at udsætte Spørgsmaalet om dens Ophævelse endnu et Aar, da det første Driftsaar kun havde været et ufuldstændigt Prøveaar, og man ikke ud fra Resultatet af dette kunde drage paalidelige Slutninger om Kassens Betydning.

Ogsaa i St. Gallen maatte de Arbejdsløse daglig stille til Appel; men ikke desto mindre fandt der gentagne Bedragerier Sted. Den offentlige Mening følte sig ogsaa ilde berørt af, at der atter og atter indløb Klager fra Arbejdernes Hustruer over, at Mændene bortsvirede de udbetalte Erstatninger i de Værts-huse, hvoraf der er saa sørgeligt mange i St. Gallen. Ret besynderligt var det ogsaa, at Mænd, der vare arbejdsløse om Dagen, men havde Beskæftigelse om Natten som Vægtere, Lygtepassere o. s. v., gjorde Krav paa Erstatning.

Det er unægteligt forbavsende at se, hvorledes i

Løbet af blot et Aar den obligatoriske Arbejdsløshedsforsikring, som man i St. Gallen med Stolthed betragtede som »eine bahnbrechende That«, har paadraget sig Uvilje og Foragt.

Efter St. Gallen har Köln i Tyskland som den tredje i Rækken indrettet en Forsikring imod Arbejdsløshed. Denne er som den i Bern oprettede baseret paa Frivillighed. Kommunen yder et større Tilskud, og de Forsikrede betale 25 Pf. ugentlig i 34 paa hinanden følgende Uger, regnet fra hvert Aars 1. April. I Aaret 1896 dog kun i 26 Uger (§ 9). Desuden har Forsikringen sine »Patroner«, der indbetale én Gang for alle 300 Mrk. eller mere, og »Æresmedlemmer«, der betale 5 Mrk. aarligt uden at have Krav paa Understøttelse af Kassen. Ogsaa Arbejdere kunne imod en Betaling af 3 Mrk. aarlig erhverve sig Ret som Æresmedlemmer, og man haaber, at ret mange Arbejdere, der ikke for deres eget Vedkommende behøve at frygte for at blive arbejdsløse, ville benytte sig heraf for at støtte deres uheldigere stillede Standsfæller. Som erstatningsberettiget Medlem kan enhver mandlig Arbejder, der er fuldkomment arbejdsdygtig, er fyldt 18 Aar og har boet mindst i to Aar i Köln, blive optaget i Forsikringskassen (§ 5). Enhver Forsikret, der har opfyldt sine Forpligtelser imod Kassen, har i Tilfælde af, at han bliver arbejdsløs, Ret til Dagpenge i højst 8 Uger — Ugen regnet til 6 Arbejdsdage — i Tiden fra 15. Decbr. til 15. Marts. Dog betales der ikke Dagpenge for de første 8 Dage, et Medlem er arbejdsløs. Disse Dagpenge udgøre for de første 20 Dage 2 Mrk. dgl. for Familieforsørgere og 1,50 Mrk. for alle andre Arbejdere, efter de 20 Dages

Forløb nedsættes Dagpengene til det halve (§ 13). Lignende Kauteler som i Bern og St. Gallen skulde hindre Udbytning af Kassen. Hvad Arbejde, der bliver anvist den Arbejdsløse, maa han uden Vægning modtage. Vægter han sig, forbryder han ethvert Krav paa Forsikringskassen. (§ 16). I Köln tages der hverken som i St. Gallen Hensyn til den Arbejdsløses Fagdannelse, eller som i Bern til, at den Betaling, der bydes for Arbejdet, ikke er ringere end den sædvanmæssige. Saafermt Köllner Forsikringens § 16 virkelig bliver udført i sin fulde Strængthed, kan den Arbejdsløse ikke blot blive tvunget til at paatage sig et hvilket som helst Arbejde til selv den laveste Betaling — og der gives vel nok Fabrikanter i Köln, som ad den Vej ville skaffe sig billige Arbejdskræfter i Vinterens Løb — men han kan ogsaa blive tvunget til at optræde som Strejkebryder overfor sine Kammerater. Hvilken Tilslutning Kassen, der fungerer første Gang i Vinter, har fundet blandt Arbejderne, ved jeg ikke. I Følge Statutterne maa Medlemsantallet ikke overstige 1000 i det første Aar, og paa Opfordring af Opsigtsmyndigheden, Politipræsidenten, er Bestyrelsen pligtig til at standse Tilgangen, saasnart der er Fare for, at Kassen ved yderligere Tilgang ikke vil kunne opfylde sine Forpligtelser (§ 17). Bestyrelsen bestaar af Overborgermesteren i Köln, Bestyreren for den derværende Arbejdsanstalt, til hvilken Forsikringskassen er blevet nøje knyttet, samt af 18 Medlemmer, af hvilke de Forsikrede vælge de 6 og Æresmedlemmer og Patroner de øvrige 12, af hvilke Halvdelen skulle være Arbejdsgivere og Halvdelen hverken Arbejdere eller Arbejdsgivere. Da ogsaa Fabriker og Aktieselskaber kunne

erhverve sig Adgang som Patroner, og en Patron kan have indtil 10 Stemmer, fejler man næppe ved at antage, at den sidstnævnte Tredjedel af Bestyrelsen hovedsagelig vil blive valgt blandt Fabrikernes Funktionærer og Ingeniører. Men dermed vil denne Forsikringsinstitution staa i Fare for at forvandles fra en Velgørenhedsinstitution til en Art Reservebeholdning, til hvis Arbejdskraft de i Lønstridigheder indviklede Arbejdsgivere altid kunne tage deres Tilflugt.

Medens Köln har fulgt Berns Exempel og baseret sin Arbejdsløshedsforsikring paa Frivillighed, har Basel, der er blevet den fjerde i Rækken af Byer med Arbejdsløshedsforsikring, foretrukket at gøre denne obligatorisk som St. Gallen. Basel har som saa mange andre Storbyer, hvori der findes en Mængde rige Fabrikanter, men hvor Arbejdslønnen er forholdsvis lav, en stor Mængde Velgørenhedsanstalter af forskellig Art. Det var derfor forud at vente, at Basel vilde være iblandt de første, der tog Spørgsmaalet om Arbejdsløshedsforsikring op, saameget mere som Understøttelsen af Arbejdsløse i Vinteren 1891—93 netop i Basel havde været forbundet med megen Besvær og overordentlige Udgifter. Og denne Forventning blev ikke skuffet; thi allerede i Febr. 1893 blev der i Basel nedsat en Kommission til Drøftelse af Spørgsmaalet om Arbejdsløshedsforsikring. Med Støtte af Professor Adler udarbejdede denne Kommission et Udkast, der i Novbr. 1894 blev forelagt det store Raad og af dette i Marts 1895 henvist til en ny Kommission. I flere Retninger har dette Forslag Fortrin fremfor det i St. Gallen vedtagne, og Prof. Adlers Medvirkning borger

for, at det er et alvorligt ment Forsøg paa at bekæmpe Arbejdsløshedens Følger.

I Følge det oprindelige Forslag skulde alle i Basel boende og under Fabrikloven stillede Arbejdere samt alle Bygnings- og Jordarbejdere være forsikrede, med mindre de levede af absolut tilfældigt Arbejde, ikke havde boet 1 Aar i Kantonet, vare Lærlinger eller Volontører med under 200 frcs. i Løn, eller havde over 2000 frcs. i aarlig Løn. Udgifterne ved Forsikringen skulde bæres af Arbejdere, Arbejdsgivere og Stat i Fællesskab.

Med en Ugeløn af	skulde betale	
	Bygnings- haandværkere	de andre Arbejdere
indtil 15 frcs.	40	20
fra 15—24 —	50	30
over 24 —	60	40

Cts. ugentlig, medens Arbejdsgiveren skulde betale 10 à 20 Cts. ugtl. for hver beskæftiget Arbejder. Hertil kommer Statsbidraget, hvis Maximum er fastsat til 25,000 frcs., foruden 15,000 frcs. en Gang for alle til Indretning og Administration. Erstatningerne skulde variere fra 0,80 til 1,50 frcs. dgl. under Hensyn til Arbejdernes Lønklasse og Familieforhold og betales saavel for Søn- og Helligdage som for Hverdage, dog højst for 91 Dage.

Prof. Adler beregnede de forsikringspligtige Arbejdere til 9000, nemlig 7500 Fabrik- og 1500 Bygningsarbejdere, og satte Indtægterne af Arbejdernes og Arbejdsgiverens Bidrag til 184,200 frcs. Hvad Udgifterne angik, beregnede han de til Understøttelse berettigede Arbejdsløses Antal til 1000 Bygningshaand-

værkere og 800 andre Arbejdere, der gennemsnitlig vilde være arbejdsløse i 67 Dage. Som Følge heraf vilde der medgaa 155,100 frcs. til Understøttelser, og 21,000 frcs. til Rejseunderstøttelser, Forsikringens Indretning og Administration m. m. Hvis denne Beregning holdt Stik, vilde der altsaa blive et Overskud til Grundlæggelse af et Reservefond. Og lykkedes det i Aarenes Løb at bringe dette Fond op til 200,000 frcs., skulde enten Arbejdernes Bidrag nedsættes eller Understøttelserne forhøjes. Et Deficit i et Aarsregnskab skulde dækkes af Reservefondet eller, saafremt dette ikke var tilstrækkeligt, af Statskassen, da Forsikringen i hvert Tilfælde skulde kunne overholde sine Forpligtelser.

Forslaget blev modtaget med stor Velvilje af det »store« Raad; men Arbejdsgiverne og navnlig de i »Handwerker und Gewerbeverein« forenede Smaamestre begyndte snart en kraftig Agitation imod dette, der betingelsesvis blev støttet af Arbejdernes Organisationer, nemlig forsaavidt Raadet vilde forhøje Erstatningen, nedsætte Arbejdernes og forhøje Statens Bidrag, samt stryge Bestemmelsen om, at de Arbejdere, der bleve arbejdsløse som Følge af Lock'out, ikke skulde være berettigede til Understøttelse, og endvidere gøre den med Afbrydelser stedfindende Arbejdsløshed i Textilfagene — en Arbejdsløshed, der i mange Tilfælde kun varer 1 à 2 Dage, men som til Gengæld indtræffer saa hyppigt, at en Arbejder i Textilindustrien som Regel kan gøre Regning paa 30 à 60 Dages Arbejdsløshed om Aaret — erstatningsberettiget.

Nærmest som Følge af de Næringsdrivendes Modstand blev Forslaget henvist til en ny Kommission, der afgav sin Beretning d. 22. April 1896. Denne foreslog

at udvide Forsikringspligten til alle i Kantonet arbejdende Arbejdere, ligegyldigt om de bo inden- eller udenfor Kantonet, samt at give Arbejderne i Haandværk og den lille Industri Ret til frivilligt at indtræde i Forsikringen. Den første af disse Ændringer skyldtes en fra flere Sider udtalt Frygt for, at Arbejdsgiverne skulde afskedige de indfødte og tage fremmede Arbejdere, saafremt Forsikringsloven blev gennemført alene for de i Basel boende Arbejdere. Medlemmerne skulde være understøttelsesberettigede efter et Aars Karenztid, dog skulde alle de Arbejdere, der havde boet et fuldt Aar i Kantonet forinden deres Indtrædelse i Kassen, være understøttelsesberettigede efter 6 Maaneders Forløb. Tillige ændrede man Inddelingen af de Forsikrede, saaledes at Bygningshaandværkerne, der i det oprindelige Forslag udgjorde én Gruppe, deltes i to, eftersom de vare mere eller mindre udsatte for Arbejdsløshed i Vinterens Hjerter (§ 4). De øvrige Ændringer undlade vi her at referere, da Sagen ved nærværende Artikels Afslutning endnu ikke er ført igennem.

I forskellige Byer forholder man sig iagttagende ligeoverfor de i Schweiz og Tyskland anstillede Forsøg, for af disses Resultater at drage Slutninger, om der foreligger Grund til at tage Sagen op. At gøre Skridtet videre fra kommunal til Statsforsikring er kun af det tyske Centrumsparti blevet drøftet som en naturlig Konsekvens af den i det tyske Rige gennemførte Arbejderforsikring. Flere tyske Nationaløkonomer og særlig Prof. Schanz *) have beskæftiget sig med dette Spørgsmaal, og den sidstnævnte har endog i sin oftere citerede

*) Prof. G. Schanz l. c. p. 146—68.

Bog givet et omfattende Udkast til en Statsforsikring imod Arbejdsløshed. Han er nærmest stemt for en obligatorisk Forsikring, hvortil baade Arbejdere, Arbejdsgivere, Kommune og Stat skal bidrage, fordi Erfaringen fra Schweiz viser, at en paa Frivillighed baseret Forsikring maa strande paa de lavest stillede og netop for Arbejdsløshed mest udsatte Arbejderes Indolens, Letsind, Kortsynethed og Mangel paa Æresfølelse. For Tysklands Vedkommende foreslaar han, som rimeligt er, at indskrænke Forsikringspligten til de Arbejderkategorier, der falde ind under Alderdoms- og Invalide- eller muligvis hellere under Sygeforsikringen.

Flygtigt set synes ganske vist meget at tale for Oprettelsen af en Statsforsikring imod Arbejdsløshed; thi det kan næppe benægtes, at i samme Grad, som Arbejdsløsheden breder sig, voxer den offentlige Usikkerhed, Antallet af Forbrydelser og Udgifterne til Politi, Fængsler, Arbejdsanstalter og Fattighuse m. m. Nu tror Dr. Schanz, og det er selvfølgelig til en vis Grad rigtigt, at Oprettelsen af en Forsikring imod Arbejdsløshed strax vil have en Nedgang i disse Tal til Følge. Voldelige Overfald og Forbrydelser ville blive sjældnere og Udgifterne til Politi, Fængsler o. s. v. mindre. Ja, derom kan der næppe være Tvivl; men Spørgsmaalet er, om ikke denne Nedgang i Stats- og Kommuneudgifterne bliver overmaade ringe i Sammenligning med de kolossale Udgifter, som en almindelig obligatorisk Forsikring vil paaføre Stat og Kommune, hvorfor det, saafremt det finansielle Hensyn skal være det afgørende, vil være hensigtsmæssigere at opgive Forsikringen og søge andre Veje til Nødens Afhjælp-

ning. Prof. Schanz ser ogsaa meget vel de Ulemper, som en saa omfattende Forsikring imod Arbejdsløshed utvivlsomt vil føre med sig, og som i mange Retninger ville gøre de vundne Fordele illusoriske. I Modsætning til Forsikring anbefaler han derfor en Lov om Sparetvang for Arbejderne. Et mere brutalt Forslag kan vel næppe tænkes nutildags; thi med hvad Ret kan Samfundet tvinge sine daarligst lønnede Medlemmer til at spare af den Løn, som i mange Tilfælde er utilstrækkelig eller i alt Fald knap tilstrækkelig til Arbejdernes eget og Familiens daglige Underhold. At opdrage Arbejderstanden til Sparsommelighed, at lære Arbejderne frivilligt at spare og derigennem udvikle deres økonomiske Sans er sikkert en vort Aarhundrede værdig Opgave; men Sparetvang hører hjemme i fordums Tidens Politistat. Et Forsøg med Sparetvang blev saaledes anstillet i Slutningen af forrige Aarhundrede i Basel i Tiden fra 1789—97. De derboende talrige Possementarbejdere maatte afgive $1\frac{2}{3}$ pCt. af deres af Øvrigheden fastsatte Løn til en Sparekasse, hvorefter de skulde have Understøttelse, naar Kornpriserne naaede en vis Højde. Men samtidig traf Øvrigheden, hvad den var ude af Stånd til nutildags, Foranstaltninger til at sikre Possementarbejderne imod Arbejdsløshed og regelløs Konkurrence ved at vanskeliggøre fremmede Arbejders Indvandring og give Regler for Antallet af Vævestole. Øvrigheden vaagede imidlertid saa godt over disse Penge, at det aldrig kom til nogen Udbetaling, skønt der i 1792, da Kornpriserne vare høje, fandtes ca. 2400 nødlidende Possementarbejdere i Basel. Ved Revolutionen i 1798 blev

Kassen ophævet og dens Beholdning, 158,952 frcs., fordelt imellem Sparerne. *)

Men tilbage til Prof. Schanz' Forslag. I Følge dette skulle Arbejdsgiverne for alle Arbejdere, der falde ind under det tyske Riges Sygekasselovgivning, indbetale

a) for Bygningshaandværkere og andre Arbejdere, hvis Arbejde regelmæssigt er standset 2 å 3 Maaneder aarlig, 10 pCt. af den ugentlige Løn, og

b) for andre Arbejdere 30 Pf. ugentlig til en dertil bestemt Sparekasse, som sættes i saa nær som mulig Forbindelse med Sygekasserne. Af dette Beløb skal Arbejdsgiverne for Bygningshaandværkernes Vedkommende selv udrede 10 pCt. og for de øvrige Arbejdere 10 Pf. ugentlig. Resten kan de afdrage i Arbejdernes Løn. Af de saaledes sammensparede Midler ville de arbejdsløse Arbejdere erholde 5, 7 eller 8 Mrk. ugtl. eftersom de have under 70, fra 70 til 100 eller over 100 Mrk. i Sparekassen.

Ad privat Vej og rent forretningsmæssigt kan en Forsikring imod Arbejdsløshed neppe startes. Der findes derfor, saa vidt jeg ved, heller intet Steds saadanne Forsikringsselskaber. For en Del Aar siden gjorde derimod en Forsikringsbank i Hamborg et Experiment i denne Retning; men Forsøget strandede paa Grund af manglende Tilslutning.

Trods de Fejlsyn, hvorunder de nu eksisterende Forsikringer imod Arbejdsløshed lider, er de dog som alvorligt mente Forsøg paa at bekæmpe den Kræftskade, den uforskyldte Arbejdsløshed, hvorunder vort Samfund lider saa haardt, af højeste Interesse, og det selv i Tilfælde af, at man ikke betragter disse nødvendigvis famlende og prøvende Forsøg som Mønstre til Efterligning. Den Fremgang i Indretningen af Forsikringen, der faktisk har fundet Sted fra det første Forsøg i Bern i 1893 til den Behandling, Spørgsmaalet nu underkastes i Basel, vidner om, at Tanken om Forsikring imod Arbejdsløshed ikke er uden Udviklingsmuligheder.

*) Prof. Kinkelin, Basler Nachrichten, 1895. Nr. 45.

Af Udlandets Literatur.

Professor Schanz om Sparetvang i Stedet for Forsikring imod Arbejdsløshed.

I sin foran aftrykte Artikel om »Forsikring imod Arbejdsløshed« har Hr. cand. mag. Birger Hansted selvfølgelig benyttet Professor Georg Schanz's bekendte Bog, der udkom i 1895; — derimod har han, da han skrev sin Afhandling, og nu, da han har begivet sig paa en Rejse til Udlandet, ikke kunnet benytte Prof. S.s fortræffelige »ny Bidrag til Spørgsmaalet om Arbejdsløshedsforsikring«^{*)}, en Bog, der først for ganske nylig er udkommen.

I sin Bog af 1895 gav Professor Schanz en Oversigt over de hidtidige Forsøg paa at realisere en Forsikring mod Arbejdsløshed, samlede det paagældende statistiske Materiale, systematiserede Forholdsreglerne mod Misbrug af denne Art Forsikring og prøvede navnlig Muligheden af en Forsikring mod Arbejdsløshed i Tyskland. Da han gav sig i Kast med Spørgsmaalet, havde han ingen forudfattet Mening; snarest var det

^{*)} Dr. Georg Schanz (Professor der Nationalökonomie in Würzburg): Neue Beiträge zur Frage der Arbeitslosen-Versicherung. Berlin. Carl Heymanns Verlag. 1897. (216 S.)

med Velvilje, at han opfattede det; — men de med en obligatorisk Forsikring mod Arbejdsløshed forbundne særdeles betydelige Mangler blev ham dog mere og mere aabenbare. Det var dette, der foranledigede ham til at fremsætte en anden Plan, — Planen om en individuel Sparetvang.

Efter denne Plan skulde enhver Arbejder, paa hvem Pligten til Sygeforsikring hviler, være pligtig til hver Uge at indsætte en vis lille Sum i Sparekassen (Sæsonarbejdere betydeligt mere end andre Arbejdere). Arbejdsgiverne, der ogsaa skulde yde et lille Tilskud (et betydeligt mindre Tilskud), skulde besørge Indeholdelsen i Lønningen af de ugenlige Bidrag, og Indbetalingen i Sparekassen skulde ske gennem Sygekassen. Paa Sparekassebøgerne skulde der kun kunne hæves i Tilfælde af Arbejdsløshed, og da i visse smaa Rater. Tilstedeværelsen af Arbejdsløshed skulde kontrolleres derved, at Arbejdsgiverne forpligtedes til at anmelde Begyndelsen og Afslutningen af de enkelte Arbejders Arbejdsforhold. Naar Tilgodehavendet var naaet op til 100 M. skulde »Spærringen« (»die Sperrung«) 3: Forbudet mod Udtagelse af Sparekassen høre op for den Del af Tilgodehavendet, der oversteg 100 M. I sin Bog forklarede Schanz Enkelthederne nøjere og søgte at paavise Sparevangens formentlige Fortrin fremfor Arbejdsløshedsforsikringen.

Hr. Birger Hansted finder dette Forslag i højeste Grad »brutalt« (»at mere brutalt Forslag kan vel næppe tænkes nutildags«), og han mener, at en Sparetvang kun kan »høre hjemme i fordums Tiders Politistater«. Uden at være begejstret for den foreslaaede Sparetvang kan man dog vist sige, at Hr. Hansteds Udtryk ere

lovligt stærke. Den foreslaaede Sparetvang er vist ikke værre end adskillig Forsikringstvang og anden Tvang, som ikke »Fortidens Politistater«, men netop Nutidsstater byde os. Vi ere jo i Nutiden ret fortrolige med allehaande Statsindgreb.

I sine »ny Bidrag« søger Schanz at imødegaa adskillige af de Indvendinger, der ere blevne rejste imod hans Sparetvang. Noget deraf skulle vi her referere.

Først henleder han Opmærksomheden paa, at et væsenligt Moment i hans Plan bestaar deri, at han i Modsætning til den obligatoriske Arbejdsløshedsforsikring vil se bort fra den ubehagelige Undersøgelse af Spørgsmaalet, om Arbejdsløsheden er »forskyldt«. Dette lader sig gøre, fordi Arbejderen kun fortærer sit eget Tilgodehavende, og i det Omfang, i hvilket han gør det, taber han den fuldstændigt fri Raadighed over de senere Tvangsbidrag; — Arbejderen kan altsaa kun synde paa egen Bekostning, ikke paa Andenmands Bekostning, hvorimod Forsikringen mod Arbejdsløshed netop florerer paa de Uskyldiges Bekostning.

Ligeoverfor denne Betragtning har man indvendt, at det dog i alt Fald maa anses som utilstedeligt ogsaa at udbetale Tilgodehavendet i Tilfælde af Strike, naar ogsaa Arbejdsgiveren har bidraget til dets Dannelse. Dette vilde jo — har man indvendt — betyde, at Arbejdsgiveren skulde hjælpe med til Dannelsen af et Strikefond, der saa blev benyttet imod ham. I alt Fald maatte da Arbejdsgiveren forskaanes for at yde Bidrag, hvis Udbetalingen skulde finde Sted ogsaa i Tilfælde af Strike.

Schanz tror ikke, at den her paapegede Fare har noget at sige. Ja, ganske vist har man ofte set, at

de af Arbejderne opsamlede fælles Strikefond har givet Anledning til letfærdige, uoverlagte, ulykkebringende Striker; saadant et stort fælles Fond, der er samlet sammen med det bestemte Formaal — Striker — for Øje, er, synes det, en permanent Fare for det fredelige Forhold mellem Arbejde og Kapital. Men ganske anderledes bliver Stillingen, naar man ikke har at gøre med et fælles Fond, Alles Ejendom, hvor Alt, hvad der engang er ydet, ogsaa er ofret, men derimod med individuelle Sparekasse-Tilgodehavender. Der findes dog som bekendt mange Forretninger, hvor Arbejderne have opsamlet nette Sparepenge; hører man noget om, at disse Opsparinger virke som store Strikefond, at altsaa Arbejderne fristes til at strike for at faa Anvendelse for Pengene? Vil man betragte Sparekasse-Tilgodehavenderne som Strikefarer, saa fører det til den Konsekvens, at Idealet bliver den helt besiddelsesløse Arbejder. Tilsidst finder saa maaske En eller Anden paa at stille Forslag om, at det forbydes Arbejderne at spare, da Opsparingerne jo hidrøre fra de Lønninger, Arbejderne have Arbejdsgiverne at takke for, og da Sparepengene jo virkelig lejlighedsvis ville kunne bruges i Kamp imod Arbejdsgiverne. Nej, Schanz tror, at hans Plan langt snarere vil modvirke Proklameringen af letfærdige Striker. Alle de Arbejdere, der have naaet de 100 M., eller ere godt paa Vejen henimod dette Maal, ville just ikke blive videre glade, om de ved Erklæringen af en Strike skulde se Stenen rulle ned ad Bjerget igen; det møjsommelige Arbejde er spildt, nu maa de begynde forfra igen. Den Omstændighed, at de forskellige Arbejdere ville have opsparet meget forskellige Summer, nogle kun

lidt, andre mere, vil ogsaa gøre Stillingen meget forskellig fra Forholdet til et almindeligt Strikefond, af hvilket den ene faar lige saa meget som den anden, uden Hensyn til Længden af den Tid, i hvilken han har ydet Bidrag. Ej heller ville de »spærrede« Sparekasseindskud kunne benyttes til Understøttelse af fremmede Strikende, da Pengene jo kun skulle udbetales, naar man selv er arbejdsløs, medens Strikefondene som bekendt af ren »Solidaritetsfølelse« til Stadighed benyttes til Understøttelse af ganske uvedkommende Striker.

Forøvrigt vil man jo ogsaa kunne ordne Sagen saaledes, at der føres særligt Regnskab over den Del af Sparekasseindskudene, der kommer fra Arbejderne selv, og den Del, der skyldes Andres Tilskud, og paa den sidste Del kan man saa i Tilfælde af Strike opretholde Forbudet mod Udbetaling. — En anden maaske ret anbefalelsesværdig Modifikation af Schanzes Plan lyder saaledes: Sparekassebøgerne forblive spærrede, naar Arbejderne erklære Strike uden at forsøge Voldgift, eller hvis de vægre sig ved at rette sig efter Voldgiftskendelsen. Derimod frigives Sparekassebøgerne, naar Arbejdsgiverne erklære lock-out, og enten ikke ville vide af nogen Mægling eller Voldgift at sige, eller de vægre sig ved at rette sig efter Voldgiftskendelsen.

Mest Indtryk synes den Indvending at gøre, der gaar ud paa, at den individuelle Sparetvang vil udrette for lidt i Sammenligning med Forsikringen mod Arbejdsløshed. Schanz søger at vise, at selv med smaa ugenlige Indskud kan der opnaas ikke saa ganske lidt. Og synes end Forsikringen at byde noget mere, saa

maa man jo ikke glemme, at særdeles mange af de Forsikrede slet ikke ere understøttelsesberettigede; dette er ogsaa et Lod, der maa lægges i Vægtskaalen. Selv om en obligatorisk Arbejdsløshedsforsikring er ordnet nok saa liberalt, saa kan den dog ikke se bort fra Karenztider og allehaande Indskrænkninger. Fremdeles maa man erindre, hvormange blandt de Forsikrede der tabe Kravet paa Understøttelse, fordi de selv have forskyldt deres Arbejdsløshed. I Tyskland har man beregnet, at en Tredjedel af de Arbejdsløse selv have opsagt Arbejdet; blandt de kvindelige Arbejdsløse er Forholdet endnu værre. I særdeles mange Tilfælde vil det overhovedet vise sig, at naar man stiller Arbejdsløshedsforsikringen overfor den individuelle Sparetvang, saa bliver Alternativet ikke: »Meget eller Lidt«, men: »Intet eller Noget«. »Men det vil man ikke høre. Ordet Forsikring virker, som det synes, paa mange Folk som et Trylleri; det er nu engang blevet et Modebegreb; derimod trækker man næsten medlidende paa Skuldrene, naar Ordet »spare« eller »Sparekasse« falder«. Desuden kan man jo sætte Tvangsindskudene lidt op, om ikke for alle Arbejdere, saa for visse Kategorier, navnlig for de ugifte Arbejdere. De ugifte Arbejdere ere i det Hele i Stand til at ofre meget mere af deres Løn end de gifte; lægge de, trods deres forholdsvis højere Løn, ikke noget til Side, er Grunden en slet Økonomi. Men blandt de Arbejdsløse ere netop, efter de i Tyskland gjorde Erfaringer, de ugifte Arbejdere i Majoritet. En forhøjet Bidragspligt for dem vilde da veje dobbelt. En anden Kategori af Arbejdere, af hvem der maaske med Føje kunde forlanges nogle Extradelser, dannes af alle de

Personer, der strømme til Byerne for der at søge Arbejde. Selv en saa moderat Mand som Roscher skrev (i sin »Politik«, 1893): »Man vilde vist kunne gøre det til Betingelse for Modtagelse i Kommunen, at de Arbejdere, der komme hertil andetsteds fra, indskød en vis Sum i Sparekassen.« Ogsaa Ad. Wagner og Andre have stillet lignende Forslag. Schanz mener, at om man gav Kommuner med 10,000 eller flere Indbyggere Ret til at forlange, at de indvandrende Arbejdere indskød 10—30 M. i de spærrede Sparekassebøger, saa vilde dette ikke være for streng en Forholdsregel. Naar saa samtidigt Arbejdsanvisningsinstitutionerne forbedredes, saa vilde man, mener Schanz, ved Hjælp af den individuelle Sparetvang kunne komme et godt Stykke fremad. Naturligvis vilde man ikke derved kunne faa Bugt med hele den Elendighed, der følger med Arbejdsløshed; — men det vilde man heller ikke ved Hjælp af nogen Arbejdsløshedsforsikring. Naar, for Exempel, Tekniken forandrer sig, og Arbejderne ikke formaa at lempe sig efter de ny Forhold, saa forslaar heller ikke Arbejdsløshedsforsikringen. En stor Mængde Arbejdere ville aldrig kunne holdes paa Benene, — hverken ad den eller ad den anden Vej. Dem maa Samfundet tage sig af paa anden Maade.

En anden Indvending, der hyppigt høres, er den, at det vil være Arbejderne, eller dog mange af dem, umuligt at lægge noget til Side. Schanz svarer, at det jo kun drejer sig om smaa Ydelser i hver Arbejdsuge, og mener, at Opsparingen kun betyder en anden Inddeling af Arbejderens Indkomst. Og der bliver i alt Fald ikke taget noget fra ham, hvorimod Tusinder af Arbejdere maa yde Bidrag til Forsikringen, uden

selv at faa nogen Nytte af den. Skulde Sparetvangen føre til, at adskillige Arbejdsgivere nødes til at forhøje Arbejdslønnen, i alt Fald for de slettest lønnede Arbejderes Vedkommende, vilde denne Følge socialpolitisk set jo kun være heldig.

Hvad der end kan indvendes imod Schanzes Forslag, — et Fortrin har det i det mindste fremfor den obligatoriske Arbejdsløshedsforsikring: der er ikke noget kompliceret ved det; det er klart og tydeligt; det er ikke behæftet med de Vanskeligheder, der følge med Forsikringen mod Arbejdsløshed.

En af de største af disse Vanskeligheder er Afgørelsen af Spørgsmaalet om Skyld eller Ikke-Skyld. De kontraherende Parters blotte Erklæring herom vilde naturligvis ikke kunne være afgørende, hverken Arbejdsgiverens eller Arbejderens. Overhovedet har man ikke været i Stand til at paavise et eneste Middel, hvorved man med Sikkerhed og Upartiskhed kunde faa det oplyst, om Arbejdernes Arbejdsløshed er forskyldt eller ej.

Naar dernæst den obligatoriske Forsikring forlanger, at den Arbejdsløse uden Vægning skal tage imod det Arbejde, den Plads, der anvises ham, saa synker man ogsaa her tilbunds i Vanskeligheder, Stridigheder, Klager, Misfornøjelse. I de store Byer, hvor der findes Tusinder og atter Tusinder af Arbejdsløse, vilde det overhovedet være umuligt at anvise hver Enkelt Arbejde, der var afpasset efter hver Enkelts individuelle Evne. Klagerne over den Maade, hvorpaa Arbejdsanvisningen fandt Sted, vilde aldrig faa Ende. Det individuelle Initiativ vilde slappes. Paa den ene Side Forstemthed, en Følelse af Ufrihed, almindelig Misfornøjelse; paa

den anden Side Ligegyldighed og Uvirksomhed, -- det vilde være Følgerne af den med den obligatoriske Arbejdsløshedsforsikring sammenhørende Arbejdsanvisning.

Den Kontrol, der maa følge med den obligatoriske Arbejdsløshedsforsikring, vil ogsaa blive i høj Grad pinlig, tildels umulig. -- Man tænke f. Ex. paa Vanskelighederne ved at kontrollere, om og i hvilket Omfang de Arbejdsløse, deres Hustruer og Børn skaffe sig Bifortjeneste under den arbejdsløse Periode. Det hænder, at Arbejderne ordne sig saaledes: i Arbejdsperioden arbejder Manden, medens Konen passer Hjemmet; under Arbejdsløshed vendes Forholdet om: den arbejdsløse Mand sørger for Huset, medens Konen hele Dagen er paa Arbejde. En saadan arbejdsløs Arbejder skal ikke have samme Understøttelse som en anden arbejdsløs Arbejder, hvis Kone ikke er i Stand til at skaffe sig Arbejde; -- jfr. Baseler-Forslaget, der dog har forsømt at udstrække Principet til Familiens erhvervsdygtige Børn. Kontrollen med saadanne Forhold vilde, i alt Fald i de store Byer, frembyde betydelige Vanskeligheder.

Ogsaa vil det blive en meget stor Vanskelighed for Forsikringen at tage det tilbørlige Hensyn til den meget forskellige Fare for Arbejdsløshed, der findes i de forskellige Erhverv. De Forsøg, man har gjort i denne Retning (jfr. Baseler-Bestemmelsen om to eller tre Risikogrupper), ville sikkert vise sig at være langt fra fyldestgørende. Men jo mere man paa Grund af disse Vanskeligheder føres til at lade Hensynet til Risikoen falde, desto større bliver Uretfærdigheden ved Fordelingen af Byrderne paa de Forsikrede. I ethvert

Fald vil det indenfor det samme Erhverv føles som i højeste Grad forkasteligt, at de Dygtige og Flittige, der kun sjældent blive arbejdsløse, skulle betale for de mindre Dygtige, for de Dovne og Uordenlige. Det er haardt at forlange, at hine skulle ofre deres surt erhvervede Skillinger til Bedste for Personer, der ikke have gidet lære noget. Man kan ikke stille Arbejdsløshed i Klasse med de Forhold, der falde ind under den øvrige Arbejderforsikring, som Sygdom, Ulykkestilfælde, Invaliditet, Alderdom; thi heraf kan Enhver uden egen Skyld rammes, medens Forholdet for Arbejdsløshedens Vedkommende i saa Henseende er et ganske andet. Dette Moment synes da ogsaa at have gjort Indtryk paa Schäffle, naar han foreslaar at holde de helt risikofri Omraader fri for Forsikringstvungen; — men hvem trækker her Grænsen? Ogsaa Prof. G. Adler, ellers en saa ivrig Forsvarer af Arbejdsløshedsforsikringen, har lejlighedsvis (hvor Talen var om en Forsikring af Bygningshaandværkere, der om Vinteren skulde have Ret til 60 Daglønninger) stillet Forslag om, at Forsikrede, der aldrig blev arbejdsløse, skulde have en Slags »Bonus«, der tillige vilde virke som Præmie paa ikke at blive arbejdsløs. Forholdet foreslog han da ordnet saaledes: enhver Arbejder, der i tre Aar havde betalt Bidrag uden at modtage noget af Forsikringsanstalten, skulde faa godskrevet de af ham i det første af disse tre Aar betalte Bidrag som Sparekasseindskud; han skulde have Ret til at hæve dette Beløb; hævede han det ikke, skulde det indsættes i Byens Sparekasse til hans Fordel. Fik han i det fjerde Aar heller ikke nogen Understøttelse af Anstalten, skulde han paa samme Maade have Ret til at disponere over det andet

Aars Bidrag o. s. v. Ved paa denne Maade at lette Byrden for de flittige, samvittighedsfulde, omsigsværende Arbejdere, nærmer Adler sig jo Schanzes Sparetvang.

Endelig er den obligatoriske Arbejdsløshedsforsikrings Maskine en tungt arbejdende, ingenlunde altid godt funktionerende Maskine, og tilmed en meget kostbar Maskine. Det beregnes, at for Tyskland vilde en generel, obligatorisk Arbejdsløshedsforsikring kræve sine 14 Millioner M. til Administrationsomkostninger. Se, det er jo unægtelig betydeligt mere end, hvad en Sparetvang vilde koste.

— Saaledes forsvarer Schanz sit Forslag Punkt for Punkt, og angriber samtidigt Arbejdsløshedsforsikringen Punkt for Punkt. Det blot theoretiske Spørgsmaal om selve Sparetvangens principielle Berettigelse dvæler han mindst ved, men behøver ej heller at gøre dette; thi har man principielt set ikke noget imod Forsikringstvungen, maa man vel ogsaa kunne acceptere Sparetvngen i Principet. Sin »Sparetvang« anbefaler han jo kun som »en Erstatning (»Ersatz«) for den obligatoriske Forsikring mod Arbejdsløshed.«

— I andre Kapitler i den foreliggende Bog gør Forfatteren Rede for Arbejdsløshedsforsikrings-Spørgsmaalets Stilling i St. Gallen, Basel, Bern, Köln, Bologna, Stuttgart, Düsseldorf og Gent. Fremdeles omtaler han de politiske Partiers Stilling til Sagen. Bogen slutter med Kritik og Referat af den tyske Arbejdsløsheds-Statistik.

A. P.-St.

Brevforsendelsernes Antal og de almindelige økonomiske Forhold.

Af

Jerichau Christensen.

I Fjor Efteraar gennemgik jeg en Række af de af Postbestyrelsen offentliggjorte Oversigter over det danske Postvæsens Statistik, omfattende Finansaarene 18⁶⁰/₆₁—18⁹⁵/₉₆. Bl. a. beskæftigede jeg mig med det Spørgsmaal, om det var muligt i Antallene af befordrede Brevpostforsendelser at spore Virkningen af de skiftende økonomiske Konjunkturer.

Jeg kom i denne Henseende til et ganske negativt Resultat, ved hvilket jeg imidlertid ikke fandt det betænkeligt at slaa mig til Ro:

For det første, fordi det stod mig klart, at Brevantallet maa være bestemt ved et meget indviklet og sammensat Aarsagskomplex: ved den indenlandske Lovgivnings Beskaffenhed og Indholdet af de internationale Overenskomster, ved den Energi, der udfoldes af Postvæsenet for at forhøje det postale Instruments Ydeævne gennem Oprettelse af nye Posthuse, Etablering af nye Postruter og Budgange, Forøgelse af Postbesørgelsens Hyppighed og Hurtighed, ved den Post-

væsenet af Telegraf- og Telefonvæsen og andre Trafik-institutioner paaførte Konkurrence, ved Befolkningens Væxt, dens Fremgang i Oplysning og Velstand, dens Sammensætning efter Erhvervsklasser og Opholdssteder; det stod derfor for mig som meget forstaaeligt, at en enkelt Aarsagsgruppe — de økonomiske Forhold — kunde forsvinde i de virkende Kræfters Sammenspil;

For det andet, fordi de almindelige økonomiske Forhold næppe paavirke Brevantallet i en bestemt Retning, saaledes at gode Aar skulde give mange Breve, daarlige Aar faa; tværtimod syntes det mig, at der var megen Grund til at tro, at vanskelige Aar i mange Forretningsforhold ville medføre Brevskrivning i langt større Omfang end gode Aar, og at Aarsagsforbindelsen mellem de økonomiske Forhold og Brevantallet i det hele taget er mangfoldig og uensartet og derfor lidet anlagt paa at gøre sig synligt og selvstændigt gældende ved Siden af en Række af andre, kraftige og langt mere udprægede og retningssikre Motiver.

Med disse Forudsætninger læste jeg den i sidste (6.) Hefte af Tidsskriftet optagne Artikel om Posttrafikens Tilvæxt siden 1870, og det maatte da forbavse mig at se, at Forfatteren deraf, Hr. Postmester Kiørboe i Aalborg, gaar ud fra den Anskuelse, at det maa ligge nær at antage, »at de forskellige Faser, som Forretningslivet siden 1870 fremvise, f. Ex. den store Opgang i Begyndelsen og Tilbagegangen i Slutningen af Halvfjerdserne manifestere sig i en større eller mindre Tilvæxt i Postforsendelserne i de paagældende Tidsrum«, ligesom at Forfatteren anser det for utvivlsomt, »at ogsaa de Forandringer i Forretningsforbind-

elsen med andre Lande, som have fundet Sted i nævnte Tidsrum, finde deres Udtryk i Postfrekvensen med disse Lande«. Endnu mere maatte jeg dog, da jeg selv havde anvendt et ikke ubetydeligt Arbejde paa Materialets Undersøgelse, frapperes af den Lethed, hvormed Forfatteren for Brevpostens Vedkommende gennemfører Paavisningen af de økonomiske Forholds Indflydelse paa Forsendelsernes Antal; ved at sammenholde Forfatterens Udvikling med min Bearbejdelse af Materialet blev jeg imidlertid snart klar over, at Forfatterens Paastande vare ganske uholdbare, og at hans Bevisførelse paa intet Punkt kunde foranledige mig til at opgive det negative Resultat, hvortil jeg i sin Tid kom; men medens jeg ikke har fundet Anledning til at lade dette offentliggøre, saalænge en positiv Paastand i modsat Retning ikke var fremsat, maa jeg finde det berettiget nu, da en saadan positiv Paastand foreligger, at fremlægge den Undersøgelse, gennem hvilken jeg er naaet til min Opfattelse, og som efter min Mening viser, at Forfatterens Paastande ikke blot ikke kunne begrundes ved Hjælp af det af os begge benyttede Materiale, men endog — jeg tør næsten sige gennemgaaende — ere i udpræget Strid med dette.

Jeg har nedlagt Resultatet af mit Studium af Tallene i de omstaaende 5 Tabeller, der bl. a. angive Brevantallene i aarlige Gennemsnit for de i Betragtning kommende Femaar, og til hvis Indhold jeg henholder mig i det følgende. Med Hensyn til Brevantallene for de enkelte Aar henviser jeg til Forfatterens Fortegnelser over disse, idet jeg skal bemærke, at der deri foruden en Del Fejl — formentlig Trykfejl —, der ikke spille nogen Rolle, forekommer en enkelt urigtig

Angivelse af Betydning, idet Antallet af Breve udvexlede med Udlandet i Aaret 1878—79 er opgivet som 6,355,401 i Stedet for 7,356,401; da det tilsvarende Brevantal for 1877—78 er 6,412,425, er der saaledes her en Stigning fra 1877—78 til 1878—79 af over 14 pCt. og ikke, som Forfatterens Fortegnelse udviser, en Tilbagegang.

Tabel I. Indenlandske Breve.

Aar	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stigningsprocent
1867/68—1870/70 *)	9,154	—
1870/71—1874/75	12,793	(52) **)
1875/76—1879/80	19,974	56
1880/81—1884/85	28,377	42
1885/86—1889/90	36,924	30
1890/91—1894/95	48,622	32
1895/96	58,223	—

*) For Aarene 1865/66 og 1866/67 foreligger Materialet ikke i brugbar Stand.

**) Angiver Stigningen fra Gennemsnittet for Treaaret 1867/68—69/70 til Gennemsnittet for Treaaret 1872/73—74/75.

Tab. II. Danmarks Brevexling med Ulandet.

Aar	Med hele Ulandet		Med Tyskland		Med England		Med Sverige		Med Norge	
	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent
1807/68—1809/70 *) ..	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	2,929	—	1,849	—	362	—	480	—	208	—
1870/71—1871/72	4,290	(67) **	2,201	(31) **	534	(60) **	826	(100) **	347	(93) **
1875/76—1876/80	6,604	54	3,195	45	817	53	1,398	69	514	48
1880/81—1884/86	8,629	31	3,873	21	1,242	52	1,826	31	687	34
1885/86—1889/90	10,555	22	4,108	6	1,443	16	2,086	14	780	14
1900/01—1904/05	12,844	22	4,854	18	1,651	14	2,507	20	893	14
1906/06	13,628	—	5,483	—	1,828	—	2,249	—	940	—

*) For Aarene 1805/06 og 1806/07 savnes Materiale.

**) Angiver Stigningen fra Gennemsnittet for Treaaret 1807/08—1809/70 til Gennemsnittet for Treaaret 1872/73—1874/75.

Tab. III. Breve fra Danmark til Udlandet.

Aar	Til hele Udlandet		Til Tyskland		Til England		Til Sverige		Til Norge	
	Brevantal i aarligt Gennemsnit	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit	Stignings- procent
1867/68—1869/70 *)	1	—	3	—	5	—	7	—	9	—
1870/71—1874/75	1,340	(69) **	746	(39) **	165	(59) **	269	(100) **	112	(116) **
1875/76—1879/80	1,990	52	896	40	248	42	458	76	206	50
1880/81—1884/85	3,032	31	1,256	28	353	37	804	23	308	42
1885/86—1889/90	3,979	26	1,612	4	484	21	985	26	436	23
1890/91—1894/95	5,033	28	1,678	16	586	33	1,246	33	535	23
1895/96—1899/00	6,427	—	1,951	—	779	—	1,658	—	660	—
1900/01—1904/05	6,693	—	2,280	—	883	—	1,356	—	686	—

*) For Aarene 1865/66 og 1866/67 savnes Materiale.

**) Angiver Stigningen for Gennemsnittet for Treaaret 1867/68—1869/70 til Gennemsnittet for Treaaret 1872/73—1874/75.

Tab. IV. Breve til Danmark fra Ulandet.

Aar	Fra hele Ulandet		Fra Tyskland		Fra England		Fra Sverige		Fra Norge	
	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent	Brevantal i aarligt Gennemsnit i Tusinder	Stignings- procent
1897/98—1899/00 *)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1870/71—1874/75	1,589	—	1,103	—	197	—	211	—	96	—
1875/76—1879/80	2,300	(65)**	1,305	(32)**	286	(61)**	368	(100)**	141	(66)**
1880/81—1884/85	3,573	55	1,939	49	464	62	594	61	206	46
1885/86—1889/90	4,650	30	2,261	17	758	63	841	42	251	22
1890/91—1894/95	5,522	19	2,430	7	857	13	840	÷ 0,1	245	÷ 2
1895/96—1899/00	6,416	16	2,903	19	872	2	849	1	233	÷ 5
1899/00	6,934	—	3,203	—	945	—	893	—	254	—

*) For Aarene 1895/96—1899/00 savnes Materiale.

**) Angiver Stigningen fra Gennemsnittet for Treaaret 1897/98—1899/00 til Gennemsnittet for Treaaret 1892/93—1894/95.

Tab. V. Gennemsnitlige Tilvæxtprocenter.

1	2	3	4	5	6
Indenlandske Breve					
Indenlandske Breve	7,0	40,4	Tyskland	4,5	24,6
hele Udlandet	6,1	34,4	England	5,8	32,6
Tyskland	4,7	25,7	Sverige	6,2	34,8
England	5,9	33,4	Norge	6,7	38,2
Sverige	5,7	32,1	Tyskland	4,8	26,5
Norge	5,6	31,1	England	6,0	34,1
Breve til Udlandet	6,3	35,5	Sverige	5,2	28,6
Breve fra Udlandet	5,9	33,4	Norge	3,5	18,9

Anm. Procenttallene i Kolonnerne 2 og 5 ere beregnede efter Formlen $a(1+r)^n = A$; a er de vedkommende Brev-
 antal i 1870—71; A er de tilsvarende Brevantal i 1895—96; $n = 25$; r søges; 100 r er det opførte Procenttal.
 — Procenttallene i Kolonnerne 3 og 6 udvise, hvor stor Stigningen fra Femaars-Gennemsnit til Femaars-Gennem-
 snit vilde være, hvis Udviklingen var foregaaet jævnt med den i Kolonnerne 2 og 5 anførte aarlige Stignings-
 procent. (Betegnes et af de i Kolonnerne 3 og 6 opførte Procenttal med 100 R , vil man finde $R = (1+r)^6 \div 1$,
 hvilken Formel er benyttet ved Udregningen).

Jeg skal nu først gennemgaa Forholdene paa hvert enkelt Omraade for sig og begynde med:

I. De indenlandske Breve (Tab. I). Her bemærker Forfatteren, at »den stærke Fremskridtsperiode i Begyndelsen af Halvfjerdserne medfører en saa stor Tilvæxt i Brevantallet, at dette i Løbet af 7 Aar gaar op til det dobbelte, og de daarlige Aar i Slutningen af Halvfjerdserne viser sig ved, at Tilvæksten omtrent forsvinder.« Hertil er nu for det første at sige, at Forfatteren ikke er særdeles nøjagtig i sine Angivelser; thi en Fordobling af Tallet for 1870—71 naaes ikke efter 7 Aars Forløb, men er end ikke naaet i Finansaaret 1878—79, hvorimod den er overskredet i Finansaaret 1879—80. I Virkeligheden er Fordoblingen altsaa hele Tiaarets og ikke de gode Aars Værk. Dog dette er temmelig ligegyldigt; en Fordobling har jo ikke mere Interesse end enhver anden Tilvækstkvotient; hvad der derimod er afgørende er, at den postulerede Forskel mellem to Epoker i Halvfjerdserne overhovedet ikke er tilstede. Den gennemsnitlige aarlige Stigningsprocent for hele den omhandlede Periode $18^{70}/_{71}$ — $18^{95}/_{96}$ er for indenlandske Breve 7 pCt.; i Halvfjerdserne er Stigningen fra Aar til Aar: 7,7 pCt., 7,6 pCt., 10 pCt., 9,9 pCt., 9,7 pCt., 10,3 pCt., 13,8 pCt., 6,7 pCt., 2,8 pCt., 7,4 pCt.; man vil se, at kun Stigningen fra $18^{77}/_{78}$ til $18^{78}/_{79}$ kommer væsentligt under det normale, hvilket imidlertid har en tilstrækkelig Forklaring i, at dette Aar kommer efter en Aarrække med Stigningsprocenter, der ligge betydelig over det normale. Aaret holder altsaa ikke blot fuldtud den Udvikling, der er naaet, men lægger endogsaa noget til, og allerede det næste Aar — selve Slutningen af

Halvfjerdserne — viser igen en fornyet Stigning over det normale. Totalresultatet er da ogsaa, at det gennemsnitlige aarlige Brevantal i Halvfjerdsernes sidste Femaar er 56 pCt. højere end det tilsvarende Tal for Halvfjerdsernes første Femaar, en Stigning, der endog er højere end Stigningen fra de sidste 3 Aar i Treserne til Treaaret $18^{72}/_{73}$ — $^{74}/_{75}$, der kun udgør 52 pCt. Den normale Stigning fra Femaar til Femaar er for indenlandske Breve 40,4 pCt.; de efter det sidste Femaar i Halvfjerdserne følgende Femaarsstigninger ere 42 pCt., 30 pCt. og 32 pCt. *Den indenlandske Brevvexling har saaledes siden 1870 i ingen tilsvarende Periode taget et saadant Opsving som i det sidste Femaar af Halvfjerdserne.*

Forfatteren bemærker derefter: »I de første Aar af Firserne gaar Brevantallet op med c. 40 pCt. og i de næste 4 Aar kun med c. 13 pCt., hvad der formentlig ogsaa stemmer med de økonomiske Forhold i nævnte Tidsrum«.

Forfatteren kommer til denne mærkelige Forskel derved, at han ved begge sine Procentberegninger er under Indflydelse af et og samme ekstraordinære Stigningsaar, kun i modsat Retning; Aaret 1883—84 frembyder nemlig den saavel absolut som relativt største Tilvæxt, som overhovedet forekommer i de behandlede 25 Stigningsperioder, en Tilvæxt af 4,137,000 Breve eller 15,1 pCt. af det foregaaende Aars Brevantal. Det første af Forfatterens Procenttal findes nu ved at regne op til Tallet for 1883—84, det andet ved at regne ud fra dette Tal; derfor bliver det første saa stort og det sidste saa lille; men begge bære de den enkelte Iagttagelses hele Tilfældighed i sig; om Nogen vil antage,

at de desuagtet »stemme« med de økonomiske Forhold, skal jeg ganske henstille.

Tiden efter 1888 omtales af Forfatteren, som om den frembød en særlig til en økonomisk Opgangsperiode svarende Stigning, og det udtales, at det aller-
sidste Aar »endog« udviser en Stigning af 4 Millioner Breve. Sandheden er, at af denne Periodes otte aarlige Stigningsprocenter ere de fire under det normale, nemlig 3,4 pCt., 4,9 pCt., 5,6 pCt. og 6,1 pCt., de andre omtrent lig eller kun lidet over det normale, nemlig 7,2 pCt., 7,2 pCt., 7,8 pCt. og 8,4 pCt. Det normale er, som foran anført, 7 pCt. De 4 eller rettere 3,933 Millioner, som Brevantallet i 1895—96 er større end Brevantallet i 1894—95, repræsentere kun 7,2 pCt. af dette sidste, og denne Stigning frembyder saaledes intet mærkeligt; en absolut Stigning, der er over 200,000 større, have vi allerede mødt i 1883—84, og det paa et Tal, der paa det nærmeste kun var halvt saa stort som Brevantallet i 1894—95.

Det korrekte Udtryk for Bevægelsen i Tiden siden Slutningen af Halvfjerdserne er de tre fornævnte Kvotienter, der ere beregnede paa Gennemsnitstallene for de paagældende Femaar, henholdsvis 42 pCt., 30 pCt. og 32 pCt. Disse udtrykke en Bevægelse, der i Hovedtrækkene genfindes i Korrespondancen med Udlandet; hvorledes jeg tror, at denne Bevægelse rettest maa fortolkes, forbeholder jeg mig at udtale mig om i det følgende, idet jeg forinden skal gaa over til at omtale

II. Brevvexlingen med Udlandet (Tab. II, III og IV). Her viser sig i det første Femaar af Halvfjerdserne en noget stærkere Opgang end ved de

indenlandske Breve. Fra det sidste Treaar i Treserne til Treaaret $1873/73 - 74/75$ er Fremgangen her 67 pCt. mod 52 pCt. ved de indenlandske Breve; men desuagtet er Bevægelsen fra det første Femaar i Halvfjerdserne til det sidste Femaar i Halvfjerdserne paa det nærmeste lige saa kraftig her som ved de indenlandske Breve; disse steg 56 pCt., Korrespondancen med Udlandet stiger 54 pCt. De følgende Stigninger fra Femaars-Gennemsnit til Femaars-Gennemsnit ere 31 pCt., 22 pCt. og 22 pCt., Normalstigningen 34,4 pCt. Betragte vi Brevene til Danmark og Brevene fra Danmark hver for sig, have vi paa begge Omraader ganske den samme Bevægelse; de fem Stigningskvotienter ere henholdsvis 69 pCt., 52 pCt., 31 pCt., 26 pCt. og 28 pCt. — 65 pCt., 55 pCt., 30 pCt., 19 pCt. og 16 pCt. — Normaltallene 35,5 pCt. og 33,4 pCt. *Det vil altsaa ses, at det sidste Femaar i Halvfjerdserne ogsaa med Hensyn til Brevvexlingen med Udlandet er en Periode, i hvilken Udviklingen ligger langt over det normale og er kraftigere end i noget andet Femaar siden Halvfjerdsernes Midte.* Men hvad siger nu Forfatteren herom; Forfatteren meddeler, »at de gode Aar i Begyndelsen af Halvfjerdserne medføre en Stigning til mer end det dobbelte, medens Reaktionen i Slutningen af Halvfjerdserne viser sig i en ligefrem Tilbagegang, der i Begyndelsen af Firserne efterfølges af en ringe Tilvæxt«. Kun Aaret 1879—80 udviser en Tilbagegang fra 1878—79 af 3,7 pCt.; men denne Tilbagegang er næppe Udtryk for nogetsomhelst andet end for det ekstraordinære i det foregaaende Aars Stigning, der beløber sig til 14,7 pCt.; i Forhold til Brevantallet i 1877—78 betyder Tallet for 1879—80 saaledes ogsaa

en Fremgang af 10,5 pCt.; iøvrigt ere Aarene 1877—78 til 1881—82 inkl. i Virkeligheden en Række af kraftige Udviklingsaar; Stigningen fra Aar til Aar er 5,5 pCt., 14,7 pCt., ÷ 3,7 pCt., 9,1 pCt. og 9,3 pCt. Den normale aarlige Stigning for de med Udlandet udvexlede Breve er 6,1 pCt., og Tilvæksten i Begyndelsen af Firserne er saaledes ikke, som Forfatteren siger, »ringe«, men en og en halv Gang saa stor som den for hele Perioden normale Stigning. Det er heller ikke korrekt, naar Forf. derefter meddeler, at den udenlandske Korrespondance har været stationær i de sidste fire Aar. Udtrykte i Tusinder ere Tallene for de sidste fem Aar:

1891—92	11,560
1892—93	13,942
1893—94	13,520
1894—95	13,613
1895—96	13,628

Her er ganske vist fire Tal, der alle begynde med 13 og i det hele omtrent er lige store, og det er formentlig dette Faktum, der har foranlediget Forfatteren til at fremsætte Bemærkningen om de fire stationære Aar. Da det første af disse Tal jo imidlertid følger efter »et, der begynder med 11«, kunde der jo da under alle Omstændigheder kun blive Tale om at betegne de tre og ikke de fire sidste Aar som stationære; men heller ikke dette er berettiget; thi man maa ikke overse, at Springet fra 1891—92 til 1892—93 er større end noget andet Spring i hele den foreliggende Talrække, nemlig 20,6 pCt., altsaa en Tilvæxt, der er henved $3\frac{1}{2}$ Gange saa stor som den normale aarlige

Stigningsprocent; dette forklarer ganske de følgende Aars Stilstand; af Ligningen $11560 (1 + r)^4 = 13628$, vil man finde, at den gennemsnitlige aarlige Stigning fra 1891—92 til 1895—96 er 4,2 pCt. Man kan da sige, at i de fire Aar, der følge efter 1891—92, har Fremgangen været under det normale. Men det er meget langt fra, at Perioden kan betegnes som stationær.

Med Hensyn til Indsamlingen af det statistiske Materiale vedrørende Brevvexlingen med de enkelte Lande udenfor Danmark indtraadte der i 1886 (se Off. Medd. fra Postvæsenets Overbestyrelse Nr. 11, 1886) en væsentlig Forandring. Det bestemtes nemlig, at Forsendelserne derefter skulde specificeres efter Af-sendelses- eller Bestemmelsesland i Stedet for som indtil da kun at anføres efter de direkte Karteudvexlinger. I de statistiske Oversigter angives indtil 1885—86 inkl. kun Brevvexlingen med Sverige og Norge, Tyskland, Frankrig, Storbritannien og Irland, Rusland, De forenede Stater i Nordamerika, Island og De dansk-vestindiske Øer. I Oversigten for 1886—87 og de følgende Oversigter angives derimod tillige Brevvexlingen med Belgien, Grækenland, Italien, Luxemburg, Nederlandene, Portugal, Rumænien, Schweiz, Spanien, Tyrkiet, Østrig-Ungarn, Asien, Afrika, »Det øvrige Amerika« og Australien.

Dette vil altsaa sige: Før 1886 er hele Korrespondancen til de af de sidstnævnte Lande, hvis danske Post har været optaget i Afslutninger til Tyskland eller England, og hvis Post til Danmark er indgaaet hertil i Afslutninger fra Tyskland eller England, optalt som henholdsvis tysk-dansk og engelsk-dansk Brev-

vexling; efter 1886 ere saadanne Breve derimod optalte som schweiziske, belgiske, hollandske o. s. v.

Det behøver næppe at bemærkes, at denne Forandring paavirker Tallene. Breve udvexlede med andre end de fire i Tabellerne nævnte Lande ere i 1886—87 nominelt ca. 1 Mill. eller omtrent 100 pCt. talrigere end i 1885—86. Et Blik paa Forholdet mellem Stigningsprocenterne for Femaaret 1885—90 i Tabellerne II, III og IV vil ogsaa være tilstrækkeligt til at henlede Opmærksomheden paa, at der her maa være noget særligt paa Færde. Da Broderparten af de udskilte Breve maa antages at have været optagen i dansk-tyske Afslutninger, gaar det naturligvis i Særdeleshed ud over den tysk-danske Brevvexling, og Tabellerne vise da ogsaa, at denne i sin Helhed i det nævnte Femaar kun er stegen 6 pCt., medens Brevene til Tyskland kun stiger 4 pCt. og Brevene fra Tyskland kun 7 pCt. Denne ringe Tilvæxt er da rent nominel; hvis blot Halvdelen af de udskilte Breve ere gaaede af paa de tyske og paany tillægges disse, vil dette være nok til at bringe Tilvæksten op fra 6 pCt. til ca. 20 pCt. Desuagtet meddeler Forfatteren, at Bevægelsen her stemmer med de økonomiske Forhold, ja han giver endog her denne sin Opfattelse et mere detailleret og forstærket Udtryk, idet han skriver, »at Tilvæksten og Tilbagegangen i de fra Tyskland modtagne Breve særdeles godt stemmer med de økonomiske Forhold paa vedkommende Tidspunkt«.

Under Omtalen af Brevvexlingen med England udtaler Forfatteren, at der siden 1884 ikke har været nogen nævneværdig Fremgang i Brevvexlingen med dette Land, i al Fald ikke med Hensyn til de fra

England modtagne Breve og tilføjer, at dette Forhold i Forbindelse med den stadige Stigen i Antallet af de fra Tyskland modtagne Breve viser, at Tysklands økonomiske Betydning for os stadig bliver større og større«. Hvad der er rigtigt heri er, at Brevene fra England i det sidste Femaar kun ere stegne med 2 pCt.; men Antallet af disse Breve er fra første Femaar i Halvfjerdserne til første Femaar i Halvfemserne voxet med 205 pCt., medens Antallet af de fra Tyskland modtagne Breve kun er voxet med 122 pCt. Tabellerne II og V ville vise, at den samlede Tysklandskorrespondance i det hele taget er gaaet langt langsommere fremad end Englandskorrespondancen, og at dennes Udvikling ogsaa i de sidste to Femaar er stærkere end Udviklingen af Tysklandskorrespondancen; endvidere vil man af Tallene i Tab. II kunne regne sig til, at i det første Femaar af Halvfjerdserne udgjorde Brevvexlingen med Tyskland 51,3 pCt. og Brevvexlingen med England 12,4 pCt. af den samlede Brevvexling med Udlandet; men i det første Femaar af Halvfemserne repræsenterer Brevvexlingen med Tyskland kun 37,8 pCt., Brevvexlingen med England derimod 12,9 pCt.

Dette er det virkelige Indhold af de Tal, Forfatteren har haft for Øje, og paa Grundlag af hvilke mine Tabeller ere konstruerede. Men selv om man tager Hensyn til den Fejl, der klæber ved disse Tal som Følge af den foran omhandlede Forandring i Optællingen af Udenrigskorrespondancen, er der, efter Undersøgelser jeg har anstillet, ingen Grund til at tro, at Brevvexlingen med Tyskland i de sidste Femaar har udviklet sig stærkere end Englandskorrespondancen; og ligeledes

maa jeg antage, at Tysklandskorrespondancen i 1890—95 udgør en noget ringere Del af den samlede Udenrigsbrevvexling end i 1870—75, medens den virkelige relative Fremgang i Englandsbrevenes Antal er noget større end de nominelle Tal udvise.

I Fortegnelsen over Korrespondancen med Sverige mener Forfatteren endelig at se et godt Billede af vor Forretning med dette Land: Da København var Syd-sveriges økonomiske Hovedstad stiger Brevenes Antal, da Svenskerne blev Protektionister falder det. Men heller ikke dette er noget Virkelighedsbillede; se vi paa de enkelte Aar finde vi hyppige og tildels meget stærke Svingninger i Bevægelsen; saaledes falder Antallet af Breve fra Danmark til Sverige fra 1887—88 til 1888—89 med 25 pCt., men stiger igen fra sidstnævnte til det følgende Aar med 53 pCt.; derefter falder det noget i de to følgende Aar, men stiger saa fra 1891—92 til 1892—93 med ikke mindre end 92 pCt., hvorefter det atter til 1893—94 falder 26 pCt.; en saadan Talrække taler selvfølgelig umiddelbart intet forstaaeligt Sprog; ser vi derimod paa Tab. II, i hvilken Tallene ere underkastede en systematisk Behandling, viser det sig, at Kurven for Brevvexlingen med Sverige i ingen Henseende er væsentlig forskellig fra Kurven for hele Udlandskorrespondancen; der er saaledes heller ingen Grund til at antage, at specielle Aarsager have været i Virksomhed i Forholdet til Sverige; det vil ogsaa ses, at den svensk-danske Korrespondance hævder sin relative Stilling i vor hele Udenrigsbrevvexling; den udgjorde i de fem omhandlede Femaar henholdsvis 19,3 pCt., 21,2 pCt., 21,2 pCt., 19,9 pCt. og 20 pCt. af denne; det er derfor noget vildledende, naar Forfatteren

til sin Paastand om den ved Protektionismen forarsagede Tilbagegang i Brevfrekvensen knytter den Bemærkning, at Brevudvexlingen med Sverige »dog endnu« udgør over en Sjettedel af hele den udenlandske Korrespondance.

Heller ikke Tab. III udviser noget væsentligt ejendommeligt for Brevene fra Danmark til Sverige; de ere dog i det sidste Femaar netop stegne noget stærkere end den samlede fra Danmark afgaaede Brevmasse. Derimod viser Tab. IV, at Brevene fra Sverige til Danmark i de sidste to Femaar ere stationære. Jeg skal nu erkende, at det ville tiltale mig, om jeg turde sige omtrent som saa: De vil se, at vi siden Midten af Firserne tilskrive Svenskerne i et stærkt forøget Omfang; vi skrive 26 pCt. mere i 1885—90 end i 1880—85 og atter 33 pCt. mere i 1890—95 end i 1885—90; men Svenskerne besvare ikke vor Tilnærmelse; de skrive i 1885—90 ikke et Brev mere end i 1880—85 og i 1890—95 ikke et Brev mere end i 1885—90; hvad udtrykker dette andet end Kampen om et Markeds Bevarelse; og hvad er Grunden til denne Kamp: Protektionismen, mine Herrer!«

Naar jeg imidlertid tror at maatte nægte mig Fornøjelsen af at fremsætte en saa nydelig begrundet Hypotese saavel som den specielle Tilfredsstillelse, det vilde være mig, dog paa ét Punkt, om end ad mine egne Veje, at naa til samme Resultat som Forfatteren, saa ligger det i, at jeg ikke kan se bort fra, at netop den samme Ejendommelighed, som jeg har paapeget i Brevvexlingen med Sverige, ogsaa viser sig i Korrespondancen med Norge, kun paa endnu mere udpræget Maade. Medens Tabel III vil

viser, at vi i de to sidste Femaar i stigende Omfang tilskrive Nordmændene, saa viser Tab. IV, at disse ere endnu knibskere overfor os end Svenskerne. I 1885—90 skrive de 2 pCt. mindre til os end i 1880—85 og i 1890—95 atter 5 pCt. mindre end i 1885—90.

Dette har Forfatteren ikke været opmærksom paa, thi om de norsk-danske Breve véd han mærkelig nok kun at fortælle, at de vise en Tilvæxt for hele Perioden, hvilket unægtelig ikke er noget for dem karakteristisk.

Imidlertid, naar en saadan Ejendommelighed findes i Forholdet til to Lande, medens intet tilsvarende Fænomen kommer til Syne i Brevvexlingen med Udlandet i Almindelighed eller overfor noget andet Land, saa maa man, indtil det modsatte godtgøres, antage, at der er en for begge Lande fælles Aarsag i Virksomhed; da Protektionismen imidlertid kun optræder i Sverige, maa vi foreløbig forkaste den paa denne byggede Hypothese. Spørger man mig, hvad Grunden da er, maa jeg aabent svare, at jeg ikke har nogen ved Haanden; men jeg vil gaa paa Jagt efter den; og jeg skal tilføje, at jeg ikke vil blive særdeles overvældet, hvis det skulde vise sig, at Grunden er en lignende som den, der laa bag ved Tilbagegangen i Tysklands-korrespondancen. Thi ét have de fra Sverige og de fra Norge indgaaende Breve fælles: at de i et betydeligt Omfang komme til os ad de samme Ruter. Er der da paa en eller anden Maade sket en Forandring i Optællingsmaaden, vil denne have ramt dem begge paa ensartet Maade; der er under alle Omstændigheder her et Spor at forfølge.

Jeg skal ikke dvæle ved en mere indgaaende Betragtning af Forfatterens Methode; Forfatteren har øjensynligt lagt altfor stor Vægt paa Tallene for de enkelte Aar; og i Stedet for gennem en methodisk, systematisk Behandling af disse at faa deres typiske Bevægelse frem, er Forfatteren gaaet ud fra det, han vil bevise, og har da ladet sig forlede til i ethvert tilfældigt Udslag at se en Virkning af den Aarsagsforbindelse, hvis Tilstedeværelse han ikke beviser, men forudsætter.

Derimod skal jeg slutte disse Bemærkninger med et Par Ord om, hvorledes jeg mener, at den i Tallene fremtraadte Udviklingsgang naturligst bør opfattes. De 16 forskellige Udviklingsrækker, som Tabellerne omfatte, udvise en iøjnefaldende Ensartethed saavel i Henseende til Bevægelsens samlede Styrke som i Henseende til dens Retning.

Hvad den samlede Styrke angaar, fremgaar det af Tab. V, at de gennemsnitlige aarlige Tilvæxtprocenter, naar vi af Grunde, som ville forstaas af det foregaaende, se bort fra Brevvexlingen med Tyskland og Brevene fra Norge og Sverige, paa de 11 andre Omraader ligge mellem 5,6 pCt. og 7 pCt.

En tilsvarende Ensartethed behersker overalt Bevægelsens Retning — dens Bane eller Kurve —, der atter er bestemt ved og enstydig med dens Styrke paa forskellige Tidspunkter: En stærk opadgaaende Bevægelse i Halvfjerdserne, saaledes at Linien for de indenlandske Breve er noget stejlere i det sidste end i det første Femaar af nævnte Decennium, medens det omvendte er Tilfældet for de udenlandske Breves Vedkommende; derefter en betydelig svagere Stigning

gennem Firsernes første Femaar, en yderligere Sænkning — men endnu repræsenterende en i og for sig anselig Stigning — i det sidste Femaar af Firserne, hvorefter Bevægelsen fortsættes med omtrent uforandret Retning gennem det første Femaar af Halvfemserne. En væsentlig Afvigelse fra den saaledes beskrevne Kurve finde vi kun i 1885—90 for tyske Breves Vedkommende, hvortil vi kende Grunden, og i de to sidste Femaar for Breve fra Norge og Sverige.

Denne gennemgaaende Ensartethed tyder paa, at de kraftigste Aarsager, der have været i Virksomhed, ere Fællesaarsager for alle Arter af Breve, ved Siden af hvilke saadanne Forhold som økonomiske Konjunkturer, der maa virke forskelligt ind paa indenlandske og udenlandske Breve, og forskelligt paa Brevvexlingen med forskellige Lande, ikke have formaaet at gøre sig føleligt gældende.

Det ligger da nær at søge disse Fællesaarsager i selve de postale Forhold, og disse ere ogsaa fuldt ud egnede til at forklare den Udviklingsgang, som har fundet sit Udtryk i de heromhandlede statistiske Data:

Vi have den store Stigning i Halvfjerdsenerne, fordi vi i dette Decennium endnu ere under umiddelbar Indflydelse af de meget betydelige Nedsættelser i Porto overfor Udlandet, som Treserne bringe, fordi vi i dette Decennium faa den nye Postlov, fordi vi i dette Decennium faa Verdenspostforeningen, og fordi vi i dette Decennium, i hvilket vi indtræde med 111 Postkontorer og 283 Brevsamlingssteder, aabne ikke mindre end 61 nye Kontorer og forøge Brevsamlingsstedernes Antal med 79, paabegynde den direkte Om-

deling til Adressater i Landdistrikterne og i det hele taget sætte et stort postalt Udviklingsarbejde i Gang.

Dette forklarer ganske naturligt, at den udenrigske Korrespondance har kunnet have sin største Stigning i første Femaar af Halvfjerdserne, og at den desuagtet har kunnet gaa frem med samme Procent som de indenlandske Breve i Decenniets sidste Halvdel; det forklarer ogsaa, at de indenlandske Breve have faaet deres største Opsving i det sidste Femaar af Halvfjerdserne, i hvilket alene de 88 af de nævnte 140 nye Posthuse blive til; det forklarer endvidere, at den procentvise Stigning derefter bliver svagere, alt som man kommer til at maale med større Tal, og alt som man fjærner sig fra de epokegørende Reformers Decennium, hvorfra den store Bølge løb ud; og naar Brevvexlingen desuagtet kan blive ved at stige langt ud over, hvad Befolkningsudviklingen alene kan forklare, da skyldes det den Omstændighed, at Postvæsenet er vedbleven og vedbliver at oparbejde sin Ydeævne; dette forklarer ogsaa, at de sidste Femaars jævne Stigning har været mindre for de udenlandske end for de indenlandske Breve; thi de sidste tre Femaars Reformarbejde: den yderligere Forøgelse af Posthusenes Antal, Gennemførelsen af den direkte Postomdeling i Landdistrikterne o. s. v. har især maattet paavirke den indenlandske Brevskrivning. Ved Siden af de saaledes fremhævede Momenter ere de skiftende økonomiske Konjunkturer da kun de Vinde, der frembringe den lette Krusning paa Bølgens Overflade, men ikke formaa at bestemme Bevægelsens Hovedlinie; og det er vel, at det er saaledes; intet vilde i mine Øjne være mere nedslaaende for os Postfolk, end om de store Reformere i Halvfjerdserne vare faldne sammen med en Nedgang i Brevantallet i Slutningen af dette Decennium; det er tilfredsstillende at se, at dette ikke har været Tilfældet; det og hele den øvrige Udviklingsgang viser os, at det Arbejde og den Forretningssans, der sættes ind paa at udvikle og forbedre Postvæsenet, bærer sin sikre Frugt i en større Benyttelse af Institutionen.

Det maa derfor efter min Mening betegnes som en stor Ejendommelighed, at den omhandlede Afhandling ikke med et Ord antyder det Aarsagsforhold, som her er belyst.

Postdistributionen i Danmark siden 1850.

Ved

Th. Kornerup,
Cand. polit.

Aarene omkring 1850 danne i flere Henseender et betydningsfuldt Vendepunkt i Udviklingen af Postvirksomheden her i Landet. I 1847 aabnes den første Jernbanelinie, København—Roskilde; fra 1848 indføres daglige Forbindelser paa Hovedruten København—Kolding—Aalborg (»Dagvogne«); 1849 overtager Postvæsenet Omdeling af Lokalbrev, indtil 1861 dog kun i København (»Fodposten«); 1850 oprettes Overpostmesterembedet i København; 1851 indføres Frimærkesystemet; Afstandsberegning ved Porto for Brev, Smaapakker og Pengebrev bortfalder; Postanvisninger og Postoprævninger pr. Brev indføres; i København ophænges Brevkasser o. s. v. Og endelig danner denne Tid Indledningen til Landpostvæsenets Udvikling.

Fra 1852 oprettes nemlig Brevsamlingssteder paa Postruterne ude paa Landet, ligesom der oprettes flere og flere Postexpeditioner paa Landet. Tidligere var det rent undtagelsesvis, at der fandtes Posthuse

udenfor Købstæderne, saaledes i 1833 kun 7*), i 1846 kun 14; men i 1879 findes der ligesaa mange Postkontorer og Expeditioner udenfor som i Byerne, og i 1895 fandtes af 270 Kontorer og Expeditioner de 180 (altsaa to Tredjedele) paa Landet. Hertil kommer Brevsamlingsstederne, hvoraf der i 1860 fandtes 137, i 1875 319 og i 1895 539. Af samtlige 809 Posthuse findes altsaa for Tiden de syv Ottendedele paa Landet. Hele denne Udvikling er saaledes kun ca. 45 Aar gammel.

Med Aaret 1860 indledes en ny Periode i Landpostvæsenets Udvikling, nemlig ved Oprettelsen af gaaende Landpostbude, der bringe og hente Post til og fra de af Landboerne selv oprettede Udvexlingssteder. I Begyndelsen vandt dette nye System kun meget ringe Tilslutning hos Landbefolkningen, der foretrak de tidligere private Kommissionærer. Efter 10 Aars Forløb fandtes der endnu kun 136 Landposter med 825 Udvexlingssteder. Fra 1869 begyndte man da at føje et nyt Moment til, nemlig Ophængning af Brevkasser paa Landpostruterne; med Aarene er Antallet af disse forøget betydeligt; saaledes fandtes der i 1880 ca. 1700, i 1885 ca. 6,500 og i 1895 ca. 8000 Brevkasser paa Landpostruterne, foruden Brevkasserne ved Posthusene paa Landet.

Endvidere blev der under Behandlingen af Forslaget til den nye Postlov, der udkom 1871, udtalt, at man ventede i Løbet af 4 Aar at kunne have hele Landet forsynet med Landposter. Efter disse 4 Aars

*) nemlig i Fredensborg, Hørsholm, Lyngby, Samsø og Slangørup samt delvis Postudvexling i Gaabense og Stokkemærke.

Forløb, i 1875, fandtes der da 500 Landposter med 4068 Udvexlingssteder, gennemsnitlig 8 paa hver Rute. Systemet »kulminerede« i 1878 med 7000 Udvexlingssteder, hvorefter Antallet af disse stadig aftager.

En tredje Periode i Landpostvæsenets Udvikling indledes 1875, da man begynder at oprette »Brevomdelinger«: Landposter, der bringe Postsagerne direkte til Adressaterne. Dette System var efter ca. 10 Aars Forløb, i 1886, gennemført overalt paa Øerne (undtagen Bornholm), og er efter nye 10 Aars Forløb, i 1895, indført i alle Egne af Landet med en Befolkningstæthed, som svarer til mindst 1000 Indbyggere pr. □ Mil, hvormed Udviklingen af denne Form for Postbesørgelse maa anses for indtil videre at være afsluttet (jfr. Anm. til Finanslovforslaget for 1895—96 § 6).

Den fjerde Periode (siden 1895) indledes med Omdannelsen af 139 Jernbanebrevsamlingssteder til »udvidede Brevsamlingssteder«, hvorved opnaas, at alle indenlandske Pakker uden Hensyn til Vægt samt indenlandske Pengebreve og Pakker med en angiven Værdi af indtil 500 Kr., udvexles direkte mellem Jernbanepostbureauerne og Jernbanebrevsamlingsstederne, i Stedet for som hidtil først at skulle passere et fast Postkontor. I denne Henseende virke altsaa Jernbanebrevsamlingsstederne paa samme Maade som Postkontorer. — Med Hensyn til selve Landpostnettets Udvikling vil denne Periode vistnok væsentlig præges af Bestræbelserne for at indføre Ombæring flere Gange daglig i større Byers nærmeste Omegn og andre Steder paa Landet, hvor Bebyggelsen har antaget en bymæssig Karakter.

Hvad nu først Posthusenes Antal angaar, kommer der i 1860, 1875 og 1895 henholdsvis 175, 89 og 49 □ kilom. gennemsnitlig paa hvert Posthus, og henh. 7,100, 4,300 og 2,800 Indbyggere pr. Posthus, Brevsamlingsstederne medregnede. I 1895 fordeles Posthusene paa forskellige Landsdele saaledes:

	Kontorer og Exp.	Udvidede Brevsl.	andre Brevsl.	Posthuse ialt	□ kilom. pr. Posthus	Indbyggere pr. Posthus	Landboere pr. Posthus
Sjælland ÷ K.	75	18	53	146	51	3,200	2,700
Bornholm....	7	—	9	16	36	2,600	1,400
Loll.-Falst. ..	13	7	14	34	50	3,000	2,300
Fyn	31	21	48	100	34	2,600	1,900
Øerne ...	126	46	124	296	44	2,900	2,300
Jylland	126	92	268	486	52	2,000	1,600
København	15	1	8	24	1	17,000	—
Færøerne..	3	—	—	3	442	4,700	4,300
Ialt...	270	139	400	809	49	2,800	1,900

Da Posthusene i Byerne ogsaa have et (ofte betydeligt) Landdistrikt at besørge, vil Fordelingen af Posthuse paa Landet bedst ses ved blot at udelade Indbyggerantallet i Købstæderne, hvilket er gjort i sidste Kolonne. Medens Bornholm og Fyn ere bedst forsynede med Posthuse i Forhold til Arealet ere Bornholm og Jylland bedst forsynede i Forhold til Landbefolkningens Størrelse, som Følge af de mange Brevsamlingssteder i disse Landsdele.

Hvad dernæst Landposternes Antal og Fordeling angaar, havde i 1895 hver Landpost gennemsnitlig 14 □ kilom. (= $\frac{1}{4}$ □ Mil) og 500 Landboere at betjene. Antallet af Landposter fordeler sig paa forskellige Landsdele saaledes:

	1875			1895					
	udvexl. Landp.	kørende og Baadp.	ialt	direkte Ombæring	udvexl. Landp.	kørende og Baadp.	ialt	□ kilom. pr. Landp.	Landboere pr. Landp.
Sjælland ÷ K.	153	14	167	624	1	47	672	11	580
Bornholm....	5	—	5	—	32	1	33	18	700
Loll.-Falst. ..	29	4	33	155	2	15	172	10	460
Fyn	58	10	68	267	2	20	289	12	640
Øerne...	245	28	273	1,046	37	83	1,166	11	580
Jylland....	170	44	214	1,403	124	138	1,665	15	460
København	7	3	10	23	—	1	24	—	—
Færøerne..	—	3	3	—	7	2	9	—	1,500
Ialt...	422	78	500	2,472	168	224	2,864	14	500

De udvexlende Landposter, der i 1875 fordelte sig nogenlunde jævnt over de forskellige Landsdele, findes nu væsentlig kun paa Bornholm og ved de jyske Posthuse i Ulfborg, Holstebro, Skive, Herning, Ikast, Silkeborg, Grindsted, Jællinge og Vejle, altsaa paa den jyske Hedestrækning, samt paa Færøerne, hvortil dog maa bemærkes, at i de bornholmske Posthuses og i Herning Postkontors Distrikt er Antallet af Udvexlingssteder saa stort, at Omdelingen i disse

Distrikter stærkt nærmer sig til Systemet med direkte Omdeling. De kørende Landposters Antal maa efter Sagens Natur være størst i Jylland. Tages endelig Hensyn til, at det ikke alene er Landposternes Antal, men ogsaa deres Størrelse, det kommer an paa, tør man vistnok gaa ud fra, at Fordelingen af samtlige Landposter for Tiden er nogenlunde jævn over hele Landet. Af Landposterne udgik i 1895 ialt 40 to Gange daglig, 11 tre Gange daglig. Disse findes væsentlig ved Posthusene i Nordsjælland.

Tages Postbude i Byerne og Landpostbude under et, fandtes der i København og det øvrige Land i 1895 henholdsvis 364 og ca. 3000 Bude, saa at hvert Bud gennemsnitlig har henh. 1100 og 600 Indbyggere at betjene.

Opgøres paa lignende Maade Brevkassernes Antal fandtes i København og det øvrige Land henh. 171 og ca. 9000 Brevkasser, saa at der for hver Brevkasse findes henh. 2,400 og 200 Indbyggere. For Provinsernes Vedkommende kommer der gennemsnitlig 13 Brevkasser paa Kvadratmilen.

Den ovenfor anførte Fordeling af Budstyrken vilde selvfølgelig ikke være fyldestgørende, hvis Postforsendelsernes Antal i de forskellige Landsdele var ens pr. Individ. Dette er heller ikke Tilfældet.

Omstaaende Tabel viser, hvorledes de før 1860 afsendte, efter 1860 modtagne Postforsendelser fordele sig pr. Individ henh. i København og Provinserne, hvortil er føjet Beløbet pr. Individ for Pengebrevs og Værdipakkers angivne Værdi samt for udbetalte Postanvisnings- og Postoprævningsbeløb tilsammen:

Stk. pr. Indv.								Kr. pr. Indv.	
Alm. Breve		Aviser		Andre Forsendelser		Ialt		Værdisagernes angivne Værdi	
Kbh.	Prov.	Kbh.	Prov.	Kbh.	Prov.	Kbh.	Prov.	Kbh.	Prov.
afs. { 1846..... 1854—55.....									
5	1	20	1	2	2	25	2	2	2
10	2	25	1	1	2	36	3	232	49
modtagne { 1860—61..... 1869—70..... 1874—75..... 1879—80..... 1884—85..... 1889—90..... 1894—95.....									
15	3	2	4	2	2	19	7	305	41
19	5	5	6	3	1	27	12	381	64
25	7	5	10	4	1	34	18	395	98
29	11	5	14	5	1	39	26	379	100
33	15	8	21	5	1	46	37	366	121
41	18	10	24	5	2	56	44	391	136
49	22	10	31	6	2	65	55	358	148

København med Omegn har altsaa stadig modtaget over dobbelt saa mange alm. Breve pr. Individ som Provinserne, og over 3 Gange saa mange Pakker, Pengebreve, anbefalede Breve, Postanvisninger og Postopkrævninger, tagne under et; medens omvendt Provinserne gennem Postvæsenet have modtaget 2 à 3 Gange saa mange Aviser som København. Ved Pengebreve, Værdipakker, Postanvisninger og Postopkrævninger tilsammen modtager København for Tiden over 2 Gange saa stort et Beløb pr. Ind. som Provinserne.

For Brevenes Vedkommende sondres nedenfor mellem 1) »viderefra komne« Breve 3: Breve fra andre indenlandske Postkontorer og Expeditioner samt fra Udlandet — og 2) Lokalbreve og Distriktsbreve 3: Bybreve samt Breve fra Brevsamlingssteder og Landpostruter, der høre til det ankomende Postkontors Distrikt. Af de ca. 20 Mill. Breve, København nu modtager, er nemlig kun de 11 Mill. viderefra, men af de ca. 41 Mill. Breve, Provinserne modtage, ere de 34 Mill. viderefra. Da imidlertid Lokalbreves Distribution ganske naturlig høre mere hjemme i Byerne end paa Landet, kan man se bort fra disse ved en Sammenligning mellem København og Provinserne; kun for Københavns Vedkommende er der nedenfor taget Hensyn til begge Grupper af Breve.

Indenfor København med Omegn omdeltes i 1895 pr. Individ:

i Postdistriktet:	Viderefra komne Breve	Lokal- og Distrikts- breve	I alt
København K.	56	33	89
— V.	19	21	40
— Ø.	15	19	34
— C.	14	15	29
— N.	9	13	22
Den egentlige By	30	24	54
Den ydre Omkreds	9	12	21
Begge tilsammen	27	22	49

I Centrum (Kbhvn. K.), hvor Forretningskontorerne, de mange offentlige Centralforvaltningskontorer (Ministerierne) og lignende Institutioner væsentlig findes, ere de viderefra komne Breves Antal større end Lokalbrevenes, medens det omvendte er Tilfældet i alle de andre Bydele. Af disse modtage Nørrebro samt hele den ydre Omkreds, s: Kbhvn. F., L., S. og Valby det mindste Antal Breve.

For de enkelte Amters Vedkommende maa der tages et Forbehold m. H. t., at Posthusenes Distrikter ikke ere ganske sammenfaldende med Amtsgrænserne; i de fleste Tilfælde modvirke Fejlene hinanden, saaledes f. Ex. mellem Sorø og Præstø Amter. For de Amters Vedkommende, hvor Gennemsnitstallene som Følge heraf maa antages at være for lave, er i omstaaende Tabel anført et $+$, og omvendt \div , naar Tallet maa anses at være for højt. Differencerne vise sig dog ikke at være store. Selvfølgelig falder denne Fejl

		Viderefra komne Breve pr. Individ			
		1874-75	1894-95	1874-75	1894-95
Kbhvn.	Amt.....	6,7	19,6	6,8	19,0
Frederiksborg	— .. ÷	7,3	20,5		
Holbæk	— .. +	4,9	17,6		
Sorø	—	8,7	20,6		
Præstø	—	6,6	17,2	4,8	13,8
Bornholm	—	4,8	13,8		
Maribo	—	7,8	18,7	7,8	18,7
Svendborg	—	7,0	18,7	7,1	18,5
Odense	—	7,1	18,4		
Øerne...	6,9	18,6
Vejle	Amt.. +	6,6	18,9	7,3	20,2
Aarhus	— .. ÷	8,8	21,8		
Randers	— .. ÷	6,0	19,1	4,8	15,4
Aalborg	—	6,6	17,6		
Hjørring	—	3,7	14,3	4,2	14,4
Thisted	—	4,0	14,0		
Viborg	— .. +	4,1	12,7	4,2	14,4
Ringkøbing	—	4,4	12,8		
Ribe	—	4,1	18,7		
Jylland...	5,7	17,1
Provinserne	6,3	17,7
København	19,7	26,9
Kongeriget	8,0	19,4

ganske bort, naar man holder sig til hver af Øerne eller Jylland for sig. *)

Som man kunde vente, er Brevantallet pr. Individ lavest i de Egne af Landet, hvor Systemet med gaaende Landposter med Udvexlingssteder endnu benyttes, altsaa Bornholm og Midt-Jylland, samt endvidere i det nordlige Jylland, hvorimod de øvrige Øer og Øst-Jylland i det væsentlige modtage ligemange Breve pr. Individ. At Brevantallet pr. Individ i de 20 Aar 1875—95 er steget betydelig stærkere i Provinserne end i København, maa naturligvis væsentlig tilskrives Landpostvæsenets Udvikling i det Hele taget. Jo mere Provinserne have været tilbage før, desto hurtigere maatte Udviklingen blive, da den først for Alvor var begyndt.

Opgørelsen ovenfor vedrørende Avisernes og de andre Postforsendelsers Fordeling pr. Individ har ikke den samme Interesse i denne Henseende som Opgørelsen for Brevenes Vedkommende, da Postvæsenets Eneret væsentlig gælder Forsendelse af lukkede Breve. Hvad særlig Aviserne angaar, omdeles disse i Byerne kun i ringe Grad ved Postvæsenets Mellemkomst. Et tilnærmet Udtryk for Avisernes og Tidsskrifternes Fordeling mellem København og Provinserne haves dog i Antallet af Blade m. m., der udgives henholdsvis i og udenfor København, hvilket er angivet i omstaaende Tabel:

*) En anden mindre Fejl har ikke kunnet undgaas, idet man nemlig af det offentliggjorte Materiale ikke kan se, hvorledes de fra Jernbanebrevsamlingsstederne direkte fra Bureauerne modtagne Breve fordele sig paa de enkelte Kontorer; da Antallet dog kun udgør nogle faa Procent af hele Brevantallet, kan Fejlen næppe være af Betydning.

	Aviser		Tidsskrifter		Tilsammen		Ialt
	Kbh.	Prov.	Kbh.	Prov.	Kbh.	Prov.	
1846.....	—	—	—	—	12	18	30
1848.....	—	—	—	—	36	24	60
1860—61...	16	34	47	11	63	65	128
1869—70...	16	80	69	11	85	91	176
1894—95...	18	179	197	48	215	227	442

Af det Antal Exemplarer, der er omdelt af Postvæsenet, udgjorde de ikke-abonnerede Exemplarers Antal i 1874—75 en Ottendedel, i 1884—85 ca. en Tredjedel, og nu henimod Halvdelen af samtlige Exemplarer, der er omdelt af Postvæsenet. Tendensen gaar altsaa i Retning af, at Postvæsenets Mellemkomst særlig anvendes til Udsendelse af »Friexemplarer«.

For de »andre Forsendelsers« Vedkommende skal blot anføres, at disse i 1894—95 pr. Individ fordele sig imellem København og Provinserne som nedenfor anført:

	Kbhvn.	Prov.
Anbefalede Breve	0,8	0,1
Pengebreve	0,6	0,3
Postanvis- og -opkr.	2,7	0,7
Pakker	1,6	0,9
Disse tilsammen	5,7	2,0

En ganske særlig Opmærksomhed fortjener Postvirksomheden i København ved Jule- og Nytaarstid.

Siden 1875 er der ved Overpostmesterembedet i København aarlig opgjort, hvormange Pakkepostforsendelser, der dels er afsendte fra København i Dagene fra 16.—24. Decbr., dels indgaaet til København i Dagene 18.—26. Decbr., samt siden 1890 aarlig opgjort, hvormange Brevforsendelser der er omdelt i København i Dagene 24., 25. og 31. Decbr., samt paafølgende 1. Januar, hvilket Materiale ved Hr. Overpostmester Petersens Velvilje er stillet til min Disposition. I nedenstaaende Tabel angives Forsendelsernes Antal i Tusinder.

	Tusinder Pakkeforsendelser		Tusinder Breve omdelt		
	afsendte 16-24 Decb.	indgaaet 18-26 Decb.	24 Decb. og 25 Decb.	31 Decb. og 1 Jan.	I alt
1875	38	21	—	—	—
1879	41	28	—	—	—
1884	54	36	—	—	—
1889	58	40	—	—	—
1890	62	42	306	239	545
1891	65	42	360	277	637
1892	68	44	441	318	759
1893	69	46	460	334	794
1894	72	49	617	430	1,047
1895	83	53	707	459	1,166
1896	85	55	837	509	1,346

Antallet af »Julepakker« m. m. er altsaa fordoblet i de 17 Aar 1879—96, men Antallet af »Jule- og Nytaarsbreve« er fordoblet i de 6 Aar 1891—96. Af Pakkepostforsendelser modtager København nu i Jule-

tiden daglig over dobbelt saa mange som gennemsnitlig de øvrige Dage af Aaret, men af Breve omdeles i København i de nævnte 4 Dage gennemsnitlig daglig 5 à 6 Gange saa mange Breve som ellers. Størst er Antallet naturligvis den 24. Decbr.; paa denne Dag omdeltes i 1896 saaledes 588,000 Breve eller næsten 10 Gange saa mange som gennemsnitlig de øvrige Dage af Aaret. Aarsagen til denne kolossale Stigning i Brevantallet er sandsynligvis, som af Hr. Overpostmesteren fremsat, at den Skik at sende Jule- og Nytaarskort til Slægtninge og Forretningsvenner nu er trængt ned i de bredere Lag af Befolkningen, bl. a. som Følge af, at Prisen paa Jule- og Nytaarskort i de senere Aar er falden meget betydeligt. Den stærkeste Stigning fra Aar til Aar er forefaldet mellem Julen 1893 og Julen 1894.

Fordelingen mellem de forskellige Bydele i Forhold til Folkemængden fremgaa af følgende Opgørelse:

	Breve pr. Individ omdelt 1896—97.		
	24 Decbr. og 25 Decbr.	31 Decbr. og 1 Jan.	Ialt
København K.	2,5	1,7	4,2
— V.	2,1	1,2	3,3
— Ø.	3,1	1,7	4,8
— C.	1,0	0,6	1,6
— N.	1,6	0,8	2,4
Den egentlige By	2,2	1,3	3,5
Den ydre Omkreds	1,2	0,7	1,9
Ialt...	2,0	1,2	3,2

Kbhvn. K. dominerer altsaa ikke her, som i Tabellen ovenfor vedrørende Brevantallet pr. Individ for hele Aaret. Tvertimod er Østerbro den Bydel, hvor de fleste Julekort omdeles. Men iøvrigt er Rækkefølgen mellem Bydelene her omtrent den samme som ved Opførelsen af Brevantallet for hele Aaret.

Notitser.

Statens Statistiske Bureaus Offenliggørelser. — Selvmord i Danmark. — »Københavns kommunale Forhold«. — Den svenske nationaløkonomiske Forening. — Norsk Statøkonomisk Tidsskrift. — The George Junior Republic.

Statens Statistiske Bureaus Offenliggørelser.

Som 4. H. af »Statistiske Meddelelser« 3. R. 18. Bd. har Statens Statistiske Bureau udsendt et Hefte indeholdende »Love og Cirkulærer m. v. vedrørende Bureauet og dets Arbejder med indledende Bemærkninger om Bureauets Virksomhed Januar 1896—Maj 1897«. Hefkets Fremkomst nu er særlig blevet foranlediget ved Udstillingen i Stockholm, i hvilken Bureauet deltager. Det indeholder samlet den Række af ministerielle Cirkulærer vedrørende dansk officiel Statistik, foruden trykte Henvendelser og Instruktioner fra Bureauet, der i forholdsvis betydelig Mængde ere fremkomne siden forrige Aars Begyndelse. Heftet vil være af Nytte og Interesse for en Del af den samme Almenhed, der gør sig bekendt med Bureauets øvrige Publikationer.

I de siden Bureauets Reorganisation d. 1. Januar 1896 (i Henhold til Loven af 16. December 1895) forløbne c. halvandet Aar har Bureauet udgivet 5 Bind af »Statistisk Tabelværk« (indeholdende Statistiken over

Vielser, Fødte og Døde 1890—94, Danmarks Jordbrug ordnet efter Hartkorn 1. Jan. 1895, Danmarks Handelsflaade og Skibsfart i 1895, Vareomsætningen m. m. i 1895, Kommuneregnskaber 1890—94). Endvidere: Første Aargang af »Statistisk Aarbog«. Fremdeles: 3 Bind »Statistiske Meddelelser« (indeholdende Statistiken over Salg af Landejendomme i Danmark 1885—94, Danmarks Høst i 1895 og i 1896, Kapitelstaxterne, Vareomsætningen i de nævnte to Aar, Alderdomsunderstøttelsen i 1894, kommunale Mandtal og Folketællinger 1895—96, de dansk-vestindiske Øers Ind- og Udførsel 1884—96, Selvmordene i Danmark 1886—95, Love og Cirkulærer m. v. vedrørende Bureauet).

Foruden med disse Publikationer har Bureauet været sysselsat med Forberedelsen af andre Offentliggørelser, af hvilken en Del enten vil fremkomme paa et andet Grundlag end tidligere eller vedrøre Omraader, som først efter Bureauets Omordning er blevne indtagne under dets Arbejdsstof. Der forberedes saaledes adskilligt Nyt paa Befolkningsstatistikens Omraade, bl. a. en Statistik over borgerlige Ægteskaber og en Skilsmissestatistik, Reformer paa Rets-Statistikens, Landbrugs- og Handels-Statistikens m. fl. Omraader. Fremdeles afholdes der i 1897 en Haandværks- og Industritælling i Henhold til Loven af 22. Marts d. A. Endvidere bebudes der forbrugsstatistiske Undersøgelser, Statistik over Arbejdskonflikter, en Oversigt over dag- og akkordlønnede Arbejdere i Statens Tjeneste, deres Antal, Arbejdstid og Løn i 1896. I Anledning af Udstillingen i Stockholm har Bureauet udarbejdet en Del grafiske Fremstillinger, og endelig kan det nævnes, at

Afgivelsen af statistiske og økonomiske Responsa i stigende Grad lægger Beslag paa Bureauets Kræfter. Endel af de afgivne Betænkninger, der ofte ere ret udførlige og af almen Interesse, kunne muligen forventes samlede og offentliggjorte.

Det er saaledes en omfattende Virksomhed, der er udfoldet i det korte Tidsrum siden Reorganisationen, og Fremtiden vil, som det ses, bringe meget betydningsfuldt Nyt.

Selv mord i Danmark.

Af det af Statens Statistiske Bureau iaar udsendte Hefte: »Selvmordene i Danmark i Tiaaret 1886—95« hidsætte vi følgende Uddrag:

Oversigt over Selvmordene i de 6 Tiaar 1836—1895.

Tiaar	Antal	Aarligt Gennemsnit	Aarligt paa 100,000 Indb.	Aarligt paa 100,000 Indb. i Alderen 10 Aar og derover
1836—1845.....	2890	289	22,4	29,2
1846—1855.....	3711	371	26,1	34,4
1856—1865.....	4502	450	28,0	37,1
1866—1875.....	4599	460	25,6	33,5
1876—1885.....	5114	511	25,8	34,1
1886—1895.....	5554	555	25,5	33,7

For hvert enkelt af de ti Aar 1886—95 stillede Forholdene sig saaledes:

Oversigt over Selvmordene i de enkelte Aar
1886—1895.

Aar	Antal	Antal paa 100,000 Indbyggere
1886.....	606	29,0
1887.....	528	25,0
1888.....	529	24,8
1889.....	571	26,6
1890.....	544	25,0
1891.....	531	24,3
1892.....	553	25,1
1893.....	560	25,2
1894.....	580	25,9
1895.....	552	24,5

Af samtlige de Personer, der 1886—95 toge sig af Dage, var 78,6 pCt. Mænd, 21,4 pCt. Kvinder. Af 100,000 Mænd tog aarligt 41,1, af 100,000 Kvinder 10,7 sig af Dage.

Efter Alder fordeltes Selvmordene 1886—95 saaledes:

Alder	Af 100 Selvmord faldt paa hver Aldersklasse		Antal Selvmord for 100,000 Indb. i hver Aldersklasse	
	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.
10—20 Aar.....	4,7	7,8	9,7	4,4
20—30 —	10,8	17,3	31,0	12,0
30—40 —	14,2	11,4	46,1	9,3
40—50 —	16,9	17,4	69,4	18,3
50—60 —	22,8	18,0	117,0	23,4
60—70 —	18,3	16,0	125,1	26,9
70—80 —	9,9	8,5	139,5	26,1
80 Aar og derover.....	2,1	3,5	128,6	40,1
Uoplyst Alder.....	0,3	0,1		
Ialt...	100,0	100,0	41,1	10,7

Efter ægteskabelig Stilling var Fordelingen denne:

Ægteskabelig Stilling	100 Selvmord fordelte efter ægteskabelig Stilling		Antal Selvmord paa 100,000 Indb. i Ald. 20 Aar og derover	
	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.
Ugifte.....	27,0	34,5	59,2	18,2
Gifte.....	52,2	39,4	60,8	12,5
Enkemænd	17,2	23,5	190,1	30,8
Separerede, fraskilte....	2,3	2,4	422,1	82,8
Uoplyst.....	1,3	0,2		
Ialt...	100,0	100,0	71,6	17,1

Mellem Aarets Maaneder fordeltes Selvmordene procentvis saaledes:

Januar	5,8
Februar	6,0
Marts	7,7
April	9,7
Maj	11,9
Juni	11,3
Juli	10,2
Avgust	9,2
September	7,6
Oktober	8,2
November	6,5
December	5,9

100,0

Om Selvmordenes Fordeling, pro Mille, efter Motiver og Drikfældighed giver følgende Tabel Oplysning:

Motiver	København		Købstæderne		Landdistrikter		Tilsammen		
	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.	Ialt
Legemlig Sygdom..	81	94	73	57	95	125	88	109	93
Aandssvaghed	8	»	7	6	7	13	7	9	7
Tungsind, Melankoli, Livslede, Sinds- syge	189	313	202	471	241	413	224	403	262
Sindsforvirring, Delirium	45	86	39	29	34	54	37	56	41
Drikfældighed	89	30	184	17	183	32	164	29	135
Beruselse	22	9	26	12	20	3	22	5	18
Kønlige Udvævelser	24	9	4	»	2	3	7	3	6
Ærgrelse, Vrede, Hidsighed	9	9	11	6	16	18	14	14	14
Religionsskrupler ..	2	»	7	35	10	38	8	30	13
Ulykkelig Kærligh., Skinsyge	35	146	29	63	35	61	34	78	44
Økonomiske Bekymringer	259	86	147	92	136	34	163	53	139
Anger og Skam, Frygt for Straf ..	61	68	106	109	58	76	66	80	69
Huslige Sorger	29	43	30	29	33	14	32	22	30
Sorg i Anledning af andres Død eller Handlinger	19	17	7	17	15	25	14	23	16
Andre og ubekendte	128	90	128	57	115	91	120	86	113
Ialt...	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
Drikfældighed									
Drikfældige	396	107	487	103	392	78	409	87	340
Ikke drikfældige...	563	880	388	736	525	793	510	802	572
Uoplyst	41	13	125	161	83	129	81	111	88
Ialt...	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

1000 Selvmords Fordeling efter Alder, Motiver og Drikfældighed ses af følgende Tabel:

Motiver	15—25 Aar		25—35 Aar		35—45 Aar		45—55 Aar		55—65 Aar		65—75 Aar		75 Aar og derover	
	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.	Mk.	Kk.
Legenlig Sygdom	37	33	45	93	73	111	60	100	91	156	154	134	241	198
Tungsind, Melankoli, Livs-	165	166	215	367	179	500	225	473	231	493	273	418	348	432
lede, Sindssyge.....	29	19	53	58	42	47	45	77	27	44	36	77	21	111
Sindsförvring, Delirium	25	"	100	"	196	29	221	36	220	59	107	51	50	25
Drikfældighed.....	174	324	92	137	30	29	6	5	4	"	4	"	"	"
Ulykkelige Kærligh, Skins,	81	10	157	72	195	52	207	77	189	68	142	64	58	12
Økonomiske Bekymringer	152	186	80	115	66	58	49	50	55	39	38	51	29	12
Anger og Skam, Frygt for	337	262	258	158	219	174	187	182	183	141	186	205	253	210
Straf														
Andre	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000
Talt...														
Drikfældighed														
Drikfælde	123	5	350	43	500	81	507	95	486	161	403	122	195	123
Ikke drikfælde.....	750	895	566	856	430	803	413	805	441	746	520	744	730	704
Uoplyst	127	100	84	101	70	116	80	100	73	93	77	134	75	173
Talt...	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000

Om Danmarks Stilling som Selvmordsland i Sammenligning med andre Lande handler sidste Afsnit i det foreliggende Hefte, der forøvrigt har belyst mange Forhold, som dette Uddrag har maattet forbigaa. Efter »Handwörterbuch der Staatswissenschaften« citeres følgende Tal for Tiaaret 1881—90. Det aarlige Antal Selvmord pr. 100,000 Indb. var i

	Antal Selvmord paa 100,000 Indb.
Sachsen	35,3
Danmark	25,5
Schweiz	22,7
Frankrig	20,7
Tyskland	20,7
Preussen	20,0
Østerrig	16,1
Belgien	11,4
Sverig	10,7
England-Wales	7,7
Norge	6,8
Skotland	5,5
Holland	5,5
Italien	4,9
Finland	3,9
Spanien	2,4
Irland	2,3

Den Undersøgelse, der i Heftet anstilles med Hensyn til Danmarks »Førerstilling« som Selvmordsland, »viser, at Hovedaarsagen til Danmarks høje Stilling i Selvmordsrækken ikke er Drikfældighed. Hvori Aarsagen ligger, henstaar derimod i det uvisse. Den

kan ikke skyldes økonomiske Forhold, thi Danmarks Befolkning er gennemgaaende bedre situeret end mange andre Landes Befolkning med lavere Selvmordshyppighed, ikke stor Bybefolkning — hvor Selvmordshyppigheden jo er større end paa Landet —, thi Storbritannien, Tyskland, Italien, Frankrig har større, til Dels langt større Bybefolkning end Danmark, ikke tyngende eller overvældende Naturforhold eller frygtede Natureruptioner, thi alt er tværtimod i denne Henseende langt mere tempereret hos os end Nord og Syd paa, tempereret som vort Klima, ikke særlige politiske eller sociale Forhold, allerede af den Grund, at de høje Selvmordstal nu have været paaviselige gennem Slægtled. Lovgivning eller den borgerlige Overbærenhed med Selvmordet synes ikke at kunne komme i Betragtning som Aarsager, da i hvert Fald sligt kun plejer at være sekundært, Følgen af den almindelige Samfundsopfattelse. Man staar da tilsidst, i Mangel af andet, overfor noget saa upaagribeligt — fremfor alt da i statistisk Henseende — som Temperamentet, hvor maaske en vis fantasiløs Frygtløshed lettere faar vor Befolkning, vore gamle, end Befolkningen andensteds til selv at gøre en Ende paa Besværet og Mødigheden.«

Københavns kommunale Forhold.

Under Titlen »Københavns kommunale Forhold« er der »i Anledning af Udstillingen i Stockholm i Aaret 1897, paa Københavns Kommunalbestyrelses Foranstaltning« blevet samlet og udgivet en Række

Redegørelser for Københavns Statistik, Styrelse, Finanser, Skolevæsen, Forsørgelses-, Sundheds-, Begravelses-, Vand-, Belysnings-, Brandvæsen etc. etc. Fremstillingen af de enkelte Afsnit skyldes i Hovedsagen de respektive kommunale Embedsmænd; Skriftets Samling og Redaktion Kommunens statistiske Kontor. Den særdeles nyttige Bog (144 Sider) er udkommet hos »Det Nordiske Forlag«.

Den svenske nationaløkonomiske Forening.

I Følge »Nationalekonomiska Föreningens Förhandlingar«, 1897, holdtes der i afvigte Aar i nævnte Forening Foredrag om følgende Emner: Aaret 1895 i finansiell og økonomisk Henseende (af »Bankofullmäktig« Lektor Törnebladh), Sverigs Fabriksudvikling i de senere Aar (af Dr. Key-Åberg), Jernmalmsexporten fra Sverige (af Kommerceraad Nordström), svenske Skovforhold (af Disponent Ljungberg), Arbejderskernes Kaar i Stockholm (af Dr. Leffler), Arv af Levebrød (af Amanuensis Flodström). I de citerede »Förhandlingar« foreligger Dr. Lefflers Undersøgelse om de stockholmske Arbejderskers Kaar i en udvidet Skikkelse og fortjener særlig Paaagtning.

Den svenske Forening har nu til Formand: Overdirektør, Grev H. Hamilton, til Viceformand: Dr. J. W. Arnberg, til Sekretær: Viceherredshøvding M. Wallenberg.

»Statsøkonomisk Tidsskrift«,

udgivet af Bestyrelsen for den norske statsøkonomiske Forening, bringer i sin Aargang 1896 (Kristiania 1897, H. Aschehoug & Co.s Forlag) følgende Hovedartikler: Mellemrigslovens Opsigelse (af Prof. Morgenstierne), Hvedepriser siden 1868 (af Flodström), Lønningssystem og Velfærdsindretninger ved den nederlandske Gær- og Spiritusfabrik i Delft (af Ingeniør E. S. Lund), fra Jordbrugskreditens Omraade (af Bankdirektør Berner), det norske Landbrugs økonomiske Stilling (af Landbrugsdirektør Smitt), Forbrug og Konsumtion af Kobber m. m. (af Prof. Vogt), Brændevinssamlagenes Overskud (af Dir. Berner), Begrebet »Kapital« (stenografisk Referat af Doktordisputation ved Kristiania Universitet), Beboelses- og Indtægtsforhold i Paris. Desforuden en Række mindre Meddelelser, bibliografiske Oversigter m. m. Som Tillægshfte udgaves: »Hvad vi spiser i Norge og hvad der spises i Paris« (af A. Helland).

»The George Junior Republic«.

»The George Junior Republic« er for et Par Aar siden grundlagt af den amerikanske Filanthrop og Børneven William R. George, og er en lille Stat af Børn og for Børn, »a government of the children, by the children and for the children«. »Republiken« er ikke stor, ikke engang saa stor som San Marino; dens Areal er omtrent som en mindre dansk Bondegaards, 48 Acres (35 Tdr. Land). I Vinter rummede

den 44 Indbyggere, 27 Drenge, 17 Piger; om Sommeren kommer Indvandningsstrømmen, og Befolkningen stiger saa til 250. Ved Siden af de faa tarvelige faste Bygninger rejses der saa Telte for at skaffe Husly til de Nyankomne. »Men indenfor disse beskedne Grænser møder man de politiske, industrielle, educationelle, religiøse og andre sociale Begivenheder, som Navnet Republik implicerer«. Denne Miniature-Republik ligger i Nærheden af Freeville, en lille By i Staten New York, et Par Mil fra Ithaca og Cornell University.

Mr. George øver ganske vist Indflydelse paa Alt, hvad der foregaar i »Republiken«, — men han gør det kun paa indirekte Maade, og han skrider kun ind, naar alvorlige Spørgsmaal staa paa Spil. I Begyndelsen var han Republikens Præsident og havde Veto ligeoverfor »Lovgivningsmagten«; men nu er en af Drengene Præsident, og hans Veto kan kun ophæves, naar $\frac{2}{3}$ af Kongressen stemmer derfor.

»Kongressen« bestaar af de to Afdelinger: »Senat« og »Repræsentanternes Hus«. Den har Ret til at vedtage Love i Samklang med de Forenede Staters Forfatning og New Yorks Love. Der er — f. Ex. — vedtaget en Lov mod Brugen af Tobak, og en anden Lov mod Mishandling af Dyr. Overtrædelse straffes med Bøder eller med Fængsel. Den første af disse Love lyder saaledes:

»Be it enacted, That the use of tobacco in every form, including cigarettes, be prohibited in the George Junior Republic ... and that the violation of this law shall be met with a fine not less than fifty cents, nor more than ten dollars, or by from one-half day to five days imprisonment, or by both.«

En tredje Lov har udvidet Valgretten til »alle Borgere over tolv Aar, uden Hensyn til Køn«. Denne Lov kostede det nogen Kamp at føre igennem. Pigerne fik engang den Ide, at de ogsaa burde have Valgret. De ansøgte Kongressen derom, og efter en haard Kamp gik Lovforslaget igennem. Men en Dreng, som de holdt særligt meget af, fik adskillige af dem overbevist om, at det ikke passede sig for Piger at deltage i Valg (»that it was not nice for girls to vote«), og de androg saa Præsidenten om at bruge sit Veto mod Lovforslaget. Dette skete, og Lovforslaget faldt bort. Men nogen Tid efter besluttede Kongressen, at en tung Kopskat skulde opkræves, og da denne jo ogsaa ramte Pigerne, der lige saa vel som Drengene have Hoveder, optoges atter Agitationen for den kvindelige Valgret. Og denne Gang lykkedes det at føre Sagen igennem.

Da Republiken blandt sine Borgere tæller saa mange Dreng og Piger, der ere udgaaede fra meget uheldige Hjem, er et aarvaagent Politi nødvendigt. Og aarvaagent er det i høj Grad. Stillingen som Politibetjent er meget søgt af Republikens Dreng. De uniformeres og faa en passende Løn, men de have ogsaa nok at gøre med at holde Orden. De beskyttes ved særlige Lovbestemmelser, og lystres da ogsaa gennemgaaende godt, selv om de ere nok saa smaa. Naar de smaa Politibetjente, der kun sjældent gør sig skyldige i Myndighedsmisbrug, have ført en Anholdt til Politistationen, afgive de Rapport. Der optages Forhør, og en fuldstændig Procesordning er gennemført. Mindre Forseelser behandles saaledes som Dommeren — for Tiden en Dreng paa sexten

Aar — bestemmer. Arrestanter, der have større Forbrydelser paa deres Samvittighed, fremstilles for den store Jury, »the grand jury«. Retsforfølgningen er ordnet ganske efter den store Stats Mønster; der finder Vidneafhøring Sted, Advokaterne plædere for og imod, Dommene fældes som i de Voxnes Stat. Efter samme Mønster er Fængselssystemet ordnet; der idømmes indtil flere Dages Fængsel, Fængsel paa Fangekost, Tvangsarbejde, Cellefængsel, Fangedragt o. s. v. »Det er strænge Straffe«, siger Mr. George, »men der forefalder ogsaa undertiden alvorlige Forseelser. Jeg holder naturligvis ikke af dette Fængsels- og Straffevæsen; men der er mange hundrede andre Ting i den store Verden, som vi ikke holde af, og som dog synes nødvendige. Man kunde naturligvis have gjort Straffene mildere; men det vilde have bibragt falske Forestillinger.« Straffevæsenet synes at have fungeret godt, og Børnene komme stedse mere til den Erkendelse, at det »ikke betaler sig« at opføre sig slet.

Ikke blot findes der i denne »Junior Republik« et velorganiseret Politi. Bag dette bestaar der, som i den store Stat, en Militshær, der omfatter alle Drengene. Til Stadighed indøves militær Exercits.

Den industrielle Virksomhed udfolder sig i flere Retninger. Ofte er nu Forholdet det, at »Republikens« Regering slutter Kontrakt om Udførelsen af visse Hverv med enkelte »Borgere«, der paa deres Side engagere Arbejdere, hvem der betales en Arbejds løn paa 50 à 70 Cents pr. Dag. Driftsherrerne løbe saa den pekuniære Risiko paa eget Ansvar. Arbejdsdagen er fra Kl. 8¹/₂ til 12. En Dreng har,

for at nævne Exempler, af Regeringen købt Ret til at holde Badeanstalt; han skal sørge for at Drengene faa deres ugenlige Bad; Børnene skulle bade; gøre de det ikke, straffes de med Bøder eller Fængsel. Andre have erhvervet Ret til at drive Gæstgiveri. Der findes forskellige saakaldte Hoteller, hvor Vær-else kan faas til højere eller lavere Priser, alt efter Godheden. Hotelværten skal holde sit Hotel i god Orden, og mulkteres, hvis han ikke gør det. Han kan paakalde »Politiets« Hjælp, hvis Gæsterne gøre sig skyldige i Uorden. Regeringen har ansat en Hotelinspektør, der to Gange om Dagen — ledsaget af Fru George — inspicerer Hotellerne; overser Inspektøren tilstedeværende Mangler og Uorden i Hotellet, mulkteres han.

En fjortenaarig Dreng driver en større Beværtning, hvor der serveres Maaltider i tre forskellige »Klasser« til forskellige Priser. At opnaa Adgang til den øverste Klasse, »Aristokraternes Bord«, er meget attraaet, men ikke saa let; ikke blot er det dyrt, men kun Dreng af det mest ulastelige Væsen tilstedes der Adgang til dette fine Bord. Denne Ordning er ikke meget »demokratisk«; men den siges at have udmærket pædagogiske Virkninger. Køkkenet forestaas af en voxen Kok, men forøvrigt besørges Køkkentjenesten og Opvartningen af Børn.

Medens nogle af Børnene af Regeringen har købt Bevilling til at drive visse Virksomheder, — deriblandt, som ovenfor nævnt, Ret til at holde Badeanstalt, drive Gæstgiveri og Beværternæring —, arbejde andre uden nogen Kontrakt med Regeringen. Nogle drive Agerbrug, andre ere Tømrere, Snedkere,

Frugt- og Sukkergodthandlere; atter andre virke som Sagførere. Pigerne sy og strikke og gøre Tjeneste i Huset.

Alt, hvad der forbruges i Republiken, maa købes der og betales. En Gang om Ugen er det Betalingsdag. Saa maa alle Konto'er gøres op, mellem Regeringen og Borgerne, og mellem disse indbyrdes. Som Betalingsmiddel benyttes smaa Tinmønter, der stemples med Republikens Navn, og som udmøntes i Størrelser, der svare til de Forenede Staters 1-, 5-, 10-, 25-, 50-Cents samt 1-Dollars-Mønter. Naturligvis gælder denne Mønt kun indenfor Republikens Grænser, — men Omegnens Bønder, kirkelige og velgørende Samfund m. fl. skænker forøvrigt Republiken Midler. Ifjor modtog den saaledes 2500 Dollars kontant, 1800 Dollars i Varer. Idealet er at faa Børnenes Arbejde gjort saa indbringende, at Republiken kan bære sig selv. Imidlertid faa Børnene selv hverken Klæder eller Føde eller Husly uden Arbejde. Nogle arbejde saa lidt og saa daarligt, at de maa nøje sig med et tarveligt Logis, med ringe Føde og Klæder. Nogle ende som en Art Fattiglemmer. Regeringen giver dem saa Klæder, Føde, Husly, men paatvinger dem til Gengæld et Arbejde, der lønnes saa knebent, at de lære at indse »that it does not pay to be a pauper«, lige saa lidt som Forbryder. Andre tage Skeen i den anden Haand: de samle Formue, spise godt, bo godt, klæde sig godt. Enkelte drive det til at blive »bankers«. De modtage Penge fra de andre, og gøre Pengene frugtbringende; — men undertiden gaar det galt; Tilliden til Banken forskærtses, et »run« finder Sted,

og Banken maa lukke, ganske som i den store Verden udenfor; men den uheldige Banquier plejer at byde en Række af Søgsmal Trods fremfor at tiltræde en skyndsom Rejse til Udlandet.

Naar Sommer-Borgerne om Efteraaret skulle rejse hjem, sælges de skænkede Varer ved offentlig Auktion i Republiken. De, som ikke have sparet noget sammen, vende da tomhændede hjem, og ofte i en daarlig Forfatning, til Skam for dem selv, til Ærgrelse for deres Familie, men — forhaabentlig — til gavnlig Belæring. De flinke og flittige kunne derimod vende hjem med Sække fyldte med Kartofler eller andre gode Sager, hvorefter deres Familie kan leve i følgende Maaneder.

Indenfor den lille Republik opstaar der og diskuteres lignende økonomiske Spørgsmaal som udenfor. Regeringens Finans-, Mønt-, Industripolitik o. s. v. giver Anledning til mange Overvejelser. Mr. George søger at klare Spørgsmaalene for Børnene; men selv maa de løse dem; de skulle lære at føle, at de ere ansvarlige for, hvad de gøre; den personlige Erfaring skal først og fremmest være deres Læremester.

Nogle af de ældste og mest modne Borgere virke som Skolelærere; men forøvrigt sendes ogsaa en Del af Børnene til Omegnens offentlige Skoler. En eller anden mere fremragende Borger kan ogsaa faa Lov til at holde Forelæsninger for sine Kammerater. Republiken har sit gode, velforsynede Bibliotek, hvor megen nyttig Kundskab kan indsamles.

Dagen begynder med Morgenbøn og slutter med Aftenbøn, og om Søndagen søge Børnene til Omegnens Kirker.

Men der arbejdes ikke blot i the George Junior Republic; — der leges ogsaa. Boldspil og andre Spil drives flittigt; om Sommeren er Svømning, om Vinteren Skøjteløbning Yndlingssport.

Mr. George faar en Del af sine Børn efter Øvrighedens Anvisning; andre komme der efter Forældrenes Anmodning. Den sædvanlige Alder er 12—15 Aar. Kun under særlige Forhold modtages yngre Børn, for hvilke saa nogle af de ældre paatage sig at sørge.

Det er lykkedes i the George Junior Republic forbavsende hurtigt at lære Drengene og Piger fra gennemgaaende meget daarlige Hjem Flid og Orden. Dette gode Resultat synes at vidne om, at man har handlet ret i at vise Børnene Tillid og i at lade dem arbejde paa eget Ansvar; men det gode Resultat skyldes dog maaske især den velgørende Indflydelse, som Hr. og Fru George øve, — en Indflydelse, som gennemtrænger Republikens hele Liv, skønt den er tavs og ikke strax falder den mere flygtige Iagttager i Øjnene.

(Résumé af en Artikel i Annals of the American Academy of Political and Social Science, July 1897).

A. P.-St.

Tyske Bøger.

Abhandlungen, Züricher volkswirtschaftliche. Hrsg. v. Jul. Wolf. 2. Hft. Zürich, A. Müller. — 2. Marschlewski, Dr. Jul.: Der Physiokratismus in Polen. (173 S.) 3.50.

Arbeitseinstellungen u. Aussperrungen, die, im Gewerbebetriebe in Österreich während des J. 1895. Hrsg. vom statist. Departement im k. k. Handelsministerium. (300 S.) Wien, A. Hölder. 2 —

Arbeits- u. Lebensverhältnisse, die, der Wiener Lohnarbeiterinnen. Ergebnisse u. stenograph. Protokoll der Enquête üb. Frauenarbeit, abgeh. in Wien vom 1. III. bis 21. IV. 1896. (XVI, 686 S. m. 1 Tab.) Wien, 1. Wiener Volksbuchh. geb. 7.50.

Beiträge, staats- u. socialwissenschaftliche. Hrsg. von Prof. Dr. Aug. v. Miaskowski. 3. Bd. 2. Hft. L., Duncker & Humblot. — 2. Stumpfe, Dr. Emil: Der kleine Grundbesitz u. die Getreidepreise. (V, 130 S.) 2.60.

Brentano, Prof. Dr. Lujo: Agrarpolitik. Ein Lehrbuch. 1. Tl.: Theoretische Einleitg. in die Agrarpolitik. (145 S.) St., J. G. Cotta Nachf. 3 —

Brentano, Prof. Dr. Lujo: Die Stellung der Studenten zu den sozial-politischen Aufgaben der Zeit. Vortrag. (23 S.) München, C. H. Beck. — 40.

Forschungen, staats- u. socialwissenschaftliche, hrsg. v. Gust. Schmoller. L., Duncker & Humblot. — Plehn, Dr. Hans: Der politische Charakter v. Matheus Parisiensis. Ein Beitrag zur Geschichte der engl. Verfassg. n. des Ständetums im 13. Jahrh. (XIV, 136 S. 3.60. — Schottmüller, Dr. Kurt: Die Organisation der Centralverwaltung in Kleve-Mark vor der brandenburgischen Besitzergreifung im J. 1609. (X, 121 S.) 3 —. Halle, Dr. Ernst v.: Baumwollproduktion u. Pflanzungswirtschaft in den nordamerikanischen Südstaaten. 1. Tl. Die Sklavenzeit. Mit 1 Karte u. 1 Taf. in Buntldr. (369 S.) 9 —. — Eberstadt,

- Rud.: Magisterium u. Fraternitas. Eine Verwaltungsgeschichte. Darstellg. der Entstehg. des Zunftwesens. (242 S.) 5.40.
- Hand- u. Lehrbuch** der Staatswissenschaften in selbständigen Bänden. Hrsg. v. Kuno Frankenstein. 2. Abtlg.: Finanzwissenschaft. III. Bd. L., C. L. Hirschfeld. — III. Die Steuern. Besonderer Tl. Von Minist. a. D. Dr. Alb. Schäffle. (XVI, 633 S.) 20 —; Einbd. 2 —
- Hertzka**, Thdr.: Die Probleme der menschlichen Wirtschaft. I. Bd.: Das Problem der Güter-Erzeugg. (V, 362 S.) B., F. Dümmler's Verl.
- Hirsch**, Dr. Heinr.: Socialpolitische Studien. Beiträge zur Politik, Geschichte u. Ethik der sozialen Frage. 2 Bücher. (VII, 144 S.) B., R. L. Prager. 3 —
- Hugo**, C., Städteverwaltung u. Municipal-Socialismus in England. (300 S.) St., J. H. W. Dietz. 2.50.
- Kley**, Die Berufskrankheiten u. ihre Stellung in der staatlichen Arbeiterversicherung in national-ökonomischer Beleuchtung. Mit 3 graph. Taf. u. 25 Tab. (179 S.) Cassel, L. Döll. 3 —
- Kohler**, Prof. Dr. J.: Zur Urgeschichte der Ehe. Totemismus, Gruppenehe, Mutterrecht. [Aus: »Ztschr. f. vergleich. Rechtswiss.«] (167 S.) St., F. Enke. 6 —
- Mehring**, Frz.: Geschichte der deutschen Sozialdemokratie. (In ca. 36 Hftn.) St., I. H. W. Dietz. à — 20.
- Pastor**, Willy: Wanderjahre. Sociale Essais. (211 S.) B., Schuster & Loeffler. 3 —
- Ruland**, Dr. W.: Die Handelsbilanz. Eine volkswirtschaftl. Untersuchung. Mit e. Vorworte von H. v. Scheel. (85 S.) B., O. Liebmann. 1.50.
- Rundschau**, social-wirtschaftliche. Halbmonatshefte, hrsg. v. A. Fischel. Red.: I. Klein. 1. Jahrg. 1897. 24 Hfte. Lex.-8°. (1. Hft. 12 S.) Wien. L., Literar. Anstalt, A. Schulze in Komm. Vierteljährlich. 3 —
- Sammlung** nationalökonomischer u. statistischer Abhandlungen des staatswissenschaftlichen Seminars zu Halle a. d. S., hrsg. v. Prof. Dr. Joh. Conrad. 12. Bd. Jena, G. Fischer. — 12. Rostwowski, Dr. A. J. F. C. Graf v.: Die Entwicklung der bäuerlichen Verhältnisse im Königr. Polen im 19. Jahrh. (VI, 91 S.) 2.40.
- Schäffle**, Alb., u. Paul Lechler, neue Beiträge zur nationalen Wohnungsreform. (IV, 62 S.) B., E. Hofmann & Co. — 75.
- Schanz**, Prof. Dr. Geo.: Neue Beiträge zur Frage der Arbeitslosen-Versicherung. (216 S.) B., C. Heymann's Verl. 4 —
- Schriften** des Vereins f. Socialpolitik. 67, 69—71 Bd. L., Duncker & Humblot. — 67. Untersuchungen üb. die Lage des Handwerks in Deutschland m. besond. Rücksicht auf seine Konkurrenzfähigkeit gegenüber der Groszindustrie. 6. Bd. Königr. Sachsen. 3. Tl. (705 S.) 16 —. — 69. Dasselbe. 8. Bd. Süddeutschland. 2. Tl. (550 S.) 12 —. — 70. Dasselbe. 9. Bd. Verschiedene Staaten. Mit e. Verzeichnis der Mitarbeiter, e. Orts- u. Sachregister f. Bd. I—IX. (734 S.) n 16.60. — 71. Untersuchungen üb. die Lage des Handwerks in Österreich m. besond. Rücksicht auf Konkurrenzfähigkeit gegenüber der Groszindustrie. (690 S.) 16 —
- Sighele**, Prof. Scipio: Psychologie des Auflaufs u. der Massenverbrechen. Deutsch. v. Dr. Hans Kurella. (216 S.) Dresden, C. Reissner. 4 —

- Struve**, Der Berliner Bierboykott v. 1894. Ein Beitrag zur Geschichte der sozialen Klassenkämpfe der Gegenwart. Aktenmäßig dargestellt. (383 S.) B., C. Heymann's Verl. 6 —
- Student**, der sozialistische. Red.: Berth. Heymann. 1. Jahrg. 1897. 12 Nrn. gr. 8°. (Nr. 1. 16 S.) B., H. Baake in Komm. Vierteljährlich. — 30.
- Studien**, Münchener volkswirtschaftliche. Hrsg. v. Lujo Brentano u. Walth. Lotz. 20—22. St., J. G. Cotta Nachf. — 20. Fisk, Dr. George M.: Die handelspolitischen u. sonstigen völkerrechtlichen Beziehungen zwischen Deutschland u. den Vereinigten Staaten v. Amerika. Eine historisch-statist. Studie. (XIV, 254 S.) 5.60. — 21. Thurneysen, Dr. Fritz: Das Münchener Schreiner-gewerbe. Eine wirtschaftl. u. soziale Studie. (IX, 163 S.) 3.60. — 22. Pflieger, Frz. Jos., u. Ludw. Gschwindt: Börsenreform in Deutschland. Eine Darstellg. der Ergebnisse der deutschen Börsenenquête. 3. Abschn.: Die Effektenbörse nach den Erhebgn. der Börsenenquêtékommision. Bearb. v. L. Gschwindt. Mit Anh.: Reichsbörsengesetz vom 22. VI. 1896. (247 S.) 5 —
- Tisza**, Stef. v.: Ungarische Agrarpolitik. Die Ursachen des Preis-falles der landwirthschaftl. Produkte u. die Mittel der Abhilfe. Autoris. deutsche Ausg. (XI, 80 S.) L., Duncker & Humblot. 1.60.
- Unger**, Die soziale u. ethische Wirkung der Arbeiterversicherung. Eine volkswirtschaftl. Untersuchung. (78 S.) B., Siemroth & Trochel. 1.20.
- Wagner**, Prof. Dr. Adph.: Unternehmergewinn u. Arbeitslohn. Rede. (19 S.) Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. — 40.
- Walcker**, Priv.-Doz. Dr. Karl: Karl Marx, Gemeinverständliche, krit. Darlegg. seines Lebens u. seiner Lehren. (XVII, 43 S.) L., Rossberg. 1.20.
- Wermert**, Handelsk.-Schr. Dr. Geo.: Pro societate. Zwei Abhandlgn.: I. Über den christl. Socialismus u. seine wirthschaftl. Bedeutg. — II. Zur Würdigg. des Rodbertus u. seines Staatssozialismus. (171 S.) Halle, C. A. Kaemmerer & Co. 2 —
- Zeitfragen**, volkswirtschaftliche. Vorträge u. Abhandlgn., hrsg. v. der volkswirtschaftl. Gesellschaft in Berlin. 138—146 Hft. gr. 8°. B., L. Simion. Einzelpr. à 1 —. — 138. Handbuch der deutschen Getreidestatistik seit 1880. 2. Aufl., die Statistik f. 1895 —96 einschliessend. Bearb. v. Ed. Tiessen. (IV, 31 S.) — 139. Friedrich List. Zur Erinnerung an seinen 50jähr. Todestag v. Dr. Katzenstein. (44 S.) — 140.141. Lasson, Adf., Handelsinteressen u. Grundbesitzinteressen. (56 S.) — 142.143. Lewinstein, Die deutsche Tabak-Industrie. Eine Skizze ihrer Entwickelg. u. ihrer wirthschaftl. Bedeutg. (69 S.) — 144. Fitger, E.: Die Zunahme der Bevölkerung Deutschlands u. die Handels-vertragspolitik. (33 S.) — 145.146. Zur Entwicklung der inter-nationalen Socialdemokratie. Bericht üb. den 4. internationalen Socialisten-Congress in London vom 27. VII. bis 1. VIII. 1896. (Uebersetzung aus dem Musée social, Circulaire No. 3, Paris.) Mit e. Vorwort v. Ludw. Bamberger. (56 S.)

Om Hyppigheden af Talelidelser.

Af

Harald Westergaard.

Spørgsmaalet om Hyppigheden af Talelidelser har i den senere Tid faaet en Del Interesse, efter at det ved forskellige Forsøg har vist sig, at dette Onde med Held lader sig bekæmpe. Da statistiske Oplysninger desangaaende hidtil kun ere samlede i lidet Omfang og i ufuldkommen Form, vil det ikke være uden Betydning at gøre Rede for Resultaterne af en Bearbejdelse af et større statistisk Materiale, som er indsamlet ved forskellige Autoriteters og Privates Velvilje efter Initiativ af Dr. med. Haderup, og derefter bearbejdet i Universitetets statistiske Laboratorium. Størstedelen af Materialet blev indsamlet og bearbejdet i Efteraaret 1894; Aarsager, hvorover jeg ikke har været Herre, have opholdt Offentliggørelsen af Resultaterne indtil nu.

De bedste og mest ensartede Iagttagelser foreligge fra de københavnske Kommuneskoler; der er udarbejdet Lister over Talefejl blandt 34,000 Børn i saadanne Skoler. Disse Lister vidne om en saadan Omhu og Interesse for Sagen, at man næppe vilde kunne vente et fyldigere og bedre Materiale, og den følgende Undersøgelse bygger derfor i det Væsentlige derpaa. Vel ere sandsynligvis ikke alle Lister udarbejdede fra samme Synspunkt, idet nogle synes at have været tilbøjelige til at udstrække Begrebet Talelidelse videre

end andre, og paa enkelte Punkter (saaledes Arvelighedsspørgsmaalet) have Oplysningerne været saa spredte og tilfældige, at de helt have maattet forbigaaes. Men fraregnet disse sidste Tilfælde gruppere Iagttagelserne sig paa en saadan Maade om Gennemsnittet, trods Uoverensstemmelsen i Opfattelsen af, hvad der skal forstaaes ved Talelidelse, at man uden Fare kan betragte Gennemsnittet som et nogenlunde typisk Udtryk for det virkelige Forhold.

Det samlede Antal af Elever var 17,347 Drenge og 16,653 Piger, tilsammen som foran anført 34,000. Af disse havde 426 Drenge og 323 Piger, tilsammen 749 Talefejl, altsaa 2,5 pCt. af Drengene, 1,9 pCt. af Pigerne, tilsammen for begge Køn 2,2 pCt. Denne Forskel mellem de to Køn gør sig dog ikke gældende ved alle Arter af Talelidelser, hvad nedenstaaende Oversigt tyder paa.

	Antallet af Talelidelser			For hver 10,000 Børn havde Talelidelse		
	Drenge	Piger	Begge Køn	Drenge	Piger	Begge Køn
Stammen.....	165	42	207	95	25	61
Fejltalen.....	102	60	162	59	36	48
Lukket Snøvlen*)....	127	162	289	73	97	85
Aaben Snøvlen**).	7	21	28	4	13	8
Læspen.....	51	53	104	30	32	31
andre Talefejl.....	2	2	4	—	—	—
	454	340	794			

*) ved vedvarende Tilstopning af Næsen eller Næsesvælgrummet (hyppigst Vegetationer).

**) ved Spaltning af den haarde eller bløde Gane (Ganelamning efter Difteritis).

Under »andre Talefejl« ere henregnede Tilfælde, som »hæs raa Stemme« og »vedvarende Hæshed«. Det samlede Antal Talelidelser overstiger det ovenfor anførte Tal 749 med 45, idet 41 Børn hver vare angrebne af 2 Talelidelser og 2 Børn af 3. Jeg skal ikke opholde mig videre ved disse Kombinationer af Talelidelser, da der ikke synes at være nogen enkelt, der har særegen Tilbøjelighed til at optræde sammen med andre.

Man ser, at Læspen er omtrent lige hyppig hos Drengene og hos Piger. Snøvlen er hyppigere iagttaget blandt Piger end blandt Drengene, medens det omvendte gælder Fejltalen og navnlig Stammen. Forskellen mellem Drengene og Piger med Hensyn til Stammen er saa karakteristisk, at den ikke kan bero paa tilfældige Fejl ved Materialet, og den bekræftes da ogsaa ved statistiske Iagttagelser andetstedsfra.

Spørgsmaalet bliver nu, hvorvidt disse Lidelser tiltage eller aftage med Alderen. Nogen Oplysning i saa Henseende give allerede nedenstaaende Tal, der vise Resultaterne af Skemaets Spørgsmaal, om Talelidelsen var ubetydelig, moderat eller betydelig.

100 Børn med Talelidelse fordelte sig saaledes i en Alder af			
	6—8 Aar	9—11 Aar	12—14 Aar
ubetydelig Grad	24	25	35
moderat —	42	50	45
betydelig —	34	25	20

Jo ældre Barnet bliver, desto hyppigere blive altsaa de mildere Former af Talelidelser i Sammenligning med de haardere Former. Dette gentager sig tildels ved de enkelte Arter af Talelidelse:

	Af 100 Børn med Talelidelse lede følg. Antal deraf i betydelig Grad i Alderen		
	6—8 Aar	9—11 Aar	12—14 Aar
Stammen.....	41	21	18
lukket Snøvlen	39	22	18
Fejltalen	40	39	37

Der er altsaa Nedgang paa alle Punkter; men det er dog kun for Stammen og lukket Snøvlen, at man med nogenlunde stor Sandsynlighed tør tale om en Indflydelse af Alderen.

Man kunde nu imidlertid spørge, om denne Aftagen i Intensitet ikke hidrører fra, at der med Alderen kommer en Del lettere Tilfælde til, saa at de svære Tilfælde af Talelidelse i Virkeligheden ikke ere sjældnere blandt de større Børn end blandt de smaa. Det er dog ret sjældent, at Talelidelserne opstaa i en senere Alder. Det synes kun som om c. 1 Barn blandt 11 med Talelidelse har erhvervet denne efter at være kommet i Skole, for en Del allerede i 6 Aars Alderen, og det er derfor ikke rimeligt, at Talelidelsernes Hyppighed skulde tage videre til med Alderen. Forholdet er oplyst for c. $\frac{3}{4}$ af Skolerne. Af 51 Børn, hvis Talelidelse opstod efter Indtrædelsen i Skolen, havde

10 faaet den i 6 Aars Alderen

12 — 7 —

17 havde faaet den i 8 Aars Alderen

2	—	9	—
4	—	10	—
0	—	11	—
6	—	12	—

Dette kan nu ogsaa belyses direkte ved at gruppere de 34,000 iagttagne Børn efter Alder og dermed sammenligne Antallet af Børn med Talelidelse i de forskellige Aldere. Her er der imidlertid den Vanskelighed, at de enkelte Klassers Gennemsnitsalder vel er opgivet, men ikke Fordelingen paa de enkelte Aldersaar, saa at en Sammenligning ikke lader sig foretage uden videre. Ikke heller kan man spørge om, hvor mange der i hver Skoleklasse have den omtalte Lidelse, thi saadanne Børn ere ofte tilbage i Udvikling og derfor jævnlig ældre end Kammeraterne i samme Klasse. Forat komme ud over denne Vanskelighed har man benyttet Aldersfordelingen d. 31. Decbr., saaledes som den findes trykt i Beretningerne om de københavnske Kommuneskoler. Da Antallet af Skolebørn paa dette Tidspunkt er noget nær det samme som i September, (den Maaned, da Skemaerne udfyldtes), behøver man blot — med tilbørlig Forsigtighed — at rykke Alderen et tilsvarende Stykke tilbage. Den yngste Aldersklasse, 6 Aar, er ret stabil i de sidste Maaneder af Aaret, efter at der er optaget en Del Børn i denne Alder d. 1. Septbr., og der bliver kun Afgang ved at en Del af Børnene rykke op i 7 Aars Alderen; dog er det ikke utænkeligt, at Antallet af disse Børn er blevet overvurderet noget, og denne Aldersklasse er derfor i det følgende udeladt, saa meget desto

mere, fordi der kun er faa lagttagelser af Talelidelse (20 ialt).

Hyppigheden af Talefejl i de enkelte Aldersklasser for begge Køn under ét:

	7—9 Aar		10—12 Aar		13—14 Aar		6—14 Aar	
	Absolut Antal	Af 1000 Børn vare angrebne	Absolut Antal	Af 1000 Børn vare angrebne	Absolut Antal	Af 1000 Børn vare angrebne	Absolut Antal	Af 1000 Børn vare angrebne
Stammen....	69	5	101	8	33	10	207	6
lukket Snøvl.	108	7	129	10	49	14	289	8
Fejltalen	106	7	36	3	10	3	162	5
Læspen	43	3	45	3	14	4	104	3
Samtlige Børn med Talefejl	312	21	305	23	112	32	749	22

Læspen er efter disse, ganske vist ikke omfattende lagttagelser, saa temmelig uafhængig af Alderen, hvad der vel ogsaa er ganske rimeligt. Fejltalen synes at aftage med Aarene, hvorimod Stammen og lukket Snøvlen snarere have den modsatte Bevægelse.

Dog er det muligt, at denne Væxt i Hyppigheden af Stammen og Snøvlen for en Del er tilsyneladende, idet Børn med disse Talelidelser blive forholdsvis længere i Skolen end andre, og derfor frembringe en Ophobning i de ældre Skolealdere, som ikke svare til Forholdene i Befolkningen som Helhed. Omvendt synes der kun at være meget faa Tilfælde, hvor et Barn udtages af Skolen paa Grund af Talelidelse. Nedenstaaende Tal give Oplysning om Gennemsnitsalderen:

Klasse	Samtlige Børn	Børn med				
		Tale- lidelse	Stammen	Snøvlen	Fejltalen	Læspen
I	12,3	12,6	12,7	12,5	12,5	12,4
II	11,7	12,0	11,7	12,0	11,9	12,4
III	10,5	11,5	11,4	11,5	11,6	11,7
IV	9,3	9,9	9,8	9,9	10,1	10,2
V	8,1	8,7	8,5	8,7	8,8	8,8
VI	6,8	7,2	7,3	7,1	7,1	7,4

For alle Talelidelser er altsaa Billedet det samme. Alderen er gennemgaaende højere end den for Klassen normale; Talelidelsen staar i Forbindelse med Forhold, der direkte eller indirekte hæmme Udviklingen eller skade Aandsevnerne. Dette er ingenlunde uden Undtagelse, idet der findes en Mængde Børn, der trods Talelidelsen følge særdeles godt med, men til Gengæld er der adskillige, for hvem det er meget vanskeligt at følge med. Herom faaer man ogsaa et Vidnesbyrd ved at udregne Gennemsnitsnummeret i Klassen. Forøges Antallet i Klassen til 100, finder man følgende Klasse-numre:

for Børn med Stammen 55

— — Snøvlen 60

— — Fejltalen 67

— — Læspen*) 61

Gennemgaaende ere disse Børn altsaa i Klassens nederste Halvdel, foruden at de ofte maa sidde over.

*) Herunder kun medregnet Tilfælde, hvor ingen anden Talelidelse fandtes.

Spørger man nu, hvorvidt disse Resultater stemme med Oplysninger fra københavnske Privatskoler (4863 Dreng og 4628 Piger), maa det først bemærkes, at der her er langt større Uensartethed imellem de enkelte Skoler, saa at man ikke tør tillægge Iagttagelserne saa megen Vægt. Bedst stemme Oplysningerne om Stammen, for Dreng 9,3 p. m. (i Kommuneskolerne 9,5), for Piger 1,9 (2,5). Af Fejltalen led alt i alt 5 p. m., ligesom i Kommuneskolerne, af aaben Snøvlen 0,8, et Tal, der ligeledes genfindes. Derimod er Læspen noget hyppigere anført (4 i Stedet for 3 p. m.), og navnlig lukket Snøvlen (12,6 mod 8,5 p. m.), hvad der særlig skyldes Pigeskolerne; med Hensyn til Aldersfordelingen ere Tallene ikke tilstrækkelig tydelige.

En Undersøgelse af Eleverne i det tekniske Selskabs Skole i København (talt ialt 2200, hvoraf 152 13—14 Aar gamle, 1511 15—18 og 537 over 18 Aar) viste kun 23 Tilfælde af Talelidelse, og særlig var Stammen og Snøvlen paafaldende sjælden (henholdsvis 3 og 6 Tilfælde). Om dette nu skyldes Alderens Indvirkning eller andre Aarsager, maa staa hen.

Et interessant Tillæg til disse Oplysninger haves i nogle Iagttagelser fra de Kellerske Abnormanstalter. Af Skolens 250 Børn led nemlig ikke mindre end 124 (72 Dreng, 52 Piger) af Talefejl, (deriblandt 6 med 2 Talelidelser hver), 12 Børn stammede, atter flest Dreng, 8 snøvlede og 4 læspede. Særlig hyppig var Fejltalen, der optraadte i ikke mindre end 106 Tilfælde, hvad der ikke stemmer ilde overens med det foran oplyste angaaende Kommuneskolerne, hvorefter Børn med Fejl-

talen gennemsnitlig vare længere nede i Klassen end Børn med andre Talelidelser.

Hvorvidt nu disse Oplysninger ville vise sig at stemme med Iagttagelser, som for Tiden gøres for den øvrige Del af Landet, er ikke muligt at vide. Det er dog næppe rimeligt, at man skulde komme overdrevent langt under det Niveau, der er fundet i København, og slaaer dette til, vil det sige, at der i Kongeriget Danmark findes mange tusinde Mennesker, som have en eller anden Art af Talelidelse. Selv om Niveauet er saa lavt for Befolkningen som Helhed som i det tekniske Selskabs Skole, drejer det sig om over 20,000 Landet over, og der er derfor Grund nok til at betegne dette som et Samfundsonde og appellere til Staten for at faa en saa stor Del af dette afhjulpet eller hindret som muligt.

Statistiske Pionerarbejder.

Af

Harald Westergaard.

Det maa være mig tilladt at henlede Opmærksomheden paa nogle statistiske Undersøgelser, der baade kunne vække Interesse ved det Maal de tilstræbe og de Methoder de anvende. Jeg skal begynde med det af det statistiske Bureau gjorte Forsøg paa at beregne Danmarks Folketal 1. Febr. 1895, fem Aar efter den sidste regelmæssige Folketælling (Kommunale Mandtal og Folketællinger, Kbhvn. 1897).

Paa Grundlag af de kommunale Tællinger i 1895—96 i en Del af Byerne er først Bybefolkningen beregnet. Den udgjorde efter Tælling i København og Frederiksberg, c. 390,000 Mennesker og i en Del af Købstæderne 270,000. I de øvrige (væsentlig mindre) Købstæder forudsattes Tilvæksten 1890—95 at staa i lignende Forhold til de mindre Byers Tilvæxt, som i 1880—90; Resultatet af denne Beregning bliver 109,000, og naar hertil lægges et paa tilsvarende Maade tilvejebragt Folketal for Handelspladserne, samt den optalte Folkemængde i Sundbyerne og Esbjerg (henholdsvis 15,499 og 9,280) faaes en samlet Bybefolkning af c.

808,000 Mennesker (foruden saadanne bylignende Pladser som Struer, Herning o. s. v.).

En tilsvarende Beregning er nu ikke forsøgt for Landkommunerne, idet her kun en lille Brøkdel af Befolkningen er talt, og Tællingerne tilmed navnlig ere foretagne i Kommuner med særligt Præg, saa at det er vanskeligt at overføre de fundne Tal paa hele Hovedmassen af Kommuner. Derfor har Bureauet bygget paa Fødselsoverskudet i hele Landet og paa den konstaterede oversøiske Udvandring, idet man har antaget, at den samlede Overskudsudvandring 1890—95 udgør en lignende Procentdel af denne som i 1880—89. Derved faaes en Befolkningsforøgelse siden 1890 af 84,000, saa at Folkemængden i hele Landet 1. Febr. 1895 kunde anslaaes til 2,256,000 Mennesker, og herfra kan atter sluttes tilbage til Landdistrikternes Befolkning. Af Tilvæksten falder den allerstørste Del paa Bybefolkningen (68,000); Landbefolkningen er ikke langt fra at være konstant.

Alt dette stemmer godt med de Bevægelser, Befolkningen har været underkastet i Tiden forud for 1890, men det vil selvfølgelig ikke være uden Interesse at underkaste Tallene en nærmere Prøvelse ad andre Veje. Jeg skal her meddele Resultatet af en saadan Prøve, foretaget i Universitetets statistiske Laboratorium. Den bygger paa Fødselsantallet i Landets enkelte Kommuner i 1890 og 1894. Det er almindelig bekendt, at Fødselshyppigheden er langt stabilere end de fleste andre Forholdstal, der ere Genstand for Undersøgelse i Befolkningsstatistiken. For nu at gøre Prøven saa paalidelig som mulig, er først en Del Landkommuner med Særpræg udskilte (som Gentofte, Haslev, Struer

og Herning), der have været Genstand for Lokaltællinger, hvorimod de smaa Handelspladser af Hensyn til de med dem forbundne Landsogne have maattet slaaes sammen med Landbefolkningen. Samler man nu f. Ex. de Kommuner paa Sjælland, hvis Folketal kendes 1890 og 1895, og dividerer man dette Folketal ind i Fødselstallet 1890 og 1894, faaer man henholdsvis 2,62 og 2,82 pCt. I hele Sjællands Landbefolkning (exclusive de særlige Kommuner) var Fødselshyppigheden 1890 2,66, og antager man nu, at den i 1894 staaer i samme Forhold til Tallet i den optalte Befolkning som i 1890, faaer man for hele Omraadet 1894 2,86 pCt., hvilket svarer til en Befolkning af c. 364,000 Mennesker. Tilsvarende Beregninger ere gennemførte for de øvrige Landsdele. Resultatet bliver, med Tillæg af de særlige Kommuner, for hele den danske Landbefolkning (denne defineret ligesom ovenfor) 1,449,000, medens Bureauet har fundet 1,448,000. Overensstemmelsen bliver endda absolut, naar man interpolerer Folketallet i de særlige Kommuner paa lignende Maade som Bureauet, idet dette reduceres med c. 1000. Denne Overensstemmelse kan ikke andet end forøge Tilliden til det vundne Resultat.

Noget større Spillerum for Tilfældigheder frembyder Bybefolkningen med sine voldsomme Forskydninger ved Til- og Fraflytning. I den ikke optalte Del af Købstadbefolkningen finder man, ved at inddele Byerne efter Størrelse og beregne Folketallet i hver Størrelsesgruppe for sig, 105,400 i Stedet for som Bureauet 108,900; men denne Uoverensstemmelse af 3—4 pCt. har kun liden Betydning overfor Helheden. Det er ved et saadant foreløbigt Overblik ligegyldigt,

om den samlede Bybefolkning opgives til 805,000, som ved denne Beregning, eller til 808,000 som ved Bureauets. Søger man at beregne Bybefolkningens Størrelse paa lignende Maade som det statistiske Bureau, men idet man tillige spalter Byerne i Størrelsesgrupper, finder man 810,000, altsaa et noget højere Tal. Landets samlede Folkemængde bliver herefter 2,254,000, henholdsvis 2,258,000, medens Bureauet finder 2,256,000. Et Folketal af $2\frac{1}{4}$ Mill. i Begyndelsen af 1890 er det Enderesultat, man kommer til ved alle de 3 Beregninger.

Det er den gamle »politiske Regnekunst«, der ved saadanne Experimenter kommer i Forgrunden. Udrustet, som man nu er, med langt mere omfattende Iagttagelser, med langt større teknisk Færdighed og dybere theoretisk Forstaaelse af de paagældende Opgaver, tør man ogsaa haabe, at mange Faldgruber ville blive undgaaede, som man ved de ældre Beregninger stadig faldt i, saa at man trygt kan benytte slige Metoder ved en Mængde foreløbige Undersøgelser, hvorved man kan følge Samfundet i dets Bevægelser fra Aar til Aar, indtil en ny almindelig Tælling giver definitivt Svar paa Spørgsmaalene. Man kan derfor kun ønske Bureauet tillykke med dette vellykkede Experiment.

Ogsaa det norske statistiske Centralbureau har, med sædvanlig Energi, søgt at skyde Genveje til Løsning af Problemer, som have Betydning for Nutidens Samfund. Jeg tænker her særlig paa den norske Socialstatistik, der i sit 2det Hefte (1897) meddeler Oplysninger om Indtægts- og Formueforhold i Norge. Bortset fra, at Beretningen gør udførlig Rede for Anvendeligheden af den elektriske Tælle-

maskine ved et stærkt begrænset Materiale, frembyder den stor Interesse ved hele den anvendte Methode. Undersøgelsen bygger paa en »repræsentativ« Tælling, idet man under Udarbejdelsen af Folketællingstabellerne for 1891 for en Del Herreder og Byer udtog samtlige Mænd, der i 1890 fyldte 17, 22, 27 Aar (o. s. v. med 5 Aars Mellemrum) og hvis Navn begyndte med visse Forbogstaver; og for disses Vedkommende søgte man da i de paagældende Herreder og Byer Oplysning om Indtægt og Formue efter Ligningslisterne. Derved opnaaedes Data for 5,620 Personer i Bygderne og 3,100 i Byerne.

Det er klart, at man kunde have ønsket et mere omfattende Materiale; men hvis man har Valget mellem enten at foretage en vidtløftig og kostbar Undersøgelse, eller slet ikke at faa noget at vide, eller hvis Valget staaer imellem at skaffe sig talrige, men mindre specialiserede Data, og at gaa i Dybden paa et lille Omraade, saa kan man ikke være i Tvivl om, hvad man skal vælge. De Prøver, Bureauet anstiller, synes da ogsaa at vise, at Resultaterne i det store og hele ere paa-lidelige.

Størst Interesse frembyder Kombinationen af Indtægt og Alder, og de Resultater, Bureauet kommer til, aabner Adgang til vidtgaaende Betragtninger. De vise en Erhvervsevne, der voxer stærkt med Alderen, indtil Maximum naaes henad 50 Aars Alderen (eller, som i Byerne, kort efter), derefter synker Indtægten stadig, indtil den i Oldingealderen naaer sit Minimum; Indtægts-faldet er selvfølgelig størst i de arbejdende Klasser. Naar socialøkonomiske Forfattere i Fremtiden anstille Betragtninger over Sammenhængen mellem Befolkning-

ens Aldersfordeling og produktive Kraft, ville de ikke kunne undgaa at tage Hensyn til saadanne Undersøgelser, medens man hidtil har ladet sig nøje med at beregne, hvor stor en Del af Befolkningen der befinder sig i den »uproduktive« Alder, uden at spørge om, hvor stor en produktiv Kraft de enkelte Aldersklasser indenfor denne er i Besiddelse af. Men ogsaa Spørgsmaalet om Indtægten i forskellige Erhvervsklasser i By og Land, mellem gifte og ugifte, trænger til mangesidig Belysning, og man har i nærværende Undersøgelse et vægtigt Bidrag i disse Retninger.

I »Landmandsbogen« har Professor Westermann meddelt Resultaterne af en vidtløftig Undersøgelse om Driftskapitalens Størrelse og Fordeling i danske Landbrug. Undersøgelsen bygger paa Skemaer udfyldte af en Del Landmænd hele Landet over, ialt 187. Det vilde være meget ønskeligt, om et langt større Antal Oplysninger kunde tilvejebringes, efter at Isen nu er brudt, saa at Undersøgelsen kunde fortsættes og uddybes. Unægtelig er det en meget indgaaende Beskrivelse af Ejendommen og dens Drift, som Skemaet fordrer, men Landbruget kan kun vinde ved det Overblik, som kan faaes derigennem. Muligt var det jo iøvrigt, at man ved fremtidige Undersøgelser kunde tage enkelte Sider frem til nøjere Belysning, og iøvrigt nøjes med summariske Oplysninger, hvorved Skemaerne blev lettere at udfylde. Efterhaanden vilde der da kunne faaes et fyldigt Billede af Landbrugets Økonomi i alle forskellige Retninger, som kunde hjælpe den enkelte Landmand til at træffe det rette Valg i sin specielle Bedrift, og bidrage til Forstaaelsen af hele Landbostandens Stilling og Fremtidsudsigter.

Vanskeligheden ved Bearbejdelsen af et Materiale som dette, indsamlet fra Egne med højst forskellig Frugtbarhed, er at finde en passende Enhed. At Hartkornet ikke kan afgive en saadan, behøver man ikke at bevise, at Arealet er en endnu daarligere Enhed, siger ogsaa sig selv. Forfatteren har da ogsaa strax opgivet disse Maalestokke og i deres Sted valgt Afgrøden som Udgangspunkt. Dette er gennemført saaledes, at alle Afgrøder reduceres til »Foderenheder«. Herved vil der selvfølgelig kunne opstaa en Del Meningsforskellighed om de rette Forholdstal; men i det hele og store vil det dog ikke kunne øve synderlig Indflydelse paa Enderesultaterne, om Forholdstallene ændres noget. Forfatteren sætter en Foderenhed lig 1 Pd. Korn eller Bælgsæd, dette er atter Æquivalent for 2 Pd. Hø, 5 Pd. Halm, 10 Pd. Roer, eller 1 Græsdag for 1 Faar, medens et Stykke stort Kvæg eller en Hest antages paa en Græsdag at fortære 10 Foderenheder o. s. v.

Iblandt den store Mængde Tabeller, som ere udregnede, kan Opmærksomheden henledes paa Tabel 1, der viser Afgrødens Størrelse i Foderenheder paa Td. Land, efter Ejendommens Størrelse, Jordens Beskaffenhed o. s. v. De smaa Brug med mindre end 50 Td. Land udmærke sig ved det største Udbytte: 3,100 Foderenheder, derefter gaar det nedad til 2,300 for Gaarde over 500 Td. Ld. Ved at gaa ud fra denne Tabel kan man gennemgaaende reducere de følgende Tabeller til Arealenheder. Det er interessant at se, hvor regelmæssig Tallene i Tabel 2—12, angaaende Besætningerne, bevæge sig. Gennemsnittet af Besætningens Værdi pr. 1000 Foderenheder er 43—44 Kr., og omtrent det samme Gennemsnitstal kommer frem,

hvad enten Driften er extensiv eller intensiv, og hvad enten Jorden er frugtbar eller ikke; derimod vise de smaa Gaarde en noget højere Værdi af Besætningen, end de større. Efter disse Tabeller følge Oplysninger om Bygninger og Inventar, om Udgifterne til Folkehold, om Omsætningen af de forskellige Arter af Landbrugsprodukter, om Skatter og Tiender; det viser sig, at Overskudssalget pr. 1000 Foderenheder gennemsnitlig holder sig omkring 22—23 Kr., medens Tiende og Skatter udgør 2—3 Kr. De sidste Tabeller i Afhandlingen vise endelig Resultatet af Omregninger til Areal og Hartkorn som Enheder. De vise f. Ex. for de smaa Ejendomme et Overskudssalg af c. 70 Kr., en Udgift til Folkehold og Inventarium af c. 46 Kr. pr. Td. Ager og Eng, for de store henholdsvis 54 og 31, Tal, der iøvrigt paa Grund af Materialets lille Omfang selvfølgelig kun kunne gælde som den første raa Tilnærmelse.

Jeg skal ikke her komme ind paa Tallenes Benyttelse i Praxis, hvorom Forfatteren gør nogle Bemærkninger i Slutningen af sin Afhandling, men blot udtale Haabet om, at Undersøgelsen maa give Stødet til en Række yderligere Arbejder, indtil hele dette vidtløftige og vanskelige Spørgsmaal er blevet belyst fra alle Sider.

Nyere Lønstatistik.

I. Norske Specialundersøgelser. (Socialstatistik. Udgivet af det statistiske Centralbureau. I. Arbejds- og Lønningsforhold ved Skovdrift og Tømmerflødning. III. Arbejds- og Lønningsforhold ved Træsliberier og Cellulosefabriker. Kristiania, 1895 og 1897.)

I adskillige Aar har den norske officielle Statistik meddelt Oplysninger om Arbejdslønnen i Landet. Disse Oplysninger, som hvilede paa Indberetninger fra Embedsmænd, maatte naturligvis faa en ret summarisk Karakter, og Ønsket om at trænge dybere til Bunds i Forholdene førte derfor for nogle Aar siden det statistiske Centralbureau ind paa nye, ret omfattende Arbejder, der foretages efter en mere rationel Methode. De Oplysninger, hvorpaa man har bygget de to ovennævnte Afhandlinger, tilvejebragtes ved, at et Par af Bureauets Funktionærer foretog Rejser til de industrielle Anlæg, man vilde optage i Undersøgelsen. Ved direkte, mundtlig Henvendelse til Arbejdsherrerne, delvis ogsaa til Arbejderne, kom man i Besiddelse af et særdeles righoldigt Materiale, som man i mange Tilfælde yderligere supplerede ved at gøre Uddrag af Lønningslister, hvor disse kunde faas udlaante.

Fordelene ved denne Fremgangsmaade ere iøjnefaldende. Naar man ad skriftlig Vej stiller Spørgsmaal til en større Kreds om et eller andet Forhold, nødes man til at give Spørgsmaalet en bestemt, fælles Form, og Følgen bliver da et af to. Enten holder man sit Spørgsmaal i stor Almindelighed, og man faar da for lidt at vide. Eller ogsaa specificerer man Spørgeformlen, indretter den efter bedste Evne til at passe for ethvert mødende Tilfælde, og opdager saa — at Livet er mangfoldigere, end man havde tænkt sig. Svarene skulle jo meddeles i en bestemt Ramme, men de maa da ofte klemmes ind i et Skema, hvis Rubriker kun ere i Stand til at fortælle den halve Sandhed. Dette er en Erfaring, som fra Dag til Dag gentager sig for enhver Statistiker, men maaske mest for Socialstatistikeren. Den sociale Statistik maa da skaffe sig andre Veje, som aabne Mulighed for samtidig at faa en fyldig og fuldt ud rigtig Besvarelse af de Spørgsmaal, der stilles.

Ved at træde i mundtlig Rapport til dem, der skulle meddele Oplysninger, har man i Norge grebet Sagen an paa rationel Maade, og man har sikkert handlet rigtigt ved samtidig at udvide den egentlige lønstatistiske Opgave til ogsaa at omfatte alle de Arbejdsforhold, som paa direkte eller indirekte Vis tangere Lønspørgsmaalet. Herunder hører ikke blot Lønningsmaaden, Arbejdstiden, Sæsonforhold o. l., men man har i rigt Maal medtaget Detaljbeskrivelser angaaende Arbejdets Art og de paagældende Industriens Driftsvilkaar, og ved Gengivelsen i den ene af de to hidtil publicerede Afhandlinger har man endog brugt

Tegninger og Rids for at tydeliggøre de Arbejdsforhold, hvortil Lønopgørelsen knytter sig.

Det er en Selvfølge, at der er gennemført en yderst minutiøs Deling af Arbejderne. Der er sondret efter Arbejdslag, der er skelnet mellem Formænd og menige Arbejdere, mellem voxne Mænd og Dreng, mellem Akkordarbejdere og Dagarbejdere, mellem stadige og midlertidige Arbejdere o. s. v. Den Deling, som frembyder størst almindelig Interesse, men som ogsaa kun med Vanskelighed og ufuldstændigt har kunnet gennemføres, er Delingen efter Alder.

Jeg skal ikke fylde Plads med alt for mange Tal. Det meste af, hvad der oplyses om Lønnen for »Bindere«, »Flakere« og »Sorterere« kan dog umuligt interessere danske Læsere, der ikke ere fortrolige med de norske Industrier og Ejendommelighederne ved disses Arbejdsforhold. Dog turde det ikke være urimeligt at fremdrage et Par Exempler paa de Resultater, man er kommen til ved at undersøge Alderens Indflydelse paa Lønnen, saa meget mindre, som man i hvert Fald delvis har fundet Rigtigheden af de herhen hørende almindelige Resultater bekræftet ad anden Vej (jfr. »Statistiske Oplysninger om Indtægts- og Formueforhold«, udg. af det statistiske Centralbureau).

I de af Undersøgelsen omfattede Træsliberier blev Alder og daglig Fortjeneste konstateret for ialt 268 almindelige Arbejdere, nemlig 236 Indearbejdere og 32 Udearbejdere, for hvilke Middelfortjenesten pr. Arbejdsdag udgjorde nedenanførte Beløb:

Alders- gruppe	Indearbejdere		Udearbejdere		Samtlige Arbejdere	
	Antal	Gennemsnitl. Fortjeneste pr. Arbejdsd.	Antal	Gennemsnitl. Fortjeneste pr. Arbejdsd.	Antal	Gennemsnitl. Fortjeneste pr. Arbejdsd.
		Øre		Øre		Øre
14—16 Aar	4	110	»	—	4	110
16—18 —	19	128	1	180	20	130
18—20 —	19	183	»	—	19	183
20—25 —	42	202	8	201	50	202
25—30 —	39	244	4	224	43	242
30—35 —	34	253	4	262	38	254
35—40 —	35	244	3	213	38	241
40—50 —	24	241	4	211	28	237
50—60 —	16	232	4	212	20	228
60—70 —	4	185	3	183	7	184
70 Aar ...	»	—	1	180	1	180

Det Materiale, som dette Exempel giver, er jo ikke stort, og navnlig er Udearbejdernes Gruppe for lille til, at man paa den alene turde bygge Slutninger. Naar jeg alligevel har indføjet denne Gruppe i Tabellen, er det fordi man her finder den samme Hovedbevægelse som i de Exempler, hvor man har langt flere Erfaringer, og dette er en ret solid Bekræftelse af Reglen. Man vil se, at den daglige Gennemsnitsfortjeneste naar sit Maximum i Aldersgruppen 30—35 Aar, hvorefter den langsomt aftager indtil Alderen 50—60 Aar; derfra bliver Nedgangen stærkere.

Interessant er det ogsaa at se, hvorledes de gennemsnitlige Lønningsbeløb fremkomme. Dette fremgaar

for de 236 Indearbejders Vedkommende af efterstaaende Tabel:

Lønnings- gruppe	under 20 Aar	20-25 Aar	25-30 Aar	30-35 Aar	35-40 Aar	40-50 Aar	50-60 Aar	60-70 Aar
Øre								
100	3	—	—	—	—	—	—	—
101-125	14	1	—	—	—	—	—	—
126-150	8	1	—	—	—	—	—	—
151-175	1	—	—	—	—	—	—	2
176-200	15	17	1	—	3	6	3	1
201-225	1	18	11	5	7	3	5	1
226-250	—	5	13	13	15	10	6	—
251-275	—	—	11	13	7	1	1	—
276-300	—	—	—	—	2	1	—	—
301-325	—	—	2	—	—	—	—	—
326-350	—	—	1	3	1	3	1	—

Da Arbejdet i de Fabriker, hvorfra de refererede Exempler ere hentede, for en meget væsentlig Del lønnes efter Akkord, er det vist nok rigtigt, at man kan betragte de i den første Tabel anførte Gennemsnit for Fortjenesten pr. Arbejdsdag som Maal for det Kvantum Arbejde, der faktisk er præsteret i de forskellige Aldersgrupper. Mere betænkeligt er det, paa Grundlag af disse Data at bygge Slutninger med Hensyn til Bevægelsen i Arbejdsdygtigheden igennem de forskellige Livsaldre. Den i Gennemsnitslønningerne udtrykte Regel skærpes ganske vist ved den Omstændighed, at her er Tale om Fortjenesten pr. Arbejdsdag, saaledes at Virkningen af Sygedage, paa hvilke der slet ikke arbejdes, ganske udelukkes, og Sygedagenes Antal

maa jo formodes at voxe med Arbejdernes Alder. Hvis man havde Midler til at beregne Gennemsnitsfortjenesten pr. Dag i Aaret, vilde man altsaa rimeligvis finde en endnu stærkere Nedgang for de ældre Aldersklasser, end de anførte Tal udtrykke. Medens der i den norske Athandling gøres opmærksom paa dette Forhold, er der imidlertid et andet Punkt, som man ikke synes at have skænket tilstrækkelig Opmærksomhed.

Det forekommer ret overraskende, at en Mands Arbejdsdygtighed allerede fra 30—35 Aars Alderen skulde være kendeligt aftagende, og det Spørgsmaal ligger derfor nær, om ikke de nedadgaaende Lønningscifre delvis bero paa en Forskydning indenfor Arbejdstyrken, om der ikke ved Alderen 35 Aar og derefter finder en regelmæssig Afgang Sted af fortrinsvis de dygtigste Arbejdere. Denne Afgang kan f. Ex. tænkes at fremkomme ved Avancement til Formand eller muligvis til andre mere betroede og bedre lønnede Stillinger ved Fabrikerne. Om Fabriksformændene ved Træsliberierne oplyses det saaledes, at dertil kun antages voxne Mænd i den fuldt arbejdsdygtige Alder. Det er da rimeligt, at de rekruteres fra de almindelige Arbejdere i Aldersklasserne efter Midten af Trediverne. Usandsynligt er det heller ikke, at en Del af de baade fysisk og moralsk bedste Arbejdere, efter at de i de unge Aar have samlet sig en Spareskilling, forlade Fabrikarbejdet og gaa over i de smaa Jordbrugerens og Næringsdrivendes Klasser. Skal man have fuldt Udbytte af en Lønningsstatistik efter Aldersklasser, er det nødvendigt at skaffe Klarhed over disse og lignende

Forhold, men det skal indrømmes, at Opgaven herved vanskeliggøres ganske overordentlig.

II. Lønningsforhold for engelske Tjenestepiger.
(The Labour Gazette. Juni 1897).

Opgørelsen er bygget paa Meddelelser fra et repræsentativt Udvalg af Husholdninger i London, Manchester, Glasgow, Edinburgh og Dundee. Opgivelserne angaa kun den kontante Pengeløn, og kun saadanne Tyende, som desforuden faa Kost og Logis i Huset.

Lønnen er ikke meget forskellig i de af Undersøgelsen omfattede Byer, hvorimod den overalt varierer betydeligt efter Tyendets Alder og Arbejde.

Lavest Løn have de ganske unge Tjenestepiger under 18 Aar, nemlig gennemsnitlig omtrent 10 £ aarlig. I 18 Aars Alderen er den almindelige Aarsløn ca. 13 £, og derefter stiger den jævnt med Alderen, saaledes at Tjenestepiger paa 35 Aar og derover naa en gennemsnitlig Løn af omtrent 23 £ aarlig. Hvor stor den almindelige Tjenestepigeløn er, kan man jo imidlertid ikke slutte heraf, naar man ikke samtidig kender Aldersfordelingen. Herom foreligger kun Oplysninger for de ovennævnte skotske Byers Vedkommende, hvor Fordelingen saa saaledes ud: Under 15 Aar: 4 pCt., 15—20 Aar: 24 pCt., 20—25 Aar: 26 pCt., 25—45 Aar: 34 pCt., over 45 Aar: 12 pCt. Den gennemsnitlige Løn for Tjenestepiger i alle Aldre bliver, naar der ved Beregningen tages Hensyn til Aldersgrupperingen, for de skotske Byers Vedkommende 17 £ 12 Sh. aarlig.

I de engelske Byer, ligesom i København, ere Enepigerne lavest lønnede, med gennemsnitlig 15 £ aarlig (i København var Lønnen i 1895, i Følge de af Københavns Magistrat udg. »Statistiske Oplysninger«, 12²/₃ Kr. maanedlig eller 8²/₅ £ aarlig). Kokkepiger og Kammerpiger ere de bedst lønnede af de engelske Tjenestepiger; i London er Lønnen for disse henholdsvis 22 og 25 £ (i København var den gennemsnitlige Kokkepigeløn i 1895 kun op imod 16 Kr. maanedlig eller 10¹/₂ £ aarlig). Det vil ses, at de engelske Tjenestepiger, i Forhold til danske, i det hele taget er særdeles godt lønnede, og det maa her ikke glemmes, at Forskellen i Prisniveauet ikke spiller nogen betydelig Rolle for de Udgifters Vedkommende, som skulle afholdes af Pangelønnen. Den væsentligste Post, Klæderne, er vel endog billigere i England end i Danmark, men maaske stilles der saa til Gengæld i saa Henseende større Fordringer af de engelske Herskaber end af de danske.

III. Tentiemelønning for Arbejdere i engelske Fabriker.

Medens Agitationen for Indførelsen af Tentiemelønning i de senere Aar føres ret energisk, navnlig i Tyskland og Frankrig, har denne Bevægelse kun faa praktiske Fremskridt at opvise. Der er forsøgt og bliver stadig forsøgt en Mængde forskellige Former, men som oftest viser det sig at være vanskeligt at finde et System, som i Længden tilfredsstiller baade Arbejdsgiveren og Arbejderen.

I England og de britiske Kolonier vides Tantiêmelønning i en eller anden Form (d. v. s. Udbetaling af Tantième eller Bonus som Tillæg til den almindelige Arbejdsfortjeneste) at blive anvendt i omtrent 100 Fabriker. I 1896 kunde Arbejdsdepartementet i Board of trade give nærmere Oplysninger om 85 af disse Fabriker med en samlet Arbejderstyrke, der i Aarets Løb voxede fra 24,000 til 26,000. Den udbetalte Bonus varierede fra 0 til 29 pCt. af Arbejdsfortjenesten; gennemsnitlig udgjorde Bonusbeløbet omtrent 5 pCt. af Fortjenesten.

Medens Antallet af Fabriker, der praktiserede Tantiêmelønning, i det sidste Aar er gaaet ned med 4, er derimod den Arbejderstyrke, som har Mulighed for at faa Del i Forretningernes Udbytte, steget til næsten det dobbelte, idet Kæmpefirmaet W. G. Armstrong, Mitchell & Co. (Kanonstøberi og Jærn- og Staal-Skibsbyggeri) er blevet sammensmeltet med Firmaet Joseph Whitworth & Co., og sidstnævntes Lønningssystem er nu i en noget modificeret Form blevet gældende for de sammensmeltede Firmaers 21,000 Arbejdere.

Dette Tantiêmesystems Historie er i Korthed følgende. Før Sir J. Withworths Fabrik gik over til det Aktieselskab, som nu er blevet sammensmeltet med Armstrong, havde Fabrikens Ejer aabnet en Slags Sparekasse for sine Arbejdere og forpligtet sig til at forrente Indskudene i denne Kasse med samme Dividende, som han selv fik af den Kapital, han havde staaende i Fabriken. Da Forretningen i 1888 overgik til et Aktieselskab, beholdt dette i Hovedsagen den af den tidligere Ejer trufne Ordning. Kun blev der sat Grænser for Indskudenes Størrelse, idet disse ikke

maatte være under 1 Sh. og ikke over 1 £ om Ugen. Man vil se, at de Beløb, som Arbejderne opsparerede og gjorde frugtbringende paa denne Maade, paa den ene Side maatte staa Last og Brast med Forretningen, idet der ikke garanteredes nogen Minimumsrente, men paa den anden Side ogsaa forrentedes lige saa højt som de egentlige Aktionærers Kapital. Paa dette Punkt er der imidlertid ved Fabrikens Sammenslutning med de Armstrongske Fabriker sket en Forandring. Det nye Firma garanterer Indskudene en Minimumsrente af 4 pCt., men den Tillægsrente, som ydes her ud over, er da til Gengæld kun det halve af Forskellen mellem 4 pCt. og Aktiedividenden. Det samlede Beløb af en enkelt Arbejders Indskud maa derhos ikke overstige 200 £. Disse nye Regler ere traadte i Kraft fra 1. April 1897, og der vil vel gaa nogen Tid, før man med Sikkerhed kan dømme om, i hvilket Omfang de 21,000 Arbejdere, som de omfatte, ville og kunne gøre Brug af den Adgang, der her er aabnet dem til paa gunstige Forrentningsvilkaar at samle sig en Spare-skillling.

Adolph Jensen.

Toldspørgsmaalet i Norge.

Det kgl. danske Gesandtskab i Stockholm har til vort Udenrigsministerium afgivet to Indberetninger om det norske Toldspørgsmaal, og Udenrigsministeriet har godhedsfuldt stillet disse to Indberetninger til Raadighed for Nationaløkonomisk Tidsskrift. Af disse Indberetninger var den, der nedenfor aftrykkes som Nr. I, dateret d. 17. Juli d. A., medens Nr. II var dateret d. 21. Avgust.

I.

Skønt den norske Toldtarif i den sidste Menneskealder væsenligst har været bygget paa Frihandels-Systemet, har dog Trangen til Beskyttelse efterhaanden formaaet at gøre sig gældende hos Lovgivningsmagten for forskellige Industrigrenes Vedkommende. Ogsaa Landmændene, der føle den fremmede Konkurrences Tryk, have ladet deres Stemme høre i samme Retning. Pressionen er taget til i de sidste Aar, og under Indtrykket heraf vedtog Stortinget den 1. Juli ifjor Nedsættelsen af en Kommission paa 7 Medlemmer med den Opgave at udarbejde et Udkast til en ny Toldtarif. Dette skulde være bygget paa Differential-Systemet og give tilstrækkelig Beskyttelse for de norske Næringsveje. ... Beslutningen bifaldtes af Kongen under 15. Avgust, og Kommissionen sammentraadte herefter den 23. September. Resultatet af dens Arbejder, der af-

sluttedes allerede i Januar Maaned, er først fornylig udkommet i Tryk; det foreligger i to Hefter, hvoraf det ene indeholder selve Kommissionens Forslag med tilhørende Motiver etc., medens det andet, som Bilag, giver en Række statistiske Opgørelser, der have været lagte til Grund under Udarbejdelsen.

Hvad der ved dette maaske i det Hele noget svage Arbejde maa fastholdes, er dets rent akademiske Karakter. Det er ikke et Forslag til endelig Vedtagelse, der her forelægges. Kommissionen har betragtet den nærmere Drøftelse af selve Principerne, Beskyttelse, Differentialtold, som liggende udenfor sit Mandat, og hvad den giver, er kun dens Tanker om, hvorledes en paa Beskyttelse baseret og efter Differentialsystemet indrettet Tarif burde se ud, hvis man skulde beslutte sig til at adoptere disse Principer.

Kommissionen anser det foreløbig ikke for raadeligt at røre ved de bestaaende Tarifsatser, der angaa Kasse-Artikler (The, Kaffe, Tobak o. s. v.) og væsenligst have en fiskal Betydning; thi skønt det er muligt, at Toldforhøjelserne paa andre Omraader med Tiden ville tilføre Statskassen saa forøgede Indtægter, at disse fiskale Satser uden Fare kunne nedsættes, er dette dog til at begynde med for usikkert til derom allerede nu at danne sig begrundede Meninger. Raastoffer samt saadanne Hjælpestoffer og Halvfabrikata, der ikke i større Omfang produceres i Norge selv, bør beholde den Toldfrihed, de allerede have. Derimod finder Kommissionen, at der af Hensyn til Landvæsenet vil være vigtige Forandringer at gøre i det gældende System. Det er ikke dens Mening, at Landbruget skal kunne hæves alene ved at besvære den fremmede

Import, — til et saadant Øjemed kræves Arbejde ogsaa paa andre Omraader — heller ikke er den blind for, at det her drejer sig om Fødemidler for hele Folket, og at dette har Ret til at vente, at disses Pris ikke kunstigt drives i Vejret. Men den finder dog, at Landmanden bør beskyttes mod, at Udlandet benytter Norge som Afsætningssted for sin Overproduktion, og den haaber ved at lægge en let Told paa en Del Landbrugsprodukter, der hidtil have været frie, og forhøje Satserne noget for andre, der allerede ere toldpligtige, at kunne opnaa dette Øjemed, uden at det faar nogen mærkelig Indflydelse paa Detailpriserne. Dog tænker Kommissionen i denne Henseende ikke paa Korn, thi Produktionen af samme andre Steder i Forbindelse med Kommunikationernes stadige Udvikling har forlængst fjærnet al Udsigt for Norge til paa dette Omraade selv ved kunstige Midler at holde Konkurrencen oppe. Der er derfor ikke andet at gøre end for Kornets Vedkommende endog at lade den nu bestaaende lette Told helt bortfalde. Ved saaledes paa den ene Side at frigive Kornet og paa den anden belaste levende Dyr, Kød, Flæsk, Smør, Ost o. s. v., vil man kunne fremme Produktionen af Fedevarer i Landet selv, og samtidig vil man kunne hjælpe paa Mølleindustrien, som nu har en svær Kamp at bestaa fra Udlandets Side. Naar Kornet indføres frit, vil det formentlig være muligt ved en let Told paa Mel at støtte Møllerne, uden at det mærkes af Konsumenterne. Komiteen har i denne Forbindelse endog været saa forudseende at tænke paa Forsyningen i Krigstid, idet nemlig Korn som almindelig Regel indføres i langt større Kvantiteter ad Gangen end Mel, der kun for-

skrives efterhaanden, som det bruges, og det derfor i Tilfælde af Blokade kan have sin Betydning for Landets Proviantering, at det som Regel indfører sit Brødkorn i uformalet Tilstand. Kun med Hensyn til Indførsel af Kornvarer til Brænderibrug vil Kommissionen beholde en Told, for at Brænderierne ved Benyttelsen af norsk Byg og Kartofler kunne faa den rette Betydning for det indenlandske Landbrug.

Ved sine Forslag til Forhøjelse af Tolden paa Industrigenstande paaberaaber Kommissionen sig ikke blot de sædvanlige Argumenter for Beskyttelses-Principet, men ogsaa en særlig Betragtning hentet fra Forholdet til Sverig ved Mellemrigslovens Ophævelse. De norske Fabrikker have under Ly af sidstnævnte Lov hidtil haft uhindret Udførsel af deres Produkter til Sverig. Dette vil paa Grund af de høje svenske Toldsatser nu falde bort, og der er da Rimelighed i at give dem Erstatning herfor ved gennem forhøjede norske Satser at formindske den Konkurrence fra den svenske Industris Side, som hidtil har fundet Sted.

Den interessanteste Del af Kommissionens Betænkning, der, som det strax skal ses, ogsaa særlig berører Forholdet til Danmark, er den, hvori Differential-Toldens Betydning drøftes. For tilfulde at naa Hensigten med et saadant Systems Indførelse, vilde det være nødvendigt, at Norge først skaffede sig frie Hænder ved at opsige sine bestaaende Traktater med andre Magter, idet man da i Systemet kunde have et Vaaben at betjene sig af under Forhandlingerne om nye internationale Overenskomster. Men for det første har Norge Tarif-Traktater med flere Lande (Spanien, Portugal, Schweiz, Belgien), der efter deres forskellige

Ordlyd ikke kunne opsiges førend i Løbet af en Aarrække; helt fri for dem kunde man først blive i 1905. Under disse Omstændigheder og med vore Dages hurtigt vekslede Handelsforhold for Øje er Spørgsmaalet for Øjeblikket her ikke praktisk. Dernæst udgøres Hovedmassen af Norges Traktater af saadanne, der ere forsynede med Mestbegunstigelsesklausul. Heller ikke her tør en Opsigelse tilraades; thi man vilde derved udsætte sig for at miste de Fordele, man hidtil har nydt i de respektive fremmede Stater, og det ikke blot paa Toldens Omraade, men ogsaa med Hensyn til den for Norge saa vigtige Søfart.

Tilbage staa de Lande, med hvilke man hidtil slet ingen Traktat har afsluttet, eller overfor hvilke man i alt Fald ikke er sikret ved Mestbegunstigelse. Til de første af disse høre foruden nogle oversøiske Lande væsenligst Serbien, Rumænien og nu — efter Mellemrigslovens Ophør — Sverige. Overfor disse Lande vil Indretningen af en Differential-Tarif efter Kommissionens Mening være et hensigtsmæssigt Middel, idet man, saalænge ingen Traktat er afsluttet, kan beskytte sin egen Industri ved Anvendelsen af Maximal-Tarifen, og hvis Traktatforhandlinger indledes, har et Middel til at fremtvinge Indrømmelser, forinden Minimal-Tarifen tilstaas. Den sidste Klasse udgøres af Danmark, Rusland, Nederlandene og Preussen. Traktaterne med disse Magter tilsige vel norske Skibe og norske Varer, hvis de indføres i norske eller vedkommende Lands egne Skibe, Behandling lige med de i Landene selv hjemmehørende; men de tilstaa ikke norske Varer samme Behandling, hvis de indføres i andre Landes Skibe. Disse Traktater give altsaa ikke helt ud Mestbegunst-

igelse, og skønt ganske vist denne ikke desto mindre faktisk er indrømmet Norge for Tiden fra disse Magters Side, finder dette dog kun Sted efter ensidig Beslutning, der paa samme Maade atter kan tilbagekaldes og derfor ikke giver Norges Handel fuld Sikkerhed. Ogsaa overfor disse Lande finder Kommissionen, at en Differentialtold vil kunne blive et hensigtsmæssigt Middel til at opnaa en bedre Ordning. Herved tænker den ikke blot paa en fuldstændig Gennemførelse af den gensidige Mestbegunstigelse; thi ligesom, efter det anførte, denne allerede faktisk bestaar, saaledes vilde der heller ikke kunne ventes nogen egenlig Modstand mod dens formelle Bekræftelse fra de 4 Magters Side, da disses Export til Norge i betydelig Grad overstiger Norges Export til dem, og de derfor selv have størst Fordel af at give Norge Mestbegunstigelse hos sig, eftersom dens Bortfalden i Norge vilde bringe dem selv større Tab end Normændene. Men Kommissionen tænker sig tillige, at naar man først har faaet Differential-Systemet indført, saa kunde en delvis Anvendelse af Maximal-Tarifen for Indførsel fra disse Lande muligvis være et Middel til at opnaa enkelte yderligere Indrømmelser fra disses Side. Og her er det navnlig Danmark, Tyskland og, omend i mindre Grad, Rusland, Kommissionen har for Øje, medens Nederlandenes Toldsatser allerede ere saa lave, at de ingen Hindring lægge for norsk Import, og den norske Industri ingen Konkurrence har at frygte af Import fra Holland. Tyskland har i høj Grad trængt sig ind paa det norske Marked med sine Produkter, medens det samtidig ved høje Toldsatser holder norske Produkter ude fra Af sætning hos sig. Og med Hensyn til Danmark siges

der, at »vel er Toldbeskatningen her gennemgaaende lav, men forskellige Industrier og navnlig Landbo-næringen arbejder dersteds under Forhold, som ere saa meget gunstigere end de, hvorover vi kunne raade, at det viser sig yderst vanskeligt for flere af vore Næringsdrivende og særlig for vore Landmænd at holde den Konkurrence Stangen, hvorfor de fra dette Land ere udsatte«. Kommissionen mener nu, at den eventuelle Maximal-Tarifs Anvendelse overfor Danmark, Tyskland og Rusland i de Kombinationer, der ikke ere dækkede af de nugældende Traktater, altsaa naar disse Landes Varer indføres til Norge paa andre end deres egne eller norske Skibe, kunde tænkes at blive Middel til at bøde paa nogle af de omtalte Ulemper.

Da der saaledes kan paavises Tilfælde, hvor en dobbelt Tarif kan blive en nyttig Hjælp for Norge til selv at opnaa Indrømmelser, og den tillige kan anvendes som Forsvarsmiddel, hvor Norges Interesser maatte trues fra fremmed Side, har Kommissionen gjort Udkast til en Maximal- og en Minimal-Tarif og foreslaar førstnævnte indtil videre anvendt 1) i sin Helhed overfor Magter med hvem ingen Traktater haves, derunder Sverig, 2) delvis paa den anførte Maade, overfor Danmark og Preussen (med Bremen, Hamborg, Oldenburg og Mecklenborg-Schwerin) samt Rusland. Samtidig skal den norske Regering meddele disse forskellige Lande sin Villighed til at aabne Underhandlinger om Traktater byggede paa gensidig Mestbegunstigelse.

Foruden de i det foregaaende fremhævede Punkter har Kommissionen haft sin Opmærksomhed henvendt paa Spørgsmaalet: Specifik Told eller Told ad valorem, men den synes hurtig at være kommen paa det Rene

med, at de saavel i Norge som andre Steder gjorde Erfaringer bestemt tale for det førstnævnte System, hvortil den derfor ogsaa i Tarifudkastet har holdt sig.

Idet jeg iøvrigt skal henvise til selve Kommissionens Betænkning, skal jeg tillade mig herefter at nævne et andet Toldlov-Udkast, der ligeledes er blevet fremlagt i det nu samlede Storting. Under 14. December f. A. paalagde den norske Regering de tre norske Medlemmer af den svensk-norske Mellemrigskommission at træde sammen for at undersøge, hvilke Forandringer den bestaaende Toldtarif burde undergaa i Anledning af Mellemrigslovens Ophør. Den 11. Marts blev den saaledes forlangte Betænkning afgivet. Idet de tre Herrer heri nærmere udvikle deres Resultater med Hensyn til en Række forskellige Tarifposter, gøre de udtrykkelig opmærksom paa, at de have betragtet det som liggende udenfor deres Opgave at drøfte Spørgsmaalet om, hvorvidt Mellemrigslovens Ophør bør give Anledning til en Forandring i de almindelige Grundsatninger, hvorpaa den norske Toldtarif for Tiden er bygget. De have udelukkende beskæftiget sig med, til de Virksomheder i Norge, der hidtil virkelig have haft Afsætning i Sverig og derfor nu ville lide et Tab, at skaffe nogen Lindring i alt Fald i den besværlige Overgangsperiode ved gennem forhøjede Toldsatser paa vedkommende Varer at forhindre den stærkt beskyttede svenske Industri fra i disse Artikler at finde et Marked for sin Overproduktion i Norge.

Efter Fremkomsten af de to omhandlede Betænkninger har Regeringen paa sin Side forelagt et Udkast til Tarifforandringer. Den har væsenligst holdt sig til sidstnævnte Betænkning som Grundlag, idet den i det

Hele har tiltraadt de af Mellenrigslovs-Kommissionens Medlemmer foreslaaede Forhøjelser. Derimod har den savnet Tid til en dyberegaaende Behandling af Storthings-Kommissionens Udkast og kan i ethvert Tilfælde ikke bifalde Differential-Systemet; særlig finder Regeringen ikke, at der er Grund til at anvende samme overfor Sverig, da tilstrækkelig Beskyttelse kan opnaas ved de foreslaaede Toldforhøjelser. Naturligvis udelukker det anførte ikke, at sidstnævnte Kommissions Arbejde alligevel paa flere Punkter er blevet benyttet, og særlig har Regeringen fra samme optaget i sit Udkast Forhøjelserne til Beskyttelse for Landbruget.

De af Regeringen foreslaaede Tarif-Forhøjelser berregnes at ville bevirke en Merindtægt af 3,750,000 Kr. Man havde ønsket at lette Skibsfarten ved helt at opheve Laste- og Fyragifterne. Dog har man ment, at det endnu, saalænge Situationen ikke fuldstændig kan overses, vil være mindre tilraadeligt at lade disse Afgifter fuldstændig bortfalde, og er derfor blevet staaende ved et Forslag om, at kun den hidtil med 50 Øre pr. Ton beregnede Afgift for udgaaende skal falde bort. Dette kan efter hidtil gjort Erfaring anslaaes til at repræsentere c. 600,000 Kr. aarlig, og det endelige Resultat af Regeringens Forslag bliver herefter en Indtægtsforøgelse af noget over 3 Millioner.

II.

I min ærbødige Indberetning af 17. f. M. har jeg tilladt mig at fremstille Spørgsmaalet om den norske Toldlov i den Form, hvorunder det var kommet frem i dette Aars Storting. Sammes videre Behandling

overdrog Thinget til sin Toldkomité, der i denne Anledning forstærkedes med 6 den 25. Maj valgte nye Medlemmer. Resultatet af Komiteens Arbejde kom til at foreligge i to Indstillinger, den ene fra en Majoritet af 8, den anden fra en Minoritet af 7 Medlemmer. ... Komiteen har i sin Helhed sluttet sig til Tanken om Differential-Systemet, dette dog benyttet paa en fra den af den parlamentariske Kommission anbefalede væsenlig forskellig Maade. Man har frygtet for, at Kommissionens Forslag — jfr. min ovenciterede Indberetning — hvis det vedtoges, kunde friste vedkommende fremmede Stater til som Repressalier at vedtage Bestemmelser, der kunde blive skadelige, navnlig for den norske Søfart, og derfor ment, at der udenfor saadanne Tilfælde, hvor en fremmed Magt virkelig skulde besvære Norges Handel og Søfart med højere Told og Afgifter end andre Landes, ikke i Almindelighed burde være Tale om Anvendelsen af Maximal-Satser, hvad enten Ligestillingen saa forresten fra vedkommende Lands Side beror paa traktatmæssig Forpligtelse eller frivillig Indrømmelse. Derved vilde altsaa det af Kommissionen rejste Spørgsmaal om maximal Tarifs Anvendelse overfor saavel Danmark, Preussen og Rusland som overfor Sverig indtil videre falde bort. Skulde der siden blive Nødvendighed for overfor noget Land at anvende Maximal-Satser, uagtet det behandler Norge ens med andre Magter, altsaa f. Ex. som Middel til at fremtvinge yderligere Indrømmelser fra dettes Side bør det overlades til Storthinget i hvert enkelt Tilfælde at tage Beslutning i saa Henseende. I Henhold til disse Betragtninger indskrænker Komiteen sig derfor til at anbefale Storthinget ved en almindelig Bestem-

melse at bemyndige Regeringen til at anvende Maximal-Satser overfor Magter, der maatte vise sig at behandle Norge ugunstigere end andre Lande. Da for Øjeblikket ingen Magter befinde sig i dette Tilfælde, vil man desuden saaledes have Tid til en fuldstændigere Drøftelse af de af den parlamentariske Kommission foreslaede Maximal-Satser, end hidtil har været at overkomme, og Komiteen henstiller, at det overdrages Regeringen at udarbejde og i næste Storthing forelægge Forslag i denne Henseende. Et ikke ubetydeligt Antal af Komiteens Medlemmer (6) har forøvrigt end ikke kunnet slutte sig til denne afdæmpede Anbefaling af Differentialsystemet. Naar der for Øjeblikket ikke er praktisk Anvendelse for samme, og man har savnet tilstrækkelig Tid til at drøfte saavel Sagens principielle Side, som dens Gennemførelse hvad Enkelthederne angaar, saa var det efter denne Minoritets Mening rimeligere at foreslaa Thinget at skyde det hele Differential-Spørgsmaal ud til Afgørelse i en senere Samling.

Med Hensyn til Toldbeskyttelses-Systemet i Almindelighed, gaar hele Komiteen ligefrem ud fra Nødvendigheden af dettes Indførelse, allerede som en Følge af, at Mellemrigslovens Ophør opfordrer til at skaffe de derved lidende Industrigrene nogen Erstatning. Men man er overhovedet enig om, at det overfor den høje Toldbeskyttelse, de fleste omgrænsende Lande efterhaanden have indført, er billigt, at Norge ogsaa paa sin Side beskytter sine Produkter. Derfor har Komiteen ikke kunnet nøjes med de i Regeringsforslaget indeholdte Toldforhøjelser, der kun havde de af Mellemrigslovens Ophør berørte Industrier for Øje, men har væsenlig holdt sig til den parlamentariske Kommissions

Udkast som Grundlag, dog med Afvigelse paa adskillige vigtige Punkter. Som saadanne Punkter fremhæver Komiteens Majoritet i sin Indstilling følgende.

Man fraraader den af Kommissionen foreslaaede Told paa Skibe, der særlig under den for Tiden foregaaende Overgang fra Sejl til Damp vilde virke hindrende for den norske Handelsflaades Udvikling, saameget mere som de norske Skibsværfter med Hensyn til Bygning af større Skibe overhovedet næppe kunde tænke paa at konkurrere med de store Værfter i Udlandet. Naturligvis maa det norske Skibsbyggeri beskyttes, men dette maa ske, uden at der paalægges Rederne Ofre, og man foreslaar derfor at blive staaende ved, at alle væsentlige Artikler til Skibsbygning skulle indføres toldfri.

Kommissionens Told paa Maskiner, Maskindele, Remme og Værktøj bør ligeledes bortfalde, da det for Norges egen Industri er af Vigtighed at holde sig paa Højdepunktet af Tidens tekniske Fremskridt, og de norske Maskinværksteder i saa Henseende ikke formaa at konkurrere med Udlandet.

Paa Textil-Artiklernes Omraade foreslaas en lavere Told, end den af Kommissionen anbefalede, paa bleget og ubleget Garn, hvorved det tillige bliver muligt at holde lavere Satser paa simplere Beklædningsgenstande og paa Fiskeriredskaber, alt for at forhindre en Fordyrelse af disse Varer til Skade for den fattigere Befolkning.

Efter de saavel i Norge som ogsaa i Sverig gjorte Erfaringer erklærer Majoritets-Indstillingen sig imod den af den parlamentariske Kommission foreslaaede Told paa saltet Kød og Flæsk. Skønt denne forlanges

af Landmændene som Beskyttelse for deres egen Produktion, viser en nærmere Undersøgelse af Forholdene, at Hovedmassen, navnlig af det indførte Flæsk, kommer fra Amerika og udgøres af en i Sammenligning med det hjemlige Produkt ringere Vare, der paa Grund af det høje Fedtindhold særlig benyttes af den lavere Befolkning og ikke godt kan undværes af denne. Det amerikanske Flæsk er saaledes en fra det norske forskellig og til andet Brug indført Artikel, der i Virkeligheden ikke udsætter det norske Landbrug for Konkurrence. Lægger man Told derpaa, vil denne blive baaret ikke, som den parlamentariske Kommission har haabet, af de amerikanske Importører, men af de fattige norske Forbrugere, der saaledes komme til at betale en Nødvendighedsartikel dyrere, uden at engang Landmændene høste Fordel deraf. I Sverige, hvor det amerikanske Flæsk spiller en lignende Rolle som i Norge, har det netop vist sig, at denne Vare gennemgaaende har været dyrere siden den i 1888 belagdes med Told (oprindelig 20 Øre, i 1892 nedsat til 10 Øre og siden Begyndelsen af indeværende Aar atter forøget til 20 Øre pr. Kilo), at Prisen er steget proportionalt med Tolden, og at Indførselen desuagtet er bleven ved at forøges.

Endelig anbefaler Majoritets-Indstillingen vel, ligesom den parlamentariske Kommission, Ophævelsen af den hidtil gældende Told paa Rug (22 Øre pr. 100 Kilo), men kan ikke gaa ind paa samme Kommissions-Forslag om til Beskyttelse af den hjemlige Mølle-Industri at sætte Tolden paa Rugmel fra 50 Øre op til 70 Øre pr. Kilo. Ved paa en Gang at give Møllerne toldfri Benyttelse af billigt udenlandsk Korn og tillige

omgive dem med en Toldbeskyttelse, der formodenlig maatte gøre Ende paa Indførselen af Mel fra Udlandet, vilde man, efter Indstillernes Mening, i alt for høj Grad favorisere en enkelt Industri paa Statskassens Bekostning uden engang at have Sikkerhed for, at Melet af denne Grund faktisk vilde blive billigere for Konsumenterne. Nogen Beskyttelse bør Møllerne have i deres Konkurrence med Udlandet, og det ikke blot for deres egen Skyld men ogsaa af det specielle norske Hensyn, jeg allerede har omtalt i min forrige Rapport, nemlig at sikre Landet den stadige Tilstedeværelse af større Forsyninger af Brødkorn, der følger af, at dette indføres i uformalet Tilstand, fremfor naar det sker i Form af Mel, der kun indforskrives i mindre Partier ad Gangen. Men efter Indstillernes Mening vil en Told af 30 Øre pr. 100 Kilo være tilstrækkelig i disse Øjemed.

Komiteens Mindretal har, som allerede anført, anset det for hensigtsmæssigt at nedlægge sine Anskuelser i en særlig Indstilling, paa hvis Enkeltheder der dog her ikke er Nødvendighed for nærmere at komme ind, da Resultatet i Hovedsagen gaar ud paa stærkere og mere konsekvent end Flertallet at hævde Beskyttelsesprincippet i Overensstemmelse med den parlamentariske Kommissions Forslag. Dette gælder saaledes med Hensyn til Tolden paa Garn og paa Maskiner, i hvilken sidste Henseende Mindretallet ligesom Kommissionen foreslaar, at Administrationen bemyndiges til at tilstede Undtagelser fra Tolden, naar det drejer sig om Maskiner, der slet ikke forarbejdes i Norge eller ere af særlig Vigtighed for en eller anden bestemt indenlandsk Næringsvej.

Med Hensyn til Skibe er Mindretallets Indstilling enig med Flertallet om at forkaste den parlamentariske Kommissions Forslag om Told paa disse. Men Mindretallet mener saa paa en noget anden Maade end Flertallet at komme det norske Skibsbyggeri til Hjælp og give det nogen Erstatning for Tolden paa Maskiner og Redskaber, idet det foreslaar en Toldgodtgørelse for hvert i Norge bygget Skib over 50 Tons, udgørende for Dampere 2 Kr. og for Sejlskibe 1 Kr. 50 Øre pr. Reg.-Ton.

At Rugtolden bortfalder, bifaldes, og hvad Meltolden angaar er heller ikke Mindretallet villigt til den høje Beskyttelse af 70 Øre, der af den parlamentariske Kommission var tiltænkt Møllerne, men det kan paa den anden Side ikke slutte sig fuldtud til Majoritets-Indstillingens Betragtninger i dette Spørgsmaal. For Mindretallet staar det klart, at den norske Mølleindustri fortjener kraftig Støtte, — foruden andre Argumenter fremhæves i saa Henseende ogsaa Ønsket om at sikre det indenlandske Landbrug de Fodermidler, der som Biprodukter udvindes ved Møllerne — og Indstillingen gaar derfor ud paa, at man bliver staaende ved den hidtil gældende Meltold (50) Øre.

Med Hensyn til Tolden paa Flæsk kan Mindretallet ikke dele Flertallets Betæneligheder ved i Stedet for den hidtil gældende Toldfrihed at indføre en let Beskyttelse i Overensstemmelse med Regeringens og den parlamentariske Kommissions Forslag. Mindretallet antager, at det norske Landbrug med en saadan Beskyttelse snart selv vil blive i Stand til at dække den Del af Befolkningens Behov, der for Tiden suppleres fra Udlandet, og at det saa bliver Importørerne, ikke

Norges egne Konsumenter, der komme til at bære Tolden. Der foreslaas derfor en Told af 10 Øre pr. Kilo.

Det norske »Morgenblad« for 24. Juli giver en Sammenstilling i 5 Kolonner af Tarifens Poster saaledes som disse tage sig ud efter den hidtil gældende Lovgivning, efter den parlamentariske Kommissions og Regeringens Forslag samt endelig efter Komiteens Flertals og Mindretals Indstillinger, idet dog de foreslaaede Maximal-Satser for Oversigtens Skyld ere udeladte. . . .

Paa det saaledes givne Grundlag begyndte Behandlingen i selve Stortinget. Den stod paa 7 Dage med Formiddags- og Eftermiddagsmøder og tilendebagtes den 5. Avgust, efterat man havde vedtaget, at den nye Tarif allerede skulde træde i Kraft fra 7. Avgust at regne. Den 9. Avgust opløstes Stortinget efter at have udlevet sin Tid, og det maa imødeses med Spænding, i hvilken Skikkelse det igen vil møde efter de nu i Efteraaret stedfindende Valg.

Told-Debatten i Thinget var, da man i det hele taget var enig om Overgangen fra Frihandel til Beskyttelse og i Principet til en vis Grad ogsaa om Antagelsen af Differential-Systemet, blottet for spændende Momenter og gik for sig med al fornøden Ro. Et Forslag om at skyde Maximal-Toldens Vedtagelse ud til senere, blev mødt med den Betragtning, at det var bedre at slaa Principet fast paa nærværende Tidspunkt, medens man havde Toldfred med hele Udlandet, og derefter forkastet med 59 Stemmer mod 54. Man blev saa staaende ved den enstemmig voterede Bestemmelse, at Kongen, forsaavidt noget fremmed Land

med Hensyn til Afgifter behandlede Norges Varer eller Skibsfart ugunstigere end andre Landes, kan bestemme, at de maximale Satser skulle gøres gældende mod samme. Det norske Differentialsystem har saaledes i sin endelige Skikkelse faaet en temmelig platonisk Karakter, og den parlamentariske Kommissions direkte mod Sverig rettede Forslag, under hvilket man paa en nogen haartrukken Maade tillige havde faaet lidt ind om Danmark og enkelte andre Magter, er bragt ud af Verden.

Med Hensyn til Tarifens Enkeltheder var det paa de fleste Punkter den af Komiteens Flertal repræsenterede moderative Retning, der gik af med Sejren. Dog danner Flæsketolden herfra en vigtig Undtagelse, idet her Mindretallets Indstilling gik igennem med 61 Stemmer mod 58 — en Majoritet sammensat af Mænd baade af Højre og Venstre og altsaa baseret paa rent Beskyttelsesprincip uden Hensyn til de sædvanlige Partier. Den store Vægt, der fra agrarisk Side og imod de fra Arbejderbefolkningens Interesser hentede Betragtninger blev lagt paa dette Spørgsmaal, havde bevirket, at Afgørelsen af samme imødesaas med større Spænding, end nogen anden under Tarifens Behandling. Den saaledes vedtagne Told af 10 Øre paa salt Kød og Flæsk antages at ville tilføre Statskassen en Merindtægt af $\frac{1}{2}$ Million Kroner. De Forsøg, der gjordes paa at skaffe Arbejderne Erstatning for denne forøgede Byrde ved en Nedsættelse af Tolden paa de store Kasseartikler, Kaffe og Sukker, gik ikke igennem, da man frygtede, at Finanserne ikke skulde kunne bære et saadant Tab. Derimod vedtoges med 62 Stemmer mod 51 et fra Venstre udgaaet Forslag om, at af Told-

indtægternes Nettobeløb skulde en Sum af indtil $\frac{1}{2}$ Million sættes tilside til et Fond for Invalide- og Alderdomsforsørgelse.

Et andet for Agrar-Interesser, særligt med Hensyn til Indførsel fra Sverig, vigtigt Punkt i Tarifen, men om hvilket der ingen Meningsulighed har vist sig under Behandlingen, er Tolden paa levende Dyr. Medens Flæsketolden selv i sin endelig vedtagne Skikkelse maa siges at være moderat i Sammenligning med mange andre Landes (i Sverig dobbelt saa stor), er Afgiften af 50 Kr. for Heste over $\frac{1}{2}$ Aar og 5 Øre pr. Kilo levende Vægt for Hornkvæg over $\frac{1}{2}$ Aar forholdsvis høj, og den norske Tarif naar paa dette Punkt omtrent den svenske.

Ophævelsen af Tolden paa Rug og Nedsættelsen af den hidtil gældende Told af 50 Øre paa Rugmel til 30 Øre hører til de Punkter, hvor Flertallets Indstilling gik igennem.

Derimod er med Hensyn til Skibe Mindretallets Indstilling bleven lagt til Grund. Skibe, byggede i Udlandet, ere toldfri, men for Skibe paa over 50 Bruto Register-Tons, der bygges ved norske Værfter, tilstaaes en Toldgodtgørelse af 2 Kr. pr. Register-Ton, naar det er Dampskibe af Jern eller Staal, Kr. 1,50 naar det er Dampskibe af Træ eller Sejlskibe af Jern eller Staal, Kr. 1,00 naar det er Sejlskibe af Træ. ...

Saaledes er da Norge indtraadt i Rækken af de protektionistiske Stater, om det end maa siges i det Hele at være sket med Maadehold. Paa en ret mærkelig Maade er det Forholdet til Sverig, der har givet Stødet dertil. Det var Norges Frihandel, der særlig bevægede Sverig til at opsigte Mellemrigsloven, thi for

et Land, der efterhaanden havde omgærdet sig med høje Toldmure, var det i Længden en Anomali at finde sig i, at Normændene ved deres frie Indførsel til Sverig nød godt af denne Beskyttelse, samtidig med at de havde Frihandelssystemet hos sig selv. Men fra samme Øjeblik Normændene ved Mellemrigslovens Ophør mistede den frie Indførsel til Sverig, blev det en Nødvendighed for dem at beskytte sig selv overfor den svenske Konkurrence, der paa saa mange Punkter havde faaet Fodfæste i Landet. Paa den ene Side er Mellemrigsloven ophørt, fordi Norge ikke var protektionistisk, og paa den anden Side er Norge bleven protektionistisk, fordi Mellemrigsloven er ophørt. Tarif-Loven er til en vis Grad Produktet af en Slags stiltiende Alliance mellem Agrarer og Industrielle, uafhængig af Grænserne mellem de sædvanlige Partier, der ved Afstemningerne ogsaa have delt sig til begge Sider, og det er umiskendeligt, at Hensynet til de forestaaende Valg har spillet en væsenlig Rolle. Dette Hensyn forklarer, at Agrarerne forholdsvis ere de, der have opnaaet mest ved den nye Lov, thi to Trediedele af Stortinget vælges af Landkommunerne, og naar disse f. Ex. have arbejdet sig fast i den Tanke, at Flæsketolden er af Vigtighed for dem, er det noget, der i Valgtiden maa tages Hensyn til.

Toldindtægten anslaaes efter den nye Tarif til at ville udgøre 29,200,000 Kr.

Notitser.

Risikoen ved Jernbanerejser. — Prisen for Beboelseslejligheder.
— Evropæiske Emigranter.

Risikoen for Liv og Helbred ved Jernbanerejser.

Paa de danske Statsbaner er der, siden den første Linie aabnedes i 1867 og indtil 31. Marts 1896, befordret 169 $\frac{1}{2}$ Millioner Rejsende. Af disse dræbtes 9 og saaredes 65. Største Delen af disse Ulykkestilfælde skyldtes imidlertid de Paagældendes egen Uforsigtighed, idet kun 1 dræbtes og 14 saaredes uden egen Skyld. Nu har jo Antallet af forulykkede Jernbanerejsende i Danmark faaet en sørgelig stor Forøgelse ved Gentofte-Katastrofen i afvigte Sommer, og de danske Baner have derved tabt den gunstige Stilling, de hidtil have indtaget i Ulykkestatistikken. Dette vil nærmere fremgaa af nedenstaaende Oversigter, der ere sammenarbejdede efter de i de engelske »Statistical Abstracts» indeholdte Oplysninger. Saa vidt muligt er der sondret mellem Stats- og Privatbaner, idet det nemlig viser sig, at Sikkerheden for de Rejsende erfaringsmæssigt er betydelig mindre paa de sidste end paa de første.

For Statsbanernes Vedkommende stillede Forholdet sig saaledes:

Paa de under Rigsforvaltningen i Tyskland sorterende Baner befordredes i Aarene 18⁸⁵/₈₆—18⁹³/₉₄: 3,489 Millioner Rejsende, hvoraf 371 dræbtes og 1,405 saaredes.

Paa Statsbanerne i Bayern (1886—94): 214 Millioner Rejsende, 41 dræbtes og 166 saaredes.

Paa Statsbanerne i Württemberg (18⁸⁶/₈₇—18⁹³/₉₄): 128 Millioner Rejsende, 36 dræbtes, 126 saaredes.

Paa Statsbanerne i Baden (1886—94): 167 Mill. Rejsende, 20 dræbtes, 49 saaredes.

Paa Statsbanerne i Holland (1886—94): 76 Millioner Rejsende, 7 dræbtes, 17 saaredes.

Paa Statsbanerne i Belgien (1886—94): 569 Millioner Rejsende, 70 dræbtes, 767 saaredes.

I samme Tidsrum (18⁸⁶/₈₇—18⁹⁴/₉₅) var Antallet af Rejsende paa de danske Statsbaner lidt over 86 Mill., Antallet af dræbte Passagerer 4, af saarede 30.

Sammentæller man disse Tal, finder man, at Antallet af tilskadekomne Rejsende paa de nævnte Statsbaner var 66 for hver 100 Millioner, nemlig 12 dræbte og 54 saarede.

Med Hensyn til private Baner foreligger fuldstændige Oplysninger kun for Frankrig, Schweiz, Holland og Belgien, derimod ikke for England.

Paa franske Baner befordredes i Aarene 1886—94: 2,343 Millioner Rejsende, hvoraf 511 dræbtes og 2,634 saaredes.

Paa schweiziske Baner (1886—94): 286 Millioner Rejsende, 157 dræbtes, 507 saaredes.

Paa private Baner i Holland (1886—94): 106 Millioner Rejsende, 11 dræbte, 37 saarede.

Paa private Baner i Belgien (1886—94): 162 Millioner Rejsende, 15 dræbte, 58 saarede.

Alt i alt bliver for de her nævnte Privatbaners Vedkommende Antallet af tilskadekomne Rejsende 136 (24 dræbte og 112 saarede) for hver 100 Millioner.

Der tales ofte om, at den Hurtighed, hvormed man rejser i vore Dage, vindes paa Bekostning af Sikkerheden for de Rejsendes Liv og Lemmer. Det vil være vanskeligt at føre Bevis for eller imod denne Antagelse. Men at Faren ved at rejse med Jernbane i Almindelighed antager alt for store Dimensioner i Folks Fantasi, det synes de foranstaaende Oplysninger at godtgøre. Det er let forklarligt, at en stor Katastrofe som den, der i Sommer fandt Sted ved Gentofte, gør et stærkt Indtryk og præger sig dybt i Erindringen, medens Tallet paa de mange Millioner, der foretage Rejser uden Mén, slet ikke kommer til almindelig Kundskab. Og selv naar man oplyses om Forholdet, er det ret vanskeligt for den Uøvede at faa de enorme Talstørrelser til at forme sig til et anskueligt Billede.

Maaske kan følgende Betragtning bidrage til at lette Forstaaelsen af, hvor lille Risikoen ved at rejse paa Jernbane er.

Paa samtlige forannævnte Stats- og Privatbaner foretoges i det Tidsrum af 9 Aar, hvorover Undersøgelsen rækker, i alt noget over 7,626 Millioner Rejser. Lidt over 7,000 Rejsende kom til Skade (bleve dræbte eller saarede), altsaa 92 for hver 100 Millioner Rejsende. Efter en summarisk Beregning

kostede hver Jernbanebillet gennemsnitlig omtrent 70 Øre. Hvis man nu tænker sig, at der eksisterede et stort internationalt Forsikringselskab, som udbetalte en Sum af 10,000 Kroner for hver Rejsende, der dræbtes eller saaredes ved Jernbaneuheld, vilde et saadant Selskab, selv naar det skulde henlægge betydelige Beløb til Administrations- og Reservefond, kunne nøjes med en saa beskeden Præmie som $1\frac{1}{2}$ pCt. af Jernbanebillettens Pris. For at sikre sig den nævnte Udbetaling behøvede man kun at betale 34 Øre, naar man rejste paa anden Klasse fra København til Hamborg og 1 Øre, naar man rejste paa tredje Klasse fra København til Roskilde.

Adolph Jensen.

Prisen for Beboelseslejligheder.

Herom meddeles i »Statistisches Jahrbuch Deutscher Städte« de i nedenstaaende Tabel anførte Oplysninger for Aaret 1894. Til Sammenligning er vedføjet de tilsvarende Huslejepriser for København i 1890, for Sammenligningens Skyld omregnede i Mark.

Den gennemsnitlige aarlige Leje i Mark var for Lejligheder med nedenstaaende Antal Værelser: (se omstaaende Tabel).

De anførte Huslejepriser for København, som jo ere 4 Aar ældre end de for de tyske Byer, ere tagne fra »Tabelværk til Københavns Statistik Nr. 10«. De ere fremkomne ved en Bearbejdelse af et

		Antal Værelser, som kunne opvarmes								
		0	1	2	3	4	5	6	7	8 og der- over
Leipzig		166		272	428	657	886	1246	1513	2540
Magdeburg		91	142	249	407	577	1102	—	—	—
Königsberg		164		295	510	706	927	1200	1800	2100
Lübeck		63	132	238	346	588	774	1014	1016	1861
Frankfurt a. O. . . .		87		141	182	235	520	700	910	—
Køben- havn 1890	{ Forhus. Mellem- og Baghus	91*)	127**)	200	331	438	631	829	1184	1782
		91*)	118**)	176	284	367	538	760	902	1196

repræsentativt Udvalg af 36^{*} Gader, der kunde anses for typiske for Byens forskellige Kvarterer, og de omfatte kun Lejligheder i Etagerne (ikke Kælder og Stue), medens Opgivelserne for de tyske Byer antagelig referere sig til alle Lejligheder. Trods disse Uensartetheder tør man dog som almindeligt Resultat slutte, at Huslejen i København er ikke uvæsentlig billigere end i Leipzig, Magdeburg og Königsberg, derimod en Del dyrere end i Frankfurt a. O.

Spørgsmaalet om, hvor stor en Andel af Indtægten der medgaar til Huslejen, har været Genstand for indgaaende Undersøgelse i Hamborg (Statistik des Hamburgischen Staates. Heft XVII). I Almindelighed gaar man ud fra, at der i dette Forhold, i alt Fald indenfor Middelindtægternes Klasse,

*) 1 Værelse uden Køkken.

**) 1 Værelse med Køkken.

hersker en vis Proportionalitet, og her hjemme regner man hyppigst, at Huslejen lægger Beslag paa en Femtedel af Middelstandens Indtægter. Den hamburgske Statistik (for 1891) gav følgende Billede af Forholdet:

Indtægtsgruppe	Til Huslejen medgik
	pCt.
600— 1200 Mark	24,7
1200— 1800 —	22,2
1800— 2400 —	22,1
2400— 3000 —	20,8
3000— 3600 —	19,2
3600— 4200 —	18,7
4200— 4800 —	17,9
4800— 6000 —	17,7
6000— 12000 —	15,1
12000— 30000 —	10,4
30000— 60000 —	6,2
60000 —	3,1

Disse Tal modsige ikke den nævnte almindelige Antagelse, men de vise tillige, at Femtedelen bliver til en Fjerdedel for de ganske smaa Indtægters Vedkommende, og at til den anden Side Huslejeudgiften synker meget hurtigt med den stigende Aarsindtægt. Af den detaillerede Tabel, hvorefter de anførte Tal ere et Sammendrag, fremgaar det, at allerede Indtægter mellem 19,000 og 22,500 Mark kun anvende en Tiendedel til Husleje. En Tyvendedel slipper man

med, naar Indtægten er op imod 70,000 Mark. Den højeste Husleje betales af en Mand med 496,500 Mark i aarlig Indtægt; af denne halve Million medgik lidt over 5,000 Mark eller nøjagtigt 1,03 pCt. til Leje af Bolig.

Opgørelsen for Aaret 1891 er sammenlignet med lignende for 1882, 1874 og 1868. Det viser sig, at de fleste af Indtægtsgrupperne over Gruppen 3000—3600 M. anvende forholdsvis mindre nu end tidligere til Husleje. Anderledes stiller det sig for de mindre Indtægters Vedkommende. Vi hidsætte for disse Procenttallene for 1868 jævnsides med dem for 1891.

Indtægtsgruppe	Til Husleje medgik	
	1868	1891
	pCt.	pCt.
600—1200 Mark	18,8	24,7
1200—1800 —	19,9	22,2
1800—2400 —	20,3	22,1
2400—3000 —	19,5	22,8

Den Degression efter Indtægtens Størrelse, som den Hamborgske Statistik udviser, skulde efter en Afhandling af Paul Leroy-Beaulieu i »L'Economiste Francais« (refereret i norsk Statsøkonomisk Tidsskrift 1896, 4de H.) ikke findes i Paris, i alt Fald ikke tilnærmelsesvis saa stærkt. Den nævnte franske Forfatter antager, at det er normalt for en Familie i Paris, at en Syvendedel eller en Ottendedel

af Udgifterne falder paa Huslejen, og at det er en Vildfarelse at tro, at man bruger forholdsvis mindre til Husleje, jo rigere man er. Heller ikke mener Forfatteren, at Arbejderklassen gennemgaaende anvender mere end $\frac{1}{7}$ eller $\frac{1}{8}$ af sin Indtægt til Huslejekontoen. Leroy-Beaulieu tror saa sikkert paa denne Ensartethed, at han endog vover paa Huslejepriserne at bygge en Indtægtsberegning for hele den parisiske Befolkning. Og det kan ikke nægtes, at der er adskilligt i de Oplysninger, man har om Huslejepriserne, der tyder paa, at Forfatteren har Ret. I Aaret 1896 boede i Paris

413,000 Husstande for en Leje af under 300 Fr. aarlig.

223,000	—	—	300—	499	—
125,000	—	—	500—	999	—
35,000	—	—	1,000—	1,499	—
28,000	—	—	1,500—	2,499	—
14,500	—	—	2,500—	3,999	—
10,000	—	—	4,000—	6,999	—
3,000	—	—	7,000—	9,999	—
1,600	—	—	10,000—	14,999	—
503	—	—	15,000—	19,999	—
495	—	—	20,000 Fr. og derover.		

Nær op imod Halvdelen af Husstandene i Paris bo altsaa i Lejligheder til under 300 Fr. aarlig. Forbavsende er det, at omtrent 1,000 Lejligheder kunne bortlejes for over 15,000 Fr. hver; Halvdelen af disse (den sidste Gruppe paa 495) koste endog gennemsnitlig 33,000 Fr. hver. Men selv om disse umaadelige Lejesummer blive betalte af den franske Hovedstads halvt kosmopolitiske og stadigt vexlende Milionærbefolkning, er der endnu tilbage 4,600 Husstande, som kunne betale deres Bolig med over 7,000 Fr.

aarlig, d. v. s. adskilligt højere end den ene hamborgske Matador, som bor for en Leje af 5,000 Mark.

A. J.

Europæiske Emigranternes Køn og Alder.

I de sidste 40 Aar udvandrede der fra Europa til de nordamerikanske forenede Stater 65 Kvinder for hver 100 Mænd, men Forholdet svingede stærkt fra Aar til Aar. Fra 1857 til 1861 vare de kvindelige Udvandrere forholdsvis talrige (fra 71 til 75 for hver 100 Mænd). Saa synker Forholdstallet og holder sig i Aarene indtil 1875 mellem 69 og 62. I de to følgende Aar gaar det endog ned til 52 og 54. Saa igennem Slutningen af 70'erne og 80'erne en uregelmæssig Bevægelse med stigende Tendens. I 1890 var Forholdet 61,5 Kvinder for hver 100 Mænd, i 1891, 1892 og 1893 var det henholdsvis 58,3, 61,5 og 58,2.

Irland opviser det største Antal kvindelige Udvandrere, hvad der er en naturlig Følge af, at Ierne udvandre familievis. I flere Aar overstiger de kvindelige irske Emigranternes Tal endog betydeligt de mandliges, saa at der altsaa maa udvandre en ikke ringe Mængde enlige Kvinder. Disse gaa direkte eller efter et kortvarigt Ophold i England over Oceanet for at søge bedre Erhverv i Amerika som Tyende og derefter at danne sig et blivende Hjem. I mindre Maalestok gælder det samme om tyske og skandinaviske kvindelige Udvandrere. Næst efter Irland kommer Tyskland med et forholdsvis stort Antal

udvandrende Kvinder, derefter England og de skandinaviske Lande. I Modsætning hertil staa Italien og Ungarn, medens Rusland og Østrig atter have forholdsvis mange kvindelige Emigranter (Familieudvandrere).

Minimums- og Maximumsforholdet af kvindelige Udvandrere til 100 mandlige er for de enkelte Lande angivet i nedenstaaende Oversigt, idet Aarstallet er vedføjet i Parantes:

	Minimum	Maximum
Det tyske Rige.....	(79) 60,4	(85) 81,9
Storbritannien	(79) 55,4	(74) 69,3
Irland	(69) 79,6	(78) 121,2
Danmark.....	(72) 45,6	(85) 72,3
Sverig	(80) 45,9	(90) 79,2
Norge	(80) 51,1	(89) 76,8
Schweiz	(77) 41,3	(74) 67,6
Østrig	(90) 45,7	(71) 91,1
Ungarn	(83) 26,2	(79) 72,7
Rusland.....	(84) 42,8	(79) 74,5
Frankrig.....	(83) 48,5	(90) 70,5
Spanien og Portugal	(83) 24,8	(93) 56,9
Italien	(83) 12,6	(80) 42,1

En Forbindelse mellem Fordelingen efter Køn og efter Alder lader sig ofte paavise. Naar der udvandrer mange Kvinder, vil som Regel en forholdsvis stor Mængde af Udvandrerne være Børn. Men altid holder dette dog ikke Stik, navnlig ikke for Irlands Vedkommende. Dette Land har, imod For-

ventning, ikke det højeste men netop det laveste Antal Udvandrere i de yngste og de ældste Aldersklasser; Aldersgrupperingen er omtrent ens for Irland og Ungarn, saaledes som det fremgaar af nedenstaaende Oversigt:

	1881—90			1891			1892		
	under 15 Aar	15 til 40 Aar	over 40 Aar	under 15 Aar	15 til 40 Aar	over 40 Aar	under 15 Aar	15 til 40 Aar	over 40 Aar
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Det tyske Rige...	26,6	62,2	11,2	23,2	66,6	10,2	20,0	72,8	7,3
Irland	14,1	78,6	7,3	9,7	83,8	6,5	6,6	88,8	4,5
Italien	15,3	69,2	15,5	13,5	71,3	15,2	11,1	78,6	10,4
England	23,5	65,2	11,3	17,8	69,4	12,8	14,0	78,8	7,2
Skotland	24,2	65,2	10,6	18,3	70,9	10,8	13,9	80,8	5,3
Sverig og Norge..	18,3	73,0	8,7	14,4	78,7	6,9	10,7	83,8	5,5
Rusland	24,7	65,9	9,4	22,5	68,8	8,8	19,8	73,8	6,4
Østrig	22,1	66,3	11,6	16,0	71,9	12,1	12,1	81,5	6,4
Ungarn	14,7	74,9	10,4	10,6	77,7	11,6	7,0	86,2	6,7

For det tyske Rige finder man den Aldersfordeling, der nærmest svarer til Hjemlandets. *) Italien yder det forholdsvis største Kontingent af Personer over 40 Aar.

Interessant er iøvrigt den Forskel, Tallene for

*) Under 15 Aar er i Almindelighed imellem 33 og 36 Procent af Befolkningen i de europæiske Lande, over 40 Aar er omkring 26—28 Procent. For Tyskland vare Procenttallene i 1890 for de tre Aldersklasser: 35,1—38,7—26,2. For de forenede Stater vare de (i 1880): 38,1—40,9—21,0.

1891 og 1892 gennemgaaende vise i Forhold til Gennemsnitstallene for det foregaaende Tiaar. De produktive Aldersklasser ere i de fremhævede Aar mærkeligt stærkt repræsenterede, og da navnlig i Aaret 1892, hvis Procenttal for de 15—40aarige ikke for noget Land gaar under 72,8 og for Irland endog naar 88,8.

(Efter: Statistik des Hamburgischen Staates. Heft XVII.)

A. J.

Nationaløkonomisk Forening.

Foreningen afholdt Torsdagen d. 21. Oktober sin aarlige Generalforsamling. Professor, Dr Will. Scharling, fremlagde Regnskabet. Kontorchef Schovelin fremsatte nogle Bemærkninger om Foreningens Virksomhed, der besvaredes af Direktør Rubin og Professor Scharling. Derefter meddeltes der Decharge for Regnskabet. Den afgaaende Bestyrelse (Prof., Dr. Falbe Hansen, Grosserer O. B. Muus, Overpostmester Petersen, Direktør Rubin og Prof., Dr. Scharling) genvalgtes.

Derefter indledede Professor Scharling en Forhandling om

det danske Pengemarked.

Professor Scharling havde gerne efterkommet sine Kollegers Opfordring til at indlede en Diskussion om den i Tidsskriftet offentliggjorte Undersøgelse om vor økonomiske Situation, da han i denne netop havde bestræbt sig for at give en aldeles objektiv Fremstilling af Fakta og ikke havde noget imod nu at faa Lejlighed til at udtale sin egen Opfattelse af disse.

Han vilde først ganske kort resumere Hovedpunkterne i sin Undersøgelse. Det, der havde foranlediget denne, var det for Taleren overraskende Faktum, at Indførselsværdien i 1896 havde oversteget Udførselsværdien med over 100 Mill. Kr., medens Differencen i 70'erne (Gennemsnit for 1872—80) kun havde været 45 Mill. Kr. Det Spørgsmaal rejste sig da, om de Midler, hvormed vi normalt dækkede en saadan Underbalance, hovedsagelig Handels- og Fragtfortjeneste fra Udlandet, virkelig vare voxede saaledes i de sidste ca. 20 Aar, at de nu kunde dække en Differens af 100 Mill. Kr. Vanskeligheden ved at besvare dette Spørgsmaal laa da deri, at vi aldeles savne de fornødne Data til at konstatere, hvor stort den af danske Handlende og Redere paa Handelsomsætning med Udlandet og Fragtfart i dette fortjente Beløb er. Man kan her kun bygge dels paa Forholdet mellem selve Omsætningen og Fragtfarten i de forskellige Perioder, dels paa vort Kendskab til den ekstraordinære Udførsel af Værdipapirer, som i visse Tidsrum har været nødvendig for at supplere hine Dækningsmidler og bringe Balance til Stede.

I saa Henseende vare de syv Aar 1884—91 særlig belyste ved Morits Levys og Prof. Falbe Hansens Undersøgelser. Det var ved disse godtgjort, at vi i dette Tidsrum kun havde opnaaet Balance ved at udføre Værdipapirer til et Beløb af 120 à 125 Mill. Kr. Da Indførselsværdiens samlede Overskud over Udførselsværdien i disse syv Aar udgjorde ca. 550 Mill. Kr., synes det da herved konstateret, at vore normale Dækningsmidler kun have kunnet dække

ca. 430 Mill. Kr. eller i aarligt Gennemsnit noget over 60 Mill. Kr., hvad der dog altsaa vilde sige, at Handels- og Fragtfortjeneste i Løbet af omtrent et Tiaar maatte antages at være voxet med omtrent 35 pCt.

Selv om man nu yderligere forudsatte den voxet til ca. 70 Mill. Kr. aarlig i Tidsrummet 1891—96 — og det turde vel nærmest være for højt —, blev det dog for disse sex Aar kun ca. 420 Mill. Kr., medens det samlede Indførselsoverskud var ca. 525 Mill. Kr. Man turde derfor sikkert uden Overdrivelse gaa ud fra, at vi i disse sex Aar havde mattet formindske vor Beholdning af danske og udenlandske Værdipapirer med dette Beløb, for saa vidt ikke en Del deraf var tilvejebragt ved ny Stiftelse af Gæld.

At dette har været Tilfældet, fremgaar da ogsaa af andre Data. I Følge Falbe Hansens Opgørelse fandtes der i 1891 40 à 50 Mill. Kr. i Statsobligationer paa udenlandske Hænder; nu findes paa saadanne dels den langt overvejende Del af de nye 3 pCt. Obligationer, vistnok et Beløb af (rundt) 60 Mill. Kr., og derhos er det ved Udsendelsen af nye Kuponsark til de $3\frac{1}{2}$ pCt. Obligationer iaar konstateret, at over 64 Mill. Kr. af disse Papirer befinde sig i Udlandet. Det er altsaa et Beløb af ca. 80 Mill. Kr., som i disse sex Aar alene af Statsgælden er overført paa udenlandske Hænder. Heraf var ca. 14 Mill. Kr. ny Gæld, optaget i Henhold til Lov 5. Decbr. 1894 til Jernbaneanlæg og Udlaan til Kommunerne i samme Øjemed.

Imidlertid har ingenlunde hele dette Beløb af 80 Mill. Kr. kunnet anvendes til Dækning af Indfør-

selsoverskud. Thi — som nedenfor nærmere berørt — en ikke ringe Del af de danske Obligationsejere, der have ladet deres Obligationer gaa over paa udenlandske Hænder, have anvendt det modtagne Beløb til at købe udenlandske Papirer for. Men det vidstes jo ogsaa, at betydelige Beløb af Kreditfor- enings- og andre Obligationer vare afsatte i Udlandet; og der kom jo aarlig 25 à 30 Mill. Kr. i disse Papirer paa Markedet. Derhos udviste de københavnske Bankers Opgørelser, at deres Beholdning af For- dringer paa Udlandet — udenlandske Vexler og Tilgodehavende hos udenlandske Korrespondenter —, som i Juli—April 1895 udgjorde over 60 Mill. Kr., i de samme Maaneder 1896 var gaaet ned til ca. 47 Mill. Kr. og 1897 til ca. 33 Mill. Kr. Ogsaa dette tydede paa, at vi havde maattet gribe til extra- ordinære Dækningsmidler overfor det store Indførsels- overskud.

Taleren ansaa ikke den saaledes i de senere Aar stedfundne Udvikling for heldig. Det Faktum maatte synes at være fastslaaet, at vi kun have kunnet be- tale vor Indførsel fra Udlandet ved at gøre Gæld og ved at forbruge af vor opsparede Kapital. Natur- ligvis kom det da væsentlig an paa, hvad vi havde faaet til Gengæld herfor. At en stor Del af den forøgede Indførsel faldt paa Produktionsmidler og Produktionsfornødenheder, kunde vel nok betragtes som givet; men det var dog sikkert, at dette ingen- lunde gjaldt om hele Forøgelsen. Vor Statistik gav imidlertid næppe tilstrækkelig klar Besked herom; Adskillelsen imellem Produktionsmidler og alminde- lige Forbrugsgenstande er saa vag, at man egentlig

kun kan naa til et Resultat ved at undersøge en stor Mængde enkelte Artikler; men selv for adskillige af disse lader Forbruget sig ikke bestemt sondre i visse forskellige Arter. Der blev derfor her nærmest kun Tale om et Skøn, et almindeligt Indtryk; og Talerens Indtryk var, at vi i alt Fald for en Del havde udvidet og forøget vort almindelige Forbrug og betalt dette med Kapital eller ved at stifte Gæld.

Men selv om det virkelig var Kapitalgenstande, som vi indførte, og hvormed vi altsaa ombyttede vor bestaaende Kapital eller for hvis Skyld vi gjorde Gæld, blev jo Spørgsmaalet, om den Anbringelse, vi gav den indførte Kapital, var saa god, at Udbyttet deraf svarede til det tidligere og til den Forrentning af Gælden, som vi jo fremtidig maatte erlægge. Og ogsaa i saa Henseende nærede Taleren Tvivl.

Det lod sig ikke nægte, at de stedfundne Konverteringer havde bidraget væsentlig til at fremme hele den saaledes stedfundne Udvikling, om de end næppe direkte havde givet Betalingsmidler i saa stort Omfang, som man almindelig troede. Og naar der derfor nu paany rejste sig Stemmer for en yderligere Konvertering af Statsgælden, maatte Taleren bestemt udtale sig imod en saadan. Aldeles bortset fra Kreditorers og Debitorers modstaaende Interesser, som begge havde Krav paa at tages i Betragtning og omhyggeligt burde overvejes, var en saadan Rentenedsættelse nemlig netop det modsatte af den Kur, hvortil vi trængte. Det er en fastslaaet og almindelig anerkendt nationaløkonomisk Læresætning, at en ugunstig Handelsbalance maa modarbejdes ved Diskontoforhøjelse; den Forhøjelse af Diskontoen,

som havde fundet Sted her til Lands iaar, havde derfor sin fulde Berettigelse. Og naar det netop gjaldt om at opmuntre til Sparsommelighed og til Opsparen og Nydannen af Kapital, var en Rentenedsættelse alt andet end paa sin Plads.

Men dertil kommer, at det Udbytte, der nu vilde kunne ventes af en Konvertering, var langt mindre, end man vistnok almindelig antog. Det viste sig nemlig, at en stor Del af de danske Ihændehavere af Obligationer, som paa Grund af Rentenedsættelsen skilte sig ved disse, i Stedet for købte udenlandske Obligationer, som gav højere Rente. En saadan Ombytning af Obligationer, hvorved vi kom til at betale Udlandet lave Renter og selv tog højere Renter af det, var jo i sig selv ingen Ulykke; men Ulykken var den, at Folk for at faa de højere Renter ikke saa sjældent i deres Ukendskab til Forholdene købte mindre solide Papirer og da led Tab. I hvert Fald var det jo derhos givet, at det Beløb, der anvendtes paa denne Maade, ikke kom det danske Pengemarked til gode og ikke forøgede Udbudet af Kapital paa dette.

Vor Statistik over Indkøb af fremmede Værdipapirer er nu ret ufuldstændig, idet vi vel kunne se, hvor mange Obligationer der kommer ind i Landet, men ikke kunne se, hvor meget der igen gaar ud. Men følgende Tal vilde dog give en ret klar Belysning af det, hvorpaa det her kom an. Medens der forud for Konverteringen af 1886—87 i Finansaarene 1884—87 aarlig indgik for knap 5 Mill. Kr. udenlandske Værdipapirer, indgik der i de tre følgende Finansaar, 1887—90, ikke mindre end 50 Mill. Kr.,

eller 35 Mill. Kr. mere, end der efter det sædvanlige Forhold kunde paaregnes. Og medens der atter i 1890—94 kun indkøbtes for knap 4 Mill. Kr. aarlig, indgik der i de to Finansaar 1894—96 over 32 Mill. Kr., eller ca. 25 Mill. Kr. mere, end der efter det sædvanlige Forhold vilde være indkommet. Sammenholdt man hermed det Beløb af Statsobligationer, der blev opsagt og konverteret i 1894—95, saa var det ialt 47,6 Mill. Kr., for hvilke Renten ned-sattes — dels fra 4, dels fra $3\frac{1}{2}$ — til 3 pCt. Men heraf var over 6 Mill. Kr. paa Indskrivningsbeviser, hvis Indehavere altsaa havde fundet sig i Rentetabet; tilbage blev da knap 42 Mill. Kr. i Kuponsobligationer, i Stedet for hvilke der blev udbudt 3 pCt. Obligationer, som sikkert tør antages for den aldeles overvejende Del at være gaaet over paa udenlandske Hænder — for saa vidt ikke en Del af de 4 og $3\frac{1}{2}$ pCt. Obligationer alt i Forvejen befandt sig paa disse. Fradrages dette Beløb og fradrages de ca. 25 Mill. Kr., hvoraf der ekstraordinært indkøbtes udenlandske Værdipapirer, saa bliver det ikke noget stort Beløb af udenlandsk Kapital, som ved selve Konverteringen bragtes til Udbud paa det danske Pengemarked. Og dette forklarer ogsaa, at Virkningen deraf, Nedgangen i Rentefoden, saa hurtigt fortog sig og gav Plads for den nuværende høje Rentefod.

Derfor vilde en ny Konvertering sikkert ogsaa vise sig at bringe en stor Skuffelse. Thi det hele Restbeløb af danske $3\frac{1}{2}$ pCt. Kuponsobligationer, som nu befinde sig paa danske Hænder, er — knap 30 Mill. Kr. Dermed ere vi færdige — saa er der ikke mere at konvertere. Og dersom da en tilsva-

ende Del deraf, som ved de to foregaaende Konverteringer, ombyttes imod udenlandske Obligationspapirer, vil det neppe blive mere end en halv Snes Mill. Kr., som vilde komme det danske Pengemarked til Gode og forøge det normale Udbud paa dette. Virkningen deraf vil vistnok blive endnu mere kortvarig end af den sidste Konvertering.

Kontorchef E. Meyer var enig med Professor Scharling i, at det kan være betænkeligt for en Nation at skaffe sig en for stor Del af sine udenlandske Brugsartikler ved Hjælp af Laan; det var jo ikke altid givet, at det blev saa let at forrente og tilbagebetale Laanet. Men han saa udelukkende Betænkkeligheden fra dette Punkt. Spørgsmaalet maatte blive dette: Er de fra Udlandet modtagne Værdier anvendte paa en saadan Maade, at man kan gøre sig Haab om et Udbytte, hvormed man kan forrente Laanet og endda faa Overskud. Hvis dette var Tilfældet, var der ikke foregaaet noget, der behøvede at indgyde Bekymring. Prof. Scharling syntes at antyde, at selv om de laante Kapitaler er blevet produktivt anvendte, har vi foretaget en lignende Bevægelse, som naar flydende Kapital gøres fast, og vi har forringet vor disponible Kapital. Taleren hævdede, at vi ved de i Scharlings Artikel omtalte Transaktioner ikke forringede Landets flydende Kapital, men mobiliserede vor faste Kapital. Naar vi f. Ex. udfører Kreditforeningsobligationer til Udlandet og tager Varer i Bytte derfor, bortsende vi et Repræsentativ for en fastgjort Kapital og modtager i Stedet derfor disponible Midler, som paany kunne bruges i Produktionens Tjeneste eller til hvad man ellers vil

benytte dem til. Det var derfor naturligt, at Rentefoden, der beror paa Udbudet af og Efterspørgslen efter saadanne disponible Midler, i den Periode, der er gaaet, havde været lavere, end den vilde have været, saafremt vi ikke havde optaget Laan i Udlandet, og der vilde ikke have kunnet være Tale om at dæmme op for denne Bevægelse gennem en Diskontoforhøjelse, fordi en saadan altid maatte blive virkningsløs, naar den ikke svarede til de virkelige Forhold paa Kapitalmarkedet.

Naar Rentefoden i den seneste Tid havde været højere end i de nærmest foregaaende Aar, skyldes dette til Dels, at en Aarsag af begrænset Omfang ikke kunde have ubegrænsede Virkninger; Udførslen af Obligationer havde haft et mindre Omfang, og til Dels af denne Grund var det gaaet ud over de disponible Beholdninger. Dog havde Indlederen vistnok lagt for liden Vægt paa de specielle Aarsager, han selv havde omtalt, Aktieselskaberne og den forcerede Majsindførsel. (Taleren gjorde senere paa Foranledning af en Bemærkning af Grosserer Muus opmærksom paa, at medens Overskudsindførselen af Majs over Toldgrænsen i det store Majaar 1896 havde udgjort 429 Millioner Pund i hele Aaret, havde den alene i første Halvaar af 1897 været omtrent 600 Millioner foruden de stærkt forøgede Lagere i Frihavnen; en saa stærk Koncentrering af Indførselen, hvis Udbytte først kom paa et senere Tidspunkt, maatte nødvendigvis midlertidigt tynges paa Kapitalmarkedet). De senere Tiders højere Rentefod i Danmark var ikke et helt isoleret Fænomen. Det store udenlandske Penge-

marked, som vi staar i den intimeste Forbindelse med, nemlig Tysklands, havde set en lignende Bevægelse; f. Ex. havde det aarlige Gennemsnit af den hamborgske Privatkonto, der i 1894 var faldet til 1,34 pCt., i 1895 været 1,89 og i 1896 3. I 1897 vilde det sandsynligvis blive endnu højere, idet det i den forløbne Tid havde været højere end i de tilsvarende Maaneder af 1896.

Hovedpunktet for Bedømmelsen af vor fremtidige økonomiske Situation laa i Spørgsmaalet om, hvad vi havde brugt de fra Udlandet laante Midler til. Havde vi levet højt for dem, spekuleret med dem eller anlagt dem paa en god produktiv Maade? Den simple Kendsgerning, at vi havde indført Varer, lærte os intet i denne Henseende, thi hvad skulde vi ellers have indført? Der var ingen anden Maade, paa hvilken vi kunde inddrage Kapital fra Udlandet. Det var med megen Betænkelighed, at Taleren indlod sig paa at udlede almindelige økonomiske Resultater af Ind- og Udførselsstatistiken, da enhver vidste, hvor overordenlig varsom man i denne Henseende maatte være; men det havde interesseret ham at se, om Tallene ligefrem skulde pege paa, at vi havde levet Pengene op. Han var kommet til det Resultat, at dette ikke var Tilfældet. Værdien af den aarlige Overskudsindførsel af vore store Indførselsartikler var jo steget meget stærkt i Tiden fra 1884 til 1896, men Stigningen fordelte sig meget forskelligt paa de forskellige Varearter. Den aarlige Overskudsindførsel af Kolonialvarer var voxet med 4,8 Mill. Kr., af Drikkevarer med 0,9 Millioner og af Manufakturvarer med 2,7 Millioner, altsaa ialt for disse 3 Varegrupper

8,4 Millioner. Paa den anden Side var Overskudsindførselen af Metaller og Metalvarer voxet med 13,2 Millioner Kroner, af Tømmer og Træ med 4,9 og af Kul med 7,6 Millioner. Disse 3 Varegrupper gav altsaa ialt en Tilvæxt af 25,7 Millioner. Der burde naturligvis ikke lægges mere ind i disse Tal end der virkelig laa i dem. Det var jo muligt, at Produktionsmidler som Kul blev brugt til at fabrikere Fortæringsgenstande, og Hovedposten blandt Metalvarerne, groft Støbegods, omfattede meget forskelligartede Ting, saasom Maskiner, Jernbanemateriel og Kanoner. Paa den anden Side kunde de egenlige Forbrugsgenstande være brugte til Lønning af Arbejdere i produktivt Arbejde. Men i hvert Tilfælde indeholdt Indførselstallene intet Bevis for, at vi leve over Evne, og de viste dog, at vort Forbrug af udenlandske Produktionsmidler var steget.

Noget Bidrag til Belysning af hvad der var foregaaet i den sidste halve Snes Aar kunde Statsregnskaberne give. De viste, at der havde været overordenlig store ekstraordinære Statsudgifter. Den københavnske Fæstning var blevet bygget og monteret, og paa de civile Udgifters Omraade var f. Ex. Jernbanenettet blevet stærkt udvidet. Alene den i Statsbanerne anlagte Kapital var voxet med over 60 Millioner Kroner, og dertil kom Bidrag og Laan til private Baner og andre Foranstaltninger til Samfærdselens Fremme. Regnskabsbeholdningen, der i 1886 var svulmet op til 62 Millioner Kroner, var i 1894 svundet ind til 16 Millioner. Ved Spørgsmaalet om Befæstningen havde selvfølgelig politiske eller statslige Grunde og intet Hensyn til Pengemarkedets

Tilstand gjort sig gældende, og det samme gjaldt til Dels Jernbanebygninger og andet. Men hvis vi skulde have foretaget saa store Udgifter uden Hjælp af fremmed Kapital, maatte enten Forbruget være stærkt indskrænket, eller vi maatte have indskrænket vore private produktive Anlæg. Der var Grund til at tro, at det sidste var sket. Hvad Pengemarkedet angik, vilde vi under den givne Forudsætning have haft mindre disponibel Kapital og højere Rentefod.

Om vor fremtidige økonomiske Stilling lod der sig paa det foreliggende Grundlag ikke fælde nogen Dom. De Kapitalanlæg, der havde fundet Sted, var af meget forskellig Art. Naturligvis var der meget usundt iblandt, og f. Ex. Byggeriet i København havde maaske været forceret. Men en væsenlig Del af Kapitalen var traadt i Industriens og navnlig i Landbrugets Tjeneste, og det blev i Grunden Hovedspørgsmaalet — som det i Aften neppe var muligt at komme ind paa —, om disse Kapitaler var anvendte paa en saadan Maade, at de sikrede navnlig Landbruget en større fremtidig Ydeevne. Taleren havde kun villet hævde, at saafremt man ved Laan i Udlandet var sat i Stand til at foretage Kapitalanlæg, som man ellers maatte have undladt, og som i Fremtiden gav en tilstrækkelig Afkastning, d. v. s. Overskud udover Forrentningen, da havde man opnaaet at forøge sin fremtidige disponible Kapital uden at forringe sin nuværende. Bristede denne Forudsætning, da — men kun da — havde man handlet urigtigt ved at laane.

Professor Scharling havde ikke meget at føje til det af Kontorchef Meyer anførte, som til Dels

supplerede hans tidligere Udtalelse. Talernes forskellige Opfattelse beroede væsenlig paa et Skøn over Forhold, som ikke lod sig statistisk konstatere, saaledes navnlig Spørgsmaalet om, hvorvidt den Anvendelse, der var givet de fra Udlandet tilførte Kapitaler, vilde sikre disses fremtidige Forrentning. Særlig for Jernbaneanlægenes Vedkommende var dette tvivlsomt; men ogsaa for Landbrugets syntes det tvivlsomt, om dettes Udførselsoverskud virkelig var voxet ved de stedfundne Kapitalanvendelser.*) Der var ved disse Anbringelser ikke Tale om Mobilisering, men netop om Fastgøren af hidtil flydende Kapital. — Taleren havde ikke frakendt Majs-Indførselen og Dannelsen af Aktieselskaber Betydning, men kun udtalt, at man vistnok overdrev Betydningen af disse Momenter.

Grosserer O. B. Muus ytrede: De store Majs-beholdninger ere et Par Gange i Aften blevne satte i Forbindelse med den herskende Pengeknaphed. Jeg er imidlertid tilbøjelig til at tro, at man overvurderer dette Forholds Betydning. Efter hvad jeg skønner, ville Beholdningerne her paa Pladsen i alt Fald ikke have oversteget det Normale med mere end højest

*) Da jeg glemte at berøre de af Hr. Meyer nævnte Forsvarsforanstaltninger, ønsker jeg derom at bemærke, først at de for den væsentligste Del bestod i Jordarbejder og Bygningsarbejder, som jo ikke berørte Omsætningen med Udlandet, og dernæst, at her nærmest kun er Tale om Aarene 1891—96, paa hvilke kun en ringe Del af de overordentlige Forsvarsforanstaltninger falder. Det er nemlig kun Kanoner, Panserplader og Sligt, hvorom der i denne Sammenhæng bliver Tale; men det Beløb, der i de nævnte Aar er anvendt hertil, var forsvindende lille i Forhold til disse Aars Indførselsoverskud af 5—600 Mill. Kroners Værdi.

7 à 800,000 Centner, og for hele Landets Vedkommende antager jeg ikke, at Majsens har bundet mere end 3 eller lad os maaske sige $3\frac{1}{2}$ Million Kroner ud over det Sædvanlige. Dette er naturligvis i og for sig et stort Beløb, men sammenlignet med de Summer, hvormed der ellers her er Tale, er det dog ret forsvindende. Naturligvis har den billige Majs ogsaa indirekte bundet yderligere sammen paa Landmændenes Hænder i Form af forøgede Svinebesætninger etc., men i hvert Fald drejer det sig her om Kapitaler, der forholdsvis hurtigt gøres mobile igen.

Direktør Rubin gjorde nogle Bemærkninger om Danmarks Handelsstatistik og oplyste bl. a., at det gennemsnitlige aarlige Udførselsoverskud af Landbrugsprodukter (Værdien af udførte ÷ Værdien af indførte Landbrugsprodukter) saavel i Treaaret 1874—76 som i Treaaret 1894—96 udgjorde ca. 98 Mill. Kr., men at der var den betydelige Forskel imellem de to Treaar, at i 1874—76 androg Udførslen gennemsnitlig aarlig 142 Mill. Kr., Indførslen 44 Mill. Kr., den samlede Omsætning altsaa 186 Mill. Kr., medens de tilsvarende Tal i 1894—96 vare 213 Mill., 116 Mill. og 329 Millioner. En Omsætning i 1894—96, der var 77 pCt. større end Omsætningen i 1874—76, havde altsaa ialt kun bragt samme Overskud som i sidstnævnte Treaar. Taleren skulde imidlertid dog minde om, at Forskellen i Varepriser og Pengenes Værdi ikke blot maatte tages i Betragtning overfor de stærkt differerende Omsætninger, men ogsaa overfor de nominelt ligestore Overskud.

Et Korrekturafræk af Referatet tilsendtes Hr. Kontorchef E. Meyer, der derefter har sendt Red. nedenstaaende Linjer:

I Anledning af Diskussionen i Nationaløkonomisk Forening den 21. Oktober er Hr. Professor Scharling i en Note til Referatet fremkommet med en Udtalelse, der foranlediger mig til at bemærke, at min Fremstilling af Befæstningens økonomiske Betydning ikke berøres af Spørgsmaalet om, hvorvidt Hovedparten af Udgifterne ved denne faldt paa Jordarbejder eller paa indførte Materialer. Sagen er simpelthen den, at der i Aarene efter 1884 er blevet anvendt saa og saa mange Millioner af Danmarks disponible Kapital til at betale Arbejde og Materiel ved Fæstningens Anlæg og Montering, og saafremt vi ikke havde skaffet os et lignende Beløb ved Laan fra Udlandet, maatte vi enten have indskrænket vort Forbrug eller vore andre Kapitalanlæg.

E. Meyer.

Nationaløkonomisk Forenings Jubilæum.

Den 12. November 1872 stiftedes Nationaløkonomisk Forening, og d. 12. November 1897 fejrede Foreningen sit Jubilæum, dels ved Udgivelsen af et Festskrift, dels ved en Festmiddag paa den kongelige Skydebane.

I Festmiddagen deltog omtrent hundrede Herrer. Foreningens Formand, Hr. Overpostmester H. G. Petersen, var paa Grund af Upasselighed ikke mødt. I hans Sted indtog Hr. Professor, Dr. Will. Scharling Forsædet. Ved Professor Scharlings højre Side tog Hans Excellence Kultusministeren Plads.

Prof. Scharling bød paa Bestyrelsens Vegne Velkommen. Han udtalte sin Glæde over, at et saa stort Antal Medlemmer havde givet Møde. Særlig burde det fremhæves, at Professor, Grev Hamilton fra Lund, der i alle 25 Aar havde været Medlem, ogsaa i Aften havde vist Foreningen den Ære at komme til Stede. Derimod beklagede han at maatte gøre den Meddelelse, at Hs. Exc. Konsejlspræsidenten, som havde modtaget Indbydelse og lovet at komme til Stede, paa Grund af pludselig indtraadte Omstændigheder havde set sig nødsaget til at sende Afbud; heller ikke Landstingets Formand, Prof., Dr. Matzen, havde

kunnet komme; i hans Sted var Landstinget imidlertid repræsenteret ved sin første Viceformand, Kammerherre Sehested. Det var endvidere beklageligt, at Foreningens Formand, fhv. Overpostmester H. G. Petersen, havde maattet sende Afbud.

Kort efter aabnede Professor Scharling Skaal- talernes Række med et Leve for Hans Majestæt Kongen.

Talen hilstes med nifoldige Hurraraab, hvorefter Musiken spillede »Kong Kristian«, der paahørtes staa- ende.

Efter Afsyngning af en Sang »til Nationaløkonomisk Forening« (af Cl. W.) talte Prof. Scharling — om- trent med følgende Ord — for Foreningen. I den lille Kreds, som i Dag for 25 Aar siden traadte sammen for at grundlægge en Forening, var der neppe nogen, som kunde tro, at den nystiftede Forening skulde vare et kvart Aar- hundrede. Vi havde jo oplevet Frihandelsforeningens Dannelse 10 Aar iforvejen, og den var endda stiftet med Støtte af en stor Kreds af indflydelsesrige Mænd; ikke desto mindre maatte den slutte af efter kun to Aars Levetid. Og dens Formaal var ikke naaet, hvil- ket den selv erklærede; men den saa, at dens Gerning for den daværende Tid var haabløs. Det var netop derfor, at Taleren, da Planerne om Stiftelse af en Nationaløkonomisk Forening drøftedes, stadig holdt paa, at det gjaldt om at danne en lille Forening, hvor man kom sammen og stilfærdigt og hyggeligt talte om Sagerne. Nationaløkonomisk Forening havde da ogsaa levet sit Liv uden Brask og Bram. Den havde ikke desto mindre kunnet glæde sig ved betydelige Mænds Tilslutning; af fremragende Børsmænd kunde saaledes

exempelvis nævnes Tietgen og Moritz Levy. Foreningen havde aldrig optraadt agiterende for en eller anden Sag, aldrig søgt at paaoktrojere andre sin Mening. Den havde kun stræbt ærlig at gøre et stille, men derfor ikke betydningsløst Arbejde. Naar den desuagtet var kommen i Rapport til Offentligheden, laa det i, at de debatterede Emner havde Værd i og for sig, og at som Følge heraf Diskussionen gav Genlyd i Offentligheden. Heri havde Tidsskriftet sin store Andel. Hvad man end vilde sige om det, var der dog vist næppe nogen herinde, som ikke med Tilfredshed lod Blikket glide hen over de udkomne 35 Bind. De Tanker, som ved Hjælp af dette Tidsskrift vare fremkaldte hos Læserne, de rigtigere Opfattelser, som herved havde fundet Vej til Offentligheden, vare ikke uden Betydning.

Sammenlignede man nu de sidst forløbne 25 Aar med den forudgaaende Periode paa 25 Aar, viste der sig en betydelig Forskel. Man skulde vel tro, at Nationaløkonomien, strax da den anerkendtes som Studium og Videnskab, øjeblikkelig maatte have ført til Dannelsen af en yngre Kreds af Økonomer, at Studiet strax var voxet op paa national Grund — men saaledes var det ingeniunde. Der var ingen Interesse for økonomiske Spørgsmaal. Fra de 8 Aar, som laa imellem Talerens Studier over Nationaløkonomi til hans Ansættelse som Professor, havde han aldeles ikke Indtryk af, at der fandtes nogen Kreds af Økonomer eller nogen særlig Sans for Nationaløkonomi. De, der ere her til Stede i Aften, kunne imidlertid vidne om, at der i nærværende Tid er en saadan Sangbund til Stede. Der traadte jo nu mange unge Mænd frem med Lyst

og Mod til at tage de nationaløkonomiske Studier op. Det var hans Haab, at der stadig maatte findes saadanne unge Mænd. Han vilde fremdeles haabe, at det vilde lykkes at bevare den gode Tone og det kammeratlige Forhold mellem Medlemmerne, som hørte til Foreningens Traditioner. Gid Nationaløkonomisk Forening maatte faa et langt, virksomt og betydningsfuldt Liv!

Stærke Hurraraab hilste denne Tale.

Efter at Professor Scharling havde meddelt, at der var indløbet et Lykønskningstelegram fra Nationaløkonomisk Forening i Stockholm — hvortil skal føjes, at der senere ogsaa kom Lykønskningstelegram til Festen fra Statsøkonomisk Forening i Kristiania — talte Direktør for Statens Statistiske Bureau, Marcus Rubin, i følgende Ord:

Som De vil have set af det Festskrift, Foreningen i disse Dage har udsendt, findes der i Norge en Statsøkonomisk Forening, i Frankrig Société d'Economie politique, medens vor hedder »Nationaløkonomisk Forening«. I Virkeligheden mene vi imidlertid alle det samme: Nationaløkonomien bundet overalt i det politiske Liv, i Staten. Det er her, den høster sine Erfaringer og ønsker sine Love anvendte, her henter den sin Styrke, men her vente ogsaa Farerne den. Angrebene paa Nationaløkonomien ere snart gaaede ud paa, at den bevæger sig i Skyerne, laver Theorier og Doktriner, der ikke passe paa det virkelige Liv, og — naar man søger dem anvendte der — endog kunne hidføre Ulykker. Snart have Angrebene haft den direkte modsatte Form. Økonomien erklæres for at være en Videnskab for Dagen, en Opportunismens Videnskab,

der bøjer sine Love efter de bestaaende Forhold, hos nogle en Rigdommens, hos andre en Pauperismens Videnskab, Individualismens eller Socialismens, Frihedens eller Tvangens, Materialismens eller Sværmeriets — alt efter de vexlende Krav i det omgivende offentlige Liv og efter de herskende sociale og politiske Strømninger. Jeg skal ikke undersøge, hvor meget berettiget eller uberettiget der er i disse Angreb. Der er vel noget af hvert; den Jord, der ved sit Moderkys giver os Styrke, bidrager vel ogsaa til vor Jordbundethed. Men det er da forøvrigt ingenlunde Nationaløkonomien alene, der er afhængig af Tiden. Det samme vil være Tilfældet med enhver anden Videnskab. Overalt betales det Initiativ og den Bevægelighed, det omgivende Liv skaber, og uden hvilke ingen Videnskab kan leve, med en Tribut til Døgnets og hvad Døgnets er. Dog, dersom virkelig sligt særlig skulde gælde vort urolige Aarhundredes urolige Barn, Nationaløkonomien, der maa søge sin Trivsel midt i det offentlige Livs Travlhed og Bevægelse, da er det ogsaa af særlig Vigtighed for os, idetmindste indbyrdes, at kunne udvexle Meninger uden at forkætre hinanden, at have et Sted, hvor hver begrundet Mening er en god Mening, fordi den forudsættes at være fremsat i bedste Mening. Et saadant Sted have vi ønsket, at Nationaløkonomisk Forening skulde være. Og at den virkelig for en Del har naaet dette Formaal, derom vidner den Kreds af Mænd, som er samlet her i Aften; thi det er, som alle kan se, Mænd af saare forskellige politiske og sociale Anskuelser. Men dernæst have vi et direkte Vidnesbyrd fra Statens Side, idet Foreningens Tidsskrift modtager et aarligt Tilskud paa Finansloven. For

dette Tilskud have vi ønsket netop i Dag at udtale vor Tak og have derfor tilladt os at indbyde Finansministeren, Kultusministeren og Rigsdagens Formænd. Det bedste Vidnesbyrd om, at Foreningen er i sit rette Spor, tror jeg imidlertid ligger deri, at selve disse høje Statsrepræsentanter alle have villet modtage vor Indbydelse. Regering og Rigsdag er jo ikke ét, Folketing og Landsting ikke det samme; naar dog baade Ministrene og Rigsdagsformændene vilde give Møde, tør vi sikkert tage det til Indtægt for den Antagelse, at vort Maal stedse har været uhildet at drøfte, hvad der tjener Stat og Samfund bedst. Vi beklage meget, at Hs. Exc. Konsejlspræsidenten og Finansministeren i sidste Øjeblik er bleven forhindret fra at komme til Stede. Er Finanserne nervus rerum for Stat og Samfund, maa de jo i særlig Grad være det for Stats- og Samfundshusholdningens Videnskab. Ikke uden Selvfølelse kunne vi ogsaa minde om, at tre Nationaløkonomer eller Statistikere have været Finansministre i den konstitutionelle Periode, Spønneck, Fenger og David. Den sidste var jo endog Medlem af vor Forening. Hvor gerne havde vi da ikke set Regeringens Leder og Finansernes Chef iblandt os, og vi bede Hs. Exc. Kultusministeren overbringe vor Hilsen. Samtidig takker vi imidlertid Kultusministeren selv for hans Nærværelse. Som alt antydet, har det jo ogsaa været et Angrebepunkt overfor Nationaløkonomien, at den skulde kræve Land og Rige styret efter ensidige Formler, materialistisk i daarlig Forstand og uden Hensyn til Menneskelivets øvrige Krav. Angrebet har i meget beroet paa en Misforstaaelse, og blandt os finde vi det underkendt ved, at den højeste Repræ-

sentant for Aandslivets Institutioner her i Landet, Hs. Exc. Kultusministeren, er til Stede. Vi takke Rigsdagens tvende Formænd; vi have den Fornøjelse at se ikke mindre end 10 af Rigsdagens Medlemmer her ved Bordet. Men særlig betyder Formændenes Nærværelse for os, at de erkende, at vi, hvad enten vi ere Venner af Plato eller af Sokrates — og jeg henstiller ganske, hvilket af de høje Ting der helst vil identificere sig med Plato, hvilket med Sokrates — dog først og fremmest søge Venskab med Sandheden, den statsøkonomiske Sandhed, ogsaa hvor denne krydser Mængdens Illusioner, Partiernes Ønsker eller de privatøkonomiske Interesser.

Hvis De, mine Herrer, altsaa ere enige med mig i denne Motivering og Tak, beder jeg Dem tømme Deres Glas for Hs. Exc. Kirke- og Undervisningsminister, Biskop Sthyr, for Folketingets Formand, Hr. Høgsbro, og for Landstingets første Viceformand, Kammerherre, Hofjærgmester Sehested. De level

Efter at Hs. Exc. Kultusministeren havde takket for denne Skaal og udbragt et Leve for Fædrelandet, talte Grosserer O. B. Muus for Festskriftets Forfattere og Forlægger. Paa denne Tale svarede Prof., Dr. Cl. Wilkens med en Skaal for Bestyrelsen. Redaktør Petersen-Studnitz talte for Pressen, hvilken Skaal besvaredes af Redaktør Laur. V. Birck. Professor, Grev Hamilton talte for København, Kontorchef Schovelin for de to ældre Professorer, Dr. Will. Scharling og Dr. Falbe Hansen, Fuldmægtig M. Koefoed for Professor Westergaard, Direktør Rubin for de ved Bordet tilstedeværende, der havde været Medlemmer af Foreningen i samtlige 25 Aar, deriblandt

særlig Foreningens Sekretær, Tidsskriftets Redaktør, hvem han udbragte et Leve for. Yderligere Taler holdtes af Højesteretssagfører, Landstingsmand Oct. Hansen for Nationaløkonomerne og af Departementschef Marius Gad, der mindedes Prof. N. C. Frederiksen, Foreningens Medstifter.

Bordet hævedes omtrent Kl. 10, men senere ud paa Aftenen samledes Deltagerne om Punchebollerne, og atter holdtes en lang Række af Taler.

Først efter Midnat sluttedes Festen.

Det ovenfor omtalte fra Stockholm indløbne Telegram lød saaledes:

Nationaløkonomisk Forening.

København.

Nationalekonomiska Föreningen i Stockholm till-
önskar Eder med anledning af jubileet lycka till ett
fortsatt framgångsrikt arbete på nationalekonomiens
fält.

Hugo Hamilton.

Telegrammet fra Kristiania havde følgende Ordlyd:

Nationaløkonomisk Forening.

København.

Den norske statsøkonomiske Forening sender vort danske Broderfolks Forening den bedste Tak for dens lange og dygtige Arbejde i vor fælles Videnskabs Tjeneste og vore hjerteligste Ønsker for dens fremtidige Virksomhed.

Aschehoug,
Formand,

Kiær,
Sekretær.

Tyske Bøger.

- Adler, Geo.:** Die imperialistische Sozialpolitik. D'Israeli, Napoleon III, Bismarck —. Eine Skizze. [Aus: »Die Zukunft«.] (44 S.) Tübingen, H. Laupp. — 80.
- Dollfus, Dr. Roger:** Über die Idee der einzigen Steuer. Lex.-8°. (164 S.) Basel, B. Schwabe. 4.80.
- Eckard, J.:** Encyclika Leo XIII. üb. die Arbeiterfrage. Für den Gebrauch der Arbeiter hrsg. (80 S.) St., Verl. d. Deutschen Volksblattes. — 40.
- Forschungen,** staats- u. socialwissenschaftliche, hrsg. v. Gust. Schmoller. 15. Bd. 3. Hft. L., Duncker & Humblot. — 3. Doren, Alfr.: Entwicklung u. Organisation der Florentiner Zünfte im 13. u. 14. Jahrh. (114 S.) 2.80.
- Geschichte,** die, des Sozialismus in Einzeldarstellungen v. E. Bernstein, C. Hugo, K. Kautsky, P. Lafargue, Frz. Mehring, G. Pletchanow. 3. Bd. 1. Thl. St., J. H. W. Dietz Nachf. — III. 1. Mehring, Frz.: Geschichte der deutschen Sozialdemokratie. 1. Thl. Von der Julirevolution bis zum preusz. Verfassungstreite 1830 bis 1863. (VI, 468 S.) 3.60.
- Hülsmner, Eug.:** Die Börsengeschäfte in rechtlicher u. volkswirtschaftlicher Beziehung. (102 S.) B., Puttkammer & Mühlbrecht. 2 —
- Martin, Rud.:** Die Ausschliessung der verheirateten Frauen aus der Fabrik. Eine Studie an der Textil-Industrie. [Aus.: »Ztschr. f. die Gesamte Staatswissensch.«] (77 S.) Tübingen, H. Laupp. 1.20.
- Marx, Karl:** Zur Kritik der politischen Oekonomie. Hrsg. v. Karl Kautsky. (203 S.) St., J. H. W. Dietz Nachf. 3.50.
- Mayr, Geo. v.:** Statistik u. Gesellschaftslehre. 2. Bd. Bevölkerungsstatistik [Aus: »Handbuch des öffentl. Rechts«, Einleitungsb.] (486 S.) Freiburg i B., J. C. B. Mohr. 12 —

Sammlung älterer u. neuerer staatswissenschaftlicher Schriften des In- u. Auslandes. Hrsg. v. Lujo Brentano u. Eman Leser. Nr. 10. L., Duncker & Humblot. — 10. Fortescue, Sir John: Über die Regierung Englands. Übers. u. hrsg. v. Dr. Walt. Parow. (69 S.) 1.40.

Sammlung nationalökonomischer u. statistischer Abhandlungen des staatswissenschaftlichen Seminars zu Halle a. d. S. Hrsg. Joh. Conrad. 14. Bd. Jena, G. Fischer. — 14. Bogart, Dr. Ernest Ludlow: Die Finanzverhältnisse der Einzelstaaten der nordamerikanischen Union. (157 S.) 3 —

Slonimski, Ludw.: Karl Marx' nationalökonomischer Irrlehren. Eine krit. Studie. Übers. u. eingeleitet v. Max Schapira. (203 S.) B., J. Råde. 2.50.

Studien, Münchener volkswirtschaftliche Hrsg. v. Lujo Brentano u. Walth. Lotz. 23. Stück. St., J. G. Cotta Nachf. — 23. Prager, Dr. Max: Die Währungsfrage in den Vereinigten Staaten v. Nordamerika. Eine wirtschaftsgeschichtl. Studie. (476 S.) 10 —

Studien, staatswissenschaftliche. Hrsg. v. Ludw. Elster. 6. Bd. 4. Hft. Jena, G. Fischer. — 4. Gottl, Dr. Frdr.: Der Wertgedanke, e. verhülltes Dogma der Nationalökonomie. Kritische Studien zur Selbstbesinnung des Forschens im Bereiche der sogenannten Wertlehre. (76 S.) 2 —

Verhandlungen, die, des 8. evangelisch-sozialen Kongresses, abgeh. zu Leipzig am 10. u. 11. VI. 1897. Nach den stenograph. Protokollen. (196 S.) Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht. 2 —

Waicker, Karl: Die Interessenkämpfe der Industrie, des Handels, der Landwirtschaft, der Klein-, Mittel- u. Grosstädte. Wirtschaftsgeschichtl. Studien u. Betrachtgn. (116 S.) Zittau, Pahl's Verl.

Zeitfragen, volkswirtschaftliche. Vorträge u. Abhandlgn., hrsg. v. der volkswirtschaftl. Gesellschaft in Berlin. 147—149. Hft. B., L. Simion. — 147. Meschelsohn, Rechtsanw. Dr.: Wirtschaftliche Grundsätze des neuen Handelsgesetzbuches vom 10. V. 1897. (33 S.) 1 —. — 148. 149. Brentano, Lujo: Die Agrarreform in Preussen. (62 S.) 1 —

Indkomstkildeskat (Erhvervsskat).

af

Prof., Dr. V. Falbe Hansen.

Medens Kammerherre Lüttichau var Finansminister henvendte han sig til mig og anmodede mig om at udarbejde en Fremstilling af den fremmede Lovgivning om Indkomstskat særlig den norske, den engelske og fornemlig den tyske, og derefter at drage Hovedlinierne for hvorledes en dansk Indkomstskat burde være, naar der til den bliver knyttet en Beskatning af Formuen, samt tillige at give Udkast til de vigtigste Paragrafer i et eventuelt Lovforslag derom.

Jeg efterkom gerne denne Opfordring og udarbejdede den ønskede Betænkning. Denne blev paa Ministerens Foranledning trykt som Manuscript og uddelt i et mindre Antal Exemplarer.

I Betænkningen har jeg udtalt, at man ved en eventuel ny Indkomstskat kunde gaa to Veje, enten kunde man ligesom man hidtil havde gjort i Danmark og ved de ny Indkomstskatter i Norge og Preussen, lægge en Skat paa alle Personer i Forhold til deres Indkomst, altsaa anvende en personlig Indkomst og Formueskat, eller man kunde anvende den engelske

Fremgangsmaade og lægge en Skat paa selve Indkomstkilderne der hvor disse springe frem, altsaa en Indkomstkildeskat. Jeg udtalte tillige, at denne sidste Form maaske nok i og for sig var den bedste, men at man af Hensyn til de forhaandenværende Forhold vistnok burde foretrække at anvende en personlig Indkomstskat.

Finansministeren følte sig imidlertid tiltalt af den engelske Beskatningsmaade og anmodede mig om at udarbejde i Grundtræk hvorledes en Indkomstkildeskat kunde tænkes gennemført i Danmark. Jeg efterkom gerne denne Anmodning og udarbejdede det hermed publicerede Forslag.

Der forelaa altsaa nu to af mig udarbejdede Betænkninger, en angaaende »en personlig Indkomst- og Formueskat«, det er den foran omtalte, som blev trykt paa Ministeriets Foranledning, og en anden angaaende »Beskatning af Indkomstkilderne«, det er den, som jeg hermed forelægger. Regeringen valgte den første Beskatningsmaade og forelagde det bekendte Lovforslag om Indkomst- og Formueskat, der er bygget paa den af mig afgivne Betænkning som Forarbejde og er i Overensstemmelse med dennes Grundtanker.

Hvad min personlige Stilling til Spørgsmaalet angaar, da var jeg fra først af mest stemt for en personlig Indkomst- og Formueskat. Jeg mente, at en Beskatning af Indkomstkilderne vilde møde næsten uovervindelige Vanskeligheder, allerede fordi Tanken i den er saa fremmed her i Landet. Der er Ufuldkommenheder, ja endog Urimeligheder, ved enhver Skat; men naar den Skat, der er Tale om, er gammel-

kendt og tilvant, lægger man mindre Mærke til dem, det gælder saaledes i fuldt Maal om den personlige Indkomstskat, som vi jo alle have vænnet os til som et uundgaeligt Onde i Kommunalbeskatningen. En Indkomstkildeskat er derimod, i al Fald for største Delen af den nulevende Slægt, noget nyt, og Kritiken og Modvillien maatte derfor ventes at ville være særlig stærk og tilbøjelig til at overvurdere Ulemperne ved den. Og det maa indrømmes, denne Skat har sine store Mangler, navnlig ogsaa dens praktiske Anvendelse. Under min Syslen med Arbejdet kom jeg imidlertid efterhaanden mere til den Anskuelse, at Vanskelighederne nok lod sig overvinde, og at der ved Indkomstkildeskatten var saa store Fordele, at den dog maaske kunde komme i Betragtning, og at Spørgsmaalet i al Fald fortjente at diskuteres. Det er derfor at jeg med Finansministerens Samtykke hermed offentliggør Udkastet saaledes som jeg i sin Tid afgav det til Regeringen, dog med nogle faa mindre væsentlige Rettelser. Det er, som det vil ses, intet helt udarbejdet Forslag, det er kun Grundlinierne til et saadant.

Hr. Ad. Jensen, Fuldmægtig i Statens Statistiske Bureau, har paa forskellig Maade ydet mig fortræffelig Hjælp ved Arbejdet og navnlig ved Undersøgelsen af hvad Skatten kunde antages at indbringe. Jeg benytter Lejligheden til at fremhæve og takke for denne Hjælp.

Forslag til »Beskatning af Indkomstkilderne«
eller »Almindelig Erhvervsbeskatning«.

I den Afhandling om Indkomst- og Formueskatten, som jeg i Fjor udarbejdede efter Ministeriets Anmodning, omtalte jeg, at der var to Grundformer for Indkomstskatten. Enten kunde man beskatte enhver Person i Landet i Forhold til hans Indkomst, eller man kunde beskatte selve Indkomsterne, der hvor de komme frem; man kom da til en »Indkomstkildeskat« eller om man vil, til en »Erhvervsskat«.

1) Den første Fremgangsmaade, den personlige Indkomstskat, er den, man sædvanlig tænker paa, naar man her i Landet taler om Indkomstskat. Det er den, der anvendes i Kommunerne (Indkomstskatten i København og de saakaldte Formue- og Lejlighedsskatter i Købstæderne og paa Landet), og det er den, man i den sidste Menneskealder har anvendt, naar Staten skulde have en Indkomstskat, saaledes i 1864, i 1867 og i 1870. Denne Fremgangsmaade er ogsaa teoretisk set den smukkeste og mest retfærdige; den beskatter alle paa ensformig, klar og let forstaaelig Maade; man kan bestemme med stor Nøjagtighed, hvad der er Indtægt og skal beskattes, og man kan nøje udmaale, hvor stor Skatten skal være for hver enkelt Indtægt, hvorledes Skatteprocenten skal stige og falde, om der skal være Progression eller Degression og hvorledes denne skal indrettes. Men i Praxis er der den store Mangel ved den personlige Indkomstskat, at man ikke kan faa alle Indtægterne rigtig frem

til Beskatning, især naar man skal holde sig til de lempelige Fremgangsmaader ved Skatteansættelsen, som hidtil ere blevne anvendte her i Landet. Det er sandsynligt, at en meget stor Del af den skattepligtige Indtægt undgik at blive ramt af Stats-Indkomstskatten hos os, og det er tildels netop den Indtægt, der unddrager sig, som bedst kan taale Skatten, og som samtidig mest unddrager sig ogsaa den øvrige Beskatning. Ved denne Unddragen bliver Indkomstskatten i Virkeligheden temmelig ulige og uretfærdig; den rammer uforholdsmæssigt haardt den, der har aabenlyse Indtægter, og den, der selvangiver samvittighedsfuldt. Man har derfor sagt, at Indkomstskatten ikke er en Skat paa Indkomsten, men en Skat paa Ærlighed — et Udsagn, der er paradoksalt og overdrevet, men som dog ikke er helt blottet for Berettigelse.

En anden Indvending mod den personlige Indkomstskat er dens Vilkaarlighed. Andre direkte Skatter, f. Ex. Hartkornsskatten, Bygningsskatten o. s. v. beskatte efter en fast bestemt ydre Regel, men den personlige Indkomstskat beskatter nærmest efter et vilkaarligt Skøn over de enkelte Borgeres Forhold. Dette, saaledes at være prisgivet Ligningskommissionernes Skøn, har for mange noget meget frastødende ved sig, og det var f. Ex. dette Hensyn, der bidrog meget til, at Indkomstskatten stadig er bleven forkastet i det moderne Frankrig.

2) Den anden Fremgangsmaade, at beskatte selve Indkomsterne, der hvor de komme frem, altsaa en »Indkomstkildebeskatning« eller »Erhvervsbeskatning«, er teoretisk set mindre heldig. Det

er ved den strax iøjnespringende, at der er visse, om end mindre, Uligheder i den Maade, hvorpaa Indkomsterne rammes, og der er den Ulempe, at man ikke kan gradere Skatteprocenten frit efter Ønske, idet man kun med Vanskelighed eller indenfor snæver Begrænsning kan lade Skatteprocenten være progressiv. Men Indkomstkildebeskatningen har den Fordel, at man bedre kan faa Indkomsten frem, og at Skatten derved kan komme til at hvile fuldstændigere og ligeligere paa de Gebeter, der skal beskattes. Dette, at Indkomsterne i Praxis komme bedre og ligeligere frem ved Indkomstkildeskatten, kan vist nok veje op imod den større teoretiske Ligelighed og Retfærdighed ved den personlige Indkomstskat.

Indkomstkildeskatten har dernæst en Fordel, som særlig har Interessé for vore nuværende Forhold, det er overfor den »kommunale« eller rettere sagt den »interkommunale« Beskatning. Det er Hovedulempen ved vor kommunale Beskatning 1) at den ikke tilstrækkeligt rammer de Indkomster, som erhverves i en Kommune af en Person, der boer i en anden Kommune, og 2) at mange Indtægter unddrage sig Kommunalbeskatningen og at Skatteprocenten derfor bliver for høj paa de Indtægter, der rammes og som maa være ene om at bære de kommunale Byrder. Disse Ulemper vil man komme ud over ved at benytte en Indkomstkildeskate. Naar Staten indfører en saadan, vil derved blive tilvejebragt et Grundlag, som Kommunerne kunne benytte ved deres Beskatning. Enhver Kommune vil af dette Grundlag faa Oplysning om al den Indtægt, der erhverves indenfor Kommunens Grænser, Oplysning om Indtægt

ved Jordbrug, af Bygninger, af Industri, Handel, Arbejde, Renter, Aktieudbytte o. s. v., kan beskatte alle disse Indkomster og derved fuldstændigere og mere ligefrem naa det Maal, som man tilsigter at naa ved den saakaldte „interkommunale Beskatning“. Man vilde tillige opnaa, at de Indtægter, som nu mere eller mindre unddrage sig den kommunale Beskatning, vilde blive medtagne, og at Skatteprocenten derfor kunde blive lavere, da Skattegrundlaget blev bredere.

Hvordan en saadan kommunal Beskatning hensigtsmæssigt kunde indrettes, i det enkelte, skal jeg ikke indlade mig paa, det ligger udenfor den mig stillede Opgave; jeg gør kun opmærksom paa den gunstige Lejlighed til at klare det kommunale Skatte-spørgsmaal.

Der er endelig den Fordel ved Indkomstkildeskatten, at der er mindre Plads for den Vilkaarlighed overfor de enkelte Skatteydere; som man bebrejder den personlige Indkomstskat. Indkomstkildeskatten gaar mere frem, eller kan gaa mere frem, efter ydre, haandgribelige Kendetegn i Stedet for efter Skøn, og det er netop ogsaa derfor, at man i saa mange Tilfælde bedre faar Indkomsten draget frem til Beskatning. Og Indkomstkildeskatten vækker derfor heller ikke Misstemning og Ubehag i saa vide Kredse, som den personlige Indkomstskat. Hertil bidrager ogsaa en anden Omstændighed, det er, at den udredes for en stor Del i større samlede Summer gennem Pengeinstituter og offentlige Kasser, mindre direkte af de egentlige Skatteydere. Borgerne skal ikke altid som ved Indkomstskatten ud med de Penge, de allerede har faaet ind, som de ofte maa samle sammen paa i

længere Tid, og som Yderne ofte ere i Forlegenhed for at skaffe, thi ved Indkomstkildeskatten bliver Skatten i de fleste Tilfælde ikke en positiv Udbetaling af allerede modtagne Penge, men et Afdrag ved Udbetalingen, og desuden deler Skatten sig i flere Dele.

Man har sagt om Indkomstkildeskatten, at den slet ikke er en Indkomstskat men snarere en Art »Erhvervsskat«, en »Udbytteskat«. Der er noget sandt heri, — hvor meget, beror paa de Former, man anvender. Og det skal indrømmes, at den her foreslaaede Skat har en saadan Form, at den maaske snarere bør kaldes »almindelig Erhvervsskat« end »almindelig Indkomstskat«. Men det kommer jo ikke an paa Navnet.

Indkomstkildeskatten, saaledes som den her er foreslaaet, hviler paa et lignende Princip som de gamle Erhvervsskatter, hvilke vi f. Ex. kende her i Landet fra vor gamle Hartkornsskat eller fra de gamle kommunale Erhvervsskatter, men det er en Modernisering af dem og en Ligeliggøren af dem. Det er saaledes, for at blive i Lignelsen, ikke alene Landbruget, der sættes i Hartkornsskat, men det er alle Erhverv og Indtægtskilder i Landet, der paa en Maade sættes i Hartkornsskat, og dette nye Hartkorn indrettes saaledes, at det er lige paa alle Indtægtskilder og stadig holdes à jour med alle Forandringer.

En saadan Modernisering af de gamle Erhvervsskatter er heller ikke ukendt. Den anvendes i England — det er den berømte engelske »income and property tax«. Den anvendes i en Del af den svenske »Almänna Bevillingen«. Den anvendes i nogle af de sydtyske Stater. Og endelig har den ogsaa været an-

vendt i Danmark i Anledning af Krigen 1848—50. Ordningen af denne Skat var i Hovedtrækkene følgende (jfr. f. Ex. L. 15. Maj 1850 jfr. ogsaa Fr. 5. Juni 1848 og L. 27. Juni 1851).

1. Der blev lagt en Skat af 3 Rdl. 24. Sk. (hvad der omtrent svarede til Halvdelen af den ordinære Hartkornsskat) paa hver Td. nyt Ager og Engs Hartkorn. Matrikulen var dengang nogenlunde brugelig, da den var bleven færdig nogle faa Aar i Forvejen (i 1843). Steder paa Landet med 2 Skpr. Hartkorn og derunder vare skattefrie, og Steder med fra 2 til 4 Skpr. Hartkorn svarede halv Skat. Ejerne fik Ret til, naar de betalte Renter af den i Ejendommene indestaaende Prioritetsgæld, at tilbageholde $\frac{1}{16}$ af Renten; denne $\frac{1}{16}$ udgjorde Prioritetshavernes Andel i Krigsskatten, og gav en tilsvarende Lettelse for Ejendomsbesidderne.

2. Paa Bygninger, der var ansat til Bygningsskat, blev der lagt en Krigsskat, lig med Halvdelen af den aarlige Bygningsskat. Ejerne fik Ret til at tilbageholde en forholdsmæssig Del af Skatten, naar de betalte Renter hos Prioritetshaverne, ligesom ved Hartkornsskatten.

3. Ved Udbetalingen af Renter af kgl. og andre offentlige Obligationer samt ved Udbetaling af Aktieudbytte tilbageholdtes $\frac{1}{16}$. Herved, i Forbindelse med den Ejerne af faste Ejendomme tilkommende Afdragsret overfor Prioritetshaverne, opnaaede man, at Penge og Kreditkapital i alle sine Hovedposter kom til at betale den samme Skat, c. 6 $\frac{0}{10}$, og at Kapitalisterne ikke kunde unddrage sig Ejendomsbesiddernes Afdragsret ved at sige Kapitalerne op eller forlange højere Rente.

4. Af alle Gager, Pensioner o. desl., der udbetaltes af Staten eller af andre Autoriteter eller af autoriserede Selskaber og Instituter indeholdtes der ved Udbetalingen af de første 50 Rdlr. $\frac{1}{16}$ pCt., af de derpaa følgende 50 Rdlr. $\frac{3}{16}$ pCt. og saaledes fremdeles af hver følgende 50 Rdlr. $\frac{2}{16}$ pCt. mere, men dog at Skatten aldrig blev højere end $12\frac{1}{2}$ pCt., og Gager under 200 Rdlr. blev helt fritagne for Afskorting.

5. Af »Næring« skulde der svares i Landdistrikterne 25,000 Rdlr., i København 82,000 Rdlr., i de øvrige Byer 50,000 Rdlr., fordelt mellem dem efter deres Assurancesum og Folkemængde. Dette Beløb blev saa i hver By fordelt mellem de Næringsdrivende efter den Indtægt (Formue og Lejlighed), de skønnedes at have af »Næring«.

Disse 5 Afdelinger udgjorde en samlet og nogenlunde ligelig Beskatning af alle Indtægtskilder. Og uagtet den summariske Maade, hvorpaa Skatten var ordnet, da man i en Fart skulde skaffe Penge til Krigen, var Resultatet dog ret tilfredsstillende, og man var betænkt paa at anvende Skatten vedvarende i en modificeret Form; men da de ordinære Indtægter steg, viste det sig at være unødvendigt (jfr. Udvalgsbetænkninger fra Rigsdagens 2den og 3die Session).

Naar man nu vil optage denne gamle Tanke og paany beskatte Indkomstkilderne, viser der sig snart, at man ikke kan anvende Skatten fra 1848—50 uforandret. Den er, og maatte være, et Hastværksarbejde, og man savnede desuden mange af de statistiske Oplysninger, som nu haves, og som kunne anvendes til at foretage en bedre og retfærdigere Ligning, især naar man har tilstrækkelig Tid til Forberedelserne.

Desuden er Tiderne meget forandrede, hvad der passede den Gang, passer ikke nu, og navnlig er Hartkornet blevet aldeles ubrugeligt som Maal for en ny Beskatning. Vink om, hvorledes en almindelig Erhvervsbeskatning bør indrettes i Nutiden, kan faas dels fra Englands »income and property tax og dels — for de faste Ejendommers Vedkommende — fra Sverigs »Allmänna Bevillingen«.

En Indkomstkildeskat (Erhvervsskat) i Danmark kunde formentlig indrettes paa følgende Maade:

Skatten deles i 4 Afdelinger:

- I. Ejendomsskyld. Denne skal beskatte den Indtægt, der haves af faste Ejendomme. Det, der skal beskattes ved Ejendomsskylden, er ikke den hele Nettoindtægt, som Brugerens faar ud af sin Virken med Ejendommen; thi en Del deraf er Betaling for Brugerens Arbejde; det, der skal beskattes ved Ejendomsskylden, er kun den Del af Indtægten, som repræsenterer Jordrenten, Forpagtningsværdien eller Lejeværdien eller, om man vil, Renten af Ejendommens Kapitalværdi.
- II. Kapitalskatten. Denne skal beskatte al Indtægt, der haves som Rente af Kapitaler, som Udbytte af Aktier o. l.
- III. Næringsskatten. Denne skal beskatte al den Indtægt, der haves ved personlig Virksomhed (Arbejde i egen Tjeneste).
- IV. Lønningsskatten. Denne skal beskatte den Indtægt, der haves ved Arbejde i andres Tjeneste.

Det følgende er ikke noget helt udarbejdet Forslag til en »almindelig Erhvervsbeskatning«, noget saadant er jo ikke forlangt af mig, det er kun Hovedtrækkene af en saadan, saaledes som disse maa foreligge for at Vedkommende kan træffe sin Afgørelse af, om Principet bør forkastes eller om det bør godkendes, og om der paa dette Grundlag bør udarbejdes et Lovforslag; naar Udkastet alligevel fremkommer med Paragrafer, Motiver o. s. v., er det kun fordi jeg har ment, at Tanken derved kom til at ligge tydeligere fremme.

I.

Ejendomsskyld.

§ 1. Faste Ejendomme i By og paa Land vurderes efter deres Værdi i Handel og Vandel. I Vurderingen af Landejendomme medtages Besætning, Inventarium og Driftskapital efter deres sædvanlige og normale Størrelse paa Vurderingstiden. Til Bygningerne medregnes mur- og nagelfast Inventar.

Ejendomme, der benyttes i industrielt eller lignende Øjemed, vurderes efter deres Værdi som Ejendom i al Almindelighed o: deres Værdi naar den særlige Brug ophører.

Landbrugsejendomme, der ere bortforpagtede eller bortfæstede, vurderes ved en Kapitalisation af Afgifterne (incl. Indfæstningssummen) under Hensyn til den sædvanlige Rentefod og efter at de Ejeren i Anledning af Ejendommen paahvilende Udgifter ere fradragne*).

*) Eller man kunde benytte følgende Fremgangsmaade:

Landejendomme, der ere bortforpagtede eller bortfæstede, vurderes paa sædvanlig Maade efter deres Værdi i Handel og

§ 2. Smaaejendomme, hvis Værdi skønnes at være under t. Ex. 1500 Kr., vurderes ikke og svare ikke Skyld, naar Vurderingskommissionen skønner, at deres Ejere (og Brugere?) foruden Indtægten af vedkommende Ejendom ikke have anden Indtægt end af simpelt fysisk Arbejde eller iøvrigt ere stillede i økonomisk Henseende lige med Personer, der leve deraf. Smaa-ejendomme af Værdi mellem 1500 og t. Ex. 3000 Kr. svarer under samme Betingelser kun halv Skat.

§ 3. Jernbane- og Kanalanlæg vurderes ikke. Tien der derimod vurderes og skyldsættes som fast Ejendom.

§ 4. Vurderingen finder Sted hvert 3die Aar. Saa ofte en Ejer eller Bruger forlanger det, skal der finde Omvurdering Sted, men da paa hans Bekostning. Nybygninger, der ikke ere Appendix til et Landbrug, vurderes og skyldsættes hvert Aar.

§ 5. Af den paa den angivne Maade udfundne Vurderingssum for faste Ejendomme betragtes 4 (eller 3 eller $3\frac{1}{2}$) pCt. som »Skatteindtægt« og heraf svares en Skat af t. Ex. 3 pCt. som Ejendomsskyld.

§ 6. Alle faste Ejendomme baade de offentlige og de private, vurderes og svare Skat paa den anførte Maade, ogsaa de der tilhøre Staten og Kommunerne. Fritagne ere kun de, der udtrykkelig fritages ved Lov.

Vandel og derefter beregnes Skylden. Denne deles mellem Ejer og Lejer paa følgende Maade: Ejeren udreder saa meget, som svarer til den Del af Ejendomsværdien, som fremkommer, naar man efter en Rentefod af 4 pCt. (eller $3\frac{1}{2}$ eller 3 pCt.) kapitaliserer Ejerens Indtægt af Ejendommen (Forpagtningsafgift, Landgilde, Indfæstning samt eventuelt fri Bolig o. l.) efter Fradrag af hans Udgifter i Anledning af Ejendommen (ham paa-hvilende Skatter, Vedligeholdelsesbyrder o. l.). Af hvad den saaledes udkomne Værdi maatte mangle i den Sum, hvortil Ejendommen er vurderet, udreder Brugerens Ejendomsskylden.

§ 7. Ejerne af faste Ejendomme have Ret til, naar de betale Renten af de i deres Ejendomme indestaaende Prioriteter (derunder Bankhæftelsen og lignende Byrder), at tilbageholde 3 pCt. af Rentebeløbet som Æquivalent for den af dem betalte Ejendomsskyld. Enhver Bestemmelse, der strider mod denne Afdragsret, er for saa vidt ugyldig. Denne Afdragsret omfatter ikke de med Renten forbundne Kapitalafdrag ejheller Administrations- og Reservefondsbidrag til Kreditforeningerne.

Hvis Renten af de i en Ejendom indestaaende Prioriteter er større end Ejendommens Skatteindtægt, skal Ejeren indbetale til Statskassen, hvad han har afdraget i Renterne, ud over hvad han har betalt i Skat.

§ 8. Vurderingen af de faste Ejendomme sker ved Skattekommissioner, en for hver Skattekreds. Skattekredsens Antal og Størrelse bestemmes af Finansministeren. Skattekommissionerne bestaa af en af Finansministeren valgt Skattekommissær og af to Medlemmer for hver Kommune i Kredsen, valgte af Kommuneraadet. Skattekommissæren er Formand og har navnlig den Opgave at vaage over, at Vurderingen sker efter de samme Regler som i de øvrige Skattekrede. Vurderingen kan baade som Helhed og i Enkelthederne indankes for Rigsskattekommissionen.

§ 9. Rigs-Skattekommissionen bestaar af 9 af Kongen (og Rigsdagen) valgte Medlemmer. Den udarbejder Regler for den Maade, hvorpaa Vurderingen skal foregaa, og holder instruerende Møder med Skattekommissærerne. Den afgør de Sager, der indankes for den fra Skattekommissionerne og kan desuden selv gribe ind og ændre en Vurdering, hvis denne forekommer den at være

urigtig. Rigs-Skattekommissionen arbejder dels samlet, dels i Afdelinger, en for hvert Amt. Skattekommissærerne i vedkommende Amt have Sæde men ikke Stemme i Rigs-Skattekommissionens Amtsafdelinger.

§ 9 b. Der skal for Skattekommissionen foreligge Oplysninger om enhver Eiendoms Areal, Hartkorn, Besætning, Assurancesum, Prioritetsbehæftelse, tidligere Købesummer og Vurderinger, samt om Løn, Forsikrings-, Landgild- og Indfæstningssummer. Ejeren er forpligtet til at afgive de nødvendige Oplysninger.

II.

Kapitalskat.

§ 10. Naar Stat, Kommuner eller andre offentlige Institutioner udbetale Renter af deres Gæld, tilbageholdes 3 pCt. som Skat. Dennes Beløb indbetales til Statskassen.

Naar Kreditforeninger, Hypotekbanker og lignende Laaneinstituter udbetale Renter af de af dem udstedte Gældsbeviser (Kasseobligationer o. l.), tilbageholdes 3 pCt. af Rentebeløbet og indbetales som Skat til Statskassen. For saa vidt vedkommende Instituts egen finansielle Status er forbedret i Aarets Løb, betaler det 3 pCt. i Skat af denne Fremgangs Beløb.

Sparekasser og lignende Instituter tilbageholde og indbetale som Skat til Staten 3 pCt. af de Beløb, de i Aarets Løb have udbetalt eller godskrevet Sparerne, og af det Beløb, hvormed deres finansielle Status i Aarets Løb er bleven forbedret.

Banker skulle tilbageholde og indbetale som Skat til Staten 3 pCt. af, hvad de i Aarets Løb udbetale

eller godskrive som Rente til Indlaanere, Deponenter, Sparere o. s. v.

Institutioner og Private, som foruden de alt omtalte, udstede Gældsbreve i Form af Børsobligationer (Partialobligationer), skulle tilbageholde 3 pCt. af Renten som Skat til Staten.

§ 11. Aktieselskaber og andre Fællesforetagender o. l. skulle, naar de udbetale Udbytte, Bonus o. l., tilbageholde heraf 3 pCt. som Skat til Staten. De skulle ligeledes betale 3 pCt. Skat af det Beløb, hvormed deres finansielle Status i Aarets Løb er blevet forbedret.

§ 12. Naar de i §§ 10 og 11 nævnte Institutioner og Foretagender skulle indbetale den dem paahvilende Skat til Staten, kunne de i Skattebeløbet afdrage, hvad der bevislig er afdraget af deres egen Renteindtægt og Udbytte ved Andres Skatteafdrag, samt (maaske dog kun for Aktieselskabers Vedkommende) hvad de have erlagt i Ejendomsskyld.*)

§ 13. Der udarbejdes af Finansministeriet en Vejledning, som nærmere angiver, hvorledes Kapitalskatten skal beregnes og opstiller som vejledende Eksempler

*) Der kunde maaske være Grund til at ordne Beskatningen lidt anderledes for de Sparekasser, Fællesforetagender o. s. v., som ikke ere Aktieselskaber, med det Formaal for Øje saavidt muligt at holde dem helt udenfor Beskatningen. Det maatte da være ved imellem § 12 og § 13 at indsatte en § 12 b saalydende:

»Sparekasser, Fællesforetagender o. l., som ikke have Interessenter eller Aktionærer, der skulle have Udbytte, svare Kapitalskat af de af deres Indtægter, som ikke ere ramte ved Andres Afdragsret. De have Ret — men ingen Pligt — til, naar de udbetale Renter til Sparere eller Obligationsejere, at indeholde 3 pCt. af Rentebeløbet.«

Skattekategorier for de forskellige Arter af Foretagender.

§ 14. Livsforsikringsanstalter, Livrenteanstalter, Klostre, Forsørgelsesanstalter o. l. betale som Kapitalskat 3 pCt. af deres fulde Renteindtægt, for saa vidt denne ikke alt er ramt af Andres Afdragsret, samt af deres Status-Forbedring i Aarets Løb. Til Gengæld have de Ret til at indeholde Skatten i de Forsikrings- og Forsørgelsesbeløb, de have forpligtet sig til at udbetale. Ere saadanne Selskaber Aktieselskaber, indeholdes desuden som Skat 3 pCt. af det udbetalte Udbytte (eller maaske kun af den Del af Udbyttet, hvormed dette overstiger 4 pCt. af den indbetalte Kapital).

§ 15. Private Personer, der virke som Sparekasser eller Banker, ere pligtige til at opgive Størrelsen af deres Sparekasseindskud og Bankindlaan og den deraf beregnede Indtægt samt deraf svare Skat til Staten. De kunne forlange at svare Skat af deres egen Fortjeneste efter Kapitalskattens Regler i Stedet for efter Næringsskattens Regler.

§ 16. Private Personer skulle paa Forlangende opgive, hvilke Indtægter de have haft fra Udlandet og deraf betale 3 pCt. Skat.*)

§ 17. Kapitalskatten ansættes ved regnskabskyn-
dige Emhedsmænd, der ved Ed ere forpligtede til at

*) Renten af private Udlaan til Private uden reel Sikkerhed bliver ikke ramt af Kapitalskatten, naar den ordnes som ovenfor foreslaaet. Hvis man vil have denne iøvrigt ikke store Indtægt med, maatte det ske ved til § 16 at tilføje efter Ordene »fra Udlandet«: »og hvilke Renteindtægter de have haft af Udlaan til private Personer uden Pant i fast Ejendom o. s. v.«

hemmeligholde de Oplysninger, de maatte erholde gennem Skatteansættelsen.

III.

Næringsskat.

§ 18. Landbrugere svare Næringsskat af den Fortjeneste, de have af deres Landbedrift ud over Renten af den i Ejendommen og dens Drift indestaaende Kapital, hvoraf der er svaret Ejendomsskyld. Naar en Landejendomsbesidder selv driver sin Ejendom, beregnes hans skattepligtige Fortjeneste efter en fast Skala, der er progressiv efter Ejendommens Størrelse (se Anm. næste Side).

Naar en Landejendom er bortforpagtet eller bortfæstet, beregnes Brugerens skattepligtige Fortjeneste ved et Skøn over de Betingelser, hvorunder Driften føres, derunder særlig Afgiftens og Indfæstningssummens Størrelse, den Kapital, Brugeren selv har indestaaende i Bedriften, og som ikke er beskattet paa anden Maade, samt Brugerens Gæld, for saa vidt denne staar i Forbindelse med Bedriften. Dette Skøn foretages af Skattekommissionen.

Naar Skattekommissionen skønner, at der er særlige Forhold til Stede, som kunne begrunde en Skattemoderation, saasom stor personlig Gæld, der staar i Forbindelse med Bedriften, stor Familie, Sygdom og Svaghed, eller naar Skattekommissionen skønner, at der er særlige Forhold til Stede, som bevirke, at den faste Skala giver en alt for lav skattepligtig Fortjeneste — navnlig naar der er ejendommelige Driftsformer eller Driftsbetingelser til Stede, kan den ved-

Anm. Følgende Skala anføres, men kun som Exempel, da jeg ikke er tilstrækkelig landbrugskyndig til at opstille et egentlig Forslag:

Den skattepligtige Ejendoms Værdi.	Den antagne Erhvervsind- tægt af Land- bruget.	Den skattepligtige Ejendoms Værdi.	Den antagne Erhvervsind- tægt af Land- bruget.
	Kr.		Kr.
1500—1750	150	19000—21000	850
1750—2000	175	21000—23000	875
2000—2250	200	23000—25000	900
2250—2500	225	25000—27000	925
2500—2750	250	27000—29000	950
2750—3000	275	29000—31000	975
3000—3250	300	31000—34000	1000
3250—3500	325	34000—37000	1025
3500—3750	350	37000—40000	1050
3750—4000	375	40000—43000	1075
4000—4250	400	43000—46000	1100
4250—4500	425	46000—49000	1125
4500—4750	450	49000—52000	1150
4750—5000	475	52000—55000	1175
5000—5250	500	55000—58000	1200
5250—5600	525	58000—61000	1225
5600—6200	550	61000—64000	1250
6200—7000	575	64000—67000	1275
7000—8000	600	67000—70000	1300
8000—9000	625	70000—73000	1325
9000—10000	650	73000—77000	1350
10000—11000	675	77000—81000	1375
11000—12000	700	81000—85000	1400
12000—13000	725	85000—90000	1425
13000—14000	750	90000—95000	1450
14000—15000	775	95000—100000	1475
15000—17000	800	100000 og	
17000—19000	825	derover	1500

tage, at Skatten for de Landbrugere, der selv drive deres Ejendom, beregnes paa lignende Maade som for dem, der bruge en andens Ejendom.*)

§ 19. Bedrifter i Industri, Handel, Transportvirksomhed, Fiskeri og liberale Erhverv (Kunst, Videnskab, Journalistik, Læge- og Sagførervirksomhed etc.) beskattes efter den Fortjeneste, hver enkelt Bedrift giver, uden Hensyn til om Bedriften har en eller flere Driftsherrer, der dele Fortjenesten.

Det, der beskattes, er Bedriftens Nettoindtægt : Overskuddet, der bliver tilbage efter afholdte Driftsomkostninger (cfr. L. 2. Juli 1870).

§ 20. Fra den Driftsindtægten efter § 19 paalignede Skat maa drages Ejendomsskylden af de Lokaler og Arealer, der ere benyttede i Bedriftens Tjeneste, samt forsaavidt Bedriften er forbunden med Landbrug, til lige hvad der erlagt i Nærings-Skat af Landbrugsvirksomheden (§ 18).

§ 21. Smaa selvstændige Bedrifter (excl. Landbrugsbedrift), hvis Udbytte tilfalde Personer, hvis samlede Indtægt er under 800 Kr. i København, 700 Kr. i Købstæderne og 600 Kr. paa Landet, fritages for Skat.

*) Man kunde ogsaa beskatte Brugerens (Forpagter og Fæster) af en Gaard paa en anden Maade overensstemmende med hvad der er bemærket i Anm. S. 624. Nemlig saaledes: Gaarden med Besætning etc. vurderes paa sædvanlig Maade; fra den udkomne Værdi drages Forpagtningssummen (med Fradrag af Ejerens Udgifter) kapitaliseret efter 4 pCt. (eller $3\frac{1}{2}$ —3 pCt.); af hvad der derefter maatte blive tilbage af Gaardens Vurderingsbeløb betaler Brugerens Ejendomsskyld, og ved Siden deraf betaler han Næringssskat efter den faste Skala. Ved Siden af denne Beskatningsmaade af Brugerne kunde man nok — om end vanskeligere — beholde Bestemmelserne i § 18 sidste Membrum; dog maatte der her foretages en Redaktionsændring.

Bedrifter, der drives af Aktieselskaber, Foreninger ell. l. svare ikke Næringsskat, idet de antages beskattede af deres Fortjeneste ved Kapitalskatten.

§ 22. Driftsindtægten udfindes ved Selvangivelse og enhver er pligtig til at angive dens Størrelse, medmindre han tillader de edsvorne Skatteembedsmænd (§ 17) at gennemse hans Regnskaber og foretage Skatteansættelsen. Der udarbejdes af Finansministeren et specificeret Skema til Vejledning for Selvangivelse*).

IV.

Lønningsskat.

§ 23. Personer, der arbejde i andens Tjeneste — altsaa offentlige og private Embeds- og Bestillingsmænd, Funktionærer, Arbejdere og Tyende betale Lønningsskat af den Indtægt, de have af denne Virksomhed, for saa vidt deres samlede Indtægt overstiger 800 Kr.

*) I Stedet for den i § 22 angivne Fremgangsmaade at beskatte Driftsindtægterne ved en Procent-Indkomstsskat, kunde man benytte et Kontingentsystem ligesom ved Krigsskatterne 1848—50 og Indkomstsskatterne i 1864 og 1867. Søn maatte da lyde saaledes:

Et Beløb af 1 Mill. Kr. ($1\frac{1}{2}$ Mill. Kr.?) udredes af de Indtægter, der haves af selvstændig Virksomhed (o: ikke Lejeindtægter, i Industri o. s. v.). Dette Beløb fordeles mellem Landdistrikter og Byer, mellem Kjøbenhavn og Købstæderne af Finansministeren (eller af en Kommission hvori maaske Medlemmer valgte af Rigsdagen have Sæde). Det Beløb, som tilfalder en By, fordeles af Kommuneraadet paa de enkelte Skattepligtige.

Det Beløb, der tilfalder et Landdistrikt, fordeles af Amtsrådet paa de enkelte Sogne, og indenfor dette af Sogneraadet paa de enkelte Skattepligtige.

i København, 700 Kr. i Købstæderne og 600 Kr. paa Landet.

§ 24. Skatteprocenten er det halve af den, der kræves af Ejendomsskyld, Kapitalskat (og Næringsskat?)

§ 25. Alle offentlige og private Institutioner (derunder Stiftelser), Aktieselskaber, og overhovedet alle, der beskattes efter §§ 10, 11 og 14, ere pligtige til, og større Forretninger og Arbejdsgivere opfordres til for saa vidt det antages, at Modtagerens samlede Indtægt er over 800, 700 og 600 Kr. — henholdsvis i København, i Købstæderne og paa Landet, at indeholde Skatten ved Lønningernes Udbetaling og derefter indbetale Beløbet i Statskassen.

Alle Arbejdsgivere er paa Forlangende pligtige at angive, hvilke Lønninger de udbetale.

De Lønninger, der ikke beskattes ved Afdrag, udfindes saa vidt muligt ved Selvangivelse og Skattekommissionens Skøn.

§ 26. Offentliggørelse af de Oplysninger, som fremkomme ved Skatteligningen, finder ikke Sted.

Ad § 1.

Vurderingen tænkes foretaget ved Skøn af lokal-kendte Mænd paa Grundlag af alle foreliggende Oplysninger om Ejendommens Størrelse og Værdi (jfr. § 9). Erfaringer fra England og Sverige vise, at saadanne Vurderinger kunne foregaa med tilstrækkelig Hurtighed (i et Par Maaneder) og Sikkerhed, samt uden ufor-

holdsmæssige Omkostninger. Det er de i Nutiden saa hyppige Vurderinger og Salg, samt de fyldige Oplysninger, der haves om de objektive Momenter, der vedrøre Ejendommens Værdi, der muliggøre dette. Den foreslaaede Vurdering af Ejendommene bringer langt bedre og retfærdigere Resultater end de gammeldags, langsomme og kostbare Matrikuleringer, der kostede Millioner, varede Menneskealdre igennem og som vare forældede, inden de vare færdige.

Naar Landejendommene ere bortbortpagtede eller bortfæstede, maa der tages Hensyn til, om ikke Afgiften er uforholdsmæssig lav, samt til, om Brugeren har Besætning, Inventar og anden Driftskapital. Dette kan gøres paa to Maader; enten ved at Ejeren svarer hele Ejendomsskylden og at denne beregnes ved en Kapitalisation af hans Indtægter af Ejendommen, medens Brugeren svarer Næringsskat af den Indtægt, han skønnes at have af sin Bedrift; eller ved at Brugeren svarer den Del af Ejendomsskylden, som Ejeren paa Grund af Brugsforholdet ikke er kommen til at svare, ved Siden deraf svarer Brugeren Næringsskat (efter den faste Skala) af sit Landbrug.

Industrielle Ejendomme vurderes til Ejendomsskyld efter deres Værdi som Ejendom i Almindelighed og ikke under Hensyn til den større Værdi, som deres særlige Anvendelse giver dem; denne større Værdi maa beskattes under Næringsskatten, thi den kan ikke adskilles fra den øvrige Nærings- og Bedriftindtægt.

Ad § 2.

Smaaejendomme blive enten helt fri eller betale kun halv Skat. Derved opnaas baade Lettelse for

Skattekommissionen, da talrige smaa jordløse Arbejderhuse derved kunne holdes udenfor Ansættelsen, og tillige opnaas en Degression i Beskatningen. Lettelse for Ejendomme af Værdi mellem 1500 og 3000 Kr. kunne ogsaa gives paa den Maade, at af Ejendomme, hvis Værdi er under 3000 Kr., svares ikke Skat af de første 1500 Kroners Værdi. Det er selvfølgelig kun som klar-
gørende Exempel, at der er anført Tallene 1500 og 3000 Kr. Skattelettelsen maa være betinget af Ejerens hele Stilling, da han jo kan være en rig Mand, selv om han ejer en lille fast Ejendom, han kan jo eje andre Ejendomme. Det er noget tvivlsomt, om der ikke ogsaa bør tages Hensyn til Brugerens, Lejerens, økonomiske Stilling.

Ad § 3.

Jernbaner etc. beskattes bedst under Kapital- og Næringsskatten.

Ad § 4.

Erfaringerne fra Sverige tyde paa, at det er tilstrækkeligt, naar de ordinære Vurderinger af Landejendomme finde Sted hver 3die Aar, man sparer derved en Del Tid og Omkostninger. Det er iøvrigt tvivlsomt, om man ikke stod sig ved at vurdere hvert Aar; man fulgte derved bedre alle Forandringer i Ejendommens Værdi, klarede lettere Spørgsmaal om, hvad der maatte betragtes som Besætnings og Inventariums »nødvendige og normale Størrelse« og havde ingen Vanskelighed ved Overgangen fra Selvdrift til Forpagtning eller Bortfæstning af en Ejendom. Det hele Apparat virkede ogsaa mere regelmæssigt og jævnt, end naar det kun skulde træde i fuld Virksomhed hvert 3die Aar.

Ad § 5.

At beregne Indtægten af de faste Ejendomme efter en ensartet Gevinstfod — 4 pCt. ($3\frac{1}{2}$ ell. 3) af Ejendommenes Værdi — er en Begunstigelse for Byerne; thi faste Ejendomme i Byerne give i Almindelighed flere Procent af Salgsværdien end Landejendomme, der i al Fald for Tiden give mindre end 4 pCt.; men dels kan dette Forhold forandre sig, dels har jeg tænkt mig, at dette stærkere Skattetryk paa Landet kunde kompenseres paa anden Maade. Jeg havde tænkt mig, at naar Indkomstkildeskatten indførtes, burde Land- og Ligningskatten ophæves, og dette vilde give en større Lettelse for Landbruget (1,700,000 Kr.) end for Byerne (200,000 Kr.). Vilde man gaa endnu videre med Skattelettelse og ogsaa ophæve Gammelskatten og Bygningsskatten, vilde Lettelsen for Landet og Landbruget ligeledes være langt større end for Byerne.

Gammelskatten indbringer	5 Mill. Kr.
Bygningsafgiften af Landdistrik-	
terne (incl. Frederiksberg og Handels-	
pladserne	800,000 Kr.
af Byerne	2 ₃ Mill. Kr.

Ad § 6.

Det er ønskeligt, at ogsaa offentlige Ejendomme vurderes og skyldsættes, navnlig af Hensyn til Kommunebeskatningen, da det er urimeligt, at adskillige Statsejendomme, f. Ex. Statsskovene i en Kommune, ikke svare Kommuneskat. Omvendt bør mange af Kommunernes Ejendomme betale Statsskat allerede af Hensyn til Ligheden overfor private Ejendomme, og de betale jo ogsaa nu ordinært Skat til Staten.

Dette Hensyn spiller i Nutiden en Rolle, da Kommunen optager saa mange Bedrifter under sig (Vand, Gas, Landbrug, Sporveje, Slagtehus o. s. v.). Alle faste Ejendomme, ogsaa de offentlige, bør derfor vurderes og svare Skat undtagen de, som udtrykkelig ved Lov ere fritagne (Skoler, Hospitaler, Fyranlæg, Fæstningsanlæg o. s. v.).

Ad § 7.

Det er en Ubillighed ved den nuværende Hartkornsskat til Staten (ved Kommunebeskatningen kunde maaske nok andre Hensyn gøre sig gældende), at Ejerne betale den samme Skat, uden Hensyn til hvorledes deres Ejendomme ere behæftede med Prioriteter. Dette er ogsaa en Ubillighed af den Grund, at de Personer, der faa en Del af Indtægten, ofte Hovedindtægten, af Ejendommene, nemlig Prioritetshaverne, slippe fri for direkte Skat. Denne Ulempe bør undgaaes ved den nye »Ejendomsskyld«. Man kan undgaa den ved flere Fremgangsmaader, t. Ex. ved kun at paalægge Ejerne Ejendomsskyld for den Del af Ejendommens Værdi, som er tilovers udover Prioritetsbehæftelserne, eller ogsaa ved at fradrage Prioritetsrenterne fra Ejerens skattepligtige Udbytte af Ejendommene, eller ogsaa ved at bruge denne Fremgangsmaade for den Del af Prioriteterne, som bestaa af offentlige Penge, hvor man altsaa kan kontrollere, at ingen Omgaaelse finder Sted, og give Debitor Afdragsret overfor de private Personer, der ere Pante-kreditorer. Jeg har prøvet disse og forskellige andre Fremgangsmaader ved at tænke mig dem gennemført i Praxis i Skattens forskellige Afdelinger, særlig Ka-

pitalskat-Afdelingen, men jeg er kommen til det Resultat, at ingen af dem er saa hensigtsmæssig som den Fremgangsmaade, der fulgtes ved Krigsskatten 1848—50, nemlig at beskatte Ejendomsbesidderne uden Hensyn til Prioriteterne, altsaa af den fulde Ejendomsværdi, men saa til Gengæld give dem Ret til, naar de betale deres Prioritetsrenter, at tilbageholde i disse et Beløb, der svarer til Skatten, f. Ex. hvis denne er 3 pCt. af den beregnede Skatteindtægt af Ejendommen, da at give Ejerne Ret til at tilbageholde 3 pCt af Prioritetsrenterne. Prioritetshaverne kunne ikke unddrage sig dette Afdrag; thi hvor de ellers vilde anbringe deres Kapital, i Værdipapirer, i Sparekasser, i Aktier eller lignende, eller hvis de selv vilde benytte den til at købe Ejendom for eller til at drive en Bedrift for, overalt vilde de møde det samme Skatteafdrag af 3 pCt. Ejendomsbesiddernes Afdragsret vilde paa denne Maade blive effektiv. Det er en lignende Fremgangsmaade, som anvendes i England ved income and property tax.

Man kunde indvende, at der burde gives Ejendomsbesidderne den samme Skatte-Afdragsret for al Gæld ogsaa for den personlige Gæld, en saadan almindelig Afdragsret er, saavidt jeg har kunnet se indrømmet Ejendomsbesidderne i England. Teoretisk lod dette sig meget vel gøre, men saaledes som Forholdene have udviklet sig i Danmark med de mange Mellemlid mellem Debitorer og Kreditorer, der ofte staa overfor hinanden i flere Etager, vil det blive en meget indviklet Historie. Hvis man imidlertid fastholdt en saadan Fordring, saa lod den sig som sagt gennemføre, men Afdragsretten maatte da gives alle Debitorer

ikke blot Ejendomsbesidderne, thi man kunde ikke holde Ejendomsbesiddernes ikke prioriterede Gæld afsondret fra anden Gæld. Gennemførelsen maatte da f. Ex. ske ved i en Slutningsparagraf til Skatteloven at bestemme i al Almindelighed, at enhver Debitor ved Betaling af Renten havde Ret til at tilbageholde 3 pCt. af Beløbet. Men jeg troer, at en saadan Bestemmelse vilde vanskeliggøre Lovens Gennemførelse, og jeg maa meget tilraade i al Fald i Begyndelsen, indtil Folk ere blevne vante til Skatten og dens Princip, at nøjes med at give Afdragsret for Prioritetsrenterne. Den Ubillighed, der derved i visse Tilfælde vil blive begaaet mod visse stærkt forgældede Personer, vil der desuden maaske blive raadet Bod paa ad indirekte Vej, samt i særlige Tilfælde ved Beregningen af Landbrugernes Næringsskat (cfr. § 18 in fine).

Ad § 8.

Skattekommissionens Sammensætning og Virke-maade er kun givet i aldeles løse Træk for at antyde den Vej, der formentlig bør følges.

Vurderingen antages, naar man ser hen til Erfaringerne fra Sverige, at kunne gennemføres i ca. 2 Maaneder. Første Gang vil det rimeligvis tage meget længere Tid, men naar først Apparatet er indarbejdet, vil det gaa lettere.

Ad § 9.

Forarbejderne, Tilvejebringelsen af de statistiske Oplysninger, kan ske ved Hjælp af det statistiske Bureau, ligesom man ved Hjælp af dette er i Stand til at kontrollere, om Vurderingerne ere foretagne paa nogenlunde ensartet Maade i alle Dele af Landet.

Ejendomsskylden antages at ville indbringe, naar der opkræves 3 pCt. af Skatteindtægten, ca. 5,₂ Mill. Kr. Deraf ville Ejerne gennem Afdragsretten kunne vælte c. 3,₀ Mill. Kr. over paa Prioritetshaverne. Den virkelige Skattebyrde antages da at blive ca. 2,₂ Mill. Kr.

hvoraf

1, ₅	Mill. Kr. af Landbruget,
0, ₂	— - andre faste Ejendomme i København,
0, ₂	— - — — — i Købstæderne og
	Handelspladserne,
0, ₃	— - — — — paa Landet.

Disse Fordelingstal ere dog meget usikre.

Ad. § 10.

Ved Bestemmelsen i denne og de tilsvarende følgende §er skulde det opnaas, at al Renteindtægt udenfor Rente af Pantegæld i faste Ejendomme, hvilke jo rammes af Ejendomsbesiddernes Afdragsret (§ 7), skulde rammes af Skatten. Dette Maal vil ogsaa i det væsentlige kunne naas og paa en nogenlunde bekvem Maade, idet den langt større Del af Beløbet vil blive indbetalt til Statskassen i større samlede Summer af Pengeinstituter. Heri ligger en af Hovedfordelene ved Indkomstkildeskatten, thi ved de sædvanlige direkte Skatter, ogsaa ved den personlige Indkomstskat, kan Renteindtægten let unddrage sig Beskatningen, men her drages den frem med Sikkerhed og ret fuldstændigt. Der er en Gruppe af Renteindtægter, som kunde synes at unddrage sig Skatten, og delvis maaske ogsaa gør det, det er Renten af private Udlaan uden Pantesikkerhed i faste Ejendomme. Det er dog kun i ringe

Omfang. Naar nemlig Udlaanene sker fra offentlige Institutioner til private Personer eller fra private Personer til hine, vil de rammes af Skatten, og ligeledes naar vedkommende Laan drives som selvstændig Forretning (Bankiers, Diskontører) eller i Forbindelse med anden Forretning f. Ex. Købmandsvirksomhed, men udenfor disse fremkommer der en Del spredte Udlaan, hvis Rente vanskelig vil kunne rammes; det er dog forholdsvis kun ringe Beløb det drejer sig om. Hvis man vil fastholde, at ogsaa disse Beløb, i det mindste formelt, skulle rammes af Skatten, kunde det ske ved Hjælp af Selvangivelse.

Stat og Kommune o. s. v. maa helst indeholde Skatten ikke alene for Renten af den Gæld, for hvilken der er udstedt Børsobligationer, men tillige for Renten af anden Gæld, f. Ex. af Laan hos Banker, Forsørgelsesanstalter, Sparekasser eller lignende (det er i Overensstemmelse med, hvad der sker ved Renten af Prioritetsgæld i faste Ejendomme, der indbefattes i »Ejendomsskylden«.)

Kreditforeningers, Sparekassers, Bankers o. l. Anstalters Skat kan formentlig let udfindes af deres Regnskab.

Naar Aktieselskaber, offentlige Institutioner eller Private udstede Partialobligationer uden Pant, bør de underkastes den sædvanlige Skatte- og Afdragsret.

Ad. § 11.

Aktieselskabers Beskatning hører egentlig hjemme under Næringsskatten, men af praktiske Grunde bør

de henføres til Kapitalskatten, hvis Beskatningsformi passer bedst for dem.

Ad. § 12.

Der maa gives de i §§ 10 og 11 omhandlede Institutioner Ret til i den Skat, de skal indeholde til Statskassen, at afdrage, hvad de have tabt ved Andres Afdragsret overfor deres Beholdning af Obligationer og Aktiver. Man kan i saa Henseende gaa flere Veje — f. Ex. rette Afdragets Størrelse efter Størrelsen af Beholdningen af disse Papirer en bestemt Dag og Time; dette er dog næppe heldigt. Man kunde ogsaa rette Afdragets Størrelse efter den Mængde af Afdragskvitteringer (i saa Fald maatte Debitor altid udstede saadanne Kvitteringer hver Gang Afdrag var indeholdt), de kunde forevise, ligesom ved de franske Toldkvitteringer (*aquit a caution*); denne Methode er baade noget besværlig og indviklet, og det er tvivlsomt, om den kan anvendes her, hvor det dels ikke er alle Kupons-Afdrag dels tillige Prioritetsrenter, der senere skulle godtgøres i Skatten. Det vil da maaske være bedst at benytte den Fremgangsmaade at fradrage i Forhold til Størrelsen af den Beholdning, vedkommende Institut har haft i hele Aaret, saaledes at den Beholdning, de kun have haft f. Ex. en Maaned, regnes for $\frac{1}{12}$ o. s. v. Bevisbyrden maa paahvile vedkommende Institut, og dette maa derfor føre sit Regnskab saaledes, at man kan se dets Beholdning af vedkommende Papirer til enhver Tid. De faa kun Afdragsret for de Papirer, de kunne godtgøre at have besiddet og for det Tidsrum, hvori de have besiddet dem.

Der er to Maader at beskatte Pengeinstituter

paa. Enten kan man vælge den i §§ 10 og 11 angivne Maade, ved hvilken man beskatter alle dem, der modtage Renter og Udbytte af Institutionen ved direkte at lade afkorte hvad de modtage; for at undgaa Dobbeltbeskatning har da vedkommende Institut Ret til at afkorte i denne Skattebetaling, hvad de have mistet ved Andres Afkortning. Denne Fremgangsmaade maa i al Fald benyttes ved alle Aktieselskaberne. Eller man kan gaa den modsatte Vej og beskatte Pengeinstitutets Indtægt forsaavidt denne ikke er beskattet paa anden Maade, og til Gengæld give Institutet Ret til at tilbageholde Skatter ved pligtige Udbetalinger. Det er denne sidste Fremgangsmaade, der som subsidær er fastslaaet i § 12 Anmærkningen og som nærmere vil findes oplyst i vejledende Exempler for Sparekasser etc.

Ad. § 14.

Forsørgelsesanstalter ere en Kombination af Sparekasse og Assuranceforretning og maa derfor behandles paa særegen Maade. Man bør kun lægge Skat paa den Del af de udbetalte Forsikringsbeløb etc., som ikke er Tilbagebetaling af Kapital, og dette kan gøres enten efter en summarisk Beregning, af den Del, Renten udgør af de udbetalte Forsørgelsesbeløb, eller ved at beskatte deres hele Renteindtægt. For saa vidt det er et Aktieselskab maa tillige Aktieudbyttet beskattes, men da den Del deraf, der er Renten af Aktionærernes Kapital, alt er ramt, burde maaske kun det, der tjenes derudover, beskattes, og sættes Renten til 4 pCt., vil der altsaa være at kræve Afdrag af alt, hvad der betales i Udbytte ud over 4 pCt.

Ad § 15.

Der er her tænkt paa Vexellerere og Bankiers, hvoraf enkelte ligefrem virke som Sparekasser og Banker. De bør behandles efter Reglerne for disse, hvilket ogsaa af andre end fiskale Interesser kan være rigtigt. Ved at lade deres egen Fortjeneste beskattes efter Kapitalskattens Regler i Stedet for efter Næringskattens opnaa de bedre at kunne gjøre Fradrag for erlagt Kuponskat.

Udbyttet af Kapitalskatten beregnes ved at tage Udbyttet af samtlige Aktier m. m., fremmede Værdipapirer, Sparekassers Kautionslaan, Bankers Deposita og Prioritetslaan. Det vil blive omtrent følgende Beløb:

Det samlede Tab, Kapitalisterne lide paa Grund af Skatten, vil rimeligvis blive noget over 4 Mill. Kr. (4,1 Mill. Kr.). Men de 3 Mill. Kr. er Ejendomsbesiddernes Afdrag for Prioritetsrenterne, tilbage er kun lidt over 1 Mill. Kr., hvoraf 270,000 Kr. skyldes Skat paa Stats og Kommunegæld, og 540,000 Kr. skyldes Skat paa Aktieselskaber. Resten er Skat paa fremmede Værdipapirer og paa Sparere og Indlaanere i Sparekasser og Banker.

Ad § 18.

Landbrugernes Indtægt er vanskelig at udfinde, fordi de kun sjældent føre Regnskab, og fordi saa meget af deres Indtægt bestaar af Naturalier (f. Ex. Bolig, Gaardens Produkter m. m.), og særligt er det vanskeligt, naar man skal udsondre den Del af Indtægten, der maa betragtes som Brugerens Fortjeneste ved hans personlige Virksomhed, fra den Del, der maa

betragtes som Udbytte af den i Ejendommen anbragte Kapital. Man er derfor gaaet en anden Vej og har ansat Indtægten efter et vist Forhold til Jordbrugets Størrelse.

Det, man skal beskatte ved Næringsskatten af Landbrugere, er disses Fortjeneste ved deres personlige Arbejde, hvad de tjene ved selv at gøre Karlearbejde (og ved Konens og Børnenes Arbejde), ved at være deres egen Forvalter eller Forpagter. Denne Fortjeneste skulde altsaa som Minimum være den samme som en Arbejdsmand med Familie kan tjene, men derefter være stigende med Jordbrugets Størrelse, da Arbejdets Værdi jo stiger med dette, der skulde altsaa være en Art Progression, men ikke ud over en vis Grænse; denne er foreslaaet sat til 1500 Kr., hvilket er anset som det højeste, der i Gennemsnit kan tjenes ved det blotte personlige Arbejde i Landbruget.

Forpagternes Fortjeneste er foreslaaet beregnet paa en anden Maade, da de dels virke med en ofte anselig Kapital, der ikke tilhører Ejeren, dels undertiden svarer en mindre Forpagtningsafgift (undertiden en større), end der egentlig passer til Gaardens Værdi. Det samme gælder om Fæsteforholdet, og her maa tillige tages Hensyn til Størrelsen af den erlagte Indfæstningssum.

Som Regel vil de Landbrugere, der selv drive deres Jord, være at beskatte paa den først angivne Maade, men i Tiltælde, hvor Forholdene afvige fra det normale af en eller anden Grund, bør der være Adgang til at modificere Reglen og beskatte efter den Fremgangsmaade, som anvendes naar Brugeren er en anden end Ejeren.

Ad §§ 19 og 22.

De i § 19 nævnte Næringer skulle beskattes efter den Indtægt, Bedriften afkaster. Ved denne Del af Skatten er det foreslaaet at anvende den samme Methode som ved de sædvanlige Indkomstskatter. Her møder da ogsaa disses sædvanlige Mangler, navnlig at man ikke kan stole paa Selvangivelserne, og at Skønnet er vanskeligt og vilkaarligt. Man kunde delvis afhjælpe disse Vanskeligheder ved som i § 22 foreslaaet at anvende tvungen Selvangivelse, hvis ikke Vedkommende tillader de edssvorne Skatteembedsmænd fri Lejlighed til at gennemse Bedriftens Regnskaber. Man kunde endelig ogsaa benytte en helt anden Fremgangsmaade (se Anm. ved § 22) og t. Ex. kontingentere visse Beløb paa Landsdele, Amter og Byer og Egne og saa lade Kommunalbestyrelserne fordele det dem tilfaldende Beløb i Forhold til hver Enkelts »Næringsindtægt« i Kommunen. Det var den Fremgangsmaade man anvendte i 1848—50 (jfr. f. Ex. L. 15. Maj 1850 § 5). Jeg skal tilføje, at man nu bedre og sikrere kunde fordele Kontingentet end i 1848—51, da man har bedre Statistik. —

Næringsskatten af Landbruget antages at ville indbringe ca. 1,9 Mill. Kr. Hvad den øvrige Del af Næringsskatten vil kunne indbringe er højst tvivlsomt, men naar man ser hen til Antallet af de Personer, der vilde falde herunder, synes det at være meget lavt, naar Beløbet ansættes til 1,1 Mill. Kr. Hvis man, hvad meget kunde tale for, valgte den Udvej at paalægge Næringsskatterne paa Næringer udenfor Landbruget som en Kontingentskat, var det jo derved givet, hvad

Skatten vilde indbringe; Tvivlen drejede sig da om, hvor stort Kontingentet burde være, det burde nærmere beregnes af Regeringen efter de den foreliggende Oplysninger. Efter Forslaget skulde Næringsskatten indbringe ca. 3 Mill. Kr.

Ad §§ 23 og 24.

Overensstemmende med Bemærkninger i den forrige Betænkning har jeg foreslaet, at Indtægten ved personligt Arbejde i Andres Tjeneste, (derunder Embedsindtægt) kun svarer halv Skat mod Indtægt af fast Ejendom og Kapital, hvad vistnok ogsaa er retfærdigt. Der er adskilligt, der taler for at give en Skattelettelse ogsaa til de Indtægter, der rammes af »Næringsskatten«; men der er herved den Betænkelighed, at adskillige af de Indtægter, der falde ind under Næringsskatten, ere overvejende Kapitalindtægter, der ikke burde have Afdrag, og at desuden mange af Næringsindtægterne ikke drages saa skarpt frem og derved give sig selv en saa stor Lettelse.

Iøvrigt maa det bemærkes, at selv om man maatte komme til det Resultat ikke at ville give de kortvarige Arbejdsindtægter (Lønningsindtægt) nogen Moderation i Skatteprocenten, vilde disse Indtægter dog være relativt bedre stillede end ved en Indkomstskat som den efter L. 2. Juli 1870; thi ved den blev de varige Kapitalindtægter begunstigede ikke alene ved at de beskattedes med samme Procent som de andre Indtægter, uagtet de have en større Værdi end disse, men tillige derved, at de i stort Omfang skjulte sig for Beskatningen. Ved Indkomstkildeskatten bliver Kapital-

indtægten derimod draget helt frem, og allerede deri ligger en relativ Lettelse for Lønningsindtægterne.

Ved Udarbejdelsen af Forslaget har man tænkt sig en lignende Minimumsgrænse som ved L. 2. Juli 1870 og søgt at finde Former for denne, som lettede den praktiske Anvendelse af Skatten. Der er selvfølgelig intet til Hinder for at sætte Skattens Minimumsgrænse op baade for Ejendomsskylden, Nærings-skatten og Lønningsskatten. For Kapitalskatten er der aldeles ingen Minimumsgrænse foreslaaet, Grunden hertil er, at man jo ikke ved, om den, der modtager et lille Rentebeløb f. Ex. af en Sparekasse eller som Ihænde-haver af en Statsobligation, jo maaske er en velhavende Mand derved at han tillige har andre Indtægtskilder. Hvis man vilde have et Skatteminimum ved Kapitalskat, maatte det være i Form af Tilbagebetaling, saa at de Personer, der godtgjorde, at deres samlede Indtægt af alle Kilder var under et vist Beløb (f. Ex. 800 Kr. i Kjøbenhavn, 700 Kr. i Købstæderne og 600 Kr. paa Landet), fik den erlagte Skat tilbagebetalt af Statskassen. Dette samme System med Tilbagebetaling af erlagt Skat kunde ogsaa anvendes ved de andre Afdelinger af Indkomstkildeskatten, og i saa Fald kunde Skatteskalaen graderes mere rationelt. Alle, selv ganske smaa, faste Ejendomme, alle Næringsindtægter, Kapitalindtægter og Lønninger maatte da betale Skat, men enhver, der godtgjorde, at hans Indtægt var under et vist Minimum, fik bagefter enten helt eller delvis tilbagebetalt, hvad han regnedes at have betalt i Skat. Et saadant Tilbagebetalingssystem anvendes i England, men jeg tør ikke anbefale det her i Landet, da jeg frygter, at det vil forvolde et uhyre Arbejde for

Administrationen. Det er min Agt i Aarets Løb at rejse til England, og jeg skal da undersøge, hvorledes dette Tilbagebetalingssystem virker i Praxis.

Lønningerne til Statens og Kommunernes Embedsmænd og Bestillingsmænd udgør ialt ca. 36,7 Mill. Kr. og heraf vil kun lidet falde under Skatteminimum (800 Kr., 700 Kr. eller 600 Kr.). Dertil kommer en Del Særindtægter for Gejstlige og Skoleembedsmænd o. l. I alt et Beløb af ca. 38½ Mill. Kr. — betales heraf halv Skat, d: 1½ pCt., indkommer et Skattebeløb af ca. 570,000 Kr.

Hvor meget der vil indkomme af private Lønninger, er umuligt at beregne, men naar man erindrer, at Antallet af skatskyldige Personer i denne Klasse er større end Antallet af Statens og Kommunens Embeds- og Bestillingsmænd, og naar man erindrer, at mange af dem have høje Lønninger (Direktører, Bestyrelsesmedlemmer og Funktionærer i Aktieselskaber, Sparekasser, Foreninger o. l., private Forretningsførere, Skibsførere o. l.), saa tør det maaske antages ikke at være for højt, naar Indtægten regnes at blive 430,000 Kr. altsaa i Forening med Skatten af Embedsmænd en samlet Indtægt af Lønningsskalaen paa ca. 1 Mill. Kroner ved 1½ pCt. og 2 Mill. ved 3 pCt.

Den samlede Indtægt af den hele Indkomstkildebeskatning skulde herefter blive, naar Skatten regnes til 3 pCt. mellem 11 og 12 Mill. Kr., heraf:

paa Besiddelse af fast Ejendom 2, Mill Kr.

— Kapitalindtægt	4,1	—
— Næring	3,0	—
— Lønninger	2,0	—

Altsaa for hver Skatteprocent henimod 4 Mill. Kr.
(3,77 Mill.)

Til Sammenligning skal anføres, at den personlige Indkomstskat efter L. 2. Juli 1870 kun gav en Indtægt af 1,6 Mill. Kr. for hver Skatteprocent. Selv om nu ogsaa Indtægten her i Landet er steget betydeligt, og selv om man ogsaa giver et stort Spillerum for muligt urigtige Kalkulationer, vil man dog af disse Tal faa Indtrykket af, at Indkomstkildeskatten er i Stand til langt bedre at faa Indkomsterne frem end den personlige Indkomstskat.

Anm. Tallene om Skattens Udbytte angive, hvor meget Staten vil faa ind ved Skatten, men det maa erindres, at paa den anden Side vil Skatten ogsaa forarsage Staten store Udgifter, idet den maa betale Skat af sine faste Ejendomme og ved Afdrag mister Skat af sin Renteindtægt m. m.

Optrækningsomkostningerne og Administrationsomkostningerne ved Skatten ville neppe blive store; det antages, at 2 a 3 pCt. af Skatteindtægten vil tilstrække, og det er, naar henses til, hvad andre Skatter koste at opkræve, ikke ret meget.

Beskatning af Renten af danske Statspapirer etc. i Udlandet har sine Betænkeligheder, men de ere i dette Tilfælde ikke afgørende (se min Finansvidenskab 1ste Del S. 246 og 2den Del S. 228—230).

Exempler til Vejledning.

1) En Sparekasse paa Landet.

Sparekasseindskud 3 Millioner Kr. Reservefond
200,000 Kr.

Pengene ere anbragte saaledes:

a.	2 Mill. Kr. i Prioriteslaan i faste Ejendomme.	
	Rente	80,000 Kr.
b.	700,000 Kr. i danske Værdipapirer.	
	Rente	24,000 —
e.	400,000 Kr. udlaanet mod personlig Kaution.	
	Rente	20,000 —
d.	100,000 Kr. i fremmede Værdipapirer.	
	Rente	4,000 —

Renteindtægt... 128,000 Kr.

Af de 3 Mill. Kr. Sparekasseindskud betales $3\frac{3}{4}$ pCt. Renteudgift 112,500 Kr.

Skatten betales saaledes:

1ste Methode:

Af de 112,500 Kr. Rente til Sparerne — hvilket Beløb ses af Bøgerne — indeholdes 3 pCt. (3 Øre af hver Krone) = 3,375 Kr., hvilke indbetales til Staten som Sparernes Skat.

Sparekassens Reservefond er i Aarets Løb bleven forøget med 10,000 Kr., hvoraf betales 3 pCt. til Staten = 300 Kr.

I de 3,375 Kr., som repræsenterer Sparernes Renteskat, kan Sparekassen indeholde (§ 12), hvad den har tabt ved Andres Afdragsret, altsaa 3 pCt. af Renteposterne a og b, ialt 104,000 Kr. = 3,120 Kr.

Sparekassen betaler altsaa kun til Staten 3375 Kr.
 $\div 3120$ Kr. = 255 Kr.; i Forening med de 300 Kr.
 af Kassens Overskud bliver det 555 Kr.

2den Methode.

Hvis man gaar frem efter den i Anm. (§ 12) angivne Fremgangsmaade, bliver Beskatningen saaledes:

Af Post a, Prioritetslaan betales intet, da de 3 pCt. Skat alt er afdraget af Prioritetsdebitorerne.

Af Post b, danske Værdipapirer betales intet, da Kuponskatten har taget de 3 pCt.

Af Post c, Renten af Kautionslaan betales derimod 3 pCt. til Staten = 300 Kr.

Af Post d, Renten af fremmede Værdipapirer, betales ligeledes 3 pCt. = 120 Kr.

Paa den anden Side har Kassen Ret — men ikke Pligt — til at indeholde 3 pCt. af hvad den udbetaler i Rente til Sparerne. Hvis den benytter denne Ret, sparer den derved 3375 Kr. Paa den anden Side har den tabt ved Andres Afdrag (Post a og b) 3120 Kr. Den har altsaa sparet 255 Kr. mere i Rente end den har tabt i Rente, men den maa betale ind til Staten 720 Kr.; den virkelige Skat bliver 465 Kr. At Skatten ved denne Methode bliver anderledes end ved 1ste Methode skyldes fornemlig den Omstændighed, at der ikke gives Fradrag for Administrationsomkostninger.

I Lønningsskat af Sparekassens Personale indeholdes af 3000 Kr, $1\frac{1}{2}$ pCt. = 45 Kr.

2) En Kreditforening beskattes saaledes:

1ste Methode (§§ 10 og 11). Naar den udbetaler Renter af sine Kasseobligationer, indeholder den 3 pCt. af Beløbet. Dette er Obligationsejernes Skat og indbetales til Staten; men ved denne Indbetaling kan Foreningen tilbageholde, hvad den selv har mistet ved Andres Afdragsret, altsaa ved Ejendomsbesiddernes

Afdrag, naar de betale Rente af deres Kreditforeningslaan, samt ved Afdrag i Renter af de Penge, Kreditforeningen har indestaaende i Banker og Sparekasser.

Hvis Kreditforeningens Status er forbedret i Aarets Løb, udbetales 3 pCt. af det Beløb, hvormed dens egen Formue er blevet forøget.

2den Methode (Anm. § 12). Kreditforeningens Skat beregnes saaledes:

Den betaler Skat af sine Midler, for saa vidt disse ikke betaler Skatten ved Andres Afdrag, men da den antages at have alle sine Midler anbragt enten i Prioritetslaan i faste Ejendomme eller i indenlandske Banker, betaler den aldeles intet. Men som Vederlag for, hvad den har mistet ved Andres Afdragsret, har den Ret til, naar den betaler Renter af sine Kasseobligationer, at tilbageholde 3 pCt. af Renten.

Kreditforeningen kommer altsaa slet ikke til at betale nogen Kapitalskat. Dette er i Overensstemmelse med, at den kun er Mellemed mellem Laangivere og Laantagere. Sparekasser blive ligeledes fri for Kapitalskat, naar de have anbragt deres Midler i Prioritetslaan og indenlandske Værdipapirer.

Om Kreditforeninger og Sparekasser bør have Ret til i deres Skat at afdrage Ejendomsskyld af deres faste Ejendomme er noget tvivlsomt, det afhænger af den Maade, hvorpaa Kassens Overskud beskattes.

Kreditforeningen indbetaler som Lønningsskat $1\frac{1}{2}$ pCt. af de af den udbetalte Lønninger og Honorarer.

3) N. N.-banken.

Naar den udbetaler Renter af sin Hypothekafdelings Kasseobligationer, indeholder den deraf 3 pCt. og indbetaler Beløbet til Staten. Det er Obligationsejernes Skat.

Naar den betaler eller godskriver Renter til Spa-

rerne i Sparekasseafdelingen, indeholder den heraf 3 pCt., som betales til Staten. Det er Sparernes Skat.

Af de Renter, den udbetaler eller godskriver til Indlaanere eller Deponenter i Vekselaafdelingen, indeholdes 3 pCt., som den indbetaler til Staten. Det er Indlaanernes Skat.

Af det Udbytte, den betaler til sine Aktionærer, eller hvorved den forbedrer sin Status, indbetales 3 pCt., til Staten.

Men i alle disse Beløb tilbageholdes, hvad Banken af sit Regnskab godtgør at have mistet ved Andres Afdragsret, altsaa af indenlandske Prioritets- og Kommunelaan, af indenlandske Værdipapirer (derunder dens Beholdning af egne Hypothekobligationer); ogsaa den erlagte Ejendomsskyld af Bankens faste Ejendomme maa tilbageholdes, da Indtægten af disse er indbefattet i Aktionærernes Udbytte og ikke bør beskattes to Gange.

Lønningsskat tilbageholdes af de Gager og Tantiører, der udbetales af Bankens Kasse.

Filialerne betale ikke Skat til Staten af deres Overskud, (derimod betale de eventuelt Kommuneskat af dette). Dette rammes gennem Skatten paa Aktionærerne. Derimod skulle Filialerne indeholde 3 pCt. Skat af hvad de udbetale i Rente til Sparere og Indlaanere og $1\frac{1}{2}$ pCt. af Lønninger.

4) Overformynderiet mister ved Andres Afdrag 3 pCt. af sin Rente af Prioritetslaan og af sine danske Børspapirer. Det skal derhos selvangive, hvilke Renteindtægter det har af fremmede Værdipapirer eller andre Indtægter fra Udlandet og heraf betale 3 pCt. som Skat til Staten, samt ligeledes 3 pCt. af de Renter, det har af Tilgodehavende hos Private, for hvilke der ikke er Prioritetsobligationer. Endelig skal det betale Ejen-

domsskyld af de faste Ejendomme, det ejer. Alle disse Bestemmelser gælde ikke alene for de Værdier, som »Massen« ejer, men tillige for hvad der indestaar under »enkelt Værgemaal«. Til Gengæld for disse Afdrag og Indbetalinger til Staten kan Overformynderiet indeholde 3 pCt. af de Ydelser, det udbetaler til dem, der staa under dets Værgemaal, og disse 3 pCt. beholder det selv. Det hele er kun en Overvæltning af de Skatter, som middelbart (Afdragene) eller umiddelbart (Ejendomsskyld og Skat af Indtægter fra Udlandet og Gæld uden Pant i fast Ejendom) er udredet af Overformynderiet som Mellemmand, men som skulle hvile paa de Indtægter, de Umyndige modtage. Maaske kunde der dog være Anledning til som Overformynderiets egen Skat at tage 3 pCt. af det Beløb, hvormed det forøger sin egen Formue i Aarets Løb.

Desuden indeholder Overformynderiet Lønningskat af de Lønninger, det udbetaler.

5) En Selvejergaardmand.

Han ejer en Gaard, som med Besætning og Inventar vurderes til 24,000 Kr. Hans Skatter ere følgende:

1. Ejendomsskylden beregnes saaledes: 4 pCt. af 24,000 Kr. er 960 Kr.; 3 pCt. Skat heraf er 28 Kr. 80 Øre.

2. Næringsskatten. Den antagne Erhvervsindtægt er 900 Kr. (se Skemaet i § 18); 3 pCt. heraf er 27 Kr. Han har staaende i Gaarden Prioriteter til Beløb 10,000 Kr. à 4 pCt., afdrager altsaa i Renter 12 Kr. Han har i Sparekassen 2000 Kr., mister af Renterne deraf ved Afdrag 2 Kr. 20 Ø. Han betaler altsaa i Virkeligheden direkte og indirekte 46 Kr., men eventuelt slipper han for Hartkornsskatten til Staten af ca. 4 Tdr. Hartkorn, er 69 Kr. 64 Ø. med

Gammelskatten, men kun ca. 15 Kr., hvis kun Land- og Ligningsskatten fradrages.

6) En Fæstegaard.

Gaarden er af samme Værdi som Selvejergaarden, altsaa 24,000 Kr. Indfæstning og Landgilde kapitaliseres efter en antagen Fæstevarighed af 30 Aar til en Værdi af 10,000 Kr. Altsaa svarer Ejeren (det forudsættes, at der aldeles ikke paahviler Ejeren nogen Udgift, at Afgiften er ren Nettoindtægt) Skyld af 10,000 Kr.: 12 Kr., medens Brugeren betaler af 14,000 Kr.: 16 Kr. 80 Ø. foruden Næringsskat, der i dette Tilfælde er 27 Kr. Fæstegaardsmanden betaler altsaa 43 Kr. 80 Ø. Der gaar altsaa den samme Skat af Fæstegaarden som af Selvejergaarden, hvis Værdien er den samme.

7) En Proprietærgaard.

Gaardens Værdi er 200,000 Kr. (Hartkorn 35 Tdr.). Prioriteter 100,000 Kr. à 4 pCt. Ejendoms-Skyld: 240 Kr. Deraf indeholder Ejeren Halvdelen, 120 Kr., af Prioritetsrenterne. Han betaler Næringsskat af 1500 Kr.: 45 Kr. Ialt betaler han 165 Kr. Skat, slipper for 609 Kr., hvis alle Hartkornsskatterne til Staten hæves, og for 131 Kr., hvis kun Land- og Ligningsskatten hæves.

Hvis Gaarden er bortforpagtet for t. Eks. 8000 Kr., svarer Ejeren t. Eks. saaledes:

8000 Kr. ÷ 1000 Kr. i Ejendomsudgifter.	Rest
7000 Kr. i Nettoindtægt.	Deraf Skat . . 210 Kr.
I Prioritetsrenter indeholder han	120 —
	<hr/> Rest Skat... 90 Kr.

Hans Indtægt af Gaarden er $8000 \div (1000 + 4000)$
 — 3000 Kr., hans Skat er altsaa 3 pCt. af hans Indtægt.

Forpagteren af Gaarden betaler saaledes:

Enten: Han skønnes, under Hensyn til, at han har 20,000 Kr. staaende som Driftskapital etc. i Bedriften, og under Hensyn til Afgiftens Størrelse, at tjene 3000 Kr. netto; deraf 3 pCt. er 90 Kr. — Gaarden giver altsaa i Skat til Staten 300 Kr. (nemlig 90 af Ejeren, 90 af Brugeren og 120 af Prioritetsejeren), hvilket er 15 Kr. mere end hvis Ejeren selv brugte den, men der er ogsaa tilført 20,000 Kr. Kapital.

Eller: Man kunde ogsaa beregne Skatten aldeles som om der ingen Forpagter var, altsaa (i Lighed med Eksemplet ovenfor ved Fæstegaardsmanden, se nærmere § 18 Anm.):

Næringsskat	45 Kr.
Ejendomsskyld af 8000 Kr.....	240 —

285 Kr.

og saa sige: dette Beløb skal komme ud i alt, og det skal deles saaledes mellem Ejer og Forpagter, at først betaler Ejeren Skat af Afgiften ÷ Ejendoms-Udgifterne kapitaliseret, og hvad der saa mangler i de 285 Kr. skal Forpagteren udrede. Paa denne Maade vilde Forpagteren i Reglen komme til at udrede mindre end i første Tilfælde, og sandsynligvis for lidt.

8) En Pengemand. Manden lever af sin Formue, som er frugtbargjort saaledes:

1. Kgl. Obligationer	100,000 Kr.
2. Kreditforeningsobligationer	50,000 —
3. Sukkeraktier	60,000 —
4. Udlaant i en Landejendom i Jylland .	50,000 —
5. Udlaant i en Fabrik i Skaane (5 pCt.)	50,000 —
6. Udlaant til en Slægtning mod person-	
ligt Sikkerhed (4 pCt.)	30,000 —
7. Østr.-Ung. 3 pCt. Jærnbane-Prioritets-	
obligationer	40,000 Frc.

8. Sparekassebøger 5,500 Kr.

9. En Landejendom i Holsten, som er bortforpagtet for 3000 Kr. netto aarlig (Skatter og Vedligeholdelse betales af Forpagteren).

Han beskattes saaledes:

Nr. 1, 2, 3, 4 og 8 beskattes gennem Afdrag.

Nr. 5 giver 5 pCt. af 50,000 Kr. er Skatteindtægt 2500 Kr., der beskattes ved Selvangivelse og direkte Skattebetaling til Staten.

Nr. 6 beskattes ikke, medmindre man vil ramme denne Indtægt ved at forlange Selvangivelse af denne Art Renteindtægt ligesom ved udenlandske Værdipapirer, men jeg tilraader foreløbig ikke at gøre det, det er dog kun mindre Summer, og de rammes maaske indirekte.

Nr. 7. 3 pCt. af 40,000 Frcs (28,000 Kr.) giver Skatteindtægt 840 Kr. (beskattes som Nr. 5).

Nr. 9. Skatteindtægt 3,000 Kr. (beskattes som Nr. 5).

Den direkte Skatteindbetaling er altsaa 3 pCt. af 2500 + 840 + 3000 Kr. eller 190 Kr. Desuden mistes ved Afdrag ca. 320 Kr. Den samlede direkte og indirekte Skat er altsaa ca. 500 Kr.

9) De danske N. N-fabrikker.

De faste Ejendommers Værdi er ansat til $3\frac{1}{2}$ Mill. Kr., idet der ved Vurderingen ikke er taget Hensyn til deres særlige Benyttelse, men til Værdien, naar Fabrikkerne ere nedlagte. 4 pCt. af $3\frac{1}{2}$ Mill. Kr. er 140,000 Kr., 3 pCt. heraf er Ejendomsskyld: 4200 Kr.

Fabrikkerne have udstedt Partialobligationer for 6 Mill. Kr., heraf svares i Rente 240,000 Kr. Af dette Beløb indeholde Fabrikkerne 3 pCt.: 7200 Kr., hvilket Beløb er Obligationsejernes Skat, som indbetales paa deres Vegne af Fabrikkerne til Staten.

1,3 Mill. Kr. er almindelig Prioritetsgæld;

Renten heraf er 50,000 Kr.; heraf indeholdes af Fabrikkerne ved Renteudbetaling 3 pCt.: 1500 Kr. Den hele Ejendomsskyld, Fabrikkerne selv betale, er altsaa $4200 \div 1500 = 2700$ Kr.

Til Aktionærerne betales i Udbytte.....	550,000 Kr.
Reservefondens Forøgelse	50,316 —
<hr/>	
ialt... ca.	650,000 Kr.

* Heraf 3 pCt. Skat er 19,500 Kr.

Men heri kan afdrages, hvad Selskabet maatte have betalt som Ejendomsskyld, 2700 Kr., og Afdrag for Bankbeholdninger, ca. 3500 Kr. Selskabet kommer saaledes til i alt at indbetale til Staten 23,200 Kr. foruden den Lønningsskat, det indeholder af Lønninger og Tantiémer.

De enkelte Filial-Fabrikker betale ikke Skat til Staten, men der, hvor de ligge, betale de Kommuneskat af deres Driftsoverskud, saaledes som dette fremgaar af Regnskaberne. Desuden indeholde de Lønningsskat.

10) De forenede N. N.-fabrikker.

De miste 3 pCt. af Beholdninger i Banker og Sparekasser. De indbetale til Statskassen 3 pCt. af hvad de udbetale til Aktionærerne og af de Værdier, hvormed deres Status er forbedret.

Af hvad de betale i Rente af deres Partialobligationer indeholdes 3 pCt., som i samlet Sum betales til Statskassen. Fabrikkerne betale Ejendomsskyld af deres faste Ejendomme. Naar de indbetale Skattebeløbene til Statskassen, have de Ret til at tilbageholde, hvad de have mistet som Ejendomsskyld og ved Andres Afdragsret, dog aldrig mere end hvad de skulle betale i Skat af Aktieudbytte og Statusforbedring.

De enkelte Fabrikker betale ikke Statsskat men Kommuneskat af deres Driftsoverskud.

11) Brand-Forsikringsselskabet N. N. (gensidigt Selskab).

Det mister ved Afdragsret 3 pCt. af Renten af hvad det har anbragt i Prioriteter, danske Værdipapirer samt i Banker.

Det betaler 3 pCt. af hvad det har i Rente af fremmede Værdipapirer.

Det betaler 3 pCt. af de Beløb, hvormed det i Aarets Løb har forøget sine Beholdninger.

12) Livsforsikrings-Selskab, gensidigt.

Det mister 3 pCt. af Renten af sine Kommune-
laan, danske Værdipapirer og Prioriteter samt Renter af Beholdningerne i Banker og Sparekasser.

Det betaler 3 pCt. af Renterne af sine fremmede Værdipapirer.

Desuden betaler det 3 pCt. af Renten af Laan paa Policer samt 3 pCt. af hvad der udbetales som Bonus. Til Gengæld burde der maaske gives Selskabet Ret til at indeholde Skatten ved Udbetalingen af pligtige Forsikringsbeløb; med hvor stort Beløb dette Afdrag skulde indeholdes i hvert Forsikringsbeløb kunde maaske bedst afgøres efter en af Finansministeren godkendt summarisk Skala, der tog Hensyn til hvad af Forsikringsbeløbet, der var opsamlet Rente, hvad blot Tilbagebetaling af Kapital. — I Praxis er iøvrigt en saadan Ret til at indeholde Skatten af Forsikringsbeløbene næppe nødvendig, Sagen ordner paa de fleste Punkter sig selv derved, at »Bonus« bliver formindsket med Skattens Beløb.

13) Et Livsforsikrings-Aktieselskab bør betale Skat af Aktieudbyttet eller i al Fald af den Del af dette, der overstiger 4 pCt. Fremmede Assurance-Selskaber bør betale Skat af den Bedrift og den Fortjeneste, de have her i Landet.

14) Professor Falbe Hansen.

Jeg mister 3 pCt. af min Gage, hvilke indeholdes ved Udbetalingen. Jeg mister 3 pCt. af Renten af Værdipapirer og Sparekasserenter. Hvis jeg har fremmede Værdipapirer eller paa anden Maade Indtægt fra Udlandet, er jeg pligtig at angive dette og skal indbetale til Staten 3 pCt. af denne Indtægt. — Af hvad jeg faar i Honorarer af Staten eller af offentlige Institutioner eller Bedrifter o. l., der paatage sig Lønningsindeholdelser, f. Ex. hvis jeg skriver en Artikel i Nationaløkonomisk Tidsskrift, indeholdes ligeledes 3 pCt.

Det er altsaa ubetydelige Beløb eller slet intet, jeg kommer til positivt at udbetale; saa godt som det hele Skattebeløb betales i Afdrag fordelt paa mindre Dele. Dette anser jeg for en ikke ringe Fordel. Man betragter Skatten, som om Gagen eller Honoraret var saa meget mindre, man har ikke den Ubehagelighed at skulle udbetale Penge, som man allerede har haft i Hænde og glædet sig ved, og ikke den Ubehagelighed at skulle spare sammen et større Beløb til Skat. Det er noget lignende som ved Betaling af Overlevelsesser, der indeholdes i Gage. Jeg tror, at de fleste ville indrømme, at disse Beløbs Indeholdelse i Gagen er mindre ubehagelig, vækker mindre Misfornøjelse, end hvis de positivt skulle udredes hver $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{2}$ Aar. For ikke at tale om, at det for Finansministeren er behageligere, da der ingen Restancer er. Det er en noget lignende Fordel som ved de indirekte Skatter.

Bog anmeldelse.

Gustav Bang: Den danske Adels Forfald. Studier over de danske Adelsslægters Uddøen i det 16. og 17. Aarhundrede. Kbhvn. 1897.

Anmeldt af Prof. Harald Westergaard.

Det nye ved denne Bog er ikke, at et historisk Emne er blevet statistisk behandlet. Det er en bekendt Sag, at vore Historikere allerede i lang Tid have forstaaet at uddrage Slutninger af statistiske Data, og derved sikre deres Undersøgelser et bredt og fast Grundlag. Erslevs Doktorafhandling og Joh. Steenstrups Undersøgelser over Stednavne ere hver paa sin Maade talende Vidnesbyrd i den Henseende. Det nye er snarere, at der er en hel Del mere Statistik, end man er vant til. Medens man ved mange andre statistiske Undersøgelser ikke behøver at anvende andre Metoder og større Resignation med Hensyn til at drage Slutninger, end enhver Videnskabsmand, der gør Alvor af sit Studium, raader over, saa er det anderledes her. Opgaven har efter sin hele Natur stillet saa store Fordringer med Hensyn til statistisk Methode, at man ikke uden et dybere Indblik i Statistiken tør indlade sig derpaa, naar man vil undgaa Fejlslutninger.

Det maa nu ogsaa strax siges, at Forfatteren med en ærlig Vilje har sat sig ind i Statistikens Methoder og derved har faaet ualmindelig gode Forudsætninger for at tumle med et historisk-statistisk Arbejde over Adelens Udvikling. Kommer hertil et fleraarigt ihærdigt Studium af Adelens Personalhistorie, der har bragt ham i Besiddelse af et omfattende Stof til statistisk Bearbejdelse, og endelig en livlig Fantasi og en letløbende Pen, to gode Egenskaber for en Videnskabsmand, naar de holdes indenfor tilbørlige Grænser, saa maa det erkendes, at Udsigterne til et godt Udbytte af en saadan Undersøgelse ere meget gode.

Den Opgave, som Forfatteren har stillet sig, er af vidtrækkende Betydning. Han vil søge at vise, hvorledes en afsluttet Gruppe af Familier forholder sig gennem en Række af Slægtled; hvorledes den skydes til Side og forsvinder, naar Samfundet ikke længere har Brug for den, og hvilke Faktorer der medvirke ved denne gradvise Elimination. Det er klart, at en saadan Opgaves Løsning ikke blot har Interesse for Historikerne af Fag; den har den største Betydning for hele Studiet af Samfundets Udviklingslære. Den kan i høj Grad tjene til Belysning af Befolkningsspørgsmaalet, og det var ikke for intet, at Malthus for snart 100 Aar siden med Flid opsøgte de enkelte spredte Oplysninger af tilsvarende Art, som man dengang raadede over.

Der er maaske ikke noget Land, hvor der findes saa let tilgængeligt og vel sigtet Materiale til Løsning af denne Opgave som i Danmark; Jordbunden er i en ualmindelig Grad forberedt ved en Række

flittige og grundige Historikeres Arbejder; Forfatteren nævner selv med Rette i sin Indledning flere ansete Navne. Ikke desto mindre maa det siges, at efter de Fordringer, man nu til Dags stiller til videnskabelig Statistik, da er denne Opgaves Løsning foreløbig ikke mulig, fordi den Baggrund mangler, paa hvilken man skal se alle de Billeder, der oprulles af Adels Historie. Statistiske Oplysninger om andre Stænder i hine Tider savnes næsten ganske, og man er derfor ude af Stand til at bedømme om de Forhold, der lægge sig for Dagen hos Adelen, ere særegne for den, eller om den delte Skæbne med den øvrige Befolkning. Man kan da ogsaa ved Læsning af Bogen se, hvorledes Forfatteren, medens han tumler med Materialet, efterhaanden tvinges til at opgive meget af, hvad han paa Forhaand havde haabet at bevise, saaledes at Bogen egentlig ender med at være noget andet, end der fra først af tilsigtedes. Selve Hovedspørgsmaalet, om den gamle danske Adel overhovedet var i Forfald, og om dette gav sig tilkende ved en Uddøen af Slægter, kommer til at staa som overordentlig tvivlsomt, og hvis Bogens Titel skulde svare til dens Resultater, burde den indskrænkes til at hedde noget som »Statistiske Studier over den danske Adel 1530 til 1679« og ikke mere. Man kunde i det hele taget have ønsket, at Forfatteren havde kunnet omarbejde hele Afhandlingen, og underkaste den iøvrigt livlige og behændige Fremstilling en skarp Selvkritik. Mange stærke superlativiske Udtryk vilde da sikkert være strøgne, og mange særlig fremhævede Resultater vilde være blevne henstillede som mere eller mindre usikre.

Men naar Forfatterens Forhold nu ikke have tilladt ham denne Udsættelse af hans Doktordisputats, maa det dog ogsaa erkendes, at der i Bogen baade findes en Del, som lover godt for Fremtiden, og meget, som kan fastslaas som sikre Resultater af blivende Værdi.

Der er en anerkendelsesværdig Bestræbelse hos Forfatteren efter at sigte Materialet efter dets Værdi. Han har delt sine biografiske Data i to Dele, de »sikre«, hvor Alder ved Død osv. er klart oplyst, og de »usikre«, hvor dette ikke er Tilfældet, hvor man f. Ex. maa opstille en Hypothese om Alderen ved Vielsen. Ligeledes søger han at finde højere og lavere Grænser for de Tal, det er af Betydning for ham at kende. Dette har selvfølgelig stor Interesse, især naar det bliver muligt at formindske Afstanden mellem de to Ydergrænser til et ganske lille Spillerum for Usikkerheden. Helt er det dog ikke lykkedes at faa saadanne Grænser fastslaaede, og der er her et Punkt, hvor en Omarbejdelse vilde have gjort stor Nytte. Medens Forfatteren ellers er Herre over Middelfejlsberegninger, har han ikke benyttet dem her; derved har han faaet Spillerummet mindre end det ellers vilde blive, og i selve Opstillingen af Maximums- og Minimumsgrænsen er der ofte noget vilkaarligt. En brugbar Maximumsgrænse (bortset fra, at der ingen Middelfejlsberegning er gjort) findes Pag. 89, hvor det oplyses, at i et Antal Familier, hvor mindst et Barn var død som lille, var Dødeligheden 49 pCt. af samtlige Fødte. Dette Tal vilde selvfølgelig formindskes noget, naar man hertil kunde lægge de Familier, der slet ikke mistede Børn i den spæde Alder. Mindre

vellykkede ere Maximums- og Minimumsberegningerne andet Steds i Bogen, f. Ex. Pag. 80—81, hvor der i Virkeligheden slet ikke foreligger noget Bevis. Det samme gælder Pag. 49—50, hvor de af de »sikre« og »usikre« Erfaringer tilsammen fremgaaede Tal betragtes som Maximum. At man Pag. 62—63 har Lov at opfatte Resultatet af de sikre plus Halvdelen af de usikre Erfaringer (derpaa gaar Beregningen jo omtrent ud) som noget nær svarende til det rette, er ligeledes tvivlsomt. Naar G. Bang Pag. 33 søger at finde Grænser for Antallet af Personer under Iagttagelse ved forskellige Tilnærmelsesberegninger, saa havde det ligget langt nærmere at foretage en direkte Optælling paa Grundlag af hans egne Seddelmateriale. At dømme efter Tallene Side 55—56 har der i Perioden 1630—79 (med et passende Tillæg for Alderen under 20 Aar) været gennemsnitlig noget over 500 af begge Køn, som hørte med til det sikre Materiale, og tager man de usikre Erfaringer med, naaer man vistnok op til halvottende hundrede Personer. Men man vilde kunne komme Sagen nærmere ved direkte Optælling for et bestemt Tidspunkt.

Alle disse Indvendinger hindre nu ikke, at der er naaet positive Resultater. Dette viser sig allerede ved første Spadestik. At Adelen er sluppet forholdsvis let fra Pestsygdommen, er efter det oplyste sandsynligt; men iøvrigt har der været andre stærkt virkende Dødsaarsager, som man nu til Dags skal lede længe efter. Af 1749 Dødsfald blandt Mænd faldt mindst 218 paa voldsomme Dødsfald (138 faldt i Krig, foruden de mange, som indirekte bleve Ofre for Krigene, 46 omkom ved Drab eller

Mord, 10 bleve henrettede, hvorimod man kun kender et eneste Selvmord). Ogsaa Fordelingen af Dødsfald efter Aarstiderne har Interesse; der synes her at være foregaaet en Forskydning, som iøvrigt kan spores ved blot at gaa et Par Menneskealdere tilbage i Tiden, og som maaske staar i Forbindelse med de store Forandringer, Landets Opdyrkning har fremkaldt. Endelig kan nævnes den store Dødelighed, der hjemsøgte de gifte Kvinder i Barselseng, og som man ganske vist ogsaa kan opvise en hel Del Paralleler til i Medicinalhistorien.

G. Bang har imidlertid ikke ladet sig nøje med disse foreløbige Undersøgelser, men har søgt at komme paa det rene med Dødelighedens Forløb gennem hele Livet. Han har ikke stillet sig tilfreds med de gammeldags upaalidelige Metoder, som man endnu den Dag i Dag kun altfor hyppig møder ved slige Undersøgelser (f. Ex. Beregning af den gennemsnitlige Alder ved Døden), men har paa rationel Maade undersøgt, hvor mange Mennesker der i hver Alder i en vis Tidsperiode efter hans Materiale have været udsat for Døden, og hvor mange Dødsfald der er fremgaaet mellem disse. Herpaa gaar den ikke ganske tydelige Forklaring Pag. 47 ud. De Resultater, han derved kommer til, kunne selvfølgelig ikke taale at kritiseres med Nutidens Maalestok; men i Sammenligning med de Dødelighedstavler, man har fra ældre Tid, have de fuldstændigt Krav paa Opmærksomhed. Gaar man tilbage til forrige Aarhundrede, finder man kun nogle faa brugbare Dødelighedstavler, fra det 17. Aarhundrede har man en enkelt, men om det 16. Aar-

hundrede har vor Viden hidtil været lig Nul. G. Bangs Dødelighedstavler for Medlemmer af den danske Adel over 20 Aar, i Tiden fra 1530 til 1579, er saaledes den eneste, man til Dato raader over fra hin Periode; ingen anden Dødelighedstavle spænder over et saa tidligt Tidsrum. Heri ser jeg Bogens Fortjeneste. Lykkes det ved senere Undersøgelser at finde andre Dødelighedstavler fra samme Periode, saa vil man efterhaanden kunne danne sig et Billede af hin Tids hygiejniske Forhold, og da vil ogsaa efterhaanden Betingelsen være opfyldt for at kunne løse den Opgave, Forfatteren har stillet sig. Men indtil da maa han nøjes med den Tilfredsstillelse at have bragt en stor Sten tilveje til en fremtidig Bygning. De Forsøg, han selv anstiller for at faa Sammenligningsmateriale fra andre Stænder, kunne kun gøre Fordring paa en aldeles foreløbig Værdi; men det er jo ikke utænkeligt, at man ved Kirkebøger og paa anden Maade kan skaffe sig et nogenlunde brugbart Materiale dertil. At Adelen efter disse Dødelighedstavler har været underkastet en stor Dødelighed, er sikkert nok; men den synes dog ikke at have været større end, at Adelen under iøvrigt gunstige Forhold maatte kunne formere sig ikke saa lidt, og i hvert Fald er det ikke sikkert, at Adelen har været behersket af en særlig Uddøelsens Lov. De Forsøg, Bang anstiller, for at vise dette ved at dele Iagttagelsestiden i Perioder, ere interessante nok, men da der altid maa klæbe en Del Usikkerhed ved Beregninger paa Grundlag af saa fjerntliggende Iagttagelser, tør man ikke, som Forfatteren gør det, betragte det som godtgjort, at Adelen Dødelighed

var i Tiltagen, og selv om dette var Tilfældet, kunde det samme jo gælde andre Samfundsklasser.

G. Bang søger ogsaa at komme paa det rene med Dødeligheden blandt gifte og ugifte Kvinder. Helt magter han ikke dette vanskelige Problem, paa Grund af Materialets Mangler; det har dog en vis Sandsynlighed for sig, at Datidens gifte Kvinder (Enker iberegnet) gennem hele Livet havde noget større Dødelighed end de ugifte, medens dette nu til Dags sædvanligvis kun gælder de yngre Aldersklasser.

Langt mere usikkert er Forfatterens Skøn over Børnedødeligheden, og særlig hans Undersøgelser over Dødeligheden i Ynglingeaaarene. Metoden er at undersøge, hvormange Børn der ere fødte og døde i Ægteskaber af en vis Varighed. Saadanne Beregninger kunne gennemføres nogenlunde trygt, naar Ægteskaberne have varet 10—15 Aar, men gaar man helt op til 35 Aars Varighed og mere, bliver Grunden mere og mere gyngende, og hvor bestikkende det Resultat end er, som han kommer til, at unge Adelsmænd i Tyverne vare særlig udsatte for Døden (hvad der ogsaa stemmer med Undersøgelser over det engelske Pairsskab) saa er det dog ikke tilstrækkelig funderet, til at man kan bygge noget derpaa.

Hvad Vielseshyppigheden angaar, maa Resultaterne i det Hele ogsaa modtages med Varsomhed. Det staar ganske vist fast, at mangfoldige Kvinder bleve bortgiftede i en meget ung Alder (forsaavidt de indtraadte i Ægteskab), hvad der vistnok kan forklare de store Børneflokke, som efter Bangs Under-

søgelse fandtes i mange Familier; ligeledes staar det fast, at Mændene ofte giftede sig temmelig sent. Derimod er det mindre sikkert, hvor stor Sandsynligheden var for at blive gift, og navnlig ere Undersøgelserne om Tilbøjeligheden til at indgaa Ægteskab blandt Enkemænd og Enker usikre; de Tal, der ere opstillede som Sandsynlighed for en Ungkarl, der gifter sig, for senere at indgaa nyt Ægteskab o.s.v., have ingen væsentlig Beviskraft, fordi det er givet, at Ægteskaberne gennemgaaende have længere Varighed nu, og Sammenligning med Nutiden bliver derfor illusorisk. Derimod bidrage selvfølgelig Oplysningerne om Vielsernes Fordeling paa Maaneder til vor Kundskab om hine Tider.

Vende vi os endelig til Fødslerne, er det for det første interessant at se de foran omtalte store Børneflokke. Sterilitetsprocenten stemmer ganske godt med Erfaringer fra England, medens den er noget mindre end iagttaget i Danmark i vore Dage. Hvormange Børn der iøvrigt gennemsnitlig faldt paa hvert Ægteskab, er derimod vanskeligt at vide. Datidens Personalhistorikere havde ubetinget mere Interesse for Voxne end for Børn. Derfor bliver ogsaa en Opførelse af Standens Afgang og Tilgang ved Dødsfald og Fødsler umuliggjort. Ikke heller kan jeg følge Forfatteren i hans Betragtninger over Forholdet mellem Antallet af fødte Dreng og Piger. Det vilde være grumme interessant, om det skulde vise sig, at hin Tids Adelsfruer fik flere Piger end Dreng, men den Omstændighed, at sikkert en stor Mængde Børn ere udeladte, fordi de ere døde i en spæd Alder (og formodentlig især Dreng, da disse ere

mest udsatte for Døden) vil alene være tilstrækkelig til at vække Mistanke.

Endnu skal jeg gøre et Par Bemærkninger om Forsøgene paa ad Omveje at komme til Klarhed over Datidens Adels Forfald. Det ligger nær at benytte Adelens numeriske Antal som Udgangspunkt. Det Forsøg, der anstilles i denne Retning, savner imidlertid allerede af den Grund Beviskraft, at den formentlige Aftagen i Antal kun vedrører Tiden fra 1655 til Nutiden, og denne Tid endda kun under Et. Og hvad Familiernes Uddøen angaar, saa har Forfatteren selv opgivet derud af at udlede nogen Slutning, selv om det figurerer paa Titelbladet. Saaledes som han definerer den, nemlig at der i en Generation ikke findes Sønner, som indlade sig i Ægteskabet, saa at den mandlige Linje uddør, er det nemlig en Selvfølge, at et vist Antal Familier efterhaanden maa svinde betydeligt ind. Nye Familier slippes ikke ind i Rammerne, og Antallet kan derfor kun aftage. Den franske Mathematiker Bienaimé beskæftigede sig for en 50 Aar siden med dette Problem, og kom paa Grundlag af en meget simpel Hypothese til det Resultat, at der af 100 Familier efter 11—1200 Aar kun vilde være 5 tilbage, selv om det samlede Antal Medlemmer var konstant. De enkelte Familier bleve med andre Ord talrigere, men til Gengæld blev der færre og færre af dem. Ved nogle Beregninger paa Grundlag af en Hypothese, der vistnok svarer noget mere til Virkeligheden, kom jeg ligeledes til en meget stærk Afgang. Følger man en Række af Familier fra Fader til Søn, vil man efter denne Hypothese finde, at i sjette Led er knap en

Tredjedel af Mandslinjerne bevarede. De indledende Betragtninger, som Forfatteren anstiller paa dette Omraade, for senere helt at opgive denne Undersøgelsesmethode, kunne virke uheldigt ved at friste Forskere, som raade over mindre statistisk Indsigt, til at søge Resultater ad denne Vej, som i Virkeligheden intet bevise.

Ogsaa paa et andet Punkt forlader Forfatteren hurtig Skansen. I sin Indledning peger han med Styrke paa den Indflydelse, Ægteskaber mellem Blodsbeslægtede maatte udøve. Det staar imidlertid paa Statistikens nuværende Standpunkt saare tvivlsomt, hvor stor denne Indflydelse er, og om den overhovedet vilde kunne mærkes i en Stand, hvis Antal maatte skrives med 4 Chiffre. Nærmest har man vel paavist Indflydelsen ved den større Hyppighed af abnorme Individuer, men af dem findes der jo overhovedet ikke saa overdrevent mange, og Forfatteren gør i alt Fald intet Forsøg paa at udrede dette. Det blev ogsaa under Disputatsen med Rette gjort gældende, at man i hine Tider med de slette Kommunikationsmidler utvivlsomt i mange Landsbyer vilde kunne finde langt flere Ægteskaber mellem Blodsbeslægtede.

Det vil ses af det udviklede, at der kan rejses mange Betænkeligheder mod Bogen og dens enkelte Resultater. En Bog kan imidlertid være meget forsigtig affattet, saa at man ikke er i Stand til at finde noget at udsætte, og dog kan det være en lidet lovende Bog. Der er andre Bøger, som ere lette at angribe, fordi de ere skrevne ungdommeligt og uforsigtigt, og som dog fortjene at bemærkes,

fordi de love noget for Fremtiden. Dertil hører
 Gustav Bangs Doktorafhandling, og det maa haabes,
 at han i Fremtiden maa finde Tid og Ro til at hæve
 en Del af de personalhistoriske Skatte, som findes
 rundt om i Arkiverne, for ud af dem at danne et
 Billede af svundne Tiders Befolkningsforhold.

Nyt statsvidenskabeligt Tidsskrift.

Under Titlen »Statsvetenskaplig Tidsskrift för Politik-Statistik-Ekonomi« have d'Herrer Professorer C.A.Reuterskiöld, Oscar Alin, Hugo Blomberg, Pontus E. Fahlbeck, begyndt et nyt Foretagende, som vi herved henlede vore Læseseres Opmærksomhed paa. Tidsskriftet vil udkomme med 3 Hefter om Aaret, i Februar, Maj og Oktober, ialt udgørende omtrent 12 Ark, til en Pris af 6 Kr. pr. Aargang. Omfanget er saaledes ikke stort, Prisen ikke lav. Udgivelsesstedet er Uppsala, den ledende Redaktør Doc. Reuterskiöld. At dømme efter det foreliggende Prøvehefte — saavel dettes Titelblad og Forord som dets Indhold — vil Hovedvægten blive lagt paa de statsretlige Spørgsmaal (»Politik« i ældre og mere almindelig Forstand); i anden og tredje Række kommer Statistik og Nationaløkonomi.

Prøveheftet indeholder foruden nogle mindre Boganmeldelser en statsretlig Artikel af Professor Oscar Alin »Hans Järtas Koncept til Regeringsformen«, fremdeles en statistisk Artikel, om den britiske og den amerikanske Nations Andel i Verdensproduktionen og Samfærdslen, af G. Sundbärg, og endelig »nogle Anmærkninger« af Professor Fahlbeck i Anledning af den svenske Oversættelse af Gides »Nationaløkonomiens Grundsætninger«. Disse Anmærkninger fremføres under den noget for lovende Overskrift: »den nyere National-

økonomi«, men have iøvrigt nærmest det Formaal at slaa et lille Slag for Protektionismen. — Om »den nyere Nationaløkonomi« bemærker Prof. Fahlbeck, at i Frankrig er den hidtil ikke trængt meget ind; — »Aarsagerne hertil ere visselig mange, men en personlig, som man uvilkaarlig kommer til at tænke paa, er, at Frankrigs vigtigste Lærestol i Nationaløkonomi, den ved Collège de France, saa at sige har været en Slægtarv (»på sätt och vis utgjort et släktarf«). Den oprettedes 1831 for J. B. Say, beklædtes senere af Rossi og Michel Chevalier, med hvilken dens nuværende Indehaver Leroy-Beaulieu »lär vara befyndad«. Argumentationen er ikke ganske klar eller overbevisende, — men skal vel heller ikke tages helt alvorlig. Om Protektionismen og Frihandlen bemærkes, at de forholde sig til hinanden som Nationalisme til Kosmopolitisme. Bevisførelsen herfor er ikke uangribelig. Om »den Modsigelse, der synes at ligge deri, at vi ofre uhørte Summer paa Dampskibe og Jernbaner m. m., men samtidig omgærde os med Toldmure«, siger Forfatteren, at denne Modsigelse »er blot tilsyneladende«. »De ny Samfærdselsmidler skulle tjene til stedse stærkere Udvexling af Ideer og Personer, en stedse mindre af Varer, undtagen Raastoffer!« Denne originale Opfattelse af Kommunikationsmidlernes Bestemmelse gøres virkelig gældende for Alvor. Forf. er saa fuldt overbevist om Rigtigheden af sin protektionistiske, sin saakaldte nationale Anskuelse, at han siger, at »intet tvivsel kan råda om«, at den tilsidst vil gaa af med Sejren. Alligevel er der dem, der tvivler.

A. P.-St.

Skattereform.

Af

Prof., Dr. Will. Scharling.

Allerede i en Aarrække har der — aldeles bortset fra en Revision af vor bestaaende Toldlov, der jo næsten synes at skulle blive udødelig, — været raabt paa en Reform af vort Skattesystem. Dette er i og for sig naturligt. Selv om der ved Udarbejdelsen af et nyt Skattesystem eller ved Paalæg af enkelte nye Skatter tages nok saa omhyggeligt Hensyn paa den ene Side til Videnskabens Fordringer til et godt System af Skatter, paa den anden Side til de faktiske Forhold, som maa komme i Betragtning ved disse Principers Anvendelse, kunne de engang paalagte Skatter ikke i det Uendelige findes tilfredsstillende. Dels ville de faktiske Forhold for de forskellige Skatteobjekters Vedkommende forandre sig — og forandre sig saa uligeligt, at den oprindelige Balance imellem Skattepaalægene forrykkes, og dels ville selve Anskuelserne om, hvilke Krav Skatterne bør opfylde for at kunne kaldes gode og retfærdige, forandre sig. Og end mere gælder da begge Dele, naar de bestaaende Skatter knapt kunne siges at være hinanden supplerende Led i et godt ud-

tænkt Skattesystem, men i alt Fald for en Del ere blevne paalagte til forskellige Tider og væsentlig under Hensyn til i det givne Øjeblik at skaffe Staten Penge paa den nemmest mulige Maade. Med al Anerkendelse af den Omsigt og den Bestræbelse for at naa til et billigt og retfærdigt Resultat, hvormed man i tidligere Tider er gaaet til Værks, maa man derfor vistnok fra alle Sider erkende det Berettigede i Kravet om en tidsvarende Revision af vore bestaaende Skattelove eller m. a. O. en Skattereform.

Men dobbelt stærkt paatrænger Fordringen om en saadan Reform sig, naar Forholdet tilmed er det, at de Skatteydere, hvem man i tidligere Tid fortrinsvis har udset til Skatteobjekter, fordi de i særlig Grad fremtraadte som Repræsentanter for Besiddelse og Formue, nu ikke blot ikke længere kunne siges at være dette, men endog tvært imod befinde sig under vanskelige og trykkede Forhold. Og at en saadan Forandring er indtraadt for de danske Hartkornsejere, erkendes fra alle Sider. Ingen kan derfor undre sig over, at der fra disses Side fremkommer Fordringer om en Skattereform, der paa den ene Side inddrog den hidtil skattefrie eller altfor lidet beskattede Formue under Statskatternes System, paa den anden Side lettede den Skattebyrde, der efterhaanden er bleven Landbruget for tung.

Uheldigvis er imidlertid dette naturlige Krav paa en Skattereform, der tilvejebragte en ligeligere og retfærdigere Fordeling af Skattebyrden, bleven Led i et agrarisk Program om en Hjælp og Lettelse for Landbruget, der kunde bringe dette ud af dets betrængte Stilling. Herved er den hele Skattereform kommen til

at staa i et falskt Lys; man ser ikke i den et Middel til at afhjælpe en Ulighed, der altid virker irriterende ved at fremkalde Følelsen af en Samfunds-Uretfærdighed, men et Middel til at hjælpe Landbruget ud over dets Vanskeligheder. Dette fremkalder ikke blot et ganske urigtigt Syn paa Sagen, men det fremkalder Forventninger med Hensyn til de Resultater, som en Skattereform vil bringe, der nødvendigvis maa føre til en Skuffelse.

Lad os tænke os det i denne Henseende videst muligt gaaende Resultat af en Reform af Statsskatterne, nemlig det, at man ganske opgav den særlige Hartkornsbeskatning til Staten, altsaa fuldstændigt ophævede baade Gammelskatten og Land- og Ligningsskatten. Videre kan man overhovedet ikke gaa. Det blev et Beløb af 6,720,000 Kr., for hvilket Landbruget befriedes. Dette synes jo ikke saa lidt. Men i Virkeligheden er det dog kun 17 Kr. 42 Øre pr. Td. Ager og Engs Hartkorn — altsaa [for en Bondegaard af Gennemsnitsstørrelse, 4 Tdr. H., ca. 70 Kr. aarlig, for en større Bondegaard op til 8 Tdr. Hartkorn fra 70—140 Kr. Og kun ca. 5,600 Landejendomsbesiddere eje mere end 8 Tdr. Hartkorn. Hvor behageligt det end vil være for de Paagældende at faa en saadan Lettelse, og hvor meget den end kan føles som saadan, vil dog næppe Nogen paastaa, at en aarlig Hjælp af den nævnte Størrelse vil kunne frembringe nogen væsentlig Forbedring i de danske Landbrugeres Stilling og bringe dem ud over den nærværende Tids Vanskeligheder, end sige frelse de Besiddere, som staa paa svage Fødder og have Møje med at holde sig ved Gaarden. Og i Virkeligheden maa jo Lettelsen blive betydeligt mindre.

Thi da Statskassen umuligt kan undvære det ovenfor nævnte store Beløb, maatte i alt Fald den største Del af Beløbet søges dækket ved en ny Skat, hvorefter da i hvert Fald en Del vilde falde ogsaa paa Landbrugerne. Det af Regeringen i forrige Samling forelagte Lovforslag illustrerer allerbedst dette Forhold. Saa vidt det end gik, var det jo dog knap det Halve af det foran forudsatte Beløb, som Statskassen vilde opgive — kun ca. 8 Kr. 30 Øre pr. Td. Hartkorn, altsaa kun ca. 33 Kr. for en Bondegaard af Gennemsnitsstørrelse —, og til Gengæld for det saaledes opgivne Beløb af ca. 3,350,000 Kr. krævedes der paalignet Landdistrikterne ca. 2,650,000 Kr. i Indkomst- og Formueskat til Staten. Selv om vi gaa ud fra, at kun $\frac{2}{3}$ af dette Beløb vilde falde paa Hartkornsbesidderne, vilde det dog blive godt og vel Halvdelen af det opgivne Beløb af Gammel- og Landskat, saa at den for Hartkornet vundne Fordel næppe vilde blive stort mere end ca. 4 Kr. pr. Td. Hartk. eller ca. 25 Kr. aarlig for en Gaard paa 6 Tdr. H. Til Udjævning af en tilstedeværende Ulighed i Skattebyrden kunde en saadan Lettelse spille en Rolle, som Middel til at bringe Landbruget ud over de Vanskeligheder, det har at kæmpe med, vilde det kun have en aldeles forsvindende — for ikke at sige intetsigende — Betydning.

Det vilde da være ønskeligt, om man vilde holde disse to Ting ude fra hinanden: Foranstaltninger til at bedre Landbrugets Stilling — og en Skattereform, der tilsigter en ligeligere og retfærdigere Beskatning. Kunne vi ved en Reform blot naa til dette Sidste, naa til at hæve den Misfornøjelse og Utilfredshed, som Følelsen af at blive ubilligt og haardt ramt af en Skat fremkalder, maatte

man være meget glad ved dette Resultat. Thi det er netop herpaa, der skal sigtes. Enhver Reform, der gaar ud over dette Maal, vil endog være absolut forfejlet; thi den vil sætte en ny Ulighed og en ny Uretfærdighed istedetfor den bestaaende.

Det er da ud fra dette Synspunkt, at den efterfølgende Undersøgelse er anstillet: Hvad bør og hvad kan der gøres for at fuldkommengøre vort Skattesystem og fjerne de Ubilligheder og Uligheder, som klæbe ved det bestaaende System? Om der herved vil bringes en enkelt Samfundsklasse den Hjælp, hvortil den i Øjeblikket formenes at trænge, er et helt andet Spørgsmaal. Skattereformen skal ikke indrettes efter et saadant Øjebliksformaal; den skal gælde for lange Tider og ikke afpasses efter forhaabentlig forbigaaende Konjunkturer. Hvilke Foranstaltninger disse kræve og hvad der kan gøres for at bedre dem, er en Sag for sig; Skattereformen har, om den end kan yde en lille Skærv i samme Retning ved fortrinsvis at komme Landbruget til Gode, sit Maal for sig og dermed sin Maalestok for sig, hvorefter den maa bedømmes.

I. Klagerne over vort Skattesystem.

En Undersøgelse af, hvorvidt et Skattesystem kan siges at fyldestgøre den Fordring, at alle Borgere rammes nogenlunde ligeligt, støder strax paa den Vanskelighed, at man ingenlunde er enig om det Synspunkt, hvorfra denne Ligelighed skal bedømmes. Det vilde imidlertid føre for vidt her at komme ind paa det bekendte Stridsspørgsmaal, om Skatteevneprincippet eller Nytteprincippet maa anses for det rette, og der er saa

meget mindre Grund dertil, som de praktiske Resultater næppe blive saa forskellige, som man paa Forhaand skulde tro*). Desuden er det, hvorpaa det nærmest kommer an, jo kun det, at de, der i Henseende til økonomiske Kaar ere nogenlunde ens stillede, ogsaa komme — saa vidt muligt — til at bære den samme Skattebyrde.

Selv om vi vilde begrænde os til dette Spørgsmaal, vilde Undersøgelsen blive vanskelig nok, fordi den i Virkeligheden burde udstrækkes til det samlede Komplex af Skatter. Man benytter jo bl. A. af den Grund en Flerhed af Skatter, at de formedelst Skattepolitikens Ufuldkommenhed hver for sig maa forudsættes at ramme mindre ligeligt, end de helst skulde, og at da den Omstændighed, at én Klasse Borgere, der rammes forholdsvis noget for haardt af den ene Skat, til Gengæld rammes mindre haardt af den anden og omvendt, vil bevirke, at der i det Hele og Store bliver Ligelighed i Byrderne. Spørges der derfor, om dels Landbefolkningen i Sammenligning med Bybefolkningen, dels én Samfundsklasse i Sammenligning med en anden rammes i ligeligt Maal af Statens Skatter, maa man ikke udelukkende se paa en enkelt Art af Skatter, men de maa alle inddrages under Undersøgelsen. Det tør saaledes betragtes som givet, at de indirekte Afgifter — og navnlig Toldbyrden og Ølskatten — falde tungere paa Bybefolkningen end paa Landbefolkningen, og udelukkende at se paa de direkte Skatter er derfor næppe rigtigt. En saa omfattende Undersøgelse, som vilde udkræves til en Af-

*) Jfr. Falbe-Hansen: Finansvidenskab I, S. 117—34.

vejning af samtlige Statsskatter tagne som Helhed, frembyder imidlertid for store Vanskeligheder til, at vi her tør indlade os derpaa; vi tage derfor blot et Forbehold i saa Henseende overfor de oftere anstillede Sammenligninger imellem Skattebyrden henholdsvis i København, Købstæderne og Landdistrikterne, der udelukkende knytte sig til de direkte Skatter. Men iøvrigt maa det ogsaa overfor alle saadanne Sammenligninger erindres, at de allerede af den Grund blive noget skæve, at »Landdistrikterne« jo faktisk omslutte imellem $\frac{1}{5}$ og $\frac{1}{6}$ af København (nemlig Frederiksberg, Sundbyerne og Utterslev) samt derhos, foruden de fem »Handelspladser«, forskellige bymæssige Bebyggelser (Esbjerg, Odder og m. fl.), der langt snarere skulde henregnes til Købstædernes Klasse. Da det nu tilmed er klart, at en virkelig Sammenligning maatte bringe Skatterne i Relation til de paagældende Ejendommers Værdi, og at Beregningen heraf kun ganske omtrentlig og tilnærmelsesvis lader sig gennemføre, finde vi ingen Anledning til at gaa nærmere ind paa Spørgsmaalet om, hvorvidt de direkte Statsskatter falde lige tungt paa Landejendomme og Byejendomme, — og det saa meget mindre, som Spørgsmaalet yderligere kompliceres ved det noksom bekendte Stridsspørgsmaal, om Gammel-skatten med Rette kan karakteriseres som en Skat, eller om den ikke maa siges at være en Realbyrde, altsaa en engang for alle af Staten konfiskeret Prioritet, der i sin Tid er bleven paalagt de daværende Besiddere, men hvis Forrentning i Virkeligheden ikke — eller kun for en ringe Del — bæres af de nuværende Besiddere, der ved Køb eller Arv ere komne i Besiddelse af

Ejendommen, fordi den er fraregnet i Købesummen og i Arveudlægget til Medarvinger.

Fastholder man, at Gammelskatten er en virkelig Skat, vil man maaske nok komme til det Resultat, at de direkte Statsskatter paa Landejendomme udgøre en noget højere pro mille af Ejendommenes Værdi end de tilsvarende for Byejeendommene. Men med den Uligelighed, som i saa Henseende kan siges at være tilstede til Ugunst for Landbrugerne, maa man da sammenholde den Forskel, som fremkommer derved, at Hartkornsskatternes samlede Beløb er faststaaende og saa godt som uforanderligt, medens Bygningsafgiften stadig voxer. Ganske vist voxer den ikke for den enkelte Ejendom; men paa hver ny Bygning, der opføres, lægges Skat. Og herved fremkommer der en Forskel, som er af væsentlig Betydning og som tjener til at belyse en anden Uligelighed, der ofte fremhæves som en formentlig Uretfærdighed ved vort direkte Skattesystem, nemlig den, at det kun er den i faste Ejendomme anbragte Kapital, der beskattes, medens den rørlige gaar fri. Og dette fremhæves saa meget stærkere, som den rørlige Kapital i vore Dage spiller saa overordentlig stor en Rolle.

I Virkeligheden er denne Anke over Skattesystemet imidlertid uden reel Betydning, og dersom man vilde forsøge at afhjælpe den ved nu ogsaa at lægge en direkte Skat paa de rørlige Kapitaler, vilde man vistnok kun afstedkomme Ulykker. Saa berettiget og rigtigt det vilde have været, om man i sin Tid, da Hartkornsskatterne og Bygningsafgiften paalagdes, havde lagt en tilsvarende Skat paa rørlig Kapital, saa urigtige og uheldige Resultater vilde man komme til ved nu

at paalægge en saadan Skat som formentligt Supplement til de bestaaende Skatter.

I det Øjeblik, en ny Formueskat paalægges det hele Samfund, skulde Opgaven naturligvis være den, at ramme de forskellige Former for Kapitalanbringelse saa ligeligt som muligt, saa at det ikke blev mere fordelagtigt at anbringe sin Kapital paa én Maade end paa en anden. Det havde derfor i sin Tid, da man i Aarhundredets Begyndelse lagde Skat dels paa Hartkornet og dels paa alle Bygninger, der ikke udgjorde Bestanddel af et Landbrug, utvivlsomt været rigtigt, om man tillige havde lagt en tilsvarende Skat dels paa den i industrielle Foretagender anbragte Kapital, dels paa rentebærende Fordringer, Prioriteter og andre Obligationer. Men bortset fra de praktiske Vanskeligheder maa det erindres, at begge Dele dengang spillede en meget underordnet Rolle. Maskiner og Fabriksinventar var der ikke meget af, — og mindst af Alt vilde man skræmme Folk fra at tilvejebringe nye Fabriker eller udvide og forbedre de bestaaende; og Prioritetsgælden var forholdsvis ubetydelig, særlig da i Landejendomme, fordi den langt overvejende Del af Jorden var Fæstejord. Og senere hen, i 20'ne særlig, var der saa meget mindre Grund til at udfylde det nævnte Hul i Skattesystemet, som der jo saa godt som slet ingen Fabriksdrift fandtes (jfr. Danmarks Statistik II, S. 461—66), og det var forbundet med den største Vanskelighed for Landejendomsbesiddere at opnaa Laan. Da senere Forholdene forandrede sig, og den rørlige Kapital begyndte at spille en betydeligere Rolle, havde allerede det foran berørte Moment begyndt at gøre sig gældende, at der ved Salg og Arvedeling af de faste Ejen-

domme toges saaledes Hensyn til de dem paahvilende Skatter, at nye Ejere faktisk ikke kom til at bære de Statsskatter, de havde at udrede af deres Ejendomme.

Overfor Spørgsmaalet om en ligelig Beskatning af al Kapitalanbringelse maa det da erindres, at faktisk er der nu kun én Form for saadan Anbringelse, der beskattes, nemlig Opførelsen af bygningsafgiftspligtige Bygninger. Paa enhver ny Bygning af saadan Art, der opføres, lægges der strax Skat. Derimod bliver ikke blot enhver Køber af en Landejendom faktisk fri for Beskatning af den i Købet anbragte Kapital, idet den kapitaliserede Skat fradrages i Købesummen; men enhver ny Kapitalanbringelse, hvad enten den bestaar i Opførelse af nye Bygninger eller i Grundforbedring af Jorder eller i Anskaffelse af Landbrugsmaskiner — bortset fra Tolden, der jo ogsaa hviler paa Fabriksmaskiner — eller af forøget Besætning, lige saa fri for Skat som Anbringelse af Kapital i industrielle Foretagender.

Snarere kunde det da altsaa siges, at der nutildags kun gives en eneste Form for Kapitalanbringelse, som er særlig beskattet, nemlig som nævnt Opførelsen af Købstad- og lige dermed stillede Bygninger. Men her maa det da erindres, at Bygningsafgiften er ment at skulle være en Skat ikke paa Ejeren, men paa Lejeren. Dette fremgaar klart af to Omstændigheder — den ene den, at der ingen Bygningsafgift opkræves af lejeledige Lejligheder, den anden den, at der er indrømmet Lejligheder paa mindre end 80 □ Al. Frihed for Skat. Dette vilde være meningsløst, dersom det var Ejeren af saadanne Bygninger, hvem dette kom til Gode, ikke Lejerne.

Der er saaledes i Virkeligheden nu til Dags ikke nogen særlig Form af Kapitalanbringelse, som er belagt med en direkte Skat til Staten, og enhver Indførelse af en saadan Skat nu paa visse Former af Kapital, som i sin Tid ikke blev belagte med Skat samtidig med, at andre Kapitalgenstande ramtes deraf, vilde saa langt fra raade Bod paa en i tidligere Tid begaaet Uret, at den tværtimod vilde være en ny Uretfærdighed. Noget ganske andet er det, at der selvfølgelig, saafremt der blev Tale om Indførelse af en ny almindelig Formueskat, maatte drages Omsorg for saa vidt mulig at ramme alle de forskellige Arter af produktiv Formue nogenlunde ligeligt. Men til at gaa til en saadan ny Statsskat er der fra et rent Statskattesynspunkt ikke nogen Grund, saa længe Statens finansielle Status er en saadan, som den for Tiden er.

Vender man sig fra Sammenligningen af de forskellige Samfundsklasser indbyrdes til en Betragtning af den enkelte Klasse af Skatteydere for at spørge, om de enkelte individuelle Ejendomsbesiddere rammes ligeligt af Skatten, da er dette Spørgsmaal egentlig ørkesløst overfor de bestaaende direkte Skatter, særlig Hartkornsskatterne. Thi da disse i en Menneskealder ingen Forandring ere undergaaede, ja endog i omtrent et halvt Aarhundrede, siden de ordnedes ved Frd. 1840 og L. af 1850, kun ere forøgede med 16 β pr. Td. H. som Erstatning for Ophævelse af Forpligtelsen til at stille Distriktsheste, vilde enhver Forandring af Skatterne i det enkelte nu kun afføde Uretfærdighed — enten blive en Kapitalforæring til Nogle, der ikke havde Gran af Krav derpaa, eller Konfiskation af en Kapital for Andre, overfor hvilke en saadan Foranstalt-

ning vilde være højst ubillig. Mere aktuelt er Spørgsmaalet med Hensyn til Bygningsafgiften, for saa vidt som den stadig paalægges nyopførte Bygninger og det altsaa her kan spørges, om disse ved at rammes ligeligt efter Etageareal ogsaa rammes ligeligt i Forhold til Værdi. Men da Skatten jo kun er bestemt til at paahvile Beboerne og kun foreløbig udredes af Ejeren, bliver Spørgsmaalet af mere underordnet Betydning, idet Ulighederne for Lejernes Vedkommende ere mere forsvindende, da Skatten taber sig i Lejesummen, hvis Størrelse paavirkes af forskellige andre Momenter. Størst Ulighed fremkommer der derved, at Beboere af Lejligheder paa 85 □ Al. maa svare fuld Bygningsafgift, medens Beboere af Lejligheder paa 80 □ Al. ere helt fritagne derfor. Men en saadan Ulighed vil fremtræde overalt, hvor man sætter en Minimumsgrændse for Skatteydelse, saaledes tildels ogsaa ved Indkomstskat. Mindre skarpt vilde Uligheden fremtræde, dersom man ved alle Lejligheder fritog de første 80 □ Al. — og dette er da i Grunden den Reform, hvortil der paa de direkte Statsskatters Omraade nærmest kunde føles Trang.

Der er da heller ikke ved de af Regeringen forelagte Forslag til en Skattereform foreslaaet nogensomhelst Forandring i de bestaaende direkte Statsskatter. For Skatteydernes Vedkommende bliver Alt uforandret; hele Forandringen gaar ud paa, at Staten overlader en Del af disse Skatter til Kommunerne, for at disse derefter kunne give de kommunale Skatteydere en Lettelse. Det er hermed anerkendt, at det er paa de

kommunale Skatters Omraade, at der trænges til en Reform.

II. Manglerne ved det kommunale Skattesystem.

Hovedmangelen ved det kommunale Skattesystem er nærmest den, at det ikke har været beregnet paa en saa stor Væxt af de kommunale Udgifter, som har fundet Sted i nyere Tid, og at de bestaaende Skatter derfor, saa at sige, ere blevne anstrængte over Evne for at kunne holde Skridt med dem. Et ejendommeligt Forhold fremkommer herved i København, idet der her endog er sat en absolut Grændse for Indtægternes Stigning ved Bestemmelsen om, at Indkomstskatten ikke maa overstige 3 %, saa at Budgettet end ikke altid kan beregnes paa Balance, men man maa slaa sig til Ro med det Haab, at Udgifterne ville vise sig mindre og Indtægterne større, end paaregnet.

Udenfor København er der vel ingen saadan absolut Grændse for de Indtægter, der kunne skaffes tilveje; men den Stigning, som Indtægterne af sig selv frembyde som Følge af Befolkningens Tilvæxt og stigende Velstand, er saa ubetydelig, at de voxende Udgifter for største Delen maa dækkes ved en forhøjet Skatteligning paa de enkelte Individuer. Og Udgifterne have i det sidste Tiaar været stærkt stigende.

Købstædernes samlede Udgifter ere saaledes — bortset fra Posten »Forøgelse af Aktiver« og fra en saa stor Del af Udgifterne til Alderdomsforsørgelse som dækkes af Statens Tilskud —, fra 6,29 Mill. Kr. i 1885 voxet til 8,97 Mill. Kr. i 1894 — altsaa en For-

øgelse af 2,68 Mill. Kr. i Løbet af 10 Aar. I samme Tidsrum have Indtægtsposterne »Forbrug af Aktiver« og »Optagne Laan« maattet forøges fra ca. 1,09 til 2,29 Mill. Kr., altsaa med 1,2 Mill. Kr., og desuagtet har man maattet forøge de paalignede Skatter fra 3,4 til 4,9 Mill. Kr. — altsaa med $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr., en Forøgelse, der helt og holdent falder paa Formue- og Lejlighedsskatten. At denne Stigning ingenlunde skyldes Befolkningens Tilvæxt, vil fremgaae deraf, at de personlige Skatter alene i Femaaret 1890—94 ere stegne fra 9 Kr. 76 Øre pr. Individ til 11 Kr. 45 Øre — altsaa med ikke mindre end 17 pCt.

I Landdistrikterne udvise Sognekommunernes Udgifter ligeledes en betydelig Stigning i det sidste Tiaar. Bortset fra de to forannævnte Poster ere de stegne fra 13,89 Mill. Kr. i 1885 til 15,29 Mill. Kr. i 1894 — altsaa en Forøgelse af 1,4 Mill. Kr., medens Amtsrepartitionsfondenes Udgifter ere stegne fra 6,5 til 8,3 Mill. Kr. eller med 1,8 Mill. Kr., tils. altsaa en Forøgelse af 3,2 Mill. Kr. Ogsaa her gælder det, at den forøgede Udgift væsentlig har maattet dækkes ved en forøget Skatteligning paa de enkelte Individier eller Ejendomme (Stigning pr. Ind. 1890—94 ca. 14 pCt.).

At Befolkningen har følt dette som et betydeligt Tryk, er naturligt. Sammenholder man imidlertid hermed, at Statskassens ordinære løbende Indtægter i samme Tidsrum ere stegne fra 51,8 til 57,0 Mill. Kr. uden at den de Enkelte direkte paalignede Skat er stegen, saa at Stigningen, der væsentlig skyldes de indirekte Afgifter samt Indtægten af Statsbanerne, aldeles ikke er bleven følt som en stigende Skattebyrde eller et forøget Tryk, — saa vil man forstaa den Be-

tydning, det for et Samfund har at besidde Indtægter, der saa at sige stige af sig selv med Befolkningens Tilvæxt og Velstandens Forøgelse, og at der er ikke saa lidt Sandt i Prof. Falbe-Hansens bekendte Udtalelse, at Staten har forbeholdt sig selv de Indtægter, der stige, og overladt Kommunerne de Udgifter, der stige. Medens den naturlige Følge af, at de Indtægter, som Kommunerne raade over, ikke i sig selv frembyde nogen synderlig Tendents til Stigning, har været den, at en Forøgelse af Udgifterne væsentlig har maattet dækkes ved en forøget Paaligning af Skat, er Ulempen herved bleven stærkt forøget derved, at man ved Paaligningen har været henvist til et Par enkelte Skatter som Basis for den forøgede Ligning, og det Skatter, som fra først af aldeles ikke have været beregnede paa at naa et saa stort Omfang eller overhovedet vedblivende at tjene til Basis for Paaligning. I Købstæderne er det Formue- og Lejlighedsskatten, som efterhaanden er stegen til saadanne Procentsatser, at den er bleven overmaade trykkende for Skatteyderne. Men særlig føles de Uligheder i de Enkeltes Skatteansættelse, som denne Skat efter sin Natur lider af, og som man finder sig i, naar Skatten kun er 2—3 pCt., ganske overordentlig, naar den stiger til 6, 8 à 10 pCt., I Landdistrikterne er ligeledes denne Skat voxet særdeles betydeligt, idet den i 1885 kun udgjorde 3,05 Mill. Kr., men i 1894 var voxet til 4,55 Mill. Kr., altsaa en Stigning af omtrent 50 pCt. i Løbet af et Ti-aar, i hvilket Landbefolkningen kun er voxet meget ubetydeligt.

Endnu uheldigere er det imidlertid, at de kommunale Hartkornsskatter ved Siden heraf ere

voxede fra 10,70 Mill. Kr. i 1885 til 12,87 Mill. Kr. i 1894, altsaa en Stigning af 2,17 Mill. Kr. eller omtrent 20 pCt. Thi Hartkornet egner sig aldeles ikke til saaledes at være Basis for ny Skattepaaligning. Medens de Ufuldkommenheder, der trods al den anvendte Omhu klæbede ved selve Hartkornsansættelsen, ingen Rolle spille og ingen virkelig Betydning have overfor Statsskatterne, der — med Undtagelse af 16 β -Tillæget i 1868 — ingen Forandringer ere undergaaede, siden de paalagdes i Aarene 1840 og 1850, ere de i Tidens Løb blevne i den Grad forøgede ved den store og højst forskelligartede Udvikling, som henholdsvis Landbruget og de enkelte Landejendomme siden den Tid ere undergaaede, at de ere et overmaade utilforladeligt og uheldigt Grundlag for nye Skatter eller — hvad der kommer ud paa ét hermed — Forhøjelse af de bestaaende. Enhver saadan ny Paaligning rammer derfor Skatteyderne højst ulige.

Men dertil kommer, at Udgifternes Stigning og dermed Skatternes Forøgelse er højst ulige i de enkelte Kommuner. Dersom nu Udgifterne kun repræsenterede virkelige kommunale Goder for Skatteyderne, havde denne Ulighed jo mindre at sige, idet Hartkornsejerne da ogsaa turde forudsættes i disse Goder at faa Vederlag for deres forøgede Byrder. Men saaledes forholder det sig jo langt fra. Fattigvæsen og Skolevæsen, der udgøre Hovedposterne paa Sognekommunernes Budget, ere for største Delen kun Byrder for Hartkornsejerne, og disse Byrder kunne for nogle Kommuner voxe i langt højere Grad end for andre paa Grund af Forhold, som i og for sig ere Hartkornsbesidderne uvedkommende.

Som Følge heraf udvise de kommunale Hartkornsskatter en meget stor Ulighed i de forskellige Kommuner, særlig i de forskellige Dele af Landet, men ofte dog ogsaa i ret nærliggende Kommuner, hvor derfor Forskellen føles saa meget stærkere. Selv om man tager Hensyn til, at en Tønde Hartkorn heller ikke overalt har samme Værdi og at dens Værdi som Regel vil være størst i de Egne, hvor ogsaa Skattebyrden er højest, er Forskellen i sidstnævnte Henseende langt betydeligere end Forskellen imellem Hartkornets Værdi i de forskellige Egne og bliver Aar for Aar større. Medens saaledes Udskrivningen pr. Td. H. til baade Sognekommuner og Amtsrepartitionsfond i 1894 for Københavns Amtsrådskreds udgjorde i Gennemsnit ca. 55 Kr., udgjorde den for den tilstødende Roskilde Amtsrådskreds knap $27\frac{1}{2}$ Kr. eller netop det Halve og i Præstø Amt lidt over 29 Kr. En tilsvarende Forskel finder man imellem Jyllands Amter, idet Gennemsnittet for Hjørring Amt er over 30 Kr., for Ringkøbing kun ca. 15 Kr. Og gaar man mere i det enkelte, finder man, at Hartkornsskatterne til Sognet i Sjællands Stift udgjorde som Maximum 58 Kr., som Minimum 3 Kr. 84 Øre. I Jylland er Forskellen ikke fuldt saa stor, men man finder dog det samme Minimum overfor et Maximum af 48 Kr. Skattebyrden til Sognet for en Tde. Hartkorn varierer saaledes fra 1 til 12 à 15, — medens Hartkornets Værdi varierer indenfor langt snævrere Grænser, vel næppe mere end fra 1 til 2.

Selv indenfor det samme Amt findes meget store Variationer i Skattebyrden; saaledes i Frederiksborg Amt fra 9 til 40 Kr., i Præstø Amt fra 3 Kr. 84 Øre

til 44 Kr.! Var det endda en faststaaende, engang for alle fastslaaet Skat, hvorom der her var Tale, vilde Trykket i Tidens Løb have jævnet sig igennem Ejendommenes Salgspris; men disse Skatter ere idel Forandring undergivne — og det da navnlig i Retning af Stigning. Medens der i 1885 var 121 Sogne, hvis Skattebyrde vare mindre end 10 Kr. pr. Td. H., var dette i 1894 kun Tilfældet med 56 Sogne; og medens der i 1885 kun var 29 Sogne, i hvilke Skattebyrden oversteg 30 Kr., var dette i 1894 Tilfældet med ikke mindre end 116 Sogne. Og medens endnu i 1888 Skattebyrden i Københavns Amt ikke i noget Sogn oversteg 38 Kr. 40 Øre, var den fem Aar senere i det mest betyngede Sogn naaet op til 60 Kr.!

At der under disse Forhold trænges stærkt til en Reform af de kommunale Skatter, er ubestrideligt, og det anførte viser ogsaa tilstrækkeligt, i hvilken Retning denne Reform maa gaa. Det gælder for det Første om i al Almindelighed at lette Skattebyrden for Kommunerne — og det saaledes, at en Fortsættelse af den hidtidige stadige Stigning af de kommunale Skatter formindskes. Men dernæst gælder det fuldt saa meget om at finde en anden Ordning af de kommunale Skatter, hvorved man ikke ensidig lægger Byrden paa et enkelt Skatteobjekt eller anvender en enkelt Skatteform utilbørlig meget. Thi paa Grund af de Ufuldkommenheder, der klæbe ved enhver Skat, vil en overdreven Anvendelse af en enkelt Skat altid føre til en meget følelig Ubillighed og Ulighed. Enhver Reform, der kun tager Sigte paa det Første, men ikke tillige paa det Sidste, maa derfor siges at være

forfejlet; men end mere forfejlet bliver den, naar den ikke engang løser den førstnævnte Opgave. Og det er netop dette, der, som nedenfor skal blive paavist, gælder om den ifjor forelagte Skattereform; Sagens Forelæggelse fortjener i og for sig Anerkendelse, men Forslaget løser ingen af de to Opgaver, der skulde løses.

III. Manglerne ved den af Regeringen foreslaaede Skattereform.

En Formindskelse af den kommunale Skattebyrde ved Statskassens Hjælp kan iværksættes paa to Maader — enten derved, at Staten overtager en Del af de kommunale Udgifter, eller derved, at den overlader Kommunen en Del af sine Indtægter. Begge Veje ere allerede forsøgte, og de i saa Henseende indvundne Erfaringer fortjene Paaagtning.

I 1884 besluttedes det, at Statskassen skulde overtage Udgifterne til Sindssygeanstalterne, der hidtil hvert Aar ved en særlig Ligning vare paalagte Kommunerne. Øjemedet med Overførelsen var dengang næppe saa meget det, at skaffe Kommunerne en Lettelse, som det, at naa til Opførelse af en ny Anstalt, samt Udvidelse af de bestaaende, som ellers vanskelig havde kunnet sættes igennem. Men naar vi nu særlig staa overfor den førstnævnte Opgave, maa det erkendes, at den paagældende Foranstaltning netop har vist sig at være et hensigtsmæssigt Middel til at befrie Kommunerne for stigende Beskatning. Thi medens Udgiften i det første Aar efter Overtagelsen 1885—86 knap var 410,000 Kr., var den i 1896—97 stegen til 665,000 Kr., — altsaa i 11 Aar en Stigning med over

60 pCt. Og hertil skulde da endnu lægges de Beløb, der ere medgaaede til Opførelse af en ny Sindssygeanstalt samt Udvidelse af de bestaaende, hvortil der i 1884—97 er medgaaet 3,4 Mill. Kr. eller i aarligt Genemsnit c. 260,000 Kr.

Det er da ogsaa den Vej, som Højre i sit Program af 1896 har tilraadet at gaa, idet det tilsiger at ville »yde sin Medvirkning til, at de kommunale Skatter nedsættes ved Statens Overtagelse af Delinkventomkostningerne og ved Oprettelsen af et særligt Statspoliti«. Hertil kunde maaske føjes Udgifterne til Thing- og Arresthuse samt Retsvidner, der jo hænge nær sammen med Retsplejen, som dog er Statssag. Ogsaa her drejer det sig om Udgiftposter, som ere voxende: Delinkventomkostningerne og de sidstnævnte Udgifter tils. udgjorde for Amtsrepartitionsfondene i 1885—86 knap 370,000 Kr., men i 1894—95 ca. 437,000 Kr., altsaa en Stigning af over 18 pCt. Ogsaa Amtsrepartitionsfondenes Udgifter til Politiassistenter og Politibetjente have været stigende om end i mindre Grad, end de vilde have været, dersom de ikke i Aarene 1885—91, da Gendarmeriet bestod, havde kunnet holdes omtrent uforandrede; men de ere dog stegne fra 192,000 Kr. i 1890—91 til 228,000 Kr. i 1894—95, — altsaa i fire Aar en Stigning af ligeledes over 18 pCt. (I Købstæderne ere Udgifterne til Rets- og Politivæsen stegne fra ca. 399,000 Kr. til c. 482,000 Kr. — altsaa over 20 pCt.) Men her maa det vel erindres, at vort Politivæsen rundt om i Landet er højst utilfredsstillende og lader overordentlig meget tilbage at ønske. Rets-sikkerheden er siden Gendarmeriets Ophævelse i afgjort Tilbagegang, og daglig bringe Aviserne Meddel-

elser om Overfald og Vold, som kun i meget ringe Grad tør ventes at ville holdes i Skranker ved de overmaade lempelige Bestemmelser i den saakaldte »Bøllelov«. Dersom vi virkelig skulle kunne færdes i i Fred paa vore Veje og Gader, vil det være absolut nødvendigt, at der i den nærmeste Tid tilvejebringes et langt mere virksomt Politi, end det højst mangelfulde, Landet nu har. Ved at tage denne Udgift til et forbedret Politivæsen paa sine Skuldre vil Staten derfor i høj Grad bidrage til at forskaane Kommunerne for en stærkt stigende Udgiftspost.

Det er saaledes en meget praktisk og af Erfaringer godkendt Vej, som Højre i sit Program har anvist til ikke blot at skaffe Kommunerne en øjeblikkelig Lettelse, men ogsaa befri dem for en Udgift, der kan forudses at ville voxe ret betydeligt. Og det er den samme Vej, som Regeringen har fulgt i sit i Oktb. 1895 forelagte Forslag til en Skolelov; de betydelige Merudgifter, som denne strax ved sin Gennemførelse vilde medføre, nemlig noget over 1 Mill Kr., foresloges baarne af Statskassen, som derhos skulde overtage et Beløb af c. 420,000 Kr., der hidtil af Kommunerne var udgivet til bestaaende Lærerembeder, hvorhos den væsentlige Del af den Stigning i Udgifterne til disse, som senere maatte indtræde, vilde falde paa Statskassen.

Ogsaa den anden Vej har man prøvet: at lade Staten overlade Kommunerne Noget af sin Aarsindtægt. Dette skete ved Lov 8. Maj 1894, hvorefter Statskassen gav Landkommunerne et Tilskud af 600,000 Kr., som skulde fordeles imellem Amtskommunerne efter Hartkorn, København og Købstæderne af 200,000

Kr., som skulde fordeles efter Folketal, samt ved Lov 10. April 1895, der forhøjede det sidstnævnte Beløb til 250,000 Kr. og desuden særlig bevilgede 15,000 Kr. til Handelspladserne, hvorhos den forandrede Fordelingsgrundlaget for Amtskommunernes Vedkommende. Men denne Vej viste sig langt mindre tilfredsstillende, og man har ikke senere gentaget den.

Desuagtet er det i Realiteten den i førstnævnte Lov fulgte Vej, som det nu foreliggende Regeringsforslag er slaaet ind paa, for saa vidt som det gaar ud paa, at Statskassen aarligt ofrer 782,000 Kr. til Fordeling imellem Kommunerne efter Hartkorn; Forskellen er nærmest kun den, at København og Købstæderne efter dette Forslag — Intet faa!

Formelt gaar Forslaget ganske vist betydeligt videre, idet det gaar ud paa at overdrage Kommunerne en Del af de direkte Statsskatter til et Beløb af 5,9 Mill. Kr. Men dette er, som strax nærmere skal blive paavist, en ren Øjenforblændelse, der kun vil berede Kommunernes Indbyggere en Skuffelse; thi med Undtagelse af de nævnte 782,000 Kr. skulle de betale Statskassen Beløbet tilbage under en anden Form — en ny Statsskat paa Indkomst og Formue.

Se vi imidlertid foreløbig bort herfra og blive staaende ved Overdragelsen af de 5,9 Mill. Kr. til Kommunerne, vil det strax ses, at naar man fastholder, at Opgaven først og fremmest er den at faa sat en Stopper for den stadige Stigning af Kommuneudgifterne og dermed for den Ulighed og Ubillighed, som heraf følger for Forholdet imellem Skatteyderne indbyrdes, saa bliver den saaledes foreliggende Opgave aldeles ikke løst. Man giver Kommun-

erne — for saa vidt man kan skelne disse fra Kommunebeboerne — en Gang for alle en Lettelse, svarende til det angivne Beløb. Men derefter begynder strax igen den aarlige Stigning i Skatterne, da Udgifterne forblive de samme og deres Tendents til fortsat Stigning er uforandret. Hvad det gjaldt om, var netop at give Kommunerne en af sig selv sukcessivt voxende Indtægt, der saa nogenlunde kunde holde Skridt med de voxende Udgifter. Men istedet giver man Kommunerne Indtægtsposter, der ere endnu mere fixe og uforanderlige end de, som de alt raade over, Skatter med et engang for alle fastslaaet Beløb.

Det er derfor ogsaa til at forudse, at man ikke kan blive staaende ved dette Skridt. Om faa Aar vil man atter staa overfor ganske de samme Ulemper som nu, de samme Klager over Hartkornsskatternes stadige Stigning, og der vil da rejse sig høje Raab om at faa det Restbeløb af de direkte Skatter udleveret, som Staten har forbeholdt sig. Og det vil blive overmaade vanskeligt for Staten at modsætte sig denne Fordring, naar den først har erkendt, at disse Skatter nok saa naturligt tilfalde Kommunerne som Staten. Den foreslaaede »Overgang af en Del af de direkte Statsskatter til Kommunerne« er derfor ogsaa allerede fra dette Synspunkt ret betænkelig.

Finansminister Hørring har da ogsaa under Forhandlingerne i Landstinget gjort gældende, at det er en Misforstaaelse, at selve Skatterne for en Del skulle gaa over til Kommunerne, det er kun en Del af Udbyttet af dem, der overføres til Kommunerne. Saaledes kan imidlertid hverken Lovforslagets foran citer-

ede Titel eller dets § 1 forstaas. Dog, Udtrykkene kunne naturligvis ændres i den af Finansministeren antydede Retning. Men hvorfor skal man da overhovedet nævne disse Skatter og tage nogle aldeles vilkaarlige Brøkdele af dem istedenfor at overlade Kommunerne et vist bestemt Beløb af Statsindtægterne, uden særlig Angivelse af, hvorfra Staten faar denne Indtægt?

Anvisningen paa de direkte Statsskatter er ikke begrundet deri, at man derved havde et naturligt bestemt Beløb, som Staten vilde give Afkald paa; thi Begrænsningen til $\frac{1}{3}$ af Gammelskatten og $\frac{3}{4}$ af Bygningsafgiften er i den Grad vilkaarlig, at man endog spørger: Hvorfor just disse Brøker? Der er da ogsaa kun én Grund til særlig at pege paa disse Skatter, nemlig den, at man dermed har givet en Regel for Fordelingen af det samlede Beløb imellem Kommunerne; enhver af dem faar det Beløb, som falder indenfor dens Omraade.

Er da denne Fordelingsbasis saa heldig, at der er Grund til for dens Skyld at gaa til en Overførelse af de direkte Skatter til Kommunerne, for hvilken iøvrigt Intet særlig taler? Nej, paa ingen Maade! Den er tværtimod saa afgjort uheldig, som vel mulig, idet den saa langt fra fordeler Beløbet i Forhold til, som der er Trang til og Grund til at komme vedkommende Kommune til Hjælp, at den tværtimod giver forholdsvis mest til de Kommuner, der trænge mindst til Hjælp, og forholdsvis lidet til de Kommuner, hvis Nødstilstand er den egentlige Grund til den hele Foranstaltning.

Det er da ogsaa klart, at, naar de to Formaal, som en kommunal Skattereform maa have, ere dels det, at skaffe Kommunerne en med Udgifternes Stigen

parallelt stigende Indtægt, dels det, at fjerne den store Ulighed i Hartkornets Skattebyrde imellem de enkelte Kommuner indbyrdes, er en Fordeling, der giver alle Kommuner et og det samme Afslag pr. Td. Hartkorn*), saa absolut forfejlet, som vel muligt. Thi istedenfor at udjævne Uligheden, gøres denne i Virkeligheden endnu større. Naar saaledes Udskrivningen pr. Td. Hartkorn, saaledes som i 1894—95, i Københavns Amdsraadskreds udgjorde 24 Kr., i Præstø Amt derimod knap 10 Kr., og der ved Overdragelse af $\frac{1}{3}$ af Gammelskatten gives dem begge det samme Afslag af c. $4\frac{1}{2}$ Kr. pr. Td. Hrtk., saa at der i den første bliver at udskrive henved 20, i den sidste knap 6 Kr., bliver Forskellen kun endnu mere følelig end før. Og i Sognekommunerne, hvor Forskellen er langt større, vil Uligheden i den Lettelse, de faa ved Overførelse af Land- og Ligningsskatten, blive endnu langt føleligere. Medens Hartkornet i de Sognekommuner i Præstø Amt, hvor der kun paalignes 3—4 Kr. pr. Td. H., omtrent bliver skattefrit, vil en Lettelse af dette Beløb være omtrent umærkelig i de 116 Sogne i Landet, hvor der nu paalignes fra 30 indtil henimod

*) Der er her ikke taget Hensyn til de i denne Sammenhæng mindre væsentlige Modifikation, som ville fremkomme dels derved, at Gammelskatten ikke staar i direkte Forhold til det nye Hartkorn, dels og fornemmelig derved, at en Del af det til Kommunen overførte Beløb vil blive anvendt til Nedsættelse af Formue- og Lejlighedsskatten, hvilket vil ske i forskelligt Omfang i de forskellige Kommuner (jfr. Landstingstidende for 1897—98 Sp. 649—51); thi der er al Grund til at tro, at disse Modifikation, der ville føre til et noget forskelligt Afslag pr. Td. Hartkorn i de enkelte Kommuner, i Reglen ville føre til at forværre Forholdet ved at give det mest bebyrdede Hartkorn ogsaa absolut taget en ringere Lettelse end det lidet bebyrdede Hartkorn.

60 Kr. pr. Td. H. M. a. O.: de Kommuner, der slet ikke ere betyngede og slet ikke trænge til Lettelse, faa en meget betydelig Lettelse, de derimod, der ere overbebyrdede og for hvis Skyld den hele Skattereform sættes i Scene, faa en højst ubetydelig og næsten umærkelig Lettelse.

At Regeringen er slaaet ind paa denne højst uheldige og aldeles irrationelle Vej, er saa meget uforklarligere, som baade den og Rigsdagen efter at have prøvet denne Vej have forkastet den som uheldig. Det er jo nemlig den Fordelingsbasis, som man i 1894 valgte for det Statsbidrag af 600,000 Kr., som da tilstodes Land-Kommunerne. Men i 1895 opgav man denne Fordelingsbasis som aldeles ufyldestgørende og fordelte Beløbet i Forhold til Kommunernes gennemsnitlige Udgift til Vejvæsenet. Om just denne Fordelingsbasis var den rette, kan sikkert omtvistes; thi netop Udgiften til Vejvæsenet er jo dog en af de kommunale Udgifter, som i ikke ringe Grad har Betydning og er til Fordel for vedkommende Kommunes Hartkornsbesiddere. Men det, som giver disse særligt Krav paa en Lettelse, er, at Forhold, hvorover de ikke ere Herrer, paaføre dem betydelige Udgifter til Samfundsformaal, som fortrinsvis komme andre Samfundsklasser til Gode. Det er særlig disse Udgifter, saasom til Fattigforsørgelse, til Justits- og Politivæsen, tildels Skolevæsen, som trykker paa de haardt betyngede Kommuner*) og som tillige ere stærkt

*) Naar det under Forhandlingerne om Skattelovene oftere er bleven udtalt, at Staten ved Loven om Alderdomsunderstøttelsen har paaført Kommunerne en Udgift, som nu giver dem Krav paa Hjælp, gælder dette kun for Københavns

stigende, og man vilde naa til et langt rigtigere Resultat ved at tage Hensyn til disse Udgifters Beløb end ved at gaa efter Hartkornet og give dette det samme ensformige Afslag overalt. Der var da heller intet Menneske, der, dengang Alderdomsunderstøttelsesloven blev vedtagen, tænkte paa at fordele Statens Bidrag hertil efter Hartkornet, men man

og Købstædernes Vedkommende. Den af Statistisk Bureau herover anstillede Undersøgelse, hvis Hovedresultater findes meddelte som Bilag til den af Folkethingsudvalget om Alderdomsunderstøttelsessagen afgivne Beretning (Rigsdagstid. Tillæg B Sp. 3103—10), konstaterer følgende Hovedresultat: »Alderdomsunderstøttelsen har i 1894 kostet 3,2 Mill. Kr., og heraf har Staten betalt de 1,600,000 Kr., medens de øvrige 1,600,000 Kr. ere faldne paa Kommunerne, nemlig med ca. 1 Mill. Kr. paa Landkommunerne, ca. 300,000 Kr. paa Købstæderne og ca. 300,000 paa København. Da imidlertid Kommunernes samlede absolute Nedgang i de ordinære Fattigudgifter fra det Aar, da Udgifterne vare højest, indtil Aaret 1894 udgør 885,000 Kr., er saaledes langt over Halvdelen af de 1,600,000 Kr. dækket paa denne Maade. Men tager man Hensyn til den Stigning, Fattigvæsenet ligesom alle andre Udgifter maatte formodes at være Genstand for, og tager man Tilvæksten i det sidste Femaar før Loven som Udgangspunkt, — en Tilvæxt, der viser sig fra 1886—90 overalt at have udgjort ca. $\frac{1}{8}$ —, kommer man til, at Fattigudgifterne uden Loven vilde have været 1,644,000 Kr. større i 1894, end de nu ere, saa at Kommunerne i Virkeligheden ingen Udgiftsforøgelse have haft i Anledning af Loven, snarere en Indtægt. Gaar man for en Sikkerheds Skyld Middelvejen imellem de to nævnte Beløb — de 885,000 og de 1,644,000 Kr. —, og deler man atter Kommunerne i Grupper, faar man som Resultat, at Landkommunernes Besparelse i Fattigudgifter som Følge af Loven i hvert Fald har udgjort 1 Mill. Kr., hvad der betyder Dækning af hele deres Udgift til Alderdomsunderstøttelsen, — at Københavns Besparelse udgør ca. 150,000 Kr., der er lig Dækning af dens halve Udgift dertil, — og at endelig Købstædernes Besparelse udgør ca. 100,000 Kr., d. v. s. Dækning af ca. en Trediedel af deres Udgifter til Alderdomsunderstøttelsen.»

satte det i direkte Forhold til hver enkelt Kommunes Udgift i dette Øjemed. Selv om man ikke vil følge den samme Vej, hvad forskellige Omstændigheder kunne tale imod, burde der dog ganske sikkert tages i alt Fald noget Hensyn til Udgifternes Størrelse. Dette vilde ogsaa allerede ske ved at tage Folketallet med i Betragtning, fordi de her omhandlede Udgifter netop staar i et vist Forhold dertil — i alt Fald langt mere end til Hartkornet. En kombineret Maalestok — en Fordeling dels efter Hartkornet, dels efter Folketal og dels efter visse kommunale Udgifter, turde maaske, naar Alt kommer til Alt, give det bedste og rigtigste Resultat. Den er ganske vist ikke saa nem en Fordelingsbasis som Hartkornet, — men det er jo dog heller ikke Nemheden, det i første Linie kommer an paa, naar det gælder om at fjerne en Ulighed og Ubillighed og at gennemføre et Retfærdighedskrav.

Naar man erkender, at en Fordeling efter Hartkorn aldeles ikke fyldestgør det Formaal, der skal naaes, saa falder dermed det sidste — og eneste — Hensyn, som taler for en Overførelse af de direkte Statsskatter til Kommunerne. Thi det var kun, fordi de af sig selv let og naturligt fordelte sig efter Hartkorn, at der var Grund til at udpege netop disse Statsindtægter til Bortgivelse, — medens meget Andet taler imod at bortgive disse Statens sikreste og bedste Indtægter.

Planen om Overførelse af en Del af de direkte Statsskatter til Kommunerne løser saaledes ikke en eneste af de Opgaver, som det gælder om at løse. Den giver ikke Kommunerne den af sig selv naturligt og stadigt voxende

Indtægt, hvortil de trænge, og den fjerner ikke den Ulighed i Skattebyrde, som nu er saa følelig, — den forøger den tværtimod. Den fører paa ingen Maade til den saa meget attraaede Fixering af Hartkornsskatterne, idet disse tværtimod efter Overførelsen fremdeles ville stige ligesom før — kun fra et noget lavere Udgangspunkt end det i Øjeblikket givne, — og stige netop i samme Forhold og Omfang — og med samme Ulighed som før. Den hele Plan om ad denne Vej at skaffe Kommunerne den efterspurgte Lettelse maa derfor for en mere indgaaende og omfattende Betragtning staa som ganske forfejlet; og end mere maa den siges at være dette, naar den skal betragtes som en Reform af det kommunale Skattevæsen; thi alt det, der skulde reformeres, forbliver ganske uforandret, som det er.

Dersom Forholdet var det, at Statskassens finansielle Tilstand var saa god, at den uden Erstatning kunde afgive henved 6 Mill. Kr. aarlig til Kommunerne, vilde det Spørgsmaal vel fremdeles gøre sig gældende, om det var rigtigt at fastslaa en saadan Gave for bestandig, og om en Fordeling deraf netop i Forhold til Hartkornets Størrelse i hver Kommune var den rette; men det vilde under alle Omstændigheder være givet, at der bødes Kommunerne en meget betydelig Lettelse. Men saaledes forholder Sagen sig jo aldeles ikke. Forslagene gaa ud paa, at der skal gives Statskassen Erstatning, og denne foreslaas givet ved en permanent Indkomst- og Formueskat til Staten. Herved bliver den hele Ordning endnu mere besynderlig.

Kommunerne trænge til en Indtægt, der af sig selv voxer, for derved at faa nogen Modvægt mod de stadigt voxende Udgifter; Statskassen derimod er saa heldig, at dens Indtægter snarest voxer stærkere, end de løbende Udgifter i alt Fald behøve at voxer. Man foreslaar da at paalægge Befolkningen en ny Skat, som efter sin Natur kan forudsættes at ville voxer Aar for Aar, — men denne Skat overlader man ikke Kommunerne, som netop trænge til den, men derimod til Statskassen, som ikke trænger til den, — og lader saa Statskassen til Gengæld overlade Kommunerne nogle Skatter af den Art, de netop have, Skatter, der ikke voxer, og hvorved de bestaaende Ulemper altsaa ikke i mindste Maade afhjælpes. Der, hvor der trænges til en Reform, reformerer man ikke; man sætter kun en Hartkornsskat istedenfor en anden Hartkornsskat, ja, man lader endog denne ubevægelige Skat afløse en Del af den dog altid mere bevægelige Formue- og Lejlighedsskat (thi Meningen er jo dog ikke, at denne skal opkræves uforandret trods Overførelsen af de ca. 6 Mill. Kr. til Kommunerne). Derimod reformerer man, hvor der ingen Trang er dertil, idet man benytter Lejligheden til at lade Statskassen ombytte en faststaaende, uforanderlig Skatteindtægt med en anden, der forudsættes at ville give en stadigt voxende Indtægt*). Det

*) Naar jeg under Sagens Behandling i Folkethinget udtalte mig stærkt imod denne Forandring og ansaa den for ret betænkelig for Statskassen, var dette grundet paa den Formening, at Indkomst- og Formueskatten snart vilde fremkalde saa megen Uvilje i Befolkningen, at det vilde vise sig vanskeligt at opretholde den. Den almindelige Begejstring, der nu synes at være for en saadan Skat, har vel ikke betaget mig min Tro paa en snarlig Misfornejelse med den, saasnart den har gjort sin Ind-

er en lidet tilfredsstillende Maade at gennemføre en Reform af de kommunale Skatter paa.

Dersom man simpelt hen havde indskrænket sig til at foreslaa en Lov om Indførelse af en kommunal Indkomst- og Formueskat, hvis Udbytte direkte skulde anvendes til Nedsættelse af Hartkornsskatterne, vilde man ganske anderledes sikkert og klart naaet sit Maal: en Lettelse af Hartkornet og en Omlægning af Skattebyrden, der fordelte den mere ligeligt efter Skatteydernes Evne. Naar Statskassen ved Siden heraf gav Landkommunerne de 782,000 Kr. aarlig, som det nu foreslaas at lade den give dem uden at give København og Købstæderne noget tilsvarende Beløb, vilde man i Virkeligheden naa det Resultat, man nu ønsker at naa, paa en langt sikrere og virksommere Maade. Det vilde staa klart for Befolkningen, hvad det Hele drejer sig om, hvad og hvor meget Kommunerne faa af Staten, samt hvilke Skatteydere der vilde faa en Lettelse og hvilke der vilde faa en forøget Skattebyrde. Den nu foreslaaede »Bytten Gaarde«, hvorved Staten overlader Kommunerne en af sine Skatter imod at paalægge Kommunernes Beboere en ny Skat til Staten, og hvorved Staten paatager sig at opkræve den Skat, som Kommunerne skal have (jfr. Skatteomlægningslovens § 2), medens Kommunen paaligner og opkræver den Skat, som Staten skal have (jfr. Indkomstskatlovens §§ 17—18 og § 38), kan kun have den Virkning at gøre den hele Reform saa uklar, uoverskuelig og uforstaaelig for Befolkningen, at den vækker Illusioner og fremkalder Skuffelser,

træden i Praxis; men de, der have foreslaaet eller stemt for Skatteforandringen, nære jo ingen saadan Bekymring, og for dem maa derfor Resultatet stille sig som ovenfor angivet.

medens det er ganske umuligt for Nogen at forudse, hvilke finansielle Resultater den vil give henholdsvis Stat og Kommune. Den hele »Reform« bygger paa den Fiktion, at Statsskatteydere og kommunale Skatteydere ere to forskellige Slags Mennesker, saa at det bliver en Fordel for den ene Klasse, at man lægger en Del af dens Skattebyrde over paa den anden Klasse, medens Sandheden er den, at tildels de samme Personer udrede begge Skatter af den samme Lomme, og at det vil være disse ganske ligegyldigt, at de slippe for at betale lidt af den hidtidige Skat til Kommunen, naar de samtidig skulle svare akkurat lige saa meget — maaske endog lidt mere — i Skat til Staten.

IV. Hvad der bør og hvad der kan gøres.

Som alt antydet deler det foreliggende Spørgsmaal sig i to Hoveddele: 1) Tilvejebringelse af en Nedgang i den kommunale Skattebyrde ved Statens Hjælp, og 2) en Omordning af det kommunale Skattevæsen, hvorved de bestaaende Uligheder i de Enkeltes Skattebyrder fjernes eller dog formindskes og det stærkt bebyrdede Hartkorn saa vidt mulig ophører at være Basis for Paaligning af nye eller forøgede Skatter. Det er navnlig det første Punkt, som her er Genstand for vore Undersøgelser, og det vilde føre for vidt her at komme nærmere ind paa Enkelthederne i en kommunal Skattereform; vi skulle derfor med Hensyn hertil blot angive de Hovedpunkter, som det paa dette Omraade gælder om.

1. Enhver Virksomhed, som foregaar i en Kommune, bør ogsaa yde Skat til denne, selv

om den Paagældende ikke bor der. Da dette allerede er Tilfældet for Landejendomsbesidderes Vedkommende igennem den kommunale Hartkornsskat, er det de øvrige borgerlige Næringer, som det gælder om paa denne Maade at beskatte, og særlig den Virksomhed, som drives af Aktieselskaber.

Landstinget har alt for sit Vedkommende søgt at ordne dette Forhold, og Regeringen har fuldtud tiltraadt det af Tinget vedtagne Lovforslag, idet Indenrigsminister Hørring i Oktober 1896 forelagde Folketinget et hermed enslydende Forslag til Lov om Afgift af Næringsvirksomhed i visse Tilfælde. Forslaget gaar ud paa, at, naar en Person i en Kommune, i hvilken han ikke har skattepligtigt Ophold, driver Haandværks-, Fabriks-, Handels- eller anden dermed beslægtet Næringsvirksomhed, saasom Vexellerer- og Bankvirksomhed, Agenturvirksomhed eller Virksomhed ved Forsikring mod Præmie eller Virksomhed ved Befordring af Personer eller Gods eller Beværternæring, skal han for saadan Næring svare en Afgift til Kommunens Kasse, der af Ligningsmyndigheden under Hensyn til vedkommende Erhvervs Betydning og Omfang bestemmes for et Aar ad Gangen til fra 10 Kr. til 1200 Kr. aarlig, dog ikke over 3 pCt. af Nettoindtægten. Herved vil altsaa en Nettoindtægt af saadan Virksomhed af indtil 40,000 Kr. kunne rammes med 3 pCt. — Derhos bestemmes, at her i Landet hjemmehørende Aktieselskaber og andre Selskaber med begrændset Ansvar samt Kommanditaktieselskaber, som ved Næringsdrift eller paa anden Maade søge Erhverv, skulle svare 3 pCt. aarlig af deres Nettoindtægt, ligesom ogsaa Forbrugs- og

Produktionsforeninger samt andre kooperative Foreninger, naar Virksomheden udstrækkes ud over Medlemmernes Kreds. Den her omhandlede Beskatning rammer endelig ogsaa Selskaber og Foreninger, der ere hjemmehørende i Udlandet.

Ved disse Bestemmelser vilde de to Hovedmangler ved den nugældende kommunale Beskatning fjernes, at Kommunens Beboere maa konkurrere med Virksomheder af samme Art som deres egen, der ere ganske fritagne for Skat til Kommunen, og at Aktieselskaber ligeledes ere fritagne for saadan Skat, hvad der særlig i vor Tid faar Betydning, da saa mange industrielle og kommercielle Foretagender, der tidligere dreves af en enkelt Person, saaledes endog Skræderetablissementer og lignende Haandværksforretninger saa vel som almindelige Butiksudsalg, gaa over til at blive Aktieselskaber, i hvilke ofte kun nogle ganske faa Personer ere Interessenter, men hvorved Virksomheden delvis bliver fritagen for Skat. Lovforslaget indeholder saaledes alt det, der altid er bleven betragtet som Hovedsagen i en eventuel Lov om mellemkommunal Beskatning, medens det under de mangeaarige Forhandlinger om en saadan Lov har vist sig, at den iøvrigt er ganske uigennemførlig, fordi Grundlaget for den kommunale Beskatning er saa højst forskelligt i Byerne og paa Landet. Om der end naturligvis i det Enkelte kan være Tale om Modifikationer, særlig med Hensyn til Skattens Ansættelse, betegner det af Landstinget vedtagne Lovforslag derfor sikkert den eneste Vej, ad hvilken Kommunerne kunne vente at faa deres mangeaarige Ønske om en Beskatning af Aktieselskaber og af udenbys Boende opfyldt og dermed en ny

Skatteindtægt, som kan medføre en Lettelse for de nuværende Skatteydere.

Desuagtet har Folketinget ladet Lovforslaget henligge urørt efter en første Behandling, der just ikke viste nogen velvillig Stemning overfor Forslaget. Venstre-reformpartiets Fører fastholdt det gode gamle Venstrekrav: Alt eller Intet; naar han ikke kunde faa den Lov, som sytten Aars Forhandling har vist det umuligt at opnaa Enighed om, vilde han ikke have denne Lov. Og det moderate Venstres Fører brød sig ikke om den, naar han ikke kunde faa de Hartkornsejere, der ikke bo i Kommunen, til at betale personlig Formue- og Lejlighedsskat, uagtet det er indlysende, at den Side af dens Forhold, som alene vedkommer den Kommune, hvori de ikke bo, er deres Landbrugs-virksomhed, hvoraf de betale Skat i Form af Hartkornsskat.

Det foreliggende Lovforslag er utvivlsomt et væsentligt Bidrag til en Reform af det kommunale Skattevæsen og indeholder i hvert Fald Løsningen af den her nævnte Del af Opgaven; men den Mangel paa Interesse, som Folketinget har vist det, varsler kun lidet godt for en saadan Reforms Gennemførelse.

2. Der bør sættes en fast Grændse for Hartkornets Beskatning, og det saaledes, at der samtidig opnaas større Ligelighed i Hartkornets Skattebyrde i de forskellige Kommuner.

Uden at komme nærmere ind paa den Maade, hvorpaa en saadan Fixering af Hartkornsskatterne bør søges naaet, skulle vi kun bemærke, at det maa fastholdes, at det er det overbebyrdede Hartkorn,

som det gælder om at skaffe dels Lettelse, dels Sikkerhed imod en yderligere Bebyrdelse, medens der ingen særlig Grund er til at lette Hartkornet i de Kommuner, hvor dets Skattebyrde kun er forholdsvis ringe. Opgaven skulde jo netop ogsaa være den at skaffe større Lighed i Hartkornets Beskatning hele Landet over. Der er saaledes næppe særlig Grund til at skaffe de 264 Sognekommuner, i hvilke de kommunale Hartkornsskatter i 1894 ikke naaede 15 Kr. pr. Td., nogen Lettelse, og der er næppe samme Grund til at sætte en absolut Stopper for en stigende Skattebyrde i de 294 Kommuner, hvor de ikke var naaet op til 20 Kr. pr. Td. H., som i de 116 Kommuner, hvor de oversteg 30 Kr. En ganske ensformig Fixeringsregel for hele Landet vilde saaledes næppe være paa sin Plads undtagen som en Maximumsgrændse, ud over hvilken der ikke kan gaas i nogen Kommune; men der kunde sikkert være Grund til at sætte selv denne Maximumsgrændse lidt lavere i én Del af Landet end i en anden under Hensyn til Hartkornets forskellige Værdi i de enkelte Landsdele.

3. Det er ikke blot Hartkornsskatterne, men ogsaa Formue- og Lejlighedsskatten, for hvis Størrelse og fortsatte Stigning der bør sættes en Grændse. En Skat, der i den Grad som denne er prisgiven til Ligningskommissionens Vilkaarlighed og hvor det efter Forholdets Natur er den Enkelte umuligt at værgе sig imod en ubillig Ansættelse, bør ikke stige til saadanne Procentsatser, at Uligheden og Ubilligheden kan antage meget store Dimensioner. Og lige saa lidt som det er heldigt, at Hartkornsejerne blive altfor uligeligt beskattede i hinanden nærliggende Kommuner,

lige saa lidt er det heldigt, at den personlige Skatteydelse gør én By eller Landkommune til et meget dyrere Opholdssted end en anden. I al Almindelighed tør det vistnok siges, at 5 pCt. er en Grændse, som denne Skat ikke burde kunne overstige, medens den nu i adskillige Købstæder naaer op til 6 à 8 pCt. og derover.

I nær Forbindelse hermed staar Fordringen om faste Vedtægter for Paaligning af Formue- og Lejlighedsskat. Nu er Paaligningen ganske overladt til Ligningskommissionærernes Forgodtbefindende, og Klagerne over disses Vilkaarlighed og Ansættelsernes Ubillighed ere mange. Og Skatteyderne staa ganske værgeløse overfor al denne Vilkaarlighed; saa længe der ingen Vedtægt er, kan en Paaanke aldeles Intet nytte; man er simpelt hen retløs. Dette er udtrykkelig anerkendt af afd. Indenrigsminister Ingerslev, der saa nøje kendte disse Forhold, og selve Fordringen om Indførelse af Vedtægter blev saa stærkt og dygtigt under Folketingets Forhandlinger ifjor gjort gældende og Vigtigheden af denne Reform saa stærkt fremhævet af Direktør Bramsen, at jeg her ganske kan henholde mig til hans Udtalelser derom*).

For at kunne gennemføre de to sidste Foranstaltninger vil det være nødvendigt, at Staten kommer Kommunerne til Hjælp enten ved at overtage nogle af de dem nu paahvilende Udgifter eller ved at overlade dem nogle af sine Indtægter eller endelig paa begge Maader. Vi vende os hermed til den Del af

*) Se Folketingstidenden f. 1896—97 Sp. 5981—87 og 6009—13.

Spørgsmaalet, som er den egentlige Genstand for vor Undersøgelse.

1) At Staten bør overtage nogle af de Kommunerne paahvilende Udgifter, er allerede anerkendt ved det Rigsdagen foreliggende Skolelovforslag. Det gaar, som alt nævnt, ud paa, at Staten overtager Udgiften til de Lønningstillæg til Lærere og Lærerinder, som Lovforslaget vil tillægge dem, til et samlet Beløb af noget over 750,000 Kr. aarlig til Kommuner udenfor København, hvortil kommer 170,000 Kr. til Københavns Kommune nærmest til samme Formaal; at den endvidere befrier Købstæderne og Landkommunerne for et Beløb af ca. 424,000 Kr. af de dem nu paahvilende Udgifter, for at de dermed kunne dække Udgiften til det forøgede Antal Lærere, som Loven kræver, samt at den endelig overtager ca. 140,000 Kr. af de nu Skolefondene paahvilende Udgifter. M. a. O.: det er et samlet Beløb af henved $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr., som den paatænkte Forbedring af Skoleforholdene udkræver, og dette Beløb vilde det ved Fastholden af, at Skolevæsenet er en kommunal Sag, paahvile Kommunerne at skaffe tilveje, hvis ikke Loven overførte dette Beløb til Statskassen.

Ganske i Overensstemmelse med dette Princip vilde det da være, om Staten paatog sig de Udgifter, som den absolut nødvendige og højst paatrængende Forbedring af Politivæsenet vilde kræve af Kommunerne efter den nu gældende Orden, — og det saa meget mere, som det for en stor Del sker af Hensyn til Retsplejen, der jo er Statssag. Ogsaa herved vilde Kommunerne befries for en Udgift, som stiger, idet det vilde være muligt ved Gennemførelsen af en

saadan Foranstaltning at fixere Kommunernes Udgifter til Politi. Men Staten kunde meget vel forsvare at gaa et Skridt videre og ved at overtage dels Delinkventomkostningerne, dels Noget af Udgifterne til Arrest- og Fængselsbygninger, derunder fremtidige Nybygninger, delvis sikre imod en fortsat Stigning af disse Udgifter, og i hvert Fald nedbringe de alt nu Kommunerne paahvilende Udgifter endel. Med de Erfaringer for Øje, som man nu har om Betydningen af den Lettelse, Statens Overtagelse af Sindsygeanstalterne efterhaanden har bragt Kommunerne (jfr. foran), er der al Grund til at antage, at disse allerede ved de her nævnte Foranstaltninger i Aarenes Løb vilde faa nok saa stor en Lettelse som ved det Beløb af 782,000 Kr., som Statskassen efter Regeringens Forslag maaske giver Afkald paa til Fordel for Landkommunerne.

Men det er ingenlunde vor Mening, at Staten skulde blive staaende herved. Der er, selv om man vil gaa denne Vej, — og da end mere, naar man ikke vil gaa den —, al Grund til desforuden at give Kommunerne en Indtægt, som kan sætte dem i Stand til at nedsætte de bestaaende Skatter — baade Hartkornsskatterne paa Landet og Formue- og Lejlighedsskatten i Købstæderne og Handelspladserne. Det er klart, at ethvert Forslag, som gaar ud paa at give Statskassen Erstatning for det Beløb, den overlader Kommunerne, for saa vidt kun har den Betydning at være en Omlægning af Skatterne, der letter Byrden for Nogle ved at forhøje den for Andre. Men dette er jo netop for en stor Del ogsaa det Formaal, som skal have for Øje ved en Skattereform. Det er kun, for saa vidt

der desforuden bliver et udækket Beløb, for hvilket Staten ikke faar Erstatning, at Kommunebeboerne faa en virkelig Gave. Dette er i Regeringsforslagene kun Tilfældet med de 782,000 Kr., hvori Statskassens Gave til Kommunerne bestaar, og dette Beløb bliver da naturligt Maalestokken for de forskellige Forslags Betydning i saa Henseende. De foran nævnte Forslag kunne da formentlig ganske sættes ved Siden af Regeringsforslagene med Hensyn til, hvad der skænkes Kommunerne; men den videre Udvikling vil vise, at en yderligere Liberalitet ikke herved er udelukket. Vi for vort Vedkommende kunne godt gaa med til en større Dotation til Kommunerne, hvorom nedenfor.

2) Fastholdes det altsaa, at det endvidere gælder om at lade Statskassen overlade Kommunerne Noget af sin Indtægt, og at dette bør ske saaledes, at Kommunerne derved ikke faa en blot øjeblikkelig Lettelse, men tillige sættes i Stand til at møde stigende Udgifter med en stigende Indtægt, saa at der ikke strax indtræder en ny Stigning af de direkte paalignede Skatter, frembyder det sig maaske som det naturligste, at det bliver en eller flere af de indirekte Afgifter, som Staten deler med Kommunerne. Dog gives der jo ogsaa direkte Skatter, som af sig selv voxe; det gælder saaledes om Bygningsafgiften, som Byerne skulde have; kun om Hartkornsskatterne er det givet, at der ved deres Overførelse til Landkommunerne ikke vil blive Tale om nogen stigende Indtægt for disse.

Paa den anden Side maa man ogsaa erindre, at man overfor Nutidens store og Aar for Aar stigende Krav til Statskassen maa være varsom med engang for

alle at bortgive store Beløb af Statskassen uden nogen Udsigt til Erstatning. Men ogsaa i saa Henseende er Betænkkeligheden langt mindre ved at bortgive en vis Forholdsdel af en Indtægt, som forandrer sig med Konjunkturerne, end et fast bestemt Beløb, som Statskassen selv under ugunstige og vanskelige Forhold maa give Afkald paa. Det, Kommunerne kunne kræve af Statskassen, er fornuftigvis dog kun, at den skal dele med dem af sit Overflod, ikke, at den endog i trange Tider skal blotte sig selv for at komme dem til Hjælp.

Den Tanke, som under Forhandlingerne i Landstinget blev fremsat, at overlade Kommunerne en vis Andel i Toldindtægterne, har derfor ikke lidet Tiltalende ved sig. Det har vist sig at være under gunstige Forhold den stærkest stigende Indtægt, og man vilde ved at give Kommunerne Del heri netop naa at give dem en saadan af sig selv voxende Indtægt, som de trænge til. Havde man saaledes t. Ex. overladt Kommunerne 10 % af Indførselstolden og den dermed sammenhængende Afgift af indenlandsk Røesukker, vilde Kommunerne i 1892—93 have erholdt ca. 2,39 Mill. Kr., i 1896—97 derimod 2,87 Mill. Kr., altsaa næsten $\frac{1}{2}$ Mill. Kr. mere, medens det for Staten netop paa Grund af den stærke Stigning ikke vilde have haft stor Betænkelse at afstaa saa meget mere i det sidste Aar. Og idet man naturligvis maatte fordele dette Beløb efter Folketal, vilde man samtidig fyldestgøre det Formaal, at give Landkommunerne en forholdsvis større Andel af Beløbet, end de selv have ydet i Skat; thi det er tilstrækkelig statistisk godtgjort, at Toldbyrden pr. Ind. er ikke saa lidt ringere paa Landet end i Byen.

Hvorvidt Staten vilde kunne afse saa stor en Del af Toldindtægterne uden Erstatning, lader der sig i Øjeblikket næppe udtale Noget bestemt om, fordi det i saa høj Grad beror paa den Maade, hvorpaa Toldreformen gennemføres. Muligt er det endog, at dennes Gennemførelse vilde lettes ved en saadan Plans Fremkomst. Men saa meget er i hvert Tilfælde klart, at denne Plan ikke lader sig forbinde med nogen væsentlig Nedgang i Toldindtægterne, uden at der ad andre Veje maa søges Erstatning. Der er imidlertid for os saa meget mindre Grund til at dvæle herved, som det ikke nærmest er den Vej, vi havde tænkt at foreslaa.

Det forekommer os nemlig, at der er en Afgift, som det ligger endnu nærmere at lade Statskassen dele med Kommunerne, nemlig Brændevinsafgiften, fordi Brændevinsdrikkeriet staar i ret nøje Forhold til nogle af Kommunernes Udgifter. Vi staa tilmed her overfor en Afgift, som ganske bortset fra de her foreliggende Spørgsmaal bør forhøjes — og derfor ogsaa længe før de foreliggende Lovforslags Fremkomst er foreslaaet forhøjet — for at komme til at staa i det rette Forhold til andre tilsvarende Afgifter og da navnlig til Ølskatten, ved hvis Indførelse i 1891 det var en bestemt Forudsætning, at den skulde føre en Forhøjelse af Brændevinsafgiften med sig; og efter at Ølskatten nu er bleven forhøjet, bliver dette Krav saa meget mere paatrængende. En Forhøjelse af Brændevinsafgiften maa da betragtes som en Sag, der i og for sig staar paa Dagsordenen, og man er derfor berettiget til at regne med denne Faktor.

Mod den foreslaaede Forhøjelse til 1 Kr. pr. Pot Spiritus af 100 pCt. Styrke kan det med Føje indvendes,

at det er ganske umuligt at beregne de finansielle Virkninger af en saa stor Forhøjelse. Det er da ogsaa bekendt, at Finantsministeren i forrige Samling erklærede sig beredt til at blive staaende ved 50 Øre. Ud over dette Beløb (svarende til 23,7 Øre pr. Pot 8°), altsaa en Forhøjelse af 32 Øre (15,2 Øre pr. Pot 8°), vil man da vel næppe kunne komme. Ved en saadan Forhøjelse maatte man formentlig paaregne en Nedgang i Forbruget med ca. 25 pCt. Men hertil kommer den Afgang, der vil fremkomme ved, at Sprit til teknisk Brug fritages for Afgift. Hertil er i Anmærkningerne til Lovforslaget paaregnet $\frac{1}{2}$ Mill. Potter à 100 %; men dette menes af Sagkyndige at være for lavt. Gaar man ud fra den i 1896 tilvirkede Mængde (med Fradrag af Udførselen), ca. 17 Mill. Potter à 100 %, og anslaaer Forbruget i teknisk Øjemed til ca. $\frac{3}{4}$ Mill. P., medens det øvrige Forbrug antages at ville gaa ned fra 16 $\frac{1}{4}$ til 12 $\frac{1}{4}$ Mill. P., vilde en Afgift af 50 Øre give et Beløb af ca. 6,12 Mill. Kr. istedenfor 3,14 Mill. Kr. i 1896—97, altsaa en forøget Indtægt af (rundt) 3 Mill. Kr.

Med de nuværende politiske Forhold for Øje, maa man imidlertid vistnok gaa ud fra, at Venstre næppe vil gaa ind paa den nævnte Forhøjelse af Brændevinsafgiften, medmindre der samtidig vedtages en Indkomst- og Formueskat, — ligesom man paa den anden Side tør gaa ud fra, at Højre ikke vil gaa ind paa sidstnævnte Skat, naar der ikke samtidig vedtages den Forhøjelse af Brændevinsafgiften, som maa anses for i sig selv ønskelig og derhos paakrævet som nødvendig Konsekvens af det øvrige Afgiftssystem. Disse to Love ere da ogsaa af Regeringen satte i den nøjeste

Forbindelse med hinanden. Man er derfor vistnok berettiget til at gaa ud fra, at enten faar Staten begge disse Skatter, eller ogsaa faar den ingen af dem. Men der er ogsaa Grund til at antage, at der vil blive et vist Forhold imellem de Beløb, som de hver for sig skulde indbringe. Efter vor Formening vilde der tilvejebringes et ganske passende Forhold, naar der overfor en Forhøjelse af Brændevinsafgiften, der maa forudsættes at give en Indtægtsforøgelse af ca. 3 Mill. Kr., kom til at staa en Indkomst- og Formueskat, der paaregnedes at give ca. 4 Mill. Kr., hvad der efter de af Regeringen i Anmærkningerne til Lovforslaget givne Oplysninger vilde kunne naaes ved en Indkomstskat af 1 % og en Skat paa produktiv Formue af $\frac{1}{4}$ p. m.

Vi forbigaa her ganske de forskellige principielle Spørgsmaal, som knytte sig til Indførelsen af Indkomst- og Formueskat, derunder ogsaa det betydningsfulde Spørgsmaal, om ikke en Beskatning af Indkomstkilderne burde foretrækkes for den af Regeringen foreslaaede Form. Vi beskæftige os her nemlig kun med de forventede finansielle Resultater, og disse ville kunne blive de samme, hvad enten man vælger den ene eller den anden Basis for Paaligningen.

Med en Brændevinsafgift af 50 Øre pr. Pot 100 % og en Indkomstskat af 1 pCt. med Tillæg af en Formueskat paa $\frac{1}{4}$ p. m. vilde Staten altsaa formentlig kunne paaregne en Indtægtsforøgelse af omtr. 7 Mill. Kr. Men paa den anden Side vil Skoleloven paadrage den en Udgiftsforøgelse til Bedste for Kommunerne af ca. $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr. og hertil maatte, dersom de foran omtalte Forslag om Overtagelse af Delinkvent-

omkostninger og en Del af Udgifterne til Justits- og Politivæsen gennemførtes, yderligere føjes et Beløb af vistnok ca. $\frac{3}{4}$ Mill. Kr. Dernæst maa man gaa ud fra, at en Revision af Toldloven vil medføre en Nedgang i Toldindtægterne, der mindst maa sættes til 1, maaske til $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr., saa at der, selv om de nysnævnte $\frac{3}{4}$ Mill. Kr. ikke medtages, i hvert Fald næppe vilde kunne paaregnes som samlet Resultat af de her nævnte Foranstaltninger en Indtægtsforøgelse for Staten af mere end (rundt) 4 Mill. Kr. Dette Beløb vilde den altsaa — foruden de forannævnte Lettelser — kunne tilbyde Kommunerne uden at forringe sin nuværende Status. Hvorvidt det vilde kunne forsvares at gaa videre og yderligere overdrage Kommunerne et Beløb af Statens nuværende Indtægtsbeløb som en direkte Gave, saaledes som det af Regeringen er foreslaaet for et Beløb af 782,000 Kr., maa selvfølgelig bero paa en nærmere Undersøgelse og Overvejelse af Statens hele finansielle Status; vi skulle ikke her komme ind paa en saadan, men kun udtale, at vi ikke anse dette for udelukket; vi holde os dog foreløbig her med dette Forbehold til de foran angivne Tal, idet vi kun bemærke, at allerede et Beløb af 4 Mill. Kr. overfor et samlet kommunalt Skattebeløb af ca. 30 Mill. Kr. (jfr. Statistisk Tabelværk, 4de Række, Litra E Nr. 4, S. 22—23) vilde muliggøre en betydelig Lettelse for de nu benyttede kommunale Skatteobjekter, som det jo er Opgaven at tilvejebringe.

Men hvad enten man nu maatte bestemme sig for et Tilskud af 4 eller 5 Mill. Kr. eller mere, synes der efter det foran Udviklede kun Rimelighed for at gaa en af to Veje. Den ene er den, at betragte Statskassens

Indtægter som en samlet Helhed, hvoraf man beslutter at overdrage Kommunerne et vist Beløb uden Hensyn til, fra hvilken Kilde dette hidrører. At sige, at Beløbet skal hidrøre fra de direkte Skatter, naar disse selv dog ikke gaa over til Kommunerne, og deres Udbytte ikke engang er Norm for Beløbets Størrelse, synes ret unaturligt, og at vælge denne i sig selv besynderlige Omvej blot for at slaa fast, at en vis Del deraf skal fordeles efter Hartkornet, synes ganske unødvendigt og overflødigt; Loven af 8de Maj 1894 viser, at man ogsaa uden det godt kan fastslaa Hartkornet som Fordelingsbasis imellem Landkommunerne. Men denne Vej har den Mangel, at den ikke giver nogen Hjælp overfor Kommunernes stigende Udgifter, og at man derfor inden ret lang Tid vil mødes af ganske de samme Klager over denne fortsatte Stigning som nu.

Den anden Vej er den, at man ligefrem giver Kommunerne Andel i de stigende Indtægtsposter, som man skaber netop for at kunne komme Kommunerne til Hjælp. Det er ikke blot i sig selv den naturligste og simpleste Vej at gaa, men den anbefales ogsaa af andre Hensyn. Det er, som alt nævnt, netop Brændevinsdrikningen, som i ikke ringe Grad foraarsager nogle af de kommunale Udgifter, som stadig stige; det er da ogsaa naturligt, at Afgiften derfor hjælper Kommunerne til at bære disse Byrder. Og skulde det vise sig — som man jo haaber — at en stærk Forhøjelse af Afgiften vil virke ikke blot til den paaregnede øjeblikkelig indtrædende Nedgang i Drikkeriet, men derefter ogsaa til vedblivende at formindske dette og da netop det overdrevne Drikkeri, tør man ogsaa heraf

vente en Standsning eller Nedgang i Kommunernes Udgifter. Og hvad Stats-Indkomstskatten angaar, da er det — bl. A. — en af dens svage Sider, at der hos hver enkelt Kommune vil være en vis Tilbøjelighed til at holde en nænsom Haand over sine egne Indbyggere, saa længe Talen blot er om at skaffe Staten Indtægter. Dersom derimod Kommunen selv er interesseret i, at det Udbytte, Skatten giver for dens Vedkommende, ikke bliver for lille, vil der være langt mere Udsigt til, at Skatten giver Staten den paaregnede Indtægt. I modsat Fald vil det let vise sig, at Udbyttet af Skatten langt fra kommer til at svare selv til den vistnok moderate Beregning, som er gjort i Anmærkningerne til Lovforslaget.

Med Hensyn til Fordelingen af den Del af disse Indtægter, som man vilde tillægge Kommunerne, maatte da deres Andel i Indkomst- og Formueskatten selvfølgelig blive en vis Kvota af, hvad der opkræves i hver Kommune, medens deres Andel i Brændevinsafgiften maatte fordeles i Forhold til Folketallet. Fordelingen paa Hovedgrupperne København, Købstæderne og Landdistrikterne vilde da komme meget nær op til det i Regeringsforslaget beregnede Forhold ved Overførelsen af de direkte Skatter. Gaa vi saaledes ud fra de foran forudsatte Beløb og fra, at Halvdelen af Brændevinsafgiftens ca. 6 Mill. Kr. og $\frac{1}{4}$ af Indkomst- og Formueskattens 4,13 Mill. Kr. *) skulde tilfalde Kommunerne paa den angivne Fordelingsbasis, vilde Fordelingen blive følgende:

*) Beregnet paa Grundlag af de i Lovforslaget forudsatte Tal med 1 $\frac{0}{10}$ Indkomstskat og 0,25 p. m. Formueskat.

		Lovforslagets Fordeling af de overførte direkte Skatter	
København vilde faa ca...	745,000 Kr. eller	18,6 ⁰ / ₁₀₀	18,6 ⁰ / ₁₀₀
Købstæderne	715,000 - —	17,7 -	16,4 -
Landdistrikterne	2,573,000 - —	63,8 -	65,0 -
4,033,000 Kr. eller 100		100 ⁰ / ₁₀₀	100 ⁰ / ₁₀₀

Indenfor de to sidste Grupper vilde Fordelingen imellem de enkelte Købstæder, men særlig imellem Landkommunerne indbyrdes, derimod blive en anden end efter Lovforslaget, men formentlig netop en langt heldigere, idet der ganske sikkert paa denne Fordelingsbasis vilde tilfalde de stærkt bebyrdede Kommuner forholdsvis mest, de lidet betyngede derimod endel mindre.

Det er dog, som sagt, ikke vor Mening, at man skulde blive staaende ved en Ordning, som netop kun giver Kommunerne et Beløb, der svarer til den Indtægtsforøgelse, de nye Afgifter og Skatter vilde give Kommunerne. Med Statskassens øjeblikkelige gunstige Status for Øje og særlig under Hensyn til den forøgede Indtægt, som Ølskattens Forhøjelse giver Statskassen, mene vi, at der i Øjeblikket er al Grund til at gaa videre og ydermere give Kommunerne et direkte Tilskud, som dog — for ikke at binde Statskassen for bestandig — foreløbig burde have en midlertidig Karakter, t. Ex. gælde for 5 Aar. Vi tænke os da dette Tilskud nærmest ordnet efter de i Lovene af 8de Maj 1894 og 10de April 1895 fulgte Principer, saaledes at man navnlig fulgte den sidste med Hensyn til Tilskudets Størrelse og Fordeling imellem København, Købstæderne og Landdistrikterne; derimod kunde man, om man fandt

det rigtigt, følge den første ved Fordelingen af det disse tilfaldende Beløb og altsaa fordele det efter Hartkorn, for ogsaa delvis at benytte denne Basis. Og dersom man ikke vilde gaa ind paa den her foreslaaede Overtagelse af en Del Udgifter til Rets- og Politivæsen (formentlig til et Beløb af ca. $\frac{3}{4}$ Mill. Kr.), vilde det vel endog kunne forsvares at gaa til det Dobbelte af det i Loven af 1895 fastsatte Beløb, — hvad der dog for vort Vedkommende er en ganske subsidiaer Henstilling. I saa Fald vilde Fordelingen imellem Hovedgrupperne ogsaa absolut taget vise sig meget nær ved Lovforslagenes Fordeling imellem disse, idet der da vilde tilfalde:

	Efter Lovforslaget fik de:
København.... ca. 971,000 Kr.	1,098,000 Kr.
Købstæderne .. - 989,000 -	970,000 -
Landdistrikterne - 3,803,000 -	3,832,000 -
5,763,000 Kr.	5,900,000 Kr.

Det samlede Beløb vilde altsaa blive ca. 137,000 Kr. mindre, — og denne Nedgang vilde i alt Væsentligt falde paa København.

Det Formaal, Lovforslaget har sat sig ved sin Fordelingsbasis, vilde altsaa for Hovedgruppernes Vedkommende lige saa godt kunne naaes ad den her foreslaaede Vej. Men i den fortsatte Fordeling kommer man til andre og formentlig langt heldigere Resultater, navnlig for saa vidt angaar de Landdistrikterne tilfaldende Beløb.

Det vil saaledes ses, at vore Forslag saa langt fra sigte paa at modarbejde de i Regeringsforslagene tilsigtede Formaal, at de tvært imod aabne Mulighed for at naa til ganske det samme Hovedresultat. Dette vil

blive endnu klarere ved følgende Sammenstilling af de samlede finansielle Resultater af begge Forslag.

Efter de i Folketinget af Regeringen i forrige Samling fremsatte Lovforslag, der jo dannede Grundlaget for hele den der førte Forhandling, skulde der paalægges Befolkningen følgende Skatteforøgelser eller nye Skatter:

Brændevinsafgiften forhøjes med ca.	5,138,000 Kr.
Indkomst- og Formueskat med	<u>5,118,000 —</u>
	10,256,000 Kr.

Paa den anden Side foresloges

Toldindtægterne nedsatte med	1,036,000 Kr.
Af de direkte Skatter overføres til	
Kommunerne	5,900,000 —
Af kommunale Skoleudgifter over-	
tager Statskassen	<u>1,490,000 —</u>
	8,426,000 —

Herefter vilde altsaa det samlede Resultat blive en

Forøgelse af Statskassens Indtægter med..... 1,830,000 — *)

Efter vort Forslag stiller Resultatet sig saaledes: Skatteindtægterne forhøjes ved

Brændevinsafgiften med	ca. 3,000,000 Kr.
Indkomst- og Formueskat	— <u>4,135,000 —</u>
	tils. 7,135,000 Kr.

Derimod forudsættes der at blive

en Nedgang i Toldindtægterne af ca.	1,500,000 Kr.
Af kommunale Skoleudg. overtages	1,490,000 —
- — Politidg. m. v. — ca.	750,000 —
Kommunernes Andel i Indkomstskat	
og Brændvinsafgift ca.	4,033,000 —
Et direkte Tilskud til Kommunerne af	<u>865,000 —</u>
	tils. 8,638,000 —

*) Ved de af Finansministeren under Toldlovens Forhandling akcepterede Nedsættelser til et samlet Beløb af $4\frac{1}{4}$ Mill. Kr. samt det i Udsigt stillede Afslag paa Brændevinsafgiften forandredes dette Resultat saa væsentligt, at der istedetfor en Indtægtsforøgelse for Statskassen maatte paaregnes en Indtægtsnedgang af ca. $3\frac{1}{4}$ Mill. Kr.

Der vilde herefter for Statskassen blive et Tab af omtrent $1\frac{1}{2}$ Mill. Kr., som altsaa bliver en tilsvarende Nedgang i den samlede Skattebyrde. Det finantsielle Resultat falder altsaa omtrent midt imellem de oprindelige Regeringsforslag og de senere af Finantsministeren antydede Ændringer i disse, dog nærmere ved de sidste.

Men i Retning af at fyldestgøre det, der bør være Maalet for en Skattereform, naa vore Forslag en Del videre og frembyde særlig følgende Fortrin:

Der rækkes ikke Landkommunerne en Hjælp blot én Gang for alle til Nedbringelse af deres kommunale Skattebyrde, hvorefter denne fremdeles fortsætter sin Stigning i det gamle Forhold og paa den gamle Basis; men der skaffes dem ved Siden af en midlertidig Indtægt af samme Art og Fritagelse for nogle stærkt voxende Udgifter en Indtægt af over $2\frac{1}{2}$ Mill. Kr., som tør ventes Aar for Aar at ville voxer og i hvert Fald gøre Skatternes Stigning langsommere og mindre følelig.

Der tilvejebringes en Fordeling mellem de enkelte Kommuner, som i ganske anden Grad vil ramme det Formaål at lette særlig de haardt betyngede Kommuner, idet Fordelingen istedetfor den uheldige ligelige Fordeling efter Hartkorn faar en tredobbelt Basis. Af det i sidstnævnte Tilfælde Landdistrikterne tilfaldende Beløb vilde de 2,073,000 Kr. blive fordelt efter Folketal, de 536,000 Kr. i Forhold til, som Kommunen rammes af den nye Indkomstskat, og enten 615,000 Kr. efter Hartkorn og et lignende Beløb i Forhold til Kommunernes Udgift til Politi og Retsvæsen, eller subsidært 1,230,000 Kr. efter Hartkorn. Da det særlig er de folkerige Kommuner og de, i hvilke Hartkornet

har en forholdsvis stor Værdi, der som Regel have den største Skattebyrde, er der herefter langt mere Udsigt til, at de Kommuner, hvor Skattebyrden er stor, ogsaa ville faa en nogenlunde tilsvarende Lettelse.

Man undgaar at berøve Staten for bestandig Indtægtsposter, som have lang Tids Hævd og høre til de sikreste under alle vexlende Konjunkturer.

Man undgaar den Uklarhed og Uoverskuelighed, som den hele Foranstaltning faar ved den foreslaaede Ombytning af Skatter, som kun er skikket til at skjule det sande Forhold og fremkalde Illusioner og Skuffelser hos Befolkningen ved at bibringe den Indtrykket af, at Statskassen giver den en meget stor Sum, som den i Virkeligheden selv kommer til at betale i Form af forøget Skat til Staten.

Det kommer derimod til at staa langt mere klart, at der i første Linie er Tale om en Skatte-Omlægning, der skal føre noget af den hidtidige Skattebyrde fra én Skulder over paa en anden, og at dette sker ved at paalægge Befolkningen en ny Skat og samtidig formindske en bestaaende. Den hele Foranstaltning vinder i Overskuelighed og Forstaaelighed og vil derfor berede langt færre Skuffelser og dermed forebygge den Utilfredshed, som Befolkningen vil føle med Regeringsforslagene, naar disses sande Karakter begynder at gaa op for Skatteyderne.

Det vil saaledes ses, at vort hele Indlæg aldeles ikke gaar ud paa nogen principiel Forkastelse af det Formaal, som Regeringen har tilsigtet med sine Skatte-lovforslag, men kun er rettet imod den Maade, hvorpaa dette Formaal søges naaet, — fordi Formaalet efter vor Formening netop ikke vil naaes ad den foreslaaede Vej.
